ÚJ BTK. KOMMENTÁR

Frissítések az első kiadáshoz

ÚJ BTK. KOMMENTÁR

Frissítések az első kiadáshoz

Főszerkesztő:

Dr. Polt Péter

Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó
Budapest
2014

Főszerkesztő:
©Dr. Polt Péter PhD, legfőbb ügyész, c. egyetemi tanár, 2014

Szerkesztő:
©Dr. Miskolczi Barna legfőbb ügyészségi főosztályvezető helyettes ügyész, 2014

Alkotóközösség tagjai:
©Dr. Békés Ádám PhD, egyetemi adjunktus, (PPKE JÁK), 2014
©Prof. Dr. Blaskó Béla PhD, intézetvezető egyetemi tanár, (NKE), 2014
©Dr. Czencz Zoltán főügyészségi ügyész, 2014
©Dr. Csák Zsolt kúriai bíró, 2014
©Dr. Elek Balázs PhD, ítélőtáblai tanácsvezető bíró, egyetemi docens, (DE), 2014
©Dr. Gál István László PhD, habilitált egyetemi docens, (PTE ÁJK), 2014
©Dr. Gellér Balázs József PhD, egyetemi tanár, (ELTE ÁJK), 2014
©Dr. Kőhalmi László PhD, tanszékvezető egyetemi adjunktus, (PTE ÁJK), 2014
©Dr. Lajtár István PhD, közjogi legfőbb ügyész helyettes, egyetemi oktató, (KGRE), 2014
©Dr. Polt Péter PhD, legfőbb ügyész, c. egyetemi tanár, 2014
©Dr. Szűcs András legfőbb ügyészségi osztályvezető ügyész, 2014
©Dr. Vaskuti András kúriai bíró, 2014

Kiadja:
©Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt., 2014
Felelős kiadó: Szentkirályi-Szász Krisztina
Kiadói szerkesztő: Kadlót Nikolett

www.nktk.hu

Borító:
Az Iconos Kft. kiadvány- és borítótervének felhasználásával készítette az NKTK Zrt.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a felhasználási szerződés szerinti fordítás jogát az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Hungary
ISBN 978-615-5344-56-5

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ

II. FEJEZET
Dr. Polt Péter: A magyar büntető joghatóság 11
Időbeli hatály
Területi és személyi hatály 24

III. FEJEZET
Prof. Dr. Blaskó Béla: A büntetőjogi felelősség 37
A folytatólagosan elkövetett bűncselekmény (A folytatólagos egység) 37

IV. FEJEZET
Prof. Dr. Blaskó Béla, Dr. Lajtár István, Dr. Elek Balázs: A büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok 43
A büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok (Dr. Lajtár István) 43
1.1. A gyermekkor (Dr. Lajtár István) 46
1.2. A kóros elmeállapot (Dr. Lajtár István) 49
1.5. A jogos védelem (Prof. Dr. Blaskó Béla) 52
Felhasznált és válogatott irodalom (Dr. Lajtár István) 69

V. FEJEZET
Prof. Dr. Blaskó Béla, Dr. Elek Balázs: A büntethetőséget megszüntető okok 73
A büntethetőség elévülése (Dr. Elek Balázs) 73
Az elévülést félbeszakító büntetőeljárási cselekmények (Dr. Elek Balázs) 80
A ténybeli azonosság (Dr. Elek Balázs) 83

VI. FEJEZET
Dr. Elek Balázs: A büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai 89
A magánindítvány hiánya 89

VII. fejezet 97
Dr. Gál István László, Dr. Szűcs András: A büntetések 97
A járművezetéstől eltiltás (Dr. Gál István László) 97

VIII. FEJEZET
Dr. Szűcs András, Dr. Lajtár István: Az intézkedések 101

A próbára bocsátás (Dr. Lajtár István) 104
A jóvátételi munka (Dr. Lajtár István) 110
Az elkobzás (Dr. Szűcs András) 113
A vagyonelkobzás (Dr. Szűcs András) 118
A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések (Dr. Lajtár István) 124
A fiatalkorúval szemben alkalmazható javítóintézeti nevelés (Dr. Lajtár István) 127
Felhasznált és válogatott irodalom (Dr. Lajtár István) 127

IX. FEJEZET
Dr. Elek Balázs: A büntetés kiszabása 131
A halmazati büntetés 131
Összbüntetés 137
Felhasznált és válogatott irodalom 146

XI. FEJEZET
Dr. Lajtár István: A fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések 149
Alapvető rendelkezések 149

XII. FEJEZET
Prof. Dr. Blaskó Béla: A katonákra vonatkozó rendelkezések 161

XV. FEJEZET
Dr. Czencz Zoltán, Dr. Vaskuti András: Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények 167
Emberölés (Dr. Vaskuti András) 167
Erős felindulásban elkövetett emberölés (Dr. Vaskuti András) 200
Testi sértés (Dr. Vaskuti András)
Gondozási kötelezettség elmulasztása (Dr. Czencz Zoltán) 222

XVII. FEJEZET
Dr. Békés Ádám: Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények 227
Új pszichoaktív anyaggal visszaélés 227

XIX. FEJEZET
Dr. Gál István László: A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények 233
Gyermekprostitúció kihasználása 233
Gyermekpornográfia 235

XX. FEJEZET
Dr. Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények 241
Kiskorú veszélyeztetése 241
Gyermekmunka 250
Tartási kötelezettség elmulasztása 255
Kapcsolati erőszak 264
Családi jogállás megsértése 269

XXI. FEJEZET
Dr. Békés Ádám: Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények 273
Becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése 273

XXII. FEJEZET
Dr. Czencz Zoltán: A közlekedési bűncselekmények 277
Járművezetés ittas állapotban
Értelmező rendelkezések 287

XXXIII. FEJEZET
Dr. Polt Péter: A környezet és a természet elleni bűncselekmények 289
A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése 289
Radioaktív anyaggal visszaélés 294
Nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés 298
Atomenergia alkalmazásával visszaélés 300
Kitiltás 303

XXIV. FEJEZET
Dr. Polt Péter: Az állam elleni bűncselekmények 305
Kémkedés az Európai Unió intézményei ellen 305
A szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedés 306
Állam elleni bűncselekmény feljelentésének elmulasztása 307

XXVI. FEJEZET
Dr. Kőhalmi László, Dr. Csák Zsolt: Az igazságszolgáltatás elleni bűncselemények 309
Fogolyszökés (Dr. Csák Zsolt) 309
Zártörés (Dr. Csák Zsolt) 314

XXIX. FEJEZET
Dr. Kőhalmi László: A hivatalos személy elleni bűncselekmények 319

Közfeladatot ellátó személy elleni erőszak 319
Hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak 321

XXXI. FEJEZET
Dr. Gál István László: A nemzetközi kötelezettségen alapuló közbiztonsági célú gazdasági előírások elleni bűncselekmények 323
Nemzetközi gazdasági tilalom megszegése 323

XXXII. FEJEZET
Dr. Gellér Balázs József: A köznyugalom elleni bűncselekmények 331
A nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása 331
Garázdaság 336

XXXIII. FEJEZET
Dr. Kőhalmi László: A közbizalom elleni bűncselekmények 343
Okirattal visszaélés 343
Sporteredmény tiltott befolyásolása 346
Mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld jogellenes megszerzése 348
Felhasznált és válogatott irodalom 353

XXXIV. FEJEZET
Dr. Gellér Balázs József: A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények 355
A választás, népszavazás és európai polgári kezdeményezés rendje elleni bűncselekmény 355
Embercsempészés **361**

XXXVI. FEJEZET
Dr. Csák Zsolt: A vagyon elleni bűncselekmények 367
Rongálás 367
Felhasznált és válogatott irodalom 377

XXXVII. FEJEZET
Dr. Békés Ádám: A szellemi tulajdon elleni bűncselekmények 379
Magánindítvány 379
Értelmező rendelkezés 379

XXXVIII. FEJEZET
Dr. Gál István László: A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények 381
Készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés 381

ELŐSZÓ

II. FEJEZET
A MAGYAR BÜNTETŐ JOGHATÓSÁG

Dr. Polt Péter

1. A **joghatóság** *(juris dictio)* már a római jogban a bírói joghatóságot, vagyis állami szervezeteknek a jogszolgáltatásra való jogosultságát jelentette. A modern korban elsősorban a nemzetközi jogban és a nemzetközi magánjogban használják ezt a fogalmat. Szorosan kapcsolható az állami szuverenitáshoz. A joghatóság tágabb értelemben az ítélkezésen kívül magában foglalja az állam törvényhozási, valamint végrehajtási jogát. A nemzetközi mellett beszélhetünk belső joghatóságról is, ami lényegében hatásköri ügymegosztást jelent az államok között.

2. A joghatóság különböző tipizálása lehetséges. Így beszélhetünk kizárólagos és párhuzamos joghatóságról, rendes és rendkívüli joghatóságról, korlátozott és korlátlan joghatóságról, potenciális és tényleges joghatóságról.

3. A magyar büntető joghatóság vizsgálata arra ad választ, hogy a magyar büntető jogalkotás és jogalkalmazás kikre nézve és hol érvényesülhet. A joghatóságról való döntés a jogszabály hatályának megállapításán alapul. Már a római jogban ismerték a forum delicti commissi (az elkövetés helye), a forum domicilii (az elkövető személye) és a forum deprehensionis (a fogva tartás helye) szerint megállapítható joghatóságot.

A modern jogokban joghatóságot megalapozó területi és személyi hatályra a következő elveket alakították ki:
a) a területi elv (principium territoriale),
b) a személyi elv (principium personale), amely aktív és passzív is lehet,
c) az állami önvédelem elve (principium reale),
d) a feltétlen büntetőhatalom elve (principium universale).

4. A területi és személyi hatály mellett a Btk. a II. Fejezetben tárgyalja az *időbeli hatályt* is. Az időbeli hatály vizsgálata arra a kérdésre ad választ, hogy mikor alkalmazható a büntető jogszabály. A magyar büntető joghatósághoz azért kapcsolható, mert itt is a jogszabály alkalmazhatóságáról kell állást foglalni.

5. Ismeretes még a jogszabály tárgyi hatálya. A tárgyi hatály a jogszabály szabályozási területét öleli fel, ezért a Btk. vonatkozásában ezt szükségtelen tárgyalni.

Időbeli hatály

2. § (1) A bűncselekményt - a (2)-(3) bekezdésben foglalt kivételekkel - az elkövetése idején hatályban lévő büntető törvény szerint kell elbírálni.
(2) Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálandó el, akkor az új büntető törvényt kell alkalmazni.
(3) Az új büntető törvényt visszaható hatállyal kell alkalmazni a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmény elbírálásakor, ha az az elkövetés idején a magyar büntető törvény szerint nem volt büntetendő

453/B/1999. AB határozat, 11/1992. (III. 5.) AB határozat, 53/1993. (X. 13.) AB határozat
Welch v. the United Kingdom, Judgement of 26. February 1996, no. 17440/90.
1/1999. büntető jogegységi határozat
BH 2005. 88., BH 2005. 165., BH 2000. 135., 184. és BH 2001. 1., BH 1994. 117., BH 2010. 264., BH 2011. 268., BH 1995. 72., BH 1990. 124., BH 2002. 467., BKv. 54.

Fogarassy Edit: *A büntető törvények visszaható hatályáról.* In: Lévay Miklós – Farkas Ákos (szerk.): Tanulmányok Horváth Tibor Professor Emeritus 75. születésnapjára, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002. 25–39.
Györgyi Kálmán: *A visszaható hatályú szabályozás lehetőségei a büntetőjogban.* In: Tények és kilátások – Emlékkönyv Király Tibor tiszteletére. CompLex, Budapest, 1995. 123–137.
Hollán Miklós: *A vagyonelvonó szankciók és a visszaható hatály tilalma az Emberi Jogok Európai Egyezménye tükrében.* Belügyi Szemle, 2003/11-12. 168–185.
Horváth Krisztina: *Az időbeli hatály kérdése az Emberi Jogok Európai Egyezményének gyakorlatában.* Acta Humana, 2000/41-42. 20–62.
Kiss Zsigmond: *A visszaható erő kérdései a büntetőtörvény időbeli hatályával kapcsolatos rendelkezések tükrében.* In: Busch Béla – Belovics Ervin – Tóth Dóra (szerk.): A jogtudomány és a büntetőjog dogmatikája, filozófiája: tanulmánykönyv Békés Imre születésének 70. évfordulójára. Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 160–168.
Peschka Vilmos: *A jogszabály visszaható érvényessége.* In: Liber Amicorum Studia L. Vékás dedicata – Ünnepi dolgozatok Vékás Lajos 60. születésnapjára. ELTE-ÁJK, Budapest, 1999. 7–23.
Tóth Mihály: *Adalékok a büntető törvény időbeli hatályának kérdéséhez.* In: Korinek László (szerk.): Tanulmányok Földvári József tiszteletére. JPTE, Pécs, 1996. 156–170.

Alaptörvény XXVIII. cikk

Jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.)
1996. évi XXXVIII. törvény a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről (Nbj. tv.)
2011. évi CCX. törvény az emberiesség elleni bűncselekmények büntetendőségéről és elévülésének kizárásáról, valamint a kommunista diktatúrában elkövetett egyes bűncselekmények üldözéséről

Szövegmagyarázat

1. Különbséget kell tenni a jogszabály hatályossága és érvényessége között. Érvényes az a jogszabály, amelyet az arra feljogosított szerv meghatározott rendben, megfelelő tartalommal fogad el. Ebből a szempontból a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.) rendelkezései az irányadók. A II. Fejezet határozza meg a jogalkotás alapvető követelményeit. Ilyen tartalmi követelmény, hogy a jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie.

2. A jogalkotási törvény az Alaptörvény T) cikkében foglalt előírás végrehajtását szolgálja. E szerint „általánosan kötelező magatartási szabályt az Alaptörvényben megjelölt jogalkotó hatáskörrel rendelkező szerv által megalkotott, a hivatalos lapban kihirdetett jogszabály állapíthat meg. Sarkalatos törvény eltérően is megállapíthatja az önkormányzati rendelet és a különleges jogrendben alkotott jogszabályok kihirdetésének szabályait." Az előírások szerint megalkotott jogszabály érvényes, de nem feltétlenül hatályos. Az időbeli hatály ad választ arra a kérdésre, hogy az érvényes jogszabály mettől meddig, illetve mikor alkalmazható. Ennek megfelelően meg kell határozni a hatályba lépés és a hatályon kívül helyezés időpontját. A jogalkotási törvény szerint „A jogszabályban meg kell határozni a hatályba lépésének napját, amely a jogszabály kihirdetését követő valamely nap lehet." [Jat. 7. § (1) bekezdés.] Bizonyos esetekben a jogszabály hatályba lépésének napja a kihirdetés napja is lehet. Törvény rendelkezhet úgy is, hogy hatályba lépéséről külön törvény rendelkezik. A hatályos jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés különböző módokon vesztheti hatályát. A legáltalánosabb az, amikor a hatályon kívül helyezendő jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést tételesen megjelölő, a hatályon kívül helyezést kimondó jogszabályi rendelkezés hatályon kívül helyezi [Jat. 10. § (1) bekezdés a) pont].

3. Fontos tartalmi előírása a jogalkotási törvénynek, hogy a jogszabály hatályba lépésének időpontját úgy kell megállapítani, hogy elegendő idő álljon rendelkezésre a jogszabály alkalmazására való felkészülésre [Jat. 2. § (3) bekezdés)]. A

2012. évi C. törvényt (Btk.) 2012. július 13-án hirdették ki a Magyar Közlönyben. A Btk. tehát ettől az időponttól érvényes törvény. A törvényt a 463. § rendeli hatályba léptetni. Eszerint a hatályba lépés időpontja 2013. július 1. Meg kell jegyezni, hogy a 2012. július 13-án kihirdetett érvényes Btk.-nak vannak olyan rendelkezései, amelyek nem váltak hatályossá. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatályba léptetéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény 318. §-a ugyanis az eredeti normaszöveget több mint húsz pontban módosította. Ezeknél a pontoknál a Btk. a módosított tartalommal lépett hatályba.

4. A Btk. 2. §-a szabályozza, hogy egy adott büntető törvényt mikor kell alkalmazni. Más szavakkal, arra ad iránymutatást, hogy egy adott bűncselekményt az időben egymást követő büntető törvények közül melyik alapján kell elbírálni. A Btk. egy általános szabályt állít fel, amely alól két kivételt tesz. Az általános szabály szerint a bűncselekményt az elkövetés idején hatályban lévő büntető törvény szerint kell elbírálni.

5. A Btk. időbeli hatályának általános szabálya a „nullum crimen sine lege" és a „nulla poena sine lege" elveken alapul. A büntetőjogi legalitás e két alapvető elvét a Btk. 1. §-a a *törvényesség elve* cím alatt tartalmazza. Az ehhez fűzött magyarázat irányadó az időbeli hatály tekintetében is, az alábbi kiegészítésekkel.

6. A visszaható hatályú büntető törvényhozás tilalmát már 1776-ban alkotmányos szintre emelték az USA Maryland államában, majd 1787-ben az egész Amerikai Egyesült Államokban. Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatát követően a nagy francia forradalom vívmányaként az 1791-es francia alkotmány is tartalmazta már a visszaható hatályú büntető törvényhozás tilalmát.

7. A *törvényesség elve* a jogbiztonságot, az előreláthatóságot és kiszámíthatóságot, ezzel is összefüggésben az emberi jogok érvényesülését szolgálja. Több olyan nemzetközi dokumentum van, amely Magyarországot kötelezi ennek az elvnek a figyelembevételére. Ilyen többek között

- a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 15. cikke,
- a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának 22. cikke,
- az Európai Unió Alapjogi Charta 49. cikke,
- az Emberi Jogok Európai Egyezményének 7. cikke.

A magyar belső szabályozás tekintetében a legfontosabb rendelkezés az Alaptörvényben található. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése szerint „Senki nem nyilvánítható bűnösnek és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény

miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más állam joga szerint nem volt bűncselekmény". Az (5) bekezdés szerint „a (4) bekezdés nem zárja ki valamely személy büntetőeljárás alá vonását és elítélését olyan cselekményért, amely elkövetése idején a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint bűncselekmény volt". Tartalmilag ez a szabály többé-kevésbé megfelel a korábbi Alkotmány 57. § (4) bekezdésében foglaltaknak. A Jat. 2. § (2) bekezdése szerint „jogszabály a hatályba lépését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, kötelezettséget nem tehet terhesebbé, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé". A Btk. 1 §-a kimondja, hogy „(1) Az elkövető büntetőjogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani, amelyet – a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmények kivételével – a törvény az elkövetés idején büntetni rendelt.

(2) Bűncselekmény elkövetése miatt nem lehet olyan büntetést kiszabni vagy intézkedést alkalmazni, amelyről a törvény az elkövetés – vagy a 2. § (2) bekezdés alkalmazása esetén az elbírálás – idején nem rendelkezett."

8. A fenti szabályok összevetéséből kiderül, hogy a *visszaható hatály tilalma* a jogalkotásra és a jogalkalmazásra egyaránt vonatkozik. Ezt az értelmezést erősítik meg az Alkotmánybíróság vonatkozó határozatai is [453/B/1999. AB határozat, 11/1992. (III. 5.) AB határozat)]. Szükséges azt is hangsúlyozni, hogy a visszaható hatály tilalma a jogalkotás mellett azt is kizárja, hogy valakit a vonatkozó magyar vagy nemzetközi jog hiányában vagy korábban hatályos, de már hatályát vesztett magyar jogszabály alapján ítéljenek el, illetve sújtsanak szankcióval bűncselekmény elkövetése miatt.

A nullum elvekből levezethető: 1. sine lege praevia, 2. sine lege certa, 3. sine lege scripta, 4. sine lege stricta. Tilos tehát a súlyosabb törvény visszaható hatálya, a törvényi meghatározatlanság, a bírói és szokásjog alkalmazása, továbbá az analógia.

9. A bűncselekményt fő szabály szerint tehát az elkövetése idején hatályban lévő büntető törvény szerint kell elbírálni, a kivételektől eltekintve visszaható hatályú jogalkotás és jogalkalmazás nem lehetséges. A bűncselekmény elbírálása alapvetően a bíróságok hatáskörébe tartozik. A büntetőeljárás azonban az ügyésznek is lehetőséget nyújt arra, hogy meghatározott módon elbíráljon bűncselekményeket (például megrovás vagy vád elhalasztás). Nyilvánvaló tehát, hogy a büntetőeljárásban elbírálóként szóba jöhető valamennyi hatóságot köti a Btk. 2. §-a.

10. Az alkalmazandó törvény meghatározásához meg kell határozni az elkövetés idejét. Ez a bűncselekmények egy részénél nem okoz nehézséget. Ezek az egy mozzanatú cselekmények, amelyek elkövetési idejét egyértelműen meg lehet határozni. Vannak azonban olyan bűncselekmények, amelyeknél a törvényi tényállásban felsorolt elemek nem feltétlenül egyszerre valósulnak meg. Előfordulhat például, hogy egy eredmény bűncselekmény esetében az eredmény később következik be, mint az elkövetési magatartás tanúsítása. Ugyanígy egy több mozzanatú bűncselekmény esetében az egyes mozzanatok kisebb-nagyobb időközzel követhetik egymást. Az állapot bűncselekményeknél a jogellenes állapot létrehozatala és megszűnte között hosszabb idő is eltelhet.

11. A jogtudomány az *elkövetési idő meghatározására* több elméletet is kidolgozott.

12. A *magatartási (tevékenységi) elmélet* szerint a bűncselekmény elkövetési ideje az elkövetési magatartás tanúsításának ideje. Az időbeli hatály szempontjából jelentősége az elkövetési magatartás utolsó mozzanatának van. Ez az a pillanat, amikor az elkövető az aktív cselekvést befejezi, illetve mulasztásnál kötelezettségét még teljesítheti.

A *cselekmény-egység elmélete* ugyancsak az elkövetői magatartásra koncentrál, azonban annak valamennyi mozzanatára. Következésképpen a bűncselekmény elkövetési ideje bármelyik elkövetési mozzanathoz kapcsolható, amikor azt kifejtik.

Az *eredmény-elmélet* a materiális bűncselekmények tekintetében bír jelentőséggel. Az elmélet alapján elkövetési időnek azt a momentumot tekintjük, amikor a bűncselekmény eredménye bekövetkezett.

Az *okfolyamat-elmélet* bűncselekmény elkövetési idejét azzal a pillanattal azonosítja, amikor az elkövető által megindított folyamat már önállóan, további beavatkozás nélkül halad előre. Ez az elmélet is alapvetően az eredmény bűncselekményekhez kapcsolható.

A „nullum crimen sine lege" elve az elkövetést fogalmazza meg viszonyítási pontként a törvény alkalmazhatósága szempontjából. A Btk. 1. § (1) bekezdése szerint az elkövető büntetőjogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani, amelyet – a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmények kivételével – törvény az elkövetés idején büntetni rendelt. Az elkövetés szó értelmezése útján arra a következtetésre juthatunk, hogy ez megfelel az elkövető által kifejtett tevékenységnek, illetve magatartásnak. Ezért az időbeli hatály szempontjából a magatartás-elméletnek van relevanciája.

Az elkövetéskor hatályban lévő büntető törvény alkalmazásának kötelezettsége a jogbiztonságot és az előreláthatóságot szolgálja. Ez az elkövető javát is szolgálja, méltányos vele szemben. Ezt a méltányosságot szem előtt tartva, de általános jogpolitikai indokokkal is alátámaszthatóan határozta meg a jogalkotó az időbeli hatály általános szabálya alóli első kivételt. Az indokolás is rámutat arra, hogy ha az elkövetés és az elbírálás között eltelt időben megváltozott viszonyok következtében az adott jogtárgy büntetőjogi védelme már nem szükséges, vagy elegendő az enyhébb büntetőjogi szankcionálás, akkor a méltányosság azt kívánja, hogy az elbíráláskor hatályos enyhébb büntető jogszabályt alkalmazzák. Ennek megfelelően rendelkezik a Btk. 2. § (2) bekezdése a következőképpen: „Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény vagy enyhébben bírálandó el, akkor az új büntető törvényt kell alkalmazni."

A Btk. 2. § (2) bekezdése az elkövető javára engedi meg az elbíráláskor hatályban lévő törvény alkalmazását. Ezt a lehetőséget kibővített formában már a Csemegi Kódex, az 1878. évi V. törvény is tartalmazta. A Csemegi Kódex 2. §-a szerint ha a cselekmény elkövetésétől az ítélethozatalig terjedő időközben egymástól különböző törvények, gyakorlat vagy szabályok léptek hatályba, ezek közül a legenyhébb intézkedés alkalmazandó. A rendelkezés indokaként hozták fel, hogy ha a törvényhozás enyhítendőnek látja bizonyos meghatározott cselekményekre a jogszabályok szigorát, nem lenne következetes, ha megengedné, hogy a korábbi szigorúság az új törvény hatályba lépte után alkalmazható legyen. A központi kategória tehát ebben az esetben nem a méltányosság, hanem a következetesség. A Csemegi Kódex abban is eltér a hatályos Btk.-tól, hogy az elkövetés és az elbírálás között bármelyik hatályban lévő törvény alkalmazható volt, ha az enyhébb következményekkel járt az elkövetőre nézve. A hatályos szabályozás csak két törvény összevetését engedi meg, az elkövetéskorit és az elbíráláskorit. A köztes időszakban esetleg hatályban volt, de enyhébb törvény ennek megfelelően nem vehető figyelembe a bűncselekmény elbírálásakor.

13. Az elbírálás időpontját a törvény nem határozza meg. Az elbírálás rövidebb-hosszabb ideig tartó, több fórum előtt lezajló folyamat lehet. Figyelemmel azonban arra, hogy a Btk. nem ismeri a legenyhébb törvény alkalmazásának kötelezettségét, jogi relevanciával csak a jogerős határozat meghozatalának időpontja bír. Az akkor hatályos törvényt kell összevetni az elkövetéskor hatályos törvénynyel. Nincs jelentősége annak, hogy a jogerős határozatot melyik bírói fórum és hányadfokon hozta meg. Az ítélet jogerőre emelkedésének napját a büntetőeljárásról 1998. évi XIX. törvény (Be.) 588. §-a határozza meg. A döntés meghozatala

és annak jogerőre emelkedése nem mindig esik egybe. Tárgyalás mellőzése esetén hozott ügydöntő végzésében a bíróság felhívja a terhelt figyelmét a tárgyalás tartására irányuló kérelem lehetőségére, és a végzés csupán az e törvényi lehetőségre nyitva álló időtartam után emelkedhet jogerőre. A két időpont között hatályba lépő új törvény releváns az időbeli hatály szempontjából, a cselekmény elbírálásának időpontja alatt kizárólag az ügydöntő határozat jogerőre emelkedésének időpontja értendő. (BH 2014. 35.)

14. A jogerős döntés alaki és anyagi jogerővel is rendelkezik. Ennek megfelelően a döntés megváltoztatására rendes eljárás keretein belül már senki nem jogosult. Nem vonhatók kétségbe a döntés tartalmi elemei sem. A jogerős határozat következménye a „res judicata" (ítélt dolog) és a „nebis in idem" (a terhelt ellen ugyanazon tények miatt újabb eljárás nem indítható). Próbára bocsátást kimondó jogerős ítélet esetében a tényállás, a büntetőjogi felelősség és a jogi minősítés res judicatát képez, ha később a próbára bocsátást megszüntetik, az eljáró bíróság az anyagi jogszabály megváltozása esetén a terheltet akkor sem mentheti fel, vagy alkalmazhat enyhébb minősítést, ha a próbára bocsátás alapjául szolgáló cselekmény már nem bűncselekmény (BH 2013. 290., BH 2013. 322.).

15. Nem rendelkezik ugyan kötőerővel, de az ügyész bűnösséget megállapító és szankciót kiszabó döntése (megrovás) esetén is a fentieket értelemszerűen alkalmazni kell.

16. Amennyiben az elsőfokú ítélet meghozatala után folytatódik az eljárás, a *másodfokú eljárásban alkalmazni kell az időközben hatályba lépett enyhébb új törvényt*. Az ezt elmulasztó másodfokú határozat törvénysértő (BH 2005.88.). Az általános szabálynak megfelelően a jogerős ítélet után hatályba lépett enyhébb szabályozás már nem alkalmazható (BH 2005. 165.).

17. Különös figyelmet igényel *a rendkívüli jogorvoslatok esetében alkalmazandó jog megválasztása*. Rendkívüli jogorvoslat a perújítás, a felülvizsgálat és a jogorvoslat a törvényesség érdekében. Az általános szabály szerint a rendkívüli jogorvoslati eljárás során az alaphatározat (jogerős határozat) meghozatalakor hatályos jogszabály szerint kell eljárni. Amennyiben viszont a rendkívüli jogorvoslat eredményeként a megtámadott határozatot hatályon kívül helyezik, és új eljárásra kerül sor, az új eljárás során már irányadó a Btk. 2. § (2) bekezdése, azaz, ha a cselekmény az új eljárás időpontjában már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálandó el, akkor az ezt kimondó jogszabályt kell alkalmazni.

18. A törvényesség elvét a visszaható hatálynál értelemszerűen kell figyelembe venni. Próbára bocsátás esetében az ezt kimondó ítélet jogerőre emelkedik. Amennyiben a bíróság később a próbát megszünteti, és büntetést szab ki, de új, enyhébb jogszabályok vannak hatályban, akkor a büntetés kiszabása tekintetében azt kell alkalmazni. A korábbi jogerős ítélet minősítését, illetve az abban kimondott bűnösséget ez nem érintheti. Még akkor sem, ha az új törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény (BKv. 54.).

19. Sajátosan alakul az összbüntetés szabályainak alkalmazása a Btk. 2. § (2) bekezdésének szempontjából. Összbüntetésnél a bíró már jogerős ítéleteket foglal össze, és állapít meg új szankciót. Kérdéses lehet, hogy mi történjen, ha az alapítéletek jogerőre emelkedését követően új, a korábbitól eltérő szabályozás rendezi az összbüntetés feltételeit. Például az új Btk. a korábbi szabályozástól eltérően már nem ad lehetőséget összbüntetés összbüntetésbe foglalására. Ez az elkövetőre nézve hátrányosabb szabályozás. Megítélésünk szerint ha az összbüntetésbe foglalás lehetősége már az új törvény hatályba lépése előtt megnyílt, akkor a régi, kedvezőbb szabályokat kell alkalmazni. Amennyiben nem, akkor az új törvény szerint kell lefolytatni az összbüntetési eljárást (BH. 2000 135., 184. és BH 2001. 1.).

20. Sajátos a helyzet a *külföldi ítélet érvényének elismerése* során. Ebben az esetben a külföldi ítéletet magyar bíróság – a Fővárosi Bíróság – transzformálja. A transzformálás során az ítéletet úgy kell megállapítani, mintha azt magyar bíróság hozta volna. A bíróságot köti a külföldi bíróság által megállapított tényállás. Az alkalmazandó büntetés vagy intézkedés meghatározásánál azonban a bűncselekmény elkövetésekor hatályban lévő magyar törvény szerint kell eljárni. Ha az alkalmazandó büntetés vagy intézkedés megállapításakor a hatályos magyar törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálandó el, akkor az új törvényt kell alkalmazni [1996. évi XXXVIII. törvény a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről 48. § (3) bekezdés]. Az ítélet átalakítása tehát az időbeli hatály szempontjából elbírálásnak minősül, és áttöri a külföldi ítélet jogerejét. Meg kell jegyezni, hogy 2007 előtt, amikor az Nbj. tv. idézett szabályát még nem fogadták el, a Legfelsőbb Bíróság az 1994. évi XX. törvénnyel kihirdetett, 1983. március 23-án Strasbourgban kelt, az elítélt személyek átszállításáról szóló egyezmény 22. cikke (4) bekezdésére hivatkozva elvetette azt a megoldást, hogy a külföldi elbírálás időpontjában hatályos belső jog szabályai is képezhetik az összehasonlítás alapját, és kizárólag az átalakítás időpontjában hatályos hazai jogszabályokat tartotta irányadónak (Bt. III. 449/2005/5.).

21. Felülvizsgálati indítvány esetében a Be. meghatározza, hogy mikori jogszabályt kell alkalmazni. Fő szabály szerint a felülvizsgálati indítványt *a megtámadott határozat meghozatala idején hatályos jogszabályok* alapján kell elbírálni]Be. 423. § (2) bekezdés]. Az általános szabályok alól azonban a törvény kivételeket is meghatároz. A felülvizsgálati indítványt az elbírálásakor hatályos jogszabályok alapján kell elbírálni, ha

– az Alkotmánybíróság a jogerős határozattal befejezett büntetőeljárás felülvizsgálatát elrendelte, feltéve, hogy a terhelt még nem mentesült a büntetett előélethez fűződő hátrányos következmények alól, vagy a kiszabott büntetés, illetőleg az alkalmazott intézkedés végrehajtása még nem fejeződött be, vagy a végrehajthatósága még nem szűnt meg;
– a büntetőjogi felelősség megállapítására a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására olyan büntető jogszabály alapján került sor, amelynek Alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság megállapította, de a terhelt már mentesült a büntetett előélethez fűződő hátrányos következmények alól, a büntetés végrehajtása már befejeződött, illetve végrehajthatósága megszűnt, vagy a terhelt már nem áll az intézkedés hatálya alatt.

22. A kerettényállások esetében vizsgálni kell a keretet kitöltő jogszabály változását. Bűncselekményt csak törvény állapíthat meg. Kerettényállás esetében azonban nem sérül az Alaptörvény, ha a keretet alsóbb szintű jogszabály tölti ki tartalommal. A bűncselekménnyé nyilvánítás ugyanis ebben az esetben is a büntető törvény feladata. A kerettényállást kitöltő norma változása azonban kihathat a büntetőjogi felelősségre. E körben továbbra is irányadó a Legfelsőbb Bíróság büntető jogegységi határozata. E szerint, ha a Btk. Különös Részének valamely rendelkezése keretdiszpozíció, és az annak keretét kitöltő jogszabályi rendelkezésekben a bűncselekmény elkövetése után olyan mérvű változás következik be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti, e változás – a meghatározott időre szóló jogszabályok kivételével –az elbíráláskor hatályban lévő büntetőjogi szabályozás visszaható hatályú alkalmazását alapozza meg (1/1999. büntető jogegységi határozat). Az idézett határozatból következik, hogy ezt a szintet el nem érő jogszabályi változások nem módosítják a korábban fennálló büntetőjogi felelősséget.

23. Amennyiben az elkövetés és az elbírálás időpontjában más rendelkezések vannak hatályban, gondosan kell vizsgálni, hogy melyik minősül enyhébbnek. Az általános részi és a különös részi szabályokat egyaránt figyelembe kell venni. Nyilvánvalóan enyhébb az a törvény, amely az adott cselekményt már nem rendeli büntetni. Minden más esetben a terheltet érő összhatás alapján kell abban a kérdésben állást foglalni, hogy mi minősülhet enyhébb törvénynek. Már

a Curia is rámutatott arra, hogy nem az a döntő, hogy melyik törvény állapít meg enyhébb minősítést, hanem hogy melyikben foglalt büntetés objektíve enyhébb (BJT. 1911. 62. köt. 18. szám 22.). Így amennyiben a cselekmény elbírálásakor a hatályos törvény szerint kötelező a tényleges életfogytiglani büntetés kiszabása, az elkövetéskor hatályos Btk.-t kell alkalmazni, függetlenül attól, hogy a büntetés-kiszabásra vonatkozó szabályok a korábbinál kedvezőbb rendelkezéseket is tartalmaznak (BH 2014.).

34.) A régi curiai gyakorlat szerint figyelembe kellett venni olyan tényezőket, hogy például ha az adott cselekmény magánindítványos vagy sem, az elévülésre enyhébb vagy szigorúbb szabályokat állapít meg, vagy kevesebb feltételhez kötött. A régi és az új törvény kombinatív alkalmazása azonban tilos. Nem lehetséges tehát, hogy az egyik törvény általános része és a másik törvény különös része legyen az ítélet alapja annál a körülménynél fogva, hogy ezek vegyítése a legelőnyösebb az elkövető számára (BH 1994. 117., BH 2010. 264.). Értelemszerűen alakul a *hatálykérdés eldöntése bűncselekményi egység esetén*. A cselekmény elbírálásakor hatályos új törvényt kell alkalmazni, ha a bűncselekményi egységen belüli részcselekmények egy részének a megvalósítása a korábban hatályos törvény idején, míg más részének az elkövetése az új büntető törvény hatálybalépését követően történt (BH 2011. 268.).

Sajátosan alakul az *időbeli hatály bűnhalmazatban lévő bűncselekmények* elbírálása esetén. Az elkövetéskor, illetve az elbíráláskor hatályban lévő büntető törvény alkalmazhatóságát akkor kell vizsgálni, ha a bűnhalmazatban lévő valamennyi bűncselekmény elkövetése az elbíráláskor hatályos új büntető törvény hatályba lépése előtt történt, és az új törvény szerinti kedvezőbb elbírálás lehetősége nem valamennyi bűncselekmény tekintetében állapítható meg. Amennyiben a bűnhalmazatban lévő bűncselekményeket részben az új büntető törvény hatályba lépése előtt, illetve annak hatályba lépése után követték el, a bűnhalmazatban lévő valamennyi bűncselekményt az új törvény alkalmazásával kell elbírálni. Előfordulhat az, hogy a terhelt bűnhalmazatban álló egyes cselekményei már nem minősülnek bűncselekménynek az elbíráláskor. Ilyenkor megengedett a két törvény kombinatív alkalmazása, mert a már nem bűncselekménynek minősülő cselekményekre az elbíráláskori, míg az egyéb bűncselekményekre az elkövetéskori törvény vonatkozik (BH 1995. 72.).

A halmazatban lévő bűncselekményeknél mindenkor meg lehet vizsgálni azt a lehetőséget is, hogy helye van-e elkülönítésnek (Bfv.V. 2443/2001. számú határozat). A dekriminalizáció egyik jellegzetes esete a bűncselekményi értékhatárok változása. Az ennek következtében az elbíráláskor már csak szabálysértésnek minősülő cselekmény megállapítása esetén a vádlottat fel kell menteni (BH 1990. 124.).

24. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata is foglalkozik a visszaható hatállyal. Értelmezési kérdést vet fel, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye 7. cikk 1. bekezdésének második mondatában szereplő büntetés magába foglalja-e az összes szankciót, például az intézkedéseket. A bíróság megállapította, hogy az elkobzás elrendelése valódi büntetésnek tekintendő (Welch v. the United Kingdom, Judgement of 26. February 1996, no. 17440/90.).

25. A jogalkotó szándéka szerint a 2012. évi C. törvény összességében szigorúbb, mint a felváltott 1978. évi IV. törvény. A nemzeti együttműködés programja szerint „a jogszabály szigora a büntetési tételek növelése, az életfogytig tartó szabadságvesztés többszöri alkalmazása, az áldozatok védelme meg fogja fékezni a bűnök elkövetői, és világossá teszi a társadalom minden tagja számára, hogy Magyarország nem a bűnelkövetők paradicsoma." Az új Büntető Törvénykönyv jellemzője tehát a szigorúság, amely nem feltétlenül tételhatár-emelést jelent, hanem a tettarányos büntetőjogi szemlélet hangsúlyosabb megjelenítését. A szigorítás főleg a visszaesőkre vonatkozik, míg az első bűntényesekkel szemben a prevenciós szempontok is erősödnek. Gondosan kell tehát vizsgálni, hogy a konkrét ügyben az időbeli hatály kérdésének felmerülése esetén ténylegesen az új Btk. a szigorúbb jogszabály-e.

26. Az *időbeli hatály téves alkalmazása* miatt felülvizsgálati eljárásnak lehet helye. Erre azonban csak akkor kerülhet sor, ha a bíróság a bűncselekmény törvénysértő minősítése vagy más anyagi jogszabálysértés miatt törvénysértő büntetést szabott ki, vagy törvénysértő intézkedést alkalmazott (BH 2002. 467.).

27. Az új Btk. *az időbeli hatály általános szabálya alól* a korábbiakhoz képest egy új kivételt is meghatározott. E szerint az új büntető törvényt visszaható hatállyal kell alkalmazni a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmény elbírálásakor, ha az az elkövetés idején a magyar büntető törvény szerint nem volt büntetendő. A Btk.-nak ez a rendelkezése az Alaptörvényre vezethető vissza. Az Alaptörvény már idézett XXVIII. cikk (4) bekezdése szerint „senki nem nyilvánítható bűnösnek és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más állam joga szerint nem volt bűncselekmény". Az (5) bekezdés ugyanakkor kimondja, hogy a (4) bekezdés nem zárja ki valamely személy büntetőeljárás alá vonását és elítélését olyan cselekményért, amely elkövetése idején a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint bűncselekmény volt. A magyar szabályozás megfelel a nemzetközi jogi előírásoknak. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 7. cikke

tartalmazza a „nullum crimen sine lege" és „nulla poena sine lege" elvet. A 7. cikk (2) bekezdés 2. pontja szerint ez a cikk nem zárja ki valamely személy bíróság elé állítását és megbüntetését olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely elkövetése idején a civilizált nemzetek által elismert általános jogelvek szerint bűncselekmény volt. Hangsúlyozni kell, hogy nem a nemzetközi szokásjog által bűncselekménynek tartott magatartásokról van szó. Ettől meg kell különböztetni a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai által büntetni rendelt magatartásokat, és csak ezek körében lehetséges a visszaható hatályú jogalkalmazás. Arra nézve, hogy milyen cselekmények tartozhatnak ebbe a körbe, a két ad hoc és az Állandó Nemzetközi Büntető Bíróság Statútumai, illetve joggyakorlata nyújt eligazítást.

28. A fentebb említett nemzetközi jogi dokumentumok mellett az Alkotmánybíróság 53/1993. (X. 13.) AB határozata alapján lehet behatárolni, melyek a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint büntetendő cselekmények.

29. A Btk. 2. § (3) bekezdésében megjelölt cselekmények azonosításához további eligazítást nyújt a *nemzetközi jog szerint el nem évülő bűncselekmények* behatárolása. Ilyen bűncselekmények különösen a Nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék Alapokmányának 6. cikke c) pontjában meghatározott emberiesség elleni bűncselekmények. A Genfben 1949. évi augusztus hó 12. napján kelt nemzetközi egyezmények közös 2. cikkében meghatározott nemzetközi fegyveres összeütközés esetén elkövetetett súlyos jogsértések, a Genfben 1949. évi augusztus hó 12. napján kelt nemzetközi egyezmények közös 3. cikkében meghatározott nem nemzetközi fegyveres összeütközés esetén elkövetett súlyos jogsértések.

30. Az időbeli hatállyal összefüggésben meg kell említeni a 2011. évi CCX. törvényt az emberiesség elleni bűncselekmények büntetendőségéről és elévülésének kizárásáról, valamint a kommunista diktatúrában elkövetett egyes bűncselekmények üldözéséről. A törvény a kommunista bűncselekmények esetében visszaható hatállyal szabályozta az elévülésre vonatkozó előírásokat. Ennek jogi alapját az Alaptörvény átmeneti rendelkezései 2. cikk (2) és (3) bekezdése teremtették meg. Az átmeneti rendelkezéseket az Alkotmánybíróság megsemmisítette, azonban a jogalkotó az Alaptörvény negyedik módosítása során az Alaptörvény Alapvetés részét egy új U) cikkel egészítette ki, amelynek 6., 7. és 8. pontja az átmeneti rendelkezésben foglaltakkal azonosan biztosítja a 2011. évi CCX. törvény visszaható hatályra vonatkozó szabályainak alkalmazhatóságát.

Területi és személyi hatály

3. § (1) A magyar büntető törvényt kell alkalmazni
a) a belföldön elkövetett bűncselekményre,
b) a Magyarország területén kívül tartózkodó magyar felségjelű úszólétesítményen vagy magyar felségjelű légi járművön elkövetett bűncselekményre,
c) a magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre, amely a magyar törvény szerint bűncselekmény.
(2) A magyar büntető törvényt kell alkalmazni
a) a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekményre is, ha az
aa) a magyar törvény szerint bűncselekmény, és az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő,
ab) állam elleni bűncselekmény - kivéve a szövetséges fegyveres erők ellen elkövetett kémkedést, és a kémkedést az Európai Unió intézményei ellen – tekintet nélkül arra, hogy az az elkövetés helyének törvénye szerint büntetendő,
ac) a XIII. vagy a XIV. Fejezetben meghatározott bűncselekmény, vagy egyéb olyan bűncselekmény, amelynek üldözését törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés írja elő,
b) a magyar állampolgár, a magyar jog alapján létrejött jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalany sérelmére nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre is, amely a magyar törvény szerint büntetendő.
(3) A (2) bekezdésben meghatározott esetekben a büntetőeljárás megindítását a legfőbb ügyész rendeli el.

Lotus ügy1927, PCIJ, Ser. A, No. 10, 23
Democratic Republic of the Congo vs Belgium, Judgement of 14 February 2002; I.C.J. Report's 2002. 3
BJD 4622
BEH 1973. 301. 1.
BH 1994. 119., BH 1993. 535., BH 1992. 366., BH 1982. 122., BH 1973/1.
Ádány Tamás Vince: *A legsúlyosabb jogsértések miatti felelősségre vonhatóság nemzetközi jogi tendenciái, különös tekintettel a Nemzetközi Büntetőbíróság*

1 Módosította: az egyes büntetőjogi tárgyú, és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról szóló 2013. évi CLXXXVI. törvény 118. §-ának (1) bekezdése. Hatályba lépett: 2014. I. 1.

joghatóságának előfeltételeire. PhD 2011. 226. https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Ádány TamásPhD.pdf
Farkas Ákos: *Az Európai Bíróság és a kölcsönös elismerés elvének hatása az európai büntetőjog fejlődésére.* Miskolci Jogi Szemle, 6. évf. 2011. különszám, 62–77.
Heger, Martin: *Influences of EU Law on National Criminal Law.* US-China Law Review, 2011/8. 263–271.

Köblös Adél: *Pár gondolat a joghatósági megállapodásokról.* In: Szabó Imre (szerk.): Ius et legitimatio. Tanulmányok Szilbereky Jenő 90. születésnapja tiszteletére. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2008. 129–142.
Lavranos, Nikolaos: *Concurrence of Jurisdiction between the ECJ and other International Courts and Tribunals.* European Environmental Law Review, 2005/August/September 213–225.
Podgor, Ellen S. – Filler, Daniel M.: *International Criminal Jurisdiction in the Twenty-First Century: Rediscovering United States v. Bowman.* San Diego Law Review, 2007/44. 585–595.
Takács Péter: *Hostis humani generis: a joghatóság és a büntethetőség problémái a Finta-ügyben.* Fundamentum, 2001/4.
Wiener A. Imre: *Büntető joghatóság és nemzetközi jog.* Állam- és Jogtudomány, 1993/3-4. 175–212.
Wiener A. Imre: *A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságáról.* Magyar Jog, 2001/8. 457–463.

A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény
A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény
A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény
A magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény
A nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény (Nbj. tv.)
A diplomáciai kapcsolatokról szóló 1961. évi Bécsi Egyezmény (1965. évi 22. tvr.)
A konzuli kapcsolatokról szóló 1963. évi Bécsi Egyezmény (1987. évi 13. tvr.)

1. A területi és személyi hatály szabályozása arra a kérdésre ad választ, hogy a Btk. mely területen és kikre nézve alkalmazható. A Büntető Törvénykönyv alkalmazása az állami szuverenitásból ered, azonban figyelembe kell venni, hogy a büntető főhatalmat több szuverén állam gyakorolhatja egyszerre. A *joghatósági elvek*, azaz a területi és személyi hatály precíz kidolgozására a 19. század során került sor. A nemzetközi intézet 1877-ben foglalta össze az erre vonatkozó véleményeket. E szerint

a) a bűncselekmény elkövetési helyén a területi joghatóság alkalmazandó;
b) az államok joghatósága érvényesül saját állampolgáraikra, nemcsak belföldön, hanem külföldön is;
c) az államnak joga van az ellene irányuló cselekményeket megbüntetni, függetlenül attól, hogy azt külföldön, külföldi követte el, és az adott helyen nem képez bűncselekményt.

A kialakult elvekkel kapcsolatban az Állandó Nemzetközi Bíróság az úgynevezett *Lotus ügyben* (1927, PCIJ, Ser. A, No. 10, 23) mondta ki, hogy a területi elv nem kizárólagos. Az államok joghatósága kiterjedhet a külföldiek által külföldön elkövetett bűncselekményekre is.

2. A területi és személyi elvre nézve történetileg a következő *joghatósági elvek* alakultak ki.

a) A *területi elv* alapján az állam gyakorolja a büntetőjogi főhatalmat minden, a területén elkövetett bűncselekmény esetén. Nincs jelentősége annak, hogy a bűncselekményt saját vagy külföldi állampolgár, esetleg hontalan vagy menekült követte el. Ez az elv kizárólagossága esetén figyelmen kívül hagyja a külföldön elkövetett bűncselekményeket, még abban az esetben is, ha azok az állam érdekeit súlyosan sértik.
b) A *személyi elv*. A személyi elv lehet *aktív* vagy *passzív*. Az aktív személyi elv szerint az állam büntető hatalma kiterjed a saját állampolgára által külföldön elkövetett bűncselekményre. A büntetőjogi felelősséget a hazai jog alapozza meg, és az állampolgárt az adott országhoz fűződő kötelékkel magyarázható. Ezekben az esetekben azonban figyelembe kell venni a „nebis in idem" (kétszeres elítélés tilalmát) szabályát. Az aktív személyi elv hiányossága, hogy ez alapján nem lehet felelősségre vonni az állam területén bűncselekményt elkövető külföldi állampolgárt.

A passzív személyi elv a saját állampolgárt védi a külföldön elkövetett bűncselekmények esetén. A hazai állam büntetőjogának alkalmazhatósága azon alapul, hogy a külföldi állam esetleg nem kellő intenzitással jár el, vagy esetleg el sem jár.

c) Az állami önvédelem elve az állam külső és belső biztonságát hivatott védeni. Az állam érdekeit közvetlenül támadó bűncselekmény esetén az állam büntető joghatósága ezekre a cselekményekre attól függetlenül kiterjed, hogy azokat hol és kik követték el. Ez az elv nem teszi lehetővé a külföldi jog szerint bűncselekményt elkövető külföldi felelősségre vonását.
d) Az *egyetemes vagy univerzális büntető hatalom elve* abból indul ki, hogy bűncselekmény nem maradhat megtorlatlanul, függetlenül attól, hogy hol és ki követi el. Ez az elv az államok szolidaritásából indul ki, és alapvetően a nemzetközi bűncselekményekhez kapcsolható. Ezt az elvet érvényesítette

például Belgium, amikor nemzetközi elfogatóparancsot adott ki a Kongói Demokratikus Köztársaság külügyminisztere ellen súlyos nemzetközi jogot sértő bűncselekmények miatt. Az ügy a diplomáciai mentesség kérdése miatt került a nemzetközi bíróság elé, azonban jó gyakorlati példája az egyetemes büntető hatalom elve gyakorlásának (Democratic Republic of the Congo vs Belgium, Judgement of 14 February 2002; I.C.J. Report's 2002. 3.).

3. A felsorolt főbb elvek mellett a jogirodalom ismer más, kisegítő jellegű elveket is, amelyek közül több már csak jogtörténeti érdekesség. Ilyen például a *védelmezési elv*, amely a saját állampolgárok tekintetében megteremtette az úgynevezett konzuli bíráskodás lehetőségét, és ezáltal kivette az állampolgárait az adott ország területi joghatósága alól. Újabb keletű viszont a képviseleti elv, amely alapján az állam egy másik állam helyett gyakorolja büntető joghatóságát, mert az adott személy kiadatására vagy átadására valamilyen oknál fogva nem kerülhet sor.

4. A felsorolt elvek hiányosságaik miatt tisztán soha nem érvényesültek. A modern büntető törvénykönyvek, beleértve valamennyi magyar Btk.-t is, az említett elveket kombinálva határozták, illetve határozzák meg saját büntető joghatóságukat.

5. A Btk. 3. § (1) bekezdés a) pontja tartalmazza a *területi elvet*. E szerint a magyar büntető törvényt kell alkalmazni a belföldön elkövetett bűncselekményre. Belföldi területnek minősül a magyar szárazföld, továbbá a természetes és mesterséges vízfelületek, beleértve a határfolyók magyarországi részét. Magyar terület továbbá a szárazföld felett elhelyezkedő légoszlop. Ez nem terjed ki a körülbelül négyszáz kilométer magasságban található légköri külső héjig, de a belső héjak egy részét (troposzféra, tropopauza) magában foglalhatja.

6. Vitatott lehet, hogy a bűncselekmény melyik állam területén valósul meg. Erre nézve maga a törvény nem nyújt eligazítást, de az időbeli hatálynál ismertetett elméletek útmutatóul szolgálhatnak. A területi hatály tekintetében a cselekményegység elméletét fogadja el a magyar jogalkalmazás. Ennek megfelelően ha a bűncselekmény bármely lényeges mozzanata köthető a magyar területhez, akkor belföldön elkövetett bűncselekménynek minősül, és kiterjed rá a magyar területi büntető joghatóság. Ez a mozzanat lehet például az elkövetési magatartás vagy az eredmény is (BJD 4622.).

7. A Btk. 3. § (1) bekezdés b) pontja a területi elvet egészíti ki (*quasi területi elv*). E szerint a magyar büntető törvényt kell alkalmazni a Magyarország területén kívül tartózkodó magyar felségjelű úszó létesítményen vagy magyar felségjelű légijárművön elkövetett bűncselekményre. A magyar úszó létesítmény, illetve

légijármű ennek megfelelően magyar területnek minősül. Az úszó létesítmény fogalmára a víziközlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény tartalmaz meghatározást. E szerint az úszó létesítmény víziközlekedésre, vízen való munkavégzésre és azokkal összefüggő tevékenység folytatására alkalmas, úszóképes eszköz, szerkezet, berendezés. Az 1978. évi IV. törvény, a korábbi Btk., még hajót említ úszó létesítmény helyett, de tartalmilag a kettő között nincs különbség. A légijármű fogalmát a légiközlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény határozza meg. A törvény 71. § 5.) pontja szerint légijármű bármely szerkezet, amelynek légkörben maradása a levegővel való olyan kölcsönhatásból ered, amely más, mint a földfelszínre ható légerők hatása. Megjegyezzük, hogy a törvény definíciót ad a magyar légtérre is. Ennek megfelelően Magyarország feletti légtérnek a légiközlekedés számára – a mindenkori legfejlettebb technikai színvonal alapján – fizikailag igénybe vehető magasságig terjedő része.

8. Ha egy bűncselekmény több ország területén is elkövetettnek tekinthető, valamennyi ország területi joghatósága megállapítható.

9. A korábbi szabályozástól eltérően a hatályos magyar Btk. nem tesz különbséget katonai és polgári úszó létesítmény, illetve légijármű között. Mindegyik belföldi területnek minősül, függetlenül attól, hogy hol tartózkodik.

10. A belföldön elkövetett bűncselekmények esetén fő szabályként nem releváns az elkövető állampolgársága. Bizonyos esetekben azonban jelentőséggel bír, hogy külföldi állampolgár, hontalan, vagy esetleg menekült követte el a bűncselekményt. Így az átmenetileg Magyarországon tartózkodó, kisebb tárgyi súlyú bűncselekményt – ittas járművezetést – elkövető terhelt főbüntetés helyett alkalmazott mellékbüntetésként történt kiutasítása törvénysértő (BH. 1994. 119.). A külföldi állampolgárságú terhelttel szemben kiszabott járművezetéstől eltiltás hatálya csak Magyarország területére terjed ki (BH. 1993. 535.). Az ország területén átutazó külföldi állampolgár által elkövetett közlekedési bűncselekmény esetén a próbára bocsátás alkalmazásának nincs helye (BH. 1992. 366.).

11. A kiutasítás büntetést a Btk. 59. §-a alapján csak nem magyar állampolgár elkövetővel szemben lehet kiszabni. Az 59. § (2) bekezdése alapján nem utasítható ki az, aki menedékjogot élvez. A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény határozza meg, hogy ki ismerhető el menekültként, és az a személy milyen jogokkal rendelkezik. A külföldi állampolgárok között is különbséget kell tenni azok javára, akik a szabad mozgás és tartózkodás jogával, valamint Magyarország területén letelepedettként vagy bevándoroltként tartózkodási joggal rendelkeznek. Ezen személyek körét a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező

személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény, illetve a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény tartalmazza. Az ilyen személyek kiutasítására csak akkor kerülhet sor, ha a szóban forgó bűncselekmény öt évi, vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő. Aki Magyarország területén legalább tíz éve jogszerűen tartózkodik, vagy a családi élet tiszteletben tartásához való joga sérülne, csak tíz évi, vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén utasítható ki, ha az országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné (Btk. 59. § (4) bekezdés).

12. Értelemszerűen nem sújtható külföldi állampolgár a közügyektől eltiltás mellékbüntetéssel. Kivételt jelenthetnek ez alól a Magyarországon tartósan letelepedett külföldi állampolgárok, akik a vonatkozó szabályok szerint részt vehetnek a helyi választásokon, illetve a helyi népszavazáson, népi kezdeményezésben.

13. Sajátosan alakul a diplomáciai és nemzetközi jogon alapuló egyéb mentességet élvezők büntetőjogi felelőssége, ha Magyarország területén bűncselekményt követnek el. A magyar büntető joghatóság területi hatálya rájuk is kiterjed, azonban felelősségre vonásuknak eljárási akadálya van. A korábban hatályos Btk. tartalmazta az ilyen eljárással kapcsolatos rendelkezést, azonban az új Btk-ba ez a rendelkezés éppen eljárásjogi természete miatt már nem került át. A mentességet élvezők személyi körének meghatározásánál kiemelkedő jelentőséggel bír a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18. napján aláírt, és az 1965. évi 22. törvényerejű rendelettel kihirdetett nemzetközi szerződés, valamint a konzuli kapcsolatokról szóló, az 1987. évi 13. törvényerejű rendelettel kihirdetett többoldalú Bécsi Egyezmény. E személyek büntetőjogi felelőssége tekintetében nemzetközi szerződés, illetve a nemzetközi gyakorlat irányadó. A nemzetközi gyakorlatra nézve a nemzetközi bíróság is ad iránymutatást. Ennek megfelelően a nemzetközi jog szerint mentességet élvező személyek a hazai bíróságuk előtt felelősségre vonhatók, valamint a külföldi joghatóság alóli mentesség a küldő állam által feloldható. Ráadásul az ilyen mentességekre a nemzetközi törvényszékek előtt nem lehet hivatkozni (Democratic Republic of the Congo vs Belgium, Judgement of 14 February 2002; I.C.J. Report's 2002, p. 3)

14. Magyar úszó létesítménynek, illetve repülőnek azok az eszközök tekinthetők, amelyek magyar lobogó alatt közlekednek, illetve a magyar lajstromba vannak bejegyezve. Az úszó létesítmények tekintetében a víziközlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény 8. § (1) bekezdése szól a nyilvántartásról. A légijármű nyilvántartására a légiközlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény, illetve lajstromozásáról a 32/2001. (IX. 28.) KöViM rendelet igazít el. A légijárművek tekintetében

külön rendelkezést tartalmaz a magyar joghatóság kötelező érvényesítéséről a légijárművek jogellenes hatalomba kerítésének leküzdéséről szóló és az 1972. évi VIII. törvényerejű rendelettel kihirdetett Hágai Egyezmény, valamint a polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről szóló és az 1973. évi XVII. törvényerejű rendelettel kihirdetett Montreáli Egyezmény.

A Btk. 3. § (1) bekezdés c) pontja az *aktív személyi elvet* érvényesíti. E szerint a magyar büntető törvényt kell alkalmazni a magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre, amely a magyar törvény szerint bűncselekmény. A magyar állampolgárral szembeni büntető joghatóság érvényesítésének nincs általános akadálya. Korlátja lehet viszont a hazai elítélésnek a „nebis in idem" elve. Amennyiben külföldön a magyar állampolgárt elítélik és a magyar állampolgár ezt az ítéletet nem ismeri el a hazai joggal egyenértékűnek, a Magyarországon lefolytatott eljárás során a „nebis in idem" elv alapul vételével a külföldi büntetést be kell számítani. A „nebis in idem" elve a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikk 7. pontjában nyert – többek között – elismerést.

15. A magyar állampolgárság fogalmáról, megszerzéséről, a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény rendelkezik. A törvény 2. § (1) bekezdése szerint magyar állampolgár az, aki e törvény hatályba lépésekor magyar állampolgár, továbbá az, aki az Alaptörvény vagy e törvény erejénél fogva magyar állampolgárrá válik, vagy e törvény alapján magyar állampolgárságot szerez, amíg állampolgársága nem szűnik meg. Azt a magyar állampolgárt, aki egyidejűleg más államnak is állampolgára – ha a törvény másként nem rendelkezik – a magyar jog alkalmazása szempontjából magyar állampolgárnak kell tekinteni.

16. Kérdéses lehet a személyi hatály megállapítása, ha a külföldi állampolgár bűncselekmény elkövetését követően válik magyar állampolgárrá. A Curia egyik jogegységi döntése törvénysértőnek minősítette azt a törvényszéki határozatot, amely egy később magyar állampolgárrá lett külföldi által külföldön elkövetett bűncselekmény miatt az elkövetőt vád alá helyezte, annak ellenére, hogy az igazságügy-miniszter nem rendelte el az eljárás megindítását (4288/1906. BHT.I.6.). Álláspontunk szerint ez a határozat ma is irányadó lehet.

17. A magyar állampolgár által külföldön elkövetett közlekedési bűncselekmény elbírálásánál a Btk. rendelkezéseit kell alkalmazni, de a közlekedési szabálysértés megítélésénél az elkövetés helyén hatályos közlekedés-igazgatási szabályok az irányadók (BH. 1982. 122.). Ha a magyar állampolgár által külföldön elkövetett bűncselekmény miatt külföldön hivatalból indult eljárást a magyar hatóságok folytathatják le, és a magyar törvény szerint büntetőeljárásnak csak

magánindítványra van helye, az eljáró hatóságnak módot kell adni a jogosultnak arra, hogy a magánindítványát előterjeszthesse (BH. 1973/1.).

18. Nem mentesít a büntetőjogi felelősség alól, ha a külföldi jog szerint az adott cselekmény nem bűncselekmény. A magyar állampolgárt a külföldön elkövetett cselekményéért, ha az a magyar törvény szerint bűncselekmény, e törvény szerint kell felelősségre vonni akkor is, ha a szóban lévő cselekmény külföldön nem minősül bűncselekménynek (BEH. 1973. 301. 1.).

19. A Btk. 3. § (2) bekezdés a), aa) pontja szerint a magyar büntető törvényt kell alkalmazni a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekményre is, ha az a magyar törvény szerint és az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő. Ez a joghatósági szabály az államok közötti szolidaritáson alapul. A korábban tárgyalt területi és személyi elvvel ellentétben itt nem eredeti, hanem *származékos joghatóságról* beszélhetünk. A magyar állam, noha területén kívül nem magyar állampolgár követett el bűncselekményt, mégis – a képviseleti elv alapján – vállalja a büntetőjogi felelősségre vonást. Ennek azonban a területi és személyi elvhez képest további feltétele van. Ez a feltétel a kettős inkriminációt követelménye. A Btk. szövege szerint ez a helyzet akkor áll fenn, ha a cselekmény Magyarországon bűncselekmény, az elkövetés helyén pedig büntetendő.

20. *Kettős inkriminációról* beszélhetünk absztrakt és konkrét értelemben. Az *absztrakt kettős inkriminációt* a tényállásszerűség meglétét feltételezi. Ennek megfelelően már akkor teljesül ez a követelmény, ha a két államban, tehát az elkövetés helye szerinti és az ítélkező államban egyaránt tényállásszerű a cselekmény, azaz a Különös Rész büntetni rendeli. *Konkrét kettős inkriminációról* viszont csak akkor beszélhetünk, ha az elkövető mindkét államban az adott cselekmény miatt büntethető is. Ez esetben tehát az általános részi büntethetőségi feltételek meglétét is vizsgálni kell. Nyilvánvaló, hogy az elkövető számára a konkrét kettős inkriminációt megkövetelése a kedvezőbb. Sem az absztrakt, sem pedig a konkrét kettős inkriminációt nem követeli meg az azonos minősítését a cselekménynek. Nem azonosítható ugyanakkor a büntetendő cselekmény a jogellenes cselekmény fogalmával, tehát a kettős inkriminációt nem alapozza meg, ha a magatartás a külföldi jog szerint szabálysértés, közigazgatási vagy polgári jogi jogsértés.

21. A magyar Btk. nyelvtani értelmezés szerint az *absztrakt kettős inkriminációt* meglétét követeli meg. Erre utal a büntetendő kifejezés használata. Ezzel szemben a joggyakorlat nem következetes ebben a kérdésben, és inkább a konkrét kettős inkriminációt alkalmazásának irányába mutat. Ezt a magunk részéről törvényt bontó jogalkalmazásnak tekintjük, bár kétségkívül a méltányosságot és

az elkövető érdekét szolgálja. A méltányosság azonban úgy is megteremthető, ha a legfőbb ügyész nem rendeli el a büntetőeljárás megindítását.

22. Nem magyar állampolgárnak minősül a hontalan személy is. Az elkövetéskori időpont releváns az állampolgárság vizsgálata szempontjából. A kettős vagy többes állampolgársággal rendelkező személy, ha magyar állampolgár is, mindig ebbéli minőségében felel.

23. Az állami önvédelem elve jelenik meg a Btk. 3. § (2) bekezdés a), ab) pontjában. E szerint a magyar büntető törvényt kell alkalmazni állam elleni bűncselekmény – a szövetséges fegyveres erő és az Európai Unió intézményei ellen elkövetett kémkedést kivéve – esetén tekintet nélkül arra, hogy az az elkövetés helyének törvénye szerint büntetendő-e. Ebben az esetben tehát a törvény nem követeli meg a kettős inkriminációt.

24. Az állam elleni bűncselekményeket a Btk. XXIV. Fejezete tartalmazza. Ide tartozik az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása, az alkotmányos rend elleni szervezkedés, a lázadás, a rombolás, a hazaárulás, a hűtlenség, az ellenség támogatása, a kémkedés, a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedés, kémkedés az Európai Unió intézményei ellen[2], valamint az állam elleni bűncselekmény feljelentésének elmulasztása. Ezek közül a bűncselekmények közül a jogalkotó a területi és személyi hatály szempontjából kiemeli a szövetséges fegyveres erő, és az Európai Unió intézményei ellen elkövetett kémkedést. E bűncselekményeket a jogalkotó kivette az univerzális joghatóság alkalmazhatósága alól, az elkövetők megbüntetéséhez a kettős inkrimináció fennállta is szükséges, arra figyelemmel, hogy az elkövetés helye a törvényi tényállás szerint nem Magyarország területe, illetve az elkövető külföldi állampolgár. Az Európai Parlament, az Európai Bizottság és az_Európai Unió Tanácsa ellen folytatott hírszerzői tevékenység bűncselekményének törvényi tényállását a jogalkotó 2014-ben iktatta be a magyar Büntető Törvénykönyv 261/A. §-ába.

25. A *feltétlen büntető hatalom elve* tükröződik a Btk. 2. § a), ac) pontjában. E szerint a magyar büntető törvényt kell alkalmazni a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett bűncselekményre is, ha az a XIII. vagy a XIV. Fejezetben meghatározott bűncselekmény, vagy egyéb olyan bűncselekmény, amelynek üldözését törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés írja elő. Ebben az esetben sem feltétele a magyar büntető joghatóságnak a kettős inkrimináció fennállta. A Btk. XIII. Fejezete az emberiesség elleni bűncselekmények csoportja. Ide tartozik

2 Bevezette: 2013. évi CLXXXVI. törvény 118. §-ának (1) bekezdése, hatályba lépett 2014. I. 1.

a népirtás, az emberiesség elleni bűncselekmény, az apartheid, az elöljáró vagy hivatali vezető felelőssége. A Btk. XIV. Fejezete a háborús bűncselekmények csoportja. Itt szabályozza a törvény a tiltott toborzást, a fegyverszünet megszegését, a hadikövet elleni erőszakot, a védett személyek elleni erőszakot, a túlélők megölésére utasítást, az élőpajzs használatát, a tiltott sorozást, a védett tulajdon elleni támadást, a háborús fosztogatást, a nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazását, a humanitárius szervezet elleni támadást, a visszaélést a nemzetközi jog általa védett jelvénnyel vagy jelzéssel, az egyéb háborús bűntettet, illetve az elöljáró, vagy hivatali vezető felelősségét.

26. Számos törvényben kihirdetett *nemzetközi szerződés* ír elő kötelezettséget meghatározott bűncselekmények üldözésére. A teljesség igénye nélkül a következő fontosabb szerződések említhetők:

a) A népirtás bűntettének megelőzése és megbüntetése tárgyában 1948. december 9-én elfogadott nemzetközi egyezmény;
b) A fegyveres összeütközésekben érintett védett személyek helyzetéről szóló 1949. augusztus 12-én elfogadott négy genfi egyezmény;
c) Az apartheid bűncselekmények leküzdéséről és megbüntetéséről szóló 1973. november 30-án elfogadott nemzetközi egyezmény;
d) Az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomásáról szóló 1950. március 21-én New Yorkban elfogadott nemzetközi egyezmény;
e) A légijárművek jogellenes hatalomba kerítésének leküzdéséről szóló Hágai Egyezmény,
f) A pszichotrop anyagokról szóló Bécsi Egyezmény.

Valamennyi fenti nemzetközi egyezményt Magyarországon kihirdették. Így azok a magyar jog részét képezik. Előírásaik megjelennek a magyar Btk-ban is.

27. Az *egyetemes büntető hatalom (universalitas) elvének* Btk-beli szabályozása az Alaptörvény rendelkezésein alapul. Az Alaptörvény XXVIII. cikk 4) bekezdése szerint „Senki nem nyilvánítható bűnösnek és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más állam joga szerint nem volt bűncselekmény." Az 5) bekezdés előírja: „A 4) bekezdés nem zárja ki valamely személy büntetőeljárás alá vonását és elítélését olyan cselekményért, amely elkövetése idején a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint bűncselekmény volt." Az Alaptörvény idézett rendelkezése jelenik meg a Btk. 1. §-ában szabályozott törvényesség elvében is. E szerint az elkövető büntetőjogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani, amelyet – a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő

cselekmények kivételével – törvény az elkövetés idején büntetni rendelt. Ugyanez az elv fogalmazódik meg az időbeli hatály szabályozásánál is. A Btk. 2. § (3) bekezdése szerint az új büntető törvényt visszaható hatállyal kell alkalmazni a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmény elbírálásakor, ha az az elkövetés idején a magyar büntető törvény szerint nem volt büntetendő.

28. A Btk-nak a *feltétlen büntető hatalom* érvényesítésére vonatkozó szabálya ugyanakkor szűkítő jellegű az Alaptörvény a törvényesség elve, illetve az időbeli hatály vonatkozásában ismertetett rendelkezéseihez képest. A Btk. 3. §-ának vonatkozó szabálya ugyanis csak a XIII., a XIV. Fejezetben meghatározott bűncselekményekről, valamint azokról a bűncselekményekről szól, amelyeknek üldözését törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés írja elő. Egyrészt nem feltétlenül nemzetközi szerződésben jelennek meg a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai, másrészt pedig előfordulhat, hogy a magyar jog még nem tette a belső jog részévé – például későbbi kihirdetés esetén – a nemzetközi szerződést. A gyakorlatban azonban a Btk-nak ez a megfogalmazása nem valószínű, hogy jelentőséggel bírhat.

29. A *passzív személyi elvet* érvényesíti a Btk. 3. § (2) bekezdés b) pontja. E szerint a magyar büntető törvényt kell alkalmazni a magyar állampolgár, a magyar jog alapján létrejött jogi személy, és jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalany sérelmére nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre is, amely a magyar törvény szerint büntetendő. A *passzív személyi elvet* a 2012. évi C. törvény (új Btk.) iktatta be a magyar jogrendbe. Az indokolás utal arra, hogy a nemzetközi szerződésekben megjelenő tendenciára figyelemmel szabályozta a jogalkotó ezt a joghatósági elvet. A passzív személyi elv lehetővé teszi azoknak a nem magyar állampolgároknak a büntetőjogi felelősségre vonását, akik külföldön magyar állampolgár vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalany sérelmére követnek el bűncselekményt, azonban az elkövetés helyének joga szerint ez nem büntetendő. A büntetendőség a magyar jog szerint állapítható meg, és az előbbieknek megfelelően nem szükséges a kettős inkriminció. A passzív személyi elv érvényesíthetőségét a már hivatkozott Lotus ügyben is megállapította az Állandó Nemzetközi Bíróság.

30. Joghatóság hiányában büntetőeljárást nem lehet folytatni. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 6. § (3a) bekezdése szerint büntetőeljárást nem lehet indítani, a már megindult büntetőeljárást meg kell szüntetni, ha a cselekmény

nem tartozik a magyar joghatóság alá.[3] A külföldön külföldi állampolgár által elkövetett bűncselekmények esetében a Btk. 3. § (3) bekezdése alapján a büntetőeljárás akkor folytatható le, ha annak megindítását a legfőbb ügyész elrendeli. Ebből a szempontból a külföldi állampolgárral egy tekintet alá esik a hontalan személy is. Az indokolás rámutat arra, hogy ennek a rendelkezésnek az alapja, hogy a büntetőeljárás érintheti Magyarország nemzetközi kapcsolatait. Ezért alapos megfontolás tárgyát kell képeznie annak, hogy ilyen bűncselekmények miatt a büntetőeljárás Magyarországon történő hatékony lefolytatásának feltételei fennállnak-e. A legfőbb ügyész döntése során kell, hogy mérlegelje ezeket a feltételeket. A magunk részéről a nemzetközi kapcsolatok mellett jelentőséget tulajdonítunk az ésszerűségnek és a méltányosságnak is. A méltányossággal kapcsolatban utalunk a korábban kifejtettekre.

31. A szuverén államok által érvényesített joghatósági elvek konkurálnak egymással. Ez joghatósági összeütközéshez vezethet. Az így kialakuló konfliktus elkerülésére több lehetőség kínálkozik. Ilyen lehet a büntetőeljárás átadása, illetve ezzel összefüggésben a külföldi ítélet érvényének elismerése. A nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény (Nbj. tv.) 47. § (1) bekezdése szerint a külföldi bíróság jogerős ítélete a magyar bíróság ítéletével azonos érvényű, ha az elkövetővel szemben külföldön folyamatban volt eljárás, valamint a kiszabott büntetés, illetve alkalmazott intézkedés nem ellentétes a magyar jogrenddel. A 47. § (2) bekezdése alapján a magyar joghatóság alá tartozó személy cselekményét külföldi bíróság már elbírálta és a külföldi bíróság nem a magyar hatóságok feljelentése alapján, vagy a büntetőeljárás átadása folytán járt el, a büntetőeljárás megindításáról a legfőbb ügyész határoz. Ebben az esetben a külföldön végrehajtott büntetést, előzetes fogva tartást, valamint házi őrizetet a magyar bíróság által kiszabott büntetésbe be kell számítani. Ilyen külföldi bíróságnak számít a nemzetközi szerződéssel, továbbá az ENSZ Biztonsági Tanácsa kötelező határozatával létrehozott Nemzetközi Büntetőbíróság is. Az Európai Unió országaiban különös jelentőséghez jut a *kölcsönös elismerés elve*. Ezt az elvet a Tamperei Nyilatkozat vezette be, és érvényesülése esetén valamennyi uniós tagállam büntetőbírósága által hozott határozat az Unió minden más tagállamában automatikusa azonos érvényű. A Lisszaboni Szerződés által is kodifikált kölcsönös elismerés elve eddig több kerethatározatban jelent meg. Ilyen például a pénzmosásról, valamint a bűncselekményekhez használt eszközök és az abból származó jövedelem azonosításáról, felkutatásáról, zárolásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról szóló 2001. június 26-i kerethatározat, vagy a büntetőügyekben hozott szabadságvesztés

3 Beiktatta: Az egyes büntetőjogi tárgyú, és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról szóló 2013. évi CLXXXVI. törvény 1. §-a. Hatályba lépett: 2014. I. 1.

büntetéseket kiszabó vagy szabadságelvonással járó intézkedéseket alkalmazó ítéleteknek az Európai Unióban történő végrehajtásáról szóló 2008. november 27-i kerethatározat. A Lisszaboni szerződés 4. Fejezetének 82. cikk 1. bekezdése szerint „Az Európai Unióban a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés a büntetőügyekben hozott bírósági ítéletek és határozatok kölcsönös elismerésének elvén alapul". A büntető anyagi jog tekintetében a Szerződés 83. cikke tartalmaz iránymutatást. Ez a súlyos bűncselekményeknél, mint például a terrorizmus, emberkereskedelem, pénzmosás vagy korrupció, a tényállások és büntetési tételek tekintetében az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa irányelveket fogadhat el, amelyek minimum szabályokat tartalmaznak.

III. FEJEZET
A BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉG

Prof. Dr. Blaskó Béla

A folytatólagosan elkövetett bűncselekmény

(A folytatólagos egység)

3.2 A hatályos Btk.-t alapul véve a bűncselekményi egységnek két fajtáját különböztetjük meg:
– a természetes és
– a törvényi egységet.

Az 1978. évi IV. tv. (a korábbi Btk.) hatályba lépését megelőzően a jogirodalom a bűncselekményi egység három változatát különböztette meg. A természetes és a törvényi egység mellett a bírói (folytatólagos) egységet is ismerte, amelyet a bírói gyakorlat munkált ki. Az 1978. évi IV. törvény azonban a folytatólagosságot törvénybe foglalta, így ezen egységfajta ma már a törvényi egységek egyik fajtája.

6. § (2) Nem bűnhalmazat, hanem folytatólagosan elkövetett bűncselekmény az, ha az elkövető ugyanolyan bűncselekményt, egységes elhatározással, azonos sértett sérelmére, rövid időközönként többször követ el.

A bűncselekmények jelentős hányadánál a jogi tárgy veszélyeztetését vagy sérelmét egy cselekményével idézi elő az elkövető. Nem kizárt az sem, hogy a jogi tárgy veszélyeztetését vagy sérelmét több olyan cselekményével idézi elő az elkövető, amelyek szoros összefüggésben állnak egymással.

A bírói gyakorlat – amint arra fent utaltunk – a halmazat megállapítását folytatólagosság esetén már régen mellőzte. Az önmagukban önálló bűncselekményként is értékelhető, de egymással szorosan összefüggő, azonos (nem ugyanazon) jogtárgyat sértő cselekmények esetén – az európai–kontinentális büntetőjogi kultúra talaján álló államokban – már a 19. század első évtizedeiben is folytatólagosan elkövetett bűncselekményt (delictum continuatum) állapítottak meg.

Azzal, hogy a Btk. meghatározza a folytatólagos egységbe foglalás feltételeit, az egységet már nem a bíró hozza létre, hanem feltételei megállapításának pontos leírásával a törvény konstruálja.

A folytatólagos egységbe foglalás konjunktív feltételei a következők:
I. ugyanolyan bűncselekmény,
II. egységes elhatározással,
III. azonos sértett sérelmére,
IV. rövid időközökben történő,
V. többszöri elkövetése.

E feltételek közül az egységes elhatározást a folyatólagos egységbe foglalás szubjektív, a többit pedig objektív feltételének tekinthetjük.

ad. I. Ugyanolyan bűncselekményen a törvényi tényállás azonosságát kell értenünk, ez pedig azt jelenti, hogy csak azonos törvényi tényállást kimerítő cselekményeket lehet folytatólagos egységbe foglalni – például a lopást a lopással, a sikkasztást a sikkasztással. A védett jogi tárgy azonossága nem játszik szerepet a folytatólagosság megállapításánál, esetleges hasonlóság az üzletszerűség megállapítására adhat alapot.

A folytatólagosan elkövetett bűncselekmény olyan egység, amelynél a törvényi tényállást külön-külön is megvalósító részcselekmények együttesen alkotnak egyetlen bűncselekményt. Tehát e részcselekmények – a folytatólagos egységbe foglalás híján – külön-külön, önálló bűncselekmények lennének. E tekintetben felhívjuk a figyelmet a BKv. 87. iránymutatására is, amely szerint: „…a Btk. 12. §-ának (2) bekezdése a részcselekmények önálló bűncselekményi természetét kívánja meg."

A folytatólagos egységbe foglalásnak nem akadálya, ha:
– az egyes részcselekmények az adott bűncselekmény alapesetébe vagy minősített eseteibe ütköznek;
– a részcselekmények egy része kísérleti szakaszban van, más része befejezett;
– az egyes részcselekmények elkövetői minősége különböző.

Az utóbbi két pont esetkörében az adott részcselekményeket egységesen befejezett bűncselekményként, illetve a súlyosabb elkövetői minőség szerint kell a folytatólagos egységbe foglalás során értékelni. A büntetés kiszabása során van lehetőség annak értékelésére, hogy a részcselekmények egy része kísérleti szakaszban maradt, vagy kevésbé súlyos elkövetői minőségben történt az adott részcselekmény megvalósítása.

A folytatólagosan elkövetett bűncselekmény egyes részcselekményei büntethetőségének önálló elévülése kizárt. Ebből következik, hogy a büntethetőség elévülése szempontjából nem külön-külön az egyes részcselekmények elkövetésének, hanem a bűncselekmény törvényi tényállásához tartozó legutolsó részcselekmény befejezésének, illetőleg – kísérlet esetén – a véghezvitelre irányuló utolsó tevékenység megvalósításának az időpontja az irányadó, s ettől kell számítani a folytatólagosan elkövetett bűncselekmény törvényi büntetési tételéhez igazodó elévülési időt. Tehát a folytatólagosan elkövetett bűncselekmény büntethetőségét megszüntető elévülés határidejének kezdő napja az utolsó részcselekmény elkövetésének napjával azonos. Lásd: BKv. 31.

Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint, ha a természetes vagy a folytatólagos egység keretébe tartozó valamely részcselekményt jogilag súlyosabban kell értékelni, ez általában az egész bűncselekmény minősítésére kihat. Ennek az az indoka, hogy a bűncselekményi egységnek szükségszerűen magán kell viselnie alkotóelemeinek ismérveit. A fenti – elsősorban a lopás elbírálásánál gyakorlati jelentőségű – iránymutatás megfelelően irányadó a sikkasztásra, a csalásra és az orgazdaságra vonatkozó, hasonló rendelkezések alkalmazása során is. Lásd: BKv. 40.

ad. II. Az egységes elhatározás a folytatólagosság egyik legvitatottabb – szubjektív – fogalmi eleme. Egyes iskolák szűkebb, míg mások tágabb értelmezésére látnak lehetőséget. A különböző felfogások azonban abban mindenképpen egyetértenek, hogy miután a törvény egységes elhatározást követel a folytatólagosság megállapításához, ennek hiánya miatt a gondatlan bűncselekmények nem foglalhatók egységbe sem egymással, sem más szándékos bűnösségű bűncselekménynyel. A folytatólagosság egységébe tehát csak szándékos bűnösségű bűncselekmények foglalhatók.

A folytatólagosság megállapításának problémáját annak a kérdésnek a megválaszolása okozza, hogy az elkövető elhatározása a bűncselekmény többszöri vagy részcselekményekre osztott megvalósítására már az első elkövetés előtt ki kell alakuljon, avagy az első cselekménye „sikere" miatt alakuljon benne ki a többszöri elkövetés szándéka. Véleményünk szerint az elhatározás egysége az azonos vagy hasonló alkalmak felhasználására, a többszöri elkövetésre irányuló akaratot jelzi. Ez nem jelenti azt, hogy az elkövetőnek már az első részcselekmény megvalósítása során pontos elképzelése kell legyen arról, hogy a jövőben hány részcselekményt valósít meg, de a többszöri elkövetés – akár eshetőleges – szándékosság formájában meg kell fogalmazódjon a tudatában.

– „…az egységes akarat-elhatározás nem jelenti az egész cselekménysorra kiterjedő 'előre megfontoltságot'. Az egyes részcselekmények közötti kapcsolat a második cselekménnyel képződik, az elhatározás nem azt jelenti, hogy előre valamennyit meg kell tervezni. Az említett szubjektív feltétel akkor is fennáll, ha az elkövetőt ugyanaz a vágy, elképzelés, indíték vagy cél készteti a további elkövetésre, mint ami az első elkövetéskor ösztönözte." Lásd: FBK 1991/1.
– Az ítélkezési gyakorlatban azonban a folytatólagosság megállapításának e feltételét tágabban értelmezik. Amennyiben a folytatólagos egységbe foglalás többi feltétele is fennáll, és a cselekmény szándékos, abban az esetben nem terjesztik ki a vizsgálatot arra, hogy az elkövető elhatározása az első cselekmény elkövetésekor már több részcselekmény elkövetésére irányult, vagy kifejezetten csak egy bűncselekményt kívánt megvalósítani.

ad. III. Folytatólagos egységbe az azonos sértett sérelmére elkövetett egyes részcselekményeket lehet foglalni.
– A sértett büntetőeljárási fogalom a Be. 51. § (1) bekezdése szerint: „Sértett az, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette." A bűncselekmények egy részénél a sértett személye alapvető jelentőséggel bír. E tényállások kimerítése esetén viszonylag aggálytalan a sértett azonosságának megállapítása. Vannak olyan bűncselekmények, melyek esetén – az előbbi értelemben – nem beszélhetünk sértettről. A legfőbb bírói fórum Büntető Kollégiumának több véleménye ad értelmezést az ilyen esetek megoldásához.

A bűncselekmények egy részénél a sértett azonossága helyett az azonos jogi tárgy vagy az alapul fekvő jogviszony azonossága szolgál a folytatólagos egységbe foglalás alapjául.
– A jogi tárgy azonossága folytán követhető el – a többi feltétel fennállása esetén – folytatólagosan például a Btk. 389. §-a szerinti pénzhamisítás.
– Az alapul fekvő jogviszony azonossága folytán követhető el például a Btk. 345. §-a szerinti hamis magánokirat felhasználásának vétsége. Lásd: BKv. 36.

A folytatólagosan elkövetett bűncselekmény (az egyéb törvényi feltételek megléte mellett) természetesen sértett hiányában is megállapítható. A 4/2004. BJE II. pontja szerint az „azonos sértett sérelmére" törekvő elkövetés mint a folytatólagosság ismérve figyelmen kívül marad az olyan bűncselekményeknél, amelyeknek nincs passzív alanya. Lásd: Legf. Bír. Bfv. II. 8/2008.

Általánosságban nem lehet meghatározni, hogy a bűncselekmény kinek a jogát vagy jogos érdekét sérti, ezt mindenkor az adott történeti tényállás elemzése

útján lehet eldönteni. Erre tekintettel a vagyoni jogokat sértő bűncselekmények esetén a folytatólagosság megállapításának feltételeiről szólva hangsúlyozni kell:
– A folytatólagosság törvényi egységének feltételeként megjelölt „azonos sértett" értelmezése során nemcsak természetes személyek, hanem jogi személyek is szóba kerülhetnek. A meghatározott gazdasági cél érdekében létesült és elkülönített vagyonnal rendelkező, különböző vállalkozási formákban működő **jogi személyek a sértettjei** azoknak a bűncselekményeknek, amelyeket például az önálló jogképességgel nem rendelkező egységeik, telephelyeik, raktáraik, üzleteik sérelmére valósítanak meg. Ezekben az esetekben maga az önálló jogalanyisággal rendelkező gazdálkodó szervezet, a magánvállalkozó vagy az állami ipari, kereskedelmi, szolgáltató vagy egyéb vállalat, az állami (kincstári) vagyon a bűncselekmény sértettje. A sértett azonossága szempontjából tehát nincs meghatározó jelentősége sem a tulajdoni formának, sem annak, hogy a bűncselekménnyel érintett természetes vagy jogi személy-e, és közömbös az is, hogy állami, szövetkezeti vagy magántulajdonban levő, avagy belföldi vagy külföldi természetes vagy jogi személy-e a sértett.
– A sértett azonossága vagy különbözősége a folytatólagosság törvényi egységének a meghatározása szempontjából az elkövető tudatától merőben független tárgyi ismérv. A cselekmény véghezviteli magatartásának kifejtése időpontjában az elkövető tudatának nem kell átfognia a sértett személyét, azt, hogy egy vagy több természetes vagy jogi személy érdekkörét sértette-e, mint ahogyan annak sincs jelentősége, hogy az elkövető tudta-e, hogy a tulajdon, a birtok, a használat vagy egyéb jogosítvány tekintetében sértette vagy veszélyeztette-e a sértett(ek) érdekkörét. Lásd: (BKv. 43.).

ad. IV. A rövid időköz mint az az időtartam, mely az egyes részcselekmények között legfeljebb eltelhet, pontosan nem határozható meg. Ez az időköz bűncselekményenként és elkövetési módonként lényeges eltéréseket mutat folytatólagos egységbe foglalás esetén is. A Btk. nem tartalmaz rendelkezést e tekintetben. Az állandósult bírói gyakorlat szerint a rövid időköz formai értelemben néhány napot, pár hetet, hónapot, kivételesen egy évet jelenthet. Tartalmi értelemben arról van szó, hogy két részcselekmény között nem telhet el olyan hosszúságú időtartam, amely miatt azok folyamatossága már megszakadna. A folyamatosság megszakadására utalhat, ha a két részcselekmény között – a mindennapi élettapasztalatot is alapul véve – az akarat-elhatározás azonossága már nem bizonyítható. A folytatólagosságot kizárja az a hosszabb időmúlás, melynek folytán a cselekmények olyan élesen elkülönülnek egymástól, hogy egységbe foglalásuk a jogi értékelés és a közfelfogás számára egyaránt elfogadhatatlan.

ad. V. A többszöri elkövetés legalább kétszeri elkövetést jelent. A részcselekmények számának elvileg nincs felső határa.

A folytatólagosságnak a büntetés kiszabása során súlyosító hatása van, s annál nagyobb, minél több cselekményt foglal magába. Lásd: BKv. 56.

Kúriai döntésekből:

1. A folytatólagosság feltételei sorában szereplő egységes akarat-elhatározás és a rövid időköz között szoros az összefüggés. Minél hosszabb ugyanis az egyes részcselekmények között eltelt idő, annál valószínűbb az egységes akarat-elhatározás hiánya. Lásd: BH 2013.1.
2. Ha a folytatólagosság törvényi egysége úgy jön létre, hogy a szabálysértési értékre elkövetett lopási cselekmények az üzletszerűség folytán válnak bűncselekménnyé, a szabálysértési értékhatárt meghaladó folytatólagosan megvalósított vétséget – a kétszeres értékelés tilalmából fakadóan – az üzletszerűség nem minősíti bűntetté. 1978. évi IV. törvény (Btk.) 316. § (2) bek. II. ford. c) pont Lásd: 18/2013. számú büntető elvi határozat

IV. FEJEZET

A BÜNTETHETŐSÉGET KIZÁRÓ VAGY KORLÁTOZÓ OKOK

Prof. Dr. Blaskó Béla, Dr. Lajtár István

A büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok

15. § Az elkövető büntethetőségét, illetve a cselekmény büntetendőségét kizárja vagy korlátozza:
a) a gyermekkor,
b) a kóros elmeállapot,
c) a kényszer és a fenyegetés,
d) a tévedés,
e) a jogos védelem,
f) a végszükség,
g) a jogszabály engedélye,
h) a törvényben meghatározott egyéb ok.

130. § (1) Nem büntethető a katona a parancsra végrehajtott cselekményért, kivéve, ha tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el.

1. A büntetőjogi felelősség pozitív feltételeit a bűncselekmény fogalma határozza meg. E szerint bűncselekmény az a szándékosan vagy – ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli [4. § (1) bekezdés]. Egy büntetőtörvénybe ütköző (tényállásszerű vagy diszpozíciószerű) cselekmény megvalósítása azonban nem szükségképpen eredményez büntetőjogi felelősséget. Léteznek ugyanis olyan okok és körülmények, amelyek vagy a tényállásszerűséget, vagy a társadalomra veszélyességet (büntetőjog-ellenességet), vagy a bűnösséget érintve kizárják azt. Ebben az esetben valójában a bűncselekmény fogalmilag nem valósul meg, és így nem kerülhet sor büntetőjogi felelősségre vonásra sem. Ugyanezen okok egy része adott esetben csupán korlátozhatja a felelősség mértékét (IV. Fejezet). Ebben az esetben a bűncselekmény fogalmilag

megvalósul, és sor kerül a büntetőjogi felelősségre vonásra, azonban a bírónak lehetősége van a büntetés korlátlan enyhítésére. Ezeknek a körülményeknek tehát kizárólag a büntetéskiszabás körében van szerepük és jelentőségük. Úgyszintén léteznek olyan körülmények, amelyek a büntethetőséget megszüntetik (V. Fejezet), illetve amelyek a büntetőjogi felelősségre vonást akadályozzák (VI. Fejezet). A büntethetőséget megszüntető okok esetében is megvalósul a bűncselekmény, azonban annak elkövetése után áll elő egy olyan állapot, így például az elkövető halála, amely miatt az elkövető nem lesz büntethető. A büntetőjogi felelősségre vonás akadályait jelentő okok jellemzője, hogy hiányuk esetén azért nem kerülhet sor a büntetőjogi felelősségre vonásra, mert hiányzik a büntetőeljárás megindíthatóságának valamilyen törvényi feltétele. Így például a könnyű testi sértés vétségének [164. § (2) bekezdés], a szexuális kényszerítés bűnettének [196. § (1) bekezdés] elkövetője csak magánindítványra büntethető [164. § (10) bekezdés, illetve 207. §].

Ezek az okok és körülmények eddig is ismeretesek voltak a hazai büntetőjogban, az új törvény azonban átalakítja a büntethetőség akadályainak rendszerét. A törvény abból indul ugyanis ki, hogy a büntethetőségi akadályok alapvetően kétfélék lehetnek. Az egyik fajtájuk körébe azok a körülmények tartoznak, amelyek jelentkezése esetén már a törvényi tényállás kimerítésének pillanatában sem jön létre bűncselekmény. A másik kategóriába azok tartoznak, amelyek jelentkezése ellenére az elkövetés pillanatában a bűncselekmény létrejön ugyan, de az elkövető a megszüntető ok fennállása miatt nem büntethető. E két kategória mellett vannak részint a büntethetőséget kizáró, részint a büntethetőséget megszüntető okokkal hasonlóságot mutató olyan körülmények, amelyek a büntetőjogi felelősségre vonást azáltal akadályozzák, hogy nem a jelentkezésük, hanem a hiányuk képezi a büntethetőség akadályát.

Ennek megfelelően a törvény rendszerében különbséget lehet tenni:
a) a cselekmény büntetendőségét, illetve az elkövető büntethetőségét kizáró vagy korlátozó okok;
b) a büntethetőséget megszüntető okok, és
c) a büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai között, ez utóbbiak a büntethetőséget és a büntetőeljárást egyaránt akadályozzák.

A büntetőjogi felelősséget kizáró (illetve korlátozó) okokat az új törvény – jellegükre való tekintettel – pontosabban fogalmazza meg, mint azt az 1978. évi IV. törvény tette. Az új törvény ugyanis tekintettel van arra, hogy a büntetőjogi felelősséget kizáró okok között jogi természetüket tekintve különbséget

lehet tenni aszerint, hogy azok a cselekmény büntetendőségét, avagy az elkövető büntethetőségét (bűnösségét) zárják-e ki.

A **cselekmény büntetendőségét kizáró okok** objektív alapúak, a bűncselekmény megvalósulásának tárgyi oldalát érintik. Fennállásuk esetén a tényállásszerű cselekmény nem minősül büntetőjog-ellenesnek (társadalomra veszélyesnek). Mivel ezek az okok objektív jellegűek, felelősség-mentesítő hatásuk a cselekmény elkövetésében közreműködő valamennyi elkövetőre nézve kiterjed. Ezek az okok:
a) a jogos védelem,
b) a végszükség és
c) a jogszabály engedélye.

Az **elkövető büntethetőségét (bűnösségét) kizáró okok** ezzel szemben szubjektív alapúak. Fennállásuk a cselekmény büntetendőségét nem érinti, azaz a tényállásszerű cselekmény továbbra is büntetőjog-ellenes (társadalomra veszélyes) marad, az elkövető azonban az őt érintő körülmény miatt mégsem lesz büntetőjogi értelemben felelősségre vonható. Mivel ebben a körben szubjektív alapú felelősséget kizáró okokról van szó, ezek csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségének a hiányát eredményezik, akinél fennállnak, azaz e szubjektív okok fennállását elkövetőnként, egyedileg kell vizsgálni. Megjegyezendő, hogy adott esetben, ha több elkövető működik közre a bűncselekmény elkövetésében, és az egyiküknél áll fenn szubjektív alapú felelősséget kizáró ok (például bizonyítást nyer, hogy a tényállásszerű elkövetési magatartást kifejtő személy kóros elmeállapotú volt a cselekmény elkövetésekor), ez a többi közreműködő büntetőjogi felelősségét annyiban érinti, hogy más elkövetői minőségben fog a bűncselekményben szerepelni. Így például a társtettesség felbomlik, ha az egyik elkövető kóros elmeállapotú vagy gyermekkorú, a másik elkövető ezért önálló tettesként fog felelősséggel tartozni. Úgyszintén, a felbujtó közvetett tettessé válik, ha a büntetendő cselekmény törvényi tényállásának megvalósítója kóros elmeállapotú.

Az elkövető büntethetőségét (bűnösségét) kizáró okok:
a) a gyermekkor,
b) a kóros elmeállapot,
c) a kényszer és a fenyegetés, illetve
d) a tévedés.

Mindkét esetkörre jellemző ugyanakkor, hogy bármely ok fennállása már a cselekmény elkövetésekor kizárja a bűncselekmény fogalmi megvalósulását: a bűncselekmény fogalmának valamelyik eleme (tényállásszerűség, társadalomra veszélyesség, bűnösség) hiányzik.

Az új törvény az egyes felelősséget kizáró okok kapcsán egyértelművé teszi, hogy azok a cselekmény büntetendőségét vagy az elkövető büntethetőségét (bűnösségét) zárják-e ki.

Az 1978. évi IV. törvény felsorolásából [22. § (h) pont] az új törvény kivette a magánindítvány hiányát, és azt a büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai között helyezte el, a feljelentés hiányával kiegészítve (30. §).

1.1. A gyermekkor

16. § Nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés [160. § (1)-(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)-(3) bekezdés] elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

Az életkornak hagyományosan meghatározó jelentősége van a büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából. Az első írott magyar büntető törvénykönyv, az 1878. évi V. törvénycikk (Csemegi-kódex) a tizenkettedik életév betöltésében határozta meg a büntetőjogi felelősség alsó határát (83. §). A kódex, bár a fiatalkorúság fogalmát nem használta, úgy rendelkezett, hogy aki a bűntett vagy vétség elkövetésekor a tizenkettedik életévét már túlhaladta, de a tizenhatodik életévét még nem töltötte be, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem bírt, a cselekményéért büntetés alá nem volt vehető, hanem javítóintézeti elhelyezésre lehetett ítélni (84. §). A bűnösség felismerésére szükséges belátási képesség (discernement) középpontba állítása az 1810-es francia Code pénalon alapult (66. cikk[4]), és ezt a megoldást a 19. században több európai büntető törvénykönyv is elfogadta.[5] Hazánkban a Csemegi-kódex első novellája, az 1908. évi XXXVI. törvénycikk elvetette a megkülönböztetés ezen alapját, és a fiatalkorúak tekintetében a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettséget követelte meg mint a büntetőjogi felelősségre vonás feltételét (16. §). A gyermekkor alsó határa azonban ekkor is normatíve a tizenkettedik életév betöltése volt (15. §), és a későbbiekben is ez a megoldás érvényesült azzal, hogy időközben a büntethetőség alsó határa felemelkedett tizennégy évre (1961. évi V. törvény 20. §-a, illetve az 1978. évi IV. törvény 23. §-a).

4 http://ledroitcriminel.free.fr/la_legislation_criminelle/anciens_textes/code_penal_1810/code_penal_1810_1.htm

5 Edvi Illés Károly: *A büntetőnovella zsebkönyve*. Révai Testvérek Irod. Intézet R.-T. Kiadása, Budapest, 1908. 63.

Az új törvény ezen a megoldáson változtat, és ismét visszatér a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátás fogalmához. A törvény egyrészt főszabály szerint a büntethetőség alsó korhatárát az elkövető tizennegyedik életévében határozza meg azzal az indokkal, hogy a gyermekek nagyobb része ebben a korban fejezi be általános iskolai tanulmányait, és ér el olyan testi és szellemi fejlettségi szintet, amelyre tekintettel büntetőjogi felelősségre vonható. Másrészt a törvény változtat is az eddigi megoldáson azzal az indokkal, hogy napjainkban a gyermekek biológiai fejlődése felgyorsult, a gyermekek korábban „érnek", az információs forradalom következtében a kiskorúakat már tizennegyedik életévüket megelőző életszakaszukban elérik a társadalom olyan hatásai, amelyektől a korábbi időkben védve voltak. Ezen túl, a tizenkettő és tizennégy év közötti gyermekek körében egyre nagyobb mértékben elterjedt az erőszakos érdekérvényesítés, ezért a törvény leszállítja a büntethetőségi korhatárt a kirívóan agresszív, élet elleni és más súlyos bűncselekményeknél. Az ilyen gyermekkorú magatartásából ugyanis arra lehet következtetni, hogy megfelelő segítség hiányában nem lesz képes a későbbiekben a társadalomba való beilleszkedésre és a törvénytisztelő életmódra, ezért a speciális prevencióhoz mindenképpen szükség van a büntetőjog eszközeinek az igénybevételére. A törvény azonban a tizennegyedik életévét be nem töltött elkövetővel szemben legsúlyosabb szankcióként javítóintézeti nevelést tesz lehetővé, amelynek tartama egy évtől négy évig terjedhet [vö. 106. § (2) bekezdés, illetve 120. § (2) bekezdés].

A büntetőjogi értelemben vett gyermekkor a tizenkettedik, illetve a tizennegyedik életév betöltésének napján ér véget. Ebből következően, aki ezen a születésnapján valósít meg olyan cselekményt, amelyet a Btk. Különös részi tényállása vagy Általános részi diszpozíciója büntetni rendel (büntetendő cselekményt), a törvényben szabályozott büntethetőséget kizáró okra figyelemmel büntetőjogi felelősségre még nem vonható, mivel azon a napon, amelyen tizenkettedik vagy tizennegyedik életévét betölti, még gyermekkorúnak számít. Szintén nem vonható felelősségre a gyermekkorú személy akkor, ha a büntetendő cselekmény elkövetési magatartását még gyermekkorúként fejti ki, és az eredmény a büntethetőséghez szükséges életkor betöltését követően következik be.

A gyermekkornak hatása van az elkövetői minőségre. Így amennyiben a tényállásszerű és társadalomra veszélyes cselekményt kifejtő több elkövető közül az

egyik gyermekkorú, nem létesül társtettesség, hanem a megfelelő életkorú elkövető önálló tettesként tartozik felelősséggel.[6] Amennyiben az elkövető gyermekkorú személyt használ fel bűncselekmény elkövetésére, a gyermekkorúval szemben fennálló büntethetőséget kizáró ok miatt nem felbujtója, hanem közvetett tettese lesz az általa szándékolt bűncselekménynek [13. § (2) bekezdés].

A gyermekkorú elkövetővel szemben – mivel bűncselekmény miatt nem vonható felelősségre – nem szabható ki büntetés. Intézkedésként azonban alkalmazni lehet vele szemben is az elkobzást [72. § (4) bekezdés a) pont], a vagyonelkobzást [75. § (2) bekezdés a) pont] és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét [77. § (2) bekezdés]. Ezeken kívül a gyermekkorúval szemben más büntetőjogi szankciót nem lehet elrendelni. Azonban vele szemben is alkalmazhatók – megelőző jelleggel – bizonyos intézkedések a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 15. § (4) bekezdése alapján. A gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedések a következők:

a) a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása,
b) védelembe vétel,
c) családba fogadás,
d) ideiglenes hatályú elhelyezés,
e) nevelésbe vétel,
f) nevelési felügyelet elrendelése,
g) utógondozás elrendelése és
h) utógondozói ellátás elrendelése.

Gyakorlati problémákat vethet fel a gyermekkorú személy tanúkénti kihallgatásának, és a szakértői eljárásban való közreműködési kötelezettségének a kérdése. A tanú – akárcsak a sértett – köteles magát alávetni a szakértői vizsgálatnak, beavatkozásnak [Be. 106. § (1) bekezdés], azonban rá alkalmazni kell a Be. tanúvallomás akadályaira vonatkozó rendelkezéseit [Be. 81–82. §].

Az eljárási törvény a tizennegyedik életév be nem töltését önmagában nem tekinti a tanúvallomás sem abszolút, sem relatív akadályának, azonban az ilyen személyt csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható [Be. 86. § (1) bekezdés]. A tanúvallomás tételének ezenfelül több akadálya is lehet.

6 Mészáros Ádám: A bűncselekmény elkövetői. Elméleti és gyakorlati alapkérdések. Ad Librum, Budapest, 2008. 142.

Ha a tizennegyedik életévét be nem töltött személytől – akár életkoránál fogva – testi vagy szellemi állapota miatt nyilvánvalóan nem várható helyes vallomás, ez a vallomástétel abszolút akadálya [Be. 81. § (1) bekezdés c) pont]. Ebben az esetben szakértői vizsgálatnak sem vethető alá.

Ha a tizennegyedik életévét be nem töltött személy a Be. 82. § (1) bekezdése alapján megtagadhatja a vallomástételt, akkor két további eset lehetséges.

a) Amennyiben a vallomástétel megtagadásának jelentőségét egyértelműen nem képes megítélni, akkor valójában ez szintén abszolút vallomástételi akadályt jelent [Be. 81. § (1) bekezdés c) pont].

b) Amennyiben viszont szellemi vagy egyéb állapota miatt csupán korlátozottan képes megítélni a vallomástétel megtagadásának jelentőségét, tanúként két együttes feltétel fennállása esetén hallgatható ki: ha vallomást kíván tenni, és ha ehhez a törvényes képviselője vagy a tanúként kihallgatandó által megjelölt hozzátartozó hozzájárul [Be. 86. § (2) bekezdés]. Bármelyik feltétel hiányában a tanú nem hallgatható ki. A problémát ugyanakkor az jelenti, hogy a Be. 106. § (4) bekezdése csupán a 81–82. §-okra tartalmaz utalást, a 86. §-ra nem. A törvényhozó szándéka azonban kétségkívül az volt, hogy a tanú vallomástételének akadályai a szakértői eljárásban való közreműködésre is irányadók legyenek [a Be. 106. §-hoz fűzött miniszteri indokolás]. Ebből következően a törvény helyes értelmezésének az felel meg, hogy ebben az esetben a tizennegyedik életévét be nem töltött személy szakértői vizsgálat alá sem vonható, arra nem kötelezhető.

1.2. A kóros elmeállapot

17. § (1) Nem büntethető aki a büntetendő cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában követi el, amely képtelenné teszi cselekménye következményeinek a felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.
(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elmeműködés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a bűncselekmény következményeinek a felismerésében vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.

A kóros elmeállapot – akárcsak a gyermekkor – hagyományosan büntetőjogi felelősséget kizáró ok. A Csemegi-kódex *„A beszámítást kizáró vagy enyhítő okok”*

című fejezetben elsőként rendelkezett arról, hogy nem számítható be a cselekmény annak, aki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy akinek elmetehetsége meg volt zavarva, és emiatt akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt (76. §). Az 1950. évi II. törvény (Btá.) a büntetlenséget azzal szemben tette lehetővé, aki olyan elmebeteg állapotban vagy olyan öntudatzavarban követte el a bűntettet, amely őt képtelenné tette a cselekmény társadalmi veszélyességének felismerésére vagy az akaratának megfelelő magatartásra, az ebben való korlátozottság esetén pedig a büntetés korlátlan enyhítését engedte [10. § (1), illetve (3) bekezdés]. Az 1961. évi V. törvény kizárta a büntethetőséget azzal szemben, aki a cselekményt olyan elmebeteg állapotban, gyengeelméjűségben vagy tudatzavarban követte el, amely őt képtelenné tette cselekménye társadalomra veszélyes következményeinek a felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék, a büntetés korlátlan enyhítését pedig a korlátozottság esetére engedte (21. §). Az 1978. évi IV. törvény kibővítette a kóros elmeállapot esetköreit, amely immár az elmebetegségre, a gyengeelméjűségre, a szellemi leépülésre, a tudatzavarra és a személyiségzavarra terjedt ki. Elkövette azonban a jogalkotó azt a jogalkotási hibát, hogy a taxációt feloldotta az „így különösen" szövegrésszel, így a kóros elmeállapot nevesített esetei csupán példáknak voltak tekinthetők. Szintén változott a törvény annyiban, hogy mellőzte, hogy a felismerési képességnek a társadalomra veszélyes következményekre kell vonatkoznia (24. §).

Az új törvény orvosolta a korábbi Btk. azon jogszabály-szerkesztési hibáját, amely példálózó jelleggel, nem taxatíve sorolta fel a kóros elmeállapotot megalapozó fiziológiai rendellenességeket. A szabályozás egyebekben nem változott.
A **kóros elmeállapot** a beszámítási képességet kizáró, belső eredetű körülmény (pszichés állapot). **Beszámítási képességgel** az rendelkezik, aki képes felismerni cselekménye társadalomra veszélyes következményeit, és képes e felismerésének, illetve akaratának megfelelően cselekedni. Bár a törvény nem utal arra, hogy a felismerési képességnek a **társadalomra veszélyes** következményekre kell vonatkoznia, a fogalomnak ez valójában továbbra is eleme kell, hogy maradjon. A törvény a bűncselekmény miatti felelősséget kizáró okok között szabályozza a kóros elmeállapotot, a bűncselekménynek (de a büntetendő cselekménynek is) pedig eleme a társadalomra veszélyesség.

A beszámítási képesség tehát valójában kettős képességet jelent: felismerési és akarati képességet. A **felismerési képesség** a cselekmény társadalomra veszélyes következményeinek az előrelátását jelenti, az **akarati képesség** pedig azt, hogy a felismerési képességgel rendelkező személy szabadon alakíthatja ki az akaratát, és annak megfelelő magatartást képes tanúsítani.

A beszámítási képességet érintheti külső és belső eredetű körülmény. Fokozatait tekintve lehet teljes, korlátozott vagy kizárt. A beszámítási képesség vizsgálatakor azonban minden esetben a konkrét cselekménnyel összefüggésben kell feltárni az elkövetéskori konkrét tudatállapotot. Előfordulhat ugyanis, hogy ugyanazzal a személlyel összefüggésben az adott elmeállapot az egyik cselekmény esetében kizárja, míg egy másik cselekmény tekintetében csak korlátozza vagy akár nem is érinti a beszámítási képességet.

A kóros elmeállapot belső eredetű, és a felismerési képesség hiányosságát eredményező körülmény. Ezzel szemben az akarati képességet érinti, és külső behatás eredménye a kényszer és a fenyegetés.

A kóros elmeállapot olyan pszichés állapot, amelynek fennállása és mértéke kérdésében a bíróság csak orvos-szakértői vélemény alapján foglalhat állást. Ennek következtében az ügyész vagy a bíróság köteles igazságügyi szakértőt kirendelni [Be. 99. § (2) bekezdés a) pont]. Az elmeállapot szakértői vizsgálatát két szakértőnek kell végeznie [Be. 101. § (2) bekezdés]. Ha a szakvélemény szerint a terhelt elmeállapotának hosszabb szakértői megfigyelése szükséges, a bíróság – a vádirat benyújtásáig az ügyész indítványára – a terhelt elmeállapotának megfigyelését rendeli el. A fogva levő terheltet igazságügyi megfigyelő és elmegyógyító intézetbe, a szabadlábon levő terheltet a jogszabályban meghatározott pszichiátriai fekvőbeteg-intézetbe kell beutalni. A megfigyelés egy hónapig tarthat, ezt a határidőt a bíróság a megfigyelést végző intézet véleménye alapján egy hónappal meghosszabbíthatja [Be. 107. § (1) bekezdés]. Amennyiben a vádlott elmeállapotának pontos kórismét rögzítő, az ellentmondásokat feloldó, egységes orvos-szakértői megítélése nem lehetséges, a bíróság a kétséget a vádlott javára értékelve foglal állást arról, hogy a cselekményt az elmeműködés olyan kóros elmeállapotában követte-e el, amely képtelenné tette avagy korlátozta a cselekmény következményeinek a felismerésében vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék (BH 2004. 43.).

A kóros elmeállapot hatását tekintve vagy képtelenné teszi, vagy korlátozza az elkövetőt abban, hogy felismerje cselekményének következményeit, illetve hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen. Ennek megfelelően, a törvény megkülönbözteti a büntethetőséget kizáró, illetve a büntetés korlátlan enyhítését lehetővé tevő kóros elmeállapotot.

A **büntethetőséget kizáró kóros elmeállapot** fennállása esetén bűncselekmény fogalmilag (bűnösség hiányában) nem valósul meg (erre utal a törvény, midőn a „büntetendő cselekmény" kifejezést használja). Ennek az a következménye, hogy

a büntetendő cselekmény elkövetőjével szemben nem lehet büntetést kiszabni *(nullum crimen sine culpa)*. Intézkedésként azonban alkalmazni lehet vele szemben is az elkobzást [72. § (4) bekezdés a) pont], a vagyonelkobzást [75. § (2) bekezdés a) pont], az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét [77. § (2) bekezdés] és a törvényi feltételek fennállása esetén a kényszergyógykezelést [78. § (1) bekezdés]. Ez utóbbit tekintve a törvényi feltételek: az elkövető személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekményt kövessen el, elmeműködésének kóros állapota miatt ne legyen büntethető, tartani kelljen attól, hogy hasonló cselekményt fog elkövetni, és büntethetősége esetén egyévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést kellene vele szemben kiszabni. A kényszergyógykezelés elrendelése azonban kizárt, ha a terhelt a bűncselekmény elkövetésének idején még nem volt a beszámítási képességet kizáró kóros elmeállapotban. Amennyiben a terhelt a cselekmény elbírálásának az idején vált elmebeteggé, a büntetőeljárást a Be. 266. §-a (1) bekezdésének a) pontja alapján – figyelemmel a Be. 188. §-a (1) bekezdésének b) pontjára – fel kell függeszteni (BH 1992. 747.).

A **büntethetőséget korlátozó kóros elmeállapot** fennállása esetén, azaz ha a kóros elmeállapot nem zárja ki, csupán korlátozza az elkövetőnek a felismerési képességét, a bűncselekmény fogalmilag megvalósul. A bűncselekmény általában büntetést von maga után, azonban a beszámítási képesség korlátozottságára tekintettel a törvény lehetővé teszi az elkövető büntetésének korlátlan enyhítését.

Akárcsak a gyermekkor, a kóros elmeállapot is hatással van az elkövetői minőségre is. Így amennyiben a bűncselekmény elkövetésére felhasznált személy kóros elmeállapota miatt nem büntethető, az őt erre felhasználó közvetett tettese lesz az általa szándékolt bűncselekménynek, és nem felbujtója [13. § (2) bekezdés]. Kizárt továbbá a társtettesség megállapítása, ha az elkövetők egyike kóros elmeállapotú. Ebben az esetben a beszámítási képességgel rendelkező személy önálló tettesként felel a megvalósított bűncselekményért. Azonban a többek által elkövetett erőszakos közösülés bűntette megállapításának nem akadálya az, hogy a bűncselekmény elkövetési magatartását megvalósító két személy egyikének büntethetőségét a kóros elmeállapot kizárja (BKv. 27/2007.).

1.5. A jogos védelem

1. A jogos védelem jogintézményének indokait kutatva visszanyúlhatunk a jog keletkezésének, kialakulásának időszakához. E jogintézmény alapgondolata az ember veleszületett jogaként már a legrégibb jogokban is érvényesült.

A római jogban megfogalmazást nyert a *vim vi repellere cuique licet* elve, vagyis hogy az erőszakot szabad erőszakkal visszaverni.

A természetjogi felfogás szerint a jogos védelem az ember veleszületett joga. Álláspontjuk a római jogban fellelhető, fent idézett elv folytatása. Cicero kifejezését használva: *non scripta sed nata lex*, azaz nem írott, hanem az emberrel veleszületett törvény.

A Code pénal az ember élete és testi épsége elleni bűncselekmények körében szabályozza a jogos védelmet. Meghatározott feltételek mellett engedi meg az egyén testi épsége és vagyona elleni támadásokkal szembeni védekezést.

Az angol bírói gyakorlat általában „felony" – főben járó bűncselekmény – esetén, ezzel szemben fellépve engedi meg a jogos védelmet (például emberölés, erőszakos közösülés).

Szlemenics és Vuchetich, „a XIX. század első felének két kiváló magyar büntetőjogásza, a jogos védelem elméletét Feuerbach nyomán építi fel; mindkettő ősjognak tekinti a védelmet, melyről a társadalomba lépett ember lemondott, de a mely, ha az állam segítsége hiányzik, feléled".[7]

2. A büntetőjogi hagyományainkat követő Btk. a jogtalan támadás elhárításához szükséges cselekmény elkövetőjének a büntethetőségét – tekintettel a magatartás társadalomra veszélyességének hiányára – kizárja. A jogos védelem objektív büntethetőségi akadály. A Btk. szerint az e körben megvalósított cselekmény „nem büntetendő", tekintettel arra, hogy a védekező által a jogtalan támadás elhárítása érdekében kifejtett – Különös Rész törvényi tényállását megvalósító – cselekménye nem veszélyes a társadalomra, ez okból nem is bűncselekmény.

Mindemellett figyelemmel kell lenni az Alaptörvényre, mely a II. cikkében deklarálja, hogy: „Minden embernek joga van az élethez…", illetve a IV. cikk (1) bekezdésében, hogy: „Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz."

Az Alaptörvény V. cikke a jogos védelem formális és egyben tartalmi alapját megteremtve kimondja, hogy **„Mindenkinek joga van törvényben meghatározottak szerint a személye, illetve a tulajdona ellen intézett vagy az ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához."** A jogos védelem abból meríti megengedettségét, hogy a jogosan védekező jogtalan emberi támadást hárít el, azaz a jog áll szemben a jogtalannal. A jogos védelem gyakorlása segítség a társadalomnak, az államnak és a megtámadottnak, tehát elismerést érdemlő magatartás. Az ilyen – jogos védelmi helyzetben megvalósuló – cselekménynyel okozott jogtárgy-sértés esetén a tényállásszerűség csupán látszólagos, mivel hiányzik a bűncselekmény lényegi eleme, a társadalomra veszélyesség.

7 Degré Lajos: *A jogos védelem az anyagi büntetőjogban*. Pestvidéki Nyomda, Vácon, 1910. 133.

A Btk. indokolása utal arra, hogy a jogalkotó azt tekintette kriminálpolitikai kiindulópontnak a jogos védelem megfogalmazásánál, hogy a jogtalan támadás elhárításának kockázatát a jogtalan támadónak kell viselnie, és a megtámadott elhárító cselekményét méltányosan kell megítélni. A jogos védelem kriminálpolitikai céljának hangsúlyosabb előtérbe állítása érdekében a Btk. kifejezetten megengedi a saját vagy más személye vagy javai ellen irányuló, esetleges jövőbeli támadás megelőzését szolgáló védelmi cselekményeket.

2013. július 8-án a Kúria meghozta a 4/2013. számú BJE határozatot. Erre – a Kúria büntető jogegységi tanácsaként eljáró Büntető Kollégium egyetértésével – a jogos védelem feltételeinek egységes értelmezése és alkalmazása érdekében (a 15. számú Irányelv irányelvkénti fenntartásának megszüntetését követően) került sor. A jogos védelemmel összefüggő kérdések magyarázatánál figyelemmel vagyunk a szóban forgó BJE határozat megállapításaira.

3. A Btk. megelőző jogos védelmet szabályozó 21. §-a szerint:

„Nem büntetendő annak a cselekménye, aki a saját, illetve a mások személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzése céljából telepített, az élet kioltására nem alkalmas védelmi eszközzel a jogtalan támadónak sérelmet okoz, feltéve, hogy a védekező mindent megtett, ami az adott helyzetben elvárható annak érdekében, hogy az általa telepített védelmi eszköz ne okozzon sérelmet."

A jogos védelemre vonatkozó szabályokon már a korábbi Btk.-t módosító 2009. évi LXXX. törvény 4. és 5. §-ai jelentős tartalmi módosítást hajtottak végre, illetve beiktatták az úgynevezett „megelőző jogos védelem" fogalmát (a továbbiakban: megelőző jogos védelem). A szóban forgó változások 2009. augusztus 20-án léptek hatályba. Az új Btk. részben túllépett a korábbi Btk. „korszerűsített" rendelkezésein is. Amint azt a Btk. 21. §-ának rendelkezéséből látjuk, a megelőző jogos védelem akkor zárja ki a cselekmény büntetendőségét, ha olyan jogtalan támadás megelőzésére irányul, amely a jövőben a védekező vagy más személye vagy javai ellen következhet be.

A megelőző jogos védelem körében tehát csak (a saját, illetve mások) személye és/vagy javaik elleni jogtalan támadás megelőzéséhez szükséges védelmi eszköz telepíthető (például farkasverem, medvecsapda, idomított házőrző állat). A jogos védelem kriminálpolitikai céljainak érvényre juttatását elősegítendő új,

előrehozott megelőző jogos védelem „lényege", hogy a jövőben esetleg bekövetkező bűnelkövetés kockázatát a majdani jogtalan támadó viseli. A védekező, illetőleg más személye vagy javai elleni esetleges, majdani támadás megelőzése érdekében – a visszaélések elkerülése érdekében megfelelő garanciák mellett – védelmi eszköz alkalmazható.

Ami a jogtalan támadóra telepített kockázatot illeti, el kell ismerni, valóban adott. Osztom azonban azt a jogalkotói vélekedést (a Btk. indokolása), hogy a jövőbeni bűnelkövetés kockázatát nem kizárólag a majdani jogtalan támadó viseli. Részben: a védekező – hacsak nem jövőbe látó – legfeljebb csak feltételezheti, de biztos soha nem lehet benne, hogy ki lesz majd a jogtalan támadó. Másrészt: az előzőre és a szigorú garanciális szabályokra is tekintettel az vélelmezhető, hogy a (jogosan) védekező is viseli a kockázatot. Éspedig nem is akármilyen súlyút. Elég azokra a kritériumokra utalni, melyekkel a Btk. meghatározza milyen – megelőző – védelmi eszköz telepíthető. Csak olyan, ami:

a) az élet kioltására nem alkalmas;
b) a jogtalan támadónak okoz sérelmet;
c) a védekező mindent megtett, ami az adott helyzetben elvárható annak érdekében, hogy az általa telepített védelmi eszköz ne okozzon sérelmet.

ad. a) Objektív, kimentést nem tűrő kritérium. Óriási rizikófaktort jelent a megelőző védelmi eszköz telepítője számára, hogy az élet kioltásának vagy megmaradásának nincs közös nevezője. Természetesen rengeteg olyan védelmi eszköz van, amelyek nem okoznak sérülést (erős ajtó, hevederzár, rácsok stb.), de jelen törvényhely megengedi a „csak" sérülést okozó megelőző védelmi eszköz telepítését. Márpedig más okozhatja például a halálát a paradicsomot lopó hatéves gyereknek és más a 120 kilós kazánfűtőnek; ha villamos árammal védekeznek, a villanyszerelőnek, illetve a szívritmus-szabályozót viselő postai kézbesítőnek etc., etc. A jelenlegi szabályozást megelőző – prohibíciós – időszak ilyen jellegű ügyeiben is felmerült az eszköz alkalmazójának igazságügyi elmeszakértői vizsgálata. Az előírt feltételek melletti megengedettség időszakában is – vélhetően – szükség lesz az ilyen vizsgálatokra.

ad. b) Objektív, kimentést nem tűrő kritérium. Valószínűség-számítással bizonyítható, hogy a nagy számok törvénye alapján a védelmi eszköz inkább okoz sérelmet vétlen, mint jogtalanul támadó személynek. Ezt a rizikót is vállalnia kell a megelőző védelmi eszköz telepítőjének.

ad. c) Bírói mérlegelés alá eső kategória. Az elvárhatóság szintje egyénenként változó, nagy szóródást mutathat. Előfordulhat, hogy éppen e szint alacsony

küszöbértéke miatt menekülhet a felelősségre vonás elől az elkövető. Például az egyébként különösebben nem veszélyes eszköz telepítésével védekező, elhagyott tanyai környezetben élő 75 éves – mozgásában nagy fokban korlátozott – elkövető nem tud azonnali segítséget nyújtani annak a „betörőnek", aki a figyelmeztető, falon elhelyezett, veszélyre utaló jelzést nem látva, saját figyelmetlensége folytán megbotlik a bejárati ajtó elé helyezett, a földbe leásott, a földfelszín fölé 15 cm magasságig emelkedő, vízszintesen egy méter széles fémlapban, és beleesve a bejárati ajtó portálüvegébe elvágja combi artériáját, majd öt percen belül elvérzik. Segélykiáltásaira a járni is alig tudó, ajtóhoz botorkáló elkövető érdemben nem tud reagálni. A fémlapot egyébként az óvodáskorú gyermekek és az idős elkövető – ha lassan is, de – gond nélkül át tudja lépni.

Amint azt a 4/2013. BJE határozat megállapítja, kialakult ítélkezési gyakorlatról a megelőző jogos védelem kapcsán még nem szólhatunk. A korábbi ítélkezési tapasztalatokból (figyelemmel a felhasználható jogértelmezésekre is) azonban a következők rögzíthetők:

1. Amennyiben a védelmi eszköz telepítőjének jelenlétében a – jogtalan támadást észlelő „telepített" – védelmi eszköz működébe lép, a telepítő elhárító cselekményét a jogos védelemre vonatkozó rendelkezések (Btk. 22. §) szerint kell megítélni.
2. A megelőző jogos védelmi helyzet „túllépését" ki lehet zárni, mert ha a „telepített" védelmi eszköz emberi életet olt ki, a védekező emberölés miatt vonható felelősségre.

4. A Btk. jogos védelmet szabályozó 22. § (1) bekezdése szerint:

„Nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges."

A jogos védelem értelmezése kapcsán a következő kérdéseket vizsgáljuk meg:

- **mi a jogtalan támadás;**
- **mikor jogos a jogtalan támadás elhárításához szükséges (védekező) cselekmény;**
- **a „túllépés" értékelésének feltételei.**

4.1. A jogtalan támadást elemezve megállapíthatjuk, hogy a jogos védelem intézménye kizárólag olyan támadások elhárítását szolgálja, amelyek embertől erednek. A gyakorlat és a jogirodalom egységes abban, hogy fogalmilag a támadás csak aktív emberi magatartással valósítható meg. Végszükségként értékelendő az állat támadása és a természeti erők hatására vagy az emberi mulasztás által kialakult veszélyhelyzet.

Az ítélkezési gyakorlatból ismert, hogy a támadó által tanúsított passzív magatartás is minősülhet jogtalan támadásnak. Ilyen helyzet állhat elő, ha a támadó az aktív magatartásával (támadással) előidézett jogellenes állapot fenntartása érdekében tanúsítja a passzív magatartást. Lásd: BH 1997/512.

Nem értek egyet azzal az irodalomban fellelhető nézettel, hogy jogos védelmi helyzetet mulasztás is keletkeztethet. Azon egyszerű oknál fogva, hogy a mulasztás nem azonos a passzív magatartással. Ha valaki nem csinál semmit – passzív magatartást tanúsít –, tévedés azt gondolni, hogy egyúttal büntetőjogi értelemben is mulaszthat. Lásd: részletesebben a mulasztás elemzésénél.

- Arra, hogy a mulasztás is alkalmas jogos védelmi helyzet keletkeztetésére, szokás citálni például a bíróság (Legf. Bír. Bf. III. 1970/1996. sz.) ítéletét. Az elsőfokú bíróság a vádlottakat emberölésben mondta ki bűnösnek, míg az LB jogos védelem címén felmentette őket. A Bíróság felmentő ítéletével egyetértek. Az ítélet indokolásának a teljes – közzétett – szövege sehol sem tartalmazza azt a kifejezést (ragozott formában sem), hogy mulasztás. A Bíróság mindvégig – korrekt módon, nem véletlenül – passzív magatartásról beszél, és nem mulasztásról. Röviden: számomra világos, hogy a jogerős döntést hozó ítészek legalább tisztában voltak azzal – nem úgy, mint például az ezen ítéletre hivatkozók –, hogy a büntetőjog egyik alapvető dogmatikai szabálya: a passzív magatartás még nem mulasztás. Vagyis azzal, hogy a büntetőjogi értelemben vett mulasztás nem azonos a puszta „semmittevéssel", a passzivitással. Itt nem részletezve korábban magunk is kifejtettük az egyébként a büntetőjog-tudományban és ítélkezési gyakorlatban igen hosszú ideje uralkodó nézetet, hogy a mulasztás több, mint a passzív magatartás. A mulasztás büntetőjogi értelemben véve lehetséges cselekvés (ontológiai összetevő) – kötelességellenes (normatív összetevő) nem tevése. A mulasztás tárgyalásánál utalok arra, hogy a mulasztást normatív szempontból milyen kötelességszegések alapozhatják meg.
- Ugyancsak több szerző hozza elő a jogtalan támadás mulasztás általi megvalósíthatóságára, a „mulasztásos támadásra" például annak az anyának az esetét, aki a csecsemőjét nem látja el, hosszú időn át nem gondozza (mulaszt), és ebben a szituációban valaki erőszakkal vagy fenyegetéssel őt a csecsemő ellátására kényszeríti. Álláspontom szerint – az ilyen és hasonló „mulasztásos"

> példákban felhozott esetekre is vonatkoztatva – a jogos védelem „jogtalanság áll szemben a joggal" paradigmáját „tiszteletben tartva" mind a „jogtalan támadás" kiterjesztő értelemben vett fogalmának alkalmazása, mind a „mulasztásos támadás" jogos védelmi helyzetet előidéző szerepének elismerése szükségtelen. Az anya példájában kétségkívül büntetőjogi értelemben vett mulasztásról (és nem pusztán passzív magatartás tanúsításáról) van szó. Ez a mulasztás azonban pontosan annak a helyzetnek az oka, ami a törvényből eredeztethetően nem más, mint a jogtalan támadást közvetlenül megelőző, azzal fenyegető – a jogos védelmet megengedő – helyzet. Az anyával szembeni – jogos védelmi helyzetben való – fellépésre ennek a helyzetnek a bekövetkezése ad közvetlenül alapot. Ebben a helyzetben ugyanis fennáll a csecsemő életének, testi épségének, egészségének az ellátatlansága következtében kialakuló közvetlen veszélye, ami a beavatkozást indokolhatja. Annak belátása, hogy a kauzális folyamatban ezt a helyzetet (hasonlóan más ilyen esetekhez) a mulasztás váltotta ki, nem aggályos. Azonban a jogos védelmi helyzetet megalapozó támadással közvetlenül fenyegető helyzetet nem tekintem „mulasztásos" jogtalan támadásnak, mert a támadást nem tartom mulasztással elkövethetőnek.

A jogos védelmi helyzetet az a támadás keletkezteti, amely büntetőjogi értelemben véve jogtalan. Így csak az a támadás értékelhető jogtalannak ebben a körben, amely kimeríti valamely bűncselekmény (például testi sértés) törvényi tényállását. Osztom azt a nézetet, miszerint a büntetőjogi értelemben vett jogtalanság alóli kivétel, amikor a támadás szabálysértésnek minősül, és az adott cselekménynek bűncselekményi (például lopás, Btk. 370. §) és szabálysértési [például tulajdon elleni szabálysértés, 2012. évi II. törvény 177. § (1) bekezdés a) pont] alakzata is van. Ebben az esetben a szabálysértési cselekmény is jogos védelmi helyzetet keletkeztethet.

A „jogtalanság" mint objektív kategória nem feltételezi sem a támadó bűnösségét, sem a beszámítási képességét, független annak egyéni értékrendjétől. Ezért a gyermek és a kóros elmeállapotú személy magatartása is minősülhet „jogtalan támadásnak", ezzel megalapozva a jogos védelmi helyzetet. Ellenben hiányzik a magatartás jogellenessége annak jogilag megengedettsége esetén.

A Btk. nevesíti azokat az értékeket, illetve érdeket, amelyek elleni támadás jogos védelmi helyzetet keletkeztet. Ezek:

- **a saját, illetve**
- **más vagy mások személye, javai vagy**
- **közérdek.**

A támadás irányulhat személyek élete, testi épsége, egészsége, személyi szabadsága, nemi szabadsága (szexuális önrendelkezés) stb. és javak ellen. A támadásnak a fenti jogtárgyak ellen kell „intézettnek" lennie, vagy ezeket közvetlenül kell fenyegetnie.

Az emberi méltóságot támadó – verbális immateriális – deliktumok elkövetése a sértettre nézve jogos védelmi helyzetet nem keletkeztet. Egységes az ítélkezési gyakorlat abban, hogy a becsületsértő kijelentés a kijelentéssel érintett személy részére – akár az őt ért „erkölcsi „sérelem esetén – jogos védelmi helyzetet nem eredményez. A becsületsértő kifejezések használata élet, testi épség vagy vagyon ellen intézett jogtalan támadást nem valósít meg, és az ilyen jogtárgyak elleni támadás veszélyét sem rejti magában (EBH 1999/85.). Fordítva: a becsületsértő kijelentése miatt támadott személy, amennyiben védekezik, úgy ezt teheti, tekintettel jogos védelmi helyzetére; ennek szabályai szerint.

Napjainkban nem vitatott, hogy a jogos védelemnek abszolút vagyoni jogok (tulajdon, birtok), illetőleg az e jogok tárgyául szolgáló dolgok, vagyontárgyak megvédése céljából is helye van. Megfelel ez a Ptk. rendelkezéseinek, vagyis a tulajdonos önhatalommal is elháríthatja a tulajdonjogának gyakorlását akadályozó minden jogellenes behatást, vagy a birtokos önhatalommal is elháríthatja a birtoka ellen irányuló támadást.[8]

A törvényalkotó szerint a közérdek elleni támadás is jogos védelmi helyzetet hoz létre. A közérdek fogalmába soroljuk például a közrend és a közbiztonság védelmét, az államigazgatás és az igazságszolgáltatás zavartalan működését, a köz vagyoni jellegű érdekeit. Mivel a védelem jogát a Btk. nemcsak a védekező személye vagy javai ellen intézett vagy ezeket közvetlenül fenyegető támadás esetére biztosítja, hanem a mások személye vagy javai ellen intézett vagy ezeket közvetlenül fenyegető támadás esetére is – mondhatjuk azt, hogy a jogos védelem nem csupán jogos önvédelem.

Az imént láthattuk, hogy a méltóságnak például becsületsértéssel történő csorbítása az ilyen kijelentéssel érintett számára nem keletkeztet jogos védelmi helyzetet. Honi jogirodalmunkban fellelhető – az utóbbi években erősödő – megfontolások szerint a jogalkotónak lépéseket kell tennie a közösségi méltóság, önkényuralmi jelképek politikai véleménynyilvánításra történő felhasználása, gyalázkodás stb. megnyilvánulási formái ellen, akár új tényállások beiktatásával

8 Székely János: *A jogos védelem*. Igazságügyi Minisztérium Tudományos és Tájékoztatási Főosztálya, 1983. 128.

is. A joggyakorlatra vár annak majdani kimunkálása, mennyire tekinthető vajon közérdek, közösségi érdek elleni támadásnak (avagy nem) például nagyszámú embercsoportot (közösséget) érő – verbalitásban testet öltő – gyalázkodás, és keletkeztethet-e jogos védelmi helyzetet (avagy nem) az ilyen magatartás ellen fellépő javára.

A Btk. adott életbeli szituáció jogos védelmi helyzetként történő értékeléséhez két – generális ismérvként a jogtalansággal jellemzett – követelményt támaszt. Ezek:

- **Olyan magatartás, mely a külvilágban aktív cselekvőségben jelenik meg, és a törvényben „támadás" kifejezéssel nevesített. Speciális ismérve az, hogy „intézett".**
- **Olyan helyzet kialakulása, melyben fennáll a támadással fenyegetettség közvetlensége.** Speciális jellemzője, hogy e helyzetet olyan magatartás – tevés vagy nem tevés – idézi elő, amely magatartások és a támadással közvetlenül fenyegető helyzet kialakulása között okozati összefüggés áll fenn.

„Intézett" a támadás akkor, ha az már „tart", tehát megkezdődött, folyamatban van. A jogtalan támadással „közvetlenül fenyegető" magatartás, ami még nem támadás (!!!), azt jelenti, hogy a támadás megkezdésének nincs akadálya, azaz a támadás nyombani bekövetkezésétől kell tartani. Ezért ez a magatartás nem tevés is lehet. A törvény nem kívánja meg, hogy a megtámadott kivárja a támadást (például az első ütést), feltétel azonban, hogy a fenyegetés közvetlen legyen.

Felhívom a figyelmet arra – az egyébként a törvény megfogalmazásából eredeztethető – téves következtetésre, miszerint: a „…közvetlenül fenyegető jogtalan támadás…" a támadás jellemzője lenne. A támadás jellemzője a „jogtalanság", valamint az, hogy „intézett". A támadás nem lehet: „közvetlenül fenyegető".

Az elkövető magatartása lehet olyan, amiből arra lehet következtetni, hogy támadás fog bekövetkezni. De ez a magatartás – mint fentebb írtam – még nem támadás, ezért nem tevésben is megnyilvánulhat. A közvetlen fenyegetéssel a jogalkotó egy adott szituációra utal, amelyben támadás fenyeget, de arra semmiképp, hogy támadás következett volna már be. Éppen arról van szó, hogy jogtalan támadás még „nincs", vagyis az még nem intézett, hanem a kialakult helyzetből lehet arra következtetni, hogy az nyomban bekövetkezik. Másként fogalmazva a támadás akkor közvetlenül fenyegető, ha a támadás megkezdésétől az adott szituációban azonnal vagy igen rövid időn belül reálisan tartani lehet. A jogos védelmi helyzet mindaddig fennáll, ameddig a megtámadott okkal tarthat a támadás megkezdésétől vagy annak folytatásától.

A 4/2013. BJE határozat leszögezi: „Ha van jogtalan támadás, akkor annak az elhárítása szükséges. Az elhárító cselekmény is tevékenység, aktív szembeszegülés a támadással. A szükségesség azt jelenti, hogy a védekezőnek a jogtalan támadás elhárításához enyhébb védekezési mód nem állt rendelkezésére, mint amelyet alkalmazott. Ha volt más – enyhébb – mód az elhárításra, de annak megválasztásában a támadás okozta ijedtség vagy menthető felindulás a védekezőt meggátolta, akkor a cselekmény büntetendő, de a védekező nem büntethető a túllépés miatt. A védekező cselekmény jogszerűségének egyetlen kritériuma a szükségesség." A 22. § (3) bekezdése szerint az elhárítás szükségességének a mértéke azonban túlléphető.

Aki tévesen feltételezi azt, hogy meg akarják támadni, vélt jogos védelmi helyzetben van. Ebben az esetben nem a jogos védelem, hanem a társadalomra veszélyességben való tévedés szabályait [Btk. 20. § (2) és (3) bekezdések] kell alkalmazni. A jogos védelem és a vélt (putativ) jogos védelem abban megegyezik, hogy a cselekvő egyaránt jogos cél elérésére törekszik, ám amíg az előbbi esetben az ennek alapjául szolgáló feltételek (a jogtalan támadás, illetve annak közvetlen veszélye) objektíve fennállnak, az utóbbi esetben ellenben nem: az elkövető a kialakult helyzet félreértéséből eredően csupán úgy véli, hogy jogszerűen cselekszik. A vélt jogos védelem kapcsán tehát a tévedés jelentkezhet egyfelől a jogos védelem előfeltételeinek téves megítélésében (amikor az elkövető a sértett mozdulatát támadásként vagy annak közvetlen veszélyeként értékeli, holott erről valójában nincs szó), másfelől abban, hogy az elhárítás bizonyos intenzitását tartja – tévesen – szükségesnek azért, mert helytelenül mérte fel a feltételezett támadás jellegét, erejét vagy veszélyességét.

Abban az esetben, ha mind a támadó, mind a megtámadott a jogtalanság talaján áll – például kölcsönös verekedés esetén –, úgy egyik fél sem hivatkozhat arra, hogy jogos védelemi helyzetben cselekedett. Ellenben kölcsönös tettlegesség esetén is megállapítható a jogos védelem annak javára, aki harmadik személy beavatkozása és támadása következtében kiszolgáltatott helyzetbe kerül. Akkor, ha a kölcsönös tettlegesség során az erőviszonyok azért változnak meg, mert az egyik félhez utóbb – előzetesen fel nem ismerhetően – további támadó személy csatlakozik, az emiatt hátrányba kerülő fél javára a jogos védelem megállapítása már nem zárható ki (Legf. Bír. Bhar. III. 644/2007.).

Kiprovokált támadás nem keletkeztet jogos védelmi helyzetet. A támadó sincs megfosztva azonban attól a jogától, hogy védje magát. Az egységes ítélkezési gyakorlat szerint a szóbeli becsületsértés nem fosztja meg az elkövetőt attól, hogy annak hatására az élete vagy a testi épsége ellen irányuló tettleges támadással

szemben – az elhárítás szükséges mértékéig – jogosan védekezhessék (B. törv. IV. 416/1983. sz.).

Összegző jelleggel utalok a 4/2013. BJE határozat 22. § (1) bekezdését érintő megállapítására, miszerint a jogos védelem korlátai:
- verbális cselekményekkel szemben nem vehető igénybe,
- megtorlásként nem alkalmazható,
- kölcsönös kihívás elfogadása mindkét fél számára a jogtalanság állapotát hozza létre,támadás kiprovokálása megfosztja a védekezőt az elhárítás jogszerűségétől, javak elleni, közvetlen erőszakkal nem járó cselekmény elhárítása a támadó életének kioltását általában nem eredményezheti. A 22. § (3) bekezdése szerinti túllépés azonban nem zárható ki.

4.2. Mikor jogos a jogtalan támadás elhárításához szükséges (védekező) cselekmény?

A védekező (jogtalan támadást elhárító) cselekmény akkor jogos, ha az **szükséges**. Lásd: 4/2013. BJE határozat. A jogtalan támadás ténye eleve kizárja az elhárítás szükségességének vitathatóságát. A szükségesség tartalmilag (mint fentebb már utaltam rá) azt jelenti, hogy a védekezőnek a jogtalan támadás elhárításához – az éppen alkalmazottnál – enyhébb védekezési mód nem állt rendelkezésére. Túllépéséért – részletesen lásd alább – akkor felel a védekező, ha a jogtalan támadás belőle ijedtséget vagy indulatot nem váltott ki, s az enyhébb, de a célnak megfelelő elhárítási módot elkerülve, a súlyosabb eredményt előidézőt választotta. A jogos védelmet a megtorlás eszközeként ugyanis nem lehet alkalmazni.

A Btk. 22. §-a nem használja az arányosság kifejezést, azonban, amint erre a Btk. indokolása is utal: „Az elhárító cselekmény vonatkozásában a magyar büntetőjog két követelmény vizsgálatát teszi kötelezővé, ez a szükségesség és az arányosság követelménye."

Érdemes megemlíteni, hogy komoly vita tárgya volt a Btk. szövegezésekor arról, hogy az „arányosság" – mint a jogos védelmi helyzet egyik feltétele – szerepeljen-e a törvényben. Az „arányosság" végül kimaradt a szóban forgó törvényhely szövegéből. Következésképp van olyan felfogás, hogy a magyar büntetőjog nem teszi kötelezővé az arányosság követelményének vizsgálatát. Ez utóbbi felfogás ölt testet a 4/2013. számú BJE határozatban, amikor leszögezi, hogy: a hatályos szabályozás tudatosan mellőzi az arányosság fogalmának megjelenítését. A meg nem jelenített fogalom a szükségesség kritériumából vezethető le, s csak azon

belül bír jelentőséggel. Ismert olyan nézet, ami szerint a szükségesség nyilvánvalóan tartalmazza az arányosságot is, azonban ez szabad mérlegelés kérdése.

A Btk. szerint az elhárító cselekmény jogos, amennyiben a konkrét támadás elhárításához szükséges. A szükségesség mindenekelőtt azt jelenti, hogy a támadás csak formailag bűncselekményt megvalósító (diszpozíciószerű) cselekménynyel hárítható el. A támadás legyőzéséhez használt cselekmény szükségességét a támadás minősége, mérve és az adott helyzet mérlegelése alapján kell elbírálni. A jogos védelem szükségességének megítélését nem lehet kizárólag a támadó és a védekező személynél levő eszközök veszélyességének mechanikus vizsgálatára korlátozni, hanem a konkrét veszélyhelyzet felmérése, az egymással szemben álló személyek adottságai, a támadók, illetőleg védekezők számaránya, fizikai erőfölénye és az ebből fakadó támadási és védekezési lehetőségek alapján kell a helyzetet értékelni.

Az elhárító cselekmény szükségességének megítélésével kapcsolatban szólni kell a menekülési kényszer (kitérési kötelezettség) kérdéséről. Erről a Btk. 22. § (4) bekezdése úgy rendelkezik, hogy: „A megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől." Idézek a 4/2013. BJE határozatból: „A jogtalan támadás vagy azzal való fenyegetés értékelése a jogalkalmazón (ügyész, bíró) múlik, és ennek eredményeképpen juthat arra a megállapításra, hogy az intézett vagy fenyegető magatartás – akár a támadó személyének vétőképtelenségére, akár a magatartás súlytalanságára figyelemmel – nem indokolta az elhárító cselekményt, mert az nem volt szükséges, tehát a szükségesség hiányzott. Ebben az esetben a jogalkalmazói értékítélet végkövetkeztetése a jogos védelem hiányát állapíthatja meg (például kerekesszékbe kényszerült, súlyosan mozgáskorlátozott egyén ütést szándékoló, ám azt végrehajtani komolyan nem képes mozdulata; hároméves gyermek általi tettlegesség)."

A csoportos, „lincselés" jellegű támadásnál a mennyiségi különbség, amellyel a támadó erő a védelmit meghaladja, minőségi különbségbe csap át, és feleslegessé teszi a védekező bármiféle mérlegelését. Például abban az esetben, amikor két személyt körülbelül tízfőnyi, ütlegekkel felszerelt csoport támadott meg, a megtámadottak bármilyen eszközzel jogosan védekezhettek, és így az arányosság vagy szükségesség kérdése fel sem merülhetett (Törv. Eln. Tan. 590/1969.).

4.3. A „túllépés" értékelésének feltételei. E körben az elhárítás szükséges mértékének túllépéséről kell szólni. Ez a helyzet akkor következik be, ha kirívó eltérés van a támadás és a védelem intenzitása, valamint a támadással célba vett és az elhárítással okozott sérelem között. A jogtalanul megtámadott személynek védekezése

során – a támadás elhárítására adódó lehetőségek közül – a legenyhébb elhárítási módot kell választania. Több alkalmas eszköz és mód közül annak alkalmazására kerülhet sor, amelyik – amellett, hogy a szükségnek megfelel – a támadónak a legkisebb hátrányt okozza. A jogos védelem körében nincs olyan szigorú – mintegy „patikamérlegen" kimért – szabály, hogy a támadónak nem lehet büntetlenül súlyosabb sérelmet okozni, mint amilyennel a támadás objektíve fenyegetett. Ez okból például nincs túllépés, ha a súlyos testi sértésre irányuló támadást úgy hárítja el a védekező, hogy a támadónak maradandó fogyatékosságot [Btk. 164. § (6) bekezdés d) pont] okoz.

A 22. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezésre tekintettel továbbra is vizsgálni kell a támadó és védekező cselekményének egymáshoz viszonyított eredményét. Amennyiben enyhébb mód is volt a jogtalan támadás elhárítására, azonban a támadás okozta ijedtség vagy menthető felindulás annak igénybevételében a védekezőt meggátolta, akkor a cselekmény büntetendő, de túllépés miatt a védekező nem büntethető. A védekező cselekmény jogszerűségének – mint korábban láttuk – egyetlen feltétele van, ami nem más, mint a szükségesség. A szóban forgó törvényhely az elhárítás szükséges mértékének ijedtségből vagy menthető felindulásból történő túllépését tartalmazó rendelkezése kizárja a büntethetőséget. A 4/2013 BJE határozatban adott értelmezés meghaladottá tette a 15. Irányelv III. része 4. pontjának az „arányossággal" összefüggésben adott iránymutatását. Nem vizsgálandó, hogy „az elhárító magatartás nem idézett-e elő aránytalanul nagyobb sérelmet, mint amelyet a jogtalan támadás okozott volna". Ismételten fontos hangsúlyozni, hogy a jogos védelem Btk.-beli törvényszövegében korábban sem szereplő kategória a szükségesség vizsgálatából vezethető le.

Az ijedtség vagy a menthető felindulás foka különböző lehet, így ennek a felismerési képességre gyakorolt hatása is eltérő. Kizárt a büntethetősége annak, aki a jogos védelem határát azért lépi túl, mert az elhárítás szükséges mértékét – álláspontom szerint: az arányosságot – ijedtségből vagy menthető felindulásból képtelen felismerni [Btk. 22. § (3) bekezdés]. A jogalkotó tehát ez esetben áttöri az elhárítás szükséges mértékére (tulajdonképpen a védekezés arányosságára) vonatkozó szabályt. Míg a Btk. 21. §-án alapuló jogos védelmi helyzetben lévő „a támadás elhárításához szükséges" cselekménnyel védekezhet, addig a szóban forgó esetben a védekező ijedtsége vagy menthető felindulása is kizárja büntethetőségét. Például a 38 kg súlyú, többször műtött nő vádlottat a férje ütötte-verte, ahol érte, mire a vádlott késsel hasba szúrta. A bíróság felmentő ítélete szerint a vádlott képtelen volt felmérni az elhárítás szükséges mértékét, és ezért okozott a sértettnek életveszélyes sérülést. Az ijedtség vagy menthető felindulás mértékének és a vádlottra gyakorolt hatásának megállapítása a jogos

védelem körében nem orvosi, hanem jogi szakkérdés. Az ijedtség vagy menthető felindulás jellegét tekintve olyan szubjektív büntethetőséget kizáró ok, amely a beszámítási képességre gyakorolt tényleges hatásától függetlenül minden esetben kizárja a büntethetőséget.

A jogos védelem körében kifejtett cselekmény értékelése megelőzi az erős felindulásban elkövetett emberölés miatti felelősség megállapítását. Ha viszont az elkövető a jogos védelmi helyzet megszűnése után, de a jogtalan támadás miatt kialakult menthető felindulásban követi el a cselekményt: az a Btk. 161. §-a szerint (erős felindulásban elkövetett emberölés) minősülhet. Fennáll a túllépés például, ha a tettleges becsületsértéssel fenyegető magatartást életveszélyes sérülést okozó bántalmazással hárítják el. A megtámadott személy a dulakodás, a vita hevében nem mindig képes világos képet alkotni a támadó tevékenységének súlyáról és intenzitásáról, valamint a támadás befejezésének pillanatáról. A törvényhozó figyelembe veszi a védekezőnek ezt a sajátos lelkiállapotát. A Btk. 22. § (3) bekezdése az olyan túllépésről szól, amelynek rendkívüli lelkiállapot – nevezetesen ijedtség vagy menthető felindulás – volt a kiváltó oka.

Szabályként megállapítható, hogy a jogos védelmi helyzet addig tart, ameddig a jogtalan támadás fennáll. A jogos védekezés kereteinek időbeli túllépése a Btk. 21. §-ának az alkalmazására nem ad alapot. Ennélfogva az elhárító tevékenység szükségességének a vizsgálata szóba sem jöhet. Időbeli túllépés történik akkor is, ha a védelmi cselekményt:

- „túl korán" fejtik ki vagy a fenti szabályt megszegve;
- az elhárító cselekmény a támadás elhárításához szükséges időn túl is egyhuzamban tart.

A jogos védelem időbeli túllépésének az esete akkor kerülhet megállapításra, ha még nincs olyan magatartás, amellyel okozati összefüggésben alakult volna ki a (jogtalan támadással) közvetlenül fenyegető helyzet. Továbbá, ha korábban ténylegesen fennállott a jogos védelmi helyzet, de a jogtalan támadás vagy azzal közvetlenül fenyegető helyzet már megszűnt, és ezt követően az elkövető a korábbi jogellenes támadás hatása folytán tovább cselekszik (például mert indulat hatása alatt áll). A túllépésről szóló rendelkezés [Btk. 22. § (3) bekezdés] csak a jogos védelmi helyzetben kifejtett tevékenységre vonatkozik, az időbeli túllépés azonban nem ilyen, mert – mint utaltam rá – ekkorra a jogos védelmi helyzet már megszűnik. Fentebb már említés történt róla: amennyiben a megtámadott a jogos védelmi helyzet megszűnését nem ismeri fel, vélt jogos védelmi helyzetben cselekszik, és ezért ebben az esetben a tévedésre vonatkozó szabályokat [Btk. 20. § (2) és (3) bekezdés] kell alkalmazni. A jogos védelmi helyzet nem állapítható meg,

ha az elkövető a testi épségét sértő cselekmény befejezése után, annak megtorlásaként bosszúból bántalmazza a neki korábban sérelmet okozó személyt – tehát amennyiben a támadó végleg felhagyott a támadással. A támadót például bosszúból üldöző vagy a már harcképtelen támadót bántalmazó korábbi sértett magatartása önálló jogtalan támadásként értékelendő.

A jogos védelmi helyzet fennállása és megszűnése kérdésében a Legfelsőbb Bírói fórum több elvi élű eseti döntésben foglalt állást. Így például

- „Nincs időbeli túllépésről szó, ha a megtámadott fél a várható további támadás elhárítása céljából eszközt vesz magához, jogos védelmi helyzete ezáltal nem szűnik meg, és védekezése nem kerül át a jogtalanság talajára." (Legf. Bír. Bf. 1. 758/1975. sz.)
- „A jogtalan támadónak az az elhatározása, hogy a további támadással felhagy, csak akkor zárja ki a jogos védelmi helyzet megállapítását, ha objektíve is érzékelhetően hagyja abba a támadó fellépést." (Legf. Bír. Eln. Tan. B. törv. 759/1978. sz.)
- „A támadás eszközének elvétele nem szünteti meg a jogos védelmi helyzetet." (Legf. Bír. Bf. II. 1061/1975. sz.)

5. A jogos védelem körébe tartozó kérdés a Btk. – nóvumnak számító – 22. § (2) bekezdésben írt rendelkezése, mely szerint:

> **„A jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna, ha**
> **a) azt személy ellen**
> **aa) éjjel,**
> **ab) fegyveresen,**
> **ac) felfegyverkezve vagy**
> **ad) csoportosan**
> **követik el,**
> **b) az a lakásba**
> **ba) éjjel,**
> **bb) fegyveresen,**
> **bc) felfegyverkezve vagy**
> **bd) csoportosan**
> **történő jogtalan behatolás, vagy**
> **c) az a lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történő jogtalan behatolás."**

A jogalkotó a súlyos, erőszakos bűncselekmények elleni hatékonyabb fellépés érdekében a jogos védelmi helyzetet a 22. § (2) bekezdésében „kiszélesíti". Az erre

irányuló jogalkotói törekvést alátámasztja, hogy – természetesen – a jogos védelem 22. § (1) bekezdésében írt szabályai továbbra is lehetőséget biztosítanak arra, hogy a védekező az élete elleni jogtalan támadás során kioltsa a támadó életét. A Btk. megdönthetetlen törvényi vélelme (praesumptio iuris et de iure) szól azonban amellett, hogy adódhatnak olyan esetek, amikor a jogtalan támadásról a védekező kellő alappal feltételezheti, hogy az az életének kioltására irányul.

Ilyen eseteket találunk a Btk. 22. § (2) bekezdésében. A szóban forgó bekezdés eseteiben úgy kell tekinteni a jogtalan támadást, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna. A törvényi feltételek megléte esetén szükségtelen a mérlegelés, a bíróságnak nem kell vizsgálnia a szükséges mérték kérdését, mert a védekező (egyébként csak aktivitásban megnyilvánuló) cselekménye – társadalomra veszélyesség híján – már a kifejtésekor sem bűncselekmény, így nem büntetendő.

A jogalkotó tehát – lásd fentebb – a tárgyalt rendelkezésben **törvényi vélelmet állít fel**, miszerint a személy elleni támadást, a lakásba történő jogtalan behatolást, illetve lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történő jogtalan behatolást olyan jogtalan támadásnak kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna. A jogtalan támadás értelmezése kapcsán a 22. § (1) bekezdésénél írtak – mutatis mutandis – irányadók. Ugyanakkor a jogtalan támadás körét a Btk. a 22. § (2) bekezdés alpontjaiban meghatározottak szerint szűkíti.

A 4/2013. BJE határozat rámutat arra, hogy a jogalkotó értékelte azt is, hogy a jogtalanul megtámadott a támadóhoz képest többszörös hátrányban van. A támadó dönti el a támadás célját, azt, hogy hol és mikor támad, és ez a védekezőt felkészületlenül érinti, emiatt az esetek többségében kiszolgáltatott helyzetbe kerülhet. Ennélfogva eleve kétséges annak a sikere, hogy ellenszegülése eredményes lesz. Védekezésének kimenetele gyakorlatilag a véletlenen, szerencsén múlhat. „Különösen igaz ez azokban az esetekben, amikor a jogtalan támadás éjjel, felfegyverkezve, fegyveresen vagy létszámfölényben levő támadók által történik." E meggondolásból ered a védekezés korlátlanságának biztosítása a személy elleni jogsértő magatartásokkal szemben, ha a jogtalan támadáshoz olyan elkövetési mód kapcsolódik, avagy olyan napszakban történik, hogy az elhárítására alkalmazott aktív ellenszegülés eleve esélytelenebb.

Az állandósult ítélkezési gyakorlat szerint a védekezés – tekintet nélkül annak eredményére – korlátlan, ha a támadás élet ellen irányul. A védett jogtárgyak egyenértékűségének elismerése ölt testet a 22. § (2) bekezdésében azzal, hogy a Btk. felállítja az élet kioltására irányuló támadás törvényi vélelmét. E vélelem

alapulvételével – a jogalkotó által szabályozott körben, tekintet nélkül a sérelem okozásának irányultságára – a jogtalan személy elleni támadást a megtámadott élete ellen irányulónak is kell tekinteni. Ebből következik, hogy az ilyen jogtalan támadás esetén a megtámadott kiolthatja támadója életét. Személy elleni támadásként kell értékelni a természetes személy élete, testi épsége, egészsége, valamint alapvető jogai ellen intézett valamennyi támadást, beleértve a jó hírnevet, becsületet sértő, több mozzanatú verbális támadást is.

A védekezés teljes szabadságát alapozzák meg 22. § (2) bekezdés a) és b) pontjaiban szabályozott esetek. Bármelyikük – „a hozzátartozó valamelyik alponttal együtt külön-külön alkot együttes feltételt." Lásd: 4/2013. BJE határozat A támadás jogtalanságának megállapítása esetén sem az elhárítás szükségessége és (miután fogalmilag kizárt) a túllépés sem vizsgálható. A lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történő jogtalan behatolás – 22. § (2) bekezdés c) pont – a törvényi vélelmet önállóan alapozza meg.

A kizárólag aktív magatartásban testet öltő jogtalan támadás a 22. § (2) bekezdés b) pontja esetén: a lakásba történő jogtalan behatolás. A lakásba jogszerűen bejutott, utóbb azt felszólítás ellenére elhagyni nem hajlandó személy magatartása – e törvényhely szerint – nem tényállásszerű.

Fontos kiemelni:

- A 22. § (2) bekezdés b) és c) pontjaiban szabályozott esetek tényállásszerűségéhez nélkülözhetetlen, hogy a támadás elhárítására kényszerülő, (akár önvédelemből, akár más javainak megóvása érdekében) védekező személy tartózkodjon a jogtalan támadások bármelyikének hatókörében.
- Az időbeli túllépés lehetősége a 22. § (2) bekezdése szerinti jogos védelem eseteivel kapcsolatban sem lehet kizárható.

A 22. § (2) bekezdésének alpontjaiban írt kategóriák magyarázatát részben a Btk. 459. §-ának értelmező rendelkezései, illetve az e fogalmakkal kapcsolatban kialakult állandósult ítélkezési gyakorlat adják.

Kúriai döntésekből:

1. Folyamatos jogtalan támadás esetén a védekezés folyamatossága nem jelenti azt, hogy a védekező a „kölcsönösségre" tekintettel szintén a jogtalanság talajára került volna. BH 2013/31. I.

1. A jogos védelem körében kifejtett – formailag a garázdaság bűncselekményének a törvényi tényállásába illeszkedő – cselekménynek nincs társadalomra veszélyessége, az ilyen cselekmény nem bűncselekmény. BH 2013/31. II.

Felhasznált és válogatott irodalom

ANGYAL Pál: A személyes tulajdonságok és körülmények tana. Singer és Wolfner, Budapest, 1902.
BALOGH Jenő: Az elmebetegség és az elmegyengeség jelentősége a büntetőjogi beszámíthatóság szempontjából. Jogtudományi Közlöny, 1905/35.
BELOVICS Ervin: A büntetendőséget kizáró okok. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.
BERKES György: A beszámíthatóság és az ittasság büntetőjogi értékelésére vonatkozó kodifikációs elgondolások. Magyar Jog, 1977/2.
BERKES György: A büntetőjogi felelősség feltételei. Büntetőjogi Kodifikáció, 2002/3. 25–28.
BERNOLÁK Nándor: A tévedés tana a büntetőjogban. Kassa, Szent Erzsébet nyomda, 1910.
BITÓ Katalin – UJVÁRI Ákos: A beszámítási képességet érintő kóros elmeállapot néhány jogi és orvosi kérdése. Ügyvédek Lapja, 2010/6.
BLASKÓ Béla: A Magyar Büntetőjog Általános Rész (tankönyv). Ötödik, átdolgozott kiadás. Rejtjel Kiadó, Budapest–Debrecen, 2013.
BODROGI Károly: Az ittas állapotban elkövetett bűntettek büntetőjogi értékelése. Rendőrségi Szemle, 1962/10.
DEGRÉ Lajos: A jogos védelem az anyagi büntetőjogban. Pestvidéki Nyomda, Vác, 1910. 133.
DOMOKOS Andrea: A bűntevő elmetehetségéről: a kóros elmeállapot megítélésének változásai az idők során. Jogtörténeti Szemle, 2005/3.
EDVI ILLÉS Károly: A büntetőnovella zsebkönyve. Révai Testvérek Irod. Intézet R.-T. Kiadása, Budapest, 1908. 63.
ELEK Balázs: Juris ignorantia non excusat? A jogi tévedés megítélése a gazdasági büntetőperekben. Rendészeti Szemle, 2009/7-8. 96–109.
ERDŐSY Emil: A kényszerítés kettős alakja a magyar büntetőjogban. In: Tanulmányok Földvári József professzor 75. születésnapja tiszteletére. Pécs, 2001.
FAYER László: A magyar büntetőjog kézikönyve. Budapest, Franklin Társulat, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, 1895.
FEHÉR Lenke: Elmebetegség – Büntetőjog – Beszámíthatóság. KJK, Budapest, 1993.
FÖLDVÁRI József: Magyar Büntetőjog Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 1998. 164–165.

GYURKÓ Szilvia – HERCZOG Mária: A gyermekkor határának kérdése. Rendészeti Szemle, 2008/7-8.
HALÁSZ Sándor – SZÉKELY János: A részeg állapot büntetőjogi megítélésének fejlődése hazai jogunkban. Jogtudományi Közlöny, 1960/6.
HATI Csilla: A társadalomra veszélyességben való tévedés. Büntetőjogi Szemle, 2012/3. 1–11.
HORNYÁK Szabolcs: A gyermekkor és a büntetőjogi értékelése. In: Fenyvesi Csaba – Herke Csongor (szerk.): Emlékkönyv Vargha László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára. Pécs, 2003.
ISAÁK Gyula: Büntető törvénykönyv. Grill, Budapest, 1928. 57. (lásd még: ISAÁK: Büntető törvénykönyv)
KULCSÁR Gabriella: A kóros elmeállapot szabályozásával kapcsolatos egyes problémák. Rendészeti Szemle, 2007/7-8.
MÉSZÁROS Ádám: Akaratszabadság a büntetőjogban és annak a bűnrészességgel kapcsolatos összefüggései. Kontroll, 2004/1.
MÉSZÁROS Ádám: A bűncselekmény elkövetői. Elméleti és gyakorlati alapkérdések. Ad Librum, Budapest, 2008. 142.
MÉSZÁROS Ádám: Büntetőjogi kodifikációk alkonyán és hajnalán. Virágmandula, Pécs, 2012.
NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog Általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2001. 227–228.
NAGY Ferenc: A büntethetőségi akadályok szabályozása az új Büntető törvénykönyvben, különös tekintettel a jogellenességet kizáró okokra. Büntetőjogi Kodifikáció, 2001/1.
NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona, Budapest, 2001. (lásd még: NAGY: A magyar büntetőjog)
SCHULTHEISZ Emil: A bűncselekmény elkövetésére irányuló katonai parancs. In: Heller Erik – Moór Gyula – Rácz György (szerk.): Büntetőjogi tanulmányok Angyal Pál születése 60. és jogtanári működése 35. évfordulója emlékére. Budapest, 1933.
SZABÓ András: A beszámíthatóság és az ittasság büntetőjogi értékelése. Magyar Jog, 1976/3.
SZÉKELY János: A jogos védelem. Igazságügyi Minisztérium Tudományos és Tájékoztatási Főosztálya, 1983. 128.
TOKAJI Géza: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban. KJK, Budapest, 1984.
TÓTH Balázs: Az akaratszabadság problémájának megjelenési formái egyes 20. századi magyar büntetőjogi tankönyvekben. Jogtudományi Közlöny, 2005/7-8.

TÖRŐ Blanka: A Debreceni Ítélőtábla végzése a vélt jogos védelemről. JeMa hallgatói különszám 2011. 47–51.
VARGHA Ferenc: Az erőszak és a fenyegetés fogalma a büntetőjogban. Magyar Igazságügy, 1892/1-2.
VASKUTI András: Életkor és belátási képesség a magyar büntetőjogban. In: Kriminológiai Közlemények, 65. Budapest, 2008.
VÉGH Károly: A közvetett parancsnoki felelősség a magyar és a nemzetközi büntetőjog alapján. Jogtudományi Közlöny, 2010/7-8.
WIENER A. Imre (szerk.): Büntetendőség büntethetőség. Büntetőjogi tanulmányok. MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2000.
WIENER A. Imre: A Btk. Általános része de lege ferenda. MTA JTI, Budapest, 2003.

Bírósági gyakorlat

57/2007. BK vélemény, 27/2007. BK vélemény, 3/1998 BJE., III. BED.
BH 1991. 265., BH 1982. 361., BH 2011. 215., BH 2009. 3., BH 2004. 43., BH 2003. 393., BH 2000. 432., BH 1998. 516., BH 1993. 132., BH 1992. 747., BH 1992. 217., EBH 2009. 1937., BH 2009. 36., BH 2009. 3., BH 2000. 432., BH 1997. 565., BH 1993. 73., BH 1979. 351., EBH 2004. 1102., EBH 2000. 182., BH 1998. 111., BH 1998. 210., BH 1991. 338., BH 2005. 274., BH 1983. 142., BH 1999. 495., BH 1992. 618., BH 1996. 239., BH 2004. 311., EBH 2003. 931., BH 2007. 399., BH 1983. 261., BH 1997. 427.

V. FEJEZET
A BÜNTETHETŐSÉGET MEGSZÜNTETŐ OKOK

Dr. Elek Balázs

A büntethetőség elévülése

26. § (1) A büntethetőség - a (2)-(3) bekezdésben meghatározottak kivételével, illetve az egyes bűncselekmények elévülésének kizárásáról szóló törvény eltérő rendelkezése hiányában - elévül a büntetési tétel felső határának megfelelő idő, de legalább öt év elteltével.
(2)[9]
(3) Nem évül el a XIII. és XIV. Fejezetben meghatározott és az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények büntethetősége.

2.2. A elévülés az időmúlás büntethetőséget megszüntető hatását jelenti. Jelentősége van azonban az elévülésnek a jogerősen kiszabott büntetés végrehajthatósága vonatkozásában is. A büntethetőség elévülése a bűncselekmény miatti felelősségre vonás lehetőségét zárja időbeli határok közé, a büntetés elévülése ezzel szemben a jogerős ítéletben meghatározott büntetés végrehajtásának szab határidőt. A büntethetőséget megszüntető elévülés alapvetően a jogbiztonságot szolgálja, az állam büntető igénye érvényesítésének időbeni korlátok közé szorítását jelenti. Az állam a büntethetőséget megszüntető okokkal, így az elévüléssel is elsősorban saját büntetőhatalmának szab határt [11/1992. (III. 5.) AB határozat].

A büntetőjog sem a társadalmat, sem az elkövetőt nem kívánja hosszú ideig bizonytalanságban tartani az elkövetett cselekmény jogi megítélését, valamint a felelősségre vonást és annak következményeit illetően. Az elévülés intézményének indoka az, hogy amennyiben a bűncselekmény elkövetése óta hosszabb idő eltelt, és a bűncselekmény elkövetését nagyon hosszú idő múlva követi a felelősségre vonás, a büntetés már nem vagy csak jelentősen csökkent mértékben érheti el a célját. Hosszabb idő eltelte után a felelősségre vonás bűnüldözési szempontból is célszerűtlen, hiszen a bizonyítékok az idő múlásával elenyésznek, és a bizonyítás a várható eredménnyel arányban nem álló megterhelést jelent a büntető igazságszolgáltatási hatóságok számára, valamint a terhelt védekezését

9 Hatályon kívül helyezte: 2013. évi CCXLV. törvény 76. §. Hatálytalan: 2014. VII. 1-től.

is megnehezíti. Végül az elévülés méltányossági szempontokat is szolgál. Nem méltányos az, hogy már feledésbe merült bűncselekményért az elkövető akár élete végéig megbüntethető legyen.

Ha az elévülés beállt, az elkövetőnek alanyi joga keletkezik arra, hogy ne lehessen megbüntetni. Ez az alanyi jog annak következtében nyílik meg, hogy a másik oldalon eredménytelenül telt el az az idő, amelyet az állam megszabott magának a törvényben a büntető hatalmának gyakorlására, az elkövető üldözésére és megbüntetésére, és ezért az állam büntető igénye megszűnik.

A Btk. súlyosítja az elévülés szabályait a korábbi Btk. rendelkezéseihez képest. A büntethetőség elévülésének tartama a törvény szerint egységesen a törvény különös részében meghatározott büntetési tétel felső határának megfelelő idő, de legalább öt év. Az általános részben meghatározott emelt büntetési tételeket az elévülés szempontjából figyelmen kívül kell hagyni. Ilyen szabály található a törvényben a bűnszervezetre [Btk. 91. § (1) bekezdés] és a bűnhalmazatra [Btk. 81. § (3) bekezdés].

Fiatalkorúakra ezzel szemben olyan eltérő szabályok vannak, amelyek az elévülési időt is érintik, mert általános szabályként irányadóak az alacsonyabb büntetési tételkeretek felső határai [Btk. 109. § (2)–(3) bekezdés]. A büntethetőség elévülése számításánál a fiatalkorúakra irányadó enyhébb szabályokat kell figyelembe venni [Btk. 109. § (4) bekezdés].

Az egymással bűnhalmazatban álló bűncselekmények külön-külön évülnek el még akkor is, ha az elévültnek tekintendő bűncselekmény könnyítette meg vagy tette lehetővé a másik bűncselekmény elkövetését (BJD 201., 3640.). A büntethetőség elévülését a terhelt terhére rótt minden bűncselekmény tekintetében külön-külön kell vizsgálni, illetve megállapítani.

Az elévülés fogalma, bekövetkeztének feltételei, konzekvenciája anyagi jogi, és csupán ennek mikénti érvényesítése eljárásjogi kérdés. Az elévülési idő a büntetőeljárási szabályoktól függetlenül folyik, és az elévülési határidő leteltével a büntethetőségi akadály a kezdőnapnak megfelelő napon beáll, függetlenül attól, hogy az munkaszüneti nap vagy sem. Ha az elévülés bekövetkezett, az utóbb semmilyen ok folytán nem éledhet fel (EBH 2009. 2032., BH 2010. 8. 204.). Ha a büntethetőség elévülésének bekövetkeztét követően állapították meg a bűnösséget, illetve annak figyelmen kívül hagyásával hoztak ügydöntő határozatot, akkor az a Be. 416. § (1) bekezdés a) pontja szerinti anyagi jogi, viszont az elévülés bekövetkeztének törvénysértő megállapítása a Be. 416. § (1) bekezdés c) pontja szerinti eljárásjogi felülvizsgálati okot képez.

Ha a bíróság az elkövetéskor hatályos büntető jogszabályok alkalmazásával minősíti a bűncselekményt, akkor az időközben súlyosabbá vált büntetési tételei helyett az elévülés kérdését is az elkövetéskor hatályos törvény szerinti büntetési tételek alapulvételével kell vizsgálni (Legf. Bír. Bfv. I. 47/2008/7. sz.). A Btk.

meghosszabbított elévülési szabályai sem alkalmazhatók így az elkövetéskori Btk. alkalmazása mellett. Ellenkező értelmezés sértené a jogbiztonságot, így az előreláthatóságot, a kiszámíthatóságot, és a visszaható hatály alkotmányos tilalmát [11/1992. (III. 5.) AB határozat].

A Btk. 26. § (3) bekezdés felsorolja azokat a bűncselekményeket, amelyek büntethetősége nem évül el. Ezek olyan súlyos bűncselekmények, amelyek esetében az állam fenntartja büntetőigénye érvényesítésének a lehetőségét, tekintet nélkül az idő múlására. Ilyen cselekmények az emberiesség elleni, továbbá a háborús bűncselekmények.

Az emberiesség elleni bűncselekmények büntetendőségéről és elévülésének kizárásáról, valamint a kommunista diktatúrában elkövetett egyes bűncselekmények üldözéséről szóló 2011. évi CCX. törvény 1. §-a szerint a nemzetközi jog szerint el nem évülő bűncselekmények nem évülnek el akkor sem, ha a bűncselekmény elkövetésekor a cselekmény a belső jog szerint nem minősült el nem évülő bűncselekménynek. Erre figyelemmel a Btk. 26. § (1) bekezdése utalás szintjén megemlíti, hogy ez a külön törvény az elévülés vonatkozásában eltérő szabályokat állapít meg. Amennyiben a cselekmény az elkövetéskor nem minősült bűncselekménynek, de a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint az volt, a Btk. 2. § (3) bekezdése alkalmazandó.

A korábbi Btk. egyes életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények elévülési idejét húsz évben állapította meg, míg másokat kiemelve ebből a körből az el nem évülő bűncselekmények közé sorolt. A Btk. ezt megszüntetve egységesen úgy rendelkezik, hogy nem évül el az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények büntethetősége.

27. § Az elévülés kezdő napja

a) befejezett bűncselekmény esetén az a nap, amikor a törvényi tényállás megvalósul,

b) kísérlet és előkészület esetén az a nap, amikor az ezeket megvalósító cselekmény véget ér,

c) olyan bűncselekmény esetén, amely kizárólag kötelesség teljesítésének elmulasztásával valósul meg, az a nap, amikor az elkövető még az e törvényben megállapított következmény nélkül eleget tehetne kötelességének,

d) olyan bűncselekmény esetén, amely jogellenes állapot fenntartásában áll, az a nap, amikor ez az állapot megszűnik.

A Btk. az elévülés kezdő napjának számításáról a korábbi szabályozással egyezően rendelkezik.

Az a) pont a befejezett bűncselekményekre vonatkozik, ahol az elévülés akkor kezdődik, amikor a bűncselekmény törvényi tényállásának minden eleme megvalósult. Az elévülés kezdő napja a törvényi tényállás megvalósulásának időpontja, ami alaki bűncselekmények esetén az elkövetési magatartás utolsó mozzanatának kifejtése, míg az eredményt tartalmazó bűncselekmények az eredmény bekövetkezésével válnak befejezetté, és az elévülés is ekkor kezdődik, és nem az eredményt előidéző magatartás kifejtésének a napján. A vegyes mulasztásos cselekmények, amelyeknek a tényállása eredményt is tartalmaz, az a) pont szerint évülnek el, azaz az elévülés határidejének kezdő napja az eredmény bekövetkezésének időpontja.

A b) pont a kísérlet és az előkészület miatti büntethetőség elévüléséről szól, és ilyenkor a büntetőjogilag értékelhető tevékenység utolsó mozzanata az elévülés kezdő napja.

A c) pont a tiszta mulasztásos bűncselekményekre vonatkozik. Az ilyen bűncselekmények büntethetőségének az elévülése azon a napon kezdődik, amikor az elkövető még az e törvényben meghatározott következmény nélkül eleget tudott volna tenni kötelességének.

Ha a természetes egységet alkotó cselekmény sorozatos mulasztások útján valósul meg, mint a tartás elmulasztása esetében, az egyes mulasztások önálló elévülése ugyancsak kizárt (BH 2004. 307.).

A d) pont az ítélkezési gyakorlatban állapot bűncselekményeknek hívott bűncselekményekre vonatkozik. Ezen bűncselekmények esetében a cselekmény befejezetté válik a jogellenes állapot létrehozásával. Az elévülés kezdő időpontja azonban a jogellenes állapot megszűnésének napján kezdődik, ami nem biztos, hogy egybeesik a jogsértő magatartás befejezésével. Jogellenes állapot fenntartása útján valósul meg például a személyi szabadság megsértése (Btk. 194. §). Az elévülés kezdő napja nem a bűncselekmény befejezettségéhez, hanem a bevégzettségének időpontjához kapcsolódik, amikor a jogellenes állapot megszűnik.

Azon bűncselekményeknél, amelyek elkövetési magatartása tartós, folyamatos vagy ismétlődő jellegű — például kitartottság (Btk. 202. §), kuruzslás (Btk. 187. §), villamos energia jogtalan eltulajdonítása (Btk. 370. §, 383. § a) pont), zaklatás [Btk. 222. § (1) bekezdés], a természetes egység körében a részcselekmények önálló elévülése kizárt. A természetes egységként elbírálható cselekményeknél az egyes részcselekmények elkövetési időpontjának nincs jelentősége, mert ezek önálló elévülése kizárt. Ezek a cselekmények azonban nem valamely állapot jogellenes fenntartásával valósulnak meg, így elévülésük az a) pont szerint számítandó.

Hasonló a helyzet folytatólagosságnál, ahol az elévülés kezdő napja az utolsó részcselekmény elkövetésének napjával azonos (BKv. 31.). A folytatólagosan

elkövetett bűncselekmény egység, amelynél a törvényi tényállást külön-külön is megvalósító részcselekmények együttesen alkotnak egyetlen bűncselekményt. Ebből következik, hogy a büntethetőség elévülése szempontjából nem különkülön az egyes részcselekmények elkövetésének, hanem a bűncselekmény törvényi tényállásához tartozó legutolsó részcselekmény befejezésének, illetőleg – kísérlet esetén – a véghezvitelre irányuló utolsó tevékenység megvalósításának az időpontja az irányadó, és ettől kell számítani a folytatólagosan elkövetett bűncselekmény törvényi büntetési tételéhez igazodó elévülési időt.

Speciális szabályok vannak a hamis vád és a hamis tanúzás büntethetősége elévülésének kezdő időpontjára, mert az ügyben eljárt hatóság feljelentését kivéve a büntethetőség elévülésének kezdő időpontja az alapügy befejezésének napján kezdődik [Btk. 270. § (1) bekezdés, Btk. 274. §].

28. § (1) Az elévülést félbeszakítja a bíróságnak, az ügyésznek, a nyomozó hatóságnak, illetve nemzetközi vonatkozású ügyekben az igazságügyért felelős miniszternek vagy a külföldi hatóságnak az elkövető ellen a bűncselekmény miatt foganatosított büntetőeljárási cselekménye. A félbeszakítás napján az elévülés határideje ismét elkezdődik.
(1a)[10] Ha az erős felindulásban elkövetett emberölés, a háromévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő szándékos súlyos testi sértés, az emberrablás, az emberkereskedelem, a személyi szabadság megsértése, illetve a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje a bűncselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amíg a tizennyolcadik életévét be nem tölti, vagy be nem töltötte volna.
(2) Ha a büntetőeljárást felfüggesztik, a felfüggesztés tartama az elévülés határidejébe nem számít be. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a büntetőeljárást azért függesztik fel, mert az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható, ismeretlen helyen tartózkodik, vagy kóros elmeállapotú lett.
(3) Az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amely alatt közjogi tisztség betöltésén alapuló mentesség folytán a büntetőeljárás azért nem volt megindítható vagy folytatható, mert a törvényben biztosított mentelmi jogot a döntésre jogosult nem függesztette fel. Ez a rendelkezés nem alkalmazható olyan magánindítványra büntetendő bűncselekmény esetén, amely miatt a vádat a magánvádló képviseli.
(4) A vádemelés elhalasztásának tartama, próbára bocsátás esetén a próbaidő tartama és a jóvátételi munka tartama az elévülés határidejébe nem számít be.

10 Beiktatta: 2013. évi CCXLV. törvény 75. § (1). Hatályos: 2014. VII. 1-től.

Az elévülés félbeszakadására és nyugvására vonatkozó rendelkezések a korábbi Btk. már korszerűsített rendelkezéseihez képest lényegében nem változtak, de ezen anyagi jogi szabályok az 1878. évi V. törvénycikk 108–109. §-aiban meghatározott rendelkezésekkel is lényegi egyezőséget mutatnak. Az elévülés félbeszakításának joghatása, hogy az elévülés idő addig eltelt részét figyelmen kívül kell hagyni, és az elévülés újra kezdődik. Az elévülést félbeszakító intézkedés csak az elévülési idő bekövetkezte előtt történhet.

A Btk. megnevezi azokat a büntetőügyekben eljáró szerveket, amelyek cselekménye megszakítja az elévülést, így nevesíti a bíróságot, az ügyészt, a nyomozó hatóságot, valamint a nemzetközi vonatkozású ügyekben az igazságügyért felelős minisztert, valamint a kiadatási és átadási eljárás során a külföldi hatóságot.

A hatósághoz elévülési időn belül benyújtott feljelentés így nem szakítja félbe az elévülést, mert az még nem a hatóság intézkedése (Legf. Bír. Bfv. I. 335/2008/5. sz.).

A büntethetőség elévülését félbeszakítja az ügyésznek a – megrovás alkalmazása mellett nyomozást megszüntető, valamint az ezt hatályon kívül helyező és a vádemelésre felhívó – határozata. A vádemelést követően az ügyész a büntetőperben már az ügyfél pozíciójában van, és a bíróság határozatai ellen ebben a helyzetben nem büntetőügyben eljáró hatóságként terjeszthet elő fellebbezést. A Btk. 28. § (1) bekezdésének a helyes értelmezése nem az ügyfélnek az elkövető ellen foganatosított eljárási cselekményéhez fűz elévülést megszakító hatást, hanem az eljáró hatóság ilyen cselekményéhez. Az elévülést az eljárás bírósági szakaszában az ügyésznek semmilyen indítványa nem szakítja félbe, de nem szakítja félbe az elévülést az ügyésznek az elsőfokú bíróság végzése ellen benyújtott fellebbezése sem. A vádemelést követően legfeljebb vádkiterjesztés esetén tekinthető büntetőügyben eljáró hatóságnak az ügyész, így a vádemelést követően a bíróság cselekményei szakítják félbe az elévülést (Debreceni Ítélőtábla Bhar. II. 285/2011. sz.). Ez érvényesül a megismételt eljárásban is, ahol az ügyész a vádat kiegészíti, illetve módosítja, ami alkalmas az elévülés félbeszakítására (Kúria Bfv. I. 737/2012/4. sz.).

A terhelt terhére benyújtott ügyészi felülvizsgálati indítvány sem szakítja félbe a büntethetőség elévülését [3/2010. (XI. 8.) Büntető jogegységi határozat]. A jogerős ügydöntő határozat meghozatalával büntetőeljárás már nincs folyamatban, a terhelt terhére szóló rendkívüli jogorvoslati indítványok (felülvizsgálati indítvány, perújítási indítvány) előterjesztésére vonatkozó ügyészi jogosultság az alapeljárásban betöltött ügyféli pozícióból fakad ugyanúgy, mint a pótmagánvádló és a magánvádló esetében.

A pótmagánvádló vádindítványa az elkövető ellen a bűncselekmény miatt foganatosított büntetőeljárási intézkedése ugyan, azonban a pótmagánvádló nem büntető ügyekben eljáró hatóság. Az ugyanis, hogy a bírósági eljárásban a pótmagánvádló az ügyész jogait gyakorolja a törvény eltérő rendelkezése hiányában,

nem jelenti azt, hogy jogi státusza azonos lenne az ügyészével, tehát büntetőeljárásban eljáró hatóság lenne. A Be. egyértelmű különbséget tesz a büntetőügyekben eljáró hatóságok (II–IV. Fejezet) és a büntetőeljárásban részt vevő személyek (V. Fejezet) között, és a pótmagánvádlót ez utóbbiak között (Be. 42. §) sorolja fel. A pótmagánvádlónak ezért az elkövető ellen a bűncselekmény miatt foganatosított eljárási cselekménye az elévülést nem szakítja meg (BH 2010. 204.).

A törvény szerint az elkövető az, aki a bűncselekménynek a Btk. általános és különös részében meghatározott törvényi tényállását megvalósítja. Tapasztalati tény, hogy van olyan elkövető, akinek kilétét nem lehet felderíteni, ezért soha nem lesz belőle terhelt, de olyan is, amikor a terhelt nem elkövetője a terhére rótt bűncselekménynek. A terhelt az, akit bűncselekmény alapos gyanúja terhel, és emiatt büntetőeljárást folytatnak ellene. Ebből következően az elkövető és a terhelt nem azonos fogalmak, nem fedik egymást (Legf. Bír. Bfv. II. 1. 103/2009/5. sz.). Az elkövető anyagi jogi, a terhelt (gyanúsított, vádlott, elítélt) eljárásjogi fogalom. Utóbbi rendeltetése az eljárási joggyakorlással veszi kezdetét, és ismert kilétű személyt takar. Ezzel szemben az elkövető fogalma átfogja mind az ismeretlen, mind pedig az ismert kilétű személyt, mert rendeltetése a büntetőigény érvényesítésével függ össze. Az elévülés attól függetlenül kezdetét veszi, hogy indul-e és ha igen, mikor büntetőeljárás, viszont azt a büntetőeljárási cselekmény attól függetlenül félbeszakítja, hogy ismert vagy ismeretlen kilétű személy (mint elkövető) ellen irányul-e.

Az eltérő fogalomhasználat egyébként jelzi azt is, hogy nem esik egybe a büntetőigény érvényesítésének és az eljárási jogok gyakorolhatóságának kezdete. Az eltérés oka, hogy az elkövető magatartása keletkezteti a büntetőigényt, aminek a büntetőügyben eljáró hatóság általi érvényesítése teszi szükségessé az eljárási joggyakorlás lehetőségének biztosítását, és nem fordítva (Legf. Bír. Bfv. III. 1. 002/2009/16. sz.). Nincs jelentősége az elévülés félbeszakadása szempontjából annak sem, hogy a vádlottat gyanúsítottként kihallgatták-e (BH 2007/363., 2008/204. I.).

„A következetes jogértelmezés szerint az elévülést a nyomozó hatóság, az ügyész és a bíróság olyan – az ügy előbbre vitelét célzó, érdemi – büntetőeljárási cselekményei szakítják félbe, amelyek meghatározott személy – az anyagi jogi értelemben vett elkövető – ellen irányulnak, és azonos ténybeli alapú bűncselekménnyel kapcsolatosak. Az elkövető ellen más ténybeli alapú bűncselekmény miatt foganatosított eljárási cselekmény nem szakítja félbe az adott bűncselekmény büntethetőségének elévülését." (23/D/2007. AB határozat indokolás III/2. 2. pont.)

Az elkövető kilétének ismerete nem feltétele, hanem legfeljebb célja a nyomozás elrendelésének. A Be. 164. § (2) bekezdése alapján ugyanis a nyomozás feladata – egyebek mellett – az elkövető személyének felderítése. Az elkövető

személyének ismeretlensége nem azt jelenti, hogy az elkövető ne lenne konkrét személy, hanem csupán azt, hogy kiléte a nyomozóhatóság előtt még nem ismert. Ennélfogva, amikor ismeretlen személy esetében elrendelik a nyomozást, akkor az valójában nemcsak tárgyi, hanem alanyi szempontból is meghatározott, szükségképpen mindig valaki ellen, az elkövető ellen történik. Általa nem csupán önmagában a tett, hanem elkövetője is üldözötté válik. Értelemszerűen nemcsak a hollét, hanem a kilét kiderítése iránti intézkedés is az elkövető ellen irányulónak tekintendő. Az illető személy tudomásszerzése pedig nem feltétele annak, hogy ellene irányulónak lehessen tekinteni valamely büntetőeljárási cselekményt. Ezzel ellentétes felfogás odavezetne, hogy az ismertté vált kilétű, de szökésben lévő személy elleni elfogatóparancs kibocsátása nem, csupán az elfogás avagy az elfogást követően a gyanúsítottá nyilvánítás ténye lenne alkalmas a büntethetőség elévülésének félbeszakítására, ami nyilvánvalóan téves [Legf. Bír. Bfv. III. 950/2009/5. sz., 11/1992. (III. 5.) AB határozat indokolás V/2.-3. pont].

Az elévülést akkor is félbeszakítják a nyomozó hatóság intézkedései, ha csupán egy ismeretlen tettes felkutatása érdekében foganatosította a hatóság a büntetőeljárási cselekményt. Mindaddig, amíg nem körvonalazódott az egyes terheltek elkövetési magatartása, a nyomozás nyilvánvalóan valamennyiük ellen folyt, függetlenül attól, hogy a többes elkövetésről a hatóságnak nem volt tudomása (Legf. Bír. Bfv. I. 397/2007/5. sz.).

Az elévülést félbeszakító büntetőeljárási cselekmények

Az ítélkezési gyakorlat az elmúlt évtizedekben a jogállami követelményeknek megfelelően tételesen kimunkálta, hogy a nyomozás egyébként törvényben korlátozott határidejében melyek azok a releváns eljárási cselekmények, amelyek az eljárás előbbre vitelét szolgálják és az elévülés félbeszakadását eredményezhetik.

Büntetőeljárási az olyan cselekmény, mely a Be.-ben kifejezetten szabályozott, illetve elvégzésére a Be. szabályai adnak felhatalmazást, teljesítése a büntetőeljárás érdekében áll.

Büntetőügyben eljáró hatóság általi büntetőeljárási cselekmény egyrészt az, melynek megtételéhez már önmagában – tartalmától függetlenül – joghatást fűz a Be. (nyomozás elrendelése, vádemelés, ítélet meghozatala stb.). Másrészt olyan cselekmény, amely valamely konkrét, reálcselekmény foganatosítása (házkutatás, lefoglalás, elfogatóparancs, elfogás, idézés, kiadatás stb.).

A büntethetőség elévülését félbeszakító eljárási cselekményre a bírói gyakorlat több követelményt állított fel:

A cselekménynek a foganatosítója olyan, büntetőügyekben eljáró hatóság, amely éppen az adott büntetőügyben ekként eljár (alanyi követelmény; BH 1998. 162. II.).

A ténybeli alapja azonos az elévülés kérdésének vizsgálatakor eljárás tárgyát képező cselekmény ténybeli alapjával, tehát azonos ténybeli alapú bűncselekmény miatt és nem más, olyan eljárásban foganatosították, melynek az nem tárgya (tényazonosság követelménye; BJD 3640., 4696., 7884., (BH 2007. 363.).

A tartalma az elkövető ellen irányul, tehát nem csupán vele kapcsolatos (irányultság követelménye; BJD 4696., 7884., BH 1998. 162. II., 2007. 363. I.).

A jelentősége érdemi, tehát az eljárás előbbre vitelére alkalmas, nem kizárólag az elévülés félbeszakítását célozza, nem csupán adminisztratív, illetve korábbi megismétlésében kimerülő (érdemiség követelménye; BJD 206., 2486., 2493., 4696., 5692., 5693., 7087., 7884., BH 1996. 567. I., 1998. 162. II., 2003. 99. II., 2005. 163., 2007. 363. I.).

E feltételek együttes teljesülése esetén az elévülés attól függetlenül félbeszakad, hogy a büntetőeljárás megindítására a későbbi vádlott, ismeretlen személy vagy más ismert személy ellen került-e sor; illetve hogy a terhelttel szemben a bűncselekmény megalapozott gyanújának közlése, gyanúsítottkénti kihallgatása megtörtént-e.

Elévülést félbeszakító hatása az első ízben kiadott lakcímfigyelőnek és lakhelykutatásnak van, illetve félbeszakítja az elévülést a tárgyalási szakban történt első ízbeni lakhelykutatás is, de csak annak a terheltnek a vonatkozásában, akivel szemben elrendelték (BH 2005. 378., BH 1977. 176., Legf. Bír. Bpf. I. 3. 227/2002/2. sz.).

Félbeszakítja az elévülést a nyomozás elrendelése és meghosszabbítása, a vádemelés, az elfogatóparancs kiadása, a kényszerintézkedések, a házkutatás, a lefoglalás elrendelése és foganatosítása, a szakértő kirendelése. A gyanúsítotti idézés kibocsátása félbeszakítja az elévülést, függetlenül attól, hogy azt a terhelt átvette-e vagy sem, tudott róla vagy sem (Legf. Bír. Bfv. III. 120/2009/5. sz.). Félbeszakítja a gyanúsítotti kihallgatás, a megalapozott gyanú közlése, bizonyítás felvétele, így a sértett és a tanúk kihallgatása.

A nyomozó hatóság azon intézkedései is félbeszakítják az elévülést, amelyeket azon tanú felkutatása és tanúként kihallgatása érdekében tesz, amely a feljelentett cselekményben közreműködők szerepének a tisztázására szolgál, az eljárás előbbre vitelét célozza. Ezen intézkedések sorában a tanú személyi körözésének az elrendelése az elévülést ugyancsak félbeszakítja. A tanú kihallgatása nemcsak akkor és azért szakítja félbe az elévülést, ha a tanú kihallgatása során nyert adatok a tanú részeskénti közreműködésének a gyanúját vetik fel, hanem azért, mert az eljárás tárgyát képező bűncselekmény(ek) elkövetői körének a meghatározását és ezzel az eljárás előbbre vitelét szolgálja (Legf. Bír. Bfv. II. 129/2011/5. sz.).

Egységes a bírói gyakorlat abban, hogy az elévülést csak a büntetőeljárás előbbre vitelére alkalmas eljárási cselekmény szakítja félbe. Nem kizárt, hogy az elfogatóparancs hatályban léte alatt is van olyan intézkedés, amely alkalmas az eljárást előbbre vinni és ennek folytán az elévülést félbeszakítani. Az elfogatóparancs kibocsátása után a terhelt lakhelyének megállapítására tett adminisztratív

intézkedések nem ilyenek, de az elővezetés erre alkalmas lehet. Az elővezetéssel elrendelt idézés a folyamatos megfigyelésen és esetenkénti ellenőrzésen túlmenő, konkrét helyen és időben végrehajtandó intézkedés, amelynek az eredményessége a gyakorlat által is igazoltan nem kizárt. Nem pusztán adminisztratív jellegű vagy öncélú intézkedés, amelyet a hatóság tetszése szerint bármikor alkalmazhat, hanem mindegyike olyan intézkedés, amelyet a bűncselekmény miatt folytatott eljárásban a törvény a bíróság számára előír. Nincs törvényes ok, amelyből az a következtetés lenne levonható, hogy az elévülés félbeszakadását kizárná (Legf. Bír. Bfv. I. 39/2005/7. sz.).

A nemzetközi körözést elrendelő elfogatóparancs, illetőleg a kiadatási kérelem elévülést félbeszakító hatásának kérdései tárgyában meghozott 1/2005. számú Büntető jogegységi határozat a) pontja megállapítja, hogy félbeszakítja az elévülést a belföldi körözést elrendelő elfogatóparancsot követően kiadott európai elfogatóparancs is.

Félbeszakítja az elévülést a tárgyalás kitűzésére és idézésre vonatkozó bírói intézkedés megtétele, illetve annak tényleges teljesítése, majd a tárgyalás megtartása. Egymagában a tárgyalási időpont meghatározásának, a kitűzésnek nincs elévülést félbeszakító hatása, ha azt nem követi az idézések és értesítések kibocsátása (BH 2003. 99.). Félbeszakítja az elévülést az ítélet kihirdetése, amely az adott cselekményben a terhelteket bűnösnek mondja ki, és az eljárást megszüntető vagy egyéb határozatot hatályon kívül helyező és az eljárás folytatására utasító végzés is (Legf. Bír. Bfv. III. 208/2010/14. sz.).

Az áttételt elrendelő határozat is olyan, a büntetőjogi felelősség megállapítását elősegítő eljárásjogi cselekmény, ami az eljárás előbbre vitelét, az ügy tényleges lefolytatását célozza, ami az összes terheltre nézve félbeszakítja az elévülést. Ha a vádlottak cselekménye összefügg, a magasabb hatáskörű bírósághoz történt áttétel elrendelését a vádirati tényállás alapozta meg a súlyosabb minősítés lehetőségére figyelemmel. Az áttételt elrendelő végzés egységesen érinti valamennyi vádlottat, hiszen a bizonyítási eljárás lefolyatatása és eredménye alapján kerülhet az ügyész, a védelem, végső soron a bíróság abba a helyzetbe, hogy az egyes vádlottak büntetőjogi felelősségének mibenlétét, határait megszabja. (Fővárosi Ítélőtábla, 2. Bkf. 10863/2009/3. sz.). Közömbös tehát az, hogy az a bíróság vagy egyéb hatóság, amely a büntetőeljárási cselekményt foganatosítja, rendelkezike a büntetőeljárási szabályok szerint hatáskörrel vagy illetékességgel. Feltétel azonban, hogy büntetőügyekben eljárni jogosult hatóság vagy bíróság legyen. Ugyanezen követelmény támasztható a külföldi hatóságok eljárására nézve is.

Nem szakítja félbe az elévülést az ügyviteli jellegű belső intézkedés, illetve a bíróság eljárást megszüntető végzése sem, mert nem a terheltek ellen irányul; ennélfogva az ehhez kapcsolódó ügyintézésnek sincs félbeszakító hatása (jogerősítés, kézbesítés végett történt lakcímkutatás stb.). A vádirat kézbesítése (Be. 263.

§) sem az eljárást előbbre vivő eljárási cselekmény, önmagában az elévülés félbeszakítását nem eredményezheti.

Újabb bűncselekmény elkövetése, illetve az elkövető ellen más bűncselekmény miatt foganatosított eljárási cselekmény ugyancsak nem szakítja félbe az elévülést (BJD 3640.). Az elévülést félbeszakító büntetőeljárási cselekménynek az – ismert vagy még ismeretlen – elkövető ellen szükséges irányulnia, és az adott, konkrét bűncselekménnyel kapcsolatban az ügy érdemi előbbre vitelét kell céloznia. Egy meghatározott eljárási cselekmény tehát az utóbb ismertté vált további bűncselekmények elévülésének félbeszakítására nem alkalmas (Legf. Bír. Bfv. III. 818/2006/5. sz.).

A vádemelés elhalasztása a cselekmény büntethetőségének elévülését nem szakítja félbe, de az elhalasztás tartama az elévülés határidejébe nem számít be (4/2007. BK vélemény).

Az elévülés félbeszakítására vonatkozó rendelkezések a katonákra vonatkozó Btk. 131. § szerinti speciális büntethetőséget megszüntető ok tekintetében nem érvényesülnek.

A ténybeli azonosság

A nyomozás elrendelése büntetőeljárási cselekmény, a büntetőeljárás megindítását, ekként annak előbbre vitelét szolgálja. Nem kötelessége a nyomozóhatóságnak a nyomozás elrendelésekor megjelölnie név szerint a lehetséges gyanúba került személyeket, továbbá a cselekmények helyes és hiánytalan minősítése sem kötelessége, mert a feljegyzésnek csak az eljárás szempontjából leglényegesebb tényekre kell szorítkoznia. A nyomozás elrendelése a törvény szerint a feljelentést tartalmazó iraton is feljegyezhető. Irreleváns, ha a későbbi vádlottakat a nyomozás elrendelése során nem nevezték meg, valamint az is, ha valamelyik bűncselekményt a nyomozási iratokban nem említették meg. Az elévülés szempontjából jelentősége van annak, hogy a nyomozás elrendelése a sértett feljelentése tárgyában történt-e. A feljelentés elkövetési időre és helyre konkretizált tartalmához igazodó nyomozás elrendelése kiterjed a feljelentés tárgyát képező cselekmények ténybeliségére.

Nincs jelentősége az elévülés szempontjából annak sem, hogy a gyanúsításban a cselekményt miként minősítették. Az elévülést a törvényi követelményeknek maradéktalanul megfelelő eljárási cselekmények minden alkalommal félbeszakítják (Legf. Bír. Bfv. II. 129/2011/5. sz.).

A ténybeli azonosság korántsem azonosítható a minősítés helyességével vagy helytelen voltával. Ilyen követelményt a büntetőeljárási törvény még a váddal kapcsolatban sem tartalmaz. A Be. 2. § (4) bekezdése szerint ugyanis a bíróság nincs kötve még a vádlónak a vád tárgyává tett Btk. szerinti minősítéséhez

sem, csupán a vádhatóság által közölt tényállás köti [Be. 2. § (3) bekezdés]. A nyomozás elrendelésekor, különösen a nehéz jogi megítélésű, kiterjedt tényállású vagyon elleni ügyekben még nem lehet megállapítani, hogy az esetenként évekig tartó nyomozási cselekmények során mely bűncselekményekre nézve merül fel olyan alapos gyanú, ami a gyanúsítottkénti kihallgatást indokolja. Az elévüléssel kapcsolatos bírósági vizsgálat tehát nem irányulhat arra, hogy a nyomozás elrendelésekor a feljegyzésben szerepeltek-e az összes bűncselekménnyel kapcsolatos tényállási elemek, hanem csupán azt vizsgálhatja, hogy a teljes körűen befogadott feljelentésben, illetőleg a feljelentés kiegészítésében, amely eredményre vezetett, ezek az adatok szerepeltek-e (Fővárosi Ítélőtábla, Bf. 3. 121/2011/11. sz.).

A vádemelésnél az elévülés szempontjából vizsgálni kell, hogy a vád tárgyává tett történeti tényállás tartalmazza-e az adott törvényi tényállásnak megfelelő elkövetési magatartást. Ennek hiányában még a vádirat benyújtása sem tekinthető az elévülés félbeszakítását eredményező eljárási cselekménynek (Legf. Bír. Bfv. II. 98/2010/8. sz.). Az elévülés ideje a bűncselekmény törvényes minősítéséhez igazodik akkor is, ha a vádirat jogi minősítése téves (BH 2012. 86.).

A bíróságnak a büntethetőség elévülését megállapító és eljárást megszüntető – jogerőre emelkedett – határozata ügydöntő határozat. Az elévülés mint büntethetőséget megszüntető ok bekövetkeztét a Btk. 26–28. §-ai vonatkozó rendelkezése alapján, illetve figyelembevételével lehet és kell megállapítani. Ebből következően ezen határozatok irányadó tényállásának mindazokat a tényeket tartalmaznia kell, amelyek a Btk. 26–28. §-ai szerinti rendelkezések alkalmazása szempontjából jelentősek, hogy maradéktalanul és megnyugtatóan állást lehessen foglalni abban a kérdésben, hogy a megtámadott határozat elévülés okából történt megszüntető rendelkezése helytálló-e. Mindezek alapján elengedhetetlen, hogy az irányadó tényállás – minden egyes bűncselekmény vonatkozásában – tartalmazza az eljárás tárgyát képező bűncselekmény jogi minősítését, megvalósulása időpontját, valamint az elévülés tartamát (esetlegesen) félbeszakító eljárási cselekmény pontos időpontját. Ezek egybevetésével ítélhető meg, hogy a megtámadott határozat ügydöntő rendelkezése a büntető anyagi jog szabályaival összhangban áll-e, illetve az elévülés bekövetkezett-e (Legf. Bír. Bfv. III. 208/2007/5. sz.).

Az elévülés bekövetkeztére hivatkozó felülvizsgálati indítvány érdemi elbírálásához elengedhetetlen mindazon nyomozási cselekmények vizsgálata is, amelyek az elévülés bekövetkeztének vagy kizárásának megállapításához alapot képeznek. Ezen nyomozási cselekmények adatait a Be. előírásainak megfelelően az ítéleti tényállásnak nem kell rögzítenie. Ebből következően nem jelenti a felülvizsgálati eljárásban előírt tényálláshoz kötöttség sérelmét az, hogy az elévülés vonatkozásában a Kúria egyes nyomozási cselekmények jellegét, teljesítésének időpontját veszi alapul a döntésének meghozatalához (BH 2005. 163.).

A bűncselekménnyel okozott kár megtérítése iránti igény elévülése nem következik be addig, amíg a károkozó bűncselekmény miatti büntethetőség el nem évül; ezért ha a büntetőeljárási cselekmények a büntethetőség elévülését félbeszakítják, ezzel a polgári jogi igény elévülési ideje is meghosszabbodik (BH 2009. 366.).

A Btk. 28. § (1a) bekezdése szerint, ha az erős felindulásban elkövetett emberölés, a hároméves szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő szándékos súlyos testi sértés, az emberrablás, az emberkereskedelem, a személyi szabadság megsértése, illetve a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje a bűncselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amíg a tizennyolcadik életévét be nem tölti, vagy be nem töltötte volna.

A rendelkezés az elévülési időt hosszabbítja meg oly módon, hogy az elévülési idő nyugvására kerül sor addig az időig, amíg a sértett nagykorúvá nem válik. Ezt követően kezdődik az elévülés, ami az elkövetett cselekmény büntetési tételéhez igazodik. A rendelkezés a meghosszabbítja a sértett „gondolkodási idejét" azzal kapcsolatosan, hogy kezdeményezi-e büntetőeljárás lefolytatását, azonban nincs kizárva, hogy ezen meghosszabbított idő alatt hivatalból induljon meg a büntetőeljárás.

A Btk. a korábbi Btk.-tól eltérően nem nevesíti külön a nemi erkölcs elleni bűncselekmények sértettje mellett az üzletszerű kéjelgést bordélyházban folytató személyt és az üzletszerű kéjelgést folytató kitartó személyt, mint akiknek az életkora jelentőséggel bírna az elévülés szempontjából. A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények fejezetre történő egyértelmű utalás miatt azonban nincs jelentősége annak, hogy a sértett eljárásjogi fogalmába csak tágabb értelemben vonható a mást kitartó üzletszerű kéjelgést folytató személy, illetve a bordélyházban foglalkoztatott személy, így az ő életkorukhoz kell mérni a speciális elévülési időt a prostitúció elősegítése (Btk. 201. §) és a gyermekprostitúció kihasználása bűncselekményeknél (Btk. 203. §) is.

A Btk. 28. § (2) bekezdése alapján, ha a büntetőeljárást felfüggesztik, a felfüggesztés tartama az elévülés határidejébe nem számít be. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a büntetőeljárást azért függesztik fel, mert az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható, ismeretlen helyen tartózkodik, vagy kóros elmeállapotú lett.

5.1. Az elévülés félbeszakításától különbözik az elévülés nyugvása, amit a büntetőeljárás felfüggesztése idéz elő. A büntetőeljárás felfüggesztése esetén átmeneti jellegű akadály miatt nem lehet folytatni a nyomozást vagy a bírósági eljárást, ezért a felfüggesztés tartama alatt az elévülés nyugszik [Be. 188. §, 266. §, 307. §, 359. § (3) bekezdés, 392. § (1) bekezdés a) pont].

A büntetőeljárás felfüggesztése miatt nyugvó elévülés nem szakadhat félbe, ezért közömbös, hogy a felfüggesztés tartama alatt az elkövetővel szemben büntetőeljárást előbbre vivő cselekményeket foganatosítottak-e. Az elévülés határideje az elévülés nyugvását követően nem kezdődik újra (BH 2008. 110.).

Fogalmilag kizárt, hogy az elévülés nyugvása alatt az elévülés félbeszakadjon. A nyugvásnak ugyanis éppen az a rendeltetése, hogy az alatt az idő alatt a bűncselekmény elévülése ne következzen be. Ennélfogva közömbös, hogy az elévülés az adott ügyben mennyi ideig nyugszik. Nincs tehát annak jelentősége, hogy a nyugvás tartama esetleg hosszabb, mint az adott bűncselekmény elévülésének az ideje. Az elévülés nyugvásának – amellett, hogy tartama alatt az elévülés nem következhet be – az a további következménye, hogy a nyugvást megelőzően és a nyugvást követően eltelt időt az elévülés határidejének a számítása szempontjából egybe kell számítani, tehát – ellentétben az elévülés félbeszakadásával – az elévülés a nyugvását követően nem kezdődik újra (BH 2008. 110.).

A Btk. a fogalmi pontosság és az egységes szóhasználat miatt a 28. § (2) bekezdésében a korábbi Btk.-hoz képest az elmebeteg szót kóros elmeállapotúra változtatta. A Btk. 28. § (3) bekezdés rendelkezése szerint nem számít be az elévülés határidejébe az a tartam, amely alatt a közjogi tisztség betöltésén alapuló mentesség folytán a büntetőeljárást azért nem lehetett folytatni vagy megindítani, mert a mentelmi jogot a döntésre jogosult nem függesztette fel. Ez a rendelkezés nem alkalmazható olyan magánindítványra büntetendő bűncselekmény esetén, amely miatt a vádat a magánvádló képviseli.

5.2. A mentességet élvező személyek ügyében elrendelt eljárás lényeges szabályait a Be. tartalmazza, és külön-külön határozza meg a közjogi tisztség betöltésén alapuló mentesség, valamint a nemzetközi jogon alapuló mentesség szabályait (Be. 551–554. §). A közjogi tisztséget betöltő személyek körét külön törvények határozzák meg.

A Btk. 28. § (3) bekezdése az elévülés határidejének a közjogi tisztség betöltésén alapuló mentesség miatti nyugvásával kapcsolatban csupán technikai változtatásokat tartalmaz a korábbi Btk.-hoz képest. Elhagyja az eljárás megindításához vagy folytatásához való hozzájárulás meg nem adására történő utalást, tekintettel arra, hogy ilyen szabály már nem létezik.

Nem alkalmazható a Btk. 28. § (3) bekezdése első mondatának rendelkezése azon magánindítványra üldözendő bűncselekményekre, amelyekben a vádat a magánvádló képviseli. Ezen szabály alkalmazása körében a Be. 52. § (1) bekezdése az irányadó, mely szerint, ha a büntetőeljárásról szóló törvény (Be.) másképp nem rendelkezik, könnyű testi sértés, magántitok megsértése, levéltitok megsértése, rágalmazás, becsületsértés és kegyeletsértés esetén a vádat mint magánvádló a sértett képviseli, feltéve, hogy az elkövető magánindítványra büntethető. A

törvényhely alkalmazása szempontjából a hangsúly így azon van, hogy a vádat magánvádló képviseli. Ha az ügyész mint közvádló átveszi a vád képviseletét, esetleg ő emel vádat, akkor a Btk. 28. § (3) bekezdés első mondatának főszabálya alkalmazandó, mert ilyenkor nem a magánvádló képviseli a vádat (Be. 496. §). Ha eredetileg magánvádló képviselte a vádat, és a cselekmény elévült, utólag az ügyész sem tudja átvenni a vádképviseletet az elévülés akadálya miatt.

Az elévülés félbeszakadása és nyugvása esetére a határidők számításának szabályait a Btk. 28. § (4) bekezdés a korábbi Btk.-val azonosan határozza meg azzal a kiegészítéssel, hogy a próbára bocsátás (Btk. 65. §) próbaidejének tartama mellett a vádemelés elhalasztásának tartama (Be. 222. §), továbbá a jóvátételi munka (Btk. 67. §) tartama sem számít be az elévülés idejébe. Ezen szabály hiányában előfordulhatna, hogy elévülés okából nem lehetne megszüntetni a próbára bocsátást. Vádelhalasztás esetén egy függő jogi helyzet alakul ki, amely – ha a vádemelés elhalasztása eredményes – az eljárás megszüntetésével, ha pedig az elhalasztás eredménytelen, vádemeléssel ér véget. Az elévülés nyugvásának törvénybe iktatása a megjelölt függő jogi helyzetre tekintettel indokolt.

VI. FEJEZET

A BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉGRE VONÁS EGYÉB AKADÁLYAI

Dr. Elek Balázs

A magánindítvány hiánya

31. § (1) Az e törvényben meghatározott esetekben a bűncselekmény elkövetője csak magánindítványra büntethető.
(2) A magánindítvány előterjesztésére a sértett jogosult.
(3)[11] Ha a sértett cselekvőképtelen, a magánindítványt törvényes képviselője terjesztheti elő. Ha a sértett korlátozottan cselekvőképes, a magánindítványt önállóan terjesztheti elő, kivéve ha a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorút a személyes ügyei vitelében vagy a bírósághoz, hatósághoz fordulás jogában a bíróság korlátozta, ebben az esetben a magánindítvány előterjesztéséhez a törvényes képviselő hozzájárulása szükséges. A magánindítványt a korlátozottan cselekvőképes kiskorú sértett törvényes képviselője is előterjesztheti. Ezekben az esetekben a magánindítvány előterjesztésére a gyámhatóság is jogosult. Érdekellentét esetén a Polgári Törvénykönyv szabályai az irányadók.
(4) Ha a magánindítvány előterjesztésére jogosult sértett meghal, a hozzátartozója jogosult a magánindítvány előterjesztésére.
(5) Bármelyik elkövetővel szemben előterjesztett magánindítvány valamennyi elkövetőre hatályos.
(6) A magánindítvány nem vonható vissza.

2. A magánindítvány az előterjesztésére feljogosított személy olyan nyilatkozata, amelyben kifejezésre juttatja az elkövető felelősségre vonására és megbüntetésére vonatkozó akaratát. A korábbi Btk. Általános Részével egyezően a Btk. sem határoz meg formai követelményeket a magánindítvánnyal szemben, annak lényege, hogy a sértett akaratnyilvánítását tartalmazza, amelyet mindig a tartalma szerint kell megítélni.
A Btk. Különös Részében meghatározott esetekben a magánindítvány a büntethetőség feltétele, hiánya a büntetőjogi felelősségre vonás akadálya. A kizárólag

11 Megállapította: 2013. évi CCLII. törvény 131. § (1). Hatályos: 2014. III. 15-től.

magánindítványra való büntethetőség jogpolitikai indoka egyes esetekben a bűncselekmény nem kiemelkedő tárgyi súlya, amikor az állam a sértettre bízza annak eldöntését, hogy akarja-e az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását. Más esetekben a büntethetőség magánindítványhoz kötését a sértett kímélete indokolja.

A Be. alapelvei körében a hivatalból való eljárást, azaz az officialitás elvét fogalmazza meg (Be. 6. §), mely szerint a büntető ügyekben a bíróságnak, ügyésznek, nyomozó hatóságnak kötelessége az eljárás megindítása és lefolytatása, függetlenül a sértett hozzájárulásától.
Kivételes az az eset, amikor az arra feljogosított személy vagy szerv akaratától függ a büntetőeljárás megindíthatósága. Magánindítványos bűncselekmények a következők: könnyű testi sértés [Btk. 164. § (2) bekezdés], szexuális kényszerítés alapesete [Btk. 196. § (1) bekezdés], szexuális erőszak egyik alapesete [Btk. 197. § (1) bekezdés a) pont], szeméremsértés [Btk. 205. § (3) bekezdés szerinti alapesete], egészségügyi önrendelkezési jog megsértése (Btk. 218. §), magánlaksértés (Btk. 221. §), zaklatás (Btk. 222. §), magántitok megsértése (Btk. 223. §), levéltitok megsértése (Btk. 224. §), kiszolgáltatott személy megalázása (Btk. 225. §), rágalmazás (Btk. 226. §), becsületsértés (Btk. 227. §), kegyeletsértés (Btk. 228. §), illetve a lopás, rongálás, sikkasztás, csalás, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, hűtlen kezelés, jogtalan elsajátítás, orgazdaság, valamint a jármű önkényes elvétele, ha a sértett az elkövető hozzátartozója (Btk. 382. §).

A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények azonban nem magánindítványra üldözendőek, ha azokkal összefüggésben nem magánindítványra büntetendő bűncselekmény is megvalósult. Hasonló rendelkezést tartalmaz a törvény az egészségügyi önrendelkezési jog megsértésével kapcsolatban [Btk. 231. § (1) bekezdés]. A magánindítvány hiánya a Be. 416. § (1) bekezdés c) pontja, illetve a Be. 373. § (1) bekezdés I) pont b) alpont szerinti feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárásjogi szabálysértés. Ha azonban a jogerős határozat szerint a magánindítvány hiánya az előzőekben említett összefüggés miatt nem akadálya a büntethetőségnek, akkor a bűnösség megállapítását kifogásoló indítvány alapján a felülvizsgálat tárgya e körben nem eljárási, hanem anyagi jogi kérdés. A magánindítványra és nem magánindítványra büntetendő bűncselekmény közötti összefüggés akkor állapítható meg, ha a magánindítványra büntetendő cselekmény egyidejű felderítésének (akadályát képező magánindítvány) hiánya kizárná a hivatalból üldözendő bűncselekmény felderítését, tényállásának tisztázását. Ilyenkor ugyanis a sértett kíméletéhez fűződő – a büntetendőség magánindítványhoz kötésében megnyilvánuló – érdekkel szemben a Btk. alapján előtérbe kerül a hivatalból üldözendő bűncselekmény felderítésének érdeke (BH 2009. 97.).

Eljárásjogi szempontból a magánindítványra üldözendő cselekmények egy része magánvádas, vagyis a vádat a sértett képviseli, de azt az ügyész átveheti. A magánindítványra üldözendő bűncselekmények többsége azonban közvádas, azokban a vádat az ügyész képviseli. A magánindítványra üldözendő bűncselekmények közül magánvádra üldözendő a könnyű testi sértés, a magántitok megsértése, levéltitok megsértése, rágalmazás, becsületsértés és a kegyeletsértés. A becsületsértés és a rágalmazás magánindítványra, de közvádra üldözendő, ha hivatalos személy sérelmére hivatalos eljárása alatt, illetve emiatt vagy hatóság sérelmére hivatali működésével összefüggésben követik el [Be. 52. § (4) bekezdés]. A Btk 231. § (2) bekezdése szerint nem magánindítványra büntethető a becsületsértés, ha rendvédelmi szerv tagjának sérelmére követik el [Btk. 231. § (2) bekezdés]. A rendelkezés nyilvánvalóan a rendvédelmi szerv tagjánál is a hivatalos eljárásához kapcsolódik, és a hivatkozott eljárási szabály alóli kivételnek tekinthető. A rendvédelmi szervek tagjainál a speciális hivatásbeli alá-fölérendeltségi szabályokra tekintettel a más hivatalos személyekhez képest nem indokolt, hogy a büntetőeljárás kezdeményezését személyükben döntsék el. Azon esetekben, amikor nem kapcsolódik a becsületsértés a hivatalos eljáráshoz, esetleg a sértett ezen minősége nem is ismert az elkövető előtt, az általános szabályok érvényesülnek.

A cselekvőképes sértett saját maga gyakorolhatja a magánindítvány előterjesztésére vonatkozó jogát, de ez nem zárja ki azt, hogy ennek elterjesztésére meghatalmazást adjon [Be. 57. § (2) bekezdés]. Ha a sértett helyett házastársa tesz magánindítványt, őt a meghatalmazás csatolására kell felhívni. Ez a határidő a magánindítványi határidő lejártát követő időre is átnyúlhat (BKv. 7.).

A 2013. évi V. törvény, az új Polgári Törvénykönyv (Ptk.) értelmében a cselekvőképesség elsősorban csak a bíróság által meghatározott ügycsoportban korlátozható. Abból az elvből indul ki, hogy a cselekvőképesség mindenkit megillet, akinek a cselekvőképességét a törvény vagy a törvény alapján a bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélete nem korlátozza. Korlátozottan cselekvőképes a törvény alapján az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét betöltötte, és nem cselekvőképtelen (Ptk. 2:8. § (1) bekezdés, 2:11. §). A bíróságnak a cselekvőképességet korlátozó határozatában az egyéni körülményeket mérlegelve kell meghatároznia azt a személyi vagy vagyoni jellegű ügycsoportot vagy ügycsoportokat, amelyre nézve a korlátozás feltétlenül szükséges [Ptk. 2:19. § (1)–(3) bekezdés]. A cselekvőképesség teljes korlátozására csak akkor kerülhet sor, ha az érintett személy jogainak védelmére a cselekvőképesség részleges korlátozása nem elégséges. A nem cselekvőképtelen nagykorú sértett, magánvádló és egyéb érdekelt esetében a törvényes képviselet csak akkor szükséges, ha a nagykorút a bírósághoz, hatósághoz fordulás jogában a bíróság korlátozta.

Abban az esetben, ha a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú sértettet, magánvádlót és egyéb érdekeltet a bíróság a személyes, illetve a vagyoni ügyei vitelében korlátozta, jognyilatkozatot csak a törvényes képviselője hozzájárulásával tehet.

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy a személyiségi jogai védelmében önállóan felléphet. A cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú sértett esetében a törvényes képviselő hozzájárulása csak akkor szükséges a magánindítvány előterjesztéséhez, ha a nagykorút a személyes ügyei vitelében vagy bírósághoz, hatósághoz fordulás jogában a bíróság korlátozta.

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú sértett jogainak védelme érdekében a magánindítványt nemcsak az ilyen kiskorú, hanem törvényes képviselője is előterjesztheti. Ezen esetekben a magánindítvány előterjesztésére a gyámhatóság önállóan, párhuzamosan is jogosult.

Abban az esetben, ha a magánindítvány tételi jogosultság párhuzamos, akkor a jogosultak indítványtételi joga önálló, a másik jogától független, ezért a nyitva álló határidő is külön-külön nyílik meg. Amennyiben a bűncselekmény miatt hivatalból indult eljárásban csak később derül fény arra, hogy az eljárás tárgyát képező bűncselekmény csak magánindítványra üldözhető, a Be. 173. § (2) bekezdése szerint az eljáró hatóságot vagy bíróságot az a kötelezettség terheli, hogy a magánindítványra jogosult nyilatkozatát beszerezze, a 30 napos határidőt ez esetben attól a naptól kell számítani, amelyen a magánindítványra jogosult a felhívásról tudomást szerez. A magánindítvány előterjesztésére párhuzamosan feljogosított gyámhatóság tehát a felhívásról tudomásszerzését követő 30 napon belül élhet a magánindítvány tételi jogával függetlenül attól, hogy a sértett ezt a jogát gyakorolta-e vagy jogának gyakorlásával elkésett. A gyámhatóság magánindítvány tételi joga nem enyészik el azáltal, hogy időközben a sértett nagykorúvá vált, és a nagykorú sértett már nem terjesztheti elő a magánindítványt (Legf. Bír. Bfv. I. 505/2007/5.).

A gyámhatóság és az eseti gyám terjesztheti elő a magánindítványt akkor, ha a bűncselekményt a sértett sérelmére a törvényes képviselője követte el (Ptk. 4:163. §).

Ha a magánindítvány előterjesztésére jogosult sértett meghal, a sértett hozzátartozója jogosult a magánindítvány előterjesztésére. Kegyeletsértés miatt a magánindítványt a meghalt személy hozzátartozója és örököse terjesztheti elő. A hozzátartozó fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdés 14. pont határozza meg.

Az egészségügyi önrendelkezési jog megsértése megvalósulásakor [Btk. 218. § (2) bekezdés] a magánindítványt előterjesztheti az egészségügyi törvényben meghatározott cselekvőképtelen, elhunyt személy törvényes képviselőjén kívül az elhunyt hozzátartozója, örököse [Eü. tv. 211. § (1) bekezdés].

Bármely elkövetővel szemben előterjesztett magánindítvány valamennyi elkövetőre hatályos, az oszthatatlan és visszavonhatatlan, de a magánvádas és pótmagánvádas eljárásban a sértett a vádat elejtheti, ami az eljárás megszüntetését eredményezi. A visszavonhatatlanság nem zárja ki, hogy a magánindítványra jogosult a korábbi nemleges nyilatkozatát a magánindítvány előterjesztésének törvényes határidején belül ne változtathatná meg.

A magánindítvány előterjesztésének részletszabályait a Be. 173–174. §-a határozza meg. A magánindítvány előterjesztése a megindult büntetőeljárás alatt is pótolható. A tudomásszerzéstől számított 30 napon belül a jogosult előterjesztheti a magánindítványt addig az időpontig, amíg a bíróság az érdemi döntéssel kapcsolatos tanácsülésre vissza nem vonul, és az a másodfokú eljárásban is pótolható (BH 2001. 508.).

A magánindítványnak a hatóság felhívására való pótlására akkor is lehetőség van, ha a büntetőeljárás során új adatok, tények hiányában derül ki az, hogy a bűncselekmény csak magánindítványra büntethető. A büntetőeljárás megindítását, folyamatát észlelő sértett vagy más magánindítvány előterjesztésre jogosult számára hatósági felhívás hiányában nyilvánvalóan nem tűnik logikusnak és magától értetődően külön formalizált újabb nyilatkozat megtétele, mivel az elkövető felelősségre vonása számára is tudottan folyamatban van. A hatóság mulasztása, kioktatás, felhívás elmulasztása tehát nem eshet a magánindítvány előterjesztésére jogosult terhére, annak pótlása törvényes. Annak is jelentősége lehet, hogy a sértettek és a magánindítvány előterjesztésére jogosultak (a törvényes képviselők) személye elválik. A sértettek előtt a cselekmény elkövetésével egyidejűleg ismert lehet az elkövető személye, de a törvényes képviselők előtt lehet, hogy az csak a büntetőeljárás megindítását követően válik ismertté, különösen, ha a cselekményéről is csak akkor szereznek tudomást (BH 2001. 58.).

A magánindítvány jogi természete kettős. A magánindítvány határideje azonban egyértelműen eljárásjogi határidő. Az anyagi és eljárásjogi határidő közötti különbség lényege, hogy a kezdő nap az anyagi jogi határidőbe beszámít, viszont az eljárásjogi határidőbe nem számít be. Ennek indoka, hogy amíg az anyagi jogi határidő a tudomásszerzéstől függetlenül magához a történéshez, például elévüléshez kapcsolódik, addig az eljárásjogi határidő valójában a tudomásszerzéshez

kötődik. Eljárásjogi határidő esetén a határidő kezdetére okot adó körülmény nem más, mint a tudomásszerzés, ezért annak napja, a kezdőnap a határidőbe nem számít be. A magánindítvány előterjesztésének határideje 30 nap, ami nem a cselekményhez, hanem kifejezetten az elkövető kilétéről való tudomásszerzéshez kötött [Be. 173. § (3) bekezdés]. A magánindítvány előterjesztésére irányadó határidő elmulasztása miatt azonban igazolásnak csak akkor van helye, ha a bűncselekmény közvádra üldözendő [Be. 173. § (4) bekezdés].

A magánindítvány előterjesztésére nyitva álló határidőt a Be. 497. §-ának (3) bekezdése kölcsönösen elkövetett könnyű testi sértés, rágalmazás és becsületsértés esetén meghosszabbítja.

Alaki követelményeket jogszabály nem határoz meg a magánindítvány előterjesztésével kapcsolatban, így az előterjeszthető alaki kötöttségek nélkül írásban, megtehető a hatóság előtt szóban is jegyzőkönyvbe foglalva, de az ügyben eljáró rendőr jelentése is tartalmazhatja (BH 1983. 272.). A hatósághoz intézett szóbeli nyilatkozatban előterjesztett magánindítvány attól függetlenül érvényes, hogy a hatóság azt milyen formában (például jegyzőkönyvben, jelentésben, feljegyzésben vagy más arra alkalmas módon rögzíti (Legf. Bír. Bfv. II. 851/2010/5. sz.). A magánindítvány előterjesztésére jogosultnak minden olyan nyilatkozatát, mely az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását kívánja, magánindítványnak kell tekinteni. A magánindítvány joghatályosságának a megítélésénél nem a cselekménynek a jogosult által tett megjelölését, hanem azt kell irányadónak tekinteni, hogy a sértett az elkövetőnek milyen jogsértő magatartása miatt kívánja a büntetőjogi felelősségre vonást (BH 1984. 184.).

Feltétel azonban az, hogy a magánindítványból megállapíthatónak kell lennie annak az igénynek, hogy az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását kívánja a sértett (BH 2003. 106.).

A Be. 173. § (3) bekezdése szerint a magánindítványt attól a naptól számított harminc napon belül lehet előterjeszteni, amelyen a magánindítványra jogosult a bűncselekmény elkövetőjének kilétéről tudomást szerzett. Legkésőbb az elévülési időn belül lehet előterjeszteni. Ez a szabály azonban nem jelenti azt, hogy ismeretlen elkövetővel szemben ne lehetne joghatályos magánindítványt előterjszteni, hiszen az a feljelentés elutasítását eredményezné [Be. 174. § (1) bekezdés e) pont], holott éppen az elkövető személyének felderítése a nyomozás egyik célja. A lényeg, hogy konkrétan meghatározott személy felelősségre vonását kérje. A büntetőeljárás során ismertté vált elkövető esetén nem kell újabb indítványt beszerezni, az a magánindítvány visszavonását jelentené.

Azoknál a bűncselekményeknél azonban, ahol jelentősége van az elkövető és a sértett közötti hozzátartozói kapcsolatnak, az ismeretlen tettes elleni feljelentés akkor lesz joghatályos magánindítványnak tekinthető, ha a sértett az elkövető személyének ismeretében is kéri a büntetőeljárás lefolytatását (BJD 1500.). A magánindítványra büntethető vagyon elleni bűncselekmények a sértett és az elkövető között fennálló hozzátartozói kapcsolatra tekintettel büntethetők magánindítványra. Ezért ismeretlen tettes ellen tett feljelentést nem lehet joghatályos magánindítványnak tekinteni, ha a sértett csak a nyomozás után szerez tudomást arról, hogy az elkövető a hozzátartozója. Ha ilyen személy ellen merül fel a bűncselekmény megalapozott gyanúja, mindig be kell szerezni a sértett nyilatkozatát arra nézve, hogy kívánja-e a felelősségre vonását.

Az ismeretlen tettes ellen nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt tett feljelentés a tettes ismertté válása után továbbra is joghatályos magánindítványnak tekintendő, mert az ilyen bűncselekmény jellege miatt az ismeretlen személy és a sértett között nem lehet olyan kapcsolat, amely szükségessé tenné, hogy a sértett az elkövető kilétének megismerése után e személy ellen név szerint is előterjessze a magánindítványát (BJD 1268.).

A magánindítvány hiánya a büntetőjogi felelősségre vonás anyagi jogi akadálya, azonban nem a bűncselekmény létrejöttét, hanem a büntetőeljárás megindítását vagy folytatását zárja ki. Magánvádas eljárásban valójában nem a magánindítvány, hanem a feljelentés a vád, ami tartalmazza a magánindítványt, és egyben eleget tesz a törvényes vád követelményének.

A magánindítványnak azonban mint a törvényes vádnak s ekként a magánvádnak feltétlen eleme a terhelt személyének egyértelmű (beazonosítható) megnevezése. „Ehhez képest ismeretlen kilétű személy vonatkozásában fogalmilag nincs magánindítvány, ami egyben azt jelenti, hogy a magánvád nem törvényes, bírósági eljárásának alapján nem képezheti." (EBH 2012. B. 17.)

A magánindítvány előterjesztésének időpontja olyan ténykérdés, amit a határozat történeti tényállásában kell rögzíteni, ehhez kapcsolódóan az irányadó bírói gyakorlat szerint a másodfokú határozatnak az az esetleges hibája, hogy a magánindítványt tartalmazó beadvány benyújtásának az időpontját tévesen jelölte meg, és a magánindítvány elkésettségére vonatkozó, egyébként helyes következtetés ezen a ténymegállapításon alapul, nem orvosolható felülvizsgálat körében, mert ez a megállapítás a tényállás része (Legf. Bír. Bfv. III. 1. 645/1998.).

A magánindítvány léte tény és egyszersmind jogkérdés is. Ténykérdés a felhívás időpontja, a tudomásszerzés időpontja és a magánindítvány előterjesztésének

időpontja. Az, hogy szükséges-e magánindítvány, illetve az joghatályos-e, már jogkérdés. A joghatályosság alapvetően két követelmény meglétét feltételezi. Egyrészt az arra jogosult nyilatkozzon arról, hogy a terhelt felelősségre vonását kívánja, másrészt ezt a jognyilatkozatát jogvesztő határidőn belül terjessze elő.

Ítéleti tények körében kell rögzíteni azt is, hogy mikor történt meg a jogosult felhívása, és hogy a felhívástól a magánindítvány megtételére jogosult mikor szerzett tudomást (Legf. Bír. Bfv. I. 505/2007/5. sz.). Az ügydöntő határozat tényállásának tartalmaznia kell azt is, hogy a jogosult mikor szerzett tudomást arról, hogy a terhelt követte el az adott bűncselekményeket, és így a tényállás alapján eldönthetőnek kell lenni, hogy a magánindítvány a Be. előírásainak megfelel-e, az joghatályos-e. A bizonyításnak így erre a körülményre is ki kell terjednie, mert ennek hiányában ez hatályon kívül helyezést megalapozó hiányosság is lehet (Legf. Bír. Bfv. III. 700/2007/6. sz.). Azon magánindítványra üldözendő bűncselekményeknél, ahol a hozzátartozói viszonynak jelentősége van, a sértett és az elkövető rokonsági fokát fel kell tárni, ennek hiánya megalapozatlanná teheti az ítéletet, mert nem állapítható meg, hogy a cselekmény magánindítványra üldözendő-e.

VII. FEJEZET

A BÜNTETÉSEK

Dr. Gál István László

A járművezetéstől eltiltás

55. § (1) A járművezetéstől azt lehet eltiltani, aki
a) az engedélyhez kötött járművezetés szabályainak megszegésével követi el a bűncselekményt, vagy
b) bűncselekmények elkövetéséhez járművet használ.
(2) A járművezetéstől el kell tiltani azt, aki járművezetés ittas állapotban vagy járművezetés bódult állapotban bűncselekményt követ el. Különös méltánylást érdemlő esetben a járművezetéstől eltiltás kötelező alkalmazása mellőzhető.
(3) A járművezetéstől eltiltás meghatározott fajtájú (légi, vasúti, vízi vagy közúti) és kategóriájú járműre is vonatkozhat.
56. § (1) A járművezetéstől eltiltás határozott ideig tart, vagy végleges hatályú.
(2) A járművezetéstől eltiltás tartamába be kell számítani azt az időt, amelynek tartamára az elkövető vezetői engedélyét - a járművezetéstől eltiltásra ítélését megelőzően - a bűncselekménnyel összefüggésben a helyszínen elvették, vagy azt a hatóságnál leadta.
(3) A határozott ideig tartó eltiltás legrövidebb tartama egy hónap, leghosszabb tartama tíz év. A járművezetéstől eltiltást hónapokban vagy években, illetve években és hónapokban kell meghatározni.
(4) A járművezetéstől eltiltás tartama az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik. Ha a járművezetéstől eltiltást szabadságvesztés mellett szabják ki, annak tartamába nem számít bele az az idő, amely alatt az elítélt a szabadságvesztést tölti, illetve amíg kivonja magát a szabadságvesztés végrehajtása alól. Ha a feltételes szabadságot nem szüntetik meg, a feltételes szabadságon töltött időt a járművezetéstől eltiltás tartamába be kell számítani.
(5) Végleges hatállyal az tiltható el, aki a járművezetésre alkalmatlan. A végleges hatályú eltiltás alól a bíróság az eltiltottat kérelemre mentesítheti, ha az eltiltás óta tíz év eltelt, és az eltiltott a járművezetésre alkalmassá vált.

A járművezetéstől eltiltás a foglalkozástól eltiltáshoz hasonlóan olyan jogkorlátozó jellegű büntetés, amely egyszerre szolgálja a társadalom védelmét és a bűnismétlés veszélyének a megelőzését.

A járművezetéstől eltiltás a közlekedés rohamos terjedésével, fejlődésével és mind veszélyesebbé válásával 1971-től vált a magyar büntetőjogban önálló szankcióvá, kezdetben mellékbüntetésként. 1993-tól alkalmazhatóvá vált önállóan is, 2010-től pedig már formálisan sem minősül „mellékbüntetésnek". A járművezetésnek a foglalkozási szabályokból való kiemelését az is indokolta, hogy a járművek vezetése tömegessé vált, ezért az e körben megvalósított kriminogén magatartások a szakképzettséget igénylő, speciális foglalkozásokhoz képest részben eltérő szemléletet, valamint feltételrendszert igényeltek. A későbbi fejlődés, a bűnözés mobilizálódása, a „mozgó bűnözés" kialakulása ugyanakkor szükségessé tette e büntetés alkalmazásának a lehetőségét a közlekedési bűncselekmények területén kívül is.[12]

A vizsgált büntetés alkalmazása szempontjából a jármű fogalma alatt a vasúti, a légi, a vízi és a közúti járműveket kell érteni. Eszerint jármű a közúti jármű vagy vontatóeszköz, ideértve az önjáró vagy vontatott munkagépeket is. A KRESZ ezen belül megkülönböztet gépjárművet, mezőgazdasági vontatót, lassú járművet, segédmotoros kerékpárt és villamost. A Btk. az eltiltás szempontjából szóba jöhető járművek felsorolása helyett a járművezetés engedélyhez kötöttségére utal. Ilyen járművek a vasúti, a légi, a vizsgával, illetve engedéllyel vezethető vízi járművek, valamint a közúti járművek közül azok, amelyek vezetését a közúti közlekedési igazgatási feladatokról, a közúti közlekedési okmányok kiadásáról és visszavonásáról szóló 35/2000. (XI. 30.) BM rendelet járművezetésre jogosító okmány birtokához köti. Nem tilthat el a bíróság olyan jármű vezetésétől, amelynek a vezetését jogszabály nem köti engedélyhez, ilyen például a kerékpár. A kerékpár vezetése nem engedélyhez kötött, ezért a közúti közlekedés szabályainak megszegésével közúti balesetet okozó kerékpárossal szemben önálló mellékbüntetésként közúti járművezetéstől eltiltás nem alkalmazható (BH 2006. 138.). A járművezetéstől eltiltást olyan elkövetőkkel szemben is alkalmazni lehet, akiknek nincs járművezetésre jogosító okmánya. A járművezetéstől eltiltásnak ugyanis az az igazgatási következménye, hogy az eltiltott a mellékbüntetés tartama alatt ilyen okmányt nem kaphat.[13]

A járművezetéstől eltiltásnak két esete van, mérlegelés melletti és mérlegelést nem tűrő. Az első két további változatra osztható. Ezek közül az egyik esetben a bűncselekmény annak a következménye, hogy az elkövető megszegte[14] a

12 Belovics–Gellér–Nagy–Tóth: *Büntetőjog I.* 430.

13 *Büntetőjog II.* HVG-ORAC Jogkódex, E-kapcsos Kommentár alapján.

14 Az elsőbbségadási kötelezettség meg nem adása a súlyos közlekedési szabályszegések körébe tartozik. Erre figyelemmel döntött úgy a Legfelsőbb Bíróság, hogy „a kijelölt gyalogátkelőhelyen áthaladó, gyalogost elgázoló, és neki súlyos sérüléseket okozó gépjárművezetővel szemben a járművezetéstől eltiltás mellékbüntetés kiszabása indokolt" (BH 1992. 619.). Egy újabb döntés szerint pedig „a szabálytalan előzéssel balesetet okozó, majd

járművezetés szabályait.[15] Erről természetesen csak az engedélyhez kötött járművezetés esetében lehet szó. A második fordulat legalább két bűncselekmény („bűncselekmények") megállapítását feltételezi, és az eltiltás indoka az, hogy a jármű e bűncselekmények elkövetését, leplezését, az elkövető menekülését, a bűncselekmény tárgyának elrejtését, őrzését szolgálja. Az ítélkezési gyakorlat „több bűncselekményen" legalább két térben és időben egymástól elkülönülő önálló cselekményt ért (BH 1994. 446.). Nem feltétel, hogy az ismétlődő alkalmak során a jármű ugyanazt a funkciót töltse be, s nyilván az sem, hogy ugyanolyan vagy hasonló bűncselekmények elkövetéséhez kötődjék. „Használónak" nemcsak a jármű vezetője tekinthető, hanem valamennyi olyan elkövető, aki a járművet a bűncselekmények kockázatmentesebb, gyorsabb, hatékonyabb elkövetése érdekében akár csupán utasként veszi igénybe.[16] A másik esetben tehát az elkövető bűncselekmények elkövetéséhez használ járművet. Ez a második eset szándékos elkövetést feltételez, mert a járművet fogalmilag is csak szándékos bűncselekmény elkövetésére lehet felhasználni.[17] A járművezetéstől nemcsak a járművet ténylegesen vezető személy, hanem az is eltiltható, aki azt tiltott módon engedi át (BJD 8585., BH 1993. 8.). Téves viszont a járművezetéstől eltiltás alkalmazása jármű önkényes elvétele miatt (BH 1978. 184.).

A járművezetéstől eltiltásnak az új Btk. alapján már van kötelező, mérlegelést nem tűrő esete is. Az ittas járművezetés törvényi tényállásának átalakítására tekintettel a Btk. kötelező jelleggel is előírja a járművezetéstől eltiltást. Az ittas járművezetés az alkoholos befolyásoltság mértékétől függetlenül bűncselekménynek minősül, az alkoholfogyasztás ténye megalapozza a büntetőjogi felelősséget. A szigorítás elvét követve azokkal az elkövetőkkel szemben, akik ittasan vezetnek, minden ügyben indokolt a járművezetéstől eltiltás, ami alól csak különös méltánylást érdemlő esetben enged kivételt a törvény.[18] A két alkalommal ittas járművezetésért elítélt és az ittas járművezetést ismételten súlyos fokú alkoholos befolyásoltság állapotában elkövető vádlott esetében nincs reális alapja annak a

a cserbenhagyást megvalósító gépjárművezetővel szemben a járművezetéstől eltiltás mellékbüntetés alkalmazása általában nem mellőzhető" (BH 2000. 3.).

15 A szabályszegésnek azonban súlyosnak kell lennie, ahogy erre a következő döntés is utal: Rendkívüli perorvoslat során döntött úgy a Legfelsőbb Bíróság, hogy mellőzhető a járművezetéstől eltiltás azzal a kifogástalan életvitelű és közlekedési magatartású, példamutató munkát végző, hivatásos gépkocsivezető foglalkozású terhelttel szemben, aki durvának nem tekinthető közlekedési szabályszegés folytán úgy okozott súlyos sérülést eredményező közlekedési balesetet gondatlanságból, hogy a baleset bekövetkezésében a közlekedési jelzőtáblák célszerűtlen elhelyezése és a sértett közrehatása is felismerhető volt (BH 1988. 129.).

16 Balogh–Gál–Hornyák–Kőhalmi–Tóth: *Magyar büntetőjog Általános rész*, 272.

17 A 2012. évi C. törvény Indokolása alapján.

18 A 2012. évi C. törvény Indokolása alapján.

feltételezésnek, hogy csupán bizonyos járművek vezetésétől való eltiltás indokolt (BH 2003. 51.).

Az 55. § (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a járművezetéstől eltiltás meghatározott fajtájú és kategóriájú járműre is vonatkozhat. A Btk. tehát ezzel nemcsak járműkategóriákra, hanem járműfajtákra is utal.

A járművezetéstől eltiltás lehet végleges hatályú, vagy tarthat határozott ideig is. A határozott ideig tartó eltiltás legrövidebb tartama egy hónap, leghosszabb tartama tíz év.[19] A járművezetéstől eltiltást hónapokban vagy években, illetve években és hónapokban kell meghatározni. (Ez utóbbi új rendelkezés – vagyis hogy hónapokban is meg lehet határozni az eltiltás tartamát – jelentősen enyhíti a kötelezően alkalmazott büntetés szigorúságát, hiszen amennyiben az ittas vezetőtől a tettenéréskor amúgy is elveszik a vezetői engedélyét, az eljárás jogerős lezárásakor lehetőség van olyan tartamú járművezetéstől eltiltás kiszabására, hogy azt rögtön visszakaphassa.) Végleges hatállyal az tiltható el, aki a járművezetésre alkalmatlan. „Alkalmatlan az a bűncselekményt elkövető, aki a jármű biztonságos vezetésére életkoránál, betegségénél vagy személyisége valamely tartós korlátozottságánál fogva, avagy vezetési képessége hiánya folytán képtelen. Alkalmatlannak tekintendő az olyan elkövető is, akinél súlyos fokú és állandósult jellemhiba, kifogásolható életvezetési stílus észlelhető."[20] A végleges hatályú eltiltás alól a bíróság az eltiltottat kérelemre mentesítheti, ha az eltiltás óta tíz év[21] eltelt, és az eltiltott a járművezetésre alkalmassá vált. (Itt tehát nincs olyan kivétel – mint a bűnszervezetben történő elkövetés a foglalkozástól eltiltás esetén – amely kizárná a végleges hatályú eltiltás feloldását.)

Az 56. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a járművezetéstől eltiltás tartamába be kell számítani azt az időt, amelyre az elkövető vezetői engedélyét – a járművezetéstől eltiltásra ítélését megelőzően – a bűncselekménnyel összefüggésben a helyszínen elvették, vagy azt a hatóságnál leadta. A (4) bekezdés pedig a járművezetéstől eltiltás büntetés kezdetéről rendelkezik, illetve tartamának számításáról abban az esetben, ha végrehajtandó szabadságvesztés mellett szabják ki.[22] Az 56. § (2) bekezdése egyértelművé teszi, hogy a járművezetéstől eltiltás tartamába csak olyan időszakok számíthatók be, melyek alatt a vezetői engedély – a bűncselekménnyel összefüggésben – ténylegesen kikerült a terhelt birtokából.

19 Szigorúbb tartamú eltiltást alapoz meg az is, ha a közlekedési bűncselekményhez segítségnyújtás elmulasztása vagy cserbenhagyás is társul (BH 1984. 259.).

20 *Büntetőjog II.* HVG-ORAC Jogkódex, E-kapcsos Kommentár alapján.

21 „A vádlott betegségéből eredő alkalmatlansága miatt a járművezetéstől való végleges eltiltás akkor indokolt, ha a betegség végleges vagy előreláthatóan a tíz évet megközelíti." (BH 1994. 517.)

22 A 2012. évi C. törvény Indokolása alapján.

VIII. FEJEZET
AZ INTÉZKEDÉSEK

Dr. Szűcs András, Dr. Lajtár István

Az intézkedések

63. § (1) Intézkedések
a) a megrovás,
b) a próbára bocsátás,
c) a jóvátételi munka,
d) a pártfogó felügyelet,
e) az elkobzás,
f) a vagyonelkobzás,
g) az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele,
h) a kényszergyógykezelés,
i) a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló törvény szerinti intézkedések.
(2) A megrovás, a próbára bocsátás és a jóvátételi munka önállóan, büntetés helyett alkalmazható.
(3) A pártfogó felügyelet büntetés vagy intézkedés mellett alkalmazható. Kiutasítás mellett nem rendelhető el pártfogó felügyelet.
(4) Az elkobzás, a vagyonelkobzás és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele önállóan, és büntetés vagy intézkedés mellett is alkalmazható.

108. § (1) Fiatalkorúval szemben intézkedésként javítóintézeti nevelés is alkalmazható.
(2) Javítóintézeti nevelés mellett nem szabható ki szabadságvesztés, elzárás vagy közérdekű munka.

1. A jogkövetkezmények dualista rendszerében a büntetések mellett intézkedéseket is ismer és szabályoz a törvény. Az intézkedések fogalma nehezebben határozható meg, mint a büntetésé. (Bár az új törvény a büntetés fogalmát a korábbi Btk.-tól eltérően nem határozza meg, az alatt a továbbiakban is a bűncselekmény elkövetése miatti, törvényben (a Btk.-ban) meghatározott joghátrányt kell érteni.)

Az intézkedések fogalmának általános meghatározása helyett célszerűbb azokat a különbségeket megemlíteni, amelyek elhatárolják e szankciónemet a büntetésektől. Ezek a következők:

a) az intézkedések egy részét nemcsak bűncselekmény, hanem büntetendő cselekmény elkövetése esetén is alkalmazni lehet, azaz a büntetőjogi értelemben vett bűnösség nem abszolút alkalmazási feltétel;
b) a büntetésekkel ellentétben a megrovást mint intézkedést nemcsak a bíróság, hanem az ügyész is elrendelheti;
c) az intézkedések célja speciális a büntetési célokhoz képest, sokkal inkább szolgálják az egyéniesítést;.
d) bizonyos intézkedések, így az elkobzás és a vagyonelkobzás nemcsak az elkövetővel szemben alkalmazhatók, hanem adott esetben azzal a más személlyel szemben is, aki a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyonból gazdagodott, halála esetén pedig a jogutódjával;
e) az intézkedések a büntetésekkel ellentétben nem eredményeznek büntetett előéletet.

Az intézkedések között tartalmuk szerint meg lehet különböztetni:

a) gyógyító jellegű (kényszergyógykezelés),
b) nevelő, reszocializációs jellegű (megrovás, próbára bocsátás, pártfogó felügyelet, javítóintézeti nevelés),
c) reparációs jellegű (jóvátételi munka),
d) vagyoni szankció jellegű (vagyonelkobzás), illetve
e) társadalomvédelmi, biztonsági intézkedéseket (elkobzás, elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele).

Ezen osztályozási kategóriák között a határ nem merev, egy-egy intézkedés akár több célt is szolgálhat, így a pártfogó felügyelet egyrészt nevelő jellegű, másrészt biztonsági, a jóvátételi munka pedig részben reparációs, részben nevelő jellegű intézkedés is. A jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedések köre pedig nem vagy csak nehezen illeszthető be az intézkedési célok alkotta rendszerbe.

2. Szintén különbséget lehet tenni aszerint, hogy az intézkedést önállóan vagy büntetés avagy intézkedés helyett, illetve mellett lehet-e alkalmazni. Ennek megfelelően:

a) önállóan, büntetés helyett alkalmazható:
– a megrovás,
– a próbára bocsátás,
– a jóvátételi munka és
– a kényszergyógykezelés.

Ezekben az esetekben a bíróság nem szab ki büntetést, mert azt vagy elhalasztja, illetve mellőzi, vagy az elkövető beszámítási képességét kizáró kóros elmeállapota miatt nem is kerülhet sor büntetés kiszabására *(nulla poena sine culpa)*.

b) büntetés vagy intézkedés mellett alkalmazható (a kiutasítás kivételével): a pártfogó felügyelet;

A pártfogó felügyelet az egyedüli kimondottan járulékos intézkedési nem, amely feltételezi vagy büntetés kiszabását, vagy intézkedés alkalmazását, vagy az elkövetővel szemben a vádemelés elhalasztását.

c) önállóan és büntetés vagy intézkedés mellett is alkalmazható:
– az elkobzás,
– a vagyonelkobzás és
– az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele.

Ez a három intézkedés alkalmazható önállóan, azaz büntetés kiszabása helyett, de büntetés vagy intézkedés mellett is. Egyik intézkedés alkalmazásának sem feltétele az elkövető büntetőjogi értelemben vett bűnössége, mert mind gyermekkorú, mind kóros elmeállapotú személlyel szemben alkalmazni lehet. Úgyszintén alkalmazni lehet ezeket akkor is, ha az elkövető valamely, törvényben meghatározott büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethető (25. §).

Az új Büntető törvénykönyv a korábbihoz képest kibővítette az intézkedések körét, nevezetesen a jóvátételi munkával, illetve az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételével. Mindemellett a továbbiakban is ki kell egészíteni az intézkedések felsorolását a csak a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható javítóintézeti neveléssel, amely mellett nem szabható ki szabadságvesztés, elzárás vagy közérdekű munka (108. §).

Végül, speciális intézkedési nem a jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedések köre, amelyekről részleteiben nem a Büntető Törvénykönyv, hanem külön törvény, a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvény tartalmaz rendelkezéseket.

A próbára bocsátás

65. § (1) A bíróság a vétség, valamint a hároméves szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett miatt a büntetés kiszabását próbaidőre elhalaszthatja, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja intézkedés alkalmazásával is elérhető.
(2) Nem bocsátható próbára
a) a visszaeső,
b) aki a bűncselekményt bűnszervezetben követte el,
c) aki a szándékos bűncselekményt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélése után, a végrehajtás befejezése előtt követte el, vagy
d) aki a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt követte el.
(3) A próbaidő tartama egy évtől három évig terjedhet, a tartamot években, vagy években és hónapokban kell meghatározni.
(4) A próbára bocsátott pártfogó felügyelet alá helyezhető. Ha a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait megszegi, a próbaidő egy alkalommal, legfeljebb egy évvel meghosszabbítható.

66. § (1) A próbára bocsátást meg kell szüntetni, és büntetést kell kiszabni, ha
a) a próbára bocsátottat a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt a próbaidő alatt elítélik,
b) a próbára bocsátottat a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt elítélik, vagy
c) a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi.
(2) Az (1) bekezdésben meghatározott eseteken kívül a próbaidő elteltével az elkövető büntethetősége megszűnik.

4. A próbára bocsátást a magyar büntetőjogba az 1908. évi XXXVI. törvénycikk vezette be a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható intézkedésként. Lényege abban állt, hogy a bíróság a fiatalkorút ítélet hozatala nélkül, megfelelő figyelmeztetés után egy évi próbaidőre szigorú szabályokhoz kötött felügyelet mellett feltételesen szabadlábon hagyta (21. §). Az 1961. évi V. törvény szintén csak a fiatalkorúakkal szemben tette még lehetővé a „próbára bocsátást", amikor is a bíróság a végleges határozat meghozatalát egy évre elhalasztja, s erre az időre magatartási szabályokat állapít meg (90. §). Felnőtt korúakkal szemben az 1978. évi IV. törvény tette lehetővé az intézkedés alkalmazását (72–73. §).

A próbára bocsátás a **feltételes elítélés** egyik formája. A büntetés végrehajtásának felfüggesztésétől mint a feltételes elítélés másik törvényi formájától ez az intézkedés abban különbözik, hogy bár a bíróság megállapítja a bűncselekmény elkövetését és az elkövető büntetőjogi felelősségét, azonban büntetést még nem szab ki, hanem azt próbaidőre elhalasztja. A büntetés végrehajtásának felfüggesztése esetén a bíró kiszabja a büntetést, azonban annak végrehajtását halasztja el próbaidőre. Megemlítendő, hogy a 2009. évi LXXX. törvény 28. és 29. §-ai megszüntették a lehetőségét a pénzbüntetés végrehajtása felfüggesztésének, arra való tekintettel, hogy az túlságosan enyhe, súlytalan joghátrány volt, amit a bíróságok is ritkán alkalmaztak. Azóta a büntetés végrehajtásának felfüggesztése a szabadságvesztésre korlátozódik.

A próbára bocsátás alkalmazását a törvény mind fiatalkorú, mind felnőtt korú elkövetőkkel szemben lehetővé teszi, de míg fiatalkorúak esetén bármely bűncselekmény esetén helye lehet a próbára bocsátás alkalmazásának (116. §), felnőtteknél ez csak bizonyos enyhébb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén lehetséges.

A próbára bocsátás **alkalmazási feltétele**, hogy az elkövető vétséget vagy hároméves szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntettet kövessen el. Ebbe a körbe tehát beletartozik az összes gondatlan bűncselekmény, illetve a kisebb tárgyi súlyú szándékos bűncselekmények. Megemlítendő, hogy önmagában a hároméves büntetési tétellel való fenyegetettség még nem eredményezi a kisebb tárgyi súly megállapítását. Így a nagyobb összeggel elkövetett vesztegetés esetén, ha a terheltek folyamatosan követik el a vesztegetési cselekményeiket, mindez nagymértékben veszélyezteti a közélet tisztaságát, ezért a próbára bocsátás alkalmazása ilyen esetben nem felel meg sem az egyéni, sem az általános megelőzés szempontjainak, de nem áll arányban a terheltek által elkövetett cselekmény tárgyi súlyával sem (BH 1985. 337.).

A hároméves szabadságvesztéssel fenyegetettség kapcsán mindig a bűncselekményre, illetve több bűncselekmény halmazata esetén mindegyik bűncselekményre önállóan megállapított törvényi büntetési tételből kell kiindulni (BH 2007. 33.). Ebből következően nem kizárt a próbára bocsátás, ha a halmazati büntetés felső határa négy és fél év lenne [81. § (2) bekezdés]. A másik oldalról azonban, ha a Btk. Általános Része a bűncselekményre korlátlan enyhítést enged, büntetés kiszabása helyett próbára bocsátás alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha ennek az intézkedésnek a törvényi feltételei a korlátlan enyhítés lehetőségétől függetlenül fennforognak. A feltételek hiányában viszont a leszállás lehetősége mindenképpen büntetés kiszabását teszi szükségessé azzal, hogy a büntetés mértéke ilyenkor a legenyhébb büntetési nem Általános Részben meghatározott

legkisebb mértékéig terjedhet (BH 2011. 330.). Azaz, a próbára bocsátás alkalmazhatóságának vizsgálatánál nem vehető figyelembe, ha valamely ügyben a három évet meghaladó büntetési tétellel fenyegetett cselekmény tekintetében a törvény korlátlan enyhítést enged, de az sem, ha az alkalmazható büntetési tétel azért mérséklődik, mert a büntetés kiszabására tárgyalásról lemondás mellett kerül sor (BH 2007. 324.).

Szintén alkalmazási feltétel, hogy a törvényben meghatározott büntetési cél – a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el (79. §) – az intézkedés alkalmazásával is elérhető legyen. Azaz minden esetben, amikor a törvény a próbára bocsátás alkalmazását lehetővé teszi, a bíróság gondos vizsgálat alapján dönt arról, hogy az adott esetben a büntetés célja ezzel az intézkedéssel is elérhető-e. Ennek során egyenként és összességükben szükséges értékelni a súlyosító és enyhítő körülményeket [80. § (1) bekezdés], továbbá azt, hogy a próbára bocsátás – az egyéni megelőzés, az elkövető társadalmi beilleszkedésének elsődleges biztosítása mellett – nem kerülne-e ellentétbe az általános megelőzés követelményével. Az intézkedés célja és az ahhoz igazodó tételes rendelkezések nem hagynak kétséget abban a tekintetben, hogy az ország területén átutazó külföldi állampolgárral szemben a próbára bocsátás alkalmazása általában célszerűtlennek mutatkozik. Az érintett személy ilyen esetben a bírósági eljárás lezárulását követően távozik az ország területéről, a visszatérése többnyire nem is várható, következésképpen semmiképpen nem hatályosulhat a törvénynek az a követelménye, hogy a próbaidő alatt az eljárás alá vont személynek olyan magatartást kell tanúsítania, amely bizonyítja, hogy esetében a büntetés célja büntetés kiszabásának a mellőzésével is elérhetővé vált (BH 1992. 366.).

Ha az elkövető személyi körülményei kedvezőek (büntetlen előéletű, korábban becsületes életmódot folytatott), és a társadalomra kisebb mértékben veszélyes bűncselekményt követett el, büntetés kiszabása helyett általában próbára bocsátást lehet elrendelni. Ilyen személyi körülmények mellett az elkövető próbára bocsátása akkor sem kizárt, ha jelentősebb társadalomra veszélyességű vagyon elleni vagy jellegénél fogva súlyosabban megítélendő (például erőszakos, garázda jellegű) bűncselekményt követett ugyan el, de a bűnösségének foka csekélyebb (figyelembe véve a cselekmény alkalomszerűségét, menthető indítékát, a kár jóvátételét, a sértett kihívó magatartását stb.).

Mindazonáltal az elkövető kifogásolható életvezetése (ismételten követett el bűncselekményt, korábban szabálysértésért már felelősségre vonták, túlzott mértékben, rendszeresen italozik, családi kötelezettségeit elhanyagolja stb.)

önmagában még nem zárja ki a próbára bocsátását, ha a társadalomra kisebb mértékben veszélyes bűncselekményt követett el, és a bűnösségének foka is kisebb. Ebben az elkövetői körben, ha próbára bocsátás elrendelésére kerül sor, szándékos bűncselekmény esetében a próbaidő eredményes elteltéhez többnyire szükséges az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése. Ennek érdekében a próbára bocsátottat általában indokolt pártfogó felügyelet alá helyezni [69. § (1) bekezdés], és ennek keretében külön magatartási szabályokat [71. § (2) bekezdés] is elő lehet írni a számára, figyelembe véve a magatartási hibáit és az egyéni nevelés szempontjait, így különösen azt, hogy a társadalomba való beilleszkedés érdekében milyen irányú segítségre és ellenőrzésre szorul. Külön magatartási szabályként csak olyan konkrét kötelezettséget lehet megállapítani, amely teljesíthető és végrehajtása megfelelően ellenőrizhető (55/2007. BK vélemény).

A vádlott cselekményének jellege és személyi körülményei együttesen azt a következtetést is eredményezhetik, hogy a büntetés célja próbára bocsátással nem biztosítható. Így például azzal a vádlottal szemben, aki útonálló módon támad a sértettre, és azt ismételten bántalmazza, majd a menekülésben is megakadályozza, és támadását kutya ráuszításával is folytatja, ha az illetékes hatóság korábban két ízben is eljárást folytatott azonos jellegű cselekmény miatt, és alkalmazott vele szemben joghátrányt. Mindez arra mutat ugyanis, hogy a vádlottnál nemcsak a büntetés kiszabása nem mellőzhető, de vele szemben intézkedés vagy szabadságvesztésnél enyhébb büntetés sem alkalmazható. Ilyen esetben előéletére és az elkövetés körülményeire tekintettel a szabadságvesztés felfüggesztése sem megfelelő a büntetés céljának megvalósítására (BH 1987. 381.).

Törvényi feltétel, hogy a próbára bocsátás csak önállóan, büntetés helyett alkalmazható intézkedés [63. § (2) bekezdés]. Ebből következően a járművezetéstől eltiltás büntetés és a próbára bocsátás intézkedés egymás mellett történő alkalmazása a büntető anyagi jog szabályait sérti (BH 2012. 113.).

A **próbaidő tartama** a törvény szerint egy évtől három évig terjedhet. A tartamot, eltérően a korábbi Btk. megoldásától, években vagy években és hónapokban kell meghatározni. Ennek során a bíróság általában ugyanazokat a körülményeket veszi figyelembe, amelyeknek már a próbára bocsátás elrendelésekor jelentőséget tulajdonított.

Pártfogó felügyelet elrendelése esetén – az egyéb körülmények szem előtt tartása mellett – elsősorban ahhoz mérten kell meghatározni a próbaidő tartamát, hogy az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése az egyéni megelőzés érdekében előreláthatóan hosszabb vagy rövidebb időn át szükséges-e. Annak érdekében,

hogy az intézkedés sikeres legyen, és az elkövető életvitelét kedvező irányban lehessen befolyásolni, értékelni kell az elkövető személyi körülményeit, jellembeli tulajdonságait (például könnyelműségét, fegyelmezetlenségét, befolyásolhatóságát stb.). Ezen túlmenően jelentősége van az elkövető környezetének is: a kedvező családi vagy munkahelyi körülmények rövidebb próbaidő, az esetleges újabb bűnelkövetést elősegítő kedvezőtlen környezet viszont hosszabb próbaidő megállapítását teheti indokolttá (55/2007. BK vélemény).

A megállapított próbaidőt a bíróság egy alkalommal, legfeljebb egy évvel meghosszabbíthatja, ha a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait megszegi. A próbára bocsátás próbaidejét a bíróság azonban csak az eredeti próbaidő letelte előtt hosszabbíthatja meg. A próbaidő meghosszabbítása folyamatosságot feltételez az eredeti és a meghosszabbított próbaidő között, s ha ez nem lenne meg, a bíróság az eredeti próbaidő letelte után visszamenőleges hatállyal meghosszabbítaná a próbaidőt és a pártfogó felügyeletet. Nem szakad meg azonban a folyamatosság, ha a bíróság az eredeti próbaidő letelte előtt nem jogerős határozattal elrendelte a meghosszabbítást, de az erről szóló határozat csak a próbaidő letelte után emelkedik jogerőre (54/2007. BK vélemény).

A próbára bocsátott a próbaidő tartamára pártfogó felügyelet alá helyezhető. Eltérő megoldás a korábbi Btk.-hoz képest, hogy az új törvény sem a próbára bocsátás, sem a pártfogó felügyelet szabályai között nem rendelkezik próbára bocsátás esetén a pártfogó felügyelet kötelező elrendeléséről. A korábbi törvény kötelezővé tette a pártfogó felügyelet elrendelését, ha a próbára bocsátott visszaeső volt [1978. évi IV. törvény 72. § (6) bekezdés második mondat]. Az új törvény azonban kizárja a próbára bocsátás köréből azt, aki visszaeső, így természetszerűleg nem lehet kötelezően elrendelni a párfogó felügyeletét sem. (A korábbi Btk. csupán a többszörös visszaesőt zárta ki a próbára bocsátás lehetőségéből; vö. 72. § (4) bekezdés a) pont.)

Amennyiben a próbaidő eredményesen telik el, az elkövető büntethetősége megszűnik.

Ha azonban a próbára bocsátottat a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt a próbaidő alatt vagy a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt elítélik, avagy a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi, a próbára bocsátást meg kell szüntetni, és büntetést kell kiszabni. Ha a próbára bocsátott a próbaidő tartama alatt követ el újabb bűncselekményt, a bűnhalmazatban megállapított bűncselekmények miatt újbóli

próbára bocsátás alkalmazásának nincs helye, erre csak akkor van mód, ha a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt indult eljárás (BH 1991. 382.).

Az **eljárás szabályait** a Be. tartalmazza, eszerint ha a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt a próbára bocsátott ellen újabb eljárás indul, vagy ha a próbára bocsátott ellen a próbaidő előtt elkövetett bűncselekmény miatt a próbaidő alatt indult eljárás, az ügyeket egyesíteni kell, és az újabb ügy elbírálására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság jár el. Ha a vádlottat katonai büntetőeljárásban bocsátották próbára, az ügyeket az a bíróság egyesíti, amely a katonai büntetőeljárást lefolytatta, kivéve, ha a katonai büntetőeljárás hatályát a Be. 470. § (3) bekezdése alapozta meg. Az egyesítésnek nem akadálya, hogy a vádlottat korábban magánvádas ügyben bocsátották próbára, az újabb büntetőügyben azonban az ügyész, pótmagánvádló vagy másik magánvádló képviseli a vádat. Ha a vádlottat közvádas ügyben bocsátották próbára, és az újabb büntetőeljárás magánvádra indul ellene, az ügyeket akkor lehet egyesíteni, ha az ügyész a vád képviseletét a magánvádlótól átvette. Ebben az esetben a bíróság az iratokat a vádképviselet átvételének megfontolása végett az ügyésznek küldi meg. Ez a korlátozás azonban nem érvényesül, ha az újabb ügyben a vádat pótmagánvádló képviseli. Ha az újabb eljárásban a vádlott bűnösségét a bíróság nem állapítja meg, az egyesített ügyeket újból el kell különíteni [Be. 265. § (2)–(4) bekezdés].

A törvény továbbra is meghatározza azokat az eseteket, amikor az elkövető **nem bocsátható próbára**. Ezekben az esetekben az elkövető személyében rejlik az a fokú veszélyesség, amely a próbára bocsátás alkalmazásának kizártságát indokolja, és amelyek a következők: ha az elkövető

a) visszaeső,
b) a bűncselekményt bűnszervezetben követte el,
c) a szándékos bűncselekményt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélése után, a végrehajtás befejezése előtt követte el, vagy
d) a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt követte el.

A **visszaesés** fogalmát a törvény 459. §-a (1) bekezdésének 31. pontja határozza meg, és eszerint visszaeső a szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el. A 2012. évi CCXXIII. törvény értelmében a Btk. 459. § (1) bekezdés 31. pontja alkalmazásában visszaesőnek

minősül az is, akivel szemben korábban – az 1978. évi IV. törvény 90. §-a alapján – szándékos bűncselekmény miatt a szabadságvesztés végrehajtását részben felfüggesztették, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el [4. § (2) bekezdés].

A **bűnszervezet** a törvény 459. §-a (1) bekezdésének 1. pontja értelmében három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.

A jóvátételi munka

67. § (1) A bíróság a vétség, valamint a hároméves szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett miatt a büntetés kiszabását egy évre elhalaszthatja, és jóvátételi munka végzését írja elő, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja így is elérhető. A jóvátételi munkavégzés előírása mellett pártfogó felügyelet is elrendelhető.
(2) Jóvátételi munka végzése nem írható elő azzal szemben, aki
a) visszaeső,
b) a bűncselekményt bűnszervezetben követte el,
c) a szándékos bűncselekményt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélése után, a végrehajtás befejezése előtt követte el, vagy
d) a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt követte el.
(3) Az elkövető – választása szerint – állami vagy önkormányzati fenntartású intézménynél, közhasznú jogállású civil szervezetnél, egyházi jogi személynél vagy azok részére végezheti a jóvátételi munkát.
(4) A jóvátételi munka tartamát órákban kell meghatározni, annak legkisebb mértéke huszonnégy, legnagyobb mértéke százötven óra.

68. § (1) Ha az elkövető a jóvátételi munka elvégzését egy éven belül megfelelően igazolja, büntethetősége megszűnik.
(2) Ha az elkövető a jóvátételi munka elvégzését nem igazolja, vagy a pártfogó felügyelet szabályait súlyosan megszegi, a bíróság büntetést szab ki. Ha az elkövető a jóvátételi munka elvégzését egészségügyi okból nem tudja igazolni, a jóvátételi munka elvégzése igazolásának határideje egy alkalommal, legfeljebb egy évvel meghosszabbítható.

5. A jóvátételi munka új intézkedési nem a magyar büntetőjogban. A törvény próbál nagyobb teret engedni a helyreállító, jóvátételi szempontoknak, ezért új intézkedésként vezeti be a jóvátételi munkát, ami részben a próbára bocsátáshoz, részben a közérdekű munka büntetéshez hasonló jogintézmény.

A **jóvátételi munka a próbára bocsátástól** abban is különbözik, hogy a büntethetőség megszűnése a próbára bocsátás esetén a próbaidő eredményes elteltéhez, jóvátételi munka esetén viszont a munkavégzés egy éven belüli igazolásához kötött.

A **jóvátételi munka a közérdekű munkától** abban is különbözik, hogy míg a közérdekű munka büntetés esetén a munkahelyet kijelölik, addig a jóvátételi munka mint intézkedés esetén az elkövető választhat meghatározott közintézmények között. Továbbá, míg a közérdekű munka önhibából történő elmulasztása esetén a munkabüntetést szabadságvesztésre változtatják át, ugyanez a jóvátételi munka esetén büntetés kiszabását eredményezi.

A közösség javára teljesített hasznos munkavégzés egyrészt a közösség felé irányuló reparációt célozza, másrészt a tervszerű életvitel szervezését segítheti, ami főként a fiatalkorú elkövetők vonatkozásában bírhat jelentős hatással.

A jóvátételi munka vétség vagy hároméves szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett elkövetése esetén, a jóvátétel egyik formájaként alkalmazható. A bíróság ebben az esetben – akárcsak a próbára bocsátás esetén – a büntetőjogi felelősség megállapításával egyidejűleg elhalasztja a büntetés kiszabását, egy évre, jóvátételi munka végzésének előírása mellett.

A törvény jóvátételi munkára vonatkozó rendelkezései szerint nem feltétele az intézkedés alkalmazásának az elkövető hozzájárulása. A jóvátételi munka elrendelésére bírói ítéletben kerül sor, és a (3) bekezdés rendelkezései értelmében a jóvátételi munkát állami vagy önkormányzati fenntartású intézménynél, közhasznú jogállású civil szervezetnél, egyházi jogi személynél vagy azok részére lehet végezni, így a rendelkezések a nemzetközi előírásokkal összhangban vannak.

A jóvátételi munka **tartamát** legalább huszonnégy, legfeljebb százötven óra időtartamban kell meghatározni. A jóvátételi munka – természetesen ingyenesen – állami vagy önkormányzati intézményben (például iskola, kórház), illetve közhasznú jogállású civil szervezetnél vagy egyháznál végezhető, a munkavégzés helyét, idejét az elkövetőnek kell megkeresni, megválasztani.

Az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény szerint **közhasznú szervezetté** minősíthető a Magyarországon nyilvántartásba vett közhasznú tevékenységet végző szervezet, amely a társadalom és az egyén közös szükségleteinek kielégítéséhez megfelelő erőforrásokkal rendelkezik, továbbá amelynek megfelelő társadalmi támogatottsága kimutatható, és amely:

a) civil szervezet (ide nem értve a civil társaságot), vagy
b) olyan egyéb szervezet, amelyre vonatkozóan a közhasznú jogállás megszerzését törvény lehetővé teszi [32. § (1) bekezdés].

Egyházi jogi személy a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény értelmében a bevett egyház és annak belső egyházi jogi személye. A bevett egyház azonos hitelveket valló természetes személyekből álló, önkormányzattal rendelkező autonóm szervezet, amelynek ezt a közjogi jogállást az Országgyűlés a közösségi célok érdekében történő együttműködés céljából biztosítja. A bevett egyház jogi személy. A bevett egyházakat azonos jogok illetik és azonos kötelezettségek terhelik. A bevett egyházakat a törvény melléklete tartalmazza. A bevett egyház belső szabálya szerint jogi személyiséggel rendelkező egysége, szervezete vagy intézménye jogi személy. A belső egyházi jogi személy a bevett egyház belső szabálya szerint működik, a bevett egyház belső szabályában meghatározott viszonyokban a bevett egyház képviseletében jár el. A belső egyházi jogi személyre a bevett egyházra vonatkozó szabályokat megfelelően kell alkalmazni. A jelentős társadalmi támogatottsággal rendelkező, történelmi és kulturális értékeket megőrző, nevelési-oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységet ellátó intézmény a bevett egyház belső szabálya szerint belső egyházi jogi személynek minősülhet. Nem minősül belső egyházi jogi személynek a vallási közösség által létrehozott gazdasági társaság, alapítvány és egyesület. (10. § – 12. §)

Az előírt tartamú munka elvégzésének igazolása esetén az elkövető büntethetősége megszűnik.

Ha azonban az elkövető a jóvátételi munka elvégzését nem tudja megfelelően (az intézet vezetőjének aláírásával) igazolni, a bíróság vele szemben büntetést szab ki. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény rendelkezései értelmében azonban, ha az elkövető

a jóvátételi munka elvégzését egészségügyi okból nem tudja igazolni, a jóvátételi munka elvégzése igazolásának határideje egy alkalommal legfeljebb egy évvel meghosszabbítható [318. § (6) bekezdés].

Az elkobzás

72. § (1) El kell kobozni azt a dolgot,
a) amelyet a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak vagy arra szántak,
b) amely bűncselekmény elkövetése útján jött létre,
c) amelyre a bűncselekményt elkövették, vagy amelyet a bűncselekmény befejezését követően e dolog elszállítása céljából használtak,
d) amelynek a birtoklása a közbiztonságot veszélyezteti, vagy jogszabályba ütközik.
(2) El kell kobozni azt a sajtóterméket, amelyben a bűncselekmény megvalósul.
(3) Az (1) bekezdés *a)* és *c)* pontja esetében - feltéve, hogy a tulajdonos az elkövetésről előzetesen nem tudott - az elkobzást nem lehet elrendelni, ha a dolog nem az elkövető tulajdona, kivéve, ha az elkobzás mellőzését nemzetközi jogi kötelezettség kizárja.
(4) Az elkobzást akkor is el kell rendelni, ha
a) az elkövető gyermekkor, kóros elmeállapot vagy törvényben meghatározott büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethető,
b) ha az elkövetőt megrovásban részesítették
c) az a kölcsönzött kulturális javak különleges védelméről szóló törvényben meghatározott különleges védelem időtartama alatt nem hajtható végre.
(5) Nem lehet elrendelni annak a dolognak az elkobzását, amelyre a vagyonelkobzás kiterjed.
(6) Az elkobzott dolog tulajdonjoga törvény eltérő rendelkezése hiányában az államra száll.
(7) Nincs helye elkobzásnak a cselekmény büntethetőségének elévülésére megállapított idő, de legalább öt év elteltével.

73. § A 72. § (1) bekezdés *a)* és *c)* pontjában meghatározott esetekben az elkobzás kivételesen mellőzhető, ha az az elkövetőre vagy a tulajdonosra a bűncselekmény súlyával arányban nem álló, méltánytalan hátrányt jelentene, kivéve,

a) ha azt nemzetközi jogi kötelezettség kizárja,

b) ha az elkövető a bűncselekményt bűnszervezetben követte el,

c) kábítószer-kereskedelem, kábítószer birtoklása, kábítószer készítésének elősegítése, kábítószer előállításához szükséges anyaggal visszaélés, új pszichoaktív anyaggal visszaélés, teljesítményfokozó szerrel visszaélés, egészségügyi termék hamisítása, méreggel visszaélés, ártalmas közfogyasztási cikkel visszaélés, természetkárosítás, állatkínzás, orvhalászat, orvvadászat, tiltott állatviadal szervezése, ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés, radioaktív anyaggal visszaélés, nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés, robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélés, lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés, nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel visszaélés, haditechnikai termékkel vagy szolgáltatással visszaélés, kettős felhasználású termékkel visszaélés vagy veszélyes eb tartásával kapcsolatos kötelezettség megszegése esetén.

7.1. Az elkobzás már a Csemegi-kódexben is helyet kapott. A Btá. szintén tartalmazott elkobzásra vonatkozó rendelkezéseket; e büntető törvény már kimondta, hogy az elkobzott dolog tulajdona az államra száll, illetőleg azt is, hogyha az elkobzás előfeltételei fennállnak, ennek a **büntetésnek** akkor is helye van, ha **az elkövető** egyébként **nem büntethető**. A jogintézmény fejlődés-történetében további előrelépést jelentett az 1961. évi V. törvény, amely már intézkedésként szabályozta az elkobzást.

Az elkobzásnak a Btk.-ban található szabályozása nagyrészt megegyezik a jogintézménynek az 1978. évi IV. törvényben található szabályaival. Lényeges változtatásra nem volt szükség, tekintettel arra, hogy a jogalkotó koncepciója a Btk. létrehozása során az elkobzás tekintetében tulajdonképpen egybeesett a korábbi büntetőtörvény koncepciójával. Az elkobzás alkalmazásának lehetőségei meglehetősen széles körűek voltak az 1978. évi IV. törvény alapján is, s ezzel a felfogással a Btk. sem szakított, hiszen továbbra is lehetőség van az elkobzás önálló alkalmazására (különleges eljárásban), de arra is, hogy más büntetés vagy intézkedés mellett éljen vele a bíróság.

7.2. Az elkobzás sajátos szankciója a Btk.-nak, hiszen bizonyos értelemben egyfajta büntetés- jelleget is magában hordoz, esetenként súlyos joghátrányt is jelenthet az elkövető számára. Alapvetően azonban mégis védelmi intézkedésnek minősíthető.

Az elkobzás alkalmazása a törvényi feltételek fennállása esetén fő szabály szerint kötelező. Ezt az intézkedést a Btk. általában olyan dolgok esetében rendeli alkalmazni, amelyek valamilyen formában kapcsolódnak a bűncselekmény elkövetéséhez.

A bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használt vagy arra szánt dolog elkobzása azért szükséges, mert az a megvalósult vagy a megvalósítani szándékozott bűncselekmény által bizonyítottan veszélyes a társadalomra. Elkobzásra csak szándékos vagy vegyes bűnösségű bűncselekményhez használt vagy használni kívánt dolog esetében kerülhet sor, mivel az „eszközként felhasználás" gondatlan bűncselekmények esetében fogalmilag kizárt (például BH 1992. 511.). Csak azt a dolgot kell (és lehet) elkobozni, amelyet az elkövető az adott bűncselekmény tényállásának megvalósításához használ eszközül. A bűncselekmény elkövetésére szánt dolog elkobzásának előírására azért van szükség, mert előfordulhat, hogy a bűncselekmény kísérleti vagy előkészületi stádiumban maradt, s így a dolog tényleges felhasználása nem történt meg, ugyanakkor már magának a szándéknak a megléte is feltételezi a felhasználni kívánt dolog társadalomra veszélyességét. Fontos megjegyezni, hogy előkészület esetében elkobzásnak csak akkor van helye, ha a Btk. az adott bűncselekmény előkészületét büntetni rendeli.

El kell kobozni azt a dolgot is, amely közvetlenül a bűncselekmény elkövetése útján jött létre **(produktum)**. Ilyennek kell tekinteni például a gyermekpornográfiánál a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről készült pornográf felvételt. A bűncselekmény produktumát csak akkor lehet elkobozni, ha az ténylegesen a bűncselekmény elkövetése útján jött létre, ezért nem lehet elkobozni például a már korábban létezett, meghamisított közokiratot (BH 1990. 245.). Az ellopott és a tárgyi bűnpártoló által elrejtett, majd elidegenített tárgy eladásából származó pénzösszeg nem tekinthető a bűncselekmény útján létrejött dolognak, ezért annak elkobzása is kizárt (BH 1993. 208.).

Ugyancsak elkobzás alá esik az a dolog, amelyre a bűncselekményt elkövették **(objektum)**. E rendelkezés alkalmazása azoknál a bűncselekményeknél lehetséges, amelyeknél elkövetési tárgyról beszélhetünk (ilyen például a kábítószerrel visszaélés).

Ha azt a dolgot, amelyre a bűncselekményt elkövették, a bűncselekmény befejezését követően a bűncselekmény helyszínéről elszállították, az elszállításhoz használt dolgot szintén el kell kobozni. Ilyen dolog például a lakásbetörés során eltulajdonított idegen dolgok elszállításához használt gépjármű, melynek elkobzása a speciális megelőzés érvényesítésén túlmenően jelentős anyagi hátrányt is okozhat.

Ha a dolog birtoklása a közbiztonságot veszélyezteti vagy jogszabályba ütközik, akkor is el kell kobozni, ha a birtoklás önmagában nem valósít meg bűncselekményt, vagy az nincs közvetlen kapcsolatban a terhelt terhére rótt

bűncselekménnyel. A közbiztonságra különösen veszélyes eszközökre vonatkozó előírásokat a 175/2003. (X. 28.) Korm.rendelet tartalmazza. E jogszabályra figyelemmel például a nyilvános szórakozóhelyen elfogott terhelttől lefoglalt elektromos sokkolót mint a közbiztonságra különösen veszélyes eszközt el kell kobozni.

Azt a sajtóterméket, amelyben a bűncselekmény (például rágalmazás) megvalósult, szintén indokolt elkobozni, mert fennmaradása veszélyes a társadalomra, ezen túlmenően azt a sértett személyhez fűződő jogainak a védelme is szükségessé teszi. Figyelemmel arra, hogy ez az elkobzásra vonatkozó egyéb rendelkezések alapján nem lehetséges, a Btk. erről külön rendelkezik.

Fő szabály szerint az elkobzást akkor is el kell rendelni, ha a dolog nem az elkövető tulajdona. Vannak olyan esetek azonban, amikor ennek a szabálynak a követése nem indokolt. Ha a bűncselekmény eszköze (vagy amit arra szántak), valamint az a dolog, amelyre a bűncselekményt elkövették, illetőleg, amelyet a bűncselekmény befejezését követően e dolog elszállításához használtak, nem az elkövető tulajdona, és a tulajdonos az elkövetésről előzetesen nem is tudott, általában nincs helye elkobzásnak (így például akkor sem, ha valakinek a gépkocsiját eltulajdonítják, és azzal szállítják el a lakásbetörésből származó tárgyakat a tetthelyről). Ez alól csak az képez kivételt, ha az elkobzás mellőzését nemzetközi jogi kötelezettség zárja ki. Ha azonban a bűncselekmény elkövetéséről a tulajdonos előzetesen tudott, nincs akadálya az elkobzásnak akkor sem, ha a bűncselekmény elkövetéséért sem bűnsegédként, sem felbujtóként nem vonható felelősségre.

A társadalom védelmét szem előtt tartva az elkobzást bizonyos büntethetőséget kizáró okok (gyermekkor és kóros elmeállapot) fennállása esetén is el kell rendelni. Úgyszintén nem képezi akadályát az elkobzásnak az sem, ha az elkövető büntethetőséget megszüntető ok (az elkövető halála, elévülés, kegyelem stb.) miatt nem büntethető, vagy ha vele szemben megrovást alkalmaztak. Ezzel kapcsolatban említést érdemel az Alkotmánybíróság 1624/B/1991. számú határozata, amely megállapítja, hogy az „elkobzás olyan büntetőjogi jogkövetkezmény, védelmi jellegű biztonsági intézkedés, amelynek alapja és elengedhetetlen előfeltétele valamely, a törvényben büntetendővé nyilvánított magatartás, büntetőjogellenes cselekmény megvalósulása, amellyel az elkobzandó tárgy a törvény által meghatározott viszonyban áll, azonban nem szükségképpeni előfeltétele, hogy az elkobzással érintett személy az adott cselekményért büntetőjogilag is felelőssé tehető legyen".

A kölcsönzött kulturális javak különleges védelméről szóló 2012. évi XCV. törvény 3. **§-ának** (1) bekezdése kimondja, hogy a kölcsönzött kulturális javak különleges védelmének időtartama alatt tilos a kölcsönzött kulturális javakra bírósági, hatósági vagy más hivatalos eljárás során elrendelt olyan intézkedés vagy kényszerintézkedés végrehajtása, amely a kölcsönzött kulturális javakkal kapcsolatos rendelkezési vagy birtoklási jogot korlátozza vagy elvonja. A törvény

szerint a különleges védelem időtartama fő szabály szerint nem haladhatja meg a kölcsönzési szerződésben meghatározott időtartamot, de legfeljebb a 12 hónapot. A különleges védelem a kölcsönzött kulturális javaknak a különleges védelem fennállása alatt keletkezett sérülése vagy károsodása esetén a helyreállításhoz vagy restauráláshoz szükséges idővel, de legfeljebb — a különleges védelem időtartamának eredeti lejártától számított — 4 hónappal meghosszabbítható. A Btk. ezzel kapcsolatban egyértelműen rögzíti, hogy a különleges védelem fennállása ugyan az elkobzás végrehajtását kizárja, a védelem fennállása ugyanakkor nem képezi akadályát az elkobzás elrendelésének (vagyis a törvényi feltételek fennállása esetén kötelező azt ilyenkor is elrendelni).

Ugyanaz a dolog nyilvánvalóan nem eshet két, hatásában azonos intézkedés hatálya alá, ezért a jogalkotó ezek között „elsőbbségi sorrendet" állít fel. Amennyiben tehát az elkobzás és a vagyonelkobzás feltételei egyaránt fennállnak, a vagyonelkobzást kell elrendelni. Az elkobzott dolog az elkobzást kimondó bírósági határozat jogerőre emelkedésével az állam tulajdonába kerül, kivéve, ha törvény erről másként rendelkezik. Tekintettel arra, hogy az intézkedések nem évülhetnek el, indokolt az elkobzás esetében egy olyan speciális szabály előírása, amely szerint az elkobzást meghatározott idő elteltével mégsem lehet elrendelni. Ez az időtartam — a jogalkotó akarata szerint — igazodik a bűncselekmény büntethetőségének elévüléséhez (amely legalább öt év). A bírói gyakorlat az elévülés félbeszakítására és nyugvására vonatkozó szabályokat az elkobzás elrendelésére nyitva álló határidő számításánál is figyelembe veszi (BH 1993. 275.).

A Btk. lehetőséget biztosít az elkobzás méltányosságból történő kivételes mellőzésére. Ezzel a kötelező elkobzás szabályai megfelelnek a büntetőjogi legalitás alkotmányos elvének, amely megköveteli a jogalkotótól, hogy a „büntetéssel fenyegetésnek alkotmányos indokon kell alapulnia, szükségesnek, arányosnak és végső soron igénybevettnek kell lennie [11/1992. (III. 5.) AB határozat]. E méltányosság gyakorlása a bíróság mérlegelésétől függ. A törvény a mérlegelés szempontjaként az elkövetett cselekmény tárgyi súlyának és az elkobzásban jelentkező joghátrány arányosságának a vizsgálatát nevezi meg. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy nagyobb súlyú bűncselekmény esetén nagyobb értékű dolog elkobzása sem minősül aránytalannak, kisebb súlyú bűncselekmény elkövetése esetén azonban indokolt lehet az ugyanilyen értékkel bíró dolog elkobzásának a mellőzése. A méltányosság gyakorlását azonban három tényező kizárhatja. Egyfelől kizárhatja azt nemzetközi jogi kötelezettség, másfelől — kifejezett büntetőpolitikai megfontolásból — nincs helye méltányosságnak, ha az elkövető a bűncselekményt bűnszervezetben követte el. Végül nem jöhet szóba az elkobzás méltányosságból történő mellőzése egyes, a törvényhozó által nevesített bűncselekmények (például kábítószerrel kapcsolatos tényállások) esetén sem.

A vagyonelkobzás

74. § (1) Vagyonelkobzást kell elrendelni arra
a) a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyonra, amelyet az elkövető a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett,
b) a vagyonra, amelyet az elkövető bűnszervezetben való részvétele ideje alatt szerzett,
c) a vagyonra, amelyet a kábítószer-kereskedelem elkövetője a bűncselekmény elkövetésének ideje alatt szerzett,
d) a vagyonra, amely a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyon helyébe lépett,
e) a vagyonra, amelyet a bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételek biztosítása végett szolgáltattak vagy arra szántak,
f) a vagyonra, amely az adott vagy ígért vagyoni előny tárgya volt.
(2) A vagyonelkobzást el kell rendelni arra a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyonra is, amellyel más gazdagodott. Ha gazdálkodó szervezet gazdagodott ilyen vagyonnal, a vagyonelkobzást a gazdálkodó szervezettel szemben kell elrendelni.
(3) Ha az elkövető vagy a (2) bekezdés szerint gazdagodott személy meghalt, vagy a gazdálkodó szervezet átalakult, a vagyonelkobzást a jogutóddal szemben kell elrendelni arra az (1) bekezdés szerinti vagyonra, amelyre a jogutódlás történt.
(4) Az ellenkező bizonyításáig vagyonelkobzás alá eső vagyonnak kell tekinteni
a) az (1) bekezdés b) pontja esetében a bűnszervezetben való részvétel,
b) az (1) bekezdés c) pontja esetében a kábítószer forgalomba hozatalának, illetve az azzal való kereskedés
ideje alatt szerzett valamennyi vagyont.
(5) Nem rendelhető el vagyonelkobzás
a) arra a vagyonra, amely a büntetőeljárás során érvényesített polgári jogi igény fedezetéül szolgál,
b) arra a vagyonra, amelyet jóhiszeműen, ellenérték fejében szereztek,
c) az (1) bekezdés b) és c) pontja esetében, ha a vagyon törvényes eredete bizonyított.

75. § (1) A vagyonelkobzást pénzösszegben kifejezve kell elrendelni,
a) ha a vagyon már nem lelhető fel,
b) ha a 74. § (1) bekezdése alapján vagyonelkobzás alá eső vagyon az egyéb vagyontól nem különíthető el, vagy az elkülönítése aránytalan nehézséget okozna,
c) a 74. § (5) bekezdés b) pontjában meghatározott esetben.
(2) A vagyonelkobzást akkor is el kell rendelni, ha
a) az elkövető gyermekkor, kóros elmeállapot vagy törvényben meghatározott büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethető,
b) ha az elkövetőt megrovásban részesítették,
c) az a kölcsönzött kulturális javak különleges védelméről szóló törvényben meghatározott különleges védelem időtartama alatt nem hajtható végre.
(3) Az elkobzott vagyon törvény eltérő rendelkezése hiányában az államra száll.

76. § Ezen alcím alkalmazásában vagyonon annak hasznát, a vagyoni értékű jogot, követelést, továbbá bármely, pénzben kifejezhető értékkel bíró előnyt is érteni kell.

8.1. Ezt a jogintézményt a Csemegi-kódex még nem ismerte. Elsőként az 1950. évi II. törvény vezette be a magyar büntetőjog tételesjogi rendelkezései közé (ekkor még csak bizonyos, különösen súlyos bűncselekmény esetében lehetett alkalmazni). Az 1961. évi V. tv. alapján a vagyonelkobzást mint mellékbüntetést a törvényben meghatározott esetekben kötelező volt kiszabni halálbüntetés, illetőleg öt évet meghaladó szabadságvesztés mellett. Ezen túlmenően a törvényben meghatározott esetekben lehetőség volt vagyonelkobzás alkalmazására három évet meghaladó szabadságvesztés mellett is, ha ezt a társadalom védelme szükségessé tette. Ekkor még a szankció alkalmazására sor kerülhetett függetlenül attól, hogy a kérdéses vagyon bűncselekményből származott vagy törvényes úton került az elkövető birtokába.

A szabályozás lényegi változása az ezredforduló éveiben kétirányú volt. Először is arra irányult a jogalkotó törekvése, hogy – nemzetközi kötelezettségeinknek megfelelően – a vagyonelkobzás kötelezővé váljék valamennyi olyan esetben, amikor az elkövető a vagyont bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerezte. A másik, ezzel összhangban lévő változás abban állt, hogy a jogszerűen szerzett vagyon vagyonelkobzás tárgyát nem képezhette. Ezzel megszűnt a vagyonelkobzás megtorló funkciója, és egyúttal helyreállító jogkövetkezménnyé vált. E változásnak megfelelően a vagyonelkobzás 2001-ben

(a 2001. évi CXXI. törvény által) büntetésből intézkedéssé „alakult át", hiszen a bűncselekmény révén, illetőleg kapcsán történt vagyonnövekedés elvonása nyilvánvalóan nem lehet büntetés, csupán egy reparatív jellegű, a megsértett helyzet formális helyreállítását célzó intézkedés.[23]

A vagyonelkobzásnak az 1978. évi IV. törvényben található szabályozása nagyrészt megegyezik a jogintézménynek a Btk.-ban található szabályaival. Az 1978. évi IV. törvényhez képest a Btk. új rendelkezésével kiterjeszti a vagyonelkobzás hatályát arra a vagyonra is, amelyet a kábítószer-kereskedelem elkövetője e bűncselekmény elkövetésének ideje alatt szerzett.

8.2. A Btk. generálisan és kötelező jelleggel rendeli alkalmazni az intézkedést. Bármely (szándékos vagy gondatlan) bűncselekmény esetében ugyanis, ha a törvényi feltételek fennállnak, a bíróság köteles elrendelni a vagyonelkobzást. A vagyonelkobzás önállóan és büntetés vagy intézkedés mellett is alkalmazható.

A vagyonelkobzást el kell rendelni arra a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyonra, amelyet az elkövető a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett. Egyértelműen a bűncselekmény elkövetéséből ered a vagyon, ha a bűncselekmény eleve annak megszerzésére irányul (például csalás), de e törvényhely alkalmazását nem lehet kizárólag erre az esetkörre leszűkíteni. A Btk.-nak ez a vagyonelkobzást lehetővé tevő szabálya általános jellegű, míg a többi előírás bővíti az általa meghatározott általános esetkört, illetőleg speciális szabályozás érvényesülésének lehetővé tétele érdekében egyes esetcsoportokat kiemel ebből az esetkörből.

Vagyonelkobzás elrendelésének a Btk. 74. § (1) bekezdésének a) pontjára figyelemmel helye van mind az elkövető által a bűncselekmény elkövetése során, mind az azzal összefüggésben szerzett vagyonra. Ez a szabály valamennyi elkövetőre, azaz nem csupán a tettesre (közvetett tettesre) és társtettesekre, hanem a részesekre is irányadó; ezért az intézkedést alkalmazni kell a részesekkel szemben is az általuk a bűncselekménnyel összefüggésben szerzett vagyonra. Az intézkedés azonban csak a ténylegesen bekövetkezett vagyongyarapodás kapcsán alkalmazható. Miután ez az elkövetőknél – így a részeseknél is – külön-külön következett be, a vagyonelkobzás is csak külön-külön alkalmazandó velük szemben.

Abban az esetben, ha a felbujtó vagy a bűnsegéd a bűncselekmény elkövetése kapcsán nem tett szert vagyonra, velük szemben nincs helye vagyonelkobzásnak. Az intézkedést ilyenkor kizárólag a tettessel (társtettessel, közvetett tettessel) szemben kell a teljes megszerzett vagyonra alkalmazni. Akkor azonban, ha a felbujtó vagy a bűnsegéd részesedett a tettes (társtettes, közvetett tettes) által

23 Belovics Ervin – Busch Béla – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: *Büntetőjog I. Általános Rész.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 452.

megszerzett vagyonból, a vagyonelkobzást részesedésük mértékéig – mint a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben szerzett vagyonra – velük szemben kell elrendelni. Ilyenkor az intézkedés a kétszeres elvonás tilalmára tekintettel a tettessel (társtettessel, közvetett tettessel) szemben csak az általuk megszerzett vagyon ezt meghaladó részére alkalmazandó (Bkv. 95.).

Az említett kollégiumi vélemény különböző, egyes bűncselekményekhez kapcsolódó jogalkalmazási kérdésekre is választ ad. Így az orgazdával szemben az általa e bűncselekmény folytán megszerzett, a költségvetési csalásból származó, vámellenőrzés alól elvont nem közösségi árura, jövedéki adózás alól elvont termékre, valamint a lopás, sikkasztás, csalás, hűtlen kezelés, rablás, kifosztás, zsarolás, jogtalan elsajátítás, orgazdaság tárgyát képező vagyonra kell vagyonelkobzást elrendelni. Annak a költségvetést károsító, illetve vagyon elleni bűncselekménynek az elkövetőjével szemben pedig, akitől az orgazda az alapbűncselekmény tárgyát képező vagyont megszerezte, az általa az orgazdától szerzett vagyonra kell a vagyonelkobzást elrendelni.

A költségvetési csalás elkövetőjével szemben akkor, ha a bűncselekmény a költségvetésbe történő befizetési kötelezettséggel függ össze, a költségvetési bevétel csökkenésével azonos mértékű vagyonelkobzást kell elrendelni. Ugyanez irányadó akkor, ha az elkövető a költségvetésbe történő befizetési kötelezettséggel kapcsolatos kedvezményt veszi jogosulatlanul igénybe, azzal azonban, hogy ilyenkor a vagyonelkobzás mértékénél a jogosulatlanul igénybe vett kedvezmény az irányadó. Amennyiben a költségvetési csalás azzal valósul meg, hogy a költségvetésből származó pénzeszközöket a jóváhagyott céltól eltérően használja fel az elkövető, a vagyonelkobzás mértékénél a jóváhagyott céltól eltérően felhasznált pénzeszközökre kell figyelemmel lenni.

A Btk. abból indul ki, hogy a szervezett bűnözés elleni küzdelem egyik leghatékonyabb eszköze a bűnszervezetek megfosztása vagyoni alapjuktól, ezért előírja, hogy vagyonelkobzást kell elrendelni arra a vagyonra, amelyet az elkövető a bűnszervezetben való részvétele ideje alatt szerzett. Nem lehet azonban elrendelni az intézkedést arra a vagyonra, amelynek törvényes eredete bizonyított.

A Btk. fenntartja a korábbi szabályozásnak a bizonyítási teher megfordítására vonatkozó előírását. Eszerint az ellenkező bizonyításáig vagyonelkobzás alá eső vagyonnak kell tekinteni a bűnszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett valamennyi vagyont (megdönthető vélelem). Ebből következik, hogy a bizonyítás sikertelenségének kockázatát a terhelt viseli, azaz amennyiben az ilyen vagyon törvényes eredete kétséges; nem egyértelmű, hogy a vagyont nem a bűnszervezetben való részvétel ideje alatt, törvényes úton szerezték, a vagyonelkobzást el kell rendelni. A bűnszervezet tagjaként szerzett vagyon elkobzásának fontos feltétele, hogy az elkövetőt bűnszervezetben részvétel (Btk. 321. §) vagy bármely bűnszervezet keretében elkövetett bűncselekményben bűnösnek mondja ki a bíróság.

A Btk. 74. §-a (1) bekezdésének c) pontjába beiktatott új rendelkezésnek az a célja, hogy a szervezett és a határokon átnyúló bűnözés elleni küzdelemben a vagyoni, anyagi alapjaik elvonásával hatékonyabban fel lehessen lépni a kábítószer-kereskedőkkel szemben. Ebben az esetben sem lehet azonban a vagyonelkobzást elrendelni arra a vagyonra, amelynek törvényes eredete bizonyított. A törvény a bizonyítási terhet ebben az esetben is megfordítja, azaz a kábítószer **forgalomba hozatalának**, illetőleg az azzal való **kereskedésnek** az ideje alatt szerzett vagyon törvényes eredetét a terheltnek kell bizonyítania (megjegyzendő, hogy a bizonyítási teher megfordítása a kábítószer-kereskedelem bűncselekménye egyéb elkövetési magatartásainak vonatkozásában nem áll fenn).

Vagyonelkobzást kell elrendelni arra a vagyonra is, amely a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyon helyébe lépett. E rendelkezés lehetővé teszi, hogy az intézkedés alkalmazható legyen akkor is, ha a büntetőeljárás lefolytatásakor a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyontárgy már nincs meg, de a helyébe egy másik vagyontárgy (például a bűncselekmény elkövetéséből eredő pénz helyébe az abból vásárolt ingatlan) lépett. Abban az esetben, ha a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyon már nem lelhető fel, a vagyonelkobzást pénzösszegben kifejezve kell elrendelni. A vagyonelkobzásnak tehát nem képezi akadályát, ha a bűncselekmény elkövetésével szerzett vagyonnövekmény már nincs meg (teljes egészében), és az sem, ha az elkövetőnek nincs semmilyen vagyona (BH 2009. 133.).

A Btk. 74. §-a (1) bekezdésének e) pontja lehetővé teszi a vagyon elkobzását akkor, ha azt előkészületi vagy kísérleti szakaszban nyújtották segítségül (anyagi bűnsegély) a bűncselekmény elkövetése céljából, és akkor is, ha csak erre szánták. Ha a cselekmény előkészületi stádiumban megreked, vagyonelkobzásnak csak akkor van helye, ha a Btk. a bűncselekmény előkészületét is büntetni rendeli.

A Btk. 74. §-a (1) bekezdésének f) pontjában található rendelkezés a korrupciós bűncselekmények vonatkozásában teszi kötelezővé a már átadott vagy az ígért előny elkobzását. A passzív vesztegetővel szemben nem lehet vagyonelkobzást elrendelni, ha a bűncselekmény elkövetése révén vagy azzal összefüggésben nem szerezte meg a vagyoni előnyt. Ebben az esetben az intézkedést az ígért vagyoni előny tárgyára az aktív vesztegetővel szemben kell alkalmazni. Az ígért vagyoni előnyre a vagyonelkobzás elrendelésének azonban az aktív vesztegetővel szemben is csak akkor van helye, ha az ígért vagyoni előny tárgya az elkövetést megelőzően az elkövető rendelkezésére állt, és azt bizonyítottan arra szánta, hogy vagyoni előnyként a passzív vesztegetőnek juttassa. Amennyiben azonban az aktív vesztegető birtokából már kikerült a vesztegetésre szánt vagyoni előny, de az még nem került a passzív vesztegető birtokába, az aktív vesztegetővel szemben vagyonelkobzást kell elrendelni arra a vagyonra, amely az adott vagyoni előny tárgya volt. Nincs helye a Btk. 74. § (1) bekezdés f) pontja alapján az ígért vagyoni előny

tárgyára vagyonelkobzás elrendelésének, ha annak tulajdonosa nem az elkövető, kivéve, ha a tulajdonos az elkövetésről előzetesen tudott. (BKv. 78.).

Előfordulhat, hogy a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyont a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben nem az elkövető, hanem más természetes személy vagy gazdálkodó szervezet szerzi meg. Annak érdekében, hogy ilyen módon a bűnös úton szerzett vagyon elkobzása ne legyen elkerülhető, a törvény kifejezetten úgy rendelkezik, hogy ezt a vagyon is el kell kobozni.

Ugyancsak ilyen célból teszi lehetővé a Btk. annak a bűnös úton szerzett vagyonnak az elkobzását is, amelyet az elkövető másra átruház. Ha azonban ennek a vagyonnak a megszerzésére jóhiszeműen, ellenérték fejében kerül sor, e vétlen fél érdekeinek védelmét szem előtt tartva a Btk. úgy rendelkezik, hogy a vagyont elkobozni nem lehet, ugyanakkor az átruházó elkövetővel szemben pénzösszegben kifejezve kell a vagyonelkobzást elrendelni. Nyilvánvaló praktikus megfontolások miatt ugyanígy kell eljárni akkor is, ha a vagyonelkobzás alá eső vagyon az egyéb vagyontól nem különíthető el, vagy az elkülönítése aránytalan nehézséget okozna.

Az sem képezi akadályát az intézkedés alkalmazásának, ha az elkövető vagy a bűncselekmény révén gazdagodott személy meghalt, illetőleg gazdálkodó szervezet átalakult. Ilyenkor az intézkedést a jogutóddal szemben kell elrendelni arra az egyébként vagyonelkobzás alá eső vagyonra, amelyre a jogutódlás történt.

A törvény nem határozza meg a vagyon fogalmát. Vagyon alatt a Btk. vonatkozásában is mindazt érteni kell, amit a polgári jog a vagyon alatt ért, ideértve az ingatlanokat is. Ugyanakkor a vagyonelkobzás alkalmazhatóságával kapcsolatban a gyakorlat során felmerült problémák tisztázása érdekében a Btk. értelmező rendelkezésben rögzíti, hogy a vagyonelkobzás alkalmazása során vagyonon a vagyon hasznait, a vagyoni értékű jogot és követelést, illetve pénzben kifejezhető értékkel bíró előnyt is érteni kell.

A Btk. igen széleskörűen igyekszik biztosítani a bűncselekményből származó vagyongyarapodás állam részére történő elvonását, ugyanakkor megelőzi a vagyonelkobzást a sértettnek a büntetőeljárásban érvényesített kárigénye, azaz a polgári jogi igény. Ha a bűnös úton elért vagyongyarapodás a polgári jogi igény megítélésével kimerül, akkor nincs helye vagyonelkobzásnak. Ha azonban a megítélt polgári jogi igény a vagyongyarapodásnak csak egy részét meríti ki, akkor a fennmaradó részre — az egyéb törvényi feltételek fennállása esetén — vagyonelkobzást kell elrendelni. A polgári jogi igény érvényesítésének egyéb törvényes útra utasítása esetén nincs akadálya a vagyonelkobzás elrendelésének, amennyiben annak egyéb törvényi feltételei fennállnak.

Ha a bűncselekményt többen követték el, külön kell vizsgálni minden egyes elkövetőnél, hogy vele szemben elrendelhető-e vagyonelkobzás és milyen mértékben. A törvény ugyanis nem teszi lehetővé, hogy ugyanarra a vagyonra

(vagyonrészre, vagyontárgyra, pénzösszegre) több elkövetővel szemben egyetemlegesen rendeljenek el vagyonelkobzást, illetve hogy az egyik elkövető egyetemlegesen feleljen a másik elkövető vagyonelkobzással elvont vagyonáért (BKv. 69.).

Az 1/2008. számú BJE határozat kimondja, hogy a kábítószerrel visszaélés esetében a vagyonelkobzás nem korlátozható az értékesítéssel elért nyereségre. Azt ugyanis a bűncselekménnyel összefüggő teljes vagyonra el kell rendelni, függetlenül a kábítószer megszerzésére fordított vagyon mértékétől, illetve attól, hogy a kábítószer értékesítése az elkövető számára nyereséges vagy veszteséges volt-e; a vagyonelkobzás mértéke nem csökkenthető a kábítószer megszerzésével összefüggő kiadásokkal.

A vagyonelkobzás biztosítása a büntetőeljárás során elsősorban zár alá vétellel történik. A 2/2008. számú BJE határozat szerint, ha a büntetőeljárás olyan bűncselekmény miatt van folyamatban, amellyel kapcsolatban vagyonelkobzásnak lehet helye, és alaposan tartani kell attól, hogy annak kielégítését meghiúsítják, a vagyonelkobzással elvonható vagyon, vagyonrész vagy vagyontárgy zár alá vétele akkor is elrendelhető, ha a nyomozás ismeretlen tettes ellen folyik, vagy terheltté nyilvánításra nem került sor.

A vagyonelkobzás és az elkobzás jogintézményének hasonlóságából fakad, hogy a Btk.-nak az elkobzásra vonatkozó néhány rendelkezése a vagyonelkobzásnál is megtalálható. A vagyonelkobzást az elkobzáshoz hasonlóan akkor is el kell rendelni, ha az elkövető gyermekkor vagy kóros elmeállapot miatt nem büntethető. Szintén nem képezi akadályát a vagyonelkobzásnak az sem, ha az elkövető valamely büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethető, vagy ha vele szemben megrovást alkalmaztak. Ezen túlmenően — az elkobzáshoz hasonlóan — akkor is kötelező a vagyonelkobzás elrendelése, ha az a kölcsönzött kulturális javak különleges védelméről szóló törvényben meghatározott különleges védelem fennállása miatt — meghatározott ideig — nem hajtható végre.

Az a dolog, amelyre nézve vagyonelkobzást rendeltek el, az intézkedést kimondó bírósági határozat jogerőre emelkedésével az állam tulajdonába kerül, kivéve, ha törvény erről eltérően rendelkezik.

A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések

11. A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről külön törvény, a 2001. évi CIV. törvény rendelkezik. A törvény alkalmazásában **jogi személy** minden szervezet és annak önálló képviseleti joggal rendelkező szervezeti egysége, amelyet jogszabály jogi személyként ismer el, valamint az a szervezet, amely a polgári jogi viszonyok önálló jogalanya lehet, és a tagoktól elkülönülő vagyonnal rendelkezik, ideértve a gazdasági társaságokról szóló törvény

szerinti előtársaságokat is [1. § (1) bekezdés]. Fontos azonban megemlíteni, hogy jogi személy a magyar büntetőjog szabályai szerint büntetőjogi felelősséggel nem rendelkezhet, bűncselekményt nem követhet el, bűncselekmény elkövetője sem tettesként, sem részesként nem lehet. Büntetőjogi intézkedés ennek ellenére alkalmazható vele szemben, ez azonban járulékos jellegű.

Jogi személlyel szemben intézkedést csak meghatározott természetes személy meghatározott bűncselekménye esetén lehet alkalmazni, ha vele szemben a bíróság büntetést szab ki, megrovást vagy próbára bocsátást alkalmaz, elkobzást vagy vagyonelkobzást rendel el. Azaz, jogi személlyel szemben intézkedés csak a Btk.-ban meghatározott szándékos bűncselekmény elkövetése esetén alkalmazható, mégpedig akkor, ha a bűncselekmény elkövetése a jogi személy javára előny szerzését célozta vagy eredményezte, vagy a bűncselekményt a jogi személy felhasználásával követték el, és a bűncselekményt a jogi személy

a) vezető tisztségviselője vagy a képviseletre feljogosított tagja, alkalmazottja, illetőleg tisztségviselője, cégvezetője, valamint felügyelő bizottságának tagja, illetőleg ezek megbízottja a jogi személy tevékenységi körében követte el; vagy
b) tagja vagy alkalmazottja a jogi személy tevékenységi körében követte el, és a vezető tisztségviselő, a cégvezető, illetőleg a felügyelő bizottság irányítási vagy ellenőrzési kötelezettségének teljesítése a bűncselekmény elkövetését megakadályozhatta volna.

Ezeken az eseteken kívül a jogi személlyel szemben intézkedés alkalmazható akkor is, ha a bűncselekmény elkövetése a jogi személy javára előny szerzését eredményezte, vagy a bűncselekményt a jogi személy felhasználásával követték el, és a jogi személy vezető tisztségviselője vagy a képviseletre feljogosított tagja, alkalmazottja, illetőleg tisztségviselője, cégvezetője, valamint felügyelő bizottságának tagja a bűncselekmény elkövetéséről tudott [2. § (1)–(2) bekezdés].

Mindezen feltételek teljesülése esetén a jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedések:

a) a jogi személy megszüntetése,
b) a jogi személy tevékenységének korlátozása és
c) pénzbírság.

A jogi személy megszüntetése kizárólag önállóan, a jogi személy tevékenységének korlátozása és a pénzbírság pedig önállóan és egymás mellett is alkalmazhatók.

A **jogi személy megszüntetésének** a törvény a kötelező és a mérlegelésen alapuló változatát ismeri.

A bíróság a jogi személyt megszünteti, ha jogszerű gazdasági tevékenységet nem folytat, és
a) a jogi személyt bűncselekmény elkövetésének leplezése céljából hozták létre, vagy
b) a jogi személy tényleges tevékenysége bűncselekmény elkövetésének leplezését szolgálja.

A bíróság a jogi személyt megszüntetheti az előzőekben említett esetekben akkor is, ha jogszerű gazdasági tevékenységet folytat. Kivételt jelent ez alól, ha a jogi személy megszüntetésével állami vagy önkormányzati feladat ellátása veszélybe kerülne, vagy a jogi személy:
– országos közüzemi szolgáltató,
– nemzetgazdasági szempontból stratégiai jelentőségűnek minősül,
– honvédelmi vagy más különleges feladatot valósít meg, illetve célt szolgál. (4. §)

A bíróság a **jogi személy tevékenységét** egy évtől három évig terjedő időre **korlátozhatja**, ez alatt a jogi személy
– nem végezhet nyilvános felhívás alapján betétgyűjtést;
– nem vehet részt közbeszerzési eljárásban;
– nem köthető vele koncessziós szerződés;
– nem minősíthető közhasznú szervezetté;
– nem részesülhet központi vagy helyi önkormányzati költségvetés, elkülönített állami pénzalapok, külföldi állam, az Európai Közösségek vagy más nemzetközi szervezet által céljelleggel nyújtott támogatásban;
– nem folytathat egyéb olyan tevékenységet, amelynek gyakorlásától a bíróság eltiltotta.

A korlátozás kiterjedhet valamennyi felsorolt tevékenység vagy egyes tevékenységek gyakorlására. A tartamot években kell megállapítani [5. § (1)–(2) bekezdés].

A jogi személlyel szemben kiszabható **pénzbírság** legnagyobb mértéke a bűncselekménnyel elért vagy elérni kívánt vagyoni előny értékének a háromszorosa, de legalább ötszázezer forint. A vagyoni előny értékét a bíróság becsléssel állapíthatja meg, ha az elért vagy elérni kívánt vagyoni előny értéke nem vagy csak aránytalanul nagy ráfordítással állapítható meg. Ha a bűncselekménnyel elért vagy elérni kívánt előny nem vagyoni jellegű, a bíróság a jogi személy vagyoni helyzetére tekintettel állapítja meg a pénzbírságot, amelynek legkisebb mértéke

ötszázezer forint. A pénzbírságot – meg nem fizetése esetén – a bírósági végrehajtás szabályai szerint kell behajtani (6. §).

Ezek az intézkedések abban az esetben is alkalmazhatók, ha az elkövető a halála vagy kóros elmeállapota miatt nem büntethető, illetve ha vele szemben a büntetőeljárást a bűncselekmény elkövetése után bekövetkezett elmebetegsége miatt felfüggesztették.

A fiatalkorúval szemben alkalmazható javítóintézeti nevelés

12. A fiatalkorúval szemben alkalmazható javítóintézeti nevelés részletes szabályait a fiatalkorúakra vonatkozó speciális rendelkezések között tárgyaljuk.

Felhasznált és válogatott irodalom

Antal Albert – Laczkó János – Kardon László: A kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés büntetőjogi és büntető-eljárásjogi problematikája. Börtönügyi Szemle, 2002/4. 99–110.
Balogh Jenő: Néhány adat a próbára bocsátás fejlődéséhez. Jogállam: jog- és államtudományi Szemle, 1910/7. 491–498.
Belovics Ervin – Busch Béla – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: Büntetőjog I. Általános Rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 452.
Berkes György: A próbára bocsátás. Magyar Jog, 1984/9. 721–734.
Berkes György: A Legfelsőbb Bíróság új büntető elvi döntése a felnőttkorúak próbára bocsátásáról és a büntetés végrehajtásának felfüggesztéséről. Magyar Jog, 1988/6. 490-507.
Deák Zoltán: A próbára bocsátás alkalmazása tárgyalásról lemondás esetén. Ügyészek Lapja, 2007/2. 13–18.
Dobrocsi Szilvia: Bizonytalanságok és kérdőjelek – A jogi személy a büntetőeljárásban. Jogi Tanulmányok, 2006/1. 49–64.
Fantoly Zsanett: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008. 334.
Fehér Lenke: Kényszergyógykezelés: a patológia terápiája, avagy a terápia patológiája? Jogtudományi Közlöny, 1989/12. 630–637.
Fülöp Sándor: A jogi személyek büntető jogalanyisága. Magyar Jog, 1993/6. 343–351.

Gál Attila: Felnőttkorúak próbára bocsátása a gyakorlatban. Magyar Jog, 1987/9. 735–742.
Györgyi Kálmán: Büntetések és intézkedések. KJK, Budapest, 1984. 438.
Heller Erik: Próbára bocsátás az esküdtszéki eljárásban. Jogtudományi Közlöny, 1911/1. 8–9.
Hollán Miklós: Az elkobzás és a vagyonelkobzás szabályainak egyesítéséről. Büntetőjogi Kodifikáció, 2007/1. 35–42.
Hollán Miklós: Jogharmonizáció és elkobzás: terminológiai kérdések. De Iurisprudentia et iure publico. Jog-és politikatudományi folyóirat, 2007/1-2. 1–9.
Hollán Miklós: Vagyonelkobzás. Bűncselekményből eredő vagyon elvonása. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008. 255.
Hollán Miklós: A tulajdon alapjogi védelme és az elkobzás (vagyonelkobzás) a strasbourgi gyakorlatban. Rendészeti Szemle, 2009/9. 68–79.
Jacsó Judit: Vagyonelkobzás szabályozásának svájci példája. In: Tanulmányok Horváth Tibor professor emeritus 80. születésnapja tiszteletére. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007. 65–87.
Kalapos Miklós Péter: Jelenthet-e paradigmaváltást az elmebeteg bűnelkövetők megítélésében a Büntető Törvénykönyv kényszergyógykezelésre vonatkozó szabályainak változása? Psychiatria Hungarica, 2011/3. 188–195.
Kamarás Péter: A felnőttkorúak próbára bocsátásáról. Belügyi Szemle, 1985/3. 67–69.
Kerezsi Klára: Koncepció a Büntető Törvénykönyv szankciórendszerének átalakításához, különös tekintettel a hazai pártfogó szolgálat működésére. Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok 33, 1996. 116–141.
Lajtár István: Az elkobzás ügyészi vizsgálata. Belügyi Szemle, 1998/4. 81–91.
Lukáts Ákosné – Jáger István: A büntetés hatása a pártfogó szemével. Büntetőjogi Tanulmányok, 1999/1. 69–76.
Mikula Márta: A pártfogói felügyeletről. Ügyészek Lapja, 2007/6. 23–32.
Nagy Ferenc: Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében. KJK, Budapest, 1986. 315.
Nagy Ferenc: A vagyonelkobzás büntetés alkotmányi tilalma? Magyar Jog, 1996/1. 24–26.
Nagy Ferenc: A vagyonelkobzásról. Büntetőjogi Kodifikáció, 2002/4. 11–18.
Nánási László: A megrovás múltja, jelene, jövője büntetőjogunkban. Ügyészségi Értesítő, 1992/1. 2–13.
Némethy Andrea: Az elkobzás és a vagyonelkobzás büntetőjogi szabályozástörténete 1978 után. Magyar Jog, 2001/9. 531–536.
Nyilasi Gyula: A próbára bocsátás alkalmazásának gyakorlata. Magyar Jog, 1982/11. 995–1005.

Orell Ferenc János: A pártfogó szervezet történeti emlékeiből-ügyészi szemmel. Ügyészek Lapja, 2007/6. 33–40.
Parti Katalin: A nők pártfogó felügyeletének és utógondozásának végrehajtásáról. Kriminológiai Tanulmányok 37, 2000. 144–160.
Rajmon Balázs: A vagyonelkobzás német szabályai. Magyar Jog, 2001/8. 493–502.
Sántha Ferenc: A jogi személyek büntetőjogi felelőssége. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002. 79.
Sárkány István – Tauber István: A pártfogó felügyelet néhány problémája egy empirikus vizsgálat tükrében. Belügyi Szemle, 1989/9. 35–41.
Sárközy Tamás: Büntetőjogi intézkedések a jogi személyekkel szemben? Magyar Jog, 2002/8. 449–456.
Schneiderné Makk Judit: A pártfogó felügyelet reformja. Börtönügyi Szemle, 2009/1. 87–94.
Szabados János: A pártfogó felügyelet végrehajtásának tapasztalatai. Rendészeti Szemle, 1990/10. 52–56.
Szeder Gyula: A vagyonelkobzás és az elkobzás új szabályairól. Magyar Jog, 1999/8. 484–491.
Tóth Mihály: Mielőtt sebtében padot ácsolnánk a jogi személyiségű vádlottaknak. Jogtudományi Közlöny, 2001/7-8. 279–286.
Vass Éva: A megrovás alkalmazásáról. Belügyi Szemle, 1981/10. 57–61.
Viszokay László: A megrovás a hatályos Büntető Törvénykönyvben. Magyar Jog, 1980/12. 1090–1099.
Viszokay László: A próbára bocsátás fejlődése és szabályozása. Magyar Jog, 1985/9. 812–819.
Vókó György: A pártfogó felügyelő szerepe a bűnügyi tudományokban. Ügyészek Lapja, 2006/6. 62–63.
Vókó György – Lajtár István: A kényszergyógykezelés személyi és intézményi feltételei. Belügyi Szemle, 1997/12. 12–21.

Bírósági gyakorlat

1/2011. BJE, 55/2007. BKv., 54/2007. BKv.
BH 2004. 351., BH 1993. 272., BH 1992. 290., BH 1989. 300., BH 1989. 260., BH 1984. 341., BH 2012. 113., BH 2011. 330., BH 2011. 88., BH 2009. 197; BH 2007. 324., BH 2007. 33., BH 2003. 12., BH 1997. 159., BH 1996. 570., BH 1994. 2., BH 1992. 366., BH 1991. 382., BH 1990. 287., BH 1987. 381., BH 1985. 337., BH 1981. 172, BH 2011. 301., BH 2001. 520., BH 1985. 339., BH 1984. 184., BH 1982. 401., BH 1980. 318., BH 1980. 45, EBH 2009. 1937., BH 2001. 352., BH 1993. 724., BH 1992. 747., BH 1987. 423.

1624/B/1991. AB határozat, 11/1992. (III. 5.) AB határozat, 1/2008. BJE, 2/2008. BJE, BKv. 69., BKv. 78., BKv. 95., BH 1990. 245., BH 1992. 511., BH 1993. 208., BH 1993. 275. BH 2009. 133., BH 2010. 173., EBH 2011. 2306.

IX. FEJEZET
A BÜNTETÉS KISZABÁSA

Dr. Elek Balázs

A halmazati büntetés

81. § (1) Bűnhalmazat esetén egy büntetést kell kiszabni.
(2) A halmazati büntetést a bűnhalmazatban lévő bűncselekményekre megállapított büntetési nemek, illetve büntetési tételek közül a legsúlyosabbnak az alapulvételével kell kiszabni.
(3) Ha a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül legalább kettő határozott ideig tartó szabadságvesztéssel büntetendő, a büntetési tétel felső határa a legmagasabb büntetési tétel felével emelkedik, de nem érheti el az egyes bűncselekményekre megállapított büntetési tételek felső határának együttes tartamát.
(4) Ha a bűnhalmazatban levő bűncselekmények közül legalább három különböző időpontokban elkövetett befejezett személy elleni erőszakos bűncselekmény, a (2) bekezdés szerinti büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladná, vagy a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények bármelyike életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni. Ha azonban e törvény Általános Része lehetővé teszi, a büntetés korlátlanul enyhíthető.
(5) A mellékbüntetés halmazati büntetés esetében sem haladhatja meg a törvényben meghatározott legmagasabb mértéket, illetve tartamot.

3.1. Bűnhalmazat az, ha az elkövető egy vagy több cselekménye több bűncselekményt valósít meg, és azokat egy eljárásban bírálják el [Btk. 6. § (1) bekezdés], ilyenkor a bíróság halmazati büntetést szab ki. A Btk. alapvetően megtartotta a halmazati büntetésre vonatkozó korábbi rendelkezéseket. A halmazati büntetés a bűnhalmazatban lévő cselekmények számától függetlenül formailag és tartalmilag is egységes büntetés, egyszeri elítélést jelent. Bár a Btk. 81. § (1) bekezdése a halmazati szabályokkal összefüggésben „büntetés" kiszabásáról rendelkezik, nincs kizárva az, hogy a bíróság intézkedést alkalmazzon, ha erre a törvény általános részében meghatározott egyéb feltételek megállapíthatóak. Nincs akadálya így például kétrendbeli hamis magánokirat felhasználása vétsége (Btk. 345. §) miatt intézkedésként próbára bocsátás alkalmazásának.

A halmazati büntetés kiszabása során nincsen dogmatikai jelentősége annak, hogy az elkövető egyetlen cselekményével valósítja-e meg több bűncselekmény törvényi tényállását (alaki halmazat), vagy egymással anyagi halmazatban, azaz térben és időben is elkülönülő cselekményeket valósított-e meg. Az alaki halmazatban álló bűncselekmények több külön büntetőeljárásban történő elbírálásának eljárásjogi akadálya van. A halmazati büntetés egységes, ami azt is jelenti, hogy egyszeri elítélést jelent, így egy időpont számít a büntetett előélethez fűződő mentesítés, a visszaesés, különös visszaesés, (erőszakos) többszörös visszaesés megállapítása szempontjából is. Ha az egymással anyagi halmazatban álló bűncselekményeket külön büntetőeljárásokban bírálták el, és a bíróságok (végrehajtandó) határozott ideig tartó szabadságvesztés büntetést szabtak ki, akkor az összbüntetési eljárás (Btk. 93. §) teremtheti meg annak a lehetőségét, hogy az elkövetőt utólag olyan helyzetbe hozza, mintha egy eljárás keretében került volna sor halmazati büntetés kiszabására. Ennek feltétele, hogy az elkövető valamennyi bűncselekményt a legkorábbi elsőfokú ítélet kihirdetését megelőzően kövesse el [Btk. 93. § (1) bekezdés].

3.2. A Btk. 81. § (2) és (3) bekezdése a bűnhalmazat elbírálására irányadó büntetési keretet állapítja meg. A halmazati büntetés kiszabására az úgynevezett abszorpció elve az egyik szabály, ami azt jelenti, hogy a halmazati büntetést a bűnhalmazatban lévő bűncselekményekre megállapított büntetési nemek, illetve büntetési tételek közül a legsúlyosabbnak az alapulvételével kell kiszabni. A törvény azon különös részi tényállásának a szankciója súlyosabb, amelyiknek a büntetési tételkeretének felső határa magasabb, illetve több tényállás összevetésekor nyilvánvalóan súlyosabb büntetés a szabadságvesztés, mint az elzárás. Ha a tíz évtől húsz évig vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető minősített emberölés a lopás bármely fordulatával találkozik, akkor az irányadó büntetés is a minősített emberölésre irányadó büntetési tétel lesz.

Az aszperáció elve lehetővé teszi a (2) bekezdés szerint irányadó büntetési tételkeret felső határának az áttörését abban az esetben, ha az nem elegendő a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények megfelelő elbírálására. A halmazati büntetésnek a (3) bekezdésben rögzített szabálya a büntetés felső határára ható kerettágító rendelkezés. A Btk. a korábbi Btk. szabályaival egyezően úgy rendelkezik, hogy a legsúlyosabb büntetési tétel felső határa a felével emelkedik abban az esetben, ha a törvény a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül legalább kettőre kizárólag határozott ideig tartó szabadságvesztés büntetést rendel. A Btk. megtartja a korábbi Btk. „emelkedik" fordulatát, és ezzel egyértelművé teszi, hogy a büntetési tételkeretet a jogalkotó határozta meg, annak emelése nem a jogalkalmazó feladata.

A megemelt felső határ nem érheti el az egyes bűncselekményekre megállapított büntetési tételek felső határának együttes tartamát, amiből az következik, hogy annál legalább egy nappal enyhébbnek kell lennie. Két bűncselekménynél a súlyosabb cselekmény büntetési tételének felső határa akkor emelkedhet a felével, ha ez kevesebb, mint a másik bűncselekmény büntetési tételének a felső határa. Ellenkező esetben a legsúlyosabb bűncselekmény büntetési tételének felső határa csak az enyhébben büntetendő cselekmény felső határának egy nappal kisebb mértékével emelkedik. Ha a Btk. 365. § (1) bekezdésében meghatározott két rablás bűntette találkozik, akkor mindkét cselekmény két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. Ilyenkor a kiszabható maximális büntetés tizenkettő év lehet, mert a nyolc éves felső határ a felével emelkedik. (Két azonos büntetési tételnél nyilvánvaló, hogy nem súlyosabb egyik sem, így a rablás bűntettére irányadó felső értéket kell a felével megemelni.) A két bűncselekmény büntetési tételének felső határa tizenhat év lenne, ami súlyosabb, mint a (3) bekezdés első fordulata szerint meghatározott tizenkettő év, így a kisebb érték lesz az adott esetben a felső büntetési tételkeret.

Abban az esetben azonban, ha az alapeseti rablás bűntette egy három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekménnyel találkozik, a súlyosabb rablás bűntettének a felső határa felével történő emelése ugyancsak tizenkét évet eredményezne. A két bűncselekményre megállapított büntetési tételek felső határának együttes tartama nyolc plusz három év, vagyis tizenegy év, ami a tizenkét évnél alacsonyabb. A halmazati büntetés az együttes tartamot, a tizenegy évet nem érheti el, azt tehát csökkenteni kell, mégpedig a szóba jöhető legkisebb tartammal, ami egy nap. Ebben az esetben a kiszabható szabadságvesztés maximuma tizenegy év mínusz egy nap lesz. Megjegyzendő azonban az, hogy években és napokban nem jellemző a halmazati büntetés kiszabása.

A halmazati büntetés nem haladhatja meg a határozott ideig tartó szabadságvesztésnek a Btk. 36. §-ában meghatározott generális maximumát, a huszonöt évet sem.

A bűnhalmazatnak a büntetési tételkeret felső határát emelő hatása van, ezért súlyosító körülményként a kétszeres értékelés tilalma miatt nem értékelhető (BKv. 56.). Ha kettőnél több olyan cselekmény alkot halmazatot, amit a törvény határozott tartamú szabadságvesztéssel fenyegetett, a kettőt meghaladóan elkövetett bűncselekményt súlyosító körülményként kell értékelni attól függetlenül, hogy az aszperáció szabályai szerint felemelt büntetési tétel keretet igénybe veszi-e a bíróság a büntetés kiszabás során, vagy a legsúlyosabb bűncselekményre előírt büntetési tétel figyelembevételével szabja ki a halmazati büntetést.

Ha a bűnhalmazatban álló bűncselekmények egyikére a Btk. korlátlan enyhítést enged, akkor a halmazati büntetés kiszabása során a korlátlan enyhítés szabályait nem lehet alkalmazni, de az irányadó büntetési tétel keretein belül ezt

enyhítő körülményként lehet értékelni. Nincs akadálya a korlátlan enyhítésnek, ha a halmazatban álló bűncselekmények bármelyikénél lehetőség van az enyhébb büntetés kiszabására (BH 1997. 377.).

A próbára bocsátás tartama alatt elkövetett bűncselekmény miatt a próbára bocsátást meg kell szüntetni, és a megszüntetett próbára bocsátásos ügyet, valamint az újabb bűncselekmény miatt indult büntetőügyeket egyesíteni kell, és bűnösség kimondása esetén halmazati büntetés kiszabásának van helye.

3.3. A Btk. 81. § (4) bekezdését a 2010. évi LVI. törvény illesztette be a korábbi Btk. rendelkezései közé, és ezen a Btk. alapjaiban nem változtat. A Btk. az általános halmazati szabályoktól eltérően, de kiemelt szigorral ítéli meg a személy elleni erőszakos bűncselekményeket elkövető bűnismétlőket. Az ő esetükben a bűnhalmazatban lévő legsúlyosabb bűncselekmény büntetési tételének felső határát a kétszeresére emeli, amennyiben azok közül legalább három, személy elleni erőszakos bűncselekmény. A korábbi Btk.-tól eltérően a törvény csak a különböző időpontokban elkövetett, befejezett bűncselekmények vonatkozásában írja ezt elő. További szigorítást jelent, hogy amennyiben a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladja, vagy a halmazatban lévő bűncselekmények közül a törvény szerint valamelyikre életfogytig tartó szabadságvesztés is kiszabható, az elkövetőre életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.

Kizárólag anyagi halmazatban álló befejezett bűncselekmények esetén alkalmazható a Btk. 81. § (4) bekezdésében foglalt szabály. Az anyagi halmazat feltétele, hogy az elkövető több – akár ugyanolyan, akár más-más bűncselekmény – törvényi tényállását több cselekményével valósítsa meg. Ebből logikailag az következik, hogy a több bűncselekményt megvalósító cselekmények időben elkülönülnek, egymást követik. Miután az anyagi halmazat szabályainak megfelelően három, egymással halmazatot alkotó bűncselekménynek minősül az a legalább három cselekmény is, amelyet viszonylag rövid időközökben – akár közvetlenül egymást követően – valósít meg az elkövető, ez irányadó annak eldöntésénél is, hogy a három személy elleni erőszakos bűncselekmény különböző időpontokban elkövetett-e.

Kizárt a Btk. 81. §-a (4) bekezdésének alkalmazása abban az esetben is, ha egymással részben alaki, részben anyagi halmazatban lévő bűncselekményeket kell elbírálni, ám azok közül nem állapítható meg legalább három, egymással anyagi halmazatot alkotó, befejezett személy elleni erőszakos bűncselekmény elkövetése. Nem alkalmazható a Btk. 81. §-ának (4) bekezdése abban az esetben sem, ha a súlyosabb bűncselekmény kísérlete magában foglalja egy másik, önmagában is személy elleni erőszakos bűncselekmény minősített befejezett alakzatát.

Abban az esetben azonban, ha a Btk. 10. §-ának (4) és (5) bekezdésére figyelemmel az önkéntes elállás vagy az eredmény bekövetkezésének önkéntes

elhárítása folytán az úgynevezett „maradék-bűncselekmény" befejezett alakzatát kell megállapítani – az egyéb feltételek fennállta esetén –, a halmazati büntetés súlyosabb szabályainak alkalmazása kötelező. [5/2013. (XII. 11.) BK vélemény]

Ha a három személy elleni erőszakos cselekmény egymással folytatólagos egységben áll, vagy valamelyik (esetleg súlyosabban minősülő) kísérlet, a rendelkezés nem alkalmazható. A személy elleni erőszakos bűncselekmények körét a Btk. 459. § (1) bekezdésének 26. pontja határozza meg. Amennyiben a személy elleni erőszakos bűncselekményeknél a büntetési tétel felső határa a kétszeres emelkedéssel a húsz évet meghaladná, vagy a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények bármelyike életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, a Btk. 81. § (4) bekezdés alapján életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni. A Btk.-ban meghatározott feltételek fennállásakor a bíróságnak az életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazása törvényi kötelessége. Mérlegelési lehetősége abban van a bírónak, hogy kizárja-e az életfogytig tartó szabadságvesztésből a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, vagy azt huszonöt és negyven év közötti időtartamban meghatározza. (Az erőszakos többszörös visszaesőknél ez a mérlegelési lehetőség már nincs meg, mert esetükben a Btk. 44. § (2) bekezdés a) pontja kizárja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét.)

Abban az esetben, ha a törvény általános része valamennyi bűncselekménynél lehetőséget ad a büntetés korlátlan enyhítésére, akkor a korlátlan enyhítésnek nincs akadálya. A törvény különös részében foglalt korlátlan enyhítést lehetővé tévő rendelkezések azonban figyelmen kívül maradnak. Ha a törvény a legalább három, különböző időpontokban elkövetett befejezett személy elleni erőszakos bűncselekmény egyikénél lehetővé teszi a büntetés korlátlan enyhítését, a halmazati büntetés kiszabása az általános szabályok szerint történik.

A Btk. 81. § (4) bekezdésének alkalmazása szempontjából anyagi bűnhalmazatról van szó, így a Btk. ezen rendelkezései akkor érvényesülhetnek, ha ezen anyagi halmazatban lévő bűncselekmények elbírálására egy bírósági eljárásban kerül sor. A Btk. 81. § (4) bekezdésében foglalt szabályra itt figyelemmel kell lenni már a vádemeléskor, illetve az egyesítésre és elkülönítésre vonatkozó eljárási szabályok alkalmazásakor. Amennyiben több eljárás indul, az ügyeket egyesíteni szükséges, illetve az egy eljárásban szereplő személy elleni erőszakos bűncselekmények elkülönítése nem történhet meg, mert akkor a törvény szigora nem érvényesül a jogalkotó szándéka szerint. „Az ügyek egyesítése és elkülönítése tárgyában hozott határozatoknak nem csupán eljárási, hanem büntető anyagi jogi következményei is lehetnek (halmazat, halmazati büntetés). E döntések megalapozottsága és önkényessége egyik elem lehet annak megítélésében, hogy a büntető igény érvényesítése tisztességesnek tekinthető-e vagy sem." [166/2011. (XII. 20.) AB határozat, Lévay Miklós alkotmánybíró különvéleménye.] Nem

tisztességes az eljárás, ha kiszámíthatatlanul, önkényesen történik annak eldöntése, hogy mely terhelteknél egyesíti a hatóság a több, folyamatban lévő büntetőügyet. Ha nem egyesítenék már a nyomozás során, vagy legkésőbb tárgyalási szakaszban a személy elleni erőszakos bűncselekmények miatt indult ügyeket, nem érvényesülhetne a törvényhozói akarat a szigorúbb büntetés kiszabására. Előfordulhatna, hogy valamely ügyben végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést alkalmazna a bíróság. Ha a bíróság mindhárom ügyben külön végrehajtandó szabadságvesztést szab ki, utólag az összbüntetésbe foglalás jelenthetne további kedvezményt. Ebben az esetben azonban a halmazati büntetés lenne a súlyosabb a kötelező életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása miatt.

Mindebből következik, hogy a halmazati büntetésre vonatkozó súlyosabb rendelkezések értelemszerűen csak akkor érvényesülhetnek, ha valamennyi bűncselekmény elbírálására egy bírósági eljárásban kerül sor. Amennyiben azonban több eljárás indul, és a Btk. 81. §-ának (4) bekezdésében foglalt feltételek kizárólag egyesítés útján lennének megállapíthatóak, de az egyesítésre nem került sor, a súlyosabb rendelkezések alkalmazása kizárt, illetve a cselekmények jogerős elbírálása után sem perújításnak, sem más rendkívüli jogorvoslati eljárásnak nincs helye az egyesítés elmaradása miatt. [5/2013. (XII. 11.) BK vélemény]

3.4. A Btk. 81. § (5) bekezdése szerint a mellékbüntetés halmazati büntetés esetén sem haladhatja meg a törvényben meghatározott legmagasabb mértéket, illetve tartamot. A Btk. 33. § (2) bekezdése szerint mellékbüntetés a közügyektől eltiltás, aminek a leghosszabb tartama tíz év. A Btk. 81. § (5) bekezdése erre külön nem utal, de a szabadságvesztésen kívüli többi büntetés (elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától eltiltás, kiutasítás) kiszabásakor sem haladhatja meg a halmazati büntetés a törvényben meghatározott legmagasabb mértéket, illetve tartamot. Halmazati büntetés esetén ugyanis egy büntetést kell kiszabni, és csak szabadságvesztés büntetési nemre lehetséges a büntetési tételkeretek emelése a 81. § (1)–(3) bekezdés alapján.

Összbüntetés

93. § (1) Ha az elkövetőt több, határozott ideig tartó szabadságvesztésre ítélik, a jogerősen kiszabott büntetéseket – törvényben meghatározottak szerint – összbüntetésbe kell foglalni, ha az elkövető valamennyi bűncselekményt a legkorábbi első fokú ítélet kihirdetését megelőzően követte el.
(2) Összbüntetésbe csak olyan végrehajtandó szabadságvesztések foglalhatók, amelyeket az összbüntetésbe foglaláskor még nem hajtottak végre, vagy amelyeket folyamatosan hajtanak végre.
(3) Ha felfüggesztett szabadságvesztést kell utóbb végrehajtani, azt az összbüntetésbe foglalás szempontjából a továbbiakban végrehajtandó szabadságvesztésnek kell tekinteni.
(4) Nem foglalható összbüntetésbe
a) a korábban már összbüntetésbe foglalt büntetés,
b) a pénzbüntetés és a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés.

94. § Az összbüntetés tartamát úgy kell meghatározni, mintha halmazati büntetést szabnának ki. Az összbüntetés tartamának azonban el kell érnie a legsúlyosabb büntetésnek és a rövidebb büntetés vagy büntetések egyharmad részének összegeként számított tartamot, de az nem haladhatja meg a büntetések együttes tartamát.

95. § (1) Különböző fokozatban végrehajtandó szabadságvesztések összbüntetésbe foglalása esetén végrehajtási fokozatként a legszigorúbbat kell meghatározni. Ha az összbüntetés mértéke három év vagy azt meghaladó tartamú, illetve többszörös visszaesőnél két év vagy ezt meghaladó tartamú, az összbüntetés végrehajtási fokozatát ennek figyelembevételével kell meghatározni.
(2) Ha az (1) bekezdés alkalmazásával megállapítandó végrehajtási fokozat az elítélt számára méltánytalan hátrányt jelentene, eggyel enyhébb fokozat állapítható meg.

96. § (1) Ha a foglalkozástól eltiltást, a járművezetéstől eltiltást, a kitiltást, a sportrendezvények látogatásától való eltiltást vagy a kiutasítást szabadságvesztés mellett szabták ki, és a szabadságvesztés büntetéseket összbüntetésbe foglalták, akkor több, azonos tartalmú foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy kiutasítás közül azt kell végrehajtani, amelyik az elítéltre hátrányosabb.
(2) A közügyektől eltiltás mellékbüntetés nem foglalható összbüntetésbe. Több közügyektől eltiltás mellékbüntetés közül azt kell végrehajtani, amelyik a leghosszabb tartamú.

10.1. Összbüntetésbe foglalásnak a Btk. 93. § (1) bekezdése alapján akkor van helye, amikor az elkövető több bűncselekményét a bíróság több eljárásban bírálta el, és külön-külön szabott ki határozott idejű szabadságvesztés büntetéseket. Az összbüntetésbe foglalás szempontjából annak nincs jelentősége, hogy ugyanazon bíróság vagy különböző bíróságok jártak el az elkövetővel szemben. Az összbüntetésbe foglalás célja azon hátrányok kiküszöbölése, melyek az elítéltet az egyes cselekményei külön eljárásban elbírálása folytán érik. Az összbüntetéssel az elítélt olyan helyzetbe kerül, mintha a vele szemben kiszabott, több szabadságvesztés büntetés alapjául szolgáló cselekményeket egy eljárásban bírálta volna el a bíróság, és halmazati büntetést szabott volna ki vele szemben.

Halmazati büntetés kiszabása akkor lehetséges, ha az elkövető által megvalósított több bűncselekményt a bíróság egy eljárásban bírálja el. Gyakran előfordul azonban, hogy az elkövetővel szemben több bűncselekmény miatt folyik több eljárás, amely ügyeknek az egyesítése nem célszerű. Kizárhatja az ügyek egyesítését, ha az eljárási pozíciók keveredének az egyesített ügyben, ami bizonyítási nehézséget is okozhat a tanúk és terheltek eltérő vallomás-megtagadási okaira is figyelemmel. Ilyenkor az egyes ítéletekben kiszabott büntetéseket utólag kell összbüntetésbe foglalni.

Összbüntetésre az egymással úgynevezett *quasi* halmazati viszonyban álló büntetésekre nézve van lehetőség, ami azt jelenti, hogy az elkövető valamennyi bűncselekményt a vele szemben legkorábban hozott elsőfokú ítélet kihirdetését megelőzően követte el.

Ha a terhelt a vele szemben szabadságvesztést kiszabó elsőfokú ítélet kihirdetése után valósítja meg azt a bűncselekményt, amely miatt ismételten végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, az összbüntetésbe foglalás a törvény rendelkezésére figyelemmel kizárt. A Btk. a legkorábbi elsőfokú ítélet kihirdetése után megvalósított bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztés összbüntetésbe foglalására azonban akkor sem ad lehetőséget, ha az ítélet csak másod- vagy harmadfokon emelkedik jogerőre. Az a terhelt, aki büntetőeljárás hatálya alatt áll, és a bíróság nem jogerősen még ítéletet is hoz vele szemben, nem élhet az összbüntetésben megnyilvánuló kedvezménnyel, és rendszerint nincs is eljárási lehetőség a már kihirdetett ítélet után elkövetett bűncselekmény miatt meginduló büntetőeljárások egyesítésére. Ebben az esetben saját maga igazolja az elkövető, hogy a vele szemben hozott ítélet rá nézve nem volt visszatartó hatással. Megjegyzendő, hogy az elsőfokú ítélet kihirdetésekor nem biztos, hogy marasztaló ítéletet hozott a bíróság, mert azonos tényállás megállapítása mellett is előfordulhat, hogy csak másodfokon mondja ki bűnösnek a bíróság, és szab ki büntetést, amely döntéssel szemben még élhet a harmadfokú jogorvoslat lehetőségével. Az ítélet kihirdetése a büntető eljárási szabályok szerint nem feltétlenül jelenti azt is, hogy arról a terhelt tudomást szerez, az elsőfokú ítélet kihirdetésének mint objektív körülménynek van az összbüntetésbe foglalás szempontjából jelentősége. Előfordulhat, hogy az ítélet kihirdetése és az egyéb módon történő közlésének időpontja elválik egymástól. A legkorábbi ítéleten ebben az esetben a legkorábban kihirdetett első fokú ítéletet kell érteni. A terhelt távollétében is hozhat a bíróság ítéletet, amikor vagy hirdetményi úton [Be. 70. § (5) bekezdés], vagy kézbesítés [Be. 262. § (2) bekezdés, 281. § (9) bekezdés] vagy kézbesítési megbízott útján [Be. 586. § (3) bekezdés] közli a határozatát. Az összbüntetésbe foglalás szempontjából az elsőfokú ítélet szóbeli kihirdetése időpontjának van jelentősége. Figyelemmel az anyagi határidők szabályaira, az elsőfokú ítélet szóbeli kihirdetését követően, ugyanazon a napon elkövetett (befejezett) bűncselekmény már nem foglalható összbüntetésbe.

10.2. Az összbüntetés jogintézménye a célját akkor tudja elérni, ha az összbüntetésbe foglaláskor az összbüntetésbe foglalandó szabadságvesztések végrehajtása még nem fejeződött be. A Btk. 93. § (2) bekezdése alapján, ha az elítélt valamelyik szabadságvesztést már kitöltötte, nincs arra lehetőség, hogy a terheltet a bíróság olyan helyzetbe hozza, mintha ügyeit egy eljárásban bírálták volna el. Az összbüntetésbe foglalás addig lehetséges, amíg a Btk. 93. § (1) bekezdésben előírt feltételnek megfelelő büntetéseket még nem hajtották teljesen végre, illetve ha végrehajtásuk folyamatos. Nincs lehetőség az összbüntetésbe foglalásra, ha az elkövető a jogerős ítélettel kiszabott végrehajtandó szabadságvesztést már kitöltötte, majd ezt követően válik ismertté, hogy a szabadságvesztést kiszabó ítélet meghozatala előtt is megvalósított már egy bűncselekményt.

Ha a korábbi ügyben jogerősen kiszabott szabadságvesztés büntetését még tölti az elkövető, vagy ebből a büntetésből feltételes szabadságra bocsátották, és ez idő alatt ítélik el a korábbi elsőfokú ítélet kihirdetését megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt, az összbüntetésbe foglalásnak nincs akadálya. A feltételes szabadságra bocsátás ideje ugyanis még része a végrehajtásnak, annak tartama

alatt a terhelt még szabadságvesztés hatálya alatt áll. A büntetés akkor tekinthető végrehajtottnak, ha a feltételes szabadság eredményesen letelt.

Ugyanez a helyzet, ha két szabadságvesztést folyamatosan, időbeli megszakítás nélkül hajtanak végre, vagy ha az elkövető az egyik büntetés kitöltése után bármely okból, például előzetes letartóztatás miatt nem kerül szabadlábra, vagy korábbi, olyan felfüggesztett szabadságvesztés utólagos végrehajtását rendelte el a bíróság, ami nincs quasi halmazati viszonyban a másik két szabadságvesztés büntetéssel.

A határozott ideig tartó szabadságvesztésből engedélyezett feltételes szabadságra bocsátás megszüntetése körében a Btk. 40. § (1) bekezdés a) és b) pontja esetében az összbüntetés kérdése nem merülhet fel. A Btk. 40. § (4) bekezdése szerint, ha a feltételes szabadság tartama alatt az elítélten olyan bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztést kell végrehajtani, amelyet a korábbi ítélet jogerőre emelkedése előtt követett el, a szabadságvesztés végrehajtása a feltételes szabadságot félbeszakítja, és a bíróság a feltételes szabadság legkorábbi időpontját az a) és b) pontban meghatározott tartamig elhalasztja. Az idézett rendelkezésből az következik, hogy nem lehet megszüntetni a feltételes szabadságot *quasi* halmazat esetén, hanem az ezért kiszabott büntetés végrehajtása miatt a feltételes szabadság félbeszakad, és a folytatódását el kell halasztani. Abban az esetben azonban, ha az összbüntetésbe foglalás feltételei fennállnak, az összbüntetésbe foglalás megelőzi a Btk. 40. § (4) bekezdésének alkalmazását. A korábbi ítélet jogerőre emelkedése előtt, de a korábbi ítélet kihirdetését követően elkövetett cselekmény esetén – az egyéb feltételek fennállása mellett – a Btk. 40. § (4) bekezdését kell alkalmazni.

Kérdésként merülhet fel, hogy abban az esetben, ha különböző eljárásokban bírálják el a terhelt azon cselekményeit, amelyek közül legalább három különböző időpontokban elkövetett befejezett személy elleni erőszakos bűncselekmény, és bármelyik bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntetendő, akkor lehetséges-e az összbüntetésbe foglalás. Ilyen esetben már az ügyek egyesítés nélküli lefolytatása is ellenkezik a jogalkotó céljaival a kötelező életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés kiszabásával, ami az összbüntetés további kedvezményét kizárja.

Az összbüntetésnek a Btk. továbbra is csak a keretszabályait adja meg. A részletszabályok kidolgozása a bírói gyakorlatra hárul. Az új szabályokra figyelemmel a korábbi 3/2002. és a 2/2006. Büntető Jogegységi határozat lényegében már nem vagy csak nagyon szűk körben alkalmazható.

Az összbüntetés szabályainak többszöri változása kapcsán a bírói gyakorlat kialakította, hogy az alapítéletek jogereje számít akkor, amikor abban dönt a bíróság, hogy mely jogszabályok alapján kell összbüntetésbe foglalni. Ha az összbüntetésbe foglalandó ítéletek közül legalább egy a Btk. hatálybalépését követően

emelkedett jogerőre, a Btk. 93–96. §-át kell alkalmazni.[24] Ilyen esetben nem is lehet vizsgálni, hogy mely szabályok kedvezőbbek az elkövetőre nézve.

Az összbüntetés anyagi jogi jogintézmény. Tartalma szerint azonban nem vonható a Btk. 2. §-ában írt időbeli hatály értelmezési körébe. A hátrányosabb rendelkezések visszaható hatállyal való alkalmazásának tilalma és fő szabályként az elkövetéskor hatályos büntető törvény alkalmazása a bűncselekmény elbírálására vonatkozik. A bűncselekmény elbírálása a fellebbezéssel már nem támadható ügydöntő határozat kihirdetésével, az összbüntetéssel összefüggésben a bűnösséget megállapító és határozott ideig tartó szabadságvesztést kiszabó ítélet jogerőre emelkedésével befejeződik. Összbüntetésbe foglalásra csak azt követően kerülhet sor, ha van legalább két jogerős ítélet, amely határozott ideig tartó és végrehajtható (vagy végrehajthatóvá vált) szabadságvesztést tartalmaz. Az összbüntetési eljárás jogerő után lefolytatható különleges eljárás, és az összbüntetési ítéletben a bíróság nem meghatározott tartamú szabadságvesztésre „ítéli" a terheltet, hanem megállapítja az összbüntetés tartamát. Az összbüntetés tehát a jogi természetét illetően inkább büntetés-végrehajtási jellegű.

Amennyiben felfüggesztett szabadságvesztést utóbb végre kell hajtani, akkor azt a Btk. 93. § (3) bekezdése alapján az összbüntetésbe foglalás szempontjából a továbbiakban végrehajtandó szabadságvesztésnek kell tekinteni. Ha két korábbi felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását rendelik el, és ezek az elítélések quasi halmazatban állnak egymással, ezeket a büntetéseket összbüntetésbe kell foglalni.

10.3. A Btk. 93. § (4) bekezdés a) pontja alapján nem foglalható összbüntetésbe a korábban már összbüntetésbe foglalt büntetés. A Btk. tehát nem teszi lehetővé az összbüntetésként megállapított büntetés újabb összbüntetésbe foglalását a többszörözött kedvezmény kizárása érdekében. A többszörös összbüntetésbe foglalás nem lenne összeegyeztethető a Btk.-ban megtestesülő kriminálpolitikai törekvésekkel. A Btk. szabályai nem érintik a Be. utólagos összbüntetésbe foglalást megengedő szabályait. Az utólagos összbüntetésbe foglalásnak azt a törvényi feltételét, hogy az összbüntetési ítélet nem a törvénynek megfelelően rendelkezett, továbbra sem lehet kiterjesztően értelmezni, ennek a különleges eljárásnak tehát csak akkor van helye, ha a korábbi összbüntetés tartamát a bíróság a Btk. rendelkezéseinek kifejezett megszegésével állapította meg (BH 1997. 513.).

Amennyiben az alapítéletek egyikének jogereje a Btk. hatálybalépése, azaz 2013. július 1-e utáni, akkor a korábban összbüntetésbe foglalt büntetésekkel az újabb elítélés akkor sem foglalható összbüntetésbe, ha közöttük a „tiszta" kvázi

24 A 2012. évi CCXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról (a továbbiakban: Btk.) 3. §-a

halmazati viszony fennáll. A Btk. 3. §-a értelmében az új Btk. alkalmazandó, melynek 93. §-a a (4) bekezdésének a/ pontjában kimondja, hogy „nem foglalható összbüntetésbe a korábban már összbüntetésbe foglalt büntetés". (Debreceni Ítélőtábla Bpkf. III. 41/2014/2.)

Szükséges megjegyezni, hogy akad olyan álláspont is, amely szerint a rendelkezés a korábban már összbüntetésbe foglalt büntetés összbüntetésbe foglalását zárja ki, nincs azonban elvi akadálya az alapítéletekhez való visszatérésnek és az azokban kiszabott büntetések ismételt összbüntetésbe foglalásának.

A Btk. 93. § (4) bekezdés b) pontja a pénzbüntetés és a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés összbüntetésbe foglalását zárja ki, de az összbüntetés általános szabályaiból az is következik, hogy az elzárás sem foglalható összbüntetésbe, mert az sem szabadságvesztés büntetés.

A Btk. az összbüntetésbe foglalás kötelezettségét írja elő, amit az „összbüntetésbe kell foglalni" szófordulattal fejez ki, de a Be. 574. § (4) bekezdése előírja, hogy az összbüntetési eljárás lefolytatásához – kivéve, ha azt az elítélt indítványozta – az elítélt hozzájárulását minden esetben be kell szerezni. Az összbüntetési eljárást hivatalból vagy indítványra lehet lefolytatni. A hivatalból való eljárás lefolytatása mellett szól, hogy az összbüntetésbe foglalás lehetősége ténykérdés. Az elítélt eldöntheti, hogy hozzájárul-e az összbüntetési eljárás lefolytatásához, vagy esetleg kivárja a további elítélést, mert tudja, hogy akkor kedvezőbb helyzetbe kerülhet, mintha már az első kettő után kérte volna. Előfordulhat, hogy azért nem járul hozzá az összbüntetésbe foglaláshoz, mert az ránézve hátrányosabb lenne olyan esetben, ha a hosszabb tartamú alapítéletben nem zárták ki a feltételes szabadságból, a rövidebb tartamúban igen, és ez utóbbi rendelkezés lenne irányadó az összbüntetésre is.

Az elítélt hozzájárulását előíró szabály sem kiterjesztően, sem szűkítően nem értelmezhető, ami azt jelenti, hogy azokat a büntetéseket nem lehet összbüntetésbe foglalni, amelyekhez az elítélt kifejezetten nem járult hozzá. Az általa megjelölt büntetések összbüntetésbe foglalása viszont – ha az anyagi jogi törvényi feltételek fennállnak – nem mellőzhető. Az elítélt tehát szabadon választhat, hogy a folyamatosan töltött (vagy még végre nem hajtott) büntetései közül melyek összbüntetésbe foglalását kéri, melyekét nem. A bíróság e nyilatkozatához kötve van, csak annak keretei között vizsgálhatja a további törvényi feltételek meglétét.

10.4. A Btk. 94. § alapján az összbüntetés mértékét úgy kell meghatározni, mintha halmazati büntetés kiszabására kerülne sor. Az összbüntetés tartamának megállapításakor kizárt a kumuláció, azaz az összbüntetési tartam nem haladhatja meg az alapítéletekben kiszabott szabadságvesztés büntetések együttes tartamát.

Az összbüntetés mértékének a megállapításakor a leghosszabb tartamú szabadságvesztést kell alapul venni, míg a rövidebb büntetés (vagy büntetések)

legfeljebb kétharmad részének együttes tartamát lehet elengedni. Az összbüntetésnek a Btk.-ban meghatározott minimális tartama a legsúlyosabb büntetésnek és a rövidebb büntetés vagy büntetések egyharmad részének összege.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni azonban a halmazati büntetés maximális tartamára a Btk. 81. § (3) bekezdésében rögzített szabályt, amit az összbüntetésre vonatkozó szabályok sem írhatnak felül. Ha a bíróság halmazati büntetést szabott ki valamelyik eljárásban, és például a nagyszámú halmazatra figyelemmel a halmazati büntetésként kiszabható büntetés felső határát elérte az egyik alapítéletben kiszabott szabadságvesztés büntetés, ezt az összbüntetés sem lépheti túl, hiszen összbüntetéssel sem kerülhet hátrányosabb helyzetbe, mintha egy eljárásban halmazati büntetést szabtak volna ki vele szemben.

A Btk. 94. § második mondatának az a rendelkezése, hogy az összbüntetés tartamának el kell érnie a legsúlyosabb büntetésnek és a rövidebb büntetés egyharmad részének összegeként számított tartamot, nem teszi mellőzhetővé a 94. § első mondatát, az nem eredményezheti a halmazati büntetéssel kapcsolatos normák sérelmét. Az összbüntetés jogintézményének elvi alapja az, hogy halmazat és halmazati büntetés lett volna.

Az összbüntetésbe foglalás során a Btk. 80. §-ában meghatározott büntetéskiszabási elvek már nem alkalmazhatók. Így a büntetés tárgyi súlya, az elkövető társadalomra veszélyessége, a bűnösség foka vagy az egyéb enyhítő és súlyosító körülmények nem vizsgálhatók. Kizárt az alapítéletekben kiszabott büntetések újraértékelése, és a terhelt személyi körülményeiben a jogerős alapítéletek óta eltelt változásokat sem lehet figyelembe venni. Összbüntetésbe foglalásnál nem is büntetés kiszabásról van szó, hanem az összbüntetés tartamának meghatározásáról. Figyelembe lehet venni azonban a csökkentés mérvének a megítélésénél — többek között — azt is, hogy a több alapeljárásban elbírált cselekmények jellegükben azonosak vagy hasonlók-e; elkövetési magatartásuk időbelileg egybeeső vagy közeli-e; a cselekmények egymással összefüggésben állnak-e (BH 2004. 396.). Az összbüntetésbe foglaláskor a cselekmények ismételt elbírálására már nem kerülhet sor, hanem a kiszabott büntetések összevetéséről van szó. A Btk. 94. § szóhasználata is az összbüntetés tartamának meghatározásáról szól, és nem büntetés kiszabásáról.

Az összbüntetés tartamának, illetve az elengedés mértékének megállapítása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy az egyes alapítéletekből kiszabott büntetésekből a terhelt ténylegesen mennyit töltött ki az összbüntetésbe foglalás időpontjáig, illetve hogy milyen tartamú a büntetés még le nem töltött része.[25]

25 Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: *Büntetőjog I. Általános rész.* HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.

A Btk. 36. §-a a alapján az összbüntetés tartama a huszonöt évet sem haladhatja meg, mint a határozott ideig tartó szabadságvesztés büntetés halmazati vagy összbüntetésre irányadó felső határát.

10.5. Az összbüntetés egységes büntetés, tehát a kapcsolódó járulékos rendelkezések vonatkozásában is egységes szabályoknak kell érvényesülniük. A Btk. 95. § (1) bekezdése alapján ez vonatkozik az összbüntetésként megállapított szabadságvesztés végrehajtási fokozatára, valamint a feltételes szabadságra bocsátásra is.

Ha az alapítéletekben különböző fokozatban végrehajtandó szabadságvesztések szerepelnek, és ezek kerülnek összbüntetésbe foglalásra, az összbüntetést abban a fokozatban kell végrehajtani, amelyik az alapítéletekben megállapítottak közül a legszigorúbb. Három év vagy azt meghaladó tartamú, többszörös visszaeső esetében kettő év vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztésnél a Btk. 37. § (2) és (3) bekezdésének szabályait is vizsgálni kell, és a végrehajtási fokozatot ennek figyelembevételével kell megállapítani. Ha a szabadságvesztés tartalma összbüntetésbe foglalás folytán éri el vagy haladja meg a három évet, és az alapítéletekkel elbírált bűncselekmények között a Btk. 37. § (3) bekezdésének aa), ab), ac) vagy ad) alpontjaiban felsorolt bűncselekmény is szerepel, az összbüntetés végrehajtási fokozatát fegyházban kell meghatározni. Összbüntetésbe foglalásra csak quasi halmazati viszonyban álló elítélések esetében kerülhet sor, s ha a cselekményeket egy eljárásban bírálták volna el, akkor is fegyház végrehajtási fokozatot kellett volna megállapítani. Hasonló az eljárási helyzet, ha az összbüntetésbe foglalás folytán a két évet eléri vagy meghaladja a szabadságvesztés büntetés, és az elítélt többszörös visszaeső, a Btk. 37. § (3) bekezdés b) pontja alapján ugyancsak fegyház a szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozata.

Ha az általános szabályok szerint megállapítandó végrehajtási fokozat az elítélt számára méltánytalan hátrányt jelente, fegyház helyett börtön határozható meg, míg börtön esetében fogház alkalmazására nyílhat lehetőség a Btk. 95. § (2) bekezdésének alkalmazásával.

A Btk.-val a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. számú törvényerejű rendeletbe beiktatott 126. § (2c) bekezdése arról rendelkezik, hogy az 1978. évi IV. törvény alkalmazásával kiszabott szabadságvesztésre ítélt a 2013. június 30. napján hatályban volt 1978. évi IV. törvény rendelkezései alapján bocsátható feltételes szabadságra.

Ha az összbüntetésbe foglalásra 2013. július 1. napja után kerül sor, de valamennyi alapítélet jogereje ezen időpont előtti, akkor kizárólag a régi Btk. szabályai az irányadók, amelyeken az alapítéletek rendelkezései nyugszanak. Az összbüntetésbe foglalás is a régi Btk.-n alapszik. Ennek megfelelően a feltételes szabadságra bocsáthatóság a végrehajtási fokozathoz igazodik. A 3/2002. Büntető Jogegységi

határozat szerint a feltételes szabadságra bocsáthatóság legkorábbi időpontját nem kell feltüntetni az összbüntetési ítélet rendelkező részében.

A 2013. július 1. napjával módosított Be. 258. §-a (2) bekezdésének e/ pontja értelmében az ítélet rendelkező részének tartalmaznia kell a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges legkorábbi időpontját [Btk. 38. § (1) bekezdés]. A büntetőeljárási törvényt – figyelemmel a 11. §-ában megfogalmazottakra, mely szerint a büntetőeljárást a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő törvény szerint kell lefolytatni – csak a hatályos Btk., a 2012. évi C. törvény töltheti ki tartalommal. A Be. szövegébe illesztett Btk. 38. §-ának a megjelölése, amely a feltételes szabadságra bocsáthatóságról szól, nem értelmezhető a korábbi anyagi jogi szabály, az 1978. évi IV. törvény 47. §-ának alkalmazása mellett. Ebből is nyilvánvaló, hogy amennyiben a régi Btk. alapján történik az összbüntetésbe foglalás, akkor a Büntetőeljárásról szóló törvénynek az új Btk.-ra utaló előírásai sem alkalmazhatók, hanem a jogegységi határozat III. pontja az irányadó. (Debreceni Ítélőtábla Bkf. III. 757/2013/2.)

Ha az összbüntetésbe foglalásra 2013. július 1. napja után kerül sor, de az egyik alapítélet jogereje 2013. július 1. napja utáni, ezért a Btk. 3. §-a értelmében az összbüntetésbe foglalásnál a kvázi halmazat értelmezésére és az összbüntetés mértékének a megállapítására az új Btk. az irányadó, de mindegyik alapítélet a régi Btk.-n alapult, akkor a feltételes szabadságra bocsáthatóságot ugyancsak nem lehet az új Btk. szabályai szerint megállapítani.

Az új Btk. nem a végrehajtási fokozathoz igazítja a feltételes szabadságra bocsáthatóság legkorábbi időpontját, hanem egy büntetéskiszabási tényező, a visszaesés függvényévé vált. Ezáltal a bűncselekmény elbírálásának körébe tartozik, mint ahogyan ezt a 4/2013. BK vélemény kimondja. A bűncselekmény elbírálása az ítélet jogerőre emelkedésével befejeződik, ezt követően, végrehajtási szakban a Btk. 2. §-a, az időbeli hatály kérdése nem értelmezhető, mert többé már nem beszélhetünk elbírálásról. Az összbüntetési eljárás különleges eljárás, azaz jogerő utáni. Mindezekre is figyelemmel az alapítéletek rendelkezései res iudicata-t (ítélt dolog) képeznek, az összbüntetésbe foglalás során nem változtathatók meg.

Abban az esetben, ha elítéltet az (új) Btk. hatályba lépése előtt jogerősen börtönbüntetésre ítélték, majd az új Btk. hatályba lépése után az új büntetőszabályok alapján is szabadságvesztés büntetésre ítélték, akkor a korábbi elítélésre vonatkozó szabályok szerint a büntetés háromnegyed részének letöltése után, míg a hatályos Btk. szabályozása szerint a kétharmad részének letöltését követően bocsátható legkorábban feltételes szabadságra. Ebben az esetben a Btk. 3. §-ában foglalt szabályból kiindulva csak a Btk. 93–96. §-át lehet alkalmazni összbüntetésnél, semmilyen más szabályt nem az új Btk.-ból. A Legfelsőbb Bíróság BJE 3/2002. számú jogegységi határozata III. pontját alkalmazva az összbüntetés

egységes büntetés, a végrehajtási fokozatot és a feltételes szabadságra bocsátható-ságot tekintve a legszigorúbb lehetőség hat ki az egész büntetésre, amelyet már az összbüntetés rendelkező részében is fel kell tüntetni.

Az összbüntetés egységes büntetés, amiből az is következik, hogy az egyéb járulékos rendelkezések vonatkozásában is egységes szabályoknak kell érvényesülni, mint a feltételes szabadságra bocsátásra is. A korábbi gyakorlat irányadó a jövőben abban, hogyha az elítélt bármely büntetéséből nem bocsátható feltételes szabadságra, az összbüntetésből sem lesz feltételes szabadságra bocsátható.

A foglalkozástól eltiltás, a járművezetéstől eltiltás, a kitiltás, a sportrendezvények látogatásától való eltiltás és a kiutasítás esetében a Btk. 96. §-a alapján az abszorpció elve érvényesül, ha ezen büntetéseket összbüntetésbe foglalható szabadságvesztés mellett szabták ki, hiszen ezek közül — ha azonos tartalmúak — az elítéltre nézve hátrányosabbat kell végrehajtani. A pénzbüntetés nem szerepel a Btk. 96. § felsorolásában. Az eltérő szabályozás azt eredményezi, hogy több pénzbüntetés vonatkozásában maradéktalanul érvényesül a kumuláció elve.

A közügyektől eltiltás mindig egységes büntetés, így több közügyektől eltiltás kiszabása esetén minden esetben a leghosszabb tartamút kell végrehajtani.

Több foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy kiutasítás esetében nemcsak a tiltási időtartamban lehet eltérés, hanem lehetséges, hogy például a foglalkozástól eltiltás különböző foglalkozási ágakra, a több járművezetéstől eltiltás a járművek más-más körére terjed ki. Ilyenkor az azonos megnevezésű büntetések sem azonos tartalmúak, így végrehajtásukra nem vonatkozik a Btk. 96. § (1) bekezdésben meghatározott szabály, ezért az eltérő tartalmú azonos büntetéseket egymástól függetlenül, külön-külön kell végrehajtani, de telhetnek ugyanazon időtartam alatt is. Az azonos tartamú büntetések közül az elítéltre hátrányosabb nem feltétlenül a leghosszabb tartamú, hanem amelyből az összbüntetésbe foglaláskor még több vár végrehajtásra.

Felhasznált és válogatott irodalom

Angyal Pál: *A magyar büntetőjog tankönyve.* Atheneum, Budapest, 1909.
Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: *Büntetőjog I. Általános rész.* HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.
Bencze Mátyás: *Elvek és gyakorlatok, jogalkalmazási minták és problémák a bírói ítélkezésben.* A Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar és a Gondolat Kiadó közös sorozata, X. Sorozatszerkesztő: Szabadfalvi József. Dignitas Iuris Debreceni Iskola, Budapest, 2011.

Elek Balázs: *A bíró büntetéskiszabási szemléletének jogalkotói alakítása.* Kriminológiai Közlemények 70. Válogatás a Magyar Kriminológiai Társaság 2011. évben tartott tudományos rendezvényein elhangzott előadásokból. Budapest, 2012. 20–33.
Finkey Ferencz: *A magyar büntetőjog tankönyve.* Grill Károly Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1914.
Földvári József: *Magyar Büntetőjog Általános Rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 1998.
Gál Attila: Büntetéskiszabási kérdések az új büntető kódexben. Büntetőjogi Kodifikáció, 2003/4. 8–18.
Gál István: *Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007. 11–26.
Herke Csongor: *Súlyosítási tilalom a büntetőeljárásban.* PTE, ÁJK Pécs, 2010.
Györgyi Kálmán: *A büntetés kiszabás elvei.* Jogtudományi Közlöny, 1983/3. 167–179.
Kónya István: *A Btk. változásai, avagy a Btk. elmúlt évtizede.* Magyar Jog, 2010/9. 513–521.
Kónya István: *A három csapás bírói szemmel.* Magyar Jog, 2011/3. 29–135.
Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része.* Korona Kiadó, Budapest, 2001.

Bírósági gyakorlat:

BKv. 56.
BH 1998. 258., BH 1999. 1., 1982. 174., BH 1978. 420., BH 1980. 157., BH 1989. 48., BH 1996. 350., BH 1993. 480., BH 1992. 291., BH 2001. 354., BH 2004. 396., BH 1997. 513., BH 1979. 100., BH 2011. 130., BH 1991. 428., BH 2009. 96., BH 2004. 397., BH 2006. 146., BH 1997. 377.

XI. FEJEZET

A FIATALKORÚAKRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK

Dr. lajtár István

Alapvető rendelkezések

105. § (1) Fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.
(2) E törvény rendelkezéseit a fiatalkorúakra a jelen fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

1. A fiatalkorúság fogalmát a magyar büntetőjogban az 1878. évi V. törvénycikk (Csemegi-kódex) első novellája, a büntető törvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908. évi XXXVI. törvénycikk 16. §-ának első bekezdése határozta meg a következők szerint: az, aki a bűntett vagy vétség elkövetésekor életének tizenkettedik életévét már meghaladta, de tizennyolcadik évét még nem töltötte be **(fiatalkorú)**, ha a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége nem volt meg, büntetőjogi felelősségre nem vonható. Ezt megelőzően, a Csemegi-kódex a fiatalkorú elnevezést bár nem használta, azonban **„A beszámítást kizáró vagy enyhítő okok"** között említette a 12–16 éves életkort: az ilyen személy is csak akkor volt büntetés alá vehető, ha rendelkezett a cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással, és ekkor is enyhébb szabályok szerint alakult a vele szemben kiszabott büntetés. Ellenkező esetben javítóintézetben volt elhelyezhető (84–86. §). Az 1908-as novellát a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. tvr. helyezte hatályon kívül, az életkori kereteken azonban a rendelet nem változtatott.

A fiatalkorúak büntetőjogának viszonylagos önállóságát megszüntetve, a fiatalkorúakra vonatkozó eltérő rendelkezéseket mint az egységes büntető törvénykönyv önálló szerkezeti részét először az 1961. évi V. törvény (VI. Fejezet) fogalmazta meg, és ezt a megoldást tartotta fenn mind az 1978. évi IV. törvény (VII. Fejezet), mind a 2012. évi C. törvény (IX. Fejezet). Megjegyezendő azonban, hogy az új Btk. kodifikációs folyamatának egy korábbi fázisában volt egy olyan

elgondolás, hogy a fiatalkorúak büntetőjoga külön törvényben kerüljön szabályozásra mind az anyagi jogi, mind az eljárásjogi joganyagra kiterjedően.[26]

A fiatalkorúság fogalmát az 1961. évi V. törvény [85. § (1) bekezdés] és az 1978. évi IV. törvény [107. § (1) bekezdés] is a tizennegyedik életév betöltésében (meghaladásában) és a tizennyolcadik életév be nem töltésében határozta meg.

2. Az új Büntető Törvénykönyv ezen a szabályon a büntethetőségi korhatár leszállítása miatt változtatott, és a fiatalkor alsó határát a tizenkettedik életév betöltésében határozta meg. Eszerint fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.

Fontos megemlíteni, mert félreértésekre adhat okot, hogy a fiatalkorúság fogalmát a törvény 16. §-ával (gyermekkor) összhangban kell értelmezni. Eszerint ugyanis nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés [160. § (1)–(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a rablás [365. § (1)–(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)–(3) bekezdés] elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással. Mindebből az következik, hogy fiatalkorú a törvény értelmében csak büntetőjogi felelősséggel rendelkező, azaz bűncselekményt elkövető személy lehet, ellenben, aki gyermekkora miatt nem büntethető, nem minősül fiatalkorúnak, mivel nem követ el bűncselekményt, csupán büntetendő cselekményt.

3. Alapvető különbséget kell tenni büntetőjogi értelemben a gyermekkor, a fiatalkor és a kiskorúság között. A **gyermekkorú** személy fogalmilag nem követ el bűncselekményt, büntetendő cselekményéért nem tartozik büntetőjogi felelősséggel (16. §). Ez azonban nem érinti azt, hogy ne lehetne vele szemben is bizonyos intézkedéseket foganatosítani, így elkobzást [72. § (4) bekezdés a) pont], vagyonelkobzást [75. § (2) bekezdés a) pont], illetve az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét [77. § (2) bekezdés]. A **fiatalkorú** ellenben bűncselekmény elkövetője, amiért büntetőjogi felelősséggel tartozik, még ha az általánostól adott esetben enyhébb szabályok szerint is. A törvény a tizenkettedik és tizennyolcadik életév közötti intervallumon belül adott esetben jelentőséget tulajdonít a tizenhatodik életév betöltésének, illetve be nem töltésének. Így alapvető különbség van a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabható leghosszabb tartamánál

26 Ligeti Katalin: *A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója.* Büntetőjogi Kodifikáció, 2006/2. 21–38.

annak, hogy a fiatalkorú a bűncselekmény elkövetésekor betöltötte-e avagy sem tizenhatodik életévét (109. §), illetve közérdekű munka és jóvátételi munka fiatalkorúval szemben csak akkor szabható ki, illetve írható elő, ha az ítélet meghozatalakor a tizenhatodik életévét betöltötte (112. §, illetve 117. §). A **kiskorúság** alapvetően polgári jogi fogalom, és a tizennyolcadik életévét még be nem töltött személyt jelöli, kivéve, ha házasságot kötött (a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 12. §-a). Mindemellett a kiskorúságnak is van büntetőjogi relevanciája, alapvetően a passzív alany oldalán, így kifejezetten kiskorúról rendelkezik a törvény a kiskorú veszélyeztetése (208. §), a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása (210. §), illetve a kiskorú elhelyezésének magváltoztatása (211. §) kapcsán, más esetekben arra utal a törvény, hogy a bűncselekményt tizennyolcadik életévet be nem töltött személy sérelmére lehet elkövetni, így például az öngyilkosságban közreműködés [162. § (2) bekezdés] vagy az emberrablás [190. § (2) bekezdés] kapcsán, más esetekben a bűncselekményt a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával lehet elkövetni, mint például a kábítószer birtoklásának egy esetében [179. § (1) bekezdés a) pont], végül bizonyos esetekben a törvény kimondottan a sértett kapcsán szól a tizennyolcadik életév be nem töltéséről, így a büntethetőség elévülése [26. § (2) bekezdés] kapcsán.

A fiatalkor **kezdő időpontja** a gyermekkor felső határát követő nap, azaz főszabály szerint a tizennegyedik, legkorábban és kivételesen pedig a tizenkettedik életév betöltése, aminek a bűncselekmény elkövetésekor kell fennállnia. Ez azt jelenti, hogy az elkövető a tizennegyedik vagy tizenkettedik születésnapján még gyermekkorú, az ezt követő napon válik fiatalkorúvá.

A fiatalkor **utolsó napja** a tizennyolcadik születésnap, az ezt követő napon válik az elkövető felnőtt korúvá. Ennek megfelelően, a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések alkalmazásának van még helye akkor, ha a terhelt a tizennyolcadik életévének betöltése napján követi el a bűncselekményt (BH 1987. 267.). Megjegyezendő, hogy az ennél fiatalabb személyek házasságkötéssel szerzett nagykorúsága (Ptk. 12. §) nem befolyásolja a büntetőjogi felelősséget.

Problémát adott esetben az időben elhúzódó bűncselekmények okozhatnak, azaz olyanok, amelyek törvényi tényállási elemei nem egy időben valósulnak meg. Az általános szabály (legalábbis az időbeli hatály szempontjából) az, hogy az elkövetési idő az a nap, amikor az elkövetési magatartás utolsó mozzanatát kifejtik. Ezzel szemben a folyamatos és folytatólagos bűncselekmények, az állapot bűncselekmények és az olyan materiális bűncselekmények esetén, ahol az elkövetési magatartás és az eredmény bekövetkezése időben elkülönül, a fiatalkorúakra vonatkozó szabályokat akkor kell alkalmazni, ha a törvényi tényállás teljes egészében fiatalkorban valósul meg. Ennek a szabálynak a következetes érvényesítéséből az is következik, hogy amennyiben az elkövetési idő részben

felnőttkorra esik, az elkövetőt a felnőtt korúakra vonatkozó, általános szabályok szerint kell felelősségre vonni (hasonló értelemben: BH 1981. 272.). Az a körülmény, hogy a cselekmények egy részét fiatalkorúként követte el, a büntetéskiszabás körében vehető figyelembe, enyhítő körülményként. A másik oldalról viszont azokért a cselekményekért, amelyeket gyermekkorúként követett el, nem tartozik az elkövető felelősséggel.

A fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések speciálisak az általános részi rendelkezésekhez képest, ebből kifolyólag elsőbbséget is élveznek azokkal szemben. Ebből következően, elsőként azt kell megnézni, hogy nincs-e a XI. Fejezetbe foglalt eltérő rendelkezés a fiatalkorúra vonatkozóan, és amennyiben nincs, akkor lesznek irányadóak az Általános Rész egyéb rendelkezései.

106. § (1) A fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani.
(2) Fiatalkorúval szemben büntetést akkor kell kiszabni, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető. Azzal szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét nem töltötte be, csak intézkedés alkalmazható.
(3) Fiatalkorúval szemben szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy szabadságelvonással járó büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el.

4. A törvény a 79. §-ában meghatározza a büntetés célját: a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el. Ez az általános érvényű rendelkezés a fiatalkorúakra is irányadó, azonban a törvény a 106. §-ának (1) bekezdésében a fiatalkorúak vonatkozásában az általános megelőzést tekinti elsődlegesnek: a fiatalkorú helyes irányú fejlődését és a társadalom hasznos tagjává válását. Ezek indokolják, hogy a fiatalkorú nevelését és védelmét a szankció megválasztásakor mindig figyelembe kell venni.

A fiatalkorúakkal szemben alkalmazható szankciók kapcsán az 1908. évi XXXVI. törvénycikkhez kell visszanyúlni. A büntető novella miniszteri indokolása szerint a fiatalkorúakkal szemben nem a megtorlás, hanem a megmentés és a nevelés szempontjait kell érvényre emelni, továbbá a fiatalkorúval szemben a rövid tartamú szabadságvesztés büntetést, amely a gyakorlati tapasztalatok szerint igen sokszor az elítélt erkölcsiségét veszélyeztette, lehetőleg mellőzni

kell, és ha a fiatalkorú büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége megvan, az egyéniesítés helyes elvének megfelelően különböző intézkedéseket kell alkalmazni.[27] Ennek megfelelően a novella megnyitotta a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható, nevelő jellegű büntetőjogi intézkedéseket, úgymint a dorgálást, a próbára bocsátást és a javítónevelést (17. §). Az 1951. évi 34. tvr. a 12–14 évesekkel szemben csak nevelő jellegű intézkedéseket tett lehetővé, a 14–18 évesekkel szemben pedig főszabályként büntetést kellett kiszabni. Az 1961. évi V. törvény meghatározta, hogy fiatalkorúval szemben milyen nevelő intézkedések (bírói megrovás, próbára bocsátás, javítóintézeti nevelés) és gyógyító intézkedések (kényszergyógykezelés vagy gyógyító nevelés) alkalmazhatók, illetve milyen büntetések (főbüntetésként szabadságvesztés, javító-nevelő munka, pénzbüntetés, mellékbüntetésként közügyektől eltiltás, foglalkozástól eltiltás, kitiltás és kiutasítás) szabhatóak ki (88. § – 101. §.). Az 1978. évi IV. törvény ezt a fajta meghatározást nem vette át, a fiatalkorúakkal szemben – bizonyos eltérésekkel – az általános szankciók alkalmazhatók, illetve speciális intézkedésként a javítóintézeti nevelés. A törvény miniszteri indokolása arra utal, hogy a büntetés céljáról szóló általános rendelkezés a fiatalkorúakra is érvényes, a fiatalkorúaknál azonban – az általános megelőzés szabályait is figyelembe véve – a büntetés és intézkedés alkalmazásának célja elsődlegesen a nevelés, az egyéni megelőzés. Ez jut kifejezésre a büntetések és intézkedések rendszerében is: fiatalkorú ügyében elsősorban intézkedést kell alkalmazni, büntetést csupán akkor, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető, illetve különös gonddal kell mérlegelni, hogy a fiatalkorút feltétlenül szükséges-e végrehajtandó szabadságvesztésre ítélni.[28]

A 2012. évi C. törvény abból indul ki, hogy a fiatalkorú terheltekkel szemben a büntető anyagi jognak (de ugyanígy az eljárási és végrehajtási jognak is) a felnőttekhez képest több vonatkozásban eltérő szabályokat kell megállapítania, mivel a fiatalkorú erkölcsi értékrendje, értelmi fejlettsége ebben az életszakaszban még alakul, változik. Ennek megfelelően a szankciók kiválasztása során azt az elvet követi a törvény, hogy a fiatalkorúval szemben elsősorban a nevelés eszközeit kell alkalmazni. A törvény fenntartja az 1978. évi IV. törvény azon megoldását, hogy — bizonyos eltérésekkel, megszorításokkal vagy éppen kiterjesztésekkel — alapvetően a felnőttkorúakra vonatkozó szankciók (büntetési és intézkedési nemek) alkalmazhatóak a fiatalkorúakra is, azonban a szankciók kiválasztása során a következő sorrendet kell alapul venni:

27 Edvi Illés Károly: *A büntetőnovella zsebkönyve*. Révai Testvérek Irod. Intézet Rt., Budapest, 1908. 62–63.
28 *Büntető törvénykönyv*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979. 160.

1. Szabadságelvonással nem járó intézkedés
   (megrovás – Btk. 64. §; próbára bocsátás – Btk. 65–66. §, 116. §; jóvátételi munka – Btk. 67–68. §, 117. §).
2. Szabadságelvonással nem járó büntetés
   (közérdekű munka – Btk. 47–49. §, 112. §; pénzbüntetés – Btk. 50–51. §, 113. §; foglalkozástól eltiltás – Btk. 52–54. §; járművezetéstől eltiltás – Btk. 55–56. §; kitiltás – Btk. 57. §, 118.; sportrendezvények látogatásától való eltiltás – Btk. 58. §; kiutasítás – Btk. 59–60. §, 114. §).
3. Szabadságelvonással járó intézkedés
   (javítóintézeti nevelés – Btk. 108. §, 120–122. §).
4. Szabadságelvonással járó büntetés
   (szabadságvesztés – Btk. 36. §, 109. §, 85–88. §, 37. §, 110. §, 38–40. §; elzárás – Btk. 46. §, 111. §;).

A fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárás során tehát elsődlegesen azt kell vizsgálni, hogy van-e helye szabadságelvonással nem járó intézkedés – azaz megrovás, próbára bocsátás vagy jóvátételi munka – alkalmazásának. Ha a bíróság szerint a fiatalkorú helyes irányú fejlődése érdekében büntetés kiszabása szükséges, ez esetben azt kell vizsgálnia, hogy van-e helye szabadságelvonással nem járó büntetés kiszabásának. Ha a vizsgálódás nemleges megállapításra jut, akkor kerülhet sor szabadságelvonó intézkedésként javítóintézeti nevelés elrendelésére. Ha pedig ez nem elegendő, vagy pedig nem lehetséges (például a terhelt az elbíráláskor betöltötte a 20. életévét), akkor alkalmazandó a szabadságelvonással járó büntetés, ez esetben azonban mérlegelendő, hogy a kívánt cél a büntetés végrehajtásának felfüggesztésével elérhető-e.

Az első fokon alkalmazott javító-intézeti nevelés helyett másodfokon felfüggesztett szabadságvesztésre ítélés – ilyen irányú ügyészi fellebbezés hiányában – a súlyosítási tilalomba ütközik (4/2007. BK vélemény).

A törvény a fiatalkorú fogalmának változására tekintettel és azt szem előtt tartva, hogy a fiatalkorú elkövetők vonatkozásában a büntetőjog elsődleges feladata a nevelés, új szabályként előírja, hogy azzal szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, csak intézkedés alkalmazható [106. § (2) bekezdés].

A fiatalkorúval szemben meghatározott szankció célját szem előtt tartva, büntetést csak akkor lehet kiszabni, ha a bíróság azt állapítja meg, hogy a fiatalkorú helyes irányú fejlődése másként nem érhető el. Erre utalhat a törvényhelyhez fűzött indokolás szerint például a sorozatos elkövetés, a többszörös halmazat, az elkövetési mód jellege, a több minősítő körülmény megvalósítása, a társas bűnelkövetés (ideértve mind a társtettességet, mind a csoportos vagy bűnszövetségben történő elkövetést).

Ezeken az eseteken kívül abban a kérdésben, hogy elegendő-e a szabadságelvonással nem járó intézkedés alkalmazása vagy büntetés kiszabása, avagy szükséges-e a szabadságelvonással járó szankció alkalmazása, a bírónak kell körültekintően eljárni, és a büntetés céljának szem előtt tartásával, illetve gondozójának a fiatalkorú életvitelére vonatkozó vallomásának figyelembe vételével mérlegelnie:

a) a súlyosító és enyhítő körülményeket,
b) a fiatalkorú elkövetés alatt és utána tanúsított magatartását,
c) személyi és családi körülményeit.

Amennyiben a bíróság arra a következtetésre jut, hogy a fiatalkorúval szemben büntetés kiszabása indokolt, vizsgálnia kell, hogy van-e helye szabadságelvonással nem járó büntetés kiszabásának. Amennyiben ezt nem tartja lehetségesnek, akkor – a fokozatosság elve alapján – azt kell vizsgálnia, hogy van-e helye szabadságelvonó intézkedésként javítóintézeti nevelés alkalmazásának. Csak ha ez nem lehetséges vagy nem elegendő, jöhet szóba a fiatalkorúak fogháza, illetve a fiatalkorúak börtöne büntetés kiszabása. Ekkor is mérlegelni kell azonban, hogy nem elégséges-e a büntetés végrehajtásának felfüggesztése. Végrehajtandó szabadságvesztést csak nemleges válasz esetén alkalmaz a bíróság.

5. A tevékeny megbánás

107. § Ha az elkövető fiatalkorú, tevékeny megbánásnak a 29. § (1) bekezdésében meghatározott vétség vagy ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban fenyegetett bűntett elkövetése esetén is helye lehet.

A tevékeny megbánás jogintézményét a hazai büntetőjogba a 2006. évi LI. törvény 270. §-a iktatta be, majd a 2009. évi LXXX. törvény 37. §-a módosította. A büntethetőséget megszüntető, illetve a büntetés korlátlan enyhítését lehetővé tevő tevékeny megbánás szabályait az 1978. évi IV. törvény 36. §-a, illetve a fiatalkorúakra vonatkozó szabályokat a 107/A. §-a tartalmazta. A korábbi törvény megoldását – a részletszabályokon némileg módosítva – az új Btk. is fenntartotta. A törvény 29. §-ának (1) bekezdése szerint nem büntethető, aki az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni, illetve a szellemi tulajdonjog elleni vétség vagy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett elkövetését a vádemelésig beismerte, és közvetítői eljárás keretében – vagy azt megelőzően, de a közvetítői eljárás keretében született megállapodásban jóváhagyva – a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette. E rendelkezés akkor is irányadó, ha a bűnhalmazatban

lévő bűncselekmények közül az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni vagy a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmény a meghatározó.

A fiatalkorúak vonatkozásában a tevékeny megbánás alkalmazásának feltételei általában azonosak a felnőtt korúakkal, eltérés a bűncselekményi kör tekintetében van. Az új törvény ugyanis a fentebb meghatározott vétségek mellett a nagyobb tárgyi súlyú, ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő (szándékos) bűntettekre terjeszti ki a büntethetőséget megszüntető tevékeny megbánást. Ebben a körben a felnőtt korúak esetén csupán a büntetés korlátlan enyhítésére van lehetőség [29. § (2) bekezdés]. Azaz, az új törvény a felnőtt korúakhoz képest szélesebb körben teszi lehetővé a tevékeny megbánást mint büntethetőséget megszüntető okot.

Úgyszintén azonosak a tevékeny megbánás alkalmazásának kizáró okai is [29. § (3) bekezdés].

A tevékeny megbánás eljárásjogi feltétele a közvetítői eljárás sikeressége. A közvetítői eljárás tekintetében azt kell megjegyezni, hogy abban mind a védő, mind a fiatalkorú törvényes képviselőjének a részvétele kötelező [Be. 450. §., illetve 459. § (3) bekezdés]. További eljárásjogi szabályokat a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény, illetve a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet tartalmaz.

10. A közérdekű munka

112. § Fiatalkorúval szemben közérdekű munkát akkor lehet kiszabni, ha az ítélet meghozatalakor tizenhatodik életévét betöltötte.

Fiatalkorúval szemben közérdekű munka büntetés kiszabására először a Btk.-t módosító 1997. évi LXXIII. törvény nyomán vált lehetőség (8. §). Ez a törvény azonban ezt a szankciót még csak az ítélet meghozatalakor a tizennyolcadik életkorát betöltött fiatalkorúval szemben tette lehetővé. A 2009. évi LXXX. törvény 38. §-a szállította le a büntetés alkalmazhatóságát a tizenhatodik életévét beöltött fiatalkorúakra. A módosítás indoka az volt, hogy ezzel került összhangba a büntetőjogi szabályozás az akkor hatályos Munka törvénykönyvével (1992. évi XXII. törvény), amely a munkaviszony létesítését a tizenhatodik életév betöltéséhez kötötte [34. § (1) bekezdés].

A munka törvénykönyvéről szóló új jogszabály, a 2012. évi I. törvény 34. §-ának (2) bekezdése szerint munkavállaló továbbra is az lehet, aki a tizenhatodik életévét betöltötte. Ezzel van összhangban az új Btk. azon rendelkezése, amely szerint közérdekű munka fiatalkorúval szemben akkor szabható ki, ha az ítélet meghozatalakor betöltötte a tizenhatodik életévét. Az ítélet meghozatalán a cselekmény jogerős elbírálásának időpontját kell érteni. Így, ha a fiatalkorú az elsőfokú ítélet meghozatala után tölti be a tizenhatodik életévét, vele szemben másodfokon közérdekű munka kiszabható, feltéve, hogy ez nem ütközik a súlyosítási tilalomba (4/2007. BKv.), illetve – az egyéb törvényi feltételek fennállása esetén – ugyancsak lehetőség van erre a rendkívüli perorvoslatokban eljáró bíróság számára is.

Ha a közérdekű munkára ítélt fiatalkorú a számára meghatározott munkát önhibájából nem végzi el, a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni, amelyet a törvény 110. §-ának (2) bekezdésére figyelemmel fiatalkorúak fogházában kell végrehajtani.

18. A javítóintézeti nevelés

120. § (1) Javítóintézeti nevelést a bíróság akkor rendel el, ha a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. Javítóintézeti nevelés nem rendelhető el azzal szemben, aki az ítélet meghozatalakor huszadik életévét betöltötte.
(2) A javítóintézeti nevelés tartama egy évtől négy évig terjedhet.

121. § (1) Javítóintézeti nevelés elrendelése esetén a bíróság megállapítja, hogy a fiatalkorú a javítóintézeti nevelés felének letöltése után ideiglenesen elbocsátható az intézetből, ha
a) legalább egy évet eltöltött az intézetben, és
b) alaposan feltehető, hogy az intézkedés célja további javítóintézeti nevelés nélkül is elérhető.
(2) Az ideiglenes elbocsátás tartama azonos a javítóintézeti nevelés hátralevő részével, de legalább egy év.
(3) A bíróság az ideiglenes elbocsátást megszünteti, ha a fiatalkorút az ideiglenes elbocsátás alatt - a 122. §-ban meghatározott esetet kivéve - szabadságvesztésre ítélik, vagy vele szemben javítóintézeti nevelést rendelnek el. Ha a bíróság a fiatalkorúval szemben más büntetést szab ki, vagy más intézkedést alkalmaz, a bíróság az ideiglenes elbocsátást megszüntetheti.
(4) Az ideiglenes elbocsátás megszüntetése esetén az ideiglenes elbocsátáson töltött idő a javítóintézeti nevelésbe nem számítható be.

122. § Ha a fiatalkorút a javítóintézeti nevelésre ítélés után elkövetett bűncselekmény miatt a javítóintézeti nevelés vagy az ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a szabadságvesztés büntetést kell végrehajtani. Ebben az esetben a javítóintézeti nevelés hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni úgy, hogy kétnapi javítóintézeti nevelés helyébe egynapi szabadságvesztés lép.

A javítóintézeti nevelés az egyetlen olyan büntetőjogi szankció (intézkedés), amelyek csak fiatalkorúval szemben lehet alkalmazni. Az intézkedés alkalmazására bármely bűncselekmény elkövetése esetén lehetőség van, ha a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. A javítóintézeti nevelés minimuma egy év, maximumát azonban a törvény – a korábbi szabályozástól eltérően – négy évben határozta meg. A felső határ felemelése – a törvény indokolása értelmében – a büntethetőségi korhatár szektorális leszállításával függ össze (a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét be nem töltött személyekkel szemben a javítóintézeti nevelés a legszigorúbb szankció). Ez a generális maximum az irányadó ugyanakkor akkor is, ha a fiatalkorú egy vagy több cselekménye több bűncselekményt valósít meg, és azokat egy eljárásban bírálják el (bűnhalmazat), illetve ha vele szemben a bíróság egységes intézkedésként javítóintézeti nevelést rendel el [124. § (2) bekezdés]. A javítóintézeti nevelés tartamát a bíróság – a szabadságvesztéshez hasonlóan – években és hónapokban állapítja meg.

Az új törvény értelmében javítóintézeti nevelést nem lehet elrendelni azzal szemben, aki az ítélet meghozatalakor a huszadik életévét betöltötte. Ennek az indoka eredetileg az volt, hogy az intézkedés leghosszabb tartama négy év, illetve a fiatalkorút a huszonegyedik életévének betöltésekor el kell bocsátani az intézetből (az 1978. évi IV. törvény 118. §-ának (6) bekezdése ezt a tizenkilencedik életévben jelölte meg). Az új törvény azonban mellőzte ezt a szabályt.

A javítóintézetből való elbocsátásnak a törvény továbbra is fenntartja az ideiglenes és a végleges esetköreit.

Ha alaposan feltehető, hogy a fiatalkorúval szembeni nevelő jellegű intézkedés célja a továbbiakban az intézeten kívül, pártfogó felügyelet irányításával is elérhető, akkor a javítóintézetből való ideiglenes elbocsátásnak van helye. Ennek további, objektív feltétele azonban, hogy a fiatalkorú a javítóintézeti nevelés fele részét, de legalább egy évet eltöltsön az intézetben. Az ideiglenes elbocsátás legrövidebb tartama egy év, egyebekben tartama a javítóintézeti nevelés hátralevő részéhez igazodik. Az ideiglenes elbocsátás legkorábbi időpontjának (az egy évnek) a

megállapításánál figyelembe kell venni az előzetes fogva tartás idejét is, amelyet a bíróság a javítóintézeti nevelésbe beszámított (Btk. 125. §). Ebből a szempontból közömbös az előzetes letartóztatás végrehajtásának helye: javítóintézetben vagy büntetés-végrehajtási intézetben hajtották-e végre, illetve a fiatalkorút ideiglenesen rendőrségi fogdában helyezték-e el [Be. 454. § (2) bek.]. A beszámítás folytán ugyanis bármely intézményben eltöltött idő „javítóintézetben eltöltött időnek" tekintendő (4/2007. BKv.). Az ideiglenes elbocsátás alatt a fiatalkorú pártfogó felügyelet alatt áll [119. § (1) bekezdés d) pont].

Az intézetből való elbocsátás akkor végleges, ha az ideiglenes elbocsátás sikeresen telik le, akkor ugyanis nem kell letölteni a javítóintézeti nevelés hátralévő résztét.

Eredménytelen ugyanakkor az ideiglenes elbocsátás, ha azt meg kell szüntetni. Erre akkor kerül sor, ha a fiatalkorút az ideiglenes elbocsátás alatt – a 122. §-ban meghatározott esetet kivéve – szabadságvesztésre ítélik, vagy vele szemben javítóintézeti nevelést rendelnek el. Ezen kötelező eseten kívül a bíróság az ideiglenes elbocsátást akkor szüntetheti meg, ha a fiatalkorúval szemben más büntetést szab ki vagy más intézkedést alkalmaz. Az ideiglenes elbocsátás megszüntetésének mind a kötelező, mind a mérlegelést engedő esetében az ideiglenes elbocsátáson töltött idő a javítóintézeti nevelésbe nem számítható be.

Ha a fiatalkorút a javítóintézeti nevelésre ítélés után elkövetett bűncselekmény miatt a javítóintézeti nevelés vagy az ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a szabadságvesztés büntetést kell végrehajtani. Ebben az esetben a javítóintézeti nevelés hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni. Ilyenkor kétnapi javítóintézeti nevelés helyébe egynapi szabadságvesztés lép.

A Legfelsőbb Bíróság (Kúria) 60/2007. BK véleményében foglaltak értelmében egyrészt a javítóintézeti nevelés hatálya alatt álló fiatalkorúval szemben – akár az intézkedés hatálya alatt, akár azt megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt – általában nem célravezető végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása. A végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés és a javítóintézeti nevelés időben egybeeső alkalmazását lehetőleg el kell kerülni. Azzal a fiatalkorúval szemben ugyanis, akivel szemben már szabadságelvonással járó intézkedést alkalmaztak, és az újólag elkövetett bűncselekmény társadalomra veszélyességének a foka nem indokolja végrehajtandó szabadságvesztés alkalmazását, a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés alkalmazása általában nem alkalmas a Btk. 106. §-ának (1) bekezdésében meghatározott annak a célnak a szolgálatára, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődését előmozdítsa. A javítóintézeti nevelés alatt álló fiatalkorúval szemben tehát felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása általában nem célravezető. Helyette ismételt szabadságelvonással járó

intézkedés (javítóintézeti nevelés) alkalmazása lehet indokolt. Mindamellett e két jogintézmény olyan ellentétben nem áll egymással, hogy az eset összes körülménye gondos értékelésének eredményeként az együttes alkalmazásuk kizárt vagy éppen törvénysértő lenne. Kivételes esetben – mint például amikor már csak rövid idő van hátra a javítóintézeti nevelésből – indokolt lehet felfüggesztett szabadságvesztés alkalmazása.

Másrészt, ha a fiatalkorú a végrehajtásban felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatt újabb bűncselekményt követ el, nincs akadálya annak, hogy a bíróság – az összes körülmény mérlegelése alapján – a fiatalkorú javítóintézeti nevelését rendelje el. Ha a korábban végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt fiatalkorú a próbaidő alatt követ el újabb bűncselekményt, ez a körülmény általában arra utal, hogy a korábbi – szabadságelvonással nem járó – büntetés nem gyakorolt rá kellő nevelő hatást. Tipikus esetben felvetődik tehát szabadságelvonással járó intézkedés (javítóintézeti nevelés) vagy büntetés (végrehajtandó szabadságvesztés) alkalmazása. A bíróságnak – az újólag elkövetett bűncselekmény tárgyi súlyát is szem előtt tartva – gondosan és körültekintően kell vizsgálnia, hogy az adott esetben szabadságelvonással járó intézkedést vagy büntetést alkalmaz-e. Ha az a döntő, hogy a fiatalkorút kiemeljék kedvezőtlen környezetéből, többnyire elegendő a javítóintézeti nevelés alkalmazása. Az eset összes körülménye azonban arra is utalhat, hogy a végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása mellőzhetetlen.

Végezetül, a 2012. évi CCXXIII. törvény 57. §-a szabályozza – és iktatja be a büntetések és az intézkedések végrehajtásról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet 16. §-ába – a javítóintézeti nevelés szabadságvesztésre való átváltoztatásának szabályait. Ezek értelmében a büntetés-végrehajtási bíró hivatalból vagy az ügyész indítványára a Btk. 122. §-ában meghatározott feltételek fennállása esetén – az iratok alapján – a javítóintézeti nevelést vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre változtatja át. Az átváltoztatott javítóintézeti nevelés helyébe lépő szabadságvesztésre halasztás nem engedélyezhető. A bűnügyi költséget ilyenkor az állam viseli.

XII. FEJEZET
A KATONÁKRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK

Prof. Dr. Blaskó Béla

A katonákra vonatkozó rendelkezések

1. Első hazai büntető törvénykönyvünk, a Csemegi-kódex (1978. évi V. tc.) 5. §-a kiveszi a törvény területi és személyi hatálya alól a katonákat azzal, hogy: „A kivételeket a fegyveres erőhöz tartozó személyekre nézve külön törvény szabályozza." Abban az időben ez a külön törvény az 1855. július 15-én életbe lépett katonai büntető törvénykönyv volt, amely „tulajdonképpen szokásjogi alapon van nálunk érvényben".[29] A katona fogalomkörét már a 19. század utolsó harmadában is kiterjesztően értelmezték. Az 1881. évi III. tc. (a közbiztonsági szolgálat szervezéséről) 8. §-a szerint: „A csendőrségi tisztek és összes csendőrök személyi, előléptetési és fegyelmi ügyekben a honvédelmi minister alá helyeztetvén, az összes személyes ügyek a honvédelmi ministeriumban kezeltetnek, s a csendőrség által elkövetett fegyelmi és bűnügyekben kizárólag a magyar királyi honvédbíróságok illetékesek;…" De az 1886. évi XX. tc. (a népfölkelésről) 6. §-a is bővítette a kört: „A népfölkeléshez szolgálattételre beidézett egyének a behivás napjától fogva elbocsáttatásuk napjáig, a katonai büntető és fegyelmi szabályok alatt állanak."

A 1912. évi XXX. tc. (a véderőről) rendelkezett a hadkötelezettségről, illetve a fegyveres erő összetételéről: „1. § A hadkötelezettség általános és azt minden állampolgárnak személyesen, e törvény rendelkezései szerint kell teljesitenie. A hadkötelezettség magában foglalja: az állitási kötelezettséget, a szolgálati kötelezettséget és a népfölkelési kötelezettséget", illetve a fegyveres erő tagozatáról: „2. § A fegyveres erő áll a közös haderőből, továbbá a honvédségből és a népfölkelésből. A közös haderő a közös hadsereget és a hadi tengerészetet foglalja magában."

Amellett, hogy továbbra sem volt hazánknak katonai büntető törvénykönyve, az 1912. évi XXXI. tc. (a honvédségről) meghatározta a honvédség rendeltetését: „1. § A honvédség a fegyveres erő egyik része; háboru idején a közös haderő támogatására és a belvédelemre, béke idejében pedig a belső rend és biztosság

29 Angyal Pál: *A Magyar Büntetőjog Tankönyve*. Az Atheneum Irodalmi és Nyomdai Részv.-társ. Kiadása, Budapest, 1920. 141.

fentartására is van hivatva […] A honvédséghez tartozik a méneskar is, mely a katonailag szervezett állami magyar és horvát-szlavon országos lótenyésztő intézetekben a szolgálat ellátására van hivatva." Továbbmenve (a monarchia sajátosságainak megfelelően), az 1912. évi XXXII. tc. (a közös haderő katonai bünvádi perrendtartásáról), míg az 1912. évi XXXIII. tc. (a honvédség katonai bünvádi perrendtartásáról) rendelkezett. A két törvény szó szerint egyező 1. §-a szerint: „Büntetésnek büntettek és vétségek (kihágások) miatt csakis e bünvádi perrendtartás szerint előrebocsátott bűnvádi eljárás után, közvádra és az illetékes biróság itélete alapján lehet helye…"

Az első hazai Ktbtk.-nk az 1930. évi II. tc. (a katonai büntető törvénykönyvről), melynek 1. §-a kimondta, hogy: „A katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénekre mind a közönséges bűncselekmények, mind a katonai bűntettek és katonai vétségek tekintetében a közönséges büntetőtörvényeket kell alkalmazni, amennyiben ez a törvény - a katonai büntető törvénykönyv, rövidítve: Ktbtk. - mást nem rendel."

Ezt követte a 1948. évi LXII. tc. (a katonai büntetőtörvénykönyvről), melynek 1. §-a tartalmilag a korábbi Ktbtk. szerint határozta meg a törvény hatálya alá tartozó személyi kört.

Bár korábban a honi katonai büntetőjog — mint fentebb láthattuk — két önálló Ktbtk.-ban is testet öltött, ez az önállóság az 1961. évi V. törvény hatálybalépésével formailag is megszűnt. A soron következő Btk.-k megalkotásakor sem történt meg az egységes — katonákra is rendelkezéseket tartalmazó — joganyag kettéválasztása. Hazánkban jelenleg nincs önálló Ktbtk.

2. A katonai büntetőjog és a Btk. XII. Fejezetben írt katonákra vonatkozó rendelkezések nem azonos fogalmak. Az előbbibe — tágabb értelemben — beletartoznak a Btk. XLIV. Fejezetében írt „A honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények" és a Btk. XLV. Fejezetében szankcionált „A katonai bűncselekmények", továbbá a katonai büntetőeljárásra vonatkozó szabályok is. Ezek együttesen alkotják az úgynevezett „katonai büntetőjogot". Egyes szerzők szerint talán nem is helyes e terminológia használata, mert a büntetőjog egységes.

A Btk. Általános Része önálló fejezetben tárgyalja a katonákra vonatkozó külön rendelkezéseket. Ami az fiatalkorúakkal kapcsolatos „külön" rendelkezésekkel kapcsolatban is megállapítható, az itt is igaz. Nevezetesen itt nem a katonákra vonatkozó külön rendelkezések büntetőjogon belüli valamiféle idegenségéről van szó, mert ezek a „külön" rendelkezések a büntetőjog egységét nem bontják meg. Valójában az Általános Rész eddig már érintett rendelkezései — ide nem értve a XI. Fejezetet — és e Fejezet szabályai egymással az általános és a különös viszonyában vannak. A katonai büntetőjog tehát a magyar büntetőjognak a speciális részterülete, s a katonákra vonatkozó rendelkezések — a Btk. XII.

Fejezetében — tartalmazzák azokat a szabályokat, melyek a sajátos katonai életviszonyoknak megfelelően, esetenként eltérően állapítják meg a büntetőjogi felelősséget s az alkalmazható jogkövetkezményeket.

3. Az elkövetők

Első kérdésként azt érdemes tisztázni, hogy a Btk. szerint kit kell katonának tekinteni. E fogalom definiálása azért is szükséges, mert amint azt később látni fogjuk, a katonai bűncselekmények speciális alanyiságot követelnek meg, pontosabban a katonai bűncselekményeknek speciális tettese van.

Az elkövetők körét a Btk. a következők szerint határozza meg:

> **127. § (1) E törvény alkalmazásában katona a Magyar Honvédség tényleges állományú, a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja.**
> **127. § (2) E törvény rendelkezéseit a katonákra az e fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.**

E rendelkezés is igazolja a fentebbi álláspontot – a büntetőjog egységével kapcsolatban –, miszerint a katonákra is érvényesek a Btk. büntetőjogi alapelvei, általános rendelkezései, s csak a szolgálati viszonyból eredő, esetenként lényeges különbségek indokolják e téma önálló fejezetben történő tárgyalását.

> **127. § (3) Katonai bűncselekményt tettesként csak katona követhet el.**

E rendelkezés jogpolitikai indoka az, hogy a katonai büntető jogszabályok elsősorban a fegyveres erő, illetve az (1) bekezdésben nevesített rendészeti szervek, szolgálatok állományának (ezután: katonák) rendjét és fegyelmét védelmezik. A katonai bűncselekmények egy részének közvetlen jogi tárgyát a katonáknak a szolgálati rendből és fegyelemből eredő kötelességei alkotják. Ebből következik, hogy e bűncselekmények alapja olyan magatartási szabály, amely csak katonákra vonatkozik, általuk sérthető csak meg. Ezért rendelkezik úgy a Btk., hogy a XLV. Fejezetében szabályozott katonai bűncselekmények tettese csak katona lehet.

24. A várakozási idő meghosszabbítása

140. § (1) A várakozási idő meghosszabbítása esetén a katonának a soron következő rendfokozatba előlépésre előírt várakozási ideje meghosszabbodik. A meghosszabbítást években kell meghatározni, annak tartama nem haladhatja meg a rendfokozatra előírt várakozási idő felét.
(2) A várakozási időt akkor kell meghosszabbítani, ha a katonának az előléptetést hosszabb várakozási idő eltöltésével kell kiérdemelnie.
(3) A Magyar Honvédség tényleges állományú tagja esetében az (1) és (2) bekezdésben meghatározott várakozási időn kötelező várakozási időt kell érteni.

A várakozási idő meghosszabbítása a legenyhébb katonai mellékbüntetés. Bár a törvény szövegéből nem derül ki, de alkalmazására a korábbi mellékbüntetéshez képest lényegesen szűkebb körben van lehetőség. Csak akkor alkalmazható, ha a rendfokozatra várakozási idő van előírva. Ezért nem alkalmazható például alezredesi rendfokozatot viselő katonával szemben.

A meghosszabbítást években kell meghatározni oly módon, hogy figyelembe kell venni, mennyi várakozási idő van előírva a soron következő magasabb rendfokozatra.

Katonai mellékbüntetés alkalmazásának nincs helye katonai büntetés mellett, vagy ha a katonát a közügyektől eltiltják. Ennek oka, hogy a katonai mellékbüntetések alkalmazása nem zárja ki a katona további szolgálatban való megtartását. Ezzel szemben a lefokozás, a szolgálati viszony megszüntetése (mint katonai büntetések), illetve a közügyektől eltiltás (a rendfokozat elvesztésével jár) nem teszi lehetővé a katona további szolgálatban való megtartását.

25. Mentesítés a büntetett előélethez fűződő hátrányok alól

141. § (1) A törvény erejénél fogva áll be a mentesítés a lefokozás és a szolgálati viszony megszüntetése esetén az ítélet jogerőre emelkedésének napján.
(2) A bíróság az elítéltet a büntetett előélethez fűződő hátrányok alól előzetes mentesítésben részesítheti, ha a szabadságvesztést katonai fogdában rendeli végrehajtani. Ez a mentesítés a büntetés kiállásának, illetve végrehajthatósága megszűnésének napján áll be.
(3) Katonai mellékbüntetés alkalmazása az elítélt mentesítését nem akadályozza.

Katonai büntetés (lefokozás vagy a szolgálati viszony megszüntetése) kiszabásakor – az ítélet jogerőre emelkedésének napján – megszűnik az elítélt szolgálati viszonya. Amint arra a Btk. indokolása utal, a törvény szövege egyértelművé teszi, hogy ilyen esetben törvény erejénél fogva áll be a mentesítés.

Mint már korábban említettük, a bíróság az általános szabályok szerint azt az elítéltet részesítheti előzetes mentesítésben – ha arra érdemes –, akit felfüggesztett szabadságvesztésre ítéltek.

A tárgyalt rendelkezés jogpolitikai indoka elsősorban az, hogy a katonai fogdában büntetésüket töltők nagy része katonai bűncselekményt vagy egyéb bűncselekményt a szolgálattal összefüggésben követett el, vagyis cselekményük csak katonai életviszonyok között bűncselekmény, s így méltánytalan lenne velük szemben az előzetes mentesítés lehetőségének a mellőzése.

E speciális rendelkezés azonban csak az általános szabályokkal összhangban alkalmazható, vagyis nem menti fel a bíróságot az „érdemesség" vizsgálata alól. Az érdemesség vizsgálatánál, illetve eldöntésénél jelentősége van az elkövetett bűncselekmény jellegének, súlyának, a büntetés mértékének, de nem hagyható figyelmen kívül az elítélt személyisége, életvitele a szolgálatban és az azt megelőzően tanúsított magatartása sem. A katonai fogdában történő végrehajtás esetén az elítélt – általában – előzetesen mentesíthető a büntetett előélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól.

Természetesen az előzetes bírósági mentesítés megadásának szükségessége nem vetődhet fel azokban az esetekben, amikor a katonai fogdában letöltendő szabadságvesztésre ítélt a törvény erejénél fogva mentesül a hátrányos következmények alól [Btk. 100. § (1) bekezdés e) pontja]. A gondatlan vétség miatt katonai fogdában végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltnél tehát az előzetes bírósági mentesítés megadására nem kerülhet sor, mivel e személyek a büntetés kiállásának, illetőleg végrehajthatósága megszűnésének napján a törvény erejénél fogva mentesülnek a hátrányos következmények alól.

A 141. § (2) bekezdése kivételt tesz a mentesítés egységességére vonatkozó általános rendelkezés alól, amikor kimondja, hogy az elítélt mentesítését nem akadályozza a katonai mellékbüntetés alkalmazása.

XV. FEJEZET

AZ ÉLET, A TESTI ÉPSÉG ÉS AZ EGÉSZSÉG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Czencz Zoltán, Dr. Vaskuti András

Emberölés

160. § (1) Aki mást megöl, bűntett miatt öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha az emberölést
a) előre kitervelten,
b) nyereségvágyból,
c) aljas indokból vagy célból,
d) különös kegyetlenséggel,
e) hivatalos személy vagy külföldi hivatalos személy sérelmére, hivatalos eljárása alatt, illetve emiatt, közfeladatot ellátó személy sérelmére, e feladatának teljesítése során, továbbá a hivatalos, a külföldi hivatalos vagy a közfeladatot ellátó személy támogatására vagy védelmére kelt személy sérelmére,
f) több ember sérelmére,
g) több ember életét veszélyeztetve,
h) különös visszaesőként,
i) tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére,
j) védekezésre képtelen személy sérelmére vagy
k) a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére
követik el.
(3) Aki emberölésre irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(4) Aki az emberölést gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(5) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt öngyilkosságra rábír, ha az öngyilkosságot elkövetik.

(6) A (2) bekezdés h) pontja alkalmazásában a különös visszaesés szempontjából hasonló jellegű bűncselekmény
a) a népirtás [142. § (1) bekezdés a) pont], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §),
b) az emberrablás és az elöljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak súlyosabban minősülő esetei [190. § (4) bekezdés, 445. § (5) bekezdés a) pont],
c) a terrorcselekmény, a jármű hatalomba kerítése, és a zendülés súlyosabban minősülő esetei, ha a halált szándékosan okozva követik el [314. § (1) bekezdés, 320. § (2) bekezdés, 442. § (4) bekezdés].

Szövegtörténet

A legsúlyosabb személy elleni bűncselekmény az emberölés, amit a büntető kódexek az adott időszak legszigorúbb jogkövetkezményeivel szankcionálnak.

A **Csemegi-kódex** gyilkosságként rendelte büntetni, aki embert előre megfontolt szándékkal megölt, továbbá megkülönböztette az emberölés szándékos és gondatlan alakzatát. Az előkészület is büntetendő volt, és az emberölés minősített eseteként szabályozta, ha azt a tettes felmenő ágbeli törvényes rokonán, házastársán, több emberen, törvénytelen gyermek saját anyján vagy törvényesítés esetében természetes atyján követte el. Privilegizált eset volt azon anyának a cselekménye, aki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megölte.

Az **1961. évi V. törvény** már egységesen emberölésként rendelte büntetni azt, ha valaki mást megöl, míg minősített esetként szabályozta a különösen kegyetlenséggel, előre kitervelten, sok ember életét veszélyeztető módon, nyereségvágyból, avagy más aljas indokból vagy célból, hivatalos személy ellen hivatalos eljárása alatt, illetőleg amiatt és a több emberen vagy visszaesőként elkövetett emberölést.

Az **1978. évi IV. törvény** is – a hatálybalépésekor – ugyanezeket a minősített eseteket tartalmazta, majd ezek fokozatosan kibővültek a tizennegyedik életévét be nem töltött, a külföldi hivatalos és közfeladatot ellátó vagy ezek támogatására, illetve védelmére kelt és a védekezésre képtelen személy sérelmére megvalósított esetekkel. 1999. március 1. és 2003. március 1. között a törvény privilegizált esetként, újszülött megölése miatt rendelte büntetni azt a nőt, aki születő gyermekét a szülés alatt vagy megszületett gyermekét közvetlenül a szülés után megöli. Az utolsó lényeges módosítás[30] e körben az volt, hogy a törvény az emberölés alapesete szerint rendelte büntetni azt, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy

30 2012. évi LXII. törvény, hatályos 2012. VI. 29-től.

akaratnyilvánításra képtelen személyt bírt rá öngyilkosságra, ha a passzív alany azt el is követte.

A **Btk.** a minősített esetek körét kibővíti, és szigorúbban rendeli büntetni, ha az emberölést a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követték el.

Szövegmagyarázat

1. Az emberölés bűncselekményének **jogi tárgya** az emberi élet. Az Alaptörvény II. Cikke szerint minden embernek joga van az élethez. Az élethez való jog korlátozhatatlan, abszolút jellegű, és megelőz minden más jogot. Bár az élet a fogantatással kezdődik, de a méhmagzat életének védelmét a jogalkotó nem a 160. §-ban, hanem a magzatelhajtás törvényi tényállásának keretei között szabályozza. Az emberölés tényállása által oltalmazott élet az ember élve megszületésével kezdődik, és a halálig tart.

Az emberölésnek **passzív alanya** az élve világra jött újszülött, az élő személy – függetlenül egészségi állapotától – és a haldokló is. A halál beálltát követően, passzív alany hiányában – az elkövető akaratától függetlenül – emberölés nem követhető el. A halva született gyermek ellátatlanul hagyása ezért alkalmatlan kísérletet sem valósít meg, így passzív alany hiányában nem az alkalmatlan kísérlet jogkövetkezményeit kell alkalmazni, hanem – bűncselekmény hiányában – felmentő ítéletet kell hozni (EBH 2012. B. 4.).

A haldokló megölése – akár az ő kívánságára történő halálba segítése is (aktív eutanázia) – emberölésnek minősül. Ehhez képest a passzív eutanázia (halni hagyás) az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 20. § (3) és (4) bekezdéseiben írtak alapján lehetséges. Ha a beteg olyan súlyos betegségben szenved, amely az orvostudomány mindenkori állása szerint rövid időn belül – megfelelő egészségügyi ellátás mellett is – a halálához vezet és gyógyíthatatlan, akkor a további kezelés (a törvényben szabályozott keretek között és módon) visszautasítható.

Az orvostudomány különbséget tesz agyhalál, klinikai halál és biológiai halál között. Ez utóbbi akkor következik be, ha a létfontosságú szervek (szív és légzőszervek) leállása mellett bekövetkezik a keringési rendszer összeomlása, az agy- és idegműködés megszűnése, a sejt- és szöveti rendszer felbomlása. A büntetőjog a biológiai halálnak tulajdonít jelentőséget, annak bekövetkeztéig tehát az emberölés tényállása megvalósítható.

Speciális passzív alanya van a 160. § (2) i) pontjának (tizennegyedik életévét be nem töltött személy), j) pontjának (védekezésre képtelen személy), k) pontjának (idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva bűncselekmény elhárítására korlátozottan képes személy), valamint az (5) bekezdésnek (tizennegyedik életévét be nem töltött, illetve akaratnyilvánításra képtelen személy).

2. Az emberölés **alanya** bármely beszámítási képességgel rendelkező, tizennegyedik életévét betöltött természetes személy lehet. Az emberölés 160. § (1) és (2) bekezdésben írt tényállási elemeinek megvalósítása esetén büntethető az is, aki az elkövetéskor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képességgel (Btk. 16. §). Az ilyen elkövetővel szemben azonban a Btk. 106. § (2) bekezdése értelmében csak intézkedés alkalmazható.

A Btk. 160. § (1) bekezdésében írt szándékos emberölés, valamint a (2) bekezdésében írt minősített esetek elkövetői a Btk. 12. §-ában írtak szerint – az emberöléshez a fentiek szerint szükséges alanyisággal rendelkező személyek – tettesek és részesek lehetnek. A 160. § (3) bekezdésében írt előkészületi cselekményért mindegyik elkövető tettesként felel, ez esetben sem társtettesség, sem részesség nem jöhet létre. A 160. § (4) bekezdésében írt gondatlan emberölésért, ha több személy gondatlansága állapítható meg, akkor is valamennyi elkövető önálló tettesként felel. A 160. § (5) bekezdésében írt cselekménynek elkövetője csak tizennegyedik életévét betöltött személy lehet, az ott rábíró tevékenység megvalósítható önállóan (tettesként), közösen (társtettesként), és a rábíráshoz is kapcsolódhat részesség.

Tettese [Btk. 13. § (1) bekezdés] az emberölésnek, aki közvetlenül saját tevékenységével vagy állat felhasználásával valósítja meg a tényállási elemet (az ölést), továbbá az is, aki a tudatzavara folytán büntetőjogi felelősségre nem vonható társával együtt vesz részt a tényállásszerű ölési cselekmény véghezvitelében (BH 1992. 565.). Az irányadó tényállás szerint a vádlott a sértett kezét kb. 1/2 percen keresztül lefogva tartotta, miközben az anyja a sértett nyakát két kézzel, nagy erővel szorította. Nyilvánvaló: ha az édesanyja büntetőjogi beszámítási képessége nem hiányzik, a vádlott az emberölés társtettese lenne. Az emberölés esetében társtettesek mindazok, akik az eredményt – az adott esetben a halált – előidéző cselekménysorban úgy vesznek részt, hogy tudatuk átfogja a törvényi tényállásban megjelölt eredmény bekövetkezésének a lehetőségét is, függetlenül attól, hogy végül is melyikük fejtette ki ténylegesen a halált előidéző magatartást. Az adott esetben a két elkövető (a vádlott és édesanyja) társtettességének megállapítására azért nem kerülhetett sor, mert hiányzott a bűncselekmény közös

megvalósításának tudata a beszámítási képességét nélkülöző édesanya részéről. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a vádlott tevékenysége bűnsegédi magatartásként lenne értékelhető (bár köznapi értelemben kétségtelenül „segített" az ölést megvalósító anyjának). A sértett halálát előidéző magatartás ugyanis a törvényi tényállás tárgyi elemeihez tartozik, és annak megvalósítása azzal a tudattal, hogy a halál okozása a másik személy tevékenységével együttesen következhet csak be, tettesi tevékenység, attól függetlenül, hogy a másik elkövető értékelhető tudatállapotának hiánya miatt a társtettesség megállapítására nincs alap. A büntetőjogilag felelősségre vonható, „egyedül maradt" elkövető ugyanis a beszámítási képességgel nem rendelkező és vele közösen cselekvő magatartásáért is felel az ilyen esetekben.

Közvetett tettese [Btk. 13. § (2) bekezdés] az emberölésnek az, aki a szándékos emberölést e cselekményért gyermekkor, kóros elmeállapot, kényszer vagy fenyegetés miatt nem büntethető, illetve tévedésben levő személy felhasználásával valósítja meg.

Társtettesként [Btk. 13. § (2) bekezdés] felelnek szándékos emberölésért az elkövetők, ha mindegyikük a törvényi tényállás keretei közé tartozó magatartást fejt ki akként, hogy azok együttesen eredményezik a halál bekövetkezését. Az emberölés elkövetésében való társtettesség megállapítható abban az esetben is, ha az elkövetőket az egyenes ölési szándék valóra váltása tekintetében eltérő indítóok vezeti (BH 1995. 554.). Társtettesség áll fenn akkor is, ha a több személy mindegyike nem vett részt a tényállásszerű ölési magatartás kifejtésében, de a közöttük létrejött akarategység folytán a véghezvitel folyamatában a szerepeket megosztva mozdítják elő az ölési cselekmény eredményességét. Így társtettese az emberölés bűntettének, aki – ismerve társa ölési szándékát – azért kötözi össze a társa által folyamatosan bántalmazott sértett kezeit, hogy annak ellenállását megtörje, és társa a sértettet megfojthassa (BH 2010. 172.). Társtettesség állapítandó meg akkor is, ha az akarategységben levő terheltek úgy valósítják meg az emberölést, hogy az egyik terhelt mérget önt az italba, a másik pedig a mérgezett italt átadja a sértettnek (BH 1989. 298.).

Felbujtóként [Btk. 14. § (1) bekezdés] felel az emberölésért, aki más személyt az emberölés végrehajtására rábír, amennyiben a felbujtott személy az emberölést legalább megkísérli. Az eredménytelen felbujtás a Btk. 11. § (1) bekezdésében foglaltakra tekintettel – az elkövetésre felhívás folytán – az emberölés előkészületét valósítja meg. A felbujtás megállapítható akkor is, ha a tettesben már korábban felmerült a sértett megölésének a gondolata és a véghezvitelre való hajlandósága, de ezt a rábírás érlelte akarat-elhatározássá. Az előre kitervelten elkövetett

emberölés bűntettének a felbujtója az, aki a tőle érzelmileg függő élettársát arra veszi rá, hogy kiskorú gyermekeit ölje meg (BH 1999. 146.).

A **bűnsegéd** [Btk. 14. § (2) bekezdés] az emberölésnél is lehet fizikai és pszichikai egyaránt. Az előbbi körbe tartozik tipikusan az ölési cselekmény véghezviteléhez szükséges eszközök biztosítása. Pszichikai bűnsegéde az emberölés bűntettének, aki társa rögtönös ölési szándékát felismerve végig a helyszínen marad, majd a holttest elrejtésében is segédkezik (EBH 2000. 290.). Ellenben a testi sértésre irányuló közös bántalmazás után a társa ölési cselekményében már részt nem vevő és e szándékról tudomással sem bíró vádlott-társ magatartása nem értékelhető az emberöléshez nyújtott pszichikai bűnsegélyként (BH 1997. 429.). Az emberölés bűntette kísérletéért pszichikai bűnsegédként felelnek azok, akik azon túlmenően, hogy a helyszínen jelen vannak, a társtetteseket támogatva a sértett megölését helyezik kilátásba (BH 2003. 3.). Ha az önálló tettesi magatartást kifejtő elkövető arra vonatkozó kérdésére, hogy a cselekmény passzív alanyát megölje-e, a társa egyetértő nyilatkozatot tesz: pszichikai bűnsegélyért vonható felelősségre (BH 2003. 2.). A különös kegyetlenséggel elkövetett emberöléshez nyújtott pszichikai bűnsegély megállapítható, ha az elkövető a társtettesek súlyos és brutálisan véghezvitt ölési cselekményénél jelen van, és a társtetteseket a végrehajtás során e szándékukban erősíti (BH 2000. 89.).

3. Az **alanyi oldalt** illetően az emberölés 160. § (1), (2), (3) és (5) bekezdéseiben írt esetei csak szándékosan (Btk. 7. §) valósíthatók meg, míg a (4) bekezdés a gondatlan (Btk. 8. §) elkövetést rendeli büntetni.

Egyenes szándékkal követi el az emberölést, aki magatartása lehetséges következményét, nevezetesen a passzív alany halálának bekövetkezését előre látja (tudati elem), és ezt kívánja (érzelmi elem). Az emberölés bűntettét egyenes szándékkal követi el, aki a sértettet közvetlen közelről a mellkasára célzott pisztolylövésekkel öli meg (BH 2003. 307.). Az egyenes szándékkal elkövetett emberölés bűntette valósul meg, ha a tettes közelről, irányítottan lő a sértett fejére, és ennek folytán annak a halála bekövetkezik (BH 1998. 465.). Az emberölés kísérletét nem eshetőleges, hanem egyenes szándékkal valósítja meg az elkövető, aki a sértettet több mint 10 méter magasságból a lakás ablakán át kituszkolja, és a sértett a földre zuhanása következtében maradandó fogyatékosságot eredményező sérüléseket szenved (BH 1993. 273.). Az emberölés előkészülete célzatos magatartás, így az csak egyenes szándékkal követhető el.

Eshetőleges szándékkal cselekszik, aki a magatartásának következményét, nevezetesen a sértett halálát előre látja (tudati elem), és bár ezt a következményt

kifejezetten nem kívánja, de belenyugszik (érzelemi elem) annak a bekövetkezésébe. Eshetőleges szándékkal és nem gondatlanságból elkövetett emberölést valósít meg az a terhelt, aki – önhibájából eredő ittas állapotban – a sértettel kialakult kölcsönös dulakodás során, a vele szemben álló sértettet 10 cm pengehosszúságú késsel közepes-nagy erővel megszúrja, és a bordaporcok, valamint a szív átmetszése perceken belül a sértett halálát eredményezi (BH 2009/36.). A szeszesital hatása alatt álló fiatalkorú elkövetőnek a nagy pengehosszúságú, igen éles késsel a sértett nyakára irányzott és közepes erővel leadott szúrása esetén – amely a nyaki főverőér és a belső torkolati véna sérülésével járt – az élet kioltására irányuló eshetőleges szándék fennállására kell következtetést levonni (BH 1995. 381.). A vádlott az adott esetben késsel – tehát az emberölés egyik úgynevezett „tipikus" és veszélyes eszközével — nagy erővel, irányzottan szúrta hátba a sértettet testének olyan részén, amely életfontosságú szerveket tartalmaz. Az adott esetben az elkövetéskori tudattartalomhoz kapcsolódó objektív és szubjektív körülmények egyértelműen arra mutatnak, hogy a vádlott tudatában felmerült a halálos eredmény bekövetkezésének lehetősége, és ez iránt már olyan nagyfokú közömbösséget tanúsított, hogy szándékának formája az ölésnek még egyenes szándékból fakadó jellegét is nagyban megközelítette, az eshetőleges szándékú emberölés kísérlete aggálytalanul megállapítható (BH 1982. 270.).

Az előre kitervelten és az aljas célból elkövetett emberölés kivételével az emberölés valamennyi minősített esete véghezvihető eshetőleges szándékkal is (3/2013 Büntető jogegységi határozat).

A különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés megvalósítható eshetőleges szándékkal is. Az emberölés bűntettét különös kegyetlenséggel és eshetőleges szándékkal követi el az a vádlott, aki az elhúzódó bántalmazás során többször rátérdel a sértettre, bordatörést okoz, és ezzel közvetlen okozati kapcsolatban áll be a sértett halála (BH 2003. 485.). A különös kegyetlenséggel elkövetett emberölést eshetőleges szándékkal valósítja meg a terhelt, aki a sértett testére hígítót önt, majd azt meggyújtja, és a sértett halála az égési sérülés alapján fellépő szövődmények folytán következik be (BH 2002. 170.). A különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés bűntette eshetőleges szándékkal elkövetett, ha az elkövető a sértettet hosszasan, közepes és nagy erővel ütlegeli, rugdossa, valamint megtapossa, és ezzel közvetlen okozati kapcsolatban áll be a sértett halála (BH 2000. 523.).

Az aljas indok mint **motívum**, illetve a nyereségvágy mint **célzat** mellett az emberölés megvalósítható akár eshetőleges szándékkal is. Az aljas indok mint minősítő körülmény megállapításának nem előfeltétele, hogy az elkövető az életet vagy a testi épséget sértő bűncselekményt egyenes szándékkal valósítja meg (EBH 2002. 730). A nyereségvágyból elkövetett emberölés bűntettének megállapíthatóságát

nem zárja ki, ha a haszonszerzésre irányuló egyenes szándék mellett az ölés tekintetében csak eshetőleges szándék róható fel (EBH 2010. 2116.).

Gondatlanságból követi el az emberölést, aki magatartásának következményeként a halálos eredmény bekövetkezését előre látja, de könnyelműen bízik annak elmaradásában **(luxuria)**, illetőleg, aki a halálos eredmény beállásának a lehetőségét éppen azért nem látja előre, mert azt a figyelmet és körültekintést, amely tőle elvárható, elmulasztja **(negligencia)**.

A gondatlanságból elkövetett emberölés esetén a gondatlanság két alakzata (tudatos gondatlanság – hanyagság) elhatárolásának a bűnösség fokának helyes megítélésénél, következésképpen a differenciált büntetés kiszabásánál van jelentősége. A gondosság kifejtésére vonatkozó kötelesség objektív mértékhez igazodik, amelyet írott szabályok, szakmai szokások tartalmaznak, vagy amely a mindennapi életben kialakult gyakorlatban jelenik meg. Ezzel szemben a gondosság kötelességének betartására való képesség mértékét mindenkor az elkövető személyes tulajdonságainak, körülményeinek a figyelembevételével kell megítélni. Adott esetben az elvárhatóság hiánya akadályát képezheti a bűnösség megállapításának, egyébként pedig – mint a bűnösség fokát befolyásoló tényező – a büntetés kiszabására lehet kihatással (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

A hanyag gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét valósítja meg az a szülő, aki az 5 éves, valamint a 2 és fél éves gyermekeit a súlyosan mozgáskorlátozott nagyszülő felügyeletére bízza úgy, hogy a lakásban a gyufa a gyermekek számára hozzáférhető, és így a gyermekek egyike a bútor meggyújtásával halálos kimenetelű füstmérgezést okoz (BH 2003. 308.). A gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét – a hanyag gondatlanság (negligencia) szintjén – megvalósítja a vádlott, aki a mérgező hatású permetezőszert barackpálinkás üvegben a nyári konyhában tárolja, melyből az édesapja fogyaszt, és halálos mérgezést szenved, holott a vádlott tudta, hogy az édesapjának gyenge a látóképessége, valamint az a szokása, hogy a lakásban rendszeresen szeszes ital után kutat (BH 2001. 52.). Ha a vádlott kisebb erővel a testi épség sértésének szándéka nélkül meglöki a sértettet, aki ennek következtében hanyatt esve olyan sérülést szenved, amely halálához vezet: a cselekmény a hanyag gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét valósítja meg (BH 1999. 353.). A hanyag gondatlanságból elkövetett emberölés vétségének minősül annak a vádlottnak a cselekménye, aki az ittas sértettet nyitott tenyérrel, testi sérülés okozása nélkül egyszer arcul üti, aminek következtében a sértett elesik, és fejét egy betonozott területbe ütve halálos sérülést szenved (BH 1995. 325.). Ha az elkövető kisebb erővel löki meg a súlyos testi hibában szenvedő sértettet, aki ennek következtében a földre zuhan, majd ezzel okozati összefüggésben a halála is bekövetkezik: a hanyag gondatlanságból elkövetett emberölés vétsége megállapításának van helye (BH 1987. 385.).

4. Az emberölés nyitott törvényi tényállás, így az **elkövetési magatartás** bármely, az eredmény – ami a passzív alany halálát jelenti – elérésére alkalmas módon, tevéssel (aktív magatartással) és nem tevéssel (passzív mulasztással) egyaránt kifejthető. Az **aktív magatartás** általában valamilyen fizikai tevékenységet jelent, ami megvalósulhat eszköz nélkül, ilyen a fojtogatás, ütlegelés, rugdosás, megtaposás, vagy valamilyen eszköz, jellemzően lőfegyver, kés, balta, kötél, méreg stb. alkalmazásával.

A **mulasztás** mint büntetőjogi fogalom nem azonosítható a nem tevéssel. A nem tevés – jogirodalmi megfogalmazás szerint – csupán erőpihentetés. Önmagában a nem tevés büntetőjogilag nem releváns emberi magatartás. A mulasztás több, mint puszta nem-tevés. Olyannak a nem tevése, amit az elkövetőnek meg kellett volna tennie. A mulasztás a jog világában kötelességellenes nem-tevést jelent. A mulasztást bűncselekménnyé nyilvánító törvényi tényállások mögött mindig valamilyen parancs húzódik meg, amely valamilyen kötelesség teljesítését írja elő. Mulasztásról tehát csak kötelezettséggel szemben lehet szó. Ez a kötelezettség fakadhat közvetlenül a büntetőjogszabályból, ezenkívül egyéb jogi normából, valamint – szűk körben – alapvető erkölcsi normából (parancsból) is (Kúria, Bfv. II. 390/2012/5.).

A 160. § (5) bekezdése – **öngyilkosságra rábírással elkövetett emberölés** – esetén az aktív magatartás a speciális passzív alanyra való pszichikai ráhatás azért, hogy az öngyilkosságot kövessen el. A felelősség feltétele, hogy az öngyilkosságot elkövessék.

A szándékos emberölés **mulasztással** történő megvalósítása akkor állapítható meg, ha az elkövető magatartásától függetlenül megindul a halálos eredmény irányába vezető folyamat, az elkövető mindezt felismeri, de a halálos eredmény bekövetkezésének a megakadályozását szándékosan elmulasztja, bár erre egyrészt – büntetőjogon kívüli, például családjogi, polgári – jogi alapon nyugvó kötelezettsége áll fenn, másrészt pedig a halálos eredmény bekövetkeztének az elhárítására, megakadályozására reális lehetősége volt.

Amennyiben a terheltet a családjogi szabályok alapján az életveszélyes állapotban lévő sértett részére segítségnyújtási kötelezettség terheli, annak szándékos elmulasztása nem segítségnyújtás elmulasztása bűntetteként, hanem emberölés bűntetteként értékelendő (EBH 2010. 2115.). Az emberölés bűntettét mulasztással követi el, aki a vele együtt élő, a halálához vezető okfolyamatot elindító súlyos fokú betegségekben szenvedő édesanyja ápolását oly mértékben elmulasztotta, hogy a szervezetének kiszáradása és a táplálékhiány mellett kialakult általános vérmérgezés következik be, amely a sértett halálát eredményezi. A sértett elhanyagolásából adódó, a betegséggel együtt járó fájdalomnál nagyobb kínszenvedés

okozása a különös kegyetlenséggel elkövetés megállapítását is megalapozza (BH 2009. 291.). A mulasztással elkövetett emberölés és a segítségnyújtás halált okozó elmulasztása a mulasztás alapját képező kötelezettség szerint határolható el. Emberölés bűntette állapítandó meg, ha a családi kapcsolat miatt segítségnyújtásra kötelezett terhelt a leánya szülésénél észleli, hogy az újszülött életveszélyes helyzetbe került, ennek ellenére nem tesz semmit annak elhárítása érdekében, és e mulasztás is közrehat a csecsemő halálában (BH 2009. 263.).

Mivel az emberölés eredmény-bűncselekmény, így az elkövetési magatartás és a halál mint eredmény között fenn kell állnia az ok-okozati összefüggésnek. Ez fennáll akkor is, ha az elkövető halálos eredmény létrehozására alkalmas magatartása által megindított okfolyamatba más személy magatartása vagy egyéb külső körülmények is közrehatottak. A vádlott büntetőjogi felelősségét akkor is emberölés bűntettében kell megállapítani, ha a sértett halálának bekövetkezését az orvosi szakma szabályait betartó sebészi munka és gondosabb orvosi ellátás esetlegesen megakadályozta volna. Az élet kioltására alkalmas elkövetési magatartás és a halál mint eredmény közötti okozati összefüggésnek azonban fenn kell állnia (BH 2006. 310.). A tényállásszerű ölési magatartás és a sértett halála között a közvetett okozati összefüggés fennáll, ha az idős sértett hasűri sérülése folytán jelentkező közvetlen életveszélyt a műtéti eljárás során elhárították, de néhány hét múlva a szövődményként jelentkező tüdőgyulladás következtében áll be a sértett halála (BH 2002. 169.). Ha az elkövető magatartása indítja el azt az okfolyamatot, amely végül a sértett halálához vezetett, de az orvosi (diagnosztikai) tévedésnek – mint közreható oknak (concausa) – is hatása volt a sértett halála bekövetkezésében: ez nem zárja ki az elkövető büntetőjogi felelősségét (BH 1997. 511.).

5. Előkészület (Btk. 11. §) esetén az elkövető nem valósít meg tényállási elemet. A lőfegyverrel célzás csak emberölés előkészülete, az elsütő szerkezet mozgásba hozása jelenti az ölési cselekmény megkezdését (EBH 2007. 1583.). A vádlottól több mint három méterre álló sértettel szemben a késnek szúrásra emelése még nem tekinthető az emberölés bűntette megkezdésének; a cselekmény nem emberölés bűntette kísérletének, hanem emberölés előkészülete bűntettének minősül (BH 2003. 48.). Az előkészület irányulhat az alapesetre vagy a minősített esetekre is. Nincs különös visszaesőként elkövetett minősített esete az emberölés előkészülete bűntettének, de a büntetést a különös visszaeső terhelttel szemben kell kiszabni (BH 2004. 397.). Az emberölés elkövetésére felhívás, ajánlkozás és vállalkozás egyoldalú nyilatkozatok, és bűntársak, végrehajtók, megbízók keresését, kiválasztását jelenti, amely ha eredményes, akkor kétoldalú nyilatkozattal, a megállapodással folytatódik. A bűncselekmény elkövetésére történő felhívással megvalósul az emberölés előkészülete, ha az elkövető – anyagi előny kilátásba

helyezésével – mást megbíz azzal, hogy a vele üzleti viszonyban álló sértettet ölje meg (BH 2000. 2.). Az elkövetéshez szükséges vagy azt könnyítő feltételek biztosítása körébe tartozik jellemzően az elkövetési eszközök, például fegyver, méreg, kések, kötelek, balta beszerzése, az elkövetés helyszínének felderítése, a passzív alany szokásainak, családi körülményeinek, környezetének, közlekedési útvonalának megfigyelése, felderítése.

Az emberölés előkészületének bűntette többrendbelinek minősül, ha az alanyának célja több ember megölésére irányul (5/1999. Büntető Jogegységi Döntés).

Az emberölés **kísérlete** [Btk. 10. § (1) bekezdés] valósul meg, ha a szándékos ölési magatartást az elkövető megkezdte, de nem fejezte be, illetőleg a sértett halála egyéb okból elmaradt.

Emberölés bűntettének kísérletét valósította meg a terhelt, amikor közel két méter távolságból célzott lövést adott le a sértett mellkasára, akkor is, ha a véletlennek köszönhetően – a lövedék a kulcscsont magasságában elakadt, s csupán három hét alatt gyógyuló életveszélyt elő nem idéző sérülést okozott (BH 2010. 57.). Emberölés bűntettének a kísérletét – és nem közlekedési bűncselekményt – valósítja meg az a terhelt, aki tehergépkocsijával kilenc kilométeren keresztül üldözi a sértettet, majd balesetet okozva nagy sebességgel belehajt a sértett által vezetett személygépkocsiba (BH 2009. 38.). Emberölés bűntettének kísérlete valósul meg, ha a terhelt – az ölési szándékára utaló kijelentéseit követően – a sértettet a nyakába tett megszorított hurokkal az emeletes ágyról lelöki, és a halálos eredményt más a kötél elvágásával hárítja el (BH 2005. 2.). Az emberölés bűntettének a kísérletét eshetőleges szándékkal valósítja meg a vádlott, aki a villanykapcsoló külső védőburkolatát szétszereli, és a feszültség alatt álló vezetéket abban a tudatban hagyja szabadon, hogy az esti sötétségben a hozzátartozóinak valamelyike halálos áramütést szenved (BH 2001. 3.). A sérülés tényleges gyógytartamától függetlenül az emberölés kísérletét valósítja meg az elkövető, aki az élet kioltására alkalmas nagyméretű szamurájtőrrel több ízben a sértett nyaka irányába sújt, és csak a sértett reflexszerű védekező mozdulata folytán hárul el a súlyos eredmény bekövetkezése (BH 2000. 284.). A 8 napot meg nem haladó gyógytartamú sérülés ellenére is az emberölés bűntette kísérletének megállapítása, mert a vádlott a lőfegyverével 20 méterről gerincre célzott lövést adott le a neki háttal ártó sértettre (BH 1999. 1.). Az eshetőleges szándékkal elkövetett emberölés kísérletét valósítja meg a fiatalkorú vádlott, aki a gyermekkorú sértettet védekezésre képtelenné teszi, ezután a fejét többször a vízbe meríti, és esetenként csaknem egy percig a víz alatt tartja, majd a sértett nyakát két kézzel közepes erővel megragadja (BH 1996. 407.). Az eredménytől függően befejezett bűncselekményként vagy kísérletként különös kegyetlenséggel, sok ember életét veszélyeztetve elkövetett

emberölés bűntette megállapításának van helye, ha az elkövető a lakás általa történt felgyújtása esetén az ebből származó közveszély előidézésén túl felismeri azt is, hogy a lakástűz következtében a bent tartózkodó személy – amennyiben a tüzet időben nem oltják el vagy őt ki nem menekítik – meghalhat (BH 2012. 28.).

Az emberölésnek nem az előkészületét, hanem a kísérletét valósítja meg az elkövető, aki az esti sötétségben a magatehetetlenül ittas és sötét ruhában levő sértettet a jelentős forgalmú, erős ívben balra ívelő közútra löki azért, hogy őt egy arra haladó jármű halálra gázolja (BH 1999. 52.).

Az elkövetőt a **befejezett** emberölés bűntette miatt terheli a büntetőjogi felelősség, ha egyenes ölési szándékkal a sértettet hátba szúrja, és a gerincvelőt sértő szúrás nyomán a láb részleges bénulása és ezzel közvetett okozati összefüggés folytán az állandó katéterezés során a vesemedence- és húgyúti gyulladás miatt bekövetkezett szövődmény vezet a sértettnek az elkövetési magatartás után több hónappal bekövetkezett halálához (BH 1997. 564.). Az okozati összefüggésben való tévedés lényegtelen, és a befejezett emberölésért felel az a szülő nő, aki a gyermekét közvetlenül a szülés után fojtogatja, majd a halottnak vélt újszülöttet egy műanyag zacskóba csomagolva a szemeteskukába dobja, de nem állapítható meg, hogy a sértett a fojtogatás vagy a nejlonzacskóba csomagolás okozta légúti elzáródás következtében halt-e meg (BH 1996. 239.).

Befejezetlen kísérlet esetén az **önkéntes elállás** [Btk. 10. § (4) bekezdés a) pont] büntethetőséget kizáró [Btk. 15. § h) pont] okot jelent.
Nem büntethető emberölés előkészületének bűntette miatt az, aki a cselekmény elkövetésének a megkezdésétől – döntően a saját elhatározásából – áll el (BH 2006. 174.). Ha az elkövető a tényállásszerű ölési cselekmény elkövetése után nyomban intézkedést tesz a sértett azonnali kórházba szállítása iránt, és annak halála az elkövető segítségnyújtásának eredményeként orvosi műtéttel válik elhárítható-vá: önkéntes eredmény-elhárítás folytán a cselekmény emberölés bűntettének a kísérlete helyett életveszélyt okozó testi sértés bűntetteként minősül (BH 1992. 218.). Az emberölés kísérletétől való önkéntes elállás akkor állapítható meg, ha az elkövetés konkrét körülményei között az elkövető a megkezdett ölési cselekményt – külső körülményektől nem akadályozva – zavartalanul folytathatná, de eredeti szándékát megváltoztatja, és lemond a további elkövetésről (BH1 984. 134.).

Emberölés bűntettének befejezett kísérlete esetén az önkéntes elállás megállapítása fogalmilag kizárt. Az önkéntes eredmény-elhárítás nem állapítható meg, ha a terhelt a sértett életének a megmentése érdekében más személy segítségét nem kéri, az eredmény elmaradását másnak – a terhelttől független – fellépése indítja el, a terhelt csupán közreműködik a más által megkezdett és megvalósított

eredmény-elhárító tevékenységben. A sértettnek gépkocsival történt elgázolása és ezt követően nyomban a helyszínről való elhajtás az emberölés befejezett kísérletét valósítja meg, ekként a kísérlettől való önkéntes elállás fogalmilag kizárt (BH 1999. 543.). Az emberölés kísérletétől való önkéntes elállás szóba sem kerülhet, ha az elkövető abban a tudatban hagyta abba a sértett további fojtogatását, hogy annak a halála már bekövetkezett (BH 1995. 440.). Emberölésre irányuló szándékkal egyetlen ütés leadásával létrejött befejezett kísérlet esetén fogalmilag kizárt az önkéntes elállás megállapítása (BH 1987. 149.).

Az emberölés kísérletétől való önkéntes elállás nem kerülhet szóba, ha a vádlott 10 méter magasból kísérli meg a sértettet a földre ledobni, és a többszöri próbálkozásában az élettársa közbelépése – mint külső körülmény – akadályozza meg. Ebben az esetben a cselekmény jogi minősítését az határozza meg, hogy az elkövető szándéka mire irányul, és nincs jelentősége, hogy bizonytalan-e a szándékolt eredmény bekövetkezése, vagyis a cselekmény esetleg testi sérülést (és nem halált) eredményezett volna (BH 2004. 215.).

Befejezett kísérlet esetén csak **önkéntes eredmény-elhárítás** [Btk. 10. § (4) bekezdés b) pont] jelent büntethetőséget kizáró okot, ez esetben az elkövetőnek kell aktív tevékenységet kifejtenie. Az emberölés kísérletétől való önkéntes elállására, az önkéntes eredmény-elhárításra vagy a jogos védelmi, illetőleg a végszükségbeli helyzetre eredményesen nem hivatkozhat az elkövető, aki a nagyméretű késsel a sértett szívére irányzott szúrás után a sértettet magára hagyja, és a sértett kórházba szállításával az élete megmentéséről kívülálló személyek gondoskodnak (BH 2002. 211.).

A kísérlet **közeli** vagy **távoli** voltát az dönti el, hogy a ténylegesen bekövetkezett sérelem az elkövető által célba vett vagy az általa szándékolt eredményhez képest hogyan alakul, amely független lehet a kísérlet befejezett vagy befejezetlen alakzatától. Különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés bűntettének távoli kísérletét valósítja meg az a terhelt, aki a sértett – faszerkezetű ödémmel és vasrácsos ablakkal ellátott és propán-butángázzal működő tűzhellyel felszerelt – lakóhelyiségének ajtaját festékhígítóval lelocsolja és meggyújtja (BH 2004. 347.). Mindennek a büntetés kiszabása során van jelentősége.

Az **alkalmatlan** kísérlet esetén [Btk. 10. § (3) bekezdés] esetén a büntetés korlátlanul enyhíthető, akár mellőzni is lehet. Az emberölés kísérlete alkalmatlan eszközzel elkövetett, ha az elkövető magatartásának eredményeként olyan erősségű áram halad át a sértett testén, amely a halálos következmény bekövetkezéséhez

nem alkalmas (BH 1991. 92.). Ellenben nem alkalmatlan eszköze az emberölésnek a heggyel nem, de éllel bíró 8 cm pengehosszúságú kés (BH 2013. 2.).

Az ítélkezési gyakorlat egységes abban, hogy ha valamely eszköz a szándékolt káros eredmény előidézésére objektíve nem alkalmas és ugyanakkor veszélytelen, társadalomra veszélyesség hiányában nincs helye bűncselekmény megállapításának. Minden más esetben a bűncselekmény kísérletének megállapítására kerül sor. Azt, hogy valamely eszköz a szándékolt eredmény előidézésére alkalmas-e, nem elvontan, hanem a konkrét elkövetésre vonatkoztatva kell eldönteni. Ha az eszköz a véghezvitel konkrét körülményei között nem is alkalmas a szándékolt eredmény előidézésére, de az elkövetés más viszonyai vagy más alkalmazási feltételek mellett alkalmas, a bűncselekmény kísérletének megállapítása törvényes.

Az adott esetben a vádlott által használt csavarhúzó emberi élet kioltására objektíve alkalmas eszköz. A súlyosabb, halálos eredmény elmaradása nem a használt eszközön, hanem használatának módján múlott. Mégpedig az alkalmazott erőbehatás és használatának azon módja, hogy belőle a vádlott tenyeréből csak mintegy 2 cm-es hegyrész állt ki, volt az akadálya annak, hogy a sértett nem szenvedett halálos eredménnyel járó sérülést. A vádlott által megsértett testtájékokból az a következtetés vonható le, hogy a vádlott a sértett felsőtestét támadta. Az elkövetés körülményeit vizsgálva abból, hogy a sértett a földön volt, és védekező mozdulatai közben mozgott, az állapítható meg, hogy számára a sértett felsőtestének bármely része elérhető volt. Csak a véletlenen múlt, hogy a sértett mögött elhelyezkedve nem a halántéktájat, a szemgödröt, a bal mellkas felet vagy nem a nyaki ereket találta el. Az eszköz az elérhető más testrészeken más módon alkalmazva alkalmas volt az ölési cselekmény elkövetésére, jelen esetben is az emberölés kísérletének megállapítása törvényes (BH 2007. 177.)

A minősített esetek kísérlete:

Az emberölés kísérlete **előre kitervelten** elkövetettként minősül, ha az elkövető olyan robbanószerkezetet állít elő és szerel be az apja gépkocsijába, amely a gyújtáskapcsoló bekapcsolásával lép működésbe (BH 2001. 6.).

A nyereségvágyból elkövetett emberölés bűntettének a kísérletét valósítja meg, aki a kiszolgáltatott gyermekkorú sértettet pénz megszerzése érdekében kitartóan bántalmazza, földhöz vágja, és ezáltal életveszélyes sérüléseket okoz (BH 1999. 54.). Ha a három vádlott az éjszaka során a tanyában egyedül élő sértett értékeinek a megszerzése érdekében úgy alkalmaz erőszakot, hogy az I. r. vádlott a sörétes vadásztölténnyel töltött lőfegyverével 1-1,5 méter távolságból irányzott lövést ad le a menekülő sértettre: a cselekmény nyereségvágyból elkövetett emberölés bűntette kísérletének, a társai cselekménye pedig e bűncselekményhez nyújtott bűnsegédi bűnrészességnek minősül (BH 2000. 478.).

A nyereségvágyból és különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés bűntettének kísérlete valósul meg, ha a vádlott a sértettnél levő táskában tartott pénz megszerzése érdekében egy úgynevezett tonfával legalább 17 esetben, nagy erővel sújt a sértett fejére, akinek a halála azért nem következett be, mivel koponyaboltozati csontjainak a vastagsága az átlagosat meghaladta (BH 1998. 519.).

Eshetőleges szándékkal megvalósított, **aljas indokból** és több emberen elkövetett emberölés bűntettének a kísérletét valósítja meg az elkövetőnek az a cselekménye, hogy a közforgalmú közlekedési eszközön (autóbuszon) olyan időzített robbanószerkezetet helyez el, amely utóbb felrobban (BH 2000. 1.).

A házkutatásra irányuló rendőri intézkedés meghiúsítása végett a ház kerítésének és vas-kapujának az élet kioltására alkalmas módon elektromos feszültség alá helyezése: az aljas indokból, **hivatalos személy ellen** és több emberen elkövetett emberölés bűntette kísérletének minősül (BH 1995. 385.).

Mindkét sértett életének kioltását kilátásba helyező fenyegető kijelentést közvetlenül követően ölésre alkalmas lőfegyverből a sértettekre irányozottan leadott több lövés akkor is alapot ad a **több emberen elkövetett** emberölés bűntette kísérletének megállapítására, ha a cselekmény folytán csak az egyik sértett szenved halálos kimenetelű sérülést (BH 2012. 255.). Több emberen elkövetett emberölés bűntettének kísérletét valósítja meg az a terhelt, aki öngyilkossági szándékkal a nagy sebességgel haladó gépkocsit a szembejövő járműnek irányítja, belenyugodva a járművek vezetőinek és utasainak halálába (BH 2004. 447.). A több emberen elkövetett emberölés bűntettének a kísérletét – és nem a közúti veszélyeztetést – valósítja meg, aki a gépkocsiját a sértettek elütése végett célzottan feléjük irányítja, és az egyik sértettet el is gázolja. Az emberölés bűntettének kísérlete több emberen elkövetettként minősül, ha az elkövető a kertje bejárati ajtajának kilincsét áram alá helyezi, és ennek következtében a kiskorú sértett meghal, és a segítségére siető édesapját is áramütés éri (BH 1993. 537.).

6. A **minősített esetek** csak a Btk. 160. § (1) bekezdéséhez kapcsolódhatnak, a törvény szövegének rendszertani elhelyezéséből következően a Btk. 160. § (5) bekezdésben írt elkövetési magatartáshoz – az öngyilkosságra rábíráshoz – minősített esetek nem párosíthatók.

(Ismert azonban olyan vélemény is, ami ezzel ellentétes álláspontot képvisel.)

Az emberölés **előre kitervelten** történő elkövetése feltételezi, hogy az elkövető az ölési cselekmény véghezvitelének helyét, idejét és módját átgondolja, a végrehajtást akadályozó vagy segítő tényezőket felmérje, és a lényeges előkészületi, elkövetési és az elkövetés utáni mozzanatokat figyelembe vegye. Az előre kiterveltséget a tervszerű és céltudatos magatartás jellemzi. Ez az ölési cselekmény részleteinek átgondolását, viszonylag hosszabb időn át történő fontolgatását, a cselekmény elkövetési szakaszainak megfelelő mozzanatok mérlegelését jelenti.

Nem feltétel azonban az említett tényezők együttes fennállása. Az ölésre irányuló céltudatos törekvés az egyenes szándék meglétét tételezi fel. Az előre kitervelten elkövetés megállapítása kizárt, ha az elkövető ölési szándéka eshetőleges. Nem zárja ki viszont ezt a minősítést a vagylagos terv vagy végrehajtási mód kialakítása, amint az sem, ha az ölési cselekmény végrehajtása nem a tervnek megfelelően megy végbe. Nem szükséges az, hogy az elkövető valamennyi lehetőséget pontosan számításba vegyen, és teljes bizonyossággal, határozottsággal alakítsa ki a véghezvitel tervét. A tervszerűség megállapítható már akkor is, ha tudatilag döntő vonásaiban gondolja át, alakítja ki a végrehajtási módot.

Az előre kiterveltségnek nélkülözhetetlen feltétele a cselekmény elkövetésére indító és az ez ellen szóló motívumoknak az elkövető tudatában lejátszódó küzdelme, a céltudatos és tervszerű elkövetés mérlegelése, megfontolása. Mindezekhez bizonyos idő szükséges. Az emberölésre irányuló szándék kialakulásának és fejlődésének feltárása ezért a súlyosabb minősítés megállapításának fontos része. Általában nem lehet szó előre kitervelt elkövetésről, ha az elhatározást rövid időn belül követi a véghezvitel megkezdése. Nem zárja ki az előre kiterveltség megállapítását, ha az elkövető beszámítási képességében korlátozott, kóros elmeállapotú, és az sem, ha a cselekményt a leleplezés biztos tudatában követi el. A véghezvitel módjából és/vagy az elkövetést követően tanúsított magatartásból visszamenőleg is következtetés vonható az előre kiterveltségre (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

A több emberen aljas indokból, részben tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés bűntette mindkét sértettel szemben előre kiterveltként is minősül, ha a tettes eredendően egy személy megölését tervelte ki, ám – cselekménye leleplezésének elkerülése érdekében – a helyszínen tartózkodó másik sértett agyonlövését is elhatározza, s az ölést az első sértettre részleteiben átgondolt és kidolgozott terv ismételt felhasználásával – viszonylag rövidebb időn belül – végrehajtja (BH 2012. 57.). Előre kitervelten és különös kegyetlenséggel követi el az emberölést, aki az ölési cselekményt már korábban elhatározza, a sértett ellenállását altatóval erőtlenné teszi, majd a fejére mért tizenöt kalapácsütés után késsel két jelentős erejű, a gerinccsigolyát részben átmetsző szúrást ejt a már több sebből vérző sértetten (BH 2007. 327.). Az emberölés előre kiterveltként történő elkövetése csak abban az esetben állapítható meg, ha a rendelkezésre álló adatok egyértelműen arra a következtetésre nyújtanak alapot, hogy a sértett életének a kioltására irányult az elkövető egyenes szándéka (BH 2001. 308.). Az előre kitervelt emberölés bűntettét valósítja meg, aki a sértett megölésének módját, helyét és idejét véglegesen elhatározza, majd egy órán át azért várakozik, hogy a sértett elaludjon, és így a sértettet az ellenállás kifejtésére képtelen állapotában – az előre átgondolt terv szerint – fojtsa meg (BH 1999. 436.). Az emberölés előre kiterveltségét a tervszerűség és céltudatosság jellemzi, amelynél a cselekmény

előre átgondolása nem köthető meghatározott időtartamhoz. Az emberölés bűntettének nyereségvágyból elkövetettkénti minősítése mellett az előre kiterveltség megállapítása is indokolt, ha a tettes a sértett értékeinek megszerzése érdekében az ölést alternatív lehetőségként – feltételtől függően – tervezi el (BH 1999. 346.). Az előre kitervelten elkövetett emberölés bűntettének kísérlete egyszersmind nyereségvágyból elkövetettként nem értékelhető, ha teljes határozottsággal nem állapítható meg, hogy az elkövető az ölési cselekményt a neki felajánlott anyagi juttatás miatt valósította meg (BH 1998/466.). Az emberölésnek előre kitervelten elkövetettként minősítésére nem kerülhet sor, ha az ölési cselekmény megkezdése időpontjában az elkövető ölési szándéka csak eshetőleges volt, és csak a véghezvitel során – az elkövetőn elhatalmasodott indulat és düh folytán – alakult ki az ölésre irányuló egyenes szándék (BH 1997. 426.). Az emberölés előre kitervelt elkövetése akkor is megállapítható, ha az ölés elhatározása és végrehajtása között viszonylag rövid idő telik el, és a terhelt az ölési cselekmény valamennyi részletét nem tervezi meg előzetesen (BH 1995. 197.). A nyereségvágyból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés előre kitervelten elkövetettként is minősül, ha az elkövető a sértett megölésére irányuló szándékkal a cselekmény végrehajtása előtt a helyszínt, a sértett személyét, a lakókörnyezetét, az anyagi helyzetét, a szokásait, a megközelítés útvonalát részletesen felderíti, majd a cselekményt ennek megfelelően hajtja végre (BH 1993. 213.). Az emberölés előre kitervelt, ha az elkövető az élet kioltására alkalmas mérget megszerzi, azt szeszesitalba keveri, majd a mérgezett folyadékot tervszerűen, úgy helyezi el, hogy abból a sértett fogyasszon (BH 1982. 30.).

Az emberölés akkor minősül **nyereségvágyból** elkövetettnek, ha közvetlen anyagi előny megszerzésére irányul. A közvetett anyagi előny elérése érdekében végrehajtott ölés aljas indokból vagy célból elkövetettként értékelhető. Közömbös, hogy az elkövető által elérni kívánt vagy ténylegesen megszerzett vagyoni előny életszükséglet, káros szenvedély vagy erkölcsileg meg nem alapozott igény kielégítését szolgálja.

A nyereségvágyból elkövetett emberölés esetén az elkövetés indoka és a célzat összefonódik. A nyereségvágy a célzatot és az indítóokot is magában foglalja. Így ez a cselekmény eshetőleges szándékkal is megvalósítható. Befejezettségéhez elegendő az ilyen indítóok megléte és a sértett halálának bekövetkezése, de nem feltétel, hogy az elkövető az anyagi előnyt, a vagyoni hasznot ténylegesen megszerezze. Nyereségvágyból elkövetettként minősül az anyagi ellenszolgáltatás fejében elkövetett ölési cselekmény, továbbá a rablási célzattal megvalósított emberölés, ideértve a megszerzett vagyon megtartása érdekében elkövetést is. A nyereségvágyból elkövetett emberölés nem összetett bűncselekmény, ennélfogva a társtettességet kizárólag a dologelvételben való közreműködés nem alapozza

meg. E minősített eset társtettese ugyanis csak az lehet, aki magában az ölésben társtettesként részt vesz (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Nyereségvágyból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés bűntettének bűnsegéde, aki a tettes szándékát ismerve a bűncselekmény elkövetése során – annak sikere érdekében – a sértettet a fején kalapáccsal súlyosan bántalmazó terhelttársának figyeléssel segítséget nyújt, majd a sértettet maga is megüti és annak zsebeiben értékek után kutat (BH 2008. 233.). Nyereségvágyból elkövetett emberölés bűntettét bűnsegédként valósítja meg a terhelt, ha – a sértettel szemben a tettes részéről alkalmazott egyre durvább erőszak láttán – jelenlétével, az ölés véghezvitelét biztonságosabbá tevő magatartásával erősíti a tettes ölési szándéka kialakulását, és azonnal részt vesz a sértett értékei felkutatásában (BH 2006. 73.). Halált okozó testi sértés és rablás bűnhalmazatban megvalósítása helyett a nyereségvágyból elkövetett emberölést valósítja meg a vádlott, aki a 86 éves sértett asszony fejét hosszasan és durván ütlegeli mindaddig, amíg annak a magatehetetlensége be nem következik, azért, hogy a lakásból értékeket tulajdonítson el (BH 2001. 459.). Az emberölés bűntette nem minősül egyidejűleg nyereségvágyból és aljas indokból elkövetettnek, ha a nyereség megszerzésének a leplezése – mint indíték – szorosan tapad a nyereségvágyhoz, annak részét alkotja, és ezért attól nem különíthető el (BH 2001. 412.). A nyereségvágyból elkövetett emberölés bűntettét valósítja meg az a homoszexuális hajlamú vádlott, aki a szexuális kapcsolat létesítése után elaltatott sértett visszerébe injekciós tűvel a halálos adag sokszorosát meghaladó mérget fecskendez be annak érdekében, hogy az értékeit megszerezhesse (BH 1997. 515.). Halált okozó testi sértés és rablás bűntettének halmazata helyett eshetőleges szándékkal megvalósított, nyereségvágyból elkövetett emberölés bűntettének minősül a bűncselekmény, ha az idős sértettet – értékeinek megszerzése érdekében – a döntő erőfölényben levő vádlott testszerte ütlegeli, rugdossa, és az így létrejött sérülések következtében a sértett meghal (BH 1995. 328.). A rablás és az élet elleni bűncselekmény bűnhalmazatban történt megállapítása helyett egységesen nyereségvágyból és hivatalos személy ellen elkövetett emberölés büntette kísérletének minősül, ha a vádlott a pénz megszerzése végett, az eredeti szándékának véghezvitele érdekében a számára váratlan akadályt jelentő rendőrjárőr ellen fegyvert használ (BH 1992. 372.).

Az **aljas indokból vagy célból** elkövetett emberölésen az erkölcsileg elvetendő motívumból fakadó vagy ilyen célból megvalósított cselekményeket kell érteni. Az indok és cél szerinti megkülönböztetés a szándék fajtája szempontjából lényeges; az aljas indokból elkövetés – éppen úgy, mint a nyereségvágyból történő elkövetés – eshetőleges szándékkal is megvalósítható, a célzatos elkövetésnek azonban az egyenes szándék az előfeltétele. Amennyiben az aljas cél megállapítható,

az magában foglalja az indok aljasságát is, ennélfogva a minősítés kapcsán csupán az előbbi körülményre kell hivatkozni.

Ha a nemi erkölcs (az élet) elleni bűncselekmény végrehajtása érdekében alkalmazott erőszakhoz ölési szándék is társul vagy az ölési cselekmény elkövetésének egyik motívuma a nemi élet szabadsága (vagy a nemi erkölcs) elleni erőszakos bűncselekmény végrehajtása, a súlyosabb minősítésű emberölés állapítható meg. Úgyszintén akkor is, ha az elkövető az ölési cselekményt nemi vágy kielégítésének fokozása érdekében követi el.

(A bosszú az aljas indokból (célból) elkövetett ölési cselekmény megállapítása szempontjából annyiban lényeges, hogy milyen ok váltja ki az elkövetőben a keletkezett indulatot. Ennek a jellege és mibenléte a súlyosabb minősítés feltétele.)

Az aljas indokból (célból) elkövetett ölési cselekmény megállapítása szempontjából a bosszú megítélése attól függ, hogy milyen ok váltja ki az elkövetőben a keletkezett indulatot, mivel ennek a jellege és mibenléte a súlyosabb minősítés feltétele.

Önmagában az a körülmény, hogy az elkövető önkényesen maga vesz elégtételt a rajta esett sérelem miatt, vagy haragos viszonyból, szerelmi kapcsolatból eredő indulat, például féltékenység hatása alatt cselekszik, még nem szolgálhat alapul az aljas indokból való elkövetés megállapítására. Ha viszont az elkövető más bűncselekmény megvalósítása, avagy már véghezvitt más bűncselekmény leplezése, nyomainak eltüntetése vagy a felelősségre vonás elkerülése végett követi el az ölési cselekményt, a minősített emberölés megállapítása megalapozott lehet. (Ugyanez a helyzet, amikor az ilyen magatartás harmadik személy bűncselekményének a leplezését célozza, ezért ilyenkor is a c) pont alatti minősített eset állapítandó meg.) Ugyanez a helyzet, amikor az ilyen magatartás harmadik személy bűncselekményének a leplezését célozza. Ezért ilyenkor is a c) pont alatti minősített eset, s nem – az emberölés alapesetével halmazatban – a bűnpártolás bűntette rovandó fel (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Ha az ölési cselekményt kölcsöntartozástól való megszabadulás motiválta, az nem nyereségvágyból, hanem aljas indokból elkövetett emberölésként minősül, mivel nem közvetlenül irányul haszonszerzésre (BH 2012. 141.). Az emberölés aljas indokból elkövetettként minősül, ha az ölési cselekmény nem közvetlenül irányul haszonszerzésre, ám kiváltó oka a tettes által remélt nyereség – elkövető feltételezése szerint a sértettnek felróható – elmaradása (BH 2012. 56.). Az emberölésnek szerelemféltésből elkövetése nem minősül aljas indokból elkövetettként (BH 2003. 490.). Az emberölés kísérlete aljas indokból és különös kegyetlenséggel elkövetettként minősül, ha a vádlottak a sértett által lakott fabódét az abból való menekülés megakadályozása céljából elreteszelik, majd az építményt felgyújtják

a sértett életének egyenes szándékkal való kioltása céljából (BH 2002. 45.). Aljas indokból követi el az emberölést, aki a házastársa iránti bosszúvágytól vezérelve oltja ki 10 éves gyermekének életét (BH 1999. 291.). Az emberölés aljas indokból elkövetettként minősül, ha az ölési cselekménynek az indítéka a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmény véghezvitele volt (BH 1998. 316.). Valamely eltérő nemzeti, népi, faji vagy vallási csoporthoz tartozás miatt más megölése az aljas indokból elkövetett emberölés bűntettét valósítja meg (BH 1995/261.). A féltékenységből és az elhagyás miatt keletkezett elkeseredésből fakadó indulat általában nem ad alapot az emberölés aljas indokból elkövetettkénti minősítésére (BH 1985. 455.). Aljas indokból elkövetettnek kell minősíteni az emberölést, ha a bosszút erkölcsileg is súlyosan elítélendő indító okok jellemezték (BH 1983. 384.).

A **különös kegyetlenséggel** elkövetett emberölés megállapításánál elsősorban emberiességi, valamint erkölcsi szempontok a meghatározók.

A különös kegyetlenség fogalma alá az átlagost lényegesen meghaladó szenvedéssel járó (amilyen például a tűzhalál, az élve eltemetés stb.), rendkívüli embertelenséggel, brutalitással, gátlástalanul, az emberi méltóság mély megalázásával vagy az elkövető emberi mivoltából kivetkőzve véghezvitt ölési cselekmények vonhatók. Annak, hogy a sértett eszméletlensége folytán ténylegesen elviselt-e fájdalomérzést, nincs jelentősége, miként nincs különösebb jelentősége az elkövetés eszközének sem. Így megállapítható a súlyosabb minősítés akkor is, ha az elkövető az ölési cselekményekhez általában használatos, úgynevezett tipikus eszköz igénybevétele nélkül, puszta kézzel, agyonveréssel, rúgással vagy taposással valósítja meg a cselekményt.

Az eszköz nélkül – lábbal, puszta kézzel –, testszerte történő, elhúzódó bántalmazás esetén azonban először abban a kérdésben kell állást foglalni, hogy az elkövető ölésre vagy testi sértésre irányuló szándékkal cselekedett-e. Amennyiben az ölésre irányuló szándék megállapítható, a sértettnek okozott sérülések nagyobb száma, súlya és jellege alapján – különösen, ha az aktív elkövetői tevőlegesség több halálhoz vezető folyamatot is megindított – általában következtetés vonható az elkövetés embertelenségére is. Ilyenkor – mivel a vizsgálódás szempontjai eltérőek – a kétszeres értékelés tilalmának megsértéséről nincs szó.

Az elkövető tudatának az elkövetés idején át kell fognia a végrehajtás különös kegyetlenségét. Az elkövető ezzel kapcsolatos tudattartalmára a sérülések számából, a bántalmazás hosszantartó, elhúzódó voltából, a sértett látható szenvedéséből, illetőleg a sértettnek a végrehajtás ideje alatt tanúsított magatartásából vonható következtetés.

A különös kegyetlenséggel elkövetés felróhatósága mulasztásos emberölés esetén sem kizárt.

Az elkövetőnek a sértett megölése után tanúsított magatartása, például a holttest feldarabolása, elásása vagy elégetése kívül esik az elkövetésen, és általában a cselekmény felfedezésének a meghiúsítását célozza; ezért önmagában az ilyen magatartás nem valósítja meg a különös kegyetlenséggel elkövetést (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Az emberölés bűntette különös kegyetlenséggel elkövetettként minősül, ha az elkövető az ölés véghezvitele során a földön fekvő sértettet perceken át fojtogatja, fejére közepes-nagy erejű ütéseket mér, majd nyakát fűrészlappal elmetszi (BH 2009. 3.). A kisebb számban ismétlődő ütések vagy rúgások önmagukban nem tekinthetők a véghezvitel különösen kegyetlen módjának; így nem nyújtanak alapot az élet vagy testi épség elleni bűncselekmény súlyosabban minősülő esetének megállapítására (BH 2008. 205.). Az emberölés különös kegyetlenséggel elkövetettként minősül, ha a vádlott a sértett nyakán késsel metszett sérülést okoz, tompa tárggyal fejbe sújtja, majd miután a sértett a földre került, vasvillával háromszor hasba szúrja (BH 2003. 311.). Az ölési cselekmény helyszínén tűz okozása nem vonható a különös kegyetlenséggel elkövetés minősítés alá, kizárólag a cselekmény nyomai eltüntetésére irányuló magatartásnak tekinthető, ha a tűzgyújtás az ölési cselekmény befejezése után történik (BH 2003. 141.). Emberölés bűntettének megállapítása indokolt, ha a terhelt a sértettet eredetileg a testi sértés okozásának szándékával ütlegeli, de a bántalmazást – a különösen kegyetlen elkövetést közelítő módon – úgy folytatja, hogy a sértettnek arc- és többszörös koponyatörést és ennek következtében néhány percen belüli halálát okozza (BH 2003. 138.). Az emberölésnek különös kegyetlenséggel elkövetését nem alapozza meg, ha a vádlott a sértettet hat esetben, közepes és nagy erővel olyan szúrásokkal öli meg, amelyek közül öt szúrás külön-külön is a sértett halálát eredményezte volna (BH 2002. 343.). A különös kegyetlenséggel elkövetett emberölést eshetőleges szándékkal valósítja meg a vádlott, aki a sértett ruházatát is érintően motorbenzint locsol szét a lakásban, és a benzingőz robbanása, majd az annak következtében keletkezett tűz folytán a sértett a halálát eredményező égési sérüléseket szenved (BH 2001. 255.). Az emberölésnek különös kegyetlenséggel elkövetettként megállapítására nincs alap, ha a terhelt a sértett fejének a testéről való levágásakor abban a tudatban volt, hogy a sértett már halott (BH 1999. 495.). Az emberölésnek különös kegyetlenséggel e1követettként minősítését megalapozza, ha az elkövető a sértett testét és fejét – eszköz igénybevétele nélkül – hosszabb időn át üti és rugdossa, és a sértett fejét ért bántalmazások egyenként és önmagukban véve is szükségszerűen a halálos eredményhez vezetnek (BH 1997. 514.). Az emberölés különös kegyetlenséggel elkövetése állapítható meg annak a terhére, aki az általa elkövetett súlyos bántalmazás folytán eszméletét elvesztett, súlyosan sérült személyt a befagyott tó jegén magára hagyja (BH 1986. 94.). Az

emberölés különös kegyetlenséggel elkövetettként minősül, ha az elkövető abba belenyugodva gyújtja fel a házat, hogy az abban tartózkodó személyek tűzhalált szenvednek (BH 1984. 387.). Ha a tűzhalál bekövetkezésének a közvetlen lehetősége fennáll, az emberölési cselekmény kísérlete különös kegyetlenséggel elkövetettként minősülhet (BH 1984. 345.).

Fokozott büntetőjogi védelem illeti meg a **hivatalos személyt** [Btk. 459. § (1) bekezdés 11. pont] és a **külföldi hivatalos személyt** [Btk. 459. § (1) bekezdés 13. pont] **a hivatalos eljárása alatt, illetve emiatt ért élet elleni támadás esetén, ugyanígy a közfeladatot ellátó személyt** [Btk. 459. § (1) bekezdés 12. pont] is **a sérelmére a feladata ellátása során, továbbá a hivatalos, a külföldi hivatalos avagy a közfeladatot ellátó személy támogatására vagy védelmére kelt személyt a sérelmére megvalósított ölési cselekmény** kapcsán.

Az elkövetésre indító motívumnak a jogi minősítés szempontjából nincs jelentősége. Akkor azonban, ha a hivatalos személy sértettet a hivatalos eljárása során tett intézkedése miatt, de a hivatali minőségének megszűnése után vagy a közfeladatot ellátó személyt a feladatának ellátását követően, emiatt, illetve a támogatásukra, védelmükre kelt személyt utóbb e tevékenysége miatt éri az élet elleni támadás, az aljas indokból (célból) elkövetett emberölés állapítandó meg (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Hivatalos személy ellen, több emberen elkövetett emberölés kísérlete helyett hivatalos személy elleni erőszak és életveszélyt okozó testi sértés kísérlete állapítandó meg, ha a több személlyel dulakodó terhelt, az egyik sértettől megszerzett lőfegyverrel nem célzott lövést ad le, és ölési szándékára nem lehet következtetni (BH 2006. 75.).

Több ember sérelmére elkövetett emberölés törvényi egység [összefoglalt bűncselekmény] megállapításának akkor van helye, ha az elkövető akár egyetlen akarat-elhatározásból fakadóan, egy időben, illetőleg egymást követően, akár különböző időpontokban és eltérő akarat-elhatározásból hajtja végre a több ember megölését. Nem előfeltétele tehát a törvényi egységbe foglalásnak az akarat-elhatározás egységessége és az időbeli közelség sem, de a felelősségre vonásnak egy eljárásban kell megtörténnie. Ez azt jelenti, hogy az emberölés bűntettét megvalósító cselekményeknek egymással quasi halmazati viszonyban kell állniuk (következésképpen az emberölés bűntettét elbíráló ügydöntő határozat jogerőre emelkedését követően véghezvitt emberölés már nem foglalható törvényi egységbe), s az egy eljárásban történő felelősségre vonás feltétele fennáll akkor is, ha perújítási tárgyalás eredményeként kerül sor a több ember sérelmére elkövetett emberölés megállapítására.

A Btk. 160. §-a (2) bekezdésének f) pontja alá tartozó összefoglalt bűncselekmény megállapítására csak tettesi (társtettesi) magatartással megvalósult részcselekmények (emberölések) esetén kerülhet sor, az emberöléshez részesi kapcsolódás esetén nem. Ehhez képest, amennyiben nincs olyan elkövető, akinek a terhére legalább két sértett megölése vagy egy ember befejezett megölése és egy személy ölésének megkísérlése tettesként (közvetett tettesként, társtettesként) megállapítható volna, több ember sérelmére részesi alakzatként véghezvitt emberölés bűntettéről (kísérletéről) akkor sem lehet szó, ha a több különállóan végrehajtott emberöléshez ugyanaz az elkövető nyújtott bűnsegédi támogatást vagy a több ember megölésére ugyanaz az elkövető bujtott fel.

A bűncselekmény befejezettségéhez legalább két ember halálának a bekövetkezése szükséges, így – feltéve, hogy a szándék több személy életének kioltására irányul – egy sértett halála és egy további kísérleti szakban rekedt ölési cselekmény esetén a több ember sérelmére elkövetett emberölés bűntettének kísérlete állapítandó meg akkor is, ha az egyik ölési cselekmény egyébként – adott esetben önmagában minősített emberölést megvalósítva – befejeződött. Több ember sérelmére elkövetett emberölés bűntettének kísérletéről van szó akkor is, amikor a két vagy több sértett ellen megkísérelt ölési cselekmény során halálos eredmény egyáltalán nem következett be. A minősített eset csak a Btk. 160. §-a szerinti bűncselekmény vonatkozásában alkalmazható. Ha tehát a két sértett sérelmére megvalósított ölési cselekmény egyikét erős felindulásban követték el, a több emberen elkövetett emberölés megállapításának nincs helye (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

A több emberen elkövetett emberölés két vagy több különböző passzív alanyt feltételez, ennélfogva ugyanannak a passzív alanynak a sérelmére két különböző alkalommal véghezvitt emberölés kísérlete homogén halmazat. A több emberen elkövetett emberölés bűntettének kísérlete különös kegyetlenséggel elkövetettként is minősül, ha a vádlott az alvó sértettekre rágyújtja a házat; ugyanakkor az aljas indok – mint további minősítő körülmény – megállapításához nem elegendő önmagában az a körülmény, hogy a vádlott a sértettel fennállt aktuális konfliktusából fakadó indulatában megtorlásból cselekszik (BH 1998. 261.). Több emberen elkövetett emberölés kísérletét kell megállapítani akkor is, ha az elkövető egyenes ölési szándéka csak egy sértettre vonatkozóan állott fenn, a többi sértett tekintetében pedig csupán eshetőleges szándék volt megállapítható (BH 1983. 307.).

A **több ember életét veszélyeztetve** elkövetett emberölés megállapításának akkor van helye, ha az elkövető szándéka meghatározott személy (vagy személyek) életének kioltására irányul, de a cselekményt úgy hajtja végre, hogy ezáltal a célszemélyeken kívül mások élete is – reális – veszélybe kerül. A befejezett és/

vagy megkísérelt emberöléshez kapcsolódó több ember életének veszélyeztetése körében a minősítéshez legalább kettő vagy ezt meghaladó létszámú személyre nézve kell a veszélynek fennállnia. A veszély pedig az elkövetési cselekménnyel szükségszerű összefüggésben álló, még létre nem jött olyan helyzet vagy esemény, amelynek bekövetkezésével reálisan számolni kell, s amelynek bekövetkezte közvetlenül avagy a testi épség vagy egészség jelentős sérelmén keresztül a fenyegetett személyek életének elvesztésével jár.

Az emberölésnek egyrészt több emberen, másrészt több ember életét veszélyeztetve elkövetése nem zárja ki egymást; vagyis a több ember sérelmére elkövetett emberölés mellett adott esetben a több ember életét veszélyeztetve elkövetés is megállapítható (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Több emberen, sok ember életét veszélyeztetve elkövetett emberölés bűntettének minősül a cselekmény, ha az emberölés tényállásszerű elkövetési magatartása közveszélyt okoz vagy annak okozására alkalmas, mert a megölni szándékolt több személyen kívül – ölési szándék nélkül – sok vagy előre meg nem határozott ember életét is veszélyeztette (EBH 2002. 731.).

A **különös visszaeső fogalmát** a Btk. 459. § (1) bekezdése 31. a) pontja határozza meg, arról pedig, hogy az emberöléssel kapcsolatos különös visszaesés szempontjából melyek a hasonló jellegű bűncselekmények, a Btk. 160. § (6) bekezdése ad taxatív felsorolást.

Az egyazon törvényszakaszban szereplő szándékos bűncselekmények viszont a különös visszaesést tekintve „ugyanolyanok", következésképpen különös visszaesőként elkövetett az emberölés – a Btk. 459. § (1) bekezdése 31. pontjában a visszaesésre megállapított feltételek esetén –, ha az elkövetőt korábban emberölés előkészületének büntette [Btk. 160. § (3) bekezdés] miatt ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre. A Btk. 459. §-ának (1) bekezdése 31. pontjában a visszaesésre megállapított feltételek esetén különös visszaeső az emberölés előkészületének bűntettét megvalósító elkövető is, ha a bíróság megelőzően a Btk. 160. §-ának (1) vagy (2) bekezdésébe ütköző emberölés miatt ítélte végrehajtandó szabadságvesztésre, ám ebben az esetben a Btk. 160. § (2) bekezdésének h) pontja szerinti minősített eset megállapításának nincs helye, tekintve, hogy az emberölés minősített esetei a legalább kísérleti szakba lépett emberölési cselekményre vonatkoznak. Az emberölés bűntettét érintően a különös visszaesés alanyi jellegű, személyhez tapadó minősítő körülmény, amely kizárólag annak az elkövetőnek a cselekményét minősíti súlyosabban, akinél ez a tényező megállapítható. Közömbös tehát, hogy az egyik elkövetőnek a másik elkövető különös visszaesői minőségéről az elkövetéskor volt-e tudomása. Ehhez képest a társtettesek vagy a tettes és részes

ölési cselekményének jogi minősítése ebből a szempontból eltérő lehet (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Az emberölés bűntette esetében a különös visszaesés minősítő körülmény, amely az alanyi oldal jellemzőjeként személyhez kötött, így csak annak az elkövetőnek a bűncselekményét minősíti súlyosabban, akivel szemben ez a körülmény fennáll (EBH 2007. 1679.).

A **tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére** elkövetett emberölésnél a minősítés szempontjából kizárólag a sértett életkorának van jelentősége, közömbös tehát, hogy védekezésre képes volt-e vagy sem.

E minősített eset alá tartozik az újszülött megölése, nevezetesen az, amikor a szülő nő gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli. Az újszülöttnek a szülés tartama alatt vagy közvetlenül azt követően az anya általi megölése kapcsán – igazságügyi orvos- és pszichológus szakértő bevonásával – tisztázni szükséges, hogy az a különleges állapot, amely az újszülött világra hozatalával jár, befolyásolta-e (s ha igen, milyen mértékben) az elkövetőt a cselekményében. Ennek ugyanis a büntetés kiszabásánál jelentősége lehet, miként annak is, hogy a szülő nőt milyen ok vezette az ölésre. Így a szülő nő esetében figyelembe kell venni, hogy a magára hagyatottság érzése, a szűkebb környezet rosszallásától való félelem olyan motiváló tényező, amely számottevő enyhítő hatást jelenthet.

Az a körülmény, hogy az elkövető titkolja a terhességét, nem tesz előkészületeket a szülésre, s nem vesz igénybe orvosi ellátást, gondozást sem, önmagában még nem alapozza meg a cselekmény előre kiterveltkénti minősítését (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Védekezésre képtelen személynek kell tekinteni azt, aki helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére [Btk. 459. § (1) bekezdés 29. pont]. E minősítő körülmény (*egyébként)* akkor róható fel, ha a sértett védekezésre képtelensége az elkövetőtől függetlenül állt elő, vagy azt az elkövető az ölési szándék kialakulását megelőzően – az ölési cselekménytől függetlenül – idézte elő.

A (2) bekezdés i) és j) pontjában meghatározott minősítő körülményeket tekintve leszögezhető, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött passzív alany önmagában az életkora folytán nem tekinthető védekezésre képtelen személynek. Ebből viszont az is következik, hogy az emberölés i) és j) pont szerinti (kétszeres) minősülése nem kizárt, erre akkor kerülhet sor, ha a cselekmény tizennegyedik életévét meg nem haladott életkorú személy sértettje helyzeténél vagy állapotától függetlenül ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére. A törvényhozó ugyanis a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére

elkövetést nem hozza közvetlen összefüggésbe a passzív alany védekezési képességével (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Nem ezen, hanem az i) pont alatti minősített eset valósul meg, ha a passzív alany kizárólag az életkora miatt tekinthető védekezésre képtelennek. Abban az esetben, ha egyéb körülmény eredményezi a tizennegyedik életévét be nem töltött személy ellenállási képtelenségét (például alszik, súlyos fokú ittas vagy bódult állapotban van, eszméletlen, mozgássérült), akkor a cselekmény az i) és j) pont szerint is minősülhet.

Az **elhárításra korlátozottan képes** személy sérelmére megvalósított emberölés csak akkor képez súlyosabban minősülő esetet, ha a korlátozottság a sértett **idős korából vagy fogyatékosságából** fakad. Amennyiben a sértett idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva egyáltalán nem képes a bűncselekmény elhárítására, azaz védekezésre képtelen, a Btk. 160. § (2) bekezdésének j) pontja alatti minősítő körülmény állapítandó meg. Ehhez képest az emberölés a (2) bekezdés j) és k) pontja szerint együttesen nem minősülhet. Annak megítélése, hogy a sértett elhárításra korlátozottan volt-e képes, egyrészt a sértett életkorának a mentális és fizikai állapotával összefüggésében kell jelentőséget tulajdonítani, másrészt a támadás jellegének és a kialakult erőviszonyoknak az egybevetését igényli (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

7. Öngyilkosságra rábírással elkövetett emberölés

Az öngyilkosság a magyar büntetőjog szerint nem bűncselekmény. A törvény – a 160. § (5) bekezdése szerint emberölésként, illetőleg a 262. §-ban írt öngyilkosságban közreműködés alcímű tényállás keretében – azonban büntetni rendeli az öngyilkossághoz kapcsolódó (rábíró, azt elősegítő) magatartásokat.

Az emberölés Btk. 160. §-ának (5) bekezdése az öngyilkosságban közreműködéshez (Btk. 162. §) képest speciális törvényi tényállás, amely az emberölés alapesetének [160. § (1) bekezdés] rendeli büntetni azt, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt arra bírja rá, hogy maga váljon meg az életétől, ha az öngyilkosságot elkövetik. Az elkövetési magatartása a rábírás pusztán az önkezű életkioltásra vonatkozik, kivitelezési módjának meghatározása nélkül. Ez határolja el a pszichikai – a Btk. 160. §-a (2) bekezdésének i) pontja szerint minősülő – emberöléstől, amikor az elkövető (azért, hogy a sértett életét veszítse) a gyermekkorút olyan konkrét tevékenységre vagy olyan konkrét helyzetben való részvételre bírja rá, amely halál bekövetkezését eredményezi.

A törvényi tényállás eredmény-bűncselekmény, befejezettségéhez az szükséges, hogy az öngyilkosság végrehajtása folytán a passzív alany halála bekövetkezzék. Amennyiben tehát a passzív alany az öngyilkosság fogalmi ismérveit kimerítő magatartást megkezdi, de nem fejezi be, avagy befejezi, de a halál (az önkéntes elállás és az önkéntes eredmény-elhárítás kivételével) bármely okból nem következik be, e bűncselekmény kísérletét kell megállapítani.

A Btk. 160. § (5) bekezdésének rendszertani elhelyezkedéséből és a 160. § (1) bekezdése szerinti büntetendőségéből, továbbá abból, hogy a cselekmény passzív alanya azonos a Btk. 160. (2) bekezdésének j) pontjában meghatározott egyik lehetséges passzív alannyal, az következik, hogy ezt a cselekményt a Btk. 160. §-ának (2) bekezdésében felsorolt körülmények nem minősítik súlyosabban (3/2013. Büntető jogegységi határozat).
(Ettől eltérő álláspont is létezik.)

A Btk. 160. §-ának (1) bekezdésében és az (5) bekezdésében meghatározott bűncselekmények a különös visszaesés szempontjából ugyanolyan bűncselekmények. Ebből és az előbbiekben írtakból az következik, hogy azzal szemben, akit korábban emberölés vagy a Btk. 160. § (6) bekezdése szerinti hasonló jellegű bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltek, és a Btk. 459. § 31. pontjában meghatározott időtartam alatt a Btk. 160. § (5) bekezdése szerinti bűncselekményt elköveti – a Btk. 160. § (1) bekezdésében meghatározott büntetési tételkeretből kiindulva –, mint különös visszaesővel szemben a Btk. 89. §-a alapján kell a büntetést kiszabni. Ellenben annak a személynek, aki a Btk. 160. §-ának (5) bekezdésében meghatározott bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésére ítélését követően a Btk. 459. § 31. pontjában meghatározott időtartam alatt a Btk. 160. (1) bekezdése szerinti [vagy értelemszerűen a 160. (2) bekezdés a–g), illetve i–k) pontjai szerint minősülő] emberölést követ el, ez utóbbi cselekménye a Btk. 160. § (2) bekezdésének h) pontja szerint mint különös visszaesőként (is) elkövetett emberölésnek minősül.

A Btk. 162. §-ában meghatározott öngyilkosságban közreműködés törvényi tényállása kétféle elkövetési magatartást rendel büntetni: az öngyilkosságra rábírást és az öngyilkosság elkövetéséhez segítségnyújtást. Mindkét elkövetési magatartás kifejtése esetén a bűncselekmény már akkor befejezett, ha az öngyilkosságot megkísérlik, azaz akkor is, ha az öngyilkosság fogalmi ismérveit kimerítő magatartás nem eredményezi a halál bekövetkezését. A „bevégzettség" – a halál beállta – a törvényi tényállás teljességéhez nem feltétlenül szükséges.

Az öngyilkosságra rábírás fogalmilag az öngyilkosság elkövetésére „felbujtás" (azért sui generis alakzat, mert az öngyilkosság nem büntetendő). Ezért a rábíró

magatartás megállapításához a felbujtás ismérvei az irányadók. (Az eredménytelen rábírással a cselekmény kísérlete valósul meg.)

Eltérő azonban az öngyilkosságra rábíró magatartás jogi értékelése (minősítése) a passzív alanytól és az elkövető életkorától függően.

A Btk. 162. § (1) bekezdésében meghatározott alapeset elkövetője bárki lehet, passzív alanya (az öngyilkos) általában bármilyen 18. életévét betöltött, akaratnyilvánításra (legalább korlátozottan) képes személy. Ugyanígy felel a 18. életévét be nem töltött elkövető is, aki akaratnyilvánításra (legalább korlátozottan) képes, 14. életévét betöltött, de 18. életévét be nem töltött passzív alanyt bír rá az öngyilkosságra.

Az (5) bekezdés szerinti bűntett elkövetési magatartása a rábírás, így helye van e bűncselekmény megállapításának abban az esetben is, ha a passzív alany az öngyilkosságot a tizennegyedik életévének betöltését megelőzően megvalósult rábírás alapján tizennegyedik életévének betöltése után követi el.

Ha az elkövető a 18. életévét már betöltötte, és az általa öngyilkosságra rábírt, akaratnyilvánításra (legalább korlátozottan) képes passzív alany a 14. életévét betöltötte, de 18. életévét még nem, a Btk. 162. § (2) bekezdése szerinti minősített eset valósul meg.

Amennyiben a cselekmény passzív alanya (az öngyilkos) a 14. életévét sem töltötte be, vagy betöltötte ugyan, de akaratnyilvánításra képtelen, függetlenül az elkövető életkorától nem a 162. §-ban meghatározott bűncselekmény, hanem az emberölés 160. § (5) bekezdése szerinti alakzata valósul meg.

Az öngyilkosságban közreműködés másik elkövetési magatartása, a más öngyilkosságához segítségnyújtás az elkövető részéről fogalmilag a bűnsegélylyel azonosítható magatartást feltételez. Ehhez képest a segítségnyújtás lehet fizikai vagy pszichikai, történhet az öngyilkosság megkezdése előtt és az önpusztító magatartás folyamatában egyaránt, az előbbi esetben azonban nem lehet a pszichikai ráhatás öngyilkossági akaratot kialakító, hanem a már kialakult ilyen elhatározást erősítő, támogató. A segítség pedig nem nyilvánulhat meg az öngyilkosság fogalmi ismérveit kimerítő magatartás részleges, részbeni kifejtésében, mert ez a cselekvőség emberölés.

A segítségnyújtással elkövetett öngyilkosságban közreműködést illetően a b) pontban kifejtett, a passzív alanyra és az alanyra (elkövetőre) vonatkozó elhatárolási elvek azzal az eltéréssel irányadók, hogy nemcsak 14. életévét betöltött és 18. életévét be nem töltött személy öngyilkosságában, hanem a 14. életévét be nem töltött személy öngyilkosságában való ilyen közreműködéssel is a Btk. 162. § (2) bekezdésében megállapított minősített eset valósul meg, minthogy a Btk. 160. § (5) bekezdésében írt törvényi tényállás elkövetési magatartása között az öngyilkossághoz segítségnyújtás nem szerepel.

Akaratnyilvánításra képtelen passzív alany esetén, minthogy az ilyen személy általában az öngyilkosságra vonatkozó akaratelhatározásra sem képes, segítségnyújtással a 162. § szerinti bűncselekmény fogalmilag nem valósulhat meg. Ilyenkor a tárgyi értelemben öngyilkosságot kimerítő tevékenység „segítése" tulajdonképpen öngyilkosságra rábírás, ami a 160. § (5) bekezdésében meghatározott emberölés megállapítására ad alapot (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

8. Az emberölések folytatólagossága fogalmilag kizárt.

A nyereségvágyból megvalósított emberölés tettesének az a magatartása, hogy a sértett 200 000 forint értékű letéti jegyét a kiváltás szándékával eltulajdonította, a haszonszerzési motivációk körébe tartozik, és beleolvad a nyereségvágyból elkövetett emberölésbe, ezért külön magánokirattal visszaélésnek nem minősíthető (EBH 2000. 185.). Ez esetben tehát halmazat megállapítására nem kerülhet sor.

Ha az elkövető nem nyereségvágyból, hanem más okból vagy célból, illetve indíték és motívum nélkül valósítja meg az emberölést, majd ezt követően nyomban elveszi a passzív alany értékeit, akkor az emberölés bűntettét és a kifosztás bűntettét [Btk. 366. § (1) bekezdés b) pont] **halmazatban** kell megállapítani.
(2/1998 Büntető Jogegységi Határozat)

A több emberen elkövetett emberölés két vagy több különböző passzív alanyt feltételez, ennélfogva ugyanannak a passzív alanynak a sérelmére két különböző alkalommal véghezvitt emberölés kísérlete homogén halmazat.

Ha a sértett életének kioltására az idegen dolog megtartása végett alkalmazott erőszak után, térben és időben elkülöníthető módon, e cselekmény büntetőjogi következményeinek az elkerülése céljából kerül sor: nem nyereségvágyból és aljas indokból elkövetett emberölés bűntette, hanem rablás bűntettével halmazatban aljas indokból elkövetett emberölés bűntette megállapításának van helye (BH 2005. 167.).

A kiskorú veszélyeztetése bűntettén felül megvalósítják a gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét a szülők, akik a kisgyermekeik részére az orvos által felírt gyógyszert huzamos időn át nem váltják ki, majd a súlyosan beteg gyermekhez olyan késedelmesen hívnak orvost, hogy a gyermek állapota kezelhetetlenné válik, és ez a gyermek halálához vezet (BH 2004. 96.).

A több emberen, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés bűntettének kísérletével bűnhalmazatban a két rendbeli kiskorú veszélyeztetésének bűntettét is megvalósítják az élettársi viszonyban élő vádlottak, akik a gondjaikra bízott

kisgyermekek ellátását, gondozását és szellemi nevelését hosszú időn át olyan mértékben hanyagolják el, hogy az egyik gyermek a súlyos testi leromlás miatt meghal, míg a másik gyermek az alultápláltságból eredően közvetlen életveszélyes állapotba kerül (BH 2004. 1.).

A vádlott a négyéves gyermekének különös kegyetlenséggel történt megölésével bűnhalmazatban megvalósítja a folytatólagosan, védekezésre képtelen személy sérelmére, részben különös kegyetlenséggel elkövetett és maradandó fogyatékosságot okozó testi sértés bűntettét is, ha a tényállásszerű ölési cselekménytől időbelileg is elkülönülten a gyermekét kínzással úgy bántalmazza, hogy a karját eltöri, az ujjait megégeti, és a nemi szervét gumigyűrűvel elszorítja, ezáltal pedig maradandó fogyatékosságot is okoz (BH 2002. 295.).

Az emberölés – az erőszakos közösülés bűntettének kísérletével bűnhalmazatban – aljas célból elkövetettként minősül, ha az elkövető a nemi erkölcs ellen elkövetett bűncselekményt követően amiatt öli meg a sértettet, mert őt a rendőrségen való feljelentéssel megfenyegeti (BH 2001. 152.).

Ha más személy jogellenes magatartása váltja ki az ölési cselekményt megvalósító elkövető erős felindulását, de céltévesztés folytán a mellette álló személyt öli meg: az erős felindulásban elkövetett emberölés bűntettének kísérletét és ezzel bűnhalmazatban a gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét kell megállapítani (BH 1992. 618.).

Közveszélyokozás bűntettének és több emberen elkövetett emberölés kísérletének megállapítása akkor sem kizárt, ha a keletkező tüzet rövid idő alatt sikerült eloltani (BH 1984. 219.).

9. Elhatárolások

Erős felindulásban elkövetett emberöléstől [Btk. 161. §]

Az erős felindulásban elkövetett emberölés mint privilegizált eset megállapíthatóságnak két együttes feltétele: az erkölcsileg méltányolható ok és az emiatt fiziológiai, ép-lélektani alapon létrejövő tudatszűkült indulati állapot. Ezek valamelyikének hiánya esetén az emberölés bűntettét kell megállapítani.

Az emberölés nem minősül erős felindulásban elkövetettként, ha a szeszes italtól közepes fokban befolyásolt és emberölési cselekmény miatt korábban már elítélt, enyhe fokban gyengeelméjű terhelt egyenes szándékkal azért szúrja szíven a sértettet, mivel az őt a hozzátartozóival szembeni erőszakos magatartásának az abbahagyására szólítja fel (BH 2001. 562.). Az emberölésnek erős felindulásban elkövetettkénti minősítését nem alapozza meg, ha az elkövető a megelőzően vele szemben durva, fenyegető magatartást tanúsító házastársát hátulról megközelítve a lőfegyverével fejbe lövi (BH 1995. 687.). Az emberölésnek erős felindulásban

elkövetettként minősítése nem állapítható meg, ha a vádlott a cselekmény elkövetésekor nem állt olyan külső körülmények által kiváltott fiziológiás indulat hatása alatt, amely a tudatát elhomályosította, az elkövetés időpontjában fennálló, méltányolható okból kialakult indulat nem állapítható meg, és a tervszerű, tudatos magatartás kizárja az ölésre irányuló rögtönös szándék megállapítását (BH 1995. 617.).

Életveszélyt okozó testi sértés [Btk. 164. § (8) bekezdés első fordulat]

és az emberölés bűntettének kísérlete egyaránt szándékos elkövetési magatartással valósul meg, elhatárolásuk az elkövetőnek a cselekmény véghezvitele időpontjában fennálló konkrét tudattartalma alapján történhet.

Az emberölés kísérlete esetén az elkövető tudata átfogja a sértett halála bekövetkezésének lehetőségét, és ezt kívánja, vagy ebbe belenyugszik. Ezzel szemben az életveszélyt okozó testi sértés esetében az elkövető szándéka csupán testi sérülés előidézésére irányul. Az életveszélyt okozó testi sértésnél a szándék kiterjedhet az eredményre, de lehetséges e vonatkozásban a gondatlanság is. Az elkövetés időpontjában fennálló tudati állapot tisztázásánál, így annak megítélésénél, hogy az elkövető szándéka ölésre avagy testi sértésre, illetőleg egészségsértésre irányult-e: jelentős mértékben a külvilágban megnyilvánult és ennélfogva megismerhető tények elemzésének van jelentősége. Az emberölésre, illetőleg a testi sértésre irányuló szándék megállapításánál az elkövetéskori tudattartalomra a tárgyi (objektív) és az alanyi (szubjektív) tényezőkből lehet következtetni.

Az emberölés bűntette kísérletének, nem pedig az életveszélyt okozó testi sértés bűntettének megállapítására alkalmas a vádlottnak az a cselekménye, hogy egy 8,5 cm pengehosszúságú zsebkéssel, közepes-nagy erővel hasba szúrja a sértettet, és ezáltal közvetlenül életveszélyes sérülést okoz (BH 2003. 175.). Az életveszélyt okozó testi sértés bűntette helyett az emberölés bűntette kísérletének a megállapítása indokolt, ha az elkövető kitartó szándékkal, késsel történt támadása azért nem vezet halálos következményhez, mivel a sértett a támadó eszközt megragadva akadályozza meg a késnek a testüregbe mélyebben való behatolását (BH 2000. 524.). Életveszélyt okozó testi sértés bűntettének kísérlete helyett emberölés bűntettének kísérleteként minősül, ha az elkövető az élet kioltására alkalmas szamuráj-karddal a sértett feje, illetve nyaka irányába sújt, mely támadást a sértett ösztönszerű mozdulattal, a kezének felemelésével hárít el (BH 2000. 335.). Nem az életveszélyt okozó testi sértés bűntette kísérletének, hanem az eshetőséges szándékkal elkövetett emberölés bűntette kísérletének a megállapítását alapozza meg az az elkövetési magatartás, amikor a tettes jégcsákánnyal, nagy erővel sújt a haragosa feje irányába, és a halálos eredmény bekövetkezését a sértett védekező cselekménye hárítja el (BH 1998. 407.). Életveszélyt okozó testi sértés bűntette helyett emberölés kísérletének minősül a vádlott cselekménye, aki a sértettre egy

15 cm-es pengehosszúságú konyhakéssel a hastájékra irányított, közepes erejű szúrást mért, mely legalább 10 cm-es szúrcsatornájú sérülés kétszeresen sértette a vékonybelet, a sértett életét pedig csak az idejekorán alkalmazott szakszerű orvosi beavatkozás mentette meg (BH 1997. 108.).

Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés [Btk. 165. § (2) bekezdés b) és c) pont]
Több emberen elkövetett emberölés bűntettének a kísérlete helyett foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés bűntette megállapításának van helye, ha a sértettek irányába lövöldöző vádlott ölési szándékára – az eset összes körülményeit mérlegelve – nem lehet következtetést levonni (BH 2004. 168.). A foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés helyett eshetőleges szándékkal és több emberen elkövetett emberölés bűntette kísérletének minősül a cselekmény, ha az elkövető az őt üldöző személyek irányába géppisztollyal testmagasságban, közelről több lövést ad le (BH 1996. 132.).

Halált okozó testi sértés [Btk. 164. § (8) bekezdés második fordulat],
mely vegyes bűnösségű cselekmény és a szándékos emberölés bűntette egyaránt szándékos elkövetési magatartással valósul meg, elhatárolásuk az elkövetőnek a cselekmény véghezvitele időpontjában fennálló konkrét tudattartalma alapján történhet.

Az emberölés esetén az elkövető tudata átfogja a sértett halála bekövetkezésének lehetőségét, és ezt kívánja, vagy ebbe belenyugszik. Ezzel szemben a halált okozó testi sértés esetében az elkövető szándéka csupán testi sérülés előidézésére irányul, az eredmény tekintetében csak gondatlanság állhat fenn. Ez utóbbi bűncselekmény kapcsán az elkövető tudatában – a tőle elvárható figyelem, körültekintés elmulasztása miatt – fel sem merül a halálos eredmény bekövetkezésének a lehetősége, vagy ha igen, azt nem kívánja, nem nyugszik bele abba, hanem könnyelműen bízik az elmaradásában. A halált okozó testi sértés és a gondatlanságból elkövetett emberölés elhatárolásának alapja, hogy előbbi esetben a szándék fennáll, de csak testi sértés okozására irányul, míg az utóbbi bűncselekménynél teljes egészében hiányzik a szándékos elem.

Az elkövetés időpontjában fennálló tudati állapot tisztázásánál, így annak megítélésénél, hogy az elkövető szándéka ölésre avagy testi sértésre irányult-e, jelentős mértékben a külvilágban megnyilvánult és ennélfogva megismerhető tények elemzésének van jelentősége.

Az emberölésre, illetőleg a testi sértésre irányuló szándék megállapításánál az elkövetéskori tudattartalomra a **tárgyi (objektív)** és az **alanyi (szubjektív) tényezőkből** lehet következtetni.

Emberölés bűntettét és nem halált okozó testi sértés bűntettét valósítja meg az, aki az élettársát úgy bántalmazza, hogy a sértettet összesen 30 erőbehatás éri, amelyeknek körülbelül a fele az arcát és a fejét közepes-nagy erejű, ököllel, illetve rúgással támadja. A sértett által elszenvedett – keményburok alatti bevérzés, többrendbeli agyzúzódás, traumás agyvizenyő – sérülés 8 napon túl gyógyuló és közvetlenül életveszélyes (BH 2008. 112.). Halált okozó testi sértés helyett emberölés megállapításának van helye, ha az erőteljes vádlott által a gyenge fizikumú sértettnek okozott sérülések jelentős száma, azok intenzitása és a sértett megtaposása folytán az a jogi következtetés vonható le, hogy a halálos eredmény viszonylatában a vádlottnak nem a gondatlansága, hanem az eshetőleges szándéka állapítható meg (BH 2001. 257.). Nem a halált okozó testi sértés bűntettét, hanem a gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét valósítja meg a vádlottnak az a cselekménye, hogy az általa ismerten megromlott egészségi állapotú, idős sértettet tenyérrel mellbe löki, aki ennek következtében történő elesése folytán halálos koponyasérülést szenved (BH 2000. 235.). A halált okozó testi sértés bűntette helyett a gondatlanságból elkövetett emberölés vétségének minősül, ha az elkövető az erősen ittas állapotban levő sértettet – testi sértésre irányuló szándék nélkül – meglöki, és ennek folytán a sértett a padlóra zuhanva a halálát eredményező koponyasérülést szenved (BH 1995. 553.). Ha a vádlott a súlyosan ittas sértettet testi sértés okozására irányuló szándék nélkül egy ízben, kisebb erővel, nyitott tenyérrel arcul üti, amelynek következtében a sértett hanyatt esve halálos kimenetelű koponyasérülést szenved: a cselekménye nem halált okozó testi sértés bűntettének, hanem gondatlanságból elkövetett emberölés vétségeként minősül (BH 1995. 445.). A halált okozó testi sértés bűntette helyett gondatlanságból elkövetett emberölés vétségének minősül annak a vádlottnak a cselekménye, aki az ittas sértettet nyitott tenyérrel, testi sérülés okozása nélkül egyszer arcul üti, és ennek következtében a sértett elesik, és fejét egy betonozott területbe ütve halálos sérülést szenved (BH 1995. 325.). Halált okozó testi sértés helyett emberölés megállapításának van helye, ha a terhelt az ajtó üvege mögött álló sértettet vasvillával fejbe szúrja (BH 1989. 341.).

Kuruzslástól [187. §]
Nem emberölés bűntettét, hanem kuruzslás vétségét valósítja meg az elkövető, ha az orvostudomány mai állása szerint gyógyíthatatlan tumoros megbetegedésben szenvedő teljes beszámítási képességű beteget, aki az életkilátásait teljes bizonyossággal csak fél évvel meghosszabbító műtéti beavatkozásról már lemondott, más gyógyító, illetőleg élethosszát növelő orvosi kezelés alkalmazásáról lebeszéli, ehelyett – anyagi ellenszolgáltatás fejében – őt olyan, az orvostudomány által releváns gyógyító módként el nem ismert pszichés terápiában részesíti, amely a halálhoz vezető kóroki folyamatot nem gátolja, de nem is segíti elő, s a beteg

mintegy fél év múltán e kór talaján kialakult légzési, keringési elégtelenség következtében meghal (EBD 2012. B. 12.).

Rablástól [365. §]
A nyereségvágyból elkövetett emberölés bűntettének kísérlete helyett rablás és életveszélyt okozó testi sértés megállapítása annak a vádlottnak a terhére, aki a bolti eladó sértettet egy körülbelül fél kg súlyú betondarabbal ölési szándék nélkül leüti, majd a pénztárból 15 000 forintot magához véve távozik (BH 1995. 386.).

Rongálástól [371. §]
Nem a rongálás bűntettének, hanem a több emberen elkövetett emberölés bűntettének a kísérletét valósítja meg az elkövetőnek az a cselekménye, hogy bosszúból a tanyaépület ajtajára gázolajat locsolva azt felgyújtja, és a bent tartózkodók menekülésének a megakadályozása érdekében az ajtót kívülről elrekeszti (BH 1993. 83.).

Segítségnyújtás elmulasztásától [166. §]
Amennyiben a terheltet a családjogi szabályok alapján az életveszélyes állapotban lévő sértett részére segítségnyújtási kötelezettség terheli, annak szándékos elmulasztása nem segítségnyújtás elmulasztása bűntetteként, hanem emberölés bűntetteként értékelendő (EBH 2010. 2115.). Aki a fagyhalál veszélyének kitett édesanyjának nem nyújt tőle elvárható segítséget, és ennek következtében a sértett életét veszti, nem segítségnyújtás elmulasztását, hanem mulasztással elkövetett emberölés bűntettét követi el (BH 2012. 185.).

Erős felindulásban elkövetett emberölés

161. § Aki mást méltányolható okból származó erős felindulásban megöl, bűntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

Már a Csemegi-kódex óta büntető törvénykönyveink hagyományosan az emberölés privilegizált eseteként szabályozzák az erős felindulásban elkövetett emberölést, amit az indokol, hogy az emberölési cselekmények megnyilvánulási formái az elkövető pszichikai sajátosságai és a bűnösség foka folytán lényegesen eltérnek egymástól. Ezeknek a cselekményeknek egy része az emberölési cselekményekhez

képest, a társadalmi közfelfogás szerint sem vonhatóak a szokásos és erkölcsileg mélyen elítélendő magatartások körébe.

Szövegmagyarázat

1. A Btk. 160. §-ához képest azonos a bűncselekmény **jogi tárgya**, a **passzív alanya** és az **elkövetési magatartása**, bár ez utóbbit illetően a gyakorlatban csak az aktív magatartásnak van jelentősége.

2. A bűncselekmény csak **szándékosan** követhető el, a gondatlan magatartás fogalmilag kizárt.

3. A **stádiumok** közül a törvény az előkészületet nem rendeli büntetni.

4. A **bűncselekmény alanya** tettesként kizárólag az lehet, aki méltányolható okból származó erős felindulásban van. Társtettesség, részesség akkor jön létre, ha mindegyik elkövető esetében fennállnak az alannyá válás speciális feltételei. Amennyiben a részes és a tettes is méltányolható okból származó erős felindulásban volt, úgy mindketten a Btk. 161. §-ában szabályozott bűncselekményért, ha a részesnél hiányzik az erős felindulás, avagy ez nem méltányolható okból keletkezett, akkor a részes a Btk. 160. §-ában meghatározott emberölés alap- avagy minősített esetéért, míg a tettes az emberölés privilegizált esetéért felel. Ha viszont a részesnél megállapítható a méltányolható ok és az erős felindulás, ám ezek a tettesnél hiányoznak, akkor a részes a Btk. 161. §-a, míg a tettes a Btk. 160. §-a szerint minősülő bűncselekményért felel.

5. A bűncselekménynek **minősített esete nincs**, a gyakorlatban jellemzően az erős felindulás különös kegyetlenséggel is párosul.

6. Az erős felindulásnak **méltányolható okból** való származása akkor állapítható meg, ha az bizonyos fokig igazolható és erkölcsileg menthető.

A méltányolható ok megítélésénél jelentősége van az elkövető és a sértett között fennálló viszonynak, érzelmi kapcsolatnak. Ezzel összefüggésben kell vizsgálni, hogy az elkövetést kiváltó ok súlyossága, valamint a magatartás objektíve is arányban áll-e. Így a jelentéktelen sérelmet követő túlméretezett indulatkitörés – méltányolható ok hiányában – nem alapozza meg az erős felindulásban elkövetett emberölés megállapítását. Ettől eltér azonban az az eset, amikor a hosszan tartó, folyamatos gyötrésből, megaláztatásból egy viszonylag kisebb jelentőségű sérelem hatására tör ki a fékezhetetlen indulat (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Az erős felindulásban elkövetett emberölés megállapításához szükséges felindulás méltányolható okból fakad, ha az külső, tehát nem az elkövető előző magatartásából eredő okra vezethető vissza, és erkölcsileg méltányolható (BH 2008. 2.). Erős felindulásban elkövetett emberölés bűntettét valósítja meg az az elkövető, aki a különélő házastársát az életközösség helyreállítására akarja rávenni, és békülési próbálkozása közben házastársa az önérzetét megalázó kifejezésekkel illeti (BH 2006. 140.). Erős felindulásban elkövetett emberölés bűntettének minősül a cselekmény, ha a sértettnek a cselekményt közvetlenül megelőző viselkedése – az ideges reakciókra hajlamos – terheltből a tudatát elhomályosító indulatot vált ki, és az őt megöléssel fenyegető sértettet a tőle elvett baltával a fején és a mellkasán nagy erővel többször megüti, és a sértett ennek következtében az életét veszíti (BH 2006. 4.). Az erős felindulásban elkövetett emberölés esetében az indulat méltányolható okból keletkezésének a megállapítása szempontjából vizsgálni kell az elkövető és a sértett között fennálló érzelmi viszonyt, valamint a korábbi és az elkövetést közvetlenül megelőző cselekményeket, ezek ismeretében kell állást foglalni, hogy az éplélektani alapon kialakult intenzív indulat az elkövetőn kívül álló ok hatására jött-e létre, és hogy az erkölcsileg bizonyos fokig menthető-e (BH 2001. 461.). Méltányolható ok hiányában nem az erős felindulásban elkövetett emberölés bűntette, hanem az emberölés bűntette valósul meg, ha a vádlott indulatát az váltotta ki, hogy kölcsönös szóváltás után a sértett a vádlottat egy pohár borral szembeöntötte (BH 1993. 657.).

Az erős felindulás

Az indulat hatása alatt elkövetés egymagában még nem alapozza meg a privilegizált bűncselekmény megállapítását. Az erős felindulásban elkövetett emberölés megállapításához az indulat olyan – fiziológiai eredetű – **magas foka** szükséges, amelynek következtében az elkövető belső egyensúlya megbomlik, tudata elhomályosul, és ennek folytán a megfontolás szokásos mértékének megtartása lehetetlenné válik. Ha viszont az indulat kóros alapon fejlődött ki, akkor a Btk. 17. §-ában foglaltak szerint kell eljárni. A törvényi előfeltételek megléte esetén azonban a kóros elmeállapota folytán korlátozott beszámítási képességű elkövető ölési cselekménye is minősülhet erős felindulásban elkövetettként, és ebben az esetben a Btk. 17. § (2) bekezdése is alkalmazható.

Az erős felindulás fennállta és foka nem elmeorvos-szakértői, hanem a bíróság által eldöntendő tény- és jogkérdés, amelyet az elkövető konkrét pszichikai tulajdonságai alapján kell megítélni.

A felindulást kiváltó ok megítélése nem szűkíthető le a cselekmény elkövetését közvetlenül megelőző eseményekre, hanem a megelőző események egész folyamatát, az eset összes körülményét kölcsönhatásában és folyamatosságában kell vizsgálat alá vonni. Az erős felindulást kiváltó külső okok közül az egyik

leggyakoribb a sértett magatartása, amely az elkövető felháborodását, haragját idézi elő, vagy benne félelmet okoz. Önmagában azonban nem alapozza meg az erős felindulásban elkövetett emberölés megállapítását például az elkeseredettség, a bánat, a szomorúság, a magárahagyatottság érzete, a sértődöttség, a puszta személyi ellenszenv vagy kizárólagosan az idegfeszült állapot, és ugyancsak nincs alap ennek megállapítására, ha az elkövető a sértett fellépésére maga szolgáltatott okot (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Az erős felindulásban elkövetett emberölés megállapítását kizárja, ha az elkövető indulata nem váltott ki tudatszűkítő hatást, annak kialakulásában szerepe volt az önhibából eredő ittasságának, és a sértett kifogásolható magatartásának súlya objektíve sem áll arányban az elkövető magatartásával (BH 2002. 214.). Az emberölés nem minősül erős felindulásban elkövetettként, ha a szeszesitaltól közepes fokban befolyásolt és emberölési cselekmény miatt korábban már elítélt, enyhe fokban gyengeelméjű terhelt egyenes szándékkal azért szúrja szíven a sértettet, mivel az őt a hozzátartozóival szembeni erőszakos magatartásának az abbahagyására szólítja fel (BH 2001. 562.). Az emberölésnek erős felindulásban elkövetése nem állapítható meg, ha az indulatot nem külső ok, hanem a terhelt elkeseredettségében már korábban kialakult érzelmi fogyatékosság motiválta (BH 1984. 434.).

Azonnali elkövetés

Szükséges továbbá, hogy az ölési cselekmény az erős felindulás állapotában menjen végbe, valamint hogy a cselekmény elkövetésére irányuló akarat-elhatározást nyomban kövesse a kivitelezés, vagyis az emberölésre irányuló szándék kifejlődése és a cselekmény között viszonylag rövidebb idő teljen el (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Az emberölésnek erős felindulásban elkövetettként minősítését kizárttá teszi, ha az elkövető az őt ért sérelem és az ölési cselekményt megvalósító véghezvitel közötti időben olyan célszerű és logikus magatartást tanúsított, amelynek folytán nem vonható le olyan következtetés, hogy az indulata olyan mértékű volt, mely a tudatát elhomályosította (BH 1998. 160.).

Ha az elkövető a jogos védelmi helyzet megszűnését követően, de még a jogtalan támadás által kiváltott nagy fokú felindultságában hajtja végre az ölési cselekményét, magatartása erős felindulásban elkövetett emberölés bűntetteként értékelhető (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

A szeszes italtól és kábító hatású anyagtól is befolyásolt állapotban lévő vádlott cselekménye erős felindulásban elkövetett emberölés bűntettének minősíthető, ha a vádlott indulatát a volt felesége és annak gyermeke ellen a sértett által intézett, de már befejeződött jogtalan támadás váltotta ki (EBH 2000. 182.). A jogos

védelmi helyzet megszűnése után, de a közvetlen hozzátartozó sérelmére elkövetett jogtalan támadás miatti menthető felháborodás folytán megvalósított ölési cselekmény erős felindulásban elkövetettként minősülhet (BH 2000. 45.).

7. Az erős felindulásban elkövetett emberölés **folytatólagos** elkövetése fogalmilag kizárt. A bűncselekmény **rendbelisége** a passzív alanyok számától függ, továbbá **halmazatba** kerülhet a 160. §-ban írt emberöléssel, ha több passzív alany sérelmére történő elkövetés esetén nem mindegyik cselekménnyel kapcsolatban állapítható meg a méltányolható ok és az erős felindultság együttes fennállása.

8. Ha az elkövető méltányolható okból keletkezett erős felindulásban életveszélyt okozó testi sértést valósít meg, életveszélyt okozó testi sértés megállapításának van helye. Az erkölcsileg menthető okból származó indulat hatása alatti elkövetést pedig a büntetés kiszabása során kell értékelni (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Testi sértés

164. § (1) Aki más testi épségét vagy egészségét sérti, testi sértést követ el.
(2) Ha a testi sértéssel okozott sérülés vagy betegség nyolc napon belül gyógyul, az elkövető könnyű testi sértés vétsége miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(3) Ha a testi sértéssel okozott sérülés vagy betegség nyolc napon túl gyógyul, az elkövető súlyos testi sértés bűntette miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(4) A büntetés bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a könnyű testi sértést
a) aljas indokból vagy célból,
b) védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére, illetve
c) a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére
követik el.
(5) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a könnyű testi sértés maradandó fogyatékosságot vagy súlyos egészségromlást okoz.

(6) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a súlyos testi sértést
a) aljas indokból vagy célból,
b) védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére,
c) a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére,
d) maradandó fogyatékosságot vagy súlyos egészségromlást okozva,
e) különös kegyetlenséggel
követik el.
(7) Aki a (3) vagy (6) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(8) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a testi sértés életveszélyt vagy halált okoz.
(9) Aki a súlyos testi sértést gondatlanságból követi el, vétség miatt
a) a (3) bekezdésben meghatározott esetben egy évig,
b) a (6) bekezdés b)–c) pontjában meghatározott esetben három évig,
c) életveszélyes sérülés okozása esetén egy évtől öt évig
terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(10) A (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető.

Szövegtörténet

A személyek testi épsége és egészsége olyan alapvető és kiemelt érték, ami a büntetőjogi védelmet minden társadalmi rendszerben szükségessé tette. Ennek megfelelően már a legelső büntetőjogi kódex, a **Csemegi-kódex** 301–313. §-ai is részletes szabályokat tartalmaztak a testi sértés tekintetében. A szabályozás alapvető jellemzői azóta sem változtak jelentősen, így többek között az elkövetési magatartás, a könnyű és súlyos testi sértést megkülönböztető nyolc napos gyógytartam-határ, a minősítő körülmények rendszerének alapjai, a halált okozó testi sértés szabályozása, a könnyű testi sértés esetében a magánindítvány az azóta született törvénykönyvekben is hasonlóan kerültek szabályozásra.

Az **1961. évi V. törvény** a normaszöveget jelentősen letisztított formában, egységes szerkezetben, egy szakaszban tartalmazta. A Csemegi-kódexhez képest jelentős változtatásként értékelhető, hogy elhagyta a súlyos testi sértés vétségét és bűntettét megkülönböztető 20 napos gyógytartam-határt, a rokoni kapcsolatra figyelemmel súlyosabban minősülő esetet, az erős felindulásban elkövetett halált okozó testi sértést, a házi fenyítő jog gyakorlására alapított büntethetőséget

kizáró okot, továbbá kiemelendő, hogy a maradandó fogyatékosságot és a súlyos egészségromlást absztrakt módon szabályozta.

Az **1978. évi IV. törvény** alapjaiban nem változtatott a korábbi szabályozáson, jelentős módosításként az életveszély okozása mint új minősítő körülmény emelhető ki. Az életveszélyt okozó testi sértés minősített esetként történő pönalizálását az indokolta, hogy az emberölés és a testi sértés bűntette között nem volt kellő átmenet, a két bűncselekmény büntetési tételei között nagy volt a különbség.

A **Btk.** a testi sértés tényállását új szerkezetben szabályozza, ezzel egyértelművé teszi, hogy a bűncselekménynek két alapesete van, a könnyű testi sértés és a súlyos testi sértés, és az egyes minősítő körülmények differenciáltan kapcsolódnak hozzájuk. Ettől a változtatástól eltekintve a normaszöveg lényeges módosítást nem hajt végre a tényálláson, így a régi Btk. alapján kialakított gyakorlat és a vonatkozó felsőbírósági iránymutatások továbbra is alkalmazhatók.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény elsődleges **jogi tárgya** az ember testi épsége és egészsége, ezen túlmenően – a (8) bekezdésben rögzített minősített eseteken keresztül – megjelenik az emberi élet védelme is. A büntetőjogi védelem alkotmányos alapjait az Alaptörvény két rendelkezése adja meg: a II. cikk szerint minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a XX. cikk (1) bekezdése szerint mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.

Az egészség legáltalánosabb megfogalmazását az Egészségügyi Világszervezet (WHO) alapokmánya tartalmazza: „Az egészség a teljes testi, lelki és szociális jólét állapota, és nem csupán a betegség vagy fogyatékosság hiánya." A testi épség és az egészség egymástól el nem választható, egymást kiegészítő fogalmak, mindkettőt mint az emberi élet megnyilvánulásának jellemzőit írhatjuk le. Az egészség biológiai, orvosi értelemben az életműködés zavartalansága, a testet alkotó sejtek, szövetek és szervek betegség nélküli állapotát jelenti, ahol betegség alatt a biológiai egyensúly megbomlását értjük. A testi épség akkor áll fenn, amikor az ember a testi és szellemi működés kifejtéséhez szükséges szervekkel rendelkezik, azok sértetlenek, hiánytalanok. Az egészség és testi épség közötti szoros kapcsolatot abban lehet megragadni, hogy amennyiben valamely szerv csak részben vagy egyáltalán nem képes funkcionálni, zavarok keletkeznek az egészségi állapotban is.

Büntetőjogi értelemben nem az egyén általános egészségi állapotának, hanem a bűncselekmény elkövetése előtti állapotának van jelentősége. A testi sértést beteg vagy fogyatékkal élő ember sérelmére is el lehet követni, ebben az esetben az állapotromlás mértéke vizsgálandó az eredmény szempontjából.

A bűncselekmény **passzív alanya** az elkövetőn kívüli más élő személy lehet, az öncsonkítás nem büntetendő, mint ahogy az sem, amikor valaki saját magát fertőzi meg valamely betegséggel.

2. A testi sértés **elkövetője** a passzív alanyon kívül bárki lehet. A passzív alany öncsonkító, saját magában betegséget kiváltó magatartása a közvetett tettesség eseteiben bírhat jelentőséggel, például abban az esetben, amikor valaki kóros elmeállapot folytán beszámítási képességgel nem rendelkező személyt bír rá az öncsonkításra. Állatnak a sértettre uszításával megvalósított bántalmazás esetén az elkövető közvetlen tettesként felel.

A több személy által megvalósított bántalmazás esetében a minősítő körülményhez való tudati viszony vizsgálata bír jelentőséggel a társtettesség megállapíthatósága szempontjából. A gyakorlat abból az elvből indul ki, hogy a társtettesség megállapításához elegendő, ha az egyes elkövetők csak egy-egy tényállási elemet valósítanak meg, nem szükséges, hogy mindegyikük teljes egészében kimerítse a teljes törvényt tényállást. Így ha az egyik elkövető lefogja a sértettet, és a másik valósítja meg a bántalmazást, társtettesként felelnek arra figyelemmel, hogy akarategységben cselekedtek, és a sértettet lefogó elkövető magatartása is hozzájárult a tényállásszerű eredmény eléréséhez. Hasonló elvi alapon állapítható meg valamennyi elkövető társtettesi minősége akkor, ha valamennyien részt vesznek a bántalmazásban, de nem különíthető el, hogy melyik sérülést pontosan melyik elkövető okozta. Ebben az esetben valamennyien a tényleges beállt eredményhez képest felelnek tettükért (BH 2007. 71., BH 1996. 133.). Megjegyzendő, hogy ez az értelmezés összhangban áll a Csemegi-kódex 308. §-ában foglaltakkal is.

Jogirodalmi álláspontok szerint a fenti értelmezés a gondatlan eredményt tartalmazó minősített eset, vagyis a halált okozó testi sértés esetén változatlan tartalommal nem követhető, dogmatikailag problémás ugyanis a gondatlan eredmény tekintetében akarategységet megállapítani. A gyakorlat ennek ellenére mind az életveszélyt, mind a halált okozó testi sértés esetén megállapíthatónak látja a társtettességet abban az esetben is, amikor az elkövetőket az eredmény tekintetében csupán gondatlanság terheli (BH 2003. 271., BH 1989. 48., BH 1988. 212.). Mindemellett ki kell emelni azt is, hogy amennyiben az egyik elkövető a többi cselekményétől elkülönülten tanúsít olyan mértékű bántalmazást, ami a sértett

halálát okozza, társtettesség nem állapítható meg, a többi elkövető pedig a halálos eredményért nem felel (BH 2003. 176., BH 1997. 429.)

Részesség az általános szabályok szerint kapcsolódhat a bűncselekményhez. A halált okozó testi sértés bűntettének a bűnsegéde, aki az általa és a tettes által kiprovokált verekedés folyamatában – a sértett elleni tettlegességgel egyetértve – törött sörösüveg-nyakat azért ad az elkövető kezébe, hogy azt az ellenfelével szemben használja, és amellyel a tettes halálos sérülést okoz a sértettnek (BH 2000/186.).

3. A könnyű testi sértés kizárólag **szándékosan** követhető el, mind eshetőleges, mind egyenes szándékkal. A súlyos testi sértés a (9) bekezdés rendelkezései alapján gondatlanságból is elkövethető. Gondatlan alakzata a súlyos testi sértés alapesetének, a súlyos testi sértés minősített esetei közül a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére, illetve a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére megvalósított cselekménynek, továbbá az életveszélyt okozó testi sértésnek van.

A sérülés vagy betegség jellegéhez, illetve az életveszély okozásához fűződő minősített esetek vegyes bűnösséggel is, a halált okozó testi sértés kizárólag vegyes bűnösséggel valósítható meg. Mivel a Btk. 9. §-a szerint az eredményhez mint a bűncselekmény minősítő körülményéhez fűzött súlyosabb jogkövetkezmények akkor alkalmazhatók, ha az elkövetőt az eredmény tekintetében legalább gondatlanság terheli, a minősített esetek akkor is megállapíthatók, ha az elkövető szándéka csupán a testi sértés okozására terjedt ki, és a minősítő eredmény tekintetében gondatlansága áll fenn. A gyakorlatban csak igen szűk körben képzelhető el olyan eset, amikor egy szándékos bántalmazás esetében ne lenne megállapítható a minősítő körülmény tekintetében a gondatlanság, nyilvánvaló, hogy a sértett tettleges és szándékos bántalmazása során az elkövető a tőle elvárható figyelem vagy körültekintés elmulasztása miatt nem látja előre cselekménye lehetséges következményeit, vagy látja azokat, de könnyelműen bízik azok elmaradásában.

A szándék vizsgálatának a célzott és a ténylegesen megvalósított eredmény közötti eltérés esetén van kiemelt jelentősége. A testi sértési cselekményeknél mindig alapos vizsgálatot igényel, hogy az elkövető szándéka milyen mértékű sérülés vagy betegség okozására irányult, és ehhez képest ténylegesen milyen eredmény valósult meg. A célzottnál kevésbé súlyos sérülés vagy betegség kialakulása esetén az elkövető szándékának megfelelő eset kísérlete állapítandó meg. Így például ha az elkövetőnek a bántalmazás módjából és a célzott testtájékból következtetnie

kellett arra, hogy nyolc napon túl gyógyuló sérülés is kialakulhat, a súlyosabb eredménybe belenyugodva fejti ki az elkövetési magatartást, vagyis a súlyos testi sértés kísérlete a helyes minősítés annak ellenére, hogy ténylegesen csak nyolc napon belül gyógyuló sérülést okozott.

4. A testi sértés tényállása nyitott törvényi tényállás, vagyis az csupán eredmény meghatározását tartalmazza, az annak elérésére alkalmas bármilyen magatartással megvalósítható a bűncselekmény. Így a bűncselekmény **elkövetési magatartása** a testet érő olyan jogellenes, támadó szándékú külső fizikai behatás, amely a testen, illetve annak egy részén nyomokat visszahagyó sérülést eredményez, vagy amelynek következtében a szervezetben betegség alakul ki. Annak nincs jelentősége, hogy a behatás jár-e fájdalomérzettel. A bűncselekmény aktív és passzív magatartással is megvalósítható.

Bár a testi épség és az egészség egymástól el nem választható, egymást kiegészítő fogalmak, de a tényállás megállapítása és a cselekmény pontos minősítése szempontjából jelentőséggel bír elkülönítésük. Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 16. számú Módszertani levele szól a testi sérülések és egészségkárosodások igazságügyi orvosszakértői véleményezéséről. Meghatározása szerint a testi sérülés folyamat, amelyet valamely külső behatás – erőművi, fizikai, kémiai behatás vagy ezek kombinációja – indít meg, és amelynek következtében a szervezet sejtjeiben, szöveteiben alaki eltérés (folytonosság-megszakítás vagy anyaghiány), illetve működési zavar keletkezik. Egészségsértés akkor következik be, ha külső behatás vagy biológiai tényezők eredményeként testi vagy lelki működési zavar, betegség/kóros állapot alakul ki.

A testi sértés két alapesetét a sérülés büntetőjogi gyógytartama alapján különböztetjük meg: a nyolc napon belüli sérülést vagy egészségkárosodást okozó testi sértés könnyű testi sértés vétségének, nyolc napon túli gyógytartam esetén a cselekmény súlyos testi sértés bűntettének minősül. Ha a sértett testére gyakorolt külső behatás nem okoz sérülést vagy betegséget, a magatartás az elkövető szándékától függően a 180. § (2) bekezdésébe ütköző tettleges becsületsértésnek vagy a testi sértés valamely alakzata kísérletének minősülhet.

Gyógytartam alatt a tényleges gyógytartamot kell érteni, amelynek megállapítása minden esetben szakértői kérdés. Amennyiben adat van arra, hogy a sértett valamilyen sérülést szenvedett a bántalmazás következtében (például arcán bőrpír alakult ki, végtagján zúzódás látható), de szakértői vélemény híján annak pontos gyógytartama nem állapítható meg, a kétséget a terhelt javára értékelve akként kell állást foglalni, hogy a gyógytartam a nyolc napot nem haladta meg. A

szakértők számára a gyógytartam meghatározása során a 16. számú Módszertani levél irányadó, ami kifejti, hogy a kórházi kezelés vagy a táppénzes betegállomány időtartama nem azonos a tényleges gyógytartammal, mivel az orvosszakértői gyakorlat anatómiai és funkcionális gyógytartamot ismer. Anatómiailag általában akkor gyógyult egy sérülés, ha a megsérült szövetek anatómiai egysége helyreállt: például a sebszélek összetapadtak, a sebváladék már nem ürül, a hámosodás befejeződött, esetenként a sérülést fedő var vagy pörk levált, csonttörések esetén a törtvégeket csontos callus rögzíti. A funkcionális gyógyulás akkor következik be, ha a sérülés következtében károsodott szervezet működése maradéktalanul helyreállt, vagy érdemleges javulás a továbbiakban nem várható (úgynevezett végállapotról lehet beszélni): például a sérüléssel járó vérömleny felszívódott, a fájdalom okozta mozgáskorlátozottság megszűnt, az idegrendszeri elváltozások, bénulások elmúltak, a sérüléshez társult szövődmények meggyógyultak stb. A funkcionális gyógyulás az anatómiai gyógyulás idejét rendszerint meghaladja. Megjegyezzük, hogy a funkcionális gyógyulás nem azonos fogalom az alkalmazkodási gyógyulással. Utóbbi esetben a kóros folyamat defektállapot, maradandó működéscsökkenés visszamaradásával gyógyul. A megállapítható funkcionális károsodást orvosszakértői szempontból maradandó fogyatékosságnak kell minősíteni.

Az elkövető által tanúsított magatartás és a bekövetkezett eredmény között az okozati összefüggésnek fenn kell állnia, annak vizsgálata nem maradhat el. Ennek során abból kell kiindulni, hogy az okozati összefüggés az elkövetési magatartás és az eredmény között akkor is fennáll, ha az okozati láncba az elkövető magatartásán kívül más tényezők is belejátszanak, feltéve, hogy azok a maguk összességében az eredmény beállásához vezetnek. A bírói gyakorlat egységes abban, hogy azokban az esetekben, amikor a sérülés vagy betegség létrejöttéhez vezető okfolyamatot az elkövető indította el, ez az okfolyamat nem szakad meg pusztán azért, mert egyéb tényezők (például a sértett testi adottságai, a megfelelő kezelés hiánya, a sértettnek a gyógykezeléssel kapcsolatos magatartása, a gyógykezelés módja és színvonala) is közrehatottak az eredmény kialakulásában. Így az okozati összefüggés a bántalmazás és az eredmény között akkor is fennáll, ha a bántalmazás nem egyedül vagy közvetlenül vezetett eredményre, hanem a sértett szervezetének egyéni sajátosságai vagy különös állapota folytán, és a valóságos gyógytartam az irányadó akkor is, ha a gyógyulás nem közvetlenül a sérülés miatt, de a sérüléssel okozati összefüggésben álló fertőzés folytán húzódott el. Az eredmény bekövetkezésébe közreható okok (konkauza) nem zárják ki az okozati összefüggést és így a büntetőjogi felelősséget, azok kizárólag a büntetéskiszabás körében vehetők figyelembe (BH 2008. 206., BH 1997. 511.).

5. Mivel a testi sértés eredmény-bűncselekmény, az eredmény bekövetkeztéig **kísérlet**i szakban marad, annak bekövetkezésével válik befejezetté, vagyis akkor, amikor a sérülés, illetve betegség kialakul. Az **előkészület** a súlyos testi sértés alap- és minősített eseteihez kapcsolódhat.

A stádiummal kapcsolatos kérdéseknek az önkéntes elállás, illetve önkéntes eredmény-elhárítás szempontjából van kiemelt jelentősége, amikor az elkövető a Btk. 10. § (5) bekezdése alapján a maradék-bűncselekményért felel. Az emberölésre irányuló szándékos magatartással összefüggésben megvalósított önkéntes elállás vagy eredmény-elhárítás esetén a ténylegesen bekövetkezett sérülés vagy betegség szerint minősítendő szándékos testi sértésben állapítandó meg az elkövető felelőssége. Az, hogy a halálos eredmény-elhárítás kinek a magatartása folytán valósul meg, az önkéntes eredmény-elhárítás megállapíthatósága szempontjából annyiban lényeges, hogy az elkövető indította-e el azt a folyamatot, amely a sértett életének megmentésében nyilvánul meg. Az emberölés bűntettének kísérlete helyett az életveszélyt okozó testi sértés – mint maradékcselekmény – megállapítása indokolt, ha a vádlott az általa konyhakéssel életveszélyesen megsebzett sértett életét azzal menti meg, hogy intézkedik a mentők értesítése iránt, és így a sértett halálához vezető okfolyamatot az idejében érkező orvosi beavatkozás hárítja el (BH 2003. 98.). Az önkéntes eredmény-elhárítás folytán az emberölés kísérlete helyett az életveszélyt okozó testi sértés bűntette megállapításának van helye akkor is, ha a halálos eredmény elhárítása az elkövető által segítségül hívott más személy közreműködésével történik (BH 1996. 236.). Ha az elkövető szándéka a kiskorú gyermeke életének a kioltására irányult, majd utólag e káros következmény elhárítására irányuló magatartást tanúsít: maradékcselekményként életveszélyt okozó testi sértés bűntettében kell megállapítani a bűnösségét (BH 2000. 437.).

6. A törvény a **minősített eseteket** a két alapesethez kapcsoltan, differenciáltan szabályozza, a minősítő körülmények rendszerének alapvető rendező elve az okozott sérülés, egészségromlás gyógytartama, de ezen túl jelentőséggel bírnak a passzív alany személyes tulajdonságai, illetve az elkövetés módja.

Az **aljas indokból vagy célból** elkövetett testi sértésen az erkölcsileg elvetendő motívumból fakadó, illetve az ilyen célból megvalósított cselekményeket értjük. Az indok és a cél megkülönböztetése a szándék szempontjából lényeges: az aljas indokból elkövetett testi sértést eshetőleges szándékkal is, az aljas célból elkövetett testi sértést – figyelemmel a célzatra – kizárólag egyenes szándékkal lehet elkövetni. Az aljas cél minden esetben magában foglalja a motívum aljasságát is, ilyen esetekben csak az előbbi megállapítására kerülhet sor. A bírói gyakorlat

munkálta ki azokat a körülményeket, amelyek alapot adhatnak az aljas indok vagy cél megállapítására. Ide vonható például a nemi élet szabadsága elleni bűncselekmény elkövetése érdekében alkalmazott erőszak keretében megvalósított súlyos testi sértés, az erkölcsileg elítélendő alapon kialakult bosszúvágy motiválta cselekmény (BH 2012. 115., BH 2002. 421.), más bűncselekmény megvalósítása vagy leplezése (BH 1990. 43.), a büntetőeljárás meghiúsítása céljából megvalósított testi sértés, de megállapította a bíróság annak az elkövetőnek a felelősségét is ebben a minősített esetben, aki azért bántalmazta a sértettet, mert az őt feljelentette a hatóságnál (BH 1981. 178.).

A korábbi gyakorlat szerint, ha az elkövető a sértettet nemzeti, népi, faji hovatartozása miatt tettlegesen bántalmazza, aljas indokból elkövetett testi sértés megállapításának volt helye (BH 1994. 299.). A Btk. 216. § (2) bekezdése szerinti közösség tagja elleni erőszak ezt a körülményt önálló tényállásban értékeli, ezért az azzal alaki halmazatban megállapítandó testi sértés bűntette esetében az aljas indok megállapítása kétszeres értékelésre vezetne. Ilyen esetben a közösség tagja elleni erőszak és a testi sértés alap- vagy más minősített esetének halmazatban történő megállapítása indokolt.

A **védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére** elkövetett testi sértés tekintetében védekezésre képtelennek azt a személyt kell tekinteni, aki akaratának kifejezésére képes, de arra már nem, hogy az elkövető tényállásszerű magatartásával szemben érdemi ellenállást fejtsen ki. A 459. § (1) bekezdés 29. pontja szerint védekezésre képtelennek kell tekintetni azt is, aki helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére. Akaratnyilvánításra képtelen személynek azt tekintjük, aki nem képes arra, hogy a bántalmazással szembeni tiltakozását kifejezze. Az akaratnyilvánításra képtelenség vizsgálata megelőzi a védekezésre képtelenség vizsgálatát, hiszen aki az akaratát sem tudja kifejezni, védekezésre is nyilvánvalóan képtelen. Annak a minősített eset megállapítása szempontjából nincs jelentősége, hogy a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapot milyen okból alakult ki, így az lehet az elkövető korábbi magatartásának következménye is.

A **bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetett testi sértés** értelmezése során arra kell figyelemmel lenni, hogy az ilyen helyzetben levő személy védekezésre és akaratnyilvánításra alapvetően képes, de ez a képessége korlátozott. Amennyiben egyáltalán nem tud védekezni, vagy akaratát kifejezni, a b) pont szerinti minősített eset állapítandó meg. Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a korlátozottság kizárólag a sértett idős korából vagy fogyatékos állapotából fakadhat, egyéb

okok esetén (például gyerekkor) a minősítő körülmény nem állapítható meg. A korlátozottság megállapítása során mindig a sértettnek a bűncselekmény elkövetése idején fennállt aktuális mentális és fizikai állapotának, továbbá a támadás körülményeinek, az elkövető és a sértett testi jellemzőinek, az erőviszonyoknak az összevetése szükséges.

Maradandó fogyatékosságon a sérülést elszenvedett ember testrészein, érzékszervein mutatkozó valamely képességének, szervének elvesztésében vagy használhatatlanná válásában, a test torzulásában megjelenő, továbbá a szervek működésében (ideértve a szervek, szervrendszerek, az idegrendszer és a szellemi tevékenység működését is) felismerhető maradandó fogyatékosság értendő. A maradandóság tehát olyan defekt állapot, amely meghatározott időn belül kialakul és munkaképesség-csökkenésként is mérhető (16. számú Módszertani levél). A módszertani levél meghatározására figyelemmel maradandó fogyatékosságot okozó testi sértést kell megállapítani abban az esetben, amikor a sértett elveszíti valamelyik végtagját, vagy az használhatatlanná válik (képtelenné válik a rendeltetésszerű funkciójának elvégzésére); elveszíti valamely érzékszervét, akkor is, ha az csupán részlegesen történik; elveszíti nemző vagy fogantatási képességét, fogát vagy fogait (BH 1987. 263.). A marandó fogyatékosság rendszerint munkaképesség-csökkenéssel is jár, azonban annak kialakulása nem feltétele a minősítő körülmény megállapíthatóságának (BH 1986. 179.). A maradandó fogyatékosság megállapítása szempontjából a testi sértés cselekmény közvetlen kihatásának van jelentősége függetlenül attól, hogy a későbbiekben a fogyatékosság orvosilag esetleg megszüntethető (BH 2003. 179., BH 1982. 178.).

Súlyos egészségromlásként – az egyén sérüléskori egészségi állapotát figyelembe véve – azokat a rendszerint krónikussá váló betegségeket kell értékelni, amelyeket előidézhet a sérülések szövődménye, az elhúzódó vagy elmaradó gyógyulás, a meglévő alapbetegségek állapot-rosszabbodása vagy a sérüléses eredetű betegség. Súlyos egészségromlás tehát az a közbülső átmeneti kóros állapot, egészségkárosodás, amely a sérülés kapcsán alakul ki, tartósan fennáll, a praetraumás állapothoz viszonyítottan romlást jelent, és folyamata után többnyire defekt állapot – kivételesen maradék nélküli gyógyulás – következik be. (16. számú Módszertani levél). Az ítélkezési gyakorlat a minősítő körülmény megállapítása során arra van figyelemmel, hogy a betegség krónikus, gyógyíthatatlan vagy tartós-e, hosszan tartó betegség fennállása esetén rendszerint a minősített eset miatt állapítandó meg a terhelt felelőssége. Hangsúlyozni szükséges, hogy a betegség lefolyásának időtartama csupán egy a vizsgálandó tényezők sorában, és elsősorban az egészségkárosodás súlyának és következményeinek van döntő jelentősége.

Súlyos egészségromlásnak minősítendő a halálos betegséggel (a gyakorlatban tipikusan HIV-vírussal) való megfertőzés. Ismert olyan álláspont, amely szerint ilyen esetben maradandó fogyatékosság állapítandó meg, azonban álláspontunk szerint önmagában a fertőzöttség nem jelenti valamely szerv funkcionális károsodását. Amennyiben a sértett a betegség következtében később, az elkövető testi sértés miatti jogerős elítélése után meghal, perújítás rendelhető el az emberölés bűntette megállapítása érdekében.

Értelmezést igényel a könnyű testi sértés (5) bekezdés szerinti minősített esete. A könnyű testi sértés nyolc napon belül gyógyuló sérülést feltételez, a súlyos egészségromlás és a maradandó fogyatékosság esetén értelemszerűen ennél hosszabb gyógytartammal kell számolni. Ebből következik, hogy amennyiben az elkövető szándéka ezen eredményekre is kiterjed, a (6) bekezdés d) pontja szerinti súlyos testi sértés miatt kell őt felelősségre vonni. Ha az elkövető szándéka kizárólag a nyolc napon belüli sérülés okozására terjed ki, de a sérülés következtében, gondatlanságból súlyos egészségromlást vagy maradandó fogyatékosságot okoz (például az ujjon ejtett apró vágás elfertőződik, és ennek folytán az ujj amputálása válik szükségessé), az (5) bekezdés szerint könnyű testi sértés bűntettét követi el.

A különös kegyetlenség kizárólag a súlyos testi sértéshez köthető minősítő körülmény. A fogalom értelmezése során az emberölésnél kifejtettek irányadók, vagyis akkor állapítható meg, amikor a bántalmazást az átlagost lényegesen meghaladó szenvedéssel járó, rendkívüli embertelenséggel, brutalitással, gátlástalanul, az emberi méltóság mély megalázásával vagy az elkövető emberi mivoltából kivetkőzve valósítja meg az elkövető. A bírói gyakorlat általában akkor állapítja meg ezt a minősítő körülményt, amikor az elkövető a földön fekvő sértettet többszörösen bántalmazza, durván rugdalja (BH 1988. 261.), továbbá ha több elkövető a sértettet az emberi méltóságot megalázó olyan módon bántalmazza, hogy nem csupán fájdalomérzetet, hanem a testi sértéssel általában együtt járó félelemérzetet messze meghaladó rettegést is okoznak (BH 2001. 311.). Hangsúlyozni szükséges, hogy a bántalmazás minden esetben hordoz magában kegyetlenséget, ezért a kisebb számban ismétlődő ütések vagy rúgások önmagukban nem tekinthetők a véghezvitel különösen kegyetlen módjának (BH 2008. 205.).

Az életveszély a halál bekövetkezésének reális lehetőségét jelenti, de nem azonosítható a halál szükségszerű beállásának a lehetőségével. Az előbbiről akkor van szó, ha a testi sértés folytán megindult azon okfolyamat, amely a halál bekövetkezéséhez vezethet, de rendszerint fennáll az életveszély megszüntetésére, illetve a halál elhárítására alkalmas beavatkozás lehetősége is. A hírközlés, a közlekedési

hálózat, az egészségügyi ellátás és szolgálat, valamint az orvostudomány jelenlegi fejlettségére tekintettel ma már többnyire nem a „véletlenen" múlik az életveszély tényleges elhárítása (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Az életveszély mint minősítő eredmény olyan esetben állapítható meg, amikor a testi sértéses cselekmény eredményeként megindul azon okfolyamat, amely a halálos eredmény irányába halad, de általában fennáll annak a lehetősége, hogy az okfolyamatba orvosilag beavatkozva az életveszély megszűnjék, és a halál bekövetkezése pedig sikerrel elhárítható. A 16. számú Módszertani levél szerint a sérülés életveszélyesnek véleményezhető, ha a trauma életfontos szervet sért, életfontos szervek működésének másodlagos gátlását idézi elő, súlyos heveny belső vagy külső vérzést okoz, olyan állapothoz vezet, amely shocktalanítást követel meg. A szervsérüléssel és/vagy jelentősebb vérzéssel nem járó, de testüreget (koponya, mellkas, has) megnyitó sérülés önmagában közvetett életveszélyt jelent.

Az orvosszakértő nyilatkozik abban a kérdésben is, hogy az életveszély az adott esetben közvetlen vagy közvetett volt-e. Ennek a bűncselekmény megvalósítása szempontjából nincs jelentősége, hiszen az a közvetett életveszély esetén is megállapítható, vagyis a közvetett életveszélyt okozó testi sértés is befejezett bűncselekmény. Az életveszély típusának a büntetés kiszabása során van jelentősége: az életveszély közvetlen volta nem súlyosító körülmény, mert ez a bűncselekmény alaptípusa (BH 2002. 258.), vagyis a közvetett életveszélyt enyhítő körülményként kell értékelni.

Az életveszélyt okozó testi sértés szándékosan, vegyes bűnösséggel és tisztán gondatlanul is elkövethető. Szándékosan követi el a bűncselekményt az, aki úgy fejti ki a testi sérülés okozására irányuló szándékos magatartását, hogy az életveszély bekövetkezését kívánja, vagy abba belenyugodva cselekszik. Az életveszélyre irányuló egyenes szándék elméletileg nem zárható ki, de a gyakorlatban megállapítására nem kerül sor, ugyanis aki kívánja az életveszélyes állapot bekövetkezését, és a tudata átfogja, hogy a sértett életének megmentése csak az időben érkező, szakszerű orvosi beavatkozás eredményeként történhet, az a halálos eredmény kialakulásába legalábbis belenyugszik, így az eshetőleges szándékkal elkövetett emberölés kísérlete megállapítható (BH 1997. 268.). A büntetés kiszabása körében a bírói gyakorlat nem tulajdonít enyhítő hatást az eshetőleges szándéknak (BH 1993. 401.), csupán annak van jelentősége, ha az elkövetőt az eredmény tekintetében gondatlanság terheli (BH 1992. 443.).

Amennyiben az életveszélyre irányuló (eshetőleges) szándék megállapítható, de ez az eredmény elmarad, életveszélyt okozó testi sértés kísérletének megállapítására

kerülhet sor. Ilyen esetben gondosan kell vizsgálni a cselekmény objektív körülményeit (például elkövetés eszköze és módja, az elkövetési magatartás kifejtésének egyéb körülményei, a bántalmazással érintett testrész), ugyanis azokból lehet következtetést levonni arra vonatkozóan, hogy az elkövetéskor a terhelt tudatában az életveszély mint eredmény felmerült-e, és ahhoz milyen érzelmi viszony kapcsolható (BH 2006. 72. BH 1998. 208., BH 1995. 5., BH 1994. 61., BH 1994. 5.). A figyelembe veendő körülmények között a ténylegesen bekövetkezett sérülés gyógytartama kiemelt jelentőséggel bír, de annak viszonylag rövid volta nem zárja ki a sérülés élet kioltására alkalmasságát, ha a bántalmazás módja ilyen eredmény okozására önmagában is alkalmas volt. Abban az esetben, ha a cselekmény tárgyi és alanyi ismérveinek az együttes vizsgálata során nincs elegendő adat annak a megnyugtató és teljes bizonyossággal történő megállapítására, hogy az elkövető tudata a véghezviteli magatartás kifejtésének időpontjában átfogta az életveszélyes sérülés bekövetkezésének a reális lehetőségét: a cselekmény nem a be nem következett eredmény szerinti életveszélyt okozó testi sértés bűntette kísérletének, hanem a tényleges gyógytartamhoz igazodó testi sértés bűncselekményeként minősül (BH 1996. 456.).

Ha az elkövető szándéka csupán a testi sértésre terjed ki, az vizsgálandó, hogy a beállott életet veszélyeztető állapot tekintetében terheli-e őt gondatlanság, a Btk. 9. §-a szerint megállapítható-e a felelőssége a minősített esetben. Tisztán gondatlan elkövetésről akkor lehet szó, amikor az elkövető a testi épséget sértő szándék nélkül cselekszik, és magatartásával okozati összefüggésben kialakul az életveszély.

A **halált okozó testi sértés** kizárólag vegyes bűnösséggel valósítható meg, ahol az elkövető szándéka a bántalmazásra korlátozódik, a halálos eredmény tekintetében pedig gondatlanság terheli (*praeterintentionalis* bűncselekmény). Amennyiben az elkövető szándéka a bántalmazásra sem terjedt ki, gondatlan emberölés állapítandó meg, ha pedig a szándék a halálos eredményre is kiterjedt (akár eshetőleges formában is), szándékos emberölés miatt kell felelősségre vonni. Az elkövető szándékának vizsgálata során a minősítés szempontjából annak nincs jelentősége, hogy az a testi sértés alap- vagy minősített esetére terjedt ki, vagyis ténylegesen milyen mértékű sérülés vagy egészségromlás okozására terjedt ki a szándéka. Amikor az elkövető szándéka testi sértés okozására irányul, ugyanakkor tudata az életveszély bekövetkezésének a lehetőségét is átfogja, és e következményt kívánva vagy ebbe belenyugodva cselekszik, de – az életet veszélyeztető szándékán túlmenően – a sértett halála is bekövetkezett: nem emberölés, hanem halált okozó testi sértés megállapításának van helye, feltéve, hogy az eredmény tekintetében gondatlan bűnösség áll fenn.

Halált okozó testi sértés valósul meg; ha az elkövető szándékos cselekménye testi sértés előidézésére irányul, de a magatartással okozati összefüggésben a sértett halála is bekövetkezik, viszont az elkövetőt a halálos eredmény tekintetében csak gondatlanság terheli. Amennyiben az elkövetőt nem vezeti testi épséget sértő szándék, de a magatartás okozatos következménye a passzív alany halála: csak a gondatlanságból elkövetett emberölés megállapítása jöhet szóba, feltéve, hogy az elkövetési magatartást a gondatlanság ismérve jellemzi. A halált okozó testi sértés elkövetési magatartása szempontjából közömbös, hogy az elkövető a testi sértés alapesetére, minősített esetére vagy éppen életveszély okozására irányuló szándékkal valósítja-e meg a cselekményt. Az elkövetési magatartás és a bekövetkezett halál között az okozati összefüggés akkor állapítható meg, ha a testi sértési cselekmény indította el vagy mozdította elő azt az okfolyamatot, amely a halál bekövetkezéséhez vezetett. Végül a halálos eredmény viszonylatában a bűnösség a gondatlanság bármely formájában fennállhat. E bűncselekmény úgynevezett vegyes bűnösségi alakzatára tekintettel a kísérlet kizárt, miként az életveszélyt okozó testi sértésnek sincs kísérlete abban az esetben, ha testbántalmazásra irányuló szándékos magatartáshoz csupán gondatlan eredmény kapcsolódna. (3/2013 Büntető jogegységi határozat)

A halálos eredményhez fűződő tudati és érzelmi viszonyt – hasonlóan az életveszélyt okozó testi sértés kísérletéhez – elsősorban a cselekmény objektív körülményeinek vizsgálatával lehet tisztázni. A halált okozó testi sértés mint praeterintentionalis cselekmény esetén az eredmény tekintetében fennálló gondatlanság fennállásának nem az a feltétele, hogy az eredmény előre látható legyen, hanem a halálos eredmény lehetőségének kell – az elkövetőtől elvárható figyelem és körültekintés mellett – felismerhetőnek lennie (BH 2000. 281.). A halálos eredmény tekintetében fennálló tudatos gondatlanság és a hanyagság elhatárolása szempontjából annak van meghatározó jelentősége, hogy az elkövető tudata az elkövetés időpontjában átfogta-e a sértett halála bekövetkezésének a lehetőségét, illetőleg a cselekmény halálhoz vezető következményét azért nem látta előre, mivel elmulasztotta a tőle elvárható figyelmet és körültekintést (BH 1996. 570.).

A minősítő körülmények halmozódása esetén az eredményhez fűződő minősített esetek egymás mellett történő megállapítására nincs lehetőség (például az életveszélyt okozó testi sértésnél a sértett maradandó fogyatékosságot is szenvedett). Ilyen esetben a súlyosabb eredmény szerinti minősítés a helyes, az egyéb eredmény bekövetkezése a büntetés kiszabása során súlyosító körülményként értékelendő (BH 2002. 418.).

7. A testi sértés **rendbeliségét** a sértettek száma határozza meg. Ugyanazon sértett sérelmére időben és térben szoros összefüggésben elkövetett testi sértési

cselekmények természetes egységet képeznek. Az ugyanazon sértett sérelmére, azonos alkalommal és egységes akarat-elhatározásból folyóan elkövetett életveszélyt okozó testi sértés kísérleteként értékelhető cselekménybe beleolvad a nyolc napon belül gyógyuló és ugyanazon sértett sérelmére megvalósított testi sértési cselekmény, és a magatartás egységes jogi megítélést igényel (BH 1987. 263.). Amennyiben az egyes bántalmazások elkülöníthetők, de azok között rövid idő telt el, a folytatólagosan elkövetett testi sértés merülhet fel, azonban folytatólagosan elkövetett bűncselekményként történő értékelésére nincs alap, ha a két elkövetési magatartás között három hónap telt el, és az elkövetések eltérő indítékból fakadtak (BH 1988. 169.).

Azoknál a bűncselekményeknél, amelyek elkövetése erőszakot feltételez (rablás, szexuális erőszak stb.), a nyolc napon belüli sérülés okozása az erőszak keretén belül értékelendő, ezen bűncselekményekkel az alaki halmazat csak súlyosabb sérülés okozása esetén állapítható meg (BH 2004. 41.). Azon bűncselekmények esetében, amelyek megvalósítása ugyan személy elleni erőszakot feltételez, de azzal nem szükségszerűen, illetve nem tipikusan jár együtt testi sérülés vagy betegség okozása, a könnyű testi sértés halmazatban megállapítható. Ide sorolandó a bántalmazás hivatalos eljárásban, a hivatalos személy elleni erőszak, a kényszervallatás, a személyi szabadság megsértése, az önbíráskodás stb. Életveszélyt okozó testi sértés bűntettével halmazatban nem állapítható meg a kiskorú veszélyeztetésének bűntette, ha a terhelt a nevelésére, felügyeletére és gondozására bízott kiskorút életveszélyes sérülést, valamint maradandó fogyatékosságot eredményezően tettlegesen bántalmazza, majd az ennek következtében láthatóan rosszul lévő sértetthez nem hív segítséget (BH 2011. 184.).

A 34. BK véleményen alapuló ítélkezési gyakorlat szerint a személy elleni erőszakos magatartással megvalósított garázdaság esetén a könnyű testi sértés és a garázdaság vétsége halmazata megállapítható. Ha az erőszakos magatartással okozati összefüggésben nyolc napon túl gyógyuló sérülés alakul ki, a garázdaság vétsége – szubszidiaritásra figyelemmel – nem állapítható meg a három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő súlyos testi sértés bűntette mellett. Ha azonban a garázdaságot valamilyen minősítő körülményre figyelemmel garázdaság bűntettének kell minősíteni, a büntetési tételek egyenértékűségére tekintettel a súlyos testi sértéssel is valóságos az alaki halmazat. Mindez kizárólag az alaki halmazat eseteire igaz, ha a testi sértés és a garázdaság időbelileg is elkülönülő, eltérő elkövetési magatartással valósul meg: a bűnhalmazat megállapításának van helye (BH 1990. 7., BH 1986. 222.).

8. Az **elhatárolási kérdések** körében kiemelt jelentősége van a halált okozó testi sértés és az emberölés, illetve az életveszélyt okozó testi sértés és az emberölése kísérlete elhatárolásának. Ebben a kérdésben az emberölésnél kifejtettek értelemszerűen irányadók, a bírói gyakorlatból az alábbi esetek kiemelése szükséges:

Életveszélyt okozó testi sértés megállapításának van helye, ha a testi sértésre irányuló magatartást tanúsító elkövető szándéka az életveszélyre is kiterjed, mert ennek bekövetkezését kívánja, vagy ebbe belenyugodva cselekszik. Jóllehet az életveszély mint eredmény tekintetében az egyenes szándék elméletileg nem zárható ki, a gyakorlatban az életveszélyes eredményt érintő szándék eventuális formában jelentkezik. Ilyen szándék hiányában akkor kell ezt a bűncselekményt megállapítani, ha a beállott életveszélyes következmény tekintetében az elkövetőt gondatlanság terheli (Btk. 9. §). Ha az életveszélyre is kiterjedő szándék megállapítható, ez az eredmény azonban elmarad (tehát még közvetett életveszély sem következett be), az életveszélyt okozó testi sértés kísérletének megállapítására kerülhet sor. A gondatlanságból elkövetett – életveszélyt okozó – testi sértés vétsége csupán a bűnösséget érintően tér el a bűntetti alakzattól. Az elkövető ugyanis testi épséget sértő szándék nélkül cselekszik, s magatartásának lehetséges – testi épség vagy egészség megsértését eredményező – következményeit a tőle elvárható figyelem, körültekintés elmulasztása miatt nem látja előre, vagy előre látja ugyan, de könnyelműen bízik az eredmény elmaradásában (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

Életveszélyt okozó testi sértés bűntettének és nem emberölés bűntette kísérletének minősül a terhelt cselekménye, ha az általa okozott életveszélyes sérülés miatt a sértett halála azért nem következik be, mert az eredményt a mentők értesítésével és aktív segítő magatartásával önként elhárította (BH 2008. 79.). Emberölés bűntettének kísérlete helyett életveszélyt okozó testi sértés bűntettének megállapítása, mert a vádlott a halálos eredményt önként elhárította, s ezért a büntetőjogi felelőssége a maradékcselekmény miatt állapítható meg (BH 2007. 106.). Hivatalos személy ellen, több emberen elkövetett emberölés kísérlete helyett hivatalos személy elleni erőszak és életveszélyt okozó testi sértés kísérlete állapítandó meg, ha a több személlyel dulakodó terhelt, az egyik sértettől megszerzett lőfegyverrel nem célzott lövést ad le, és ölési szándékára nem lehet következtetni (BH 2006. 75.). Emberölés bűntettének kísérlete helyett ölési szándék hiányában életveszélyt okozó testi sértés bűntettének minősül annak a terheltnek cselekménye, aki a sértett verekedésre szóló kihívását elfogadva, a kocsma előtt egy fémcsővel nagy erővel a sértett halántékára sújt, majd többször kis erővel a nyakára és a tarkójára üt, és a nagy erejű ütéssel a sértett halántékán közvetetten életveszélyes sérülést okoz (BH 2004. 348.). Emberölés bűntettének kísérlete

helyett életveszélyt okozó testi sértés bűntettének minősül annak a terheltnek a cselekménye, aki a sértett előzetes kihívását elfogadva, a kocsma előtt verekedni kezd vele, nagy erejű ütéssel nyílt koponyatörést és közvetett életveszéllyel járó agyállományi bevérzést okoz (BH 2004. 264.). A nyereségvágyból elkövetett emberölés bűntettének kísérlete helyett az életveszélyt okozó testi sértés kísérleteként minősül annak a vádlottnak a cselekménye, aki a taxi gépkocsivezetőjét egy kisebb nagyságú vascsővel többször – kis-közepes erejű ütésekkel – hátulról fejbe ütve nyolc napon belüli gyógytartamú sérüléseket okoz, majd a gépkocsivezető védekezése miatt a helyszínről elmenekül (BH 2003. 49.). Az életveszélyt okozó testi sértés bűntettét az emberölés bűntettének kísérletétől az határolja el, hogy az elkövetőt testi sértés okozásának vagy a sértett megölésének – akár egyenes, akár eshetőleges – szándéka vezette-e (BH 2003. 1.). A nyereségvágyból elkövetett emberölés bűntettének kísérlete helyett rablás és életveszélyt okozó testi sértés megállapítása annak a vádlottnak a terhére, aki a bolti eladó sértettet egy kb. fél kg súlyú betondarabbal ölési szándék nélkül leüti, majd a pénztárból 15 000 forintot magához véve távozik (BH 1995. 386.). Életveszélyt okozó testi sértés bűntette kísérletének megállapítása emberölés kísérlete helyett, amikor a vádlott csapkodó mozdulatokkal a fekvő helyzetben levő sértett nyakát és állát sebzi meg késsel, és ezzel nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket okoz (BH 1993. 405.).

Abban az esetben viszont, amikor az elkövető a halálos eredmény bekövetkezését kívánja, vagy abba belenyugodva cselekszik, vagyis ha nem az élet veszélyeztetésére, hanem a halálos eredmény létrehozására irányul a szándék: emberölés, illetőleg kísérlete megállapításának van helye akkor is, ha magatartásának folyományaként akár semmiféle sérülés nem jött létre, vagy éppen életveszélyes sérülés keletkezett. Amikor az elkövető szándéka testi sértés okozására irányul, ugyanakkor tudata az életveszély bekövetkezésének a lehetőségét is átfogja, és e következményt kívánva vagy ebbe belenyugodva cselekszik, de – az életet veszélyeztető szándékán túlmenően – a sértett halála is bekövetkezett: nem emberölés, hanem halált okozó testi sértés megállapításának van helye, feltéve, hogy az eredmény tekintetében gondatlan bűnösség áll fenn (3/2013. Büntető jogegységi határozat).

A halált okozó testi sértés és az emberölés elhatárolása szempontjából annak van jelentősége, hogy az elkövető szándéka még eshetőlegesen sem irányul a sértett életének a kioltására, hanem kizárólag testi sérülés okozására; és a magatartásával okozati összefüggésben bekövetkezett halálos eredmény tekintetében a bűnösség kizárólag gondatlanság formájában jelentkezhet. Ha azonban az elkövető tudata átfogja a sértett élete kioltásának a lehetőségét, és ebbe belenyugodva cselekszik: az eshetőleges szándékkal elkövetett emberölés megállapításának van helye (BH 2003. 2.). Az emberölés és a halált okozó testi sértés elhatárolása szempontjából a tárgyi és alanyi körülmények vizsgálata alapján kell jogi következtetést levonni arra nézve, hogy az elkövető szándéka a sértett életének a kioltására, avagy testi sérülés okozására irányult-e (BH 2002. 214.). A cselekmény halált okozó testi sértés bűntetteként minősül, ha az elkövető a sértettet közepes vagy azt meghaladó erővel csípőtájékon megszúrja, és ennek folyományaként a sértett halála a csípőütőér sérülése, valamint a visszérsérülés miatti légembólia folytán jön létre (BH 2001. 260.). A társtettesként, nyereségvágyból elkövetett emberölés, illetőleg a halált okozó testi sértés és rablás bűntettének elhatárolása szempontjából az ítéleti tényállás megalapozatlanságát eredményezi, ha az elsőfokú bíróság a sértett halála bekövetkezésének az okait az igazságügyi orvos szakértőnek a tárgyaláson való meghallgatása útján kellően nem deríti fel, és így a vádlottak elkövetési magatartása tisztázottságának a hiányában nem lehet határozott jogi következtetést levonni arra nézve, hogy az elkövetők szándéka a sértett életének a kioltására avagy csupán testi sértés előidézésére irányult-e (BH 2001. 11.). A halált okozó testi sértés bűntette és a gondatlanságból elkövetett emberölés vétsége annak alapján határolható el, hogy az elkövetési magatartás szándékos vagy gondatlan-e (BH 1998. 573.). Ha az elkövető önhibából eredő ittas állapotában valósítja meg a sértett életének a kioltását eredményező cselekményét: az emberölés és a halált okozó testi sértés elhatárolása szempontjából az elkövető aktuális tudattartalmára a tárgyi oldalon jelentkező ismérvek alapján lehet megalapozott következtetést levonni (BH 1998. 267.). A vádlott cselekménye emberölés helyett halált okozó testi sértés bűntetteként minősül, ha a sértettet olyan testrészén szúrja meg, amely bár közvetlen életveszélyt eredményezett, de a kórházi ellátás – az érsérülés észlelésének és ellátásának a hiánya miatt történt diagnosztikai tévedés – hatott közre a sértett halálának a bekövetkezésében (BH 1997. 511.).

A közlekedési bűncselekmények minősítő körülményként szabályozzák az elszenvedett sérülés mértékét. A testi sértéssel való elhatárolás alapvető szempontja az elkövetőnek a sérülés tekintetében fennálló tudatállapota: amennyiben szándéka a sérülés okozására is kiterjed, testi sértés állapítandó meg. Ilyenkor a közlekedési bűncselekménnyel fennálló alaki halmazat látszólagos, az nem állapítható meg, de a büntetés kiszabása során súlyosító körülményként kell értékelni az elkövető közlekedési szabályszegését. Ha az elkövető testi sértés okozására irányuló szándékkal a segédmotoros kerékpáron haladó sértettre támadva neki életveszélyes sérülést okoz: a magatartás a testi sértési cselekményen túlmenően egyszersmind a közlekedés biztonsága elleni bűntettként nem minősülhet (BH 1992. 373.). A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés esetén szintén az elkövető szándékának van jelentősége: az élet és testi épség elleni szándékos bűncselekmények, valamint a testi sérüléssel járó vagy halált eredményező, foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés az elkövető szándékának a vizsgálata alapján határolható el (BH 1993. 475.).

9. A könnyű testi sértés alapesetének elkövetője kizárólag **magánindítványra** büntethető.

Gondozási kötelezettség elmulasztása

167. § Aki állapotánál vagy idős koránál fogva önmagáról gondoskodni nem tudó személlyel szemben gondozási kötelezettségét nem teljesíti, és ezáltal a gondozásra szoruló életét, testi épségét vagy egészségét veszélyezteti, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

1. A bűncselekmény **jogi tárgya** az ember életének, testi épségének és egészségének védelméhez fűződő társadalmi érdek. A gondozási kötelezettség elmulasztásának tényállása a jogi tárgy védelmének érdekében speciális alanyi kör, sajátságos jogviszonyon alapuló kötelezettségének megszegését rendeli büntetni annak érdekében, hogy a társadalom legkiszolgáltatottabb és leginkább gondozásra szoruló tagjainak mindennapi megélhetése, felügyelete, ellátása és gondozása akár büntetőjogi szankció – mint ultima ratio – kilátásba helyezésével is biztosítható legyen.

2. A tényállás vonatkozásában a gondozási kötelezettség szabályozásával kapcsolatban a leglényegesebb jogszabályok a következők: a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (hatálybalépés: 2014. március 15.), az egészségügyről szóló 2007. évi CLIV. törvény és a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény.

3. A gondozási kötelezettség elmulasztásának **alanya** tettesként az a személy lehet, akit a passzív alannyal szemben gondozási kötelezettség terhel. A gondozási kötelezettség alapulhat jogszabályi rendelkezésen, a passzív alany és a tettes között fennálló személyes, illetőleg szerződéses viszonyon vagy a cselekményt megelőző konkludens tényeken.[31] Családjogi és erkölcsi szabályok által rendezett személyes kapcsolaton alapuló kötelezettség terheli például a szülőt a gyermekével, a gyermeket az idős szülővel, valamint a házastársakat egymással szemben. A tettes és

31 Bodgál Zoltán – Bodrogi Károly – Erdősy Emil – Fonyó Antal – Gál Andor – Gáspár Gyula – Kovács Lajos – Pintér Jenő – Wéber Gyula: *Magyar büntetőjog. Különös rész.* BM Könyvkiadó, Budapest, 1981. 122.; Bócz Endre – Horváth Tibor – Kereszty Béla – Koczka Éva – Korda György – Mohácsi Péter – Nagy Ferenc – Papp László – Végvári Béla: *A Büntető Törvénykönyv magyarázata. Különös rész.* Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1996. 355.

a passzív alany közötti szerződéses viszony keletkeztet gondozási kötelezettséget a tettes terhére tartási szerződés vagy gondozási szerződés megkötése esetén.

Jelen bűncselekmény kizárólag **szándékosan** követhető el. A tettes tudatának azt kell átfognia, hogy a passzív alany olyan önmagáról gondoskodni nem tudó személy, akivel szemben neki gondozási kötelezettsége áll fenn, és az ezzel kapcsolatos teendőinek elmulasztása miatt a passzív alany életét, testi épségét vagy egészségét veszélyezteti. A fentiek alapján itt a mulasztásban megnyilvánuló elkövetési magatartás szándékos, így a tettes magatartása következményeinek beállását mindenképpen előre látja, azonban ezekhez a következményekhez kapcsolódó pszichés viszonya – arra figyelemmel, hogy a tényállás nem tartalmaz célzatot – kétféleképpen is alakulhat. Amennyiben kívánja azok bekövetkezését, úgy a bűncselekmény vonatkozásában az egyenes szándéka, ha pedig e következményekbe belenyugszik, úgy az eshetőleges szándéka állapítandó meg.

4. A bűncselekmény **passzív alanya** olyan személy, aki állapotánál vagy idős koránál fogva nem tud önmagáról gondoskodni. Az önmagáról gondoskodni nem tudó személy mindennapi életvitele megnehezült: saját létfenntartását, ellátását vagy gondozását és ápolását, illetőleg mindezeket együtt tartósan vagy véglegesen nem képes ellátni.

A tényállás alkalmazásában életkor szerint nem határozható meg az az idős kor, amely alapul szolgálhat az önmagáról gondoskodni nem tudás megállapításához; erről a ténykérdésről a konkrét eset összes körülményének mérlegelésével dönt a bíróság.

Az olyan állapot megítélésénél, amelynek következtében a passzív alany képtelen önmagáról gondoskodni, közömbös az életkor, kizárólag annak van jelentősége, hogy a passzív alanynál fennálló betegség vagy más, a mindennapi életvitel megnehezülését eredményező állapot milyen mértékben akadályozza a passzív alany öngondoskodását. Az öngondoskodás lehetőségét korlátozó vagy kizáró betegség, illetve állapot – bár a gondozási kötelezettség tartalma szempontjából nincs jelentősége az állapot fennállásával kapcsolatos időtartamnak – lehet időleges vagy végleges is.

A kiforrott bírói gyakorlat alapján kiskorú személy nem lehet a gondozás elmulasztásának passzív alanya, ugyanis a passzív alany fiatal életkora nem alapozza meg jelen bűncselekmény megállapíthatóságát, mert ebben az esetben – a speciálisabb tényállás – a kiskorú veszélyeztetése a helyes minősítés.[32]

32 Horváth Tibor – Kereszty Béla – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Vida Mihály: *A magyar büntetőjog különös része.* Korona Kiadó, Budapest, 1999. 120–121.; Bócz–Horváth–Kereszty–Koczka–Korda–Mohácsi–Nagy–Papp–Végvári: *A Büntető Törvénykönyv magyarázata különös rész,* i. m. 354.

5. A gondozási kötelezettség elmulasztása bűncselekmény **elkövetési magatartása** a gondozási kötelezettség nem teljesítése, ami egyrészt a kötelesség teljes elmulasztását, másrészt pedig a kötelesség elhanyagolását: csak részbeni, illetőleg nem megfelelő minőségű, színvonalú teljesítését is jelenti. A gondozás – a passzív alany idős életkorától, illetve fizikális, mentális és pszichés egészségi állapotától vagy szociális körülményeitől függően – magában foglalhatja például a passzív alany felügyeletét, ellenőrzését, a létfenntartásához szükséges körülmények (élelmezés, lakhatás, ruházkodás) megteremtését, egészségügyi állapotfenntartó vagy betegség elhárító gondozását, betegsége esetén ápolását. A fentieken túl a gondozás tartalmát, valamint az arra vonatkozó kötelezettség teljesítésének mikéntjét az is meghatározza, hogy a kötelezettség jogszabályon, a passzív alany és a kötelezett közötti személyes vagy szerződéses viszonyon alapul-e. A mulasztásban megnyilvánuló magatartásnak okozati összefüggésben kell állnia a passzív alany életét, testi épségét vagy egészségét veszélyeztető eredmény bekövetkezésével.

A gondozási kötelezettség elmulasztása **materiális** (mégpedig vegyes mulasztásos) bűncselekmény, így akkor válik **befejezetté**, ha a tényállásban írt eredmény bekövetkezik, erre figyelemmel megállapítható a kísérlete. A bűncselekmény kísérleti stádiumba akkor lép, amikor a tettes a tényállásban írt elkövetési magatartás kifejtését megkezdi, de még nem következik be az eredmény: a gondozásra szoruló személy életének, testi épségének vagy egészségének a veszélybe kerülése.[33]

6. A gondozási kötelezettség elmulasztásának **eredménye**: a gondozásra szoruló személy életének, testi épségének vagy egészségének a veszélybe kerülése. Bár a tényállás ezt szövegszerűen nem jeleníti meg, a bírói gyakorlat azonban e bűncselekmény megállapíthatóságához nem elégszik meg a passzív alany életének, testi épségének vagy egészségének a távoli veszélybe kerülésével, hanem megköveteli a közvetlen veszély kialakulását.[34] A közvetlen veszély fogalmával kapcsolatban lásd a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés tényállásához írt magyarázat 6. pontjában foglaltakat.

33 Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: *Büntetőjog. Különös rész.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2001. 118.; Békés Imre – Földvári József – Gáspár Gyula –Tokaji Géza: *Magyar büntetőjog. Általános rész.* BM Könyvkiadó, Budapest, 1980. 242.

34 Bodgál–Bodrogi–Erdősy–Fonyó–Gál–Gáspár–Kovács–Pintér–Wéber: *Magyar büntetőjog különös rész,* i. m. 122., Bócz–Horváth–Kereszty–Koczka–Korda–Mohácsi–Nagy–Papp–Végvári: *A Büntető Törvénykönyv magyarázata különös rész,* i. m. 355.; Belovics–Molnár–Sinku: *Büntetőjog különös rész,* i. m. 118. A jogirodalom ezzel ellentétes álláspontot is ismer, azonban azzal nem értünk egyet. Berkes György – Kiss Zsigmond – Kónya István – Molnár Gábor – Rabóczki Ede: *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. I. kötet. Különös rész.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 1999. 385.

7. A gondozási kötelezettség elmulasztása három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűntett, **sem minősített, sem privilegizált esete nincs.**

8. Jelen bűncselekmény **rendbeliségét** a gondozásra szoruló passzív alanyok száma határozza meg.

9. A gondozási kötelezettség elmulasztásával kapcsolatban kijelenthető, hogy általában nem állhat **halmazatban** a testi sértéssel, az emberölés vétségi és bűntetti alakzatával és a tartás elmulasztásával sem.[35]

A gyakorlatban a gondozási kötelezettség elmulasztásának a kiskorú veszélyeztetésétől való elhatárolása – mint ahogy arról a 4. pontban már szóltunk – a passzív alany életkora alapján lehetséges. Míg a gondozás elmulasztásának passzív alanya az idős korú vagy állapotánál fogva önmagáról gondoskodni nem tudó személy, addig a kiskorú veszélyeztetése esetében a passzív alany kizárólag kiskorú személy lehet.

A gondozási kötelezettség elmulasztásának és a mulasztással elkövetett szándékos testi sértés vagy emberölés elhatárolásával kapcsolatban a tettes testi sértő eredményre vagy a halál bekövetkezésére vonatkozó bűnösségének van jelentősége. Ha ugyanis a tettesnek akár csak az eshetőleges szándéka is kiterjed ezek valamelyikére, akkor a gondozási kötelezettség elmulasztásának megállapítására nem kerülhet sor (BH 1982. 316., BH 2009. 291.).

A segítségnyújtás elmulasztása (3) bekezdés II. fordulata szerinti alakzatának és a gondozási kötelezettség elmulasztásának elhatárolásával kapcsolatban az érdemel figyelmet, hogy míg a segítségnyújtás elmulasztásának a segítségnyújtásra egyébként is köteles tettese – szemben a gondozási kötelezettség elmulasztásának tettesével – nem kizárólag az önmagáról gondoskodni nem tudó személy számára nem nyújt tőle elvárható segítséget, hanem más sérült vagy közvetlen veszélyben lévő passzív alanynak sem.

Amennyiben a tettes és a gondozásra szoruló passzív alany között a tettes hivatásbeli kötelme vagy szerződéses jogviszony keletkeztet gondozási kötelezettséget, és a tettes rendelkezik a gondozás keretei közé tartozó tevékenységgel (például ápolással) kapcsolatos egészségügyi szakképesítéssel, úgy a gondozási kötelezettség nem teljesítése egyben foglalkozási szabályszegés is, így a specialitás elve alapján a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetést kell megállapítani. Abban az esetben viszont, ha az egészségügyi szakképesítéssel rendelkező tettes a passzív alannyal közeli hozzátartozói viszonyban áll, akkor – e viszonyra

35 Berkes–Kiss–Kónya–Molnár–Rabóczki: *Magyar Büntetőjog Kommentár a gyakorlat számára I. kötet Különös rész,* i. m. 386.

tekintettel – a gondozási kötelezettség elmulasztása, illetőleg a segítségnyújtás elmulasztásának a segítségnyújtásra egyébként is köteles által elkövetett bűntette lehet a helyes minősítés.

XVII. FEJEZET
AZ EGÉSZSÉGET VESZÉLYEZTETŐ BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Békés Ádám

Új pszichoaktív anyaggal visszaélés

184. § (1) Aki új pszichoaktív anyagot kínál, átad, forgalomba hoz vagy azzal kereskedik, bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt
a) bűnszövetségben,
b) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva vagy
c) a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek vagy a Nemzeti Adó- és Vámhivatal létesítményében
követik el.
(3) Az (1)–(2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.
(4) Aki csekély mennyiségű új pszichoaktív anyagot kínál vagy átad,
a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben vétség miatt egy évig,
b) a (2) bekezdés b)–c) pontjában meghatározott esetben bűntett miatt három évig
terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(5) Aki az (1) vagy a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
184/A. § (1) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki
a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személynek új pszichoaktív anyagot kínál, átad,
b) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával új pszichoaktív anyagot forgalomba hoz vagy azzal kereskedik,

c) oktatási, köznevelési, gyermekjóléti vagy gyermekvédelmi feladatok ellátására rendelt épület területén, illetve annak közvetlen környezetében új pszichoaktív anyagot ca) kínál, átad,
cb) forgalomba hoz vagy azzal kereskedik,
bűntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt
a) bűnszövetségben,
b) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva
követik el.
(3) Az (1)–(2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.
(4) Aki az (1) bekezdés a) pontjában vagy c) pont ca) alpontjában meghatározott bűncselekményt csekély mennyiségű új pszichoaktív anyagra követi el, három évig, hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva történő elkövetés esetén egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(5) Aki az (1) vagy a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
184/B. § (1) Aki
a) új pszichoaktív anyagot előállít, az ország területére behoz, onnan kivisz vagy azon átszállít,
b) csekély mennyiséget meghaladó új pszichoaktív anyagot megszerez vagy tart,
bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekménytüzletszerűen,
a) bűnszövetségben,
b) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva
követik el.
(3) Az (1)–(2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.
(4) Aki az (1)–(2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(5) Ha a bűncselekményt csekély mennyiségű új pszichoaktív anyagra követik el, a büntetés
a) az (1) bekezdés a) pontjában meghatározott esetben vétség miatt egy évig,

b) a (2) bekezdés a) és c) pontjában meghatározott esetben vétség miatt két évig
terjedő szabadságvesztés.
184/C. § (1) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki
a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával
aa) új pszichoaktív anyagot előállít, az ország területére behoz, onnan kivisz vagy azon átszállít,
ab) csekély mennyiséget meghaladó új pszichoaktív anyagot megszerez vagy tart,
b) oktatási, köznevelési, gyermekjóléti vagy gyermekvédelmi feladatok ellátására rendelt épület területén, illetve annak közvetlen környezetében
ba) új pszichoaktív anyagot előállít,
bb) csekély mennyiséget meghaladó új pszichoaktív anyagot megszerez vagy tart,
bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt
a) bűnszövetségben,
b) üzletszerűen,
c) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva
követik el.
(3) Az (1)–(2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.
(4) Aki az (1)–(2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(5) Ha a bűncselekményt csekély mennyiségű új pszichoaktív anyagra követik el, a büntetés
a) az 1) bekezdés a) pont aa) alpontjában és b) pont ba) alpontjában meghatározott esetben vétség miatt két évig,
b) a (2) bekezdés b) és c) pontjában meghatározott esetben bűntett miatt három évig
terjedő szabadságvesztés.
184/D. § (1) A 184-184/C. § alkalmazásában új pszichoaktív anyagon az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló törvényben meghatározott fogalmat kell érteni.
(2) A 184-184/C. § alkalmazásában az új pszichoaktív anyag csekély mennyiségű, ha a készítmény legfeljebb 10 gramm tömegű új pszichoaktív anyagot tartalmaz.

Szövegtörténet

A jogalkotás az új pszichoaktív anyaggal visszaélés bűncselekménnyé tételével reagálni kíván a mindennapi életben tapasztalható folyamatokra, amelyek a designer drogok robbanásszerű elterjedését jelentik. A Btk. 184. §-a eredetileg szűkített elkövetési magatartási körrel, minősítési rendszer nélkül, a kábítószerhez kapcsolódó bűncselekmények kiegészítőjeként került megalkotásra. A Btk. hatályba lépése óta problémaként merült fel, hogy a pszichoaktív anyagok tekintetében a megszerzés és a tartás nem volt elkövetési magatartásként szabályozva, így az az eset büntetlen előkészület maradt, ha valakinél nagyobb mennyiségű pszichoaktív anyagot találtak, és annak forgalomba hozatalára lehetett következtetni.

Sajnálatosan a kábító hatású anyagokkal kapcsolatba lépő személyek is úgy értékelték, hogy a Btk. jóval szűkebb és enyhébb mértékben bünteti az ezen anyagokkal való visszaélést, szemben a kábítószerekkel; holott azt tapasztaljuk, hogy a kábítószer-használat csökkenő tendenciát mutat, mivel az új designer drogok kereslete és kínálata jelentős mértékben nőtt. Mindezen okokra tekintettel a 2013. évi CLXXXVI. törvénnyel a Btk. 184. §-a módosításra került, továbbá a 184/A., 184/B., 184/C. és 186/D. §-ok alatt újabb tényállások és értelmezés rendelkezés került kodifikálásra. A jogalkotói cél az volt, hogy az elkövetési magatartások kiszélesítésével, valamint a minősített esetek megteremtésével az új pszichoaktív anyagokkal való visszaélés a kábítószer birtoklása és a kábítószer-kereskedelem tényállásaihoz közelítsen.

A norma felépítése két nagy részre bontható: a kereskedői típusú magatartások és a fogyasztói típusú magatartások. Ezeken belül különbséget tesz az általános alany által elkövethető és a 18. életévét betöltött személyek általi elkövetések között. Természetesen az egyes alakzatokhoz kapcsolódó minősítési rendszer ennek megfelelően változik, például az oktatási, köznevelési rendeltetésű épület területén vagy annak környezetében történő elkövetés a 18. életévét betöltött elkövető esetén minősítő körülmény. Mindegyik tényállás a csekély mennyiségben való elkövetést privilégizált esetként szabályozza.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya az állampolgárok egészségének védelméhez fűződő társadalmi érdek és az emberi élet védelme.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya az új pszichoaktív anyag, amelyet a 180/D. § mint értelmező rendelkezés határoz meg. Ez visszautal a gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló törvény rendelkezéseire. Itt kell megemlíteni, hogy a törvény két mennyiségi kategóriát ismer: a csekély mennyiséget, illetve az ezt meghaladó mennyiséget, amelyet a törvény külön névvel nem látott el. A csekély mennyiség meghatározása talán nem a legprecízebb az értelmező rendelkezések közül, mivel az új pszichoaktív anyag csekély mennyiségét a készítményben található pszichoaktív anyag tömegével méri. Nyilván a jogalkotó az adott vegyület aktív hatóanyagtartamára gondolt, amelynek 10 grammja adja a csekély mennyiség felső határát. A megfogalmazás talán azért is félrevezető, mert a számításnál készítményenként szól a meghatározás, azonban nyilvánvaló, hogy az egy tényállásba tartozó különböző készítmények vagy elkövetési magatartások az aktív hatóanyag-tartalom összeadódását eredményezik. A csekély mennyiség felső határát meghaladó mennyiség tekintendő az alapesetnek, míg a csekély mennyiség mint privilégizált eset jelentkezik.

3. A 184/A. és a 184/C. § szerinti bűncselekmény elkövetője csak 18. életévét betöltött személy lehet, míg a többi esetben a törvény általános alanyt használ. Az előbbi esetben az életkori korlát a társtettesre irányul. Felbujtásra és bűnsegédre az általános szabályok szerint van mód, kivéve a 184. § (3) bekezdése, 184/A. § (3) bekezdése, 184/B. § (3) bekezdése és a 184/C. § (3) bekezdése szerinti elkövetési alakzatokat, ugyanis azokat sui generis bűnsegédi magatartásként rendeli büntetni. Kiemelendő azonban, hogy ezen fordulatok tettesi alakzatához további részesi magatartások tartozhatnak.

4. Az új pszichoaktív anyaggal visszaélés esetében a jogalkotó visszatért a korábbi Btk. kábítószerrel visszaélés bűncselekményének szabályozási modelljéhez. Nem választotta szét ugyanis a birtoklással és a kereskedelemmel kapcsolatos magatartásokat – mint tette azt a kábítószer esetében. A 184. § és a 184/A. § a kínál, átad, forgalomba hoz és kereskedik elkövetési magatartásokat szabályozza, ezáltal összefoglalva a kereskedői típusú magatartásokat. Ezek mindegyike megegyezik a kábítószer-kereskedelemnél már kifejtett fogalmakkal. A 184/B. § és a 184/C. § a birtoklással kapcsolatos magatartásokat szabályozza, így az előállítást, az ország területére történő behozatalt, az onnan való kivitelt és az országon keresztüli szállítást, továbbá a megszerzést és a tartást. Ezen magatartások magyarázatát a kábítószer birtoklása bűncselekménynél már kifejtettük.

5. A bűncselekmények kizárólag szándékosan követhetőek el, az egyenes és eshetőleges szándékra vonatkozó elhatárolások azonosak, mint a kábítószer birtoklása és kábítószer-kereskedelem esetében.

6. A tényállások egyike sem tartalmaz eredményt, immateriális bűncselekmények. Tekintettel arra, hogy a cselekmények társadalomra való veszélyessége kiemelkedő, a Btk. mindegyik alakzatban az előkészületet büntetni rendeli. A kísérletre a kábítószer két alakzatánál kifejtettek az irányadók. Véleményünk szerint az elhatárolási kérdésekben az elkövetési magatartások és a védett jogtárgy azonosságára tekintettel az 1/2007. BJE rendelkezései az irányadóak. A kereskedői típusba tartozó magatartások természetes egységet képeznek, illetve ugyanígy a fogyasztói típusú magatartások is. Abban az esetben viszont, ha mindkettő megállapítható, akkor e cselekményeknek a halmazata is létrejöhet. Itt is érvényesül azonban, hogy a forgalomba hozatal, illetve kereskedés céljából történő birtoklással kapcsolatos magatartások szükségszerű részét képezik még akár ezen elkövetési magatartások kísérleti stádiumának is. Ez esetben a halmazat helyett természetes egységet kell megállapítani.

7. A minősítési rendszer szinte azonos a kábítószerrel kapcsolatos tényállási modellekkel. Annyi azonban különbség, hogy a törvény a csekély mennyiséget meghaladó értéken felül további mennyiségi kategóriákat már nem ismer. Az üzletszerűség, a bűnszövetség, a hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyi minőség, továbbá a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek vagy a Nemzeti Adó- és Vámhivatal mint elkövetési helyek minősítik a cselekményeket. Ezen fogalmakra a kábítószer-kereskedelem és kábítószer birtoklása esetében már utaltunk.

XIX. FEJEZET

A NEMI ÉLET SZABADSÁGA ÉS A NEMI ERKÖLCS ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Gál István László

Gyermekprostitúció kihasználása

203. § (1) Aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személy prostitúciójából haszonszerzésre törekszik, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személlyel való szexuális cselekményért ellenszolgáltatást nyújt.
(3) Aki részben vagy egészben tizennyolcadik életévét be nem töltött, prostitúciót folytató személlyel tartatja ki magát, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(4) Aki olyan bordélyházat tart fenn, vezet, vagy olyan bordélyház működéséhez szolgáltat anyagi eszközöket, amelyben tizennyolcadik életévét be nem töltött személy folytat prostitúciót, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

1. A bűncselekmény **jogi tárgya** a gyermekprostitúcióra ráépülő szervezett bűnözői körök üldözéséhez és a gyermekprostitúció visszaszorításához fűződő társadalmi érdek. A bűncselekmény részben új, hiszen a korábbi Btk.-ban nem volt külön tényállás, amely a gyermekprostitúcióra ráépülő iparágat rendelte pönalizálni.

2. A bűncselekmény **alanya** bárki lehet. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, az (1) bekezdésben meghatározott fordulat pedig csakis egyenes szándékkal.

3. A bűncselekmény **passzív alanya** csak tizennyolcadik életévét be nem töltött személy lehet. Összhangban a vonatkozó nemzetközi egyezményekkel, a jogalkotó fokozott (büntetőjogi) védelem alá helyezi a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyeket a prostitúció céljára történő kihasználással szemben.

4. A bűncselekménynek négy alapesete van, minősített vagy privilegizált esetei nincsenek. **Elkövetési magatartásai** a prostitúcióhoz kapcsolódnak. A prostitúció a Btk. 459. § (1) bekezdésének 25. pontja szerint: **a rendszeres haszonszerzés céljából történő szexuális cselekmény végzése**. A Btk. 459. § 27. pontja értelmében szexuális cselekmény: **a közösülés és minden súlyosan szeméremsértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul.** Az elkövetési magatartások lényege a következő:

c) haszonszerzésre törekvés: célzatos magatartás, de nem feltétele a haszon realizálása;
d) tizennyolcadik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekmény végzése: itt nagyon fontos az elkövetési mód, vagyis, hogy ellenszolgáltatás fejében történjen meg az elkövetési magatartás (hiszen tizennegyedik életévét betöltött személlyel főszabály szerint az ilyen személy beleegyezése esetén bárki szexuális kapcsolatot létesíthet);
e) kitartottság: a harmadik fordulat speciális a 202. §-hoz képest, a sértett életkora alapján;
f) bordélyház fenntartása: itt is a passzív alanyok, vagyis a prostituáltak életkora alapján lehet ezt a fordulatot elhatárolni a kapcsolódó bűncselekménytől (201. § (3) bekezdés).

5. A bűncselekmény **rendbeliségét** a passzív alanyok száma határozza meg. A (3) bekezdésben foglalt fordulat esetében azonban a bűncselekmény a kitartottság kapcsán követett állandó bírói gyakorlatra figyelemmel álláspontunk szerint a passzív alanyok számára tekintet nélkül egy rendbeli, természetes egységnek minősül.

6. A **halmazat** kapcsán a 202. § (2) bekezdése vet fel gyakorlati kérdéseket, az elhatárolásokat a passzív alany életkora alapján tehetjük meg. Önkéntes szexuális cselekmény esetén:

ha a passzív alany a tizennegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat még nem, az elkövető gyermekprostitúció kihasználása miatt büntetendő;

ha a passzív alany a tizenkettedik életévét már betöltötte, de a tizennegyediket még nem, a Btk. 198. § (1) bekezdése szerinti szexuális visszaélés és a gyermekprostitúció kihasználása valódi halmazatban állapítandó meg;

amennyiben a passzív alany a tizenkettedik életévét nem töltötte be, akkor a gyermekprostitúció kihasználása a Btk. 197. § (2) bekezdése szerinti szexuális erőszakkal áll valódi alaki halmazatban.[36]

36 Belovics–Molnár–Sinku: *Büntetőjog II.* 195. oldal alapján

Gyermekpornográfia

204. § (1) Aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről pornográf felvételt
a) amegszerez vagy tart, bűntett miatt három évig,
b) készít, kínál, átad vagy hozzáférhetővé tesz, egy évtől öt évig,
c) forgalomba hoz, azzal kereskedik, illetve ilyen felvételt a nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tesz, két évtől nyolc évigterjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki az (1) bekezdés b) pontjában meghatározott bűncselekményt az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonnyal visszaélve követi el.
(3) Egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki az (1) bekezdés c) pontjában meghatározott bűncselekményhez anyagi eszközöket szolgáltat.
(4) Aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt vagy személyeket pornográf műsorban
a) szereplésre felhív, három évig,
b) szerepeltet, egy évtől öt évig
terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(5) Három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki
a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt vagy személyeket pornográf felvételen való szereplésre felhív,
b) olyan pornográf műsoron vesz részt, amelyben tizennyolcadik életévét be nem töltött személy szerepel vagy ilyen személyek szerepelnek,
c) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy vagy személyek pornográf műsorban való szerepeltetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.
(6) Aki tizennegyedik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről pornográf felvétel készítéséhez, forgalomba hozatalához vagy az azzal való kereskedelemhez szükséges vagy azt könnyítő feltételeket biztosítja, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(7) E § alkalmazásában
a) apornográf felvétel: az olyan videó-, film- vagy fényképfelvétel, illetve más módon előállított képfelvétel, amely a nemiséget súlyosan szeméremsértő nyíltsággal, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló módon ábrázolja,
b) pornográf műsor: a nemiséget súlyosan szeméremsértő nyíltsággal megjelenítő, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló cselekvés vagy előadás.

1. A tiltott pornográf felvétellel visszaélést több mint másfél évtizeddel az új Btk. megalkotása előtt már büntetni rendelte a magyar büntetőjog.[37] Hazánkban a tiltott pornográf felvétellel kapcsolatos visszaélés 1997 óta szerepel önálló tényállásként a Btk.-ban, amikor a jogalkotó a gyermekek jogairól szóló ENSZ egyezmény magyarországi kihirdetésére tekintettel önálló cselekményként büntetni rendelte a 18. életévét be nem töltött személyről pornográf képi anyag készítését, az azzal való kereskedést és annak forgalomba hozatalát.[38] Az elkövetési magatartások köre folyamatosan bővült, az új Btk. tovább bővíti ezt a kört.

A bűncselekmény **jogi tárgya** a 18 évesnél fiatalabb személyek egészséges nemi fejlődése és a gyermekpornográfiára ráépülő szervezett bűnözői csoportok elleni küzdelemhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény **alanya** tettesként bárki lehet, ha azonban egy 18 év alatti személy saját magáról készít tiltott pornográf felvételt, akkor álláspontunk szerint a bűncselekmény nem valósul meg, hiszen hiányzik a cselekmény társadalomra veszélyessége. Ebben az esetben legfeljebb — ha ennek egyéb feltételei is fennállnak — szeméremsértést lehet megállapítani.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, kiemelten fontos jelentősége van e körben annak, hogy az elkövető tisztában van-e a sértett életkorával. Az ilyen irányú tudattartam megléte nélkül a bűncselekmény nem állapítható meg.

3. A bűncselekmény **passzív alanya** főszabály szerint a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy. A (6) bekezdésben foglalt eset passzív alanya pedig csak tizennegyedik életévét be nem töltött személy lehet.

Elkövetési tárgy a passzív alanyról (vagyis a tizennyolcadik, illetve az (6) bekezdés vonatkozásában a tizennegyedik életévét be nem töltött személyről, függetlenül annak nemétől, illetve attól, hogy kiskorúnak vagy nagykorúnak minősül) készített pornográf felvétel és műsor. A Btk. 204. § (7) bekezdésében található értelmező rendelkezés szerint:

a) **pornográf felvétel: az olyan videó-, film-, vagy fényképfelvétel, illetve más módon előállított képfelvétel, amely a nemiséget súlyosan szeméremsértő nyíltsággal, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló módon ábrázolja,**

37 A bűncselekmény elődjét az 1997. évi LXXIII. törvény iktatta be a Btk.-ba, a gyermek jogairól szóló nemzetközi egyezménnyel összhangban, amelyet az 1991. évi LXIV. törvény hirdetett ki. A 2001. évi CXXI. törvény kiegészítette az elkövetési magatartások csoportját a megszerez, tart, kínál, átad kategóriákkal.

38 Sinku Pál: *A család és a gyermek büntetőjogi védelme.* HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2000. 157.

b) **pornográf műsor: a nemiséget súlyosan szeméremsértő nyíltsággal megjelenítő, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló cselekvés vagy előadás.**

A „felvétel" fogalmának nyelvtani értelmezése alapján kizárhatók ebből a körből a grafikus ábrázolások, valamint a rajz és a festmény. Nem tényállásszerű továbbá a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről készített pornográf jellegű hangfelvétel akkor sem, ha bizonyíthatóan megtörtént nemi aktus során készítették. Nem vonható az elkövetési tárgyak körébe az emberi test tudományos, művészeti vagy ismeretterjesztő ábrázolása sem. A felvétel a nemiséget akkor ábrázolja súlyosan szeméremsértő nyíltsággal az orvosszakértői gyakorlat szerint, ha azon a passzív alanyok nemi aktust végeznek, illetve ha legalább a nemi szervek láthatók rajta, és a kép beállításából, a körülményekből vagy a háttérből a nemi vágy felkeltésére irányuló célzatra lehet következtetni. (Nem pornográf tehát például a tizennyolcadik életévét be nem töltött, meztelen gyermekről egy nyilvános standon, a szülei által készített felvétel.)

4. A bűncselekmény **elkövetési magatartásai**t az (1)–(6) bekezdésekben találhatjuk meg. Büntetendő a megszerez, tart, készít, kínál, átad stb. elkövetési magatartás a korábbi Btk. szabályozásához hasonlóan. Újdonság az elkövetési magatartások társadalomra veszélyességének újragondolása, például a készítést az új Btk. enyhébben bünteti, mint az 1978. évi IV. törvény. A bűncselekmény legtöbb elkövetési magatartása a gyakorlatban ma már az internethez kapcsolódik, tipikusan számítógéppel elkövetett bűncselekményről van tehát szó.

A törvény az elkövetési magatartásokat a társadalomra veszélyességük sorrendjében sorolja fel. A bűncselekmény ezek alapján a következő magatartásokkal követhető el:

a) megszerzés: mástól történő birtokbavétel, illetve egyéb módon történő birtokbavétel (például letöltés internetről[39]),

39 Az internet megjelenése előtt a pornográfia „rétegműfaj" volt. Csak azoknak szólt, akik célzottan keresték, és erőfeszítéseket tettek az elérésére, így például felkeresték az újságárust, vagy bementek a videotéka felnőtteknek szóló, elkülönített részlegébe. A számítástechnika ma olyan eszközöket (szoftvereket, képszerkesztő, digitalizáló programokat) kínál, amelyek lehetővé teszik a pornográfia egyszerű és gyors megjelenítését, másolását, az internet pedig lehetővé teszi nagy tömegek számára való bemutatását (weboldalakon közzététel, zártláncú hálózat tagjai közötti terjesztés, elektronikus levelezés, file-csere). Az internet-felhasználók immár anonim módon juthatnak hozzá a pornográf (és egyéb) tartalmakhoz, így az eladókkal, a bolti kiszolgáló személyzettel való személyes találkozás többé már nem visszatartó tényező. (Parti Katalin: *Az eladók már rég hazamentek. A büntetőjog mint az online pornográfia szabályozásának eszköze.* PhD értekezés. Pécs, 2008. 30., a továbbiakban: Parti: *Az eladók már rég hazamentek*)

b) tartás: folyamatos, hosszabb idejű birtoklás, amelyet megelőz a megszerzés. A tartás a felvételnek az elkövető tényleges rendelkezési joga alatt való tárolása akár hagyományos alapon (papír, videókazetta stb.), akár elektronikus jel formájában (számítástechnikai adathordozón),
(Megjegyezzük, hogy mivel a bűncselekmény valamennyi alakzata csak szándékosan követhető el, megszerzés vagy tartás esetén fokozottan vizsgálni kell, hogy a terhelt tudattartalma az általa tudottan tiltott kép megszerzésére vagy tartására kiterjed-e. A számítástechnika ma már számos esetben lehetővé teszi, hogy különböző programok az internetről anélkül telepítsenek képeket és más felvételeket a felhasználó számítógépén, hogy a felhasználónak ezt külön-külön látnia és engedélyeznie kellene.[40])
c) készítés: a felvétel előállítása, rögzítése bármilyen adathordozón,
d) kínálás: az elkövető ebben az esetben más személyt hív fel a képfelvétel átvételére, ez a felhívás azonban eredménytelen marad. Vagyis ezzel az elkövetési magatartással egy egyébként előkészületi jellegű magatartásnak minősülő esetet rendel büntetni a törvény *sui generis* tettesi cselekményként,
e) átadás: olyan magatartás, amelynek következtében az elkövető birtokából más személy birtokába kerül a felvétel. Az elkövetési magatartás megvalósulása szempontjából közömbös, hogy az átadással egyidejűleg az elkövető birtokából ki is kerül vagy csak lemásolódik a felvétel. (Ez utóbbira példa, ha e-mailben elküldi az elkövető egy harmadik személynek a tiltott pornográf felvételt. Ebben az esetben a saját birtokhelyzete nem szűnik meg felette.)
f) hozzáférhetővé tétel: annak a lehetőségnek a megteremtése, hogy más a felvételt megszerezze, lemásolja, birtokába vegye, vagyis a más által történő megismerés lehetővé tétele,
g) forgalomba hozatal: akár ingyenesen, akár visszterhesen több, esetleg meg nem határozható számú személy számára történő eljuttatás,
h) kereskedés: a képfelvétel értékesítés (rendszeres) haszonszerzési szándékkal,
i) nagy nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétel: a képfelvétel széles körben történő megismerhetősége lehetőségének a megteremtése (ez ma már szinte kizárólag az internetre történő feltöltéssel valósul meg a gyakorlatban),
j) pornográf jellegű műsorban szerepeltetés: a passzív alanyok eredményes rábírása pornográf jellegű műsorban való szereplésre,
k) pornográf jellegű műsorban szerepeltetésre felhívás: a passzív alanyok eredménytelen rábírása pornográf jellegű műsorban való szereplésre,
l) pornográf jellegű műsorban részvétel: bármilyen minőségben történő részvételt jelent. (Nem feltétlenül a szexuális cselekményekben való konkrét részvétellel valósulhat meg, akármilyen „mellékszereplő" vagy akár pusztán néző

40 *A Büntető Törvénykönyv Magyarázata II.* 761.

ilyen magatartása is tényállásszerű, amennyiben a szándékosság és az annak alapjául szolgáló tudattartalom megállapítható és bizonyítható.)
m) anyagi eszközök szolgáltatása: bármilyen financiális támogatás vagy segítségnyújtás a tiltott pornográf jellegű műsor vagy műsorok elkészítéséhez.

A cselekmény előkészületi magatartásai közül a hatályos törvény bünteti a készítéshez, forgalomba hozatalhoz vagy kereskedelemhez szükséges, vagy azt könnyítő feltételek biztosítását, de csak akkor, ha a passzív alany speciális: az általános tizennyolcadik életév helyett a tizenegyedik életévét be nem töltött személy lehet csak ebben az esetben passzív alany.

5. Tekintettel arra, hogy a Btk. a „személyről vagy személyekről" fordulatot használja, álláspontunk szerint a bűncselekmény a passzív alanyok és a felvételek számától függetlenül mindig egy rendbeli, **természetes egységet** képez. Ezen nem változtat az a körülmény sem, hogy a felvétel egyes számban szerepel a tényállásban.[41]

Az elkövető ugyanarra a képfelvételre nézve csak egyfajta elkövetési magatartást valósíthat meg büntetőjogilag értékelhetően, a sorrendben előbbi elkövetése a bűncselekményt befejezetté teszi, a később büntetlen utócselekmény (például a megszerzés után a tartás), illetve a súlyosabban büntetendő elkövetési magatartáshoz képest az enyhébben büntetendő büntetlen elő- vagy utócselekménynek minősül.

Halmazat megállapítására legfeljebb az adhat alapot, ha az elkövető például bizonyos számú képfelvételt birtokol, más felvételeket pedig nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tesz (például feltölt az internetre), vagyis a különböző tényállások alá vont, különböző elkövetési magatartások halmazatban állhatnak egymással akkor, ha különböző felvételekre követik el őket.

6. A bűncselekmény a **passzív alany** önkéntességének a hiányában valódi halmazatban állhat az erőszakos nemi bűncselekményekkel. Valódi alaki halmazatban állhat továbbá a szexuális visszaéléssel is, ha ennek a tényállási elemei is maradéktalanul megvalósulnak.

41 Ettől eltérő álláspont szerint „a bűncselekmény rendbeliségét a képfelvételek és műsorok száma határozza meg". (Belovics–Molnár–Sinku: *Büntetőjog II.* 199.) Ez az álláspont véleményünk szerint téves. A lőfegyverrel, lőszerrel, kábítószerrel, méreggel stb. visszaélés stb. tényállásában sem tünteti fel a törvény többes számban az elkövetési tárgyat, a bűncselekmény rendbelisége mégsem az elkövetési tárgyak számához igazodik.)

7. Joggyakorlat: „A tiltott pornográf felvétellel visszaélés tipikusan a számítógéphez vagy az internethez kapcsolódik. Emellett, az elkövetők előszeretettel választanak maguknak olyan foglalkozást, amely a potenciális áldozatok megközelítését permanensen és észrevétlenül lehetővé teszi. Ilyen az informatikus vagy az iskolai nevelői, pedagógusi foglalkozás. Ennek ellenére, a bíróságok ítélkezési gyakorlata nélkülözi a foglalkozástól eltiltás mellékbüntetés alkalmazását az ilyen elkövetőkkel szemben, akik pedig szakmai szabályaik megszegésével vagy a szakma felhasználásával követik el a bűncselekményt.

Az egyik ilyen ügyben az elkövetők file-cserélő program segítségével szereztek meg gyermekpornográf felvételeket az internetről. A bíróság a pedagógus foglalkozású elkövetőt 10 hó szabadságvesztésre ítélte, melynek végrehajtását három évre felfüggesztette. A felfüggesztés időtartamára elrendelte az elkövető pártfogó felügyeletét is, külön magatartási szabályként pedig szexuálterápiás kezelésre kötelezte. Azonban, a pozitív gyakorlatot némileg elhalványítva, az elkövetőt foglalkozásától nem tiltották el, annak ellenére, hogy az elkövető bevallottan szexuálisan vonzódott a gyermekek iránt.

Egy másik ügyben az elkövető nemzetközi file-cserélő hálózat tagjaként töltött le és tett hozzáférhetővé gyermekpornográf anyagokat. Az elkövetőt a bíróság 16 hónap szabadságvesztésre ítélte, végrehajtásában három évre felfüggesztve. A bíróság az elkövetőt foglalkozásától nem tiltotta el, annak ellenére, hogy számítástechnikai szakközépiskolát végzett, és informatikai szakmai ismereteit használta fel a felvételek megszerzéséhez.

A harmadik ügyben az elkövető tanár, iskolaigazgató volt, aki az egyik internetes gyermekpornográfia-terjesztő hálózattól rendelt meg „tiniszex" feliratú lemezeket. A rendőrség a házkutatás alkalmával több, a lemezektől függetlenül letöltött és a számítógépen tárolt gyermekpornográf anyagot foglalt le a lakásán. A bíróság az ő esetében sem alkalmazott foglalkozástól eltiltást, így az elkövető az eljárás befejeztével zavartalanul gyakorolhatja tovább iskolaigazgatói tevékenységét."[42]

A Be. 158/D. § (1) bekezdése alapján a bíróság elrendeli az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételét a gyermekpornográfia miatt indult eljárásokban. A büntetőeljárás lezárása után pedig a tiltott pornográf felvételeket tartalmazó adathordozókat megsemmisítik.

42 Parti: *Az eladók már rég hazamentek,* 77–78.

XX. FEJEZET

A GYERMEKEK ÉRDEKÉT SÉRTŐ ÉS A CSALÁD ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Lajtár István

Kiskorú veszélyeztetése

208. § (1) A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy - ideértve a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él -, aki e feladatából eredő kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti, bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt
a) bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírni törekszik,
b) bűncselekmény elkövetéséhez felajánl.

BKv. 22/2007., BH 201. /184., BH 2008. 177., BH 2007. 326., BH 2007. 35., BH 2004. 96., BH 2001. 50., BH 1999. 55., BH 1997. 469., BH 1994. 470., BH 1994. 172., BH 1987. 73., BH 1981. 174., EBH 2009. 2029., EBH 2006. 1491.

Szövegtörténet

A hatályos büntetőjogi szabályozáshoz vezető rendelkezések a 19. század utolsó harmadától kezdtek megjelenni. Ebben a körben a népiskolai közoktatás tárgyában alkotott 1868. évi XXXVIII. törvénycikk; a cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és a napszámosokról szóló 1876. évi XIII. törvénycikk, a kihágásokról szóló magyar büntető törvénykönyv (1879. évi XL. törvénycikk); a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések

módosításáról szóló 1954. évi 23. és a tartási és gondozási kötelezettség teljesítésének büntetőjogi védelméről szóló 1958. évi 21. törvényerejű rendelet említendő meg.

Az 1961. évi V. törvény ifjúság elleni bűntett elnevezéssel fenyegette büntetéssel a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személyt, aki a kiskorú testi, szellemi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan veszélyezteti, illetve azt a nagykorú személyt, aki kiskorút bűntett elkövetésére vagy züllött életmód folytatására rábír vagy rábírni törekszik [274. § (1)–(2) bekezdés]. Az 1978. évi IV. törvény kiskorú veszélyeztetése címmel nagyrészt hasonló tényállást vett át, ennek értelmében volt büntethető a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy, aki e feladatából folyó kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyezteti; úgyszintén az a nagykorú személy, aki kiskorút bűncselekmény elkövetésére vagy züllött életmód folytatására rábír, vagy rábírni törekszik [195. § (1)–(2) bekezdés]. Az elkövetési magatartás immár a kötelességszegés lett. Új fordulatként iktatta a tényállásba az 1998. évi LXXXVII. törvény 50. §-a a kiskorúval való kényszermunka végeztetését, majd a 2005. évi XCI. törvény 4. §-a büntetni rendelte azt, aki a bírósági vagy hatósági határozat alapján nála elhelyezett kiskorú és a kiskorúval kapcsolattartásra jogosult személy közötti kapcsolat kialakítását vagy fenntartását a kapcsolattartás kikényszerítése érdekében alkalmazott bírság kiszabását követően is akadályozza. A törvény kibővítette a kiskorú veszélyeztetése alapesetének alanyi körét, miszerint a kiskorú gondozására, nevelésére vagy felügyeletére köteles személynek kell tekinteni a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él. A 2009. évi CXXXVI. törvény a kiskorú szabálysértés elkövetésére való rábírását, illetve rábírni törekvését is büntetni rendelte [26. § (2) bekezdés b) pont], a 2012. évi LXII. törvény pedig kiegészítette az (1) bekezdés szerint alaptényállást a kiskorú érzelmi veszélyeztetésével (5. §).

Az új törvény a kiskorú veszélyeztetésének korábbi tényállását három külön tényállásra bontja:

a) a kiskorú veszélyeztetésére (208. §)
b) a gyermekmunkára (209. §), illetve
c) a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozására (210. §).

A kiskorú veszélyeztetésének új tényállása csak a kiskorú fejlődését ténylegesen veszélyeztető vagy azt károsító magatartásokat rendeli – két alaptényállásban – büntetni.

Szövegmagyarázat

I. alaptényállás: a Btk. 208. §-ának (1) bekezdése szerinti kiskorú veszélyeztetésének bűntette.

1. A bűncselekmény **védett jogi tárgya** a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődéséhez fűződő egyéni és társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény **passzív alanya** a kiskorú. Kiskorú a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Ptk.) szerint az, aki a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasságot kötött. A Ptk. azonban azt is előírja, hogy a házasságkötés nem jár a nagykorúság megszerzésével, ha a házasságot a bíróság a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt nyilvánította érvénytelennek (12. §). A másik oldalról viszont, a családjogi törvény végrehajtásáról […] szóló 4/1987. (VI. 14.) IM rendelet értelmében a házasságkötéssel megszerzett nagykorúságot a házasság megszűnése nem érinti (1. §). A házasságkötéssel ellentétben az élettársi kapcsolat a kiskorúságot nem szünteti meg (BH 1992. 513.).

Bár a törvény a passzív alany életkora szerint nem differenciál, azonban természetszerűleg a kiskorú testi és értelmi fejődésének a veszélyeztetése már csecsemő tekintetében is elkövethető, az erkölcsi fejlődés veszélyeztetése azonban általában csak bizonyos életkor, illetve értelmi fejlettség elérését követően valósítható meg.

3. A bűncselekmény **alanya** (tettese) csak speciális személyes kvalifikáltsággal rendelkező személy lehet: a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy. Ilyen lehet tipikusan a szülő, illetve a gyám. A törvény szerint azonban ebbe a körbe tartozónak kell tekinteni a szülői felügyeletet gyakorló szülő vagy gyám élettársát és a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él. Ugyanígy a nevelőszülő házastársát is terheli a nevelőszülőre bízott és velük közös háztartásban élő kiskorúak nevelésének, felügyeletének és gondozásának a kötelezettsége, az együtt élő házastársak, élettársak, nevelőszülők e kötelezettsége oszthatatlan (BH 2008. 177.). Úgyszintén elköveti a kiskorú veszélyeztetését a diákotthonban foglalkoztatott gyógypedagógus és a pedagógus asszisztens is, aki a nevelésükre bízott gyermekekkel szemben folyamatosan fizikai bántalmazásokat, megtorló, illetve megalázó jellegű fegyelmező intézkedéseket alkalmaz (BH 1997. 469.).

A bűncselekmény **társtettese** az lehet, aki rendelkezik a tettessé válás ismérvével, és súlyosan megszegi a kiskorú nevelésével, felügyeletével vagy gondozásával

kapcsolatos kötelezettségét, és ezzel a tényállásszerű eredményt idézi elő. Ebben a körben azt kell kiemelni, hogy a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (Csjt.) értelmében a szülői felügyeletet a szülők együttesen gyakorolják – ellentétes megállapodásuk hiányában – akkor is, ha már nem élnek együtt [72. § (1) bekezdés]. Az együtt élő szülők tehát a szülői felügyeleti jogukat mindig együttesen gyakorolják, ebből következően társtettesei lehetnek a bűncselekménynek, ha együttes mulasztásuk (kötelességszegésük) eredményezi a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődésének veszélyeztetettségét.

Nem lehet tettese (társtettese) azonban a bűncselekménynek az a szülő, akinek nincs szülői felügyeleti joga (kivéve, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él). Azokat az eseteket, amikor a bíróság megszünteti a szülői felügyeletet, a Csjt. 88. §-a, a szülői felügyelet szüneteltetésének eseteit pedig a Csjt. 91. §-a határozza meg.

A bűncselekményt *részesként* bárki elkövetheti.

4. A bűncselekmény **elkövetési magatartása** a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására irányuló kötelesség súlyos megszegése, amely – bár akár aktív, akár passzív magatartásban is megnyilvánulhat – leggyakrabban mulasztás következménye.

A kötelességszegéssel érintett feladatkörök alapulhatnak a nevelésen, a felügyeleten, illetve a gondozáson. E fogalmak meghatározását nehezíti, hogy azok tartalmát nemcsak jogi, hanem hatósági és erkölcsi, írott, illetve íratlan normák is konkretizálják. Mindhárom tevékenység közös jellemzője továbbá, hogy sokféle és eltérő jellegű kötelezettségeket ölelnek fel.

A *nevelés* a kiskorú fejlődését segítő, jellemét formáló, tudatos és tervszerű, példamutatáson alapuló tevékenység.

A *felügyelet* a kiskorú magatartásának folyamatos, rendszeres ellenőrzése, időről időre visszatérő vagy csak egyetlen alkalommal, de meghatározott időtartamban történő figyelemmel kísérése, amelynek célja a kiskorú testi épségének védelme, megóvása, a személyiségére károsan ható jelenségek elhárítása.

A *gondozás* a kiskorú normális testi fejlődésének biztosítása, így például élelem, ruházat, normális életkörülmények biztosítása.

Az elkövetési magatartás ezen kötelezettségek súlyos megszegése. A **kötelességszegés** megvalósulhat akár tevékenységben, akár mulasztásban, de az sem kizárt, hogy ezek ötvözetével. A kötelezettségek megszegése jellemzően hosszabb időn keresztül, ismétlődő magatartások sorozataként nyilvánul meg, így például a kiskorú élelmezésének, tisztán tartásának rendszeres elmulasztásával, de ilyennek tekinthető a rendszeres veszekedés a gyermek jelenlétében. Nem kizárt azonban az egyszeri, időleges vagy rövid ideig tartó magatartás tényállásszerűsége sem, így például, ha a kiskorú jelenlétében a nevelésre, gondozásra, felügyeletre kötelezett bűncselekményt követ el (BH 1987. 73.).

A kötelességszegés akkor tényállásszerű, ha **súlyos**. Ennek megállapítása alapvetően a bírói mérlegelés körébe tartozik. Kétségtelenül súlyosnak minősül azonban az a kötelességszegés, amely az általános társadalmi felfogás szerint minimálisan elvárható követelmények nem teljesítésével kirívónak tekinthető. A kisebb nevelési hibák vagy a csekélyebb súlyú mulasztások általában nem alapozzák meg a büntetőjogi felelősséget, azonban az önmagukban kisebb súlyú kötelességszegések összességükben (összhatásukban) súlyos kötelességszegéssé válhatnak.

5. A bűncselekmény **eredménye** a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi, érzelmi fejlődésének veszélyeztetése, amelyet a súlyos kötelességszegés általában magában rejt. Az elkövetési magatartás rendszerint több szempontból veszélyezteti a kiskorú fejlődését, például a testi fejlődés veszélyeztetése kisebb gyermekek esetében tipikusan összekapcsolódik az érzelmi, értelmi fejlődés veszélyeztetésével is. Az adott ügy összes körülményének figyelembevételével, a kiskorú személyiségét, életkorát stb. elemezve kell elbírálni, hogy a veszélyeztetési deliktum megvalósult-e.

A **testi fejlődés veszélyeztetését** jelenti a kiskorú durva bántalmazása, amelynek következtében sérülést szenved, beteg lesz, az idegrendszere károsodik, de szintén ide vonható a kiskorú éheztetése, tisztán tartásának rendszeres elmulasztása, gyógykezelésének elmulasztása.

Az **értelmi fejlődés veszélyeztetése** tipikusan az iskolaköteles gyermek huzamos időn keresztül való visszatartása az általános iskolába járástól. A nevelésre köteles személy kötelességeinek egyike: biztosítani a tanköteles gyermeknek az iskolába járását. A szülők alkotmányos kötelessége a kiskorú gyermekükről történő gondoskodás, és e kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását [Magyarország Alaptörvénye XVI. Cikk (3) bekezdés]. Ezzel összhangban a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 72. § (1) bekezdés b) pontjának rendelkezése szerint a szülő kötelezettsége biztosítani gyermeke tankötelezettségének teljesítését. A törvény 45. § (2) és (3) bekezdése szerint a gyermek abban az

évben, amelynek augusztus 31. napjáig a hatodik életévét betölti, legkésőbb az azt követő évben tankötelessé válik. Az a gyermek, akinek esetében azt a szakértői bizottság javasolja, további egy nevelési évig az óvodában részesül ellátásban, és ezt követően válik tankötelessé. A tankötelezettség teljesítése a tanév első tanítási napján kezdődik. Ha a gyermek az iskolába lépéshez szükséges fejlettséget korábban eléri, a kormányhivatal a szülő kérelmére szakértői bizottság véleménye alapján engedélyezheti, hogy a gyermek hatéves kor előtt megkezdje tankötelezettségének teljesítését. A tankötelezettség a tanuló tizenhatodik életévének betöltéséig tart. A sajátos nevelési igényű tanuló tankötelezettsége meghosszabbítható annak a tanítási évnek a végéig, amelyben a huszonharmadik életévét betölti. A tankötelezettség meghosszabbításáról a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján az iskola igazgatója dönt. Ha a szülő – valamint a Btk. 208. § (1) bekezdésében írtak szerint a gyermek nevelésére köteles személy – kötelességét nem teljesíti, a gyermeket az iskola látogatásától huzamosabb időn keresztül visszatartja: ez a nevelési, felügyeleti vagy gondozási kötelezettség olyan súlyos megszegése, amely a gyermek értelmi fejlődését veszélyeztetheti, és így a kiskorú veszélyeztetése bűntettének megállapítására alapul szolgálhat. A gyermek értelmi fejlődése veszélyeztetésének megállapítása tényekből levont következtetés. Nemcsak akkor áll fenn, ha a gyermek írástudatlan marad, hanem ha az iskolalátogatástól való huzamos visszatartása következtében nincsenek meg azok az alapvető ismeretei sem, amelyek hiánya folytán az életviteléhez szükséges további ismereteket sem képes megszerezni (22/2007. BKv.).

A kiskorú értelmi fejlődésének veszélyeztetése hiányában a kötelesség elmulasztása az óvodai nevelésben való részvételi kötelezettség és a tankötelezettség megszegése szabálysértését valósítja meg:

Az a szülő vagy törvényes képviselő
a) aki a szülői felügyelete vagy gyámsága alatt álló gyermeket kellő időben az óvodába, illetve az iskolába nem íratja be,
b) aki nem biztosítja, hogy súlyos és halmozottan fogyatékos gyermeke a fejlődését biztosító nevelésben, nevelés-oktatásban vegyen részt,
c) akinek a szülői felügyelete vagy gyámsága alatt álló gyermeke ugyanabban az óvodai nevelési évben az iskolai életmódra felkészítő foglalkozásokról, illetőleg ugyanabban a tanévben az iskolai kötelező tanórai foglalkozásokról igazolatlanul a jogszabályban meghatározott mértékűnél többet mulaszt, szabálysértést követ el (2012. évi II. törvény 247. §).

A kiskorú **erkölcsi fejlődésének veszélyeztetése** annak okozását jelenti, hogy a kiskorú erkölcsi normákhoz való viszonyában, a társadalomba való normális

beilleszkedésében zavar keletkezik. Ezt eredményezheti például a kiskorú előtti trágár beszéd, a jelenlétében elkövetett bűncselekmény (BH 2007. 326.), szexuális jellegű cselekmények (BH 1994. 470.), vagy ittas állapotban a családtagok bántalmazása.

Az **érzelmi fejlődés** a kiskorúnak azt a jogát jelenti, hogy érzelmileg kiegyensúlyozott felnőtté váljon. Ennek veszélyeztetését jelenti a kiskorú megfélemlítése, megalázása.

Mivel a bűncselekmény materiális deliktum, a büntetőjogi felelősséghez szükséges, hogy az elkövetési magatartás és az eredmény között **okozati összefüggés** álljon fenn. Ez azt jelenti, hogy a veszélyhelyzetnek visszavezethetőnek kell lenni az elkövető súlyosan kötelességszegő magatartására.

6. A bűncselekmény csak **szándékosan** követhető el, azonban eshetőleges szándékkal is megvalósítható (BH 1987. 73.). Az elkövető szándékának át kell fognia mind a kötelességszegés súlyosságát, mind azt, hogy ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti.

A bűncselekmény a tényállásszerű eredmény, a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődésének a veszélybe kerülésével válik **befejezetté**. Ennek megállapítása nem szakértői kérdés, hanem a jogi értékelés körébe tartozó bírói feladat. A bűncselekmény **kísérlete** elviekben nem zárható ki, azonban a gyakorlatban ritkán fordul elő: ha az elkövetési magatartás kifejtése, a súlyos kötelességszegés ellenére még nem következik be az eredmény, a veszélyeztetés.

7. A bűncselekmény **rendbelisége** a passzív alanyok számához igazodik: a kiskorú veszélyeztetése annyi rendbeli, ahány kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését az elkövető veszélyeztette (BH 1981. 174.). Az ugyanazon kiskorú fejlődését veszélyeztető, huzamosabb, és többször ismétlődő cselekménysorozat természetes egységet alkot, így a folytatólagosság megállapítása kizárt.

A kiskorú veszélyeztetésével a gondatlanságból elkövetett élet, testi épség elleni bűncselekmények **halmazatban** állnak. Így a kiskorú veszélyeztetésének bűntettén felül megvalósítják a gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét is azok a szülők, akik a kisgyermekeik részére az orvos által felírt gyógyszert huzamos időn át nem váltják ki, majd a súlyosan beteg gyermekhez olyan késedelmesen hívnak orvost, hogy a gyermek állapota kezelhetetlenné válik, és ez a gyermek halálához vezet (BH 2004. 96.). Nem kerülnek ugyanakkor halmazatba a kiskorú veszélyeztetésével azok a bűncselekmények, amelyek jogi tárgya azonos vagy

hasonló, de a büntetési tételük súlyosabb, így például a nemi erkölcs szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények minősített esetei, ha az elkövető a nevelése, felügyelete, gondozása alatt álló kiskorú sérelmére követi azt el, ezzel veszélyeztetve a kiskorú erkölcsi fejlődését.

II. alaptényállás: a Btk. 208. §-ának (2) bekezdése szerinti kiskorú veszélyeztetésének bűntette.

1. A (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény **védett jogi tárgya** szűkebb az (1) bekezdés szerinti bűncselekményhez képest: a kiskorú erkölcsi fejlődése.

2. A jogi tárgyból következően, a bűncselekmény **passzív alanya** csak az a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy lehet, aki egyrészt elért már meghatározott életkort, másrészt – ebből is következően – bizonyos értelmi fejlettséget, és mindebből kifolyólag erkölcsi fejlődésére nézve hátrányosan befolyásolható. Fontos megjegyezni, hogy a korábbi Btk.-tól eltérően a törvény a passzív alanyt nem kiskorúként, hanem tizennyolcadik életévét be nem töltött személyként határozza meg. Így a kiskorú házassággal szerzett nagykorúsága nem érinti a bűncselekmény megvalósítását. A korábbi törvényszövegre épülő bírói gyakorlat ebben a tekintetben a továbbiakban nem tartható fenn (lásd példáullBH 1984. 265.).

3. A bűncselekmény **alanya** (tettese) csak a tizennyolcadik életévét betöltött személy lehet. Nem lehet azonban tettes az, aki a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles, mert az az (1) bekezdés szerint tartozhat felelősséggel. **Részese** – az általános szabályok szerint – bárki lehet a bűncselekménynek.

4. A bűncselekmény **elkövetési magatartásai** a bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve a züllött életmód folytatására való rábírás vagy rábírni törekvés, illetve a bűncselekmény elkövetéséhez való felajánlás.

A **rábírás** fogalmilag eredményes felbujtás, tehát csak akkor valósul meg bűncselekmény, ha a nagykorú rábíró tevékenysége hatására határozza el a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy a bűncselekmény (szabálysértés) elkövetését (BH 2001. 50.). A rábírni törekvés sikertelen (eredménytelen) felbujtás (felhívás), és mint ilyen, külön büntetni rendelt előkészületi cselekmény (delictum sui generis). Mind a rábírás, mind a rábírni törekvés irányulhat bűncselekmény elkövetésére, szabálysértés elkövetésére, vagy züllött életmód folytatására.

A **züllött életmód folytatása** huzamosabb időn át tartó és erkölcsileg súlyosan kifogásolható életvitel, például rendszeres csavargás, koldulás, italozó életmód stb. (BH 1985. 51.). A joggyakorlat szerint az üzletszerű kéjelgés (új megnevezéssel: prostitúció) is ebbe a körbe tartozik, azonban megemlítendő, hogy a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy prostitúcióra való rábírása a törvény szerint már külön tényállás alapján (prostitúció elősegítése) lesz büntetendő [201. § (2) bekezdés].

A **bűncselekmény elkövetéséhez való felajánlás** kapcsán azt kell megemlíteni, hogy a 182. számú ILO Egyezmény a gyermekmunka legrosszabb formái közé sorolja, és büntetni rendeli a gyermekek tiltott tevékenységek céljából történő felhasználását, megvásárlását vagy felajánlását. A megvásárlást az emberkereskedelem tényállása lefedi, a felhasználás egy tettesi magatartás, a felajánlás azonban a korábbi Btk. alapján nem volt büntethető, ezért a törvény kiegészíti a kiskorú veszélyeztetését ezzel az elkövetési magatartással. Figyelemmel arra, hogy a felajánlás az előkészületi jellegű magatartásokkal átfedést mutathat, az új tényállás szubszidiárius.

5. A bűncselekményt csak **szándékosan** lehet elkövetni. Az elkövető szándékának át kell fognia azt, hogy tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt bír rá, vagy törekszik rábírni bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére vagy züllött életmód folytatására, illetve ilyen személyt ajánl fel bűncselekmény elkövetéséhez.

A rábírásos változatnál a bűncselekmény akkor **befejezett**, ha a passzív alany megkezdi a bűncselekmény vagy szabálysértés megvalósítását, illetve a züllött életmód folytatását. A rábírni törekvéses változatban akkor válik a bűncselekmény befejezetté, amikor a passzív alany tudomást szerez a felhívásról. Mivel a felajánlás szintén egyoldalú aktus, ennek kifejtésével válik a bűncselekmény befejezetté.

6. A bűncselekmény **rendbelisége** alapvetően a bűncselekményre vagy szabálysértésre vonatkozó rábírások, rábírni törekvések, illetve a bűncselekmény elkövetésére való felajánlások száma szerint alakul. Így, ha a passzív alany egységes rábírás hatására több bűncselekményt követ el, egységként értékelendő. De szintén egység lesz, ha a passzív alany többszöri rábírásra törekvés, majd az eredményes rábírás hatására követi el a bűncselekményt. Bűnhalmazat akkor állhat fenn, ha az egyes rábírási cselekmények között hosszabb idő telik el, vagy nincs közöttük szoros összefüggés. A züllött életmód folytatása folyamatos, többmozzanatú magatartás, ezért az erre irányuló rábírások vagy rábírni törekvések a természetes

egység körébe tartoznak. A szabálysértésre való rábírások tekintetében kell azt kiemelni, hogy amennyiben a nagykorú tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt bír rá prostitúcióra (2012. évi II. törvény 172. §), akkor a prostitúció elősegítésének bűntettét kell megállapítani [201. § (2) bekezdés].

7. Az **elhatárolás** szempontjából fontos kiemelni, hogy a kiskorú veszélyeztetésének ez a változata **szubszidiárius** bűncselekmény, csak akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Ebből következően, ha a **rábírás** következtében a passzív alany által elkövetett bűncselekmény büntetési tétele öt évig terjedő, vagy annál kisebb tartamú szabadságvesztés, a nagykorú cselekménye kizárólag kiskorú veszélyeztetésének minősül, tettesi minőségben. Ha azonban a passzív alany által elkövetett bűncselekmény büntetési tétele öt évnél súlyosabb, a nagykorú személy e bűncselekmény felbujtójaként (vagy adott esetben közvetett tetteseként) fog felelősséggel tartozni. A **rábírni törekvés** esetén annyiban módosul ez a szabály, hogy mivel a rábírni törekvés voltaképp előkészületi magatartás (felhívás), és nem minden bűncselekménynek büntetendő az előkészülete, csak akkor minősül a nagykorú cselekménye a kiskorú veszélyeztetésén kívül, ha annak a bűncselekménynek, amelyre a rábírni törekvés vonatkozott, a büntetendő előkészületre rendelt büntetési tétele meghaladja az öt évet. A **züllött életmódra** való rábírás vagy rábírni törekvés esetén a szubszidiaritás kérdése valójában nem merül fel.

Gyermekmunka

209. § Aki
a) a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyek foglalkoztatására vonatkozó törvényi előírásokat megszegi, vagy
b) keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező tizennyolcadik életévét be nem töltött harmadik országbeli állampolgárt foglalkoztat,
bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A korábbi Btk. 195. § (3) bekezdése bűntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni azt a nagykorú személyt, aki a kiskorúval kényszermunkát végeztet. Az új törvény kényszermunka elnevezéssel, külön

tényállásban rendeli büntetni azt, aki mást annak kiszolgáltatott helyzetét kihasználva, illetve erőszakkal vagy fenyegetéssel munkavégzésre kényszerít (193. §). A bűncselekmény minősített esete, ha a kényszermunkát tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el.

A törvény 209. §-a ehhez képest a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek munkavégzésére vonatkozó szabályok megszegését szankcionálja. A tizennyolcadik életévét be nem töltött személy a Munka Törvénykönyvének rendelkezései szerint végezhet munkát. E szabályok be nem tartása (például rendkívüli munkavégzés) három évig terjedő szabadságvesztést vonhat maga után. A 2009/52/EK irányelvnek megfelelően ugyanilyen büntetési tétellel fenyegetett az, aki keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező tizennyolcadik életévét be nem töltött harmadik országbeli állampolgárt foglalkoztat.

A törvény önálló tényállásban nevesíti a gyermekmunkát, ennek indokai az alábbiak:

- az 1976. évi 9. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülésszakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 10. Cikke szerint büntetni kell a gyermekek és fiatalkorúak olyan munkára történő alkalmazását, amely káros az erkölcsükre vagy az egészségükre, életveszélyes vagy akadályozza rendes fejlődésüket, továbbá az államok kötelesek azt a korhatárt megállapítani, melyen alul a fizetett gyermekmunka tilos és törvényileg büntetendő;
- a Gyermekjogi Egyezmény 32. Cikke értelmében a részes államok elismerik a gyermeknek azt a jogát, hogy védelemben részesüljön a gazdasági kizsákmányolás ellen, és ne legyen kényszeríthető semmiféle kockázattal járó, iskoláztatását veszélyeztető, egészségére, fizikai, szellemi, lelki, erkölcsi vagy társadalmi fejlődésére ártalmas munkára, és ezen cikk hatékony végrehajtását megfelelő büntetésekkel kell biztosítani;
- a 182. számú ILO Egyezmény 3. Cikke szerint a gyermekmunka legrosszabb formái közé tartozik minden olyan munka, amely „jellegénél fogva, vagy azon körülményektől fogva, amely között azt végzik, valószínűleg veszélyezteti a gyermekek egészségét, biztonságát vagy erkölcseit", az egyezményhez készített ajánlás szerint pedig a tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy „szankciókat – beleértve, az adott esettől függően, a büntetőjogi büntetéseket is – alkalmazzanak" bármely, a 182. számú ILO Egyezmény ezen előírásában „hivatkozott munkatípus tiltására és kiküszöbölésére vonatkozó nemzeti rendelkezések megsértéséért";

– az illegálisan tartózkodó harmadik országbeli állampolgárokat foglalkoztató munkáltatókkal szembeni szankciókra és intézkedésekre vonatkozó minimumszabályokról szóló, 2009. június 18-án elfogadott 2009/52/EK irányelv (a továbbiakban: 2009/52/EK irányelv) 9. cikke alapján bűncselekménnyé kell nyilvánítani az illegálisan az ország területén tartózkodó harmadik országbeli kiskorú állampolgárok foglalkoztatását.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a gyermekmunka tilalmához fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény passzív alanya az a) pont szerinti esetben a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy mint munkavállaló; a b) pont szerinti esetben a keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező, tizennyolcadik életévét be nem töltött harmadik országbeli állampolgár.

Harmadik országbéli állampolgár alatt a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározott fogalmat kell érteni [Btk. 459. § (5) bekezdés a) pont]. Eszerint harmadik országbeli állampolgár: a külön törvény alapján a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek kivételével a nem magyar állampolgár és a hontalan [2007. évi II. törvény 2. § a) pont].

Keresőtevékenység folytatására jogosító engedély a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározott olyan tartózkodásra jogosító engedély, amellyel a harmadik országbeli állampolgár keresőtevékenységet folytathat [Btk. 459. § (5) bekezdés b) pont].

3. A bűncselekmény **alanya** (tettese) bármely munkáltató lehet, a **részesség** az általános szabályok szerint alakul.

4. A bűncselekmény **elkövetési magatartása** egyrészt a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyek foglalkoztatására vonatkozó törvényi előírások megszegése; másrészt a keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező tizennyolcadik életévét be nem töltött harmadik országbeli állampolgár foglalkoztatása.

A tizennyolcadik életévét be nem töltött személyek foglalkoztatására vonatkozó törvényi előírásokat a Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (Mt.) 114. §-a tartalmazza. Eszerint:

(1) A fiatal munkavállaló számára éjszakai munka, valamint rendkívüli munkaidő nem rendelhető el.
(2) A fiatal munkavállaló napi munkaideje legfeljebb nyolc óra lehet és a több munkaviszony keretében történő munkavégzés munkaidejét össze kell számítani.
(3) A fiatal munkavállaló számára
a) legfeljebb egy heti munkaidőkeretet lehet elrendelni,
b) négy és fél órát meghaladó beosztás szerinti napi munkaidő esetén, legalább harminc perc, hat órát meghaladó beosztás szerinti napi munkaidő esetén, legalább negyvenöt perc munkaközi szünetet,
c) legalább tizenkét óra tartamú napi pihenőidőt kell biztosítani.
(4) A fiatal munkavállaló esetében a 105. § (2) bekezdésében és a 106. § (3) bekezdésében foglaltak nem alkalmazhatók.

Az Mt. 105. § (2) bekezdése szerint egyenlőtlen munkaidő-beosztás esetén a heti pihenőnapok egyenlőtlenül is beoszthatók; a 106. § (3) bekezdése értelmében pedig egyenlőtlen munkaidő-beosztás esetén – az (1) bekezdésben meghatározott heti pihenőidő helyett és a (2) bekezdésben foglaltak megfelelő alkalmazásával – a munkavállalónak hetenként legalább negyven órát kitevő és egy naptári napot magába foglaló megszakítás nélküli heti pihenőidő is biztosítható. A munkavállalónak a munkaidőkeret vagy az elszámolási időszak átlagában legalább heti negyvennyolc óra heti pihenőidőt kell biztosítani.

A keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező tizennyolcadik életévét be nem töltött harmadik országbeli állampolgárt foglalkoztatására vonatkozó előírásokat a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény tartalmazza. A törvény 71. §-ának (1) bekezdése értelmében a munkáltató legkésőbb a harmadik országbeli állampolgár munkába lépésének napján köteles meggyőződni arról, hogy a harmadik országbeli állampolgár érvényes tartózkodási engedéllyel vagy más tartózkodásra jogosító engedéllyel, valamint az e törvény alapján keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel rendelkezik-e.

A törvény 20. §-a határozza meg, hogy keresőtevékenység folytatása céljából ki és milyen feltételekkel szerezhet tartózkodási engedélyt:
(1) Keresőtevékenység folytatása céljából tartózkodási engedélyt az a harmadik országbeli állampolgár kaphat, akinek tartózkodási célja, hogy

a) a foglalkoztatásra irányuló jogviszonya alapján, ellenérték fejében, más részére, illetve irányítása alatt tényleges munkát végezzen;
b) jogszabály szerint önállóan, ellenérték fejében végezhető tevékenységet folytasson;
c) a b) pont hatálya alá nem tartozó esetben, gazdasági társaság, szövetkezet vagy egyéb – jövedelemszerzési céllal létrejött – jogi személy tulajdonosaként, vezető tisztségviselőjeként, vezetői, képviseleti vagy felügyeleti szerve tagjaként végezze tevékenységét.
(2) Az (1) bekezdés szerinti keresőtevékenységet – ha e törvény másképpen nem rendelkezik – az a harmadik országbeli állampolgár folytathat, aki
a) szezonális munkavállalási vízummal, vagy
b) humanitárius célból kiadott tartózkodási engedéllyel rendelkezik, továbbá az, aki
c) keresőtevékenység folytatása céljából, családegyesítés céljából vagy tanulmányi célból kiadott tartózkodási engedéllyel, vagy
d) EU Kék Kártyával
rendelkezik.
(3) A tanulmányi célú tartózkodási engedéllyel rendelkező harmadik országbeli állampolgár keresőtevékenységet a szorgalmi időszakban hetente legfeljebb huszonnégy órában, szorgalmi időszakon kívül évente legfeljebb kilencven napon vagy hatvanhat munkanapon végezhet teljes munkaidőben.
(4) A keresőtevékenység folytatása céljából kiadott tartózkodási engedély érvényességi ideje legfeljebb három év, amely alkalmanként legfeljebb három évvel meghosszabbítható.

5. A bűncselekményt csak **szándékosan** lehet elkövetni.

6. Az egység-halmazat vonatkozásában az a) pont szerinti bűncselekmény estén törvényi egység jön létre, a b) pont szerinti bűncselekmény pedig a passzív alanyok száma szerit minősül egy- vagy többrendbelinek.

Tartási kötelezettség elmulasztása

212. § (1) Aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt gyermektartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt tartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti, és ezzel a jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(3) Az (1) bekezdés alapján az elkövető nem büntethető, a (2) bekezdés esetén büntetése korlátlanul enyhíthető, ha kötelezettségének az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tesz.

BKv. 101/2012., BKv. 28/2007., BH 2004. 307., BH 2002. 254., BH 1993. 713., BH 1993. 655., BH 1991. 425., BH 1991. 223., BH 1988. 123., BH 1987. 156., BH 1986. 212., BH 1985. 343., BH 1983. 432., BH 1982. 172., FBK 1993. 37.

Szövegtörténet

A családba fogadásról és a tartásról való gondoskodás előmozdítása tárgyában született 1944. évi V. törvénycikk rendelte elsőként büntetni azt, aki családi kapcsolaton vagy jogviszonyon alapuló eltartási kötelességét nem teljesíti, ha mulasztásával az eltartásra jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki; illetve aki az általa teherbe ejtett nőt a terhesség és a szülés idejére az elvállalt vagy a bírói határozat vagy ennek hiányában a jogszabály alapján járó támogatásban nem részesíti, ha mulasztásával a nőt súlyos nélkülözésnek teszi ki, avagy a magzat, illetőleg az újszülött életét vagy egészségét súlyosan veszélyezteti (6. § 1-2. pont). Az 1958. évi 21. tvr. vezette be a mai is hatályos szabályozás alapját. A rendelet tartási kötelezettség elmulasztása miatt büntetéssel fenyegette azt, aki családi kapcsolaton alapuló tartási kötelezettségét nem teljesíti, illetve azt a férfit is, akit a bíróság, bár az apaság megállapítása nélkül, jogerős határozattal gyermek tartására kötelezett, ha e kötelezettséget nem teljesíti. Nem volt büntethető azonban az, aki tartási kötelezettségét önhibáján kívül nem teljesíti (1. §). Minősített esetként szabályozta a rendelet, ha az elkövető tartási kötelezettségének elmulasztásával a tartásra jogosítottat súlyos nélkülözésnek teszi ki; ha tartási kötelezettségét munkakerülő, iszákos vagy züllött életmódja miatt nem teljesíti, vagy ha visszaeső [2. § (1) bekezdés]. Büntethetőséget megszüntető okként értékelte a jogszabály, ha az elkövető tartási kötelezettségének az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tesz, ez

alól kivételt a súlyos nélkülözéses minősített eset jelentett [3. § (1) bekezdés]. Az 1961. évi V. törvény tartási kötelezettség elmulasztása címen rendelte büntetni azt, aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt tartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti, illetve azt is, akit a bíróság jogerős határozattal – bár az apaság megállapítása nélkül – gyermek tartására kötelezett, és ezt a kötelezettségét önhibájából nem teljesíti [275. § (1)–(2) bekezdés]. A minősített esetek rendszerét átvette az 1958-as tvr.-ből, és büntethetőséget megszüntető okot tartalmazott arra nézve, aki kötelezettségének az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tett [275. § (3) bekezdés]. Az 1978. évi IV. törvény a tényállásokat átvette [196. § (1)–(2) bekezdés], a minősített esetek közül azonban csak a súlyos nélkülözésnek kitételt hagyta meg [196. § (3) bekezdés], illetve a minősített eset megvalósulása esetén a büntetés korlátlan enyhítését tette lehetővé, ha az elkövető a tartási kötelezettségének az első fokú ítélet meghozataláig eleget tett [196. § (4) bekezdés]. A (2) bekezdés szerinti alapesetet az 1987. évi III. törvény hatályon kívül helyezte [42. § (2) bekezdés].

Az új törvény a korábbitól eltérő rendszert vezetett be, az (1) bekezdésben kifejezetten a gyermektartási kötelezettség elmulasztásáról rendelkezik, és ehhez nem követel meg tényállásszerű eredményt. A (2) bekezdés a (házastársi, illetve rokon-) tartási kötelezettség elmulasztását rendeli büntetni, és az emiatti felelősség feltétele, hogy a mulasztás a jogosultat súlyos nélkülözésnek tegye ki. A törvény szerint csak a gyermektartási kötelezettség nem teljesítése esetén valósulhat meg a tartási kötelezettség elmulasztásának alapesete, rokontartás esetén nem. Ennek indoka, hogy a tartási formák között a Csjt., illetve az új Polgári Törvénykönyv is minőségbeli különbséget tesz (egyedül a gyerektartást kell a saját szükséges tartás rovására is biztosítani):

- a volt házastárstól tartást csak olyan mértékben lehet követelni, hogy az ne veszélyeztesse a volt házastársnak vagy az ő gyermekének megélhetését;
- rokontartás esetében nem köteles mást eltartani, aki ezáltal saját szükséges tartását vagy a tartás sorrendjében a jogosultat megelőző személy tartását veszélyeztetné;
- a kiskorú gyermek tartására a szülő a saját szükséges tartásának korlátozásával is köteles.

Az elmaradt gyermektartásdíj-követeléssel összefüggésben az Alkotmánybíróság a 995/B/1990. számú határozatában úgy ítélte meg, hogy a tartásdíj a gyermek testi, szellemi jólétét biztosító anyagi feltételek része, amelyet a szülő saját megélhetése rovására is köteles megteremteni.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény **védett jogi tárgya** a jogosítottnak az eltartáshoz való joga. Az eltartáshoz való jognak, illetve kötelezettségnek jogszabályon és végrehajtható hatósági (ideértve a bíróságot is) határozaton kell alapulnia, így a bűncselekmény nem állapítható meg például szerződésen alapuló tartás önhibából való elmulasztása esetén. A tartásra vonatkozóan egyrészt a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (Csjt.), másrészt a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény tartalmaznak rendelkezéseket. A Btk. egyrészt a gyermektartási, másrészt a házastárs és rokontartási kötelezettséget részesíti védelemben.

2. A bűncselekménynek **passzív alanya** nincs, **sértettje** azonban az a természetes vagy jogi személy, akinek a részére a tartásdíjat fizetni kell (BH 1986. 212.). Az (1) bekezdés szerinti esetben a gyermektartásdíj ugyan a gyermeknek jár, és a célja is az, hogy a gyermek szükségleteinek kielégítését biztosítsa, annak felhasználására viszont az jogosult, aki a gyermek tartásáról, szükségleteinek kielégítéséről gondoskodik (BH 1983. 432.).

3. A bűncselekmény **alanya** (tettese) csak az lehet, akit végrehajtható határozat tartásra kötelezett. A **részesség** az általános szabályok szerint alakul.

4. A bűncselekmény **elkövetési magatartása** a gyermektartási, illetve a tartási kötelezettség elmulasztása.

A **gyermektartással** kapcsolatban a Csjt. tartalmazza a részletes szabályokat. Ezek értelmében:

69/A. § (1) A szülő a saját szükséges tartásának rovására is köteles megosztani kiskorú gyermekével azt, ami közös eltartásukra rendelkezésre áll. Ez a szabály nem irányadó, ha a gyermek tartása vagyonának jövedelméből kitelik, vagy a gyermeknek tartásra kötelezhető más egyenesági rokona van.
(2) A gyermeket gondozó szülő a tartást természetben, a különélő szülő elsősorban pénzben szolgáltatja (gyermektartásdíj).
69/B. § A gyermektartásdíjról a szülők megegyezésének hiányában a bíróság dönt.
69/C. § (1) A tartásdíj összegét gyermekenként általában a kötelezett átlagos jövedelmének 15–25%-ában kell megállapítani. A gyermektartásdíj meghatározásánál figyelemmel kell lenni:
a) a gyermek tényleges szükségleteire,
b) mindkét szülő jövedelmi és vagyoni viszonyaira,
c) a szülők háztartásában eltartott más – saját, illetőleg mostoha – gyermekekre,
d) a gyermek saját jövedelmére is.
(2) A kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a jövedelme 50%-át nem haladhatja meg. Ha a szülők két vagy több gyermek tartására kötelesek, a tartásdíjat úgy kell megállapítani, hogy egyik gyermek se kerüljön a másiknál kedvezőtlenebb helyzetbe, különösen akkor, ha nem egy háztartásban nevelkednek.
(3) A tartásdíjat
a) százalékos arányban, vagy
b) határozott összegben, vagy
c) határozott összegben és bizonyos jövedelmek százalékában
kell meghatározni.
(4) A tartásdíj százalékos megállapítása esetében meg kell jelölni a tartásdíj alapösszegét is.
69/D. § (1) A tartásra kötelezett személy akkor is kötelezhető gyermektartásdíj fizetésére, ha a gyermek az ő háztartásában él ugyan, de tartásáról nem gondoskodik.
(2) Ha a gyermek szülei nem élnek együtt, az apa – amennyiben azt a társadalombiztosítás nem fedezi – köteles megtéríteni az anyának a szüléssel járó költségeket, valamint a külön jogszabályban meghatározott időre szükséges tartást. E követelések az anyát – amennyiben azt a társadalombiztosítás is megtérítené – akkor is megilletik, ha a gyermek halva született.

A Csjt. értelmében tartási kötelezettség áll fenn a házastárs és a rokonok irányában is.

A **házastárs** vonatkozásában a törvény szerint:

21. § (1) A házasság felbontása esetén volt házastársától tartást követelhet az, aki arra hibáján kívül rászorul, kivéve, ha arra a házasság fennállása alatt tanúsított magatartása miatt érdemtelenné vált. Tartást csak olyan mértékben lehet követelni, hogy az ne veszélyeztesse a volt házastársnak és annak megélhetését, akinek eltartására a volt házastárs a tartást igénylővel egysorban köteles.
(2) A tartást határozott időtartamra is meg lehet állapítani, ha feltehető, hogy a tartásra jogosult rászorultsága a meghatározott idő elteltével megszűnik.
22. § (1) Ha a közös egyetértéssel vagy bírósági ítélettel megállapított tartás megállapításának alapjául szolgáló körülményekben lényeges változás állott be, a tartás mértékének megváltoztatását lehet kérni.
(2) A tartásra való jog megszűnik, ha az arra jogosult újból házasságot köt vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít, vagy a tartásra magatartása miatt utóbb érdemtelenné válik, valamint akkor is, ha a jogosult a további tartásra nem szorul rá. Az utóbbi esetben azonban a tartásra való jog újból feléled, ha a korábbi jogosult a tartásra ismét rászorul.
(3) Ha a volt házastárs a tartásra a házasság felbontását követő öt év eltelte után válik rászorulttá, volt házastársától csak különös méltánylást érdemlő esetben követelhet tartást.

Ezen kívül a házastárs köteles a különélő és önhibáján kívül rászoruló házastársát – ha arra nem érdemtelen – különvagyonából is eltartani, amennyiben házastársa megélhetésének költségeit a közös vagyonból nem lehet fedezni, és a tartás nem veszélyezteti a kötelezett saját, valamint annak megélhetését, akinek eltartására házastársával egysorban köteles. Ez a rendelkezés arra az esetre is irányadó, ha a házastársak között vagyonközösség nincs [32. § (3) bekezdés].

A **rokontartás** szabályai a Csjt. alapján a következők:

60. § (1) Rokonaival szemben, az alábbi rendelkezésekben meghatározott körben, az jogosult tartásra, aki magát eltartani nem tudja és akinek tartásra kötelezhető házastársa vagy bejegyzett élettársa sincs.
(2) Tartásra a munkaképes leszármazó is jogosult, ha erre szükséges tanulmányai folytatása érdekében rászorul.
(3) Nem jogosult tartásra a nagykorú, ha magatartása miatt arra érdemtelenné vált.

(4) A gyermek a szülő érdemtelenségére általában nem hivatkozhat, ha a szülő tartási, gondozási és nevelési kötelességének eleget tett.
61. § (1) A tartásra jogosultat rokonai közül elsősorban leszármazói kötelesek eltartani.
(2) Amennyiben a tartásra jogosultnak tartásra kötelezhető leszármazói nincsenek, eltartása felmenő rokonait terheli.
(3) Az a rokon, amelyik a tartásra jogosulthoz a leszármazás rendjében közelebb áll, a tartás kötelezettségében a távolabbit megelőzi.
(4) Azt a kiskorút, akinek tartásra kötelezhető egyenesági rokona nincs, nagykorú testvére köteles eltartani; ez a kötelezettség azonban csak annyiban terheli, amennyiben ezt saját maga, házastársa vagy bejegyzett élettársa és tartásra rászoruló egyenesági rokonai tartásának veszélyeztetése nélkül teljesíteni képes.
62. § (1) A házastárs vagy bejegyzett élettárs köteles háztartásában eltartani a vele együtt élő házastársának vagy bejegyzett élettársának olyan tartásra szoruló kiskorú gyermekét (mostohagyermek), akit házastársa vagy bejegyzett élettársa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba. A tartási kötelezettség mindkét házastársat, illetve bejegyzett élettársat egy sorban terheli.
(2) A mostohagyermek akkor köteles eltartani tartásra rászoruló mostohaszülőjét, ha a mostohaszülő az ő eltartásáról hosszabb időn át gondoskodott.
63. § (1) Több egysorban kötelezett között a tartási kötelezettség a kereseti, jövedelmi, vagyoni viszonyaik és teljesítő képességük arányában oszlik meg.
(2) Annak a tartásra kötelezettnek javára, aki a tartásra jogosultat személyesen gondozza, az ezzel járó munkát és egyéb terhet a tartási kötelezettség megállapításánál figyelembe kell venni.
64. § (1) Ha valaki több jogosult eltartására köteles és mindegyiket nem képes eltartani, a gyermek és a szülő a többi rokont, a leszármazó a felmenő rokont, a közelebbi rokon a távolabbit a jogosultságban megelőzi.
(2) A tartásra jogosultság sorrendjében a gyermek a házastársat, elvált házastársat, bejegyzett élettársat, elvált bejegyzett élettársat, a házastárs és az elvált házastárs, illetve bejegyzett élettárs és elvált bejegyzett élettárs pedig – egymással egysorban – a többi rokont megelőzi.
(3) A bíróság indokolt esetben – kérelemre – a tartásra jogosultság sorrendjét az (1) és (2) bekezdéstől eltérően is megállapíthatja.

65. § (1) A kötelezett a tartás teljesítéseképpen köteles anyagi viszonyaihoz képest a jogosultat mindazzal ellátni, ami annak a megélhetéséhez szükséges. A leszármazó és a testvér eltartása a nevelés és a szükséges taníttatás költségének viselésére is kiterjed.
(2) A tartási kötelezettség kiterjed az öreg koránál fogva vagy egyébként is tehetetlen és gondozásra szoruló rokonnal kapcsolatos gondozás költségeire, illetőleg az azzal kapcsolatos szolgáltatásokra is.
66. § (1) Nem köteles mást eltartani, aki ezáltal a saját szükséges tartását veszélyeztetné. E szabály alól a törvény kivételt tehet.
(2) Ha a tartásra köteles ez alól mentesül, a rá eső tartás a vele egy sorban álló kötelezettre, ilyenek hiányában pedig a sorban utána következő kötelezettekre hárul.
(3) A tartást a kötelezett – választása szerint – saját háztartásában természetben vagy havonként pénzben szolgáltathatja. A jogosult kérheti, hogy a kötelezett a tartást pénzben szolgáltassa. A bíróság a felek viszonyainak figyelembevételével a tartás más módját is meghatározhatja.
67. § (1) A kiskorút illető tartási követelés iránt a kiskorú érdekében a gyámhatóság és az ügyész, a szülőt illető tartási követelés iránt pedig a szülő érdekében a járási (fővárosi kerületi) hivatal és az ügyész is indíthat pert.
(2) Az a tartásra kötelezett rokon, aki a jogosultat saját háztartásában tartja és gondozza, a többi kötelezett ellen saját jogán is pert indíthat.
68. § (1) A tartási követelés hat hónapra visszamenőleg, valamint a jövőre nézve érvényesíthető.
(2) Hat hónapnál régebbi időre tartási követelést csak akkor lehet visszamenőleg érvényesíteni, ha a jogosultat a követelés érvényesítésében mulasztás nem terheli.
69. § (1) Ha a közös egyetértéssel vagy bírósági ítélettel megállapított rokoni tartás megállapításának alapjául szolgáló körülményekben lényeges változás állott be, a tartás mértékének megváltoztatását vagy a tartás megszüntetését lehet kérni.
(2) A tartás felemelését lehet kérni akkor is, ha a tartást közös egyetértéssel már eredetileg is számba vehetően kisebb összegben állapították meg, mint amennyi a törvény szerint járna.

5. A tartás elmulasztásának **elkövetési ideje** az a nap, amit a határozat teljesítési határidőként előír. A tartásdíjat időszakonként előre kell fizetni, ezért az elkövetési magatartás általában hosszabb időn át ismétlődő mulasztásokkal valósul meg. Az elkövetési magatartás az első mulasztással kezdődik, a bíróságnak azonban az elsőfokú ítélet meghozataláig történt összes mulasztást el kell bírálnia. A tartás elmulasztásának bűncselekménye csak a végrehajtható hatósági határozat

meghozatalát követően valósulhat meg, abban az esetben is, ha a tartásdíj-fizetési kötelezettség tárgyában hozott bírósági határozat visszamenőleges hatállyal állapítja meg a fizetés kezdő időpontját; ehhez igazodóan kell megállapítani az elmaradt tartásdíjnak a büntetőjogi felelősség szempontjából irányadó összegét is (BH 1993. 713.). A cselekmény elévülésének kezdőnapja pedig az a nap, amelyen az elkövető még eleget tehetett volna kötelezettségének (BH 1988. 123.). Az elsőfokú bíróság ítéletében tehát csak az ítélethozatalig teheti elbírálás tárgyává a tartás elmulasztását, az azt követően esedékessé vált kötelezettség nem teljesítése a fellebbezési eljárásban nem vonható az ítélkezés körébe (BH 2002. 254.), hanem, mint új bűncselekmény jöhet szóba. Hat hónapnál régebbi időre tartási követelést csak akkor lehet visszamenőleg érvényesíteni, ha a jogosultat a követelés érvényesítésében mulasztás nem terheli (FBK 1995/3.).

6. Mindezek mellett fel kell hívni a figyelmet a **bírói gyakorlatban** bekövetkezett változásra. A Kúria a 101/2012. BK véleményében úgy határozott, hogy a vád tárgyát a tartási kötelezettség elmulasztásának bűncselekménye (Btk. 212. §) miatt indított eljárásban is kizárólag az ügyész által vád tárgyává tett cselekmény képezi. A Btk. 212. §-ának (1) bekezdésében meghatározott tartási kötelezettség elmulasztásának vétségét az követi el, aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt gyermektartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti. Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetési magatartása a tartási kötelezettség „nem teljesítése", a bűncselekmény alapesete tehát úgynevezett tiszta mulasztásos bűncselekményt határoz meg. A (2) bekezdésében meghatározott tartási kötelezettség elmulasztásának bűntettét az követi el, aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt tartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti, és ezzel a jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki. A (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetési magatartása a gyermek- és egyéb tartási kötelezettség „jogosultat súlyos nélkülözésnek kitevő nem teljesítése". Ez a gyermektartási kötelezettség elmulasztása esetén a vétséghez képest minősített eset, míg az egyéb tartási kötelezettség elmulasztása esetén alapeset, és az eredményre tekintettel egyaránt úgynevezett vegyes mulasztásos bűncselekmények. Mivel a tartásdíjat időszakonként (havonta előre) kell fizetni, az elkövetési magatartás rendszerint hosszabb időn át ismétlődő mulasztások sorozatából tevődik össze. A bíróság által elbírálandó cselekmény a vád tárgyává tett első mulasztással kezdődik. Az eljárási feladatok megoszlásának alapelvére [a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 1. §] figyelemmel és a törvényes vádra vonatkozó – 2006. július 1-jén hatályba lépett – szabályozás folytán az a gyakorlat nem volt fenntartható már a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (korábbi Btk.) hatálya alatt sem, miszerint a korábbi Btk. 196. §-ában meghatározott tartás elmulasztása esetében a bíróságoknak

nem csupán a vádiratban szereplő, hanem azt meghaladóan, az elsőfokú ítélet meghozatalának időpontjáig történt összes mulasztást el kellett bírálnia. A vád tárgya a Be. 2. §-ának (2) bekezdése szerint, meghatározott személynek a vádló indítványában pontosan körülírt, büntetőtörvénybe ütköző cselekménye. A Be. 2. §-ának (4) bekezdése – ehhez kapcsolódóan – alapelvi szinten mondja ki, hogy a bíróság köteles a vádat kimeríteni, de a vádon túl nem terjeszkedhet. Ez a vád szerinti és az ítélet szerinti tényállás „tettazonosságának" a követelményét jelenti. Ha a bíróság a vádon túlterjeszkedik, akkor az általa megállapított és a vád szerinti tényállás között a tettazonosság már nem állapítható meg. Márpedig a bíróság túlterjeszkedik a vádon, ha olyan cselekményt vagy részcselekményt is elbírál, amelyet a vádló nem tett vád tárgyává. Nincs törvényes akadálya annak, hogy a vádló a vádat a történeti tényállásban leírt tényállással összefüggő, de vád tárgyává nem tett cselekmény(ek)re is kiterjessze. A bíróságnak azonban még arra sincs módja, hogy a vádló figyelmét erre a lehetőségre felhívja, mert már ezzel vádlói funkciót gyakorolna, és megsértené az eljárási feladatok megoszlásának alapelvét. Mivel pedig az Alkotmánybíróság a 72/2009. (VII. 10.) AB határozatával 2010. december 31-i hatállyal megsemmisítette a Be. 241. §-a (1) bekezdésének a) és b) pontjában foglalt rendelkezéseket, a fenti korábbi joggyakorlat jogpolitikai indoka is megszűnt, mert az ügyész (alügyész vagy ügyészségi fogalmazó) jelenléte mindig kötelező az elsőfokú bíróság tárgyalásán. A vád tárgyát ezért a tartási kötelezettség elmulasztásának vétsége (bűntette) miatt indított eljárásban is kizárólag az ügyész által – akár a vád kiterjesztése útján – vád tárgyává tett cselekmény képezi.

7. Az **eredményt** tekintve, az (1) bekezdés szerinti alapeset **immateriális** bűncselekmény, a gyermektartási kötelezettség elmulasztásával befejezett (úgynevezett tiszta mulasztásos bűncselekmény). A bűncselekmény tehát befejezetté válik nyomban a kötelezettség esedékességét követően.

A (2) bekezdés szerinti alapeset azonban csak akkor valósul meg, ha a – gyermektartáson kívül eső – tartási kötelezettség elmulasztása következtében a jogosultat súlyos nélkülözés éri. Ez a bűncselekmény tehát **materiális** deliktum (úgynevezett vegyes mulasztásos bűncselekmény). A **súlyos nélkülözés** akkor állapítható meg, ha a tartásra jogosult olyan javakban szenved hiányt, amelyek az elemi szükségletek kielégítésére szolgálnak. Mivel ez a bekezdés valójában alapesete a bűncselekménynek, az emiatti felelősséghez az szükséges, hogy az elkövető szándéka terjedjen ki a súlyos nélkülözésre.

8. A tartási kötelezettség elmulasztás csak **szándékosan** valósítható meg. A szándékosság megállapításának feltétele a tartási kötelezettség ismerete és az önhiba.

Az elkövető tudatának át kell fognia, hogy létezik egy végrehajtható hatósági határozat, amely őt arra kötelezi, hogy meghatározott személy javára, meghatározott összegű tartásdíjat fizessen. Az elkövető azonban csak akkor felelős a tartási kötelezettség elmulasztásáért, ha azt önhibájából nem teljesíti. Az önhiba a felróhatóság alapja, amely akkor állapítható meg, ha maga a tartásdíj nem fizetése (mulasztás), akár annak objektív oka felróható a kötelezettnek (FBK 1993/37.). Az önhiba megállapítását kizárja, ha az elkövető például megbetegszik, vagy előzetes letartóztatásba kerül. Azonban önmagában a munkaviszony, egyéb kereső foglalkozás, vagy akár az alkalmi munkavégzés hiánya nem alapozza meg az önhibát. A munkaviszony megszűnte után az alkalmi munkavégzés hiánya csak akkor róható a terhelt terhére az önhiba megállapíthatósága szempontjából, ha a tartásra kötelezett az ilyen munka lehetőségét bizonyítottan visszautasította (BH 1993. 655.).

9. A bűncselekmény **rendbelisége** a sértettek száma szerint alakul. A családjogi törvény végrehajtásáról […] szóló 4/1987. (VI. 14.) IM rendelet szerint a kiskorút illető tartásdíjat a szülői felügyeletet gyakorló szülő (gyám) – indokolt esetben a gyermeket gondozó más személy – részére kell kifizetni, aki azt köteles a gyermek szükségleteire fordítani (16. §). A vád tárgyává tett első mulasztástól az elsőfokú ítélet meghozataláig terjedő időszakon belüli valamennyi mulasztás **természetes egység** (BH 1986. 212., BH 1983. 432., BH 1982. 172.).

10. A törvény **büntethetőséget megszüntető okként** kezeli, ha a terhelt a kötelezettségének utóbb, az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tesz. Ha viszont mulasztásával a jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki, a büntetésétől nem lehet eltekinteni (az azonban korlátlanul enyhíthető). A tartási kötelezettségnek a beszámítási képességet kizáró kóros elmeállapotban levő személy által való elmulasztása esetén hiányzik a Btk. 212. §-ában meghatározott bűncselekmény egyik törvényi tényállási eleme, az önhiba. Ezért a vádlott felmentését bűncselekmény hiányára és nem büntethetőséget kizáró okra kell alapozni. (BKv. 28/2007.)

Kapcsolati erőszak

212/A. § (1) Aki gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozója, volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja sérelmére rendszeresen
a) az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartást tanúsít,

b) a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javakat von el és ezzel a sértettet súlyos nélkülözésnek tesz ki,
ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott személy sérelmére rendszeresen követ el
a) a 164. § (2) bekezdése szerinti testi sértést vagy a 227. § (2) bekezdése szerinti becsületsértést, bűntett miatt három évig,
b) a 164. § (3) és (4) bekezdése szerinti testi sértést, a 194. § (1) bekezdése szerinti személyi szabadság megsértését vagy kényszerítést, egy évtől öt évig
terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(3) Kapcsolati erőszak elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.
(4) Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető.

Szövegtörténet

A bűncselekményt a 2013. évi LXXVIII. törvény iktatta be a Büntető Törvénykönyvbe [19. § (5) bek.]. A tényállás a „családon belüli erőszak" elleni hatékony fellépést hivatott biztosítani. Maga a családon belüli erőszak alapvetően kriminológiai fogalom, és különböző elkövetési magatartások rendkívül széles spektrumát öleli fel, így a becsületsértés szabálysértésétől kezdődően a minősített emberöléssel bezárólag több és változatos módokon nyilvánulhat meg. A jogalkotói szándék azonban az volt, hogy egyes, kevésbé súlyos bűncselekményeket, ha azok a családon belüli erőszak fogalomkörébe vonhatóak, súlyosabban lehessen szankcionálni.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény **védett jogi tárgya** az általánosnál szorosabb bizalmi viszonyt élvező és kiszolgáltatott helyzetben lévő hozzátartozók személyi biztonsága, testi integritásuk védelme.

2. A bűncselekmény **passzív alanya** az elkövető gyermekének másik szülője, illetve az az elkövetővel az elkövetéskor vagy korábban közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozó, volt házastárs, volt élettárs, gondnok, gondnokolt, gyám vagy gyámolt.

A **hozzátartozó** fogalmát a Btk. meghatározza, eszerint ide tartozik:
a) az egyeneságbeli rokon és ennek házastársa vagy élettársa,
b) az örökbefogadó és a nevelőszülő (ideértve az együtt élő mostohaszülőt is), az örökbe fogadott és a nevelt gyermek (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is),
c) a testvér és a testvér házastársa vagy élettársa,
d) a házastárs, az élettárs,
e) a házastárs vagy az élettárs egyeneságbeli rokona és testvére [Btk. 459. § 14. pont].

A jogalkotó azonban a passzív alanyi kört azokra a társadalmi és szociális kapcsolatrendszerekre figyelemmel, amelyek tényleges fenyegetést jelenthetnek a házasság, a család és a gyermekek sérelmére, kibővítette a volt házastárssal, volt élettárssal, gondnokkal, gondnokolttal, gyámmal és gyámolttal, valamint a tettes gyermekének másik szülőjével.

A speciális passzív alanyi kört adott esetben tovább szűkíti az, hogy a tényállásban hivatkozott könnyű testi sértés egyes minősített esetei a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen, illetve a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személlyel szemben követhetők el [Btk. 164. § (4) bekezdés].

A passzív alannyá válás feltétele, hogy a felsorolt személyek az elkövetővel vagy a bűncselekmény elkövetésekor, vagy korábban közös háztartásban vagy lakásban éljenek. Ez alól kivételt képez a gyermek másik szülője, ez esetben ugyanis nem szükséges a passzív alannyá váláshoz az együttélés, sem az elkövetés időpontjában, sem pedig azt megelőzően. Az együttélés tényét a büntetőeljárásban bizonyítani kell, amely alapulhat például a lakcímnyilvántartás adatain vagy tanúvallomásokon.

3. A bűncselekmény **alanya** (tettese) csak olyan személy lehet, aki a passzív alannyal vagy a bűncselekmény elkövetésekor vagy korábban közös háztartásban vagy lakásban élt, és neki vagy hozzátartozója, vagy volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja, továbbá akinek a passzív alannyal közös gyermeke van. Mindebből következően, a **társtettessé** válás feltétele is az említett feltételek fennállása. A **bűnrészesség** az általános szabályok szerint valósulhat meg.

4. Az (1) bekezdésbe ütköző bűncselekmény **elkövetési magatartása** az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás tanúsítása, valamint a passzív alannyal közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javak elvonása. Mindkét esetben szükséges azonban az elkövetési magatartások rendszeres tanúsítása a tényállásszerűséghez.

A (2) bekezdésbe foglalt esetben az ott meghatározott bűncselekmények (könnyű testi sértés [Btk. 164. § (2) bekezdés], minősített könnyű testi sértés [Btk. 164. § (4) bekezdés], súlyos testi sértés [Btk. 164. § (3) bekezdés], személyi szabadság megsértésének alapesete [Btk. 194. § (1) bekezdés], kényszerítés [Btk. 195. §], tettleges becsületsértés [Btk. 227. § (2) bekezdés]) rendszeres elkövetése képezi az elkövetési magatartást. A **rendszeres elkövetés** a kialakult gyakorlat szerint legalább két, rövid időközönkénti elkövetést jelent.

5. Az (1) bekezdés a) pontjában foglalt esetben a bűncselekmény az elkövetési magatartás tanúsításával befejezetté válik, míg a b) pont esetében a törvény eredményt is értékel, a befejezettséghez az szükséges, hogy a sértett súlyos nélkülözése következzen be az elkövető magatartása folytán, ennek hiányában csak a bűncselekmény kísérlete állapítható meg. A (2) bekezdésben felsorolt bűncselekmények stádiumait illetően az azok elemzésénél kifejtettek irányadóak.

6. A bűncselekményt csak **szándékosan** lehet elkövetni, a tényállás motívumot vagy célzatot nem határoz meg. Fel kell azonban hívni a figyelmet arra, hogy a tényállásban hivatkozott könnyű testi sértés minősített esetei között szerepel az aljas indok mint motívum és az aljas cél mint célzat [Btk. 164. § (4) bekezdés], ez utóbbi pedig egyenes szándékot feltételez.

7. Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény szubszidiárius, így csak abban az esetben állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg. Az **egység-halmazat** körében azt kell kiemelni, hogy a tényállásban szereplő rendszeresség egységet keletkeztet. Azaz, az ugyanazon passzív alany sérelmére elkövetett rendszeres tettleges becsületsértés, testi sértés, személyi szabadság megsértése vagy kényszerítés nyomán a bűncselekmény egy rendbeli lesz. Megjegyzendő, hogy a passzív alany azonossága esetén az egy rendbeli bűncselekmény megvalósulása szempontjából közömbös az, hogy a rendszeres elkövetés nem azonos, hanem különböző tényállásokat merít ki, így például tettleges becsületsértést, majd könnyű testi sértést. Azonban, ha a több, különböző magatartások közül valamelyik súlyosabban minősül [Btk. 212/A. § (2) bekezdés b) pont], akkor egységesen a súlyosabban minősülő fordulatot kell megállapítani.

A bűncselekmény rendbelisége a passzív alanyok számához igazodik, de a rendszeres elkövetés követelményének mindegyikkel szemben fenn kell állnia. Azaz, a különböző sértettekkel szembeni egyszeri bántalmazás esetén nem ez a

bűncselekmény valósul meg, hanem a bántalmazás jellegétől függően a tettleges becsületsértés vagy a testi sértés.

A testi sértés és a személyi szabadság megsértésének a tényállásban meg nem határozott minősített eseteivel [Btk. 164. § (5)–(6) bekezdés, illetve 194. § (2) bekezdés] a bűncselekmény valóságos halmazatban áll.

A kiskorú veszélyeztetésével [Btk. 208. § (1) bekezdés] – ha azt úgy követik el, hogy a kiskorúval szemben a hozzátartozó bántalmazásának tényállása szerint minősülő testi sértést is elkövetnek – a bűncselekmény szintén halmazatban áll.

Nem áll ugyanakkor halmazatban a bűncselekmény a hozzátartozó sérelmére elkövetett szexuális kényszerítéssel [Btk. 196. § (2) bekezdés b) pont] és szexuális erőszakkal [Btk. 197. § (3) bekezdés b) pont]. E bűncselekményeket a Btk. külön minősített esetben szabályozza, és a kapcsolati erőszaknál súlyosabban rendeli büntetni.

8. A bűncselekmény **büntetése** a törvényben meghatározott tényállások súlyához igazodik. Így, ha a rendszeres elkövetés az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás tanúsításában vagy a passzív alannyal közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javak elvonásában nyilvánul meg, a büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés; amennyiben a rendszeres elkövetés könnyű testi sértésben [Btk. 164. § (2) bekezdés] vagy tettleges becsületsértésben [Btk. 227. § (2) bekezdés] nyilvánul meg, a bűntett három évig, míg ha minősített könnyű testi sértésben [Btk. 164. § (4) bekezdés], súlyos testi sértésben [164. § (3) bekezdés], a személyi szabadság megsértésének alapesetében [Btk. 194. § (1) bekezdés] vagy kényszerítésben [Btk. 195. §] nyilvánul meg, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

9. A tényállásban hivatkozott bűncselekmények közül a könnyű testi sértés alapesete és a tettleges becsületsértés magánindítványra üldözendő, ez azonban nem érinti a kapcsolati erőszak bűncselekményének (2) bekezdésében foglalt elkövetési módokat, amelynek büntethetősége – törvényi rendelkezés hiányában – nem követel meg magánindítványt. Ezzel szemben az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra üldözendő.

10. Figyelemmel a bűncselekmény jellegére, a kapcsolati erőszak elkövetőjével szemben **kitiltásnak** is helye van.

Családi jogállás megsértése

213. § (1) Aki más családi jogállását megváltoztatja vagy megszünteti, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a családi jogállás megsértését
a) egészségügyi szolgáltató vagy gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmény alkalmazottja foglalkozása körében,
b) a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy
követi el.
(3) Ha a családi jogállás megsértését egészségügyi szolgáltató vagy gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmény alkalmazottja foglalkozása körében gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A Csemegi-kódex családi állás elleni bűntettként rendelte büntetni azt, aki valamely gyermeket más családba csempész, kicserél, elsikkaszt, eltitkol, rendszerint járt helyre kitesz, vagy bármely más módon családi állásától megfoszt, vagy ezen állását megváltoztatja; minősítő körülményként pedig a nyerészkedési szándékot jelölte meg (254. §). Az 1961. évi V. törvény szintén családi állás elleni bűntettként rendelte büntetni azt, aki más családi állását megváltoztatja, így különösen gyermeket kicserél vagy más családba csempész. Minősített esetként értékelte, ha a bűntettet szülő-, nevelő-, gondozó- vagy gyógyító-intézet alkalmazottja foglalkozása körében követte el, és e személyek gondatlan elkövetését is büntetni rendelte (272. §). Az 1978. évi IV. törvény családi állás megváltoztatása címen az alaptényállást átvette, a minősített esetet pedig a gyógy- vagy nevelőintézet alkalmazottjára vonatkoztatta, aki a bűncselekményt foglalkozása körében követi el. E személyek gondatlan elkövetése szintén bűncselekménynek minősült (193. §). Az 1995. évi XLI. törvény átalakította a minősítő körülmények rendszerét, és súlyosabban rendelte büntetni, ha a családi állás megváltoztatását a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy eladásával vagy megvásárlásával követik el. Mind az alapesethez, mind a minősített esethez kapcsoló minősítő körülményként vezette be a törvény, ha a családi állás megváltoztatását gyógy- vagy nevelőintézet alkalmazottja foglalkozása körében; a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy követi el; illetve ha a bűncselekményt üzletszerűen, vagy emberkereskedelemmel

foglalkozó szervezet keretében követik el (8. §). Ez utóbbi minősítő körülményeket, illetve azt a fordulatot, amely a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy eladására vagy megvásárlására vonatkozott, az 1998. évi LXXXVII. törvény – az emberkereskedelem tényállásának megalkotásával összhangban – kivette a bűncselekmény köréből.

Az új törvény a felesleges szóismétlés helyett a családi jogállás megváltoztatása elnevezésű tényállás címét családi jogállás megsértésére módosítja, ezzel egyidejűleg elkövetési magatartásként a családi állás megváltoztatása mellett annak megszüntetését is nevesíti. A hatályos szövegből az „így különösen gyermeket kicserél vagy más családba csempész" fordulat elhagyásra került, mert azok a családi jogállás megszüntetésének két tipikus elkövetési formái, de azok külön nevesítése nem indokolt.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény **védett jogi tárgya** valakinek meghatározott családi kötelékbe tartozása, és az ebből eredő társadalmi és jogi helyzete. A családi jogállást az anyakönyv igazolja [2010. évi I. törvény 1. § (3) bekezdés].

2. A bűncselekmény **passzív alanya** bárki lehet, de a gyakorlatban a gyermek sérelmére elkövetett magatartásnak van jelentősége.

3. A bűncselekmény **alanya** (tettese) az alapeset vonatkozásában bárki lehet, a minősített esetek azonban a speciális alanyiságon alapulnak, csakúgy, mint a gondatlan alakzat. A részesség az általános szabályok szerint alakul.

4. A bűncselekmény **elkövetési magatartása** a más családi jogállásának megváltoztatása vagy megszüntetése. A **megváltoztatás** olyan aktív magatartás, amely következtében a passzív alany korábbi családhoz tartozása megszűnik, és bekerül egy másik családba. Ez történhet a valóságos családi állásnak meg nem felelő jogi helyzet előidézésére irányuló cselekménnyel, vagy a passzív alany helyzetének tényleges megváltoztatásával. Bár a törvény már nem nevesíti, a bűncselekmény tipikus elkövetési formái a kicserélés és a más családba csempészés. A **kicserélés** két gyermek egymás helyére juttatása, melynek következtében megváltozik mindkét gyermek családi állapota. Nem lehet szó kicserélésről halva született gyermek esetén, mivel a halott gyermeknek nincs családi jogállása. A **más családba csempészés** megtévesztő magatartás, amely során az elkövető vagy tévedésbe ejti, vagy tévedésben tartja a másik család tagjait a gyermek valódi jogállását illetően, és a gyermek új családba kerül.

A **megszüntetés** következtében a családhoz tartozás úgy szűnik meg, hogy a passzív alany családhoz tartozás nélkül marad.

Az elkövetési magatartások csak akkor minősülnek bűncselekmények, ha azok **jogellenesek**. Kizárt ugyanakkor a cselekmény jogellenessége, ha a passzív alany családi jogállása teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat (Csjt. 37. §) vagy örökbefogadás [Csjt. 51. § (1) bekezdés] útján változik meg. Úgyszintén, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 39. §-a (3) bekezdésének d) pontjából következően – a Btk. 24. §-a alapján – nem követi el a családi jogállás megsértése bűncselekményét az a nő, aki az egészségügyi intézmény által működtetett inkubátorban helyezi el gyermekét.

A bűncselekmény alapesetét **szándékosan** lehet elkövetni, azonban a törvény büntetni rendeli, ha a családi jogállás megsértését egészségügyi szolgáltató vagy gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmény alkalmazottja foglalkozása körében **gondatlanságból** követi el

A bűncselekmény akkor **befejezett**, ha a családi jogállás megváltozik vagy megszűnik. Így például, hamis anyakönyvvezetés esetén a valótlan adatok anyakönyvbe való bejegyzésével, kicserélésnél a két gyermek másik családjába való tényleges kerülésével, csempészés esetén a más családjába való befogadással, megszüntetés esetén a gyermek családhoz tartozásának megszűntével.

5. A bűncselekmény **rendbelisége** a passzív alanyok számához igazodik. Kivételt a két gyermek kicserélése jelent, a kicserélés ugyanis fogalmilag feltételezi a két passzív alanyt, akik nélkül a bűncselekmény nem követhető el.

6. A bűncselekmény **minősítő körülményei** a speciális alanyiságon alapulnak.

A korábbi törvény speciális alanyain a törvény az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvénnyel (Eütv.), valamint a Gyvt.-vel való összhang megteremtése érdekében változtatott, és a gyógyintézet kifejezést az egészségügyi szolgáltató, a nevelőintézetet pedig a gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézmény megjelölés váltja fel.

A minősítő körülmények tehát: ha a családi jogállás megsértését egészségügyi szolgáltató vagy gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmény alkalmazottja foglalkozása körében; illetve a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy követi el.

Egészségügyi szolgáltató a tulajdoni formától és fenntartótól függetlenül minden, egészségügyi szolgáltatás nyújtására és az egészségügyi államigazgatási szerv által kiadott működési engedély alapján jogosult egyéni egészségügyi vállalkozó, jogi személy vagy jogi személyiség nélküli szervezet [Eütv. 3. § f) pont].

Gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézmény a Gyvt.-ben meghatározott gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató tevékenységet végző szervezet vagy annak szakmailag önálló szervezeti egysége, amely a rá vonatkozó külön jogszabályban foglaltak alapján jön létre, legalább három főt foglalkoztat teljes munkaidőben. Ha e törvény másképp nem rendelkezik, az intézmény fogalmát kell megfelelően alkalmazni a helyettes szülői, illetve nevelőszülői hálózatra is [Gyvt. 5. § u) pont].

A **tizennyolcadik életévét be nem töltött személy nevelésére, felügyeletére vagy gondozására vonatkozó kötelességek** körét alapvetően családjogi szabályok határozzák meg, de azok adott esetben származhatnak foglalkozási szabályból vagy munkaviszonyból is.

XXI. FEJEZET

AZ EMBERI MÉLTÓSÁG ÉS EGYES ALAPVETŐ JOGOK ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Békés Ádám

Becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése

226/A. § (1) Aki abból a célból, hogy más vagy mások becsületét csorbítsa, hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvételt készít, ha más bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatala

226/B. § (1) Aki abból a célból, hogy más vagy mások becsületét csorbítsa, hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvételt hozzáférhetővé tesz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt
a) nagy nyilvánosság előtt, vagy
b) jelentős érdeksérelmet okozva
követik el.

Szövegtörténet

2013. október 21-én látott napvilágot egy vidéki választási kampányt manipulálni kívánó találkozóról készült videofelvétel. Röviddel a megjelenése után fény derült arra, hogy a videó valószínűsíthetően hamisítvány. A kormány azt a büntetőpolitikai álláspontot foglalta el, hogy egy választási kampány ilyen irányú befolyásolása, a „negatív kampánynak" a hamisítással együtt járó megjelenése olyan mértékben veszélyes a társadalomra, hogy az a büntetőjogi beavatkozást szükségessé teszi. Ennek eredményeként a Btk. kiegészült a 226/A. és a 226/B. §-okkal, amelyek védett jogi tárgyukat, keletkezésüknek okait és a szabályozás célját tekintve együttes tárgyalása célszerű.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmények védett jogi tárgya elsődlegesen az emberi méltóság, azonban ha figyelembe vesszük a jogalkotó által elérni kívánt célt, amely miatt a normát megalkotta, úgy másodlagosan a közélet tisztasága iránti társadalmi érdek is védett jogi tárgyként jelentkezik.

2. Mindkét bűncselekmény elkövetési tárgya a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvétel. A hamis, hamisított és valótlan tartalmú jelleg elhatárolása valószínűsíthetően vitás terület lesz a joggyakorlat számára. Mindazonáltal kísérletet teszünk e három minőség elhatárolására: Hamisnak tekintendő egy kép- vagy hangfelvétel, ha az soha nem létezett, és azt valamilyen technikai vagy más eljárással az elkövető elkészíti. A hamisított kép- vagy hangfelvétel egy valódi felvételnek az utólagos manipulációjával jön létre. A valótlan tartalmú kép- vagy hangfelvételt a hamis esetétől kell elhatárolni: a hamis felvétel ugyanis nyilvánvalóan valótlan tartalmú, mert ha a hamisság a valódi tartalmat nem érinti, úgy alkalmatlan elkövetési tárgyról kell beszélni. Ezen logika mentén valótlan tartalmú kép- vagy hangfelvételnek azt lehet tekinteni, amely kontextusában, üzenetében tartalmaz hamis állítást, például valós személy más valaki identitását felhasználva közöl valótlan állítást.

3. A bűncselekmények elkövetője bárki lehet, tekintettel az általános alanyra

4. A bűncselekmények között alapvetően az elkövetési magatartásukban van különbség. A 226/A. § a felsorolt hang- vagy képfelvételek készítését teszi büntetendővé, míg a 226/B. § ezen felvételek hozzáférhetővé tételét bünteti. A készítés kizárólag aktív magatartással valósítható meg, míg a hozzáférhetővé tétel akár mulasztással is megvalósulhat. A logikai értelmezésből következik, hogy ha már a hozzáférhetővé tétel is büntetendő, és ezen elkövetési magatartáshoz a nagy nyilvánosság mint minősítő körülmény kapcsolódhat, úgy ezen elkövetési tárgyak közzététele, műsorba illesztése, televízióban vagy rádióban történő sugárzása is bűncselekménynek minősül.

5. Mindkét bűncselekmény csak akkor állapítható meg, ha más vagy mások becsületének csorbítása céljából történik. Ezen célzatosságra tekintettel a bűncselekmények kizárólag egyenes szándékkal követhetők el.

6. Mindkét bűncselekmény stádiumtanilag tagolható, így a készítés és a hozzáférhetővé tétel kísérlete értelmezhető. A 226/B. § esetében a nagy nyilvánosság és a jelentős érdeksérelem mint minősítő körülmény jelenik meg. E fogalmak

magyarázata a rágalmazás és becsületsértés tényállásainál már kifejtésre került. A két bűncselekmény az elkövetési magatartások megkülönböztethetőségére tekintettel egymással halmazatban állhat.

XXII. FEJEZET
A KÖZLEKEDÉSI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Czencz Zoltán

Járművezetés ittas állapotban

236. § (1) Aki ittas állapotban vasúti vagy légi járművet, gépi meghajtású úszólétesítményt vagy közúton, illetve közforgalom elől el nem zárt magánúton gépi meghajtású járművet vezet, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés bűntett miatt
c) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést,
d) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékosságot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget,
e) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,
f) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget
okoz.
(3) Aki ittas állapotban nem gépi meghajtású úszólétesítmény vagy közúton, illetve közforgalom elől el nem zárt magánúton nem gépi meghajtású jármű vezetésével a (2) bekezdésben meghatározott következményt idézi elő, az ott tett megkülönböztetés szerint büntetendő.

1. A járművezetés ittas állapotban jogi tárgya – mint minden közlekedési bűncselekménye – kettős: elsősorban az összes közlekedési ágazat közlekedésének biztonságához, másodsorban pedig a közlekedő személyek életének és testi épségének védelméhez fűződő társadalmi érdek. A bűncselekmény jogi tárgyának védelmét a jogalkotó azon meggyőződése mentén alakította ki, amely szerint a társadalom védelme érdekében a törvényhozó nem mondhat le arról, hogy a szeszes ital fogyasztásából származó alkohol hatása melletti – igen magas látenciájú – vezetés, illetve az alkohol hatására bekövetkezett, sérüléssel járó közlekedési balesetek szankcionáltak legyenek. A vezetési képességre hátrányosan ható alkohol melletti vezetés kiemelt veszélyt jelent a közlekedés biztonságára, ezért indokolt a szigorú büntetőjogi fenyegetettség.

2. A bűncselekmény elkövetésének eszközei a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény (Kkt.), az 1/1975 (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (KRESZ), a vasúti közlekedésről szóló 2005. évi CLXXXIII. törvény (Vtv.), a légiközlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény (Lt.), a polgári légijárművek típus- és légi alkalmasságáról szóló 63/2001. (XII. 23.) KöViM rendelet (Lr. II.) és a víziközlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény (Vkt.) rendelkezései alapján határozhatók meg.

3/a. A járművezetés ittas állapotban bűncselekmény alanya az ittas állapotban – a 4. pontban felsorolt kategóriákba tartozó – vasúti, légi-, vízi- vagy közúti járművet vezető személy. Bár az alapeseti tényállásban elkövetési eszközként nevesített járművek legtöbbjének vezetéséhez vezetői engedély megszerzése szükséges, ennek ellenére az alanyiságnak nem feltétele az, hogy a járművet vezető tettes rendelkezzen vezetői engedéllyel. Annak ellenére, hogy a közlekedésben részt vevő járműveknek – általában – egy személy a vezetője, e bűncselekmény esetében sem zárható ki a társtettesség akkor, ha két ittas személy egyidejűleg a jármű vezetéséhez szükséges vezetői tevékenység részműveleteit egymás között megosztja (például egyikük sebességet növel, illetve fékez, a másikuk pedig kormányoz). Ezenfelül a vasúti, a légi- és a víziközlekedési ágazatokban – a jármű biztonságos irányítása érdekében – bizonyos járművek vezetésében egynél több személy vesz részt, így társtettesség állapítandó meg például a vasúti hajtányt hajtó személyek; avagy a hajó parancsnoka, a gépész, a kormányos, illetve a révkalauz egymás tevékenységét kiegészítő cselekvősége kapcsán, amennyiben mindannyian ittas állapotúak. A tettes cselekményéhez kapcsolódhatnak részesi magatartások, így felbujtás és bűnsegély egyaránt lehetséges. Az ittas állapotban elkövetett járművezetés felbujtója lehet például az az utas, aki azt a személyt, akinek az ittas állapotáról tudomással bír, vezetésre bírja rá; bűnsegédje pedig például az, aki az általa vezetett személygépkocsival közúton vontatja azt a műszaki hibás gépkocsit, amelyet ittas személy kormányoz és fékez. Ezenkívül azonban bármely, az elkövetést lehetővé tevő, könnyítő vagy segítő magatartás lehet bűnsegély, kivéve azokat, amelyek a járművezetés tiltott átengedése bűncselekmény elkövetési magatartását valósítják meg.

3/b. Jelen bűncselekmény alapesete szándékos bűnösségű vétség, a bűntetti alakzatában pedig a minősítő körülményekre a tettesnek kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. Az ittas állapotban elkövetett járművezetés tettesének tudata azt fogja át: úgy vállalkozott járművezetésre, hogy annak megkezdése előtt, illetőleg

a vezetés közben szeszes italt fogyasztott, amelynek a vezetési képességét hátrányosan érintő hatása van.[43]

4. A járművezetés ittas állapotban bűncselekménynek nincs elkövetési tárgya, az (1) és a (3) bekezdésben felsorolt, különböző közlekedési ágazatokba tartozó járműfajták az elkövetés eszközei. A tényállás a bűncselekmény megvalósíthatósága szempontjából – a négy ágazat közlekedési sajátosságaira figyelemmel – különbséget tesz gépi és nem gépi meghajtású jármű között. A bűncselekmény legfeljebb könnyű sérüléssel járó vétségi alakzata a vasúti vagy a légijárművek közül bármelyikkel, az úszólétesítmények vagy a közúti járművek közül pedig csak a gépi meghajtásúakkal követhető el. A bűncselekmény minősített eseteinek bármelyike azonban a fenti járműveken túl már nem gépi meghajtású úszólétesítménnyel vagy nem gépi meghajtású közúti járművel, tehát mind a négy közlekedési ágazat összes járművével elkövethető. A járművek csoportosított felsorolását lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény magyarázatának 4. pontjánál.

Mind a négy közlekedési ágazatban gépi meghajtású járművön olyan közlekedési eszközt értünk, amelyet beépített erőgép hajt (BH 1985. 332.). A beépített erőgép fogalma alá tartoznak mind a cseppfolyós vagy légnemű üzemanyagot felhasználó belső égésű robbanómotorok, más belső és külső égésű motorok, mind pedig a villamos energiával táplált elektromos motorok. Ebből következően nem gépi meghajtású minden olyan jármű, amelyet nem beépített erőgép (motor) hajt, hanem haladásában emberi vagy állati erő, illetve szélenergia segíti.

A közúti közlekedésben a gépi meghajtású járművek csoportja a KRESZ 1. számú függeléke II. pont b) alpontjában definiált gépjárműnél szélesebb járműkategóriát ölel fel, ugyanis a gépjárműnek minősülő személygépkocsin, tehergépkocsin, autóbuszon, trolibuszon, vontatón, nyerges vontatón, kettő vagy négykerekű motorkerékpáron és motoros triciklin kívül a mezőgazdasági vontató, a lassú jármű, a kettő és négykerekű segédmotoros kerékpár, a mopedautó, a villamos, illetve a sík úton önerejéből 10 km/óra sebességnél gyorsabban haladni képes gépi meghajtású kerekes szék is e kategóriába tartozik.[44] A tényállás alkalmazása kapcsán a gyakorlat szempontjából érdekes kérdést vet fel az elektromos kerékpár osztályba sorolása. A KRESZ 1. számú függeléke II. pont r/1. alpontjában foglaltak szerint a kerékpár olyan, legalább kétkerekű jármű,

43 A szeszes ital fogyasztásából származó alkohollal a szervezetben való járművezetést a közlekedési ágazatok mindegyike a vonatkozó ágazati jogszabályában külön-külön tiltja. Ld. például a KRESZ 4. § (1) bekezdésének c) pontjában, az 57/2011. (XI. 22.) NFM rendelet 1.03. cikk 1. pontjának a) alpontjában és a 13/2012. (III. 6.) NFM rendelet 11. § (7) bekezdésében foglaltakat.

44 Fülöp Ágnes – Major Róbert: *A KRESZ értelmezése a joggyakorlatban*. (Második, hatályosított, bővített kiadás.) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 52–57.

amelyet emberi erő hajt, és ezt legfeljebb 300 W teljesítményű motor segíti. A kerékpár jogszabályi definíciójából következően alapvetően emberi erővel hajtott közúti jármű. Álláspontunk szerint azonban abban az esetben, ha a haladását beépített elektromos motor segíti, amennyiben ennek az elektromos motornak a teljesítménye meghaladja a 300 wattot, akkor nem kerékpár; ha pedig a motor teljesítménye nem nagyobb 300 wattnál, úgy annak bekapcsolt, üzemelő állapota esetén a kerékpárt beépített erőgép hajtja, tehát – a jogszabályi kategorizálástól függetlenül – gépi meghajtású jármű.[45] Az itt írtakra figyelemmel a bekapcsolt elektromos motorral közlekedő kerékpár az (1) és (2) bekezdésben foglalt tényállásnak, a kikapcsolt motorral haladó, emberi erővel hajtott kerékpár pedig a (3) bekezdésben foglalt tényállásnak lehet elkövetési eszköze.

5/a. A bűncselekmény elkövetési magatartása az ittas állapotban való járművezetés. Az elkövetési magatartás két – egymás mellett párhuzamosan megvalósuló – eleme külön-külön is értelmezést igényel.

A tényállás megállapíthatóságához – az 1978. évi IV. törvény normaszövegétől eltérően – az alanynak nem a **szeszes italtól befolyásolt**, hanem az **ittas állapota** szükséges. Az ittas állapot törvényi definícióját a Btk. 240. § (3) bekezdésében írt értelmező rendelkezés tartalmazza, amelynek a 2014. január 1-jétől hatályos, megváltozott szövege szerint ittas állapotban lévő személy az, akinek a szervezetében 0,50 gramm/liter véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációnál nagyobb érték előidézésére alkalmas szeszes ital fogyasztásából származó alkohol van.[46] Megjegyzésre érdemes, hogy a Btk. 2013. július 1-jei hatályba lépésekor az értelmező rendelkezés alapján ittas állapotúnak az minősült, akinek a szervezetében 0,50 gramm/liter (ezrelék) véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter (ezrelék) levegőalkohol-koncentrációnál nagyobb értéket eredményező szeszes ital fogyasztásából származó alkohol van. A normaszöveg időközben való módosítására az adott okot, hogy a jogalkalmazás a törvényi rendelkezésben és a miniszteri indokolásban is egyértelműen kifejezésre juttatott jogalkotói szándékkal szemben az ittas állapot és a befolyásolt állapot közé egyenlőségjelet tett oly módon, hogy az értelmező rendelkezésben megjelölt 0,25 milligramm/liter vagy 0,50 gramm/liter levegő-, illetve véralkohol értéknek a tettes szervezetéből való kimutathatóságát a vezetés ideje alatt is megkövetelte.[47]

45 A fenti álláspont helyességét támasztja alá a Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti és Védelőkészítési Főosztályának NF. 1748/2012/11-II. számú állásfoglalása, a Pécsi Ítélőtábla Bhar. I.106/2011/4. számú, valamint a Kúria Bfv. II.623/2011/5. számú ítélete, amelyek kimondják, hogy az elektromos kerékpár gépi meghajtású jármű.

46 Az értelmező rendelkezés szövegét a 2013. évi CLXXXVI. törvény 118. § (4) bekezdése állapította meg.

47 Ld. ehhez a Kúria 3/2013. (VII. 8.) számú BK véleményében foglaltakat.

Ennek az álláspontnak a talaján álló – és a jogalkotói akarattal nyilvánvalóan ellentétes – gyakorlatnak a kialakulását kívánta megakadályozni a törvényhozó akkor, amikor az értelmező rendelkezést – az eredeti jelentéstartalmának érintetlenül hagyásával – átfogalmazta és egyértelművé tette.

A korábbi, az 1978. évi IV. törvény 188. § (1) bekezdésében írt szeszes italtól befolyásoltság jogi terminológiájának az ittasság egzakt, mennyiségi meghatározással való felváltása mind elméleti, mind gyakorlati (bizonyítási) szempontokat figyelembe véve már huzamosabb ideje indokolt volt.[48]

A befolyásoltságot megkövetelő megfogalmazás – a jogalkalmazói gyakorlat által jól ismert – bizonyítás-elméleti problémához vezetett, amelynek a lényege az, hogy az elkövető meghatározott időpontra (a vezetés időpontjára) vonatkoztatott, alkoholtól származó egyéni befolyásoltságát kellett megállapítani, ám ennek a meghatározása – amiatt, hogy a befolyásoltság egzakt módon közvetlenül nem mérhető, arra csak egyéb mért értékekből lehet következtetni – bizonytalansági tényezőket hordozott magában. Bár tudományosan bizonyított, hogy a szeszes italok „hatóanyaga": az etilalkohol esetében az anyagcsere folyamatok és a hatásmechanizmusok jellemzői általánosan jól meghatározhatók, ennek ellenére azonban a büntetőeljárásokban az esetek jelentős részében az sem volt kizárható, hogy ezek az adott ügy konkrét terheltjénél eltérőek lehetnek.

Az ezzel kapcsolatban mutatkozó bizonytalanságot a bírói gyakorlat úgy igyekezett megszüntetni, hogy a befolyásoltság kialakulását 0,8 gramm/liter (ezrelékes) vérből kimutatható etilalkohol-koncentráció esetén vélelmezte.

Annak ellenére, hogy a hatályos tényállás a bűncselekmény megállapíthatóságához nem követeli meg a befolyásoltságot, abban azonban nem különbözik a korábbi szabályozástól, hogy a jogalkotó koncepciója szerint a szeszes ital fogyasztásából szárazó alkohol az emberi szervezetre gyakorolt negatív hatása miatt – akárcsak korábban, most is – kiemelt veszélyt jelent a **vezetési képességre** és ezzel a közlekedés biztonságára. A vezetési képességet érintő kiemelt veszély megállapítható az etilalkohol adott személyre vonatkoztatott, konkrét hatásának igazolása nélkül is. A magatartás, a befolyásoltság létrejöttének reális veszélye esetén is eléri a kriminalitásnak azt a szintjét, amely indokolja a büntetőjogi következmények kilátásba helyezését. A bűncselekményi tényállásban a jogalkotónak azokat az alkoholértékeket kell meghatároznia, amelyek az orvosszakértői tapasztalatok szerint az emberek nagy részénél a biztonságos vezetésre való képességet már egészen bizonyosan károsan befolyásolják. Ennek megfelelően

48 Az erre vonatkozó – és itt kifejtett – jogi szabályozást, valamint annak tudományos igényű magyarázatát először Dr. Fülöp Ágnes, Dr. Irk Ferenc és Dr. Major Róbert vázolta fel. Dr. Fülöp Ágnes – Dr. Irk Ferenc – Dr. Major Róbert: *A közlekedési büntetőjog kodifikációja.* 2003. december (kézirat) 75–80.

alkoholfogyasztás esetén a bűncselekmény megállapíthatóságához – az általános jogalkalmazói és orvosszakértői tapasztalatok, valamint az Európai Bizottság 2001. január 17. napján kiadott ajánlása alapján – 0,5 gramm/liter véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációt határoz meg a tényállás. Megjegyzésre érdemes, hogy a korábbi jogalkalmazástól sem volt idegen a 0,8 gramm/liter véralkohol-koncentrációnál alacsonyabb (0,5 gramm/liter) – igen enyhe fokú – befolyásoltságot eredményező megállapítása (BH 1985. 91.).

Az 1978. évi IV. törvény normaszövegéhez képest talán a leglényegesebb változás abban áll, hogy a fenti értékeknek megfelelő, meghatározott alkoholhatás esetén a jelzett értékeknek nem a vezetés idején kell a vérben, illetve a kilélegzett levegőben megjelenni. Elegendő az, ha a járművezetés idején a vezető szervezetében a törvényben meghatározott értékek előidézésére alkalmas etilalkohol van. Ennek a magyarázata abban rejlik, hogy a járművezetést közvetlenül megelőző alkoholfogyasztás esetén – az alkoholfogyasztást követő úgynevezett **felszívódási szakaszban** tapasztalható bizonytalanságok és az ebből fakadó szakértői visszaszámolási nehézségek miatt – a vezetés idején a szervezetben lévő alkohol-koncentráció nem határozható meg pontosan, így ez korábban a büntetőeljárásokban bizonyítási nehézségekhez, sőt gyakran bizonyítási lehetetlenséghez vezetett. Erre figyelemmel az új tényállás a 0,5 gramm/liter véralkohol- vagy 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációt meghaladó értékek esetén a befolyásoltságra vonatkozó megdönthetetlen vélelmet állít fel, és szilárd alapként fogadja el annak orvosszakértőileg bizonyítható tényét is, hogy felszívódási szakaszban a felszívódó alkohol vezetési képességre kedvezőtlen hatása kétséget kizáró bizonyossággal kialakul. Az itt írtak szerinti vélelmezett befolyásoltságot és az azt megelőző úgynevezett felszívódási szakaszban fennálló (folyamatosan változó, egyre intenzívebbé váló) alkoholhatást – amennyiben azt a fenti értékek előidézésére alkalmas mennyiségű és minőségű szeszes ital elfogyasztása idézte elő – a tényállásban meghatározott ittas állapot magában foglalja.

Abban az esetben, ha a járművet vezető személy szervezetében a korábbi szeszesital-fogyasztásból származó alkohol – a szervezetből való kiürülése folytán – már nem éri el az ittasság megállapításához szükséges mértéket, ám a vezető közérzetét, figyelmét hátrányosan befolyásolja, úgynevezett **post-alkoholos állapotról** (többnyire enyhe alkoholmérgezést követő másnaposságról) beszélünk, amely olyan, csupán szubjektív tüneteket produkáló „befolyásolt állapot", amelylyel összefüggésben már nem mutathatók ki a tényállás által megkövetelt alkoholértékek. Erre figyelemmel a post-alkoholos állapot nem értékelhető e tényállás keretei között. Amennyiben a post-alkoholos állapotban lévő járművezető legalább súlyos sérüléssel járó közúti balesetet okoz, cselekménye közúti baleset

okozásának vétségeként nyerhet értékelést.[49] Más közlekedési ágazatban ez az állapot a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése bűncselekmény megállapítását alapozhatja meg.

Vezetésen a tényállás alkalmazásában a 4. pontban írt vasúti, légi-, vízi- vagy közúti jármű elmozdulással járó elindítását és haladás közbeni irányítását, szerkezetének, illetve gépeinek a haladás érdekében való működtetését, valamint haladási irányának meghatározását (kormányzását) értjük.

A bírói gyakorlat – bár atipikus elkövetési magatartás, mégis – járművezetésként értékelte többek között azt is, ha a tettes a gépkocsi vezetőülésében kiskorú gyermekét az ölébe véve megengedi, hogy a gyermek a járművet kormányozza, míg ő a pedálokat kezeli (BH 1985. 91.), ha a tettes a nem működő motorral lejtős úton nagyobb sebességgel guruló gépkocsit kormányzással és fékezéssel irányítja (BH 1980. 159.). De ugyanígy vezetésnek kell tekinteni azt is, ha a tettes műszaki hiba miatt motorikusan nem működő, más személyek által kézi erővel tolt személygépkocsiban ül, és azt kormányozza, valamint azt is, ha a tettes más által vezetett gépkocsival közúton vontatott műszaki hibás személygépkocsit kormányoz és fékez. Semmiképpen sem tekinthető azonban járművezetésnek az, ha ittas állapotú személy a segédmotoros-kerékpárját vagy motorkerékpárját közúton maga mellett tolja, mert erre a személyre a gyalogosok közlekedésére vonatkozó szabályok az irányadók (BH 1989. 182., BH 1977. 90.).

A tényállás az elkövetési magatartással összefüggő szituációs elemként írja elő a bűncselekmény közúton vagy közforgalom elől el nem zárt magánúton való megvalósíthatóságát. Erre tekintettel a járművezetés ittas állapotban bűncselekmény vétségi alakzata – a korábbi jogi szabályozástól eltérően – gépi meghajtású közúti járművel már nemcsak közúton, hanem közforgalom elől el nem zárt magánúton (például hipermarketek, illetve benzinkutak parkolójában és szervizútján) is elkövethető.

5/b. A járművezetés ittas állapotban – az eddig tárgyalt közlekedési bűncselekményektől eltérően – alaki (immateriális) deliktum, így már a tettes járművezetésének megkezdésével befejezetté válik. A tényállás alkalmazásában akkor beszélhetünk a járművezetés megkezdéséről, amikor a tettes a járművet szerkezetének kezelésével, illetve gépeinek működtetésével álló helyzetéből elmozdítja.

A bűncselekmény kísérlete valósulhat meg például akkor, ha az ittas állapotban lévő tettes – a járművel való közlekedés szándékával – beindítja a gépi meghajtású jármű motorját, de a járművel még nem indul el (BH 1995. 382.).

49 Ld. ehhez a közúti baleset okozásának 5/a. pontjában írottakat.

6. A járművezetés ittas állapotban immateriális bűncselekmény, ezért az alapeseti tényállása nem tartalmaz eredményt.

7. A bűncselekmény minősített esetei baleset bekövetkezése esetén fordulhatnak elő. A minősített esetekben írt személyi sérüléssel vagy halál bekövetkezésével járó eredménynek – mint ahogy arra a Legfőbb Ügyészség a korábban kialakult bírói gyakorlatra is tekintettel felhívja a figyelmet – okozati összefüggésben kell állnia a tettes szeszes ital fogyasztásával (BH 2004. 349.).[50]

E körben mindenképpen megjegyzendő, hogy a minősített esetért való felelősség úgynevezett kétszeres okozatosságon alapul, ugyanis az okozati összefüggésnek mind a tettes ittas állapota és közlekedési szabályszegése, mind pedig az ittasságából fakadó szabályszegése és a másnak okozott biológiai sértő eredmény között fenn kell állnia. Dogmatikai szempontból az okozati kapcsolat első láncszeme – az ittasság és a szabályszegés közötti összefüggés – érdemel különös figyelmet. Ennek vizsgálatakor kétféle eredményre is juthat a jogalkalmazó. Egyrészt helyezkedhet arra az álláspontra, hogy a szabályszegéssel kapcsolatos okozati összefüggés csak akkor áll fenn, ha a járművezető tettes levegő-, illetőleg véralkohol-koncentrációja a baleset bekövetkezését megelőző időpontban (a közlekedési szabályszegés elkövetésekor) már meghaladta a 0,25 milligramm/liter, illetve 0,5 gramm/liter értéket. Másrészt azonban vélekedhet úgy is, hogy az ittasság abban az esetben is közlekedési szabályszegést eredményezhet, ha a járművezető levegő-, illetőleg véralkohol-koncentrációja – bár az annak előidézéséhez szükséges mennyiségű szeszes italt a vezetés megkezdése előtt elfogyasztotta – még nem haladta meg a 0,25 milligramm/liter, illetve 0,5 gramm/liter értéket. Itt az okozati összefüggés annak alapján állapítható meg, hogy a felszívódási szakaszban fennálló, és folyamatosan egyre intenzívebbé váló alkoholhatás mellett a tettes járművezetési képessége is egyre romlik.

A két álláspont közötti jogalkalmazói választáshoz álláspontunk szerint segítséget nyújthat annak belátása, hogy ugyan a 0,25 milligramm/liter vagy 0,5 gramm/liter érték feletti levegő-, illetőleg véralkohol-koncentráció melletti, tehát befolyásolt állapotban való járművezetés esetén kétséget kizáróan igen leromlik a járművezetői teljesítmény, és magassá válik a vezető hibájából (szabályszegéséből) fakadó baleset kockázata, azonban a fenti alkohol értékeknek az okozati összefüggés meglétéhez való megkövetelése egyfelől egyet jelentene azzal, hogy a jogalkalmazó – a jogalkotói szándéktól eltérő módon – egyenlőségjelet tesz az ittasság és a befolyásoltság közé; másfelől pedig míg a bűncselekmény személyi sérüléssel nem járó vétségénél az ittasság, addig a könnyű sérüléssel járó vétségnél vagy a

50 Ld. ehhez a Legfőbb Ügyészség Büntetőbírósági Ügyek Főosztályának BF. 72/2013/3. számú állásfoglalását.

bűntetti alakzatoknál pedig a befolyásoltság bizonyítását várnánk el a jogalkalmazótól.[51]

Arra figyelemmel, hogy a minősítő körülmények felsorolása a nyolc napon túli büntetőjogi gyógytartamot meghaladó súlyos sérüléssel indul, így a könnyű sérülés a gyakorlatban az alapeset keretei között – mint súlyosabb büntetés kiszabását megalapozó körülmény – bírálandó el. A bűncselekménynek mind az (1), mind a (3) bekezdésben írt tényállásához kapcsolódó minősített esetei – a közúti baleset okozását ide nem értve – annyiban térnek el az eddig elemzett közlekedési bűncselekményekétől, hogy mivel a járművezetés ittas állapotban bűncselekmény alapesete két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő vétség, ezért a legsúlyosabb minősítéshez kapcsolódó büntetési tétele (öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés) alacsonyabb, mint az eddig elemzett szándékos közlekedési bűncselekményeké. A minősítő körülményekkel kapcsolatos magyarázatot lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény 7. pontjánál.

A járművezetés ittas állapotban bűncselekménynek nincs privilegizált esete, ám szabálysértési alakzata van.[52] Az ittas vezetés szabálysértését az követi el, aki szeszes ital fogyasztásából származó alkohollal, azaz 0,50 gramm/liter ezrelék véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter ezrelék levegőalkohol-koncentrációnál kisebb vagy pontosan akkora értéket eredményező szeszesital-fogyasztásából származó alkohollal a szervezetében vasúti vagy légijárművet, gépi meghajtású vízijárművet, úszó munkagépet, illetve nem gépi meghajtású vízijárművet vezet. Figyelmet érdemel, hogy az akár gépi, akár nem gépi meghajtású közúti járművek bűncselekményi értékhatárt el nem érő alkoholértékkel való vezetése nem szabálysértést, hanem közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegést valósít meg.[53] A jogalkalmazás szempontjából érdekes helyzetet teremt a KRESZ 2012. augusztus 24. napjától hatályos 4. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezés, amely a bűncselekményi értékhatárt el nem érő alkoholértékkel nem főútvonalon kerékpározó kerékpárosok esetében a közigazgatási bírságolás szankcióját sem tartja fenn.

51 A megváltozott tényállás alkalmazása során is iránymutatásul szolgálhat a BH 2012. 215. és a BH 2013. 33. elvi jelentőségű megállapítása, amely szerint annak megítélése során, hogy a közlekedési baleset okozati összefüggésben állott-e az elkövető ittasságával, döntő jelentősége van az általa megvalósított, a közlekedési balesetet közvetlenül előidéző közlekedési szabályszegések jellegének. Köztudomású – és így bizonyítást nem igényel –, hogy az ittasság az érzékelési képességet korlátozza, a veszélyérzetet csökkenti. Az olyan jellegű közlekedési szabályszegések esetén tehát, amelyek erre utalnak, arra kell következtetést levonni, hogy a közlekedési szabályszegést, a közlekedési balesetet és annak eredményét az elkövető ittas járművezetése okozta.

52 Szabs. tv. 217. § a) pont.

53 A 156/2009. (VII. 29.) Korm.rendelet 11/D melléklete.

A járművezetés ittas állapotban bűncselekmény esetében kötelezően alkalmazandó szankció a járművezetéstől eltiltás büntetés. Ennek kiszabását a bíróság csak különös méltánylást érdemlő esetben mellőzheti.

8. A bűncselekmény elkövetési magatartása: a járművezetés folyamatos tevékenység, ezért az egyazon alkalommal elfogyasztott szeszes ital hatására kialakult ittas állapotban történő járművezetés – bármilyen okból és akárhányszor szakad is meg időlegesen a vezetés – nem folytatólagos, hanem folyamatos elkövetésű, egy rendbeli bűncselekmény megállapítását eredményezi (BH 1992. 155., BH 1992. 77.). Szintén egységként értékelendő az ittas állapotban előidézett balesetben több személynek sérülés okozása (BH 1982. 83.); a minősítést természetesen a legsúlyosabb sérülés határozza meg.

9/a. A járművezetés ittas állapotban vétségi alakzata alaki halmazatban áll a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény bűntetti alakzatával, ha az ittas állapotú járművezető tettes a más közlekedési ágazatban közlekedő járművön lévő személy (személyek) életét vagy testi épségét szándékosan veszélyezteti. A bűncselekmény vétségi alakzatának és a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése bűntettének alaki halmazata akkor állapítható meg, ha az ittas állapotú járművezető tettes annak a közlekedési ágazatnak – amelynek a szabályai irányadók rá – a hatókörében tartózkodó személy vagy személyek (például utasok) életét, testi épségét szándékosan veszélyezteti. Megközelítőleg ugyanez mondható el e bűncselekmény vétségi alakzatának és a közúti veszélyeztetés alapestének halmazatáról, azzal a különbséggel, hogy az ittas állapotú tettes közúti járművezető, és a közúti közlekedés valamely konkrét résztvevőjének (résztvevőinek) életét, testi épségét teszi ki közvetlen veszélynek. Az emberölés bűntettének vagy a testi sértés bűntettének, valamint a járművezetés ittas állapotban vétségi alakzatának halmazatával kapcsolatban fontos, hogy megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha az ittas állapotú járművezető tettesnek a más személynek való sérülés okozásakor legalább az eshetőleges szándéka kiterjed a testi sértés vagy a halál okozására. A járművezetés ittas állapotban vétségi alakzatának és a közúti baleset okozása vétségének alaki halmazata kizárólag akkor képzelhető el, ha a személyi sérüléssel járó közúti baleset okaként megjelölhető releváns közlekedési szabályszegés nem áll okozati összefüggésben a járművezető tettes ittas állapotával, azaz a tettes az ittas állapotától függetlenül követte el a szabályszegést (BH 1991. 303.). A vétségi alakzat természetesen állhat még alaki halmazatban a járművezetés bódult állapotban vétségi és a járművezetés tiltott átengedésének vétségi alakzatával, valamint a cserbenhagyás vétségével is. Jelen bűncselekmény bűntetti alakzata állhat alaki halmazatban a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény vétségi alakzatával is akkor, ha a legalább súlyos sérüléssel járó közlekedési balesetnek a

járművezető tettes ittasságával okozati összefüggésben álló közlekedési szabályszegés volt az oka, és a baleset más közlekedési ágazat közlekedésének biztonságát is veszélyeztette. A járművezetés ittas állapotban bűntettének és a segítségnyújtás elmulasztása bűntettének anyagi halmazatát kell megállapítani akkor, ha az ittas állapotú járművezető tettes az ittassága miatt bekövetezett közlekedési baleset után nem nyújt tőle elvárható segítséget a balesetben megsérült személynek.

9/b. A járművezetés ittas állapotban bűntetti alakzatának, illetve a nyílt törvényi tényállású emberölés vagy testi sértés bűntettének elhatárolásánál figyelmet érdemel, hogy a közlekedési bűncselekmény esetében a tettesnek a sérüléssel vagy a halál bekövetkezésével járó eredményre kizárólag a gondatlansága, az emberölés vagy a testi sértés bűntetténél pedig az egyenes vagy az eshetőleges szándéka terjed ki. A jelen bűncselekmény bűntettének és a közúti baleset okozása vétségének elhatárolásakor annak van jelentősége, hogy a legalább súlyos sérüléssel járó közúti baleset bekövetkezésének oka – a balesetet előidéző releváns KRESZ-szabályszegés – a járművezető tettes ittas állapotával okozati összefüggésben van-e, avagy sem (BH 1991. 303.).

Értelmező rendelkezések

240. § (1) A közúton elkövetett bűncselekményekre megállapított rendelkezéseket kell alkalmazni akkor is, ha a közúti járművezetésre vonatkozó szabályok megszegése nem közúton okoz legalább súlyos testi sértést vagy halált.
(2) A 233-235. § alkalmazásában nem tekinthetők közlekedési szabályoknak a gyalogosokra és az utasokra vonatkozó rendelkezések.
(3) A 236. és a 238. § alkalmazásában ittas állapotban lévő személy az, akinek a szervezetében 0,50 gramm/liter véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációnál nagyobb érték előidézésére alkalmas szeszes ital fogyasztásából származó alkohol van.[54]

A közlekedési bűncselekmények fejezetének — e fejezet bűncselekményeinek dogmatikai sajátosságaira tekintettel — önálló értelmező rendelkezései vannak.[55]

54 A (3) bekezdés szövegét a 2013. évi CLXXXVI. törvény 118.§ (4) bekezdése állapította meg, hatályos: 2014. január 1-jétől.

55 Kereszty Béla: *A magyar közlekedési büntetőjog kézikönyve*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005. 134–138.

A 240. § (1) bekezdésében foglaltak azokra közlekedési bűncselekményekre vonatkoznak, amelyeket közúti járművekkel, nem közúton követnek el. A közúti közlekedés forgalmi szabályait a KRESZ határozza meg, amelynek területi hatálya a jogszabály 1. §-a alapján Magyarország közútjaira és közforgalom elől el nem zárt magánútjaira terjed ki. Azonban vannak bizonyos, a közlekedés biztonsága szempontjából meghatározó és a járművek balesetmentes vezetéséhez olyan erővel tapadó szabályok, amelyek betartását olyan területeken (közforgalom elől elzárt magánúton, sőt nem úton) is indokolt a járművezetőktől megkövetelni, illetve a jogalkalmazó által elvárni, amelyekre a KRESZ hatálya nem terjed ki. Ezek a szabályok többek között a járművezetés általános személyi, illetőleg a járművek alapvető műszaki feltételeire, az elindulásra, a hátramenetre, a megfordulásra, az irányváltoztatásra, a követési távolságra, a sebesség megválasztására vonatkoznak. Az (1) bekezdés rendelkezése folytán az e szabályszegéseket közforgalom elől elzárt magánúton vagy nem úton elkövető és balesetet okozó járművezetők cselekménye — amennyiben a balesetben valaki legalább súlyos sérülést szenved — a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény, a közúti veszélyeztetés, a közúti baleset okozása, illetve a járművezetés ittas (vagy bódult) állapotban bűncselekmények valamelyike szerint minősül, és von maga után jogkövetkezményt.[56]

A 240. § (2) bekezdésében foglaltak alapján a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése, a közúti veszélyeztetés és a közúti baleset okozása bűncselekmények vonatkozásában az utasokra és gyalogosokra irányadó szabályokat nem tekintjük közlekedési szabályoknak, így a felsorolt bűncselekményeknek sem utasok, sem gyalogosok nem lehetnek a tettesei. Az általuk elkövetett és a bekövetkezett balesettel okozati összefüggésben lévő szabályszegések — az okozott eredmény súlyosságától függően — testi sértés vagy emberölés vétségeként minősülhetnek.[57] A fenti rendelkezés alkalmazása azonban nem akadálya annak, hogy az utas vagy a gyalogos a fenti bűncselekmények közül a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése bűntetti alakzata, illetve a közúti veszélyeztetés bűntette tettesének akár felbujtója, akár bűnsegédje lehessen.

A 240. § (3) bekezdése az ittasság — kizárólag e fejezetre vonatkozó — törvényi definícióját adja meg; az ezzel kapcsolatos tudnivalókat lásd a járművezetés ittas állapotban bűncselekmény magyarázatának 5/a. pontjánál.

56 Az út fogalmával kapcsolatban lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény magyarázatának 4. pontjánál. Fülöp Ágnes – Dr. Major Róbert: *A KRESZ értelmezése a joggyakorlatban.* (Második, hatályosított, bővített kiadás.) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 43–50.

57 Az utasok és a gyalogosok közúti közlekedés során tanúsítandó magatartására a KRESZ 21–23. §-ai tartalmaznak rendelkezéseket. Ld.: Fülöp–Major: *A KRESZ értelmezése a joggyakorlatban,* i. m. 61–63., 189–209.

XXXIII. FEJEZET

A KÖRNYEZET ÉS A TERMÉSZET ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Polt Péter

A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése

248. § (1) Aki
a) arra a célra hatóság által nem engedélyezett helyen hulladékot elhelyez,
b) engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve hulladékgazdálkodási tevékenységet, illetve hulladékkal más jogellenes tevékenységet végez,
bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt a hulladékról szóló törvény szerinti veszélyes hulladékra követik el.
(3) Aki a bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt az (1) bekezdésben meghatározott esetben egy évig, a (2) bekezdésben meghatározott esetben két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(4) E § alkalmazásában
a) hulladék: mindaz, amit a hulladékról szóló törvény hulladéknak minősít, ha alkalmas az emberi élet, testi épség, egészség, a föld, a víz, a levegő vagy azok összetevői, illetve élő szervezet egyedének veszélyeztetésére;
b) hulladékgazdálkodási tevékenység: a hulladéknak a hulladékról szóló törvényben meghatározott gyűjtése, begyűjtése, szállítása – ideértve az országba történő behozatalt, onnan történő kivitelt, valamint az azon történő átszállítást –, előkezelése, tárolása, hasznosítása, ártalmatlanítása.

BH 2001. 264.
Tanács 259/93/EK. rendelete, 2006/12/EK. irányelv
A hulladékról szóló 2012. évi CLXXV. törvény
A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény
A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
Az országhatárt átlépő hulladékszállításról szóló 180/2007. (VII. 03.) Korm. rendelet

A veszélyes hulladékkal kapcsolatos tevékenységek végzésének feltételeiről szóló 98/2001. (VI. 15.) Korm.rendelet
l'Erablière v. Belgium, Judgement of 24. February 2009. no. 49230/07
Öneryıldız v. Turkey, Judgement of 30. November 2004. no. 48939/99
Lopez Ostra v. Spain, Judgement of 09. December 1994. no. 16798/90

Bándi Gyula: *A hulladékgazdálkodás jogi szabályozásáról.* Magyar Közigazgatás, 5/1995. 301–308.
Gellér Balázs – Bárányos Bernadett: Mitől *hulladék a hulladék? Gondolatok a Btk. 281/A. § margójára.* Magyar Jog, 2011/5. 287–294.
Csák Csilla: *A hulladék fogalmának értelmezése az uniós ítélkezési gyakorlat alapján.* In: Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio juridica et politica. Tomus 29/2. 2011. 423–434.
Ligeti Miklós: *A környezetre veszélyes hulladék jogellenes elhelyezésének büntetőtörvényi tényállása.* Kriminológiai Tanulmányok 41. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2004. 194–216.
Marton Emőke: *A hulladékjog története és a szabályozás jelen helyzete Magyarországon.* Jogtudományi Közlöny, 2001/9. 369–379.
Bisschop, Lieselat: *Is it all gaing to waste? Illegal transport of e-waste in a European trade hub.* Springer Science Business Media s.v . 2012. 1–29.

Szövegtörténet

Az 1996. évi LII. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. módosításáról) iktatta be a Btk.-ba a környezetre veszélyes hulladék jogellenes elhelyezését. A bűncselekmény elkövetési magatartása a jogszabályban meghatározott engedély nélkül, illetve a jogszabályban vagy végrehajtható hatósági határozatban megállapított kötelezettség megszegésével történő gyűjtés, tárolás, kezelés, elhelyezés, illetve szállítás volt. A bűncselekmény megállapíthatóságának feltétele volt a veszélyeztető jellege, illetve a környezet szennyezése vagy abban történő elváltoztatások okozása. Önmagában az elhelyezés minősült bűncselekménynek, a robbanásveszélyes, gyúlékony és egészségre, illetve a környezetre veszélyes radioaktív anyagot tartalmazó hulladék esetében. A tényállás jelentősen átalakult a 2005. évi XCI. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. módosításáról) rendelkezése alapján. Ennek alapvető indoka az uniós csatlakozás, illetve az ebből folyó nemzetközi kötelezettségünk teljesítése volt. Az új szöveg lényegében megfelel a később megsemmisített 2003/80. IB tanácsi kerethatározat rendelkezéseinek.

A hulladékgazdálkodás rendjének megsértéséhez kapcsolhatók más európai uniós szabályok is, mint például a Tanács 259/93/EK. rendelete vagy a 2006/12/EK parlamenti és tanácsi irányelv.

Szövegmagyarázat

A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekmény **jogi tárgya** a környezet és természet védelméhez, a hulladékok káros hatásának elkerüléséhez fűződő társadalmi érdek. A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése tipikusan keretdiszpozíció, a keretet kitöltő legfontosabb jogszabály a 2012. évi CLXXV. törvény a hulladékról (Ht.), de fontos rendelkezések találhatók a Kvt.-ben, a Tvt.-ben, a 180/2007. (VII. 03.) Korm.rendeletben (az országhatárt átlépő hulladékszállításról), a 98/2001. (VI. 15.) Korm.rendeletben (a veszélyes hulladékkal kapcsolatos tevékenységek végzésének feltételeiről).

A bűncselekmény **elkövetési tárgya** a hulladék. Minősített eset viszont csak akkor állapítható meg, ha az elkövetési tárgy veszélyes hulladék.

A hulladék fogalmára a Ht. ad eligazítást. A 2. § (1) bekezdés 23.) pontja alapján hulladéknak minősül bármely tárgy vagy anyag, amelytől birtokosa megválik, megválni szándékozik, vagy megválni köteles. A Btk. leszűkíti az elkövetési tárgyak rendkívül széles kategóriáját. A (4) bekezdésben található értelmező rendelkezés szerint a paragrafus alkalmazásában hulladék mindaz, amit a hulladékról szóló törvény hulladéknak minősít, ha az alkalmas az emberi élet, testi épség, egészség, a föld, a víz, a levegő vagy azok összetevői, illetve élő szervezet egyedének veszélyeztetésére. Elegendő az alkalmasság, nem szükséges, hogy az adott hulladék ténylegesen veszélyeztesse a felsorolt elemeket. A veszélyes hulladék fogalmára ugyancsak a Ht. nyújt iránymutatást. A 2. § (1) bekezdés 48.) pontja szerint veszélyes hulladék az 1. számú mellékletben felsorolt veszélyességi jellemzők közül legalább eggyel rendelkező hulladék. A melléklet szerinti veszélyességi jellemzők a következők:

H 1 „Robbanásveszélyes";
H 2 „Oxidáló";
H 3-A „Tűzveszélyes":
H 3-B „Kevésbé tűzveszélyes";
H 4 „Irritáló vagy izgató"
H 5 „Ártalmas";
H 6 „Mérgező";
H 7 „Rákkeltő (karcinogén)"

H 8 „Maró”;
H 9 „Fertőző”
H 10 „Reprodukciót (szaporodást) károsító”
H 11 „Mutagén”;
H 12 Olyan hulladék, amely vízzel, levegővel vagy valamely savval érintkezve mérgező vagy erősen mérgező gázokat fejleszt;
H 13 „Érzékenységet okozó”;
H 14 „Környezetre veszélyes (ökotoxikus)”;
H 15 Hulladék, amely hajlamos arra, hogy belőle az ártalmatlanítást követően valamely formában – például kimosódás – a fent felsorolt tulajdonságok bármelyikével rendelkező anyag keletkezzen.

A veszélyes hulladékra a Büntető Törvénykönyv nem tartalmaz külön értelmező rendelkezést, ennek megfelelően a Ht.-beli fogalom alkalmazandó. Elsősorban ide tartoznak a hulladékjegyzékről szóló miniszteri rendeletben [16/2001. (VII. 18.) KöM rendelet] veszélyes hulladékként feltüntetett anyagok vagy tárgyak, de ezenkívül is lehetnek veszélyes hulladékok a környezetvédelmi hatóság megállapítása alapján. Minden ismeretlen összetételű és a hulladékjegyzékben nem szereplő anyagot vagy tárgyat veszélyességének megállapításáig veszélyes hulladéknak kell tekinteni [Ht. 55. § (2) bekezdés].

A bűncselekmény **elkövetési magatartása** a 248. § (1) bekezdés a) pontban meghatározott fordulatnál a hulladék elhelyezése, míg a b) pont esetében a hulladékgazdálkodási tevékenység, illetve más jogellenes tevékenység végzése. Az elhelyezés akkor tényállásszerű, ha a hatóság által erre a célra nem engedélyezett helyen történik. Elhelyezés alatt az adott helyre történő szállítást és tárolást kell érteni. A tárolás körülményei a bűncselekmény megvalósulása szempontjából nem relevánsak, a biztonságos tárolás sem mentesít a büntetőjogi felelősség alól. Az elhelyezés történhet ideiglenesen, meghatározott időre vagy akár véglegesen is. Az összegyűjtött hulladékot az arra rendszeresített gyűjtőhelyen – hulladékgyűjtő ponton, udvaron, munkahelyi és üzemi gyűjtőhelyen, át-, illetve visszavételi helyen lehet elhelyezni. Bármely más területen, így közterületen, magánterületen, védett természeti területen, erdőben a hulladék elhelyezés kimeríti a Btk. 248. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott törvényi tényállást.

A Btk. 248. § (1) bekezdés b) pontjában szabályozott hulladékgazdálkodási tevékenységre mint elkövetési magatartásra a törvény (4) bekezdés b) pontja legális definíciót ad. Eszerint hulladékgazdálkodási tevékenység a hulladéknak a hulladékról szóló törvényben meghatározott gyűjtése, begyűjtése, szállítása – ide értve az országba történő behozatalt, onnan történő kivitelt, valamint az azon történő

átszállítást –, előkezelése, tárolása, hasznosítása, ártalmatlanítása. E tevékenység kifejtése akkor tényállásszerű, ha engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve tanúsítják. A Ht. alapján a hulladékkezelési tevékenység – ha törvény, kormányrendelet, miniszteri rendelet ettől eltérően nem rendelkezik – kizárólag a környezetvédelmi hatóság engedélyével végezhető. Az engedély hiánya vagy a létező engedély kereteinek túllépése alapozza meg a büntetőjogi felelősségre vonást e fordulat tekintetében. Meg kell jegyezni, hogy veszélyes hulladékok kezelése kizárólag a környezetvédelmi hatóság engedélyével végezhető.

Nem minden hulladékkal összefüggő tevékenység végzése engedélyköteles, bizonyos tevékenységek a jogszabály tilalmánál fogva eleve jogellenesek. Nyilvánvalóan az ilyen magatartás is bűncselekményt valósít meg, erre vonatkozik a más jogellenes tevékenység végzése fordulat.

A hulladékgazdálkodás rendjének megsértését (eredetileg a környezetre veszélyes hulladék jogellenes elhelyezésének a bűntettét) valósítja meg a terhelt, akinek tudomása van arról, hogy az általa megvásárolt ingatlanon a termőtalajt szennyező, környezetvédelmi szempontból káros anyagok (veszélyes hulladékok) vannak, de ezek megsemmisítése iránt – a szerződésben vállalt kötelezettségének a megszegésével – nem tesz intézkedést, hanem azokat ismeretlen helyre szállítja (BH 2001.264.).

A bűncselekmény **alanya** bárki lehet. A 248. § (1) bekezdés b) pontja alatti elkövetési magatartások esetében az engedély kereteit túllépni tettesként csak olyan személy esetében lehet, aki rendelkezik engedéllyel. Ezért ennek a fordulatnak speciális alanya van. Részesség az általános szabályok szerint kapcsolódhat a tettességhez.

A bűncselekmény **szándékosan és gondatlanul is** elkövethető. A jogkövetkezmények tekintetében a törvény különbséget tesz gondatlan elkövetésnél is az alapeset és a minősített eset között.

A bűncselekmény **minősített esetét** valósítja meg az, aki az elkövetési magatartást veszélyes hulladékra nézve tanúsítja.

A bűncselekmény befejezett bármely elkövetési magatartás tanúsítása esetén. A befejezettséghez nem szükséges, hogy bekövetkezzen bármilyen sérelem vagy veszély. Megvalósulhat a bűncselekmény kísérlete is. Ugyanarra a hulladékra vonatkozó több elkövetési magatartás kifejtése nem keletkeztet **halmazatot**. Nem jön létre alaki halmazat a környezetkárosítás bűntettével sem.

Radioaktív anyaggal visszaélés

250. § (1) Aki veszélyes radioaktív anyagot engedély vagy bejelentés nélkül, illetve az engedély kereteit túllépve
a) előállít, tárol, elhelyez, szállít,
b) megszerez, birtokol, kezel, forgalomba hoz, feldolgoz vagy más módon felhasznál, tartásra nem jogosult személynek átad, ártalmatlanít, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít,
bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Aki a bűncselekményt bűnszövetségben követi el, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(3) Aki radioaktív anyaggal való visszaélésre irányuló előkészületet követ el, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(4) Aki az (1) bekezdésben[58] meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(5) E § alkalmazásában veszélyes radioaktív anyag: a természetben előforduló vagy mesterségesen előállított anyag, amelynek egy vagy több összetevője ionizáló sugárzást bocsát ki, és amely az emberi életre és egészségre, vagy az élő és élettelen környezetre veszélyes.
Az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény
Az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/NK (2008. XI. 19.) irányelve a környezet büntetőjogi védelméről
A 2007. évi XX. törvény a nukleáris terrorcselekmények visszaszorításáról szóló Nemzetközi Egyezmény kihirdetéséről
Az 1987. évi VIII. törvényerejű rendelet a nukleáris anyagok fizikai védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről
112/2011. (VII. 4.) Korm.rendelet

Vári Anna – Ferencz Zoltán: *Fordulatok és kérdőjelek a radioaktív hulladékok hazai kezelésében.* Társadalomkutatás, 2006/4. 469–492.
Lamm Vanda: *Az atomsorompó-szerződések és a nukleáris energia békés célokra való felhasználása.* In: Ünnepi kötet Szalay Gyula tiszteletére, 65. születésnapjára. SZIE, Győr, 2010. 340–351.
Kecskés Gábor: *The concepts of state respansibilityand liability in nuclear law.* Acta Juvidica Academiae Scientiarum Hungaricae. No. 2.

58 Módosította: Egyes törvényeknek a gyermekek védelme érdekében történő módosításáról szóló 2013. évi CCXLV. törvény 75. §-ának (2) bekezdése. Hatályba lépett: 2014. I. 1-jén.

Szövegtörténet

A bűncselekményt a korábbi visszaélés sugárzó anyaggal bűncselekmény helyett az 1996. évi LII. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. módosításáról) iktatta be a Btk.-ba. A 2005. évi XCI. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. módosításáról) bővítette az elkövetési magatartások körét. Ennek indokai a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2003/80/IB tanácsi kerethatározat 2. cikkének előírásai voltak. Újabb módosításokat állapított meg a Btk. módosítását tartalmazó 2007. évi XXVII. törvény, valamint a 2010. évi CLXI. törvény. A nemzetközi rendelkezéseken túl a bűncselekmény alapvető keretkitöltő jogszabálya az 1996. évi CXVI. törvény az atomenergiáról (Atv.).

Szövegmagyarázat

A bűncselekmény **jogi tárgya** az egészséges környezethez, a radioaktív sugárzás kockázata megszüntetéséhez, illetve csökkentéséhez fűződő társadalmi érdek. Az Atv. 4. §-a szerint: „atomenergiát csak oly módon szabad alkalmazni, hogy az ne károsítsa a társadalmilag elfogadható – más gazdasági tevékenységek során is szükségszerűen vállalt – kockázati szinten felül az emberi életet, a jelenlegi és jövő nemzedék egészségét, életfeltételeit, a környezetet és az anyagi javakat". Alapvető biztonsági célkitűzés az ember és környezet védelme az ionizáló sugárzás káros hatásaival szemben.

A bűncselekmény **elkövetési tárgya** a veszélyes radioaktív anyag. A Btk. értelmező rendelkezésese határozza meg ennek fogalmát. A 250. § (5) bekezdés szerint veszélyes radioaktív anyag: a természetben előforduló vagy mesterségesen előállított anyag, amelynek egy vagy több összetevője ionizáló sugárzást bocsát ki, és veszélyes az emberi élet és egészségre, vagy az élő és élettelen környezetre. Ez a meghatározás szűkíti az Atv. 2. §-a által adott definíciót. A bűncselekmény létrejöttéhez nem elegendő az ionizáló sugárzás kibocsátása, az is szükséges feltétel, hogy az emberi életre, egészségre, illetve a környezetre veszélyes legyen.

Az elkövetési magatartások a nemzetközi előírásoknak megfelelően vannak szabályozva a törvényi tényállásban. Az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/NK (2008. XI. 19.) irányelve a környezet büntetőjogi védelméről 3. cikk e) pontja szerint a tagállamok részéről bűncselekménynek kell minősíteni a jogellenesen és szándékosan vagy legalább súlyos gondatlanságból a nukleáris anyagok vagy más veszélyes radioaktív anyagok gyártását, feldolgozását, kezelését, használatát, tartását, tárolását, szállítását, behozatalát, kivitelét vagy ártalmatlanítását,

ha bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, vagy a levegő, a talaj vagy a víz minőségének, vagy az állatok vagy növények jelentős károsodását okozza vagy okozhatja a cselekmény. A törvényi tényállás megállapításának szempontjából azonban jelentőséggel bír a nukleáris terrorcselekmények visszaszorításáról szóló Nemzetközi Egyezmény, amelyet a 2007. évi XX. törvény hirdetett ki Magyarországon, valamint a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség kidolgozásában elfogadott és az 1987. évi VIII. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a nukleáris anyagok fizikai védelméről szóló egyezménynek, valamint ezen egyezmény módosításának.

A felsoroltakra tekintettel a Btk. a következő **elkövetési magatartásokat** szabályozza: a) előállítás, tárolás, elhelyezés, b) szállítás, megszerzés, birtoklás, kezelés, forgalomba hozatal, feldolgozás vagy más módon felhasználás, tartásra nem jogosult személynek átadás, ártalmatlanítás, az ország területére behozatal, onnan történő átszállítás. Valamennyi elkövetési magatartás akkor tényállásszerű, ha engedély vagy bejelentés nélkül, illetve az engedély kereteit túllépve tanúsítják. Az idézett irányelvből is kitűnik, hogy lehet jogszerű a radioaktív anyagokkal végzett tevékenység. A jogszerűséget alapozza meg az engedély vagy bejelentés. Ezek hiányában, illetve az engedély kereteit túllépve viselhet büntetőjogi felelősséget az elkövető. A legfontosabb engedélyező szerv az Országos Atomenergia Hivatal. A hivatal tevékenységére vonatkozó szabályokat a 112/2011. (VII. 4.) Korm.rendelet határozza meg.

Előállításnak minősül bármely olyan tevékenység, amelynek során veszélyes radioaktív anyag keletkezik.
Tárolás: a veszélyes radioaktív anyag raktározása, tartása.
Elhelyezés: a veszélyes radioaktív anyag meghatározott helyre történő lerakása.
Szállítás: a veszélyes radioaktív anyag egyik helyről a másikra történő transzportálása.
Megszerzés alatt a veszélyes radioaktív anyag birtokba vétele értendő.
A veszélyes radioaktív anyag birtoklása akkor valósul meg, ha azt az elkövető magánál, rendelkezése alatt tartja.
A tartásra nem jogosult személynek átadás, az ország területére behozatal, kivitel vagy azon átszállítás értelemszerű, külön magyarázatot nem igényel. A törvény a feldolgozáshoz köti még a más módon történő felhasználást, figyelemmel arra, hogy itt nem lehet teljes taxációt alkalmazni.

A törvény az elkövetési magatartásokat két csoportra bontja, figyelemmel arra, hogy az a) pont alatt szabályozott előállítást, tárolást, elhelyezést, szállítást a társadalomra veszélyesebb magatartásnak ítéli.

A bűncselekmény **alanya** bárki lehet, a tettesi és részesi magatartások az általános szabályok szerint alakulnak. Speciális alany, aki engedéllyel rendelkezik a tevékenység folytatására, ám az engedély kereteit túllépi. Ilyen esetben tettes csak az lehet, akinek engedélye van.

A bűncselekmény alapesete szándékosan és gondatlanul is elkövethető. Szándékosság esetében az egyenes szándék és az eshetőleges szándék is előfordulhat. A bűncselekmény minősített esete, azaz a bűnszövetségben történő elkövetés értelemszerűen csak szándékos lehet. A törvény a gondatlan elkövetést a korábbinál szélesebb körben rendeli büntetni. A 2012. évi C. törvény eredetileg csak a 250. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott elkövetési magatartások, azaz az előállítás, tárolás, elhelyezés, szállítás gondatlan változatát szabályozta. A 2013. évi CCXLV. törvény a gondatlan elkövetés lehetőségét kiterjesztette a megszerzésre, a birtoklásra, a kezelésre, forgalomba hozatalra, a feldolgozásra, a más módon felhasználásra, a tartásra nem jogosult személynek átadásra, az ártalmatlanítására, továbbá az ország területére behozására, kivitelére vagy átszállítására. A jogalkotó ezzel egyértelműen szigorította a radioaktív anyaggal visszaélés bűncselekményének törvényi tényállását.

A radioaktív anyaggal visszaélés bűncselekménye **immateriális** bűncselekmény, a magatartás tanúsításával befejezett. A befejezettséghez nem szükséges, hogy az emberi életre és egészségre vagy az élő és élettelen környezetre vonatkozó tényleges veszély bekövetkezzen. Bár alaki bűncselekményről van szó, **kísérlete lehetséges**. A jogalkotó a bűncselekmény veszélyességét azzal is kifejezésre juttatja, hogy a radioaktív anyaggal visszaélés előkészületét is büntetni rendeli.

A törvény a radioaktív anyaggal visszaélés bűncselekményének egy **minősített** esetét szabályozza. E szerint súlyosabban minősül a cselekmény, ha azt bűnszövetségben követik el. A bűnszövetség fogalmára a Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pontja tartalmaz értelmező rendelkezést.

Az elkövető által tanúsított több elkövetési magatartás ugyanarra a veszélyes radioaktív anyagra nem keletkeztet **halmazatot**. Ugyancsak nem állapítható meg halmazat a Btk. 322. §-ában szabályozott közveszély okozásával. Halmazatként értékelhető ugyanakkor, ha a radioaktív anyaggal visszaélés valamilyen, a Btk.-ban meghatározott eredményre vezet. Ilyen lehet a halál, a testi sérülés, betegség, esetenként a közvetlen veszély vagy veszély. A bűnösségi formákat, a lehetséges minősítést ilyenkor az eset körülményeinek megfelelően kell megállapítani.

Nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés

251. § (1) Aki engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve nukleáris létesítményt üzemeltet, bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt bűnszövetségben követi el, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(3) Aki nukleáris létesítmény üzemeltetésével való visszaélésre irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény
A nukleáris terrorcselekmények visszaszorításáról szóló, az ENSZ Közgyűlés 59/290. számú határozatával elfogadott Nemzetközi Egyezmény

Szilágyi János Ede: *Az atomenergia szabályozása*. In: Szilágyi János Ede (szerk.) Környezetjog: Tanulmányok a környezetjogi gondolkodás köréből. Novotni Alapitvány, Miskolc, 2010. 181–189.
Joyner, Christopher C.: *Countering nuclear terrorism: a conventional response*. European Journal of International Law, 2007/18. 225–251.

Szövegtörténet

A bűncselekményt a Btk. módosítást tartalmazó 1996. évi LII. törvény 2. §-a iktatta be a magyar jogrendszerbe, majd a szabályozást a 2007. évi XXVII. törvény módosította.

Szövegmagyarázat

A bűncselekmény **jogi tárgya** a környezet épségéhez, a nukleáris létesítmények biztonságos működéséhez fűződő társadalmi érdek. Az utóbbi harminc évben világszerte egyre több nukleáris létesítmény üzemel. Az e létesítményekben lezajló magfizikai és magkémiai folyamatok fokozott veszélyt jelentenek az élő és élettelen környezetre egyaránt. Ezért kiemelt figyelmet kell fordítani e létesítmények szabályszerű, biztonságos működésére. Magyarországon a nukleáris létesítményre vonatkozó legfontosabb szabályokat az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény (Atv.) tartalmazza.

A bűncselekmény **elkövetési tárgya** a nukleáris létesítmény. Az Atv 2. § 7. pontja szerint nukleáris létesítménynek minősül a dúsító üzem, nukleáris üzemanyagot gyártó üzem, atomerőmű, újrafeldolgozó üzem, kutatóreaktor, oktatóreaktor, nukleáris kritikus és más neutronsokszorozás célját szolgáló rendszer, friss és kiégett üzemanyag tárolására szolgáló létesítmény. Ezenkívül az Atv. kiterjeszti ezt a fogalmat a nukleáris létesítményekhez közvetlenül kapcsolódó, ugyanazon a telephelyen található radioaktív hulladék tárolására szolgáló létesítményekre, amennyiben külön létesítménynek minősülnek.

A bűncselekmény **elkövetési magatartása** a nukleáris létesítmény engedély nélküli vagy az engedély kereteit túllépő üzemeltetése. A szabályszerű engedéllyel történő üzemeltetés nem bűncselekmény. Az engedélyek kiadása az atomenergia felügyeleti szerv hatáskörébe tartozik. Az Atv. 17. § (2) bekezdés 1.) pontja szerint a nukleáris létesítmény telepítéséhez, létesítéséhez, bővítéséhez, üzembe helyezéséhez, üzemeltetéséhez, tervezett üzemidején túli üzemeltetéséhez, üzemen kívül helyezéséhez, megszüntetéséhez szükséges nukleáris biztonsági engedélyezés. Ezenkívül engedély szükséges még például a nukleáris létesítményekkel összefüggő építményekre; a nukleáris rendszer tervezésével, gyártásával, szerelésével, üzembe helyezésével kapcsolatos biztonsági körülményekre; a balesetelhárítási intézkedési tervekre és még számos más, a nukleáris létesítmény működéséhez kapcsolható körülményre. A legfontosabb engedélyezési szakhatóság az Országos Atomenergia Hivatal.

A bűncselekmény **alanya** bárki lehet. Az engedély kereteit csak az engedélyes lépheti túl, ezért e fordulat esetében az alany tettesként az engedéllyel rendelkező személy. Részesi magatartások az általános szabályok szerint kapcsolódhatnak az elkövetéshez.

A bűncselekmény **csak szándékosan** követhető el. Elképzelhető egyenes és eshetőleges szándékkal történő megvalósítása is. Az elkövetőnek tisztában kell lennie a létesítmény nukleáris jellegével.

A bűncselekmény **befejezett** a nukleáris létesítmény üzemeltetésével. A tényleges működés időtartama nem releváns, fogalmilag a kísérlet nem kizárt. A bűncselekmény társadalomra veszélyességére tekintettel a 251. § (3) bekezdése büntetni rendeli az előkészületi magatartást is.

Az **előkészület** büntetendővé tétele nemzetközi kötelezettség. A nukleáris terrorcselekmények visszaszorításáról szóló, az ENSZ Közgyűlés 59/290. számú határozatával elfogadott Nemzetközi Egyezmény – melyet Magyarországon a

2007. évi XX. törvénnyel hirdettek ki – írja elő az előkészület büntetni rendeltségét. Ezt a kötelezettséget a 2007. évi XXVII. törvény iktatta be a Btk.-ba.

A nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés bűncselekményének a **minősített** esete is büntetendő. A minősítő körülmény a bűnszövetségben elkövetés. A bűnszövetség fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdés 2.) pontja határozza meg.

Atomenergia alkalmazásával visszaélés

252. § (1) Aki az atomenergia alkalmazásához szükséges engedély megszerzése érdekében a döntésre jogosult szervet vagy személyt megtéveszti, bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Aki az atomenergia alkalmazásával kapcsolatos bejelentési kötelezettségét elmulasztja, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény
Az atomenergia alkalmazási körébe tartozó egyes anyagok, berendezések és létesítmények tulajdonjoga megszerzésének speciális feltételeiről, valamint birtoklásuk, üzemben tartásuk bejelentésének rendjéről szóló 72/2000. (V.19.) Korm. rendelet

Lamm Vanda: *Huszonöt évvel Csernobil után. A nukleáris károkért való nemzetközi felelősségi szabályozás fejlődése.* Magyar Tudomány, 2011/6. 694–702.
Ördögh József: *Az atomenergia békés alkalmazásával kapcsolatos nemzetközi egyezmények.* Debreceni Szemle, 1997/3-4. 330–338.

Szövegtörténet

Az atomenergia alkalmazásával visszaélés bűncselekményét a Büntető Törvénykönyv módosításáról szóló 1996. évi LII. törvény 3. §-a iktatta be a Büntető Törvénykönyvbe.

Szövegmagyarázat

A bűncselekmény **jogi tárgya** a környezeti biztonság, ezen belül az atomenergia biztonságos, jogszabályok által meghatározott rendben történő felhasználásához

fűződő társadalmi érdek. A tényállás legfontosabb háttérjogszabálya az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény (Atv.). A törvény értelmében atomenergiát csak oly módon szabad alkalmazni, hogy az ne károsítsa a társadalmilag elfogadható kockázati szinten felül az emberi életet, a jelenlegi és jövő nemzedékek egészségét, életfeltételeit, a környezetet és az anyagi javakat. [4. § (1) bekezdés]. Az atomenergia alkalmazása során a biztonságnak minden más szemponttal szemben elsőbbsége van.

A törvényi tényállás az atomenergia pusztító hatására figyelemmel előrehozza a büntetőjogi védettséget. Az atomenergia szabályos felhasználásához engedély szükséges. Az engedélyek alapvető fajtáit az Atv. a 17. §-ban határozza meg. Így többek között engedély szükséges:
- a nukleáris létesítmény telepítéséhez, létesítéséhez, bővítéséhez, üzembe helyezéséhez, üzemeltetéséhez, megszüntetéséhez;
- nukleáris létesítményekkel összefüggő építmények létesítéséhez;
- tervezéssel, gyártással, szereléssel, üzembe helyezéssel, üzemeltetéssel, beszerzéssel kapcsolatos biztonsági előírásokhoz;
- atomerőmű blokkjainak főjavítását követő újraindításhoz;
- szerelési, kivitelezési technológiákhoz stb.

Az engedélyezés többszintű tevékenység eredménye. Az atomenergia megfelelő és biztonságos alkalmazásának irányítása és felügyelete a kormány hatáskörébe tartozik. A végrehajtási feladatokról elsősorban az Országos Atomenergia Hivatal mint az atomenergia felügyeleti szerv, valamint több minisztérium, miniszter gondoskodik [1996. évi CXVI. törvény 20. § (1) bekezdés, 22. §, 26. § és 28. §].

A bűncselekmény **elkövetési magatartásai** a következők.

a) Az atomenergia biztonságos felhasználását az engedély csak akkor biztosíthatja, ha valós adatokon alapul. A megtévesztéssel valótlan tények vannak feltüntetve valósként. Ez az elkövetési magatartás a csaláshoz hasonlít. A törvényi tényállás nem követeli meg, hogy a megtévesztés lényeges tény tekintetében történjen. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy az engedély szempontjából releváns ténynek kell lennie, amely kapcsolódik az engedélyezési eljárás tárgyához.

b) A bejelentési kötelezettség elmulasztása tiszta mulasztásos bűncselekménynek minősül. A bejelentési kötelezettség jogszabályon kell, hogy alapuljon. Az Atv. 45. § (1) bekezdése szerint az atomenergia alkalmazója minden rendkívüli eseményt, illetve személyi sugársérüléssel járó balesetet a hatósági előírásoknak megfelelően késedelem nélkül jelenteni köteles a területileg

illetékes polgármesternek, az egészségügyi államigazgatási szervnek, a Magyar Honvédség alakulatai és intézményei esetében a katonai egészségügyi államigazgatási szervnek, a rendőrségnek és az atomenergia-felügyeleti szervnek, továbbá a környezet szennyeződése esetén a környezetvédelmi hatóságnak és az élelmiszerlánc-felügyeleti szervnek, termőföld-szennyezés esetén a talajvédelmi hatóságnak, vízszennyeződés esetén a környezetvédelmi igazgatási szervnek és a vízügyi igazgatási szervnek, valamint tájékoztatás céljából a nukleáris baleset elhárítására jogszabály alapján kijelölt szerveknek. Ha a rendkívüli esemény levegőszennyeződést is okoz, az atomenergia alkalmazója értesíteni köteles az állami meteorológiai szolgálatot is. Nukleáris létesítmények esetében a rendkívüli események jelentési kötelezettségét a már felsoroltakon kívül az atomenergia felügyeleti szerv határozza meg. A hatóságok a rendkívüli eseményről, ha azt nem az atomenergia alkalmazója jelentette, kötelesek a többi illetékes hatóságot értesíteni.

További ilyen kötelezettséget állapít meg például az atomenergia alkalmazási körébe tartozó egyes anyagok, berendezések és létesítmények tulajdonjoga megszerzésének speciális feltételeiről, valamint birtoklásuk, üzemben tartásuk bejelentésének rendjéről szóló 72/2000. (V. 19.) Korm.rendelet.

A bűncselekménynek **nincs elkövetési tárgya**. Az (1) bekezdés alá eső elkövetési magatartás esetén a megtévesztett szerv vagy személy a döntésre jogosult lehet csak.

A bűncselekmény az (1) bekezdés esetében, ha a megtévesztéssel befejezett, **eredményt** a tényállást nem tartalmaz. A befejezettséghez nem szükséges tehát az engedély megadása. A (2) bekezdés esetén a kötelezettség elmulasztása jelenti a cselekmény befejezettségét. E fordulat esetében a kísérlet fogalmilag kizárt.

A bűncselekmény **alanya** bárki lehet. A (2) bekezdés szerinti elkövetési magatartást ugyanakkor tettesként csak az valósíthatja meg, akit bejelentési kötelezettség terhel. A részesség mindkét elkövetési magatartás esetében az általános szabályok szerint alakul.

A bűncselekmény **csak szándékosan** követhető el. A (2) bekezdésben szabályozott elkövetési magatartás célzatos, az elkövető célja a szükséges engedély megszerzése, ezért ez a fordulat kizárólag egyenes szándékkal valósítható meg.

Kitiltás

253. § A környezetkárosítás, a természetkárosítás, az orvvadászat, az orvhalászat, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése és a tiltott állatviadal szervezése elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

A kitiltás büntetés a megelőzést szolgáló fontos büntetőjogi szankció. A törvény a fejezetben szereplő bűncselekmények közül a környezetkárosítás, a természetkárosítás, az orvvadászat, az orvhalászat, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése és a tiltott állatviadal szervezése esetén teszi lehetővé ennek a büntetésnek az alkalmazását. A kitiltásra akkor van lehetőség, ha az elkövető ott tartózkodása a közérdeket veszélyezteti.

A kitiltás feltételeit a Btk. 57. §-a szabályozza.

XXIV. FEJEZET
AZ ÁLLAM ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Gál István László

Kémkedés az Európai Unió intézményei ellen

261/A. § A 261. § szerint büntetendő, aki az Európai Unión kívüli harmadik állam részére az Európai Parlament, az Európai Bizottság vagy az Európai Unió Tanácsa ellen hírszerző tevékenységet folytat.

A bűncselekmény rövid jellemzése

A bűncselekmény a kémkedés egyik speciális alakzatát szabályozza, tényállásának elemzése kapcsán mindenben a 261. §-ra támaszkodhatunk. Néhány megjegyzést azonban kell tennünk:

1. A bűncselekmény tényállása úgynevezett utaló diszpozíciót tartalmaz, vagyis visszautal a 261. §-ra, így vonatkoznak rá az ott szabályozott minősített eset, büntethetőséget megszüntető ok, és ennek is büntetendő az előkészülete.

2. A bűncselekmény jogi tárgya speciális: az Európai Parlament, az Európai Bizottság és az Európai Unió Tanácsa érdekeit védi.

Az Európai Parlament az Európai Unió parlamentáris szerve, amelyet az EU állampolgárai közvetlenül választanak, öt éves időtartamra. Az Európai Unió Tanácsával együtt az EU egyik legfontosabb jogalkotó intézménye, emellett kiemelkedő szerepe van a többi intézmény demokratikus ellenőrzésében is. Üléseit Strasbourgban és Brüsszelben tartja.

Az Európai Bizottság az Európai Unió egyik legfontosabb intézménye, az EU egészének érdekeit képviseli és támogatja. Új európai jogszabályokra vonatkozó javaslatokat szövegez, emellett az uniós politikák végrehajtásával és az uniós források elköltésével kapcsolatos mindennapi feladatokat irányítja.

Az Európai Unió Tanácsa az Európai Parlamenttel közösen alkotja az Európai Unió (EU) jogalkotó szervét. Állandó tagjai nincsenek, a tagállamok kormányai

az egyes szakpolitikákhoz kapcsolódó feladatok ellátására miniszteri szinten képviseltetik magukat benne. Székhelye Brüsszel (azonban meghatározott időközönként Luxembourgban ül össze).

3. Speciális tényállási elem a passzív alany: az Európai Parlament, az Európai Bizottság és az Európai Unió Tanácsa. Emellett a tényállásszerűséghez az is kell, hogy a hírszerző tevékenységet EU-n kívüli harmadik állam részére folytassák.

4. Álláspontunk szerint a bűncselekmény az eltérő jogi tárgy miatt nem áll látszólagos alaki halmazatban a kémkedéssel.

A szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedés

262. § A 261. § szerint büntetendő, aki a kémkedést Magyarország vagy a kölcsönös katonai segítségnyújtás kötelezettségét tartalmazó hatályos nemzetközi szerződés szerint Magyarországgal szövetséges állam területén, szövetséges fegyveres erő ellen követi el.

A bűncselekmény rövid jellemzése

A bűncselekmény a kémkedés egyik speciális alakzatát szabályozza, tényállásának elemzése kapcsán mindenben a 261. §-ra támaszkodhatunk, hasonlóan a Kémkedés az Európai Unió intézményei ellen bűncselekmény elemzéséhez. Néhány megjegyzést itt is kell tennünk:

1. A bűncselekmény tényállása itt is utaló diszpozíciót tartalmaz, vagyis visszautal a 261. §-ra, így vonatkozik rá az ott szabályozott minősített eset, büntethetőséget megszüntető ok és ennek is büntetendő az előkészülete. (Talán célszerű lett volna a 261/A. §-ban szabályozott bűncselekménnyel összevonnia a jogalkotónak.)

2. A bűncselekmény jogi tárgya speciális: Magyarország és a vele szövetséges (NATO-tag) állam katonai érdeke. Magyarország az 1999. évi I. törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel csatlakozott a NATO-hoz. Ezen csatlakozási szerződés talán legfontosabb pontja az 5. Cikk, amely kimondja:

„A Felek megegyeznek abban, hogy az egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek; és ennélfogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás bekövetkezik, mindegyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. Cikke

által elismert egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva, támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Felekkel egyetértésben, azonnal megteszi azokat az intézkedéseket, ideértve a fegyveres erő alkalmazását is, amelyeket a békének és biztonságnak az észak-atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart."

3. Speciális tényállási elem az elkövetés helye, illetve a passzív alany. Az elkövetés helye Magyarország vagy a kölcsönös katonai segítségnyújtás kötelezettségét tartalmazó hatályos nemzetközi szerződés szerint Magyarországgal szövetséges állam területe. A passzív alany is speciális: a szövetséges fegyveres erő. Ennek a fogalmával kapcsolatban a Btk. 459. § (3) bekezdése ad eligazítást:

Ahol e törvény szövetséges fegyveres erőt, külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenységet, békefenntartást vagy humanitárius műveletet említ, azon a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló törvényben meghatározott fogalmakat kell érteni.

4. A Btk. területi és személyi hatályáról szóló 3. § (2) bekezdés a) pont ab) alpontja alapján ez a bűncselekmény nem magyar területen történő elkövetés esetén csak akkor büntethető, ha magyar állampolgár követi el, vagy amennyiben nem magyar állampolgár az elkövető, de az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő ez a cselekmény.

5. A bűncselekmény látszólagos alaki halmazatban állhat a kémkedéssel, ilyenkor a specialitás elve alapján csak a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedést lehet megállapítani.

Állam elleni bűncselekmény feljelentésének elmulasztása

263. § (1) Aki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása, alkotmányos rend elleni szervezkedés, lázadás, rombolás, hazaárulás, hűtlenség, az ellenség támogatása, kémkedés, szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedés, kémkedés az Európai Unió intézményei ellen készül, vagy még le nem leplezett ilyen bűncselekményt követtek el, és erről a hatóságnak vagy az állam illetékes szervének, mihelyt teheti, nem tesz feljelentést, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Az állam elleni bűncselekmény feljelentésének elmulasztása miatt az elkövető hozzátartozója nem büntethető.

A bűncselekmény rövid jellemzése

A Btk. 263. §-ában szabályozott állam elleni bűncselekmény feljelentésének elmulasztása tiszta mulasztási bűncselekmény. Jogi tárgya megegyezik az állam elleni bűncselekmények jogi tárgyainak összességével, vagyis Magyarország Alaptörvény szerinti állami rendje, külső és belső biztonsága.

Az állam elleni bűncselekmények kiemelt tárgyi súlyára tekintettel a törvény valamennyivel kapcsolatban előírja a feljelentési kötelezettséget. Feljelenteni a készülő (vagyis előkészületi szakban lévő) vagy a még le nem leplezett (tehát vagy megkísérelt vagy befejezett, vagyis elkövetett, de a hatóság tudomására még nem jutott) állam elleni bűncselekményt kell, amennyiben az elkövető nem hozzátartozó.[59]

A tudomás származhat közvetlen észlelésen, az alapcselekmény elkövetőjének vagy más személynek a közléséből, illetve egyéb forrásból is. A tudomás hitelt érdemlősége olyan ténykérdés, amelyet csak az eset összes körülményeit és az elkövető személyét is figyelembe véve lehet megállapítani.

A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, csak szándékosan követhető el. Kísérlete fogalmilag kizárt, az elkövető — amennyiben azonnal nem tesz feljelentést a hitelt érdemlő tudomásszerzést követően — a bűncselekmény befejezett alakzatát követi el tettesként.

A törvény itt is tartalmaz egy speciális büntethetőséget kizáró okot. Az állam elleni bűncselekmény elkövetőjének a hozzátartozója nem büntethető a feljelentési kötelezettség elmulasztása miatt.

Hozzátartozó a Btk. 459. § 14. pontja értelmében:

a) az egyenes ágbeli rokon és ennek házastársa vagy élettársa,
b) az örökbefogadó és a nevelőszülő (ideértve az együtt élő mostohaszülőt is), az örökbe fogadott és a nevelt gyermek (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is),
c) a testvér és a testvér házastársa vagy élettársa,
d) a házastárs, az élettárs,
e) a házastárs vagy az élettárs egyenes ágbeli rokona és testvére.

59 Megjegyezzük, hogy ettől eltérő álláspont szerint a készülő bűncselekmény az előkészület mellett a kísérletet is magában foglalja (ld. például: Belovics–Molnár–Sinku: *Büntetőjog II. a 2012. évi C törvény alapján,* 350.). A kérdésnek azonban a bűncselekmény megállapítása szempontjából nincsen gyakorlati jelentősége.

XXVI. FEJEZET

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS ELLENI BŰNCSELEMÉNYEK

Dr. Csák Zsolt

Fogolyszökés

283. § (1) Aki a büntetőeljárás alatt, illetve a szabadságvesztés vagy az elzárás végrehajtása során a hatóság őrizetéből megszökik, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Aki abból a célból, hogy az ellene folytatott büntetőeljárás alól oly módon vonja ki magát, hogy a lakhelyelhagyási tilalom tartama alatt a számára kijelölt területet, körzetet, vagy a házi őrizet tartama alatt a kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet a házi őrizet szabályainak megszegésével elhagyja, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(3) A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, ha az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása során a részére engedélyezett büntetés félbeszakítás, eltávozás, rövid tartamú eltávozás vagy kimaradás tartamának elteltével abból a célból nem tér vissza, hogy a büntetés végrehajtása alól kivonja magát.
(4) Korlátlanul enyhíthető a fogolyszökés elkövetőjének büntetése, ha - mielőtt tartózkodási helye a hatóság tudomására jutna - önként feladja magát.

Bv. tvr., 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet; BH 1996. 10., BH 1995. 620., BH 1995. 550., BH 1992. 219., BH 1991. 460.

Szövegtörténet

A törvény összességében átveszi az 1978. évi IV. számú törvény 245. §-ának rendelkezéseit. Pontosabban fogalmaz ugyanakkor a lakhelyelhagyási tilalom és a házi őrizet tekintetében, amikor rögzíti, hogy a cselekmény akkor büntetendő, ha a lakhelyelhagyási tilalom vagy a házi őrizet szabályait az elkövető azért sérti meg, hogy az eljárás alól véglegesen kivonja magát.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény **jogi tárgya** egyrészt az igazságszolgáltatás rendje, másrészt pedig a szabadságelvonással járó büntetések és kényszerintézkedések zavartalan, biztonságos végrehajtásához fűződő érdek.

2. A fogolyszökés bűncselekményét **tettesként** az követi el, akivel szemben szabadságelvonással járó büntetést – szabadságvesztést vagy elzárást –, illetőleg személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedést alkalmaznak a büntetőeljárás során. Ilyennek minősülhet az őrizet, az előzetes letartóztatás, a kiadatási és átadási letartóztatás, valamint az ideiglenes kényszergyógykezelés.

A Bv. tvr. 9. §-ának (2) bekezdése alapján pedig a szabadságvesztés ideiglenes foganatba vétele is a szabadságvesztés körében értelmezendő.

Értelemszerű, hogy a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedés hatálya alatt elkövetett fogolyszökés tettese csak az a személy lehet, akivel szemben folyamatban lévő büntetőeljárás során alkalmazták az intézkedést. Szabadságvesztés és elzárás esetében pedig az, akit jogerősen elítéltek a tényállásban meghatározott büntetésre.

Az előzetes letartóztatás, illetve a szabadságvesztés végrehajtása során a hatósági őrizet a fogoly személyére szóló egyéniesített joghátrány, ezért a fogolyszökés bűntettét a fogoly önálló tettesként valósítja meg akkor is, ha más foglyokkal együtt határozza el és viszi véghez a szökési cselekményt (BH 1995. 620.).

Részesként felelnek azok, akik nem állnak büntetőeljárás, illetőleg jogerősen kiszabott szabadságvesztés vagy elzárás hatálya alatt, és így valósítanak meg felbujtói vagy bűnsegédi magatartást.

A fogolyszökés **szándékos** bűncselekmény. A 283. § (2) és (3) bekezdése célzatot is tartalmaz, a kényszerintézkedés, illetőleg a szabadságvesztés hatálya alóli végleges kivonás szándékát. A törvényi tényállás ezért ezen két esetben kizárólag egyenes szándékkal valósítható meg. Az (1) bekezdésben foglalt elkövetés eshetőleges szándékkal is megvalósulhat.

3. Az **elkövetési magatartás** lényegében három cselekményt foglal magában:

a) Az első eset akkor minősül bűncselekménynek, ha a terhelt a büntetőeljárás alatt, illetőleg a szabadságvesztés vagy elzárás végrehajtása során szökik meg a hatóság őrizetéből. Az elkövetési magatartások közül ennek a legkiemelkedőbb a tárgyi súlya, és a jogalkotó ehhez fűzi a legsúlyosabb büntetési tételt is.

A tényállás összefoglalóan jelöli meg a hatóság őrizetét. Ezen a büntetőeljárás során alkalmazott szabadságelvonás értendő. A jogintézmény megítéléséhez irányadó rendelkezéseket tartalmaz a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás

végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet, amely meghatározza az őrzés fogalmát. Eszerint őrzésnek minősül az elítélt meghatározott helyen való tartása, életének és testi épségének a megóvására az intézet és az ahhoz tartozó létesítmények, illetve területek védelmére irányuló tevékenység, amelyet jogszabály alapján rendszeresített fegyverrel, illetve technikai eszközökkel vagy szolgálati kutyával látnak el.

Az őrizetnek mindig ténylegesen meg kell valósulnia. Ily módon nem valósul meg fogolyszökés, ha a bíróság kihirdeti az előzetes letartóztatásáról szóló végzést, azonban még a büntetés-végrehajtási őr vagy rendőr megérkezése előtt a terhelt önkényesen eltávozik.

Ezzel szemben ugyanakkor a várható szabadulására tekintettel átmeneti csoportba helyezett és külső munkahelyen foglalkoztatott továbbra is a bv. intézet felügyelete alatt áll, ezért ha a hatóság őrizetéből eltávozik, megvalósítja a fogolyszökés bűntettét (BH 1996. 10.).

A 283. § (1) bekezdése egyértelműen meghatározza, hogy a bűncselekményt kizárólag a büntetőeljárás alatt, illetve a szabadságvesztés vagy az elzárás végrehajtása során valósulhat meg. Büntetőeljárásról a nyomozás elrendelésétől vagy halaszthatatlan nyomozati cselekményektől a jogerős ítélet kihirdetéséig beszélünk. A szabadságvesztés és az elzárás végrehajtása pedig akkor kezdődik, mikor a fenti büntetéseket ténylegesen foganatba is veszik.

A büntetőeljárás alatti őrizet – a szabadságvesztésen vagy az elzáráson kívül – az őrizetbe vétel, az előzetes letartóztatás és a kiadatási letartóztatás, az átadási letartóztatás, illetve az ideiglenes kényszergyógykezelés. A tényállás ezen részébe nem vonhatók be a személyi szabadságot más módon korlátozó kényszerintézkedések, így a lakhelyelhagyási tilalom, a házi őrizet vagy az elmeállapot megfigyelése.

Más hatósági döntések is érinthetik a személyi szabadságot. Ilyen lehet az idegenrendészeti őrizet, illetve közigazgatási vagy polgári bíróság döntése, mint például az elmebetegek vagy az alkoholisták intézeti gyógykezelésének elrendelése. Ezek azonban a fogolyszökés szempontjából nem elemei a tényállásnak. Ugyancsak nem valósul meg fogolyszökés, ha valaki a rendőrség által alkalmazott elfogás, illetőleg előállítás során szökik meg a „hatóság őrizetéből".

A törvény egyértelművé teszi, hogy az eljárás jogerős befejezését követően kizárólag a szabadságvesztés vagy az elzárás esetén valósulhat meg a bűncselekmény. Ily módon a szabadságvesztés ideiglenes foganatba vétele, közérdekű munka, kényszergyógykezelés és javító intézeti nevelés esetén nem valósulhat meg a bűncselekmény.

A fogolyszökés megállapíthatósága szempontjából annak a törvényben szabályozott jogi helyzetnek van jelentősége, amelynek hatálya alatt az elkövető áll. A törvény ezért nem határozza meg azt a tényleges helyet, amely esetében a

fogolyszökés megvalósulhat. Ez alatt az előzőek szerint érintett őrzésre kijelölt helyet kell tekinteni. Ilyennek minősülhet a büntetés-végrehajtási intézet, a hatóság épülete, illetőleg a foglyokat szállító jármű.

b) Külön elkövetési magatartás meghatározásával enyhébben büntetendő, ha az elkövető a lakhelyelhagyási tilalom tartama alatt a számára kijelölt területet, körzetet vagy a házi őrizet tartama alatt a kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet hagyja el. Minden esetben bűncselekményt valósít meg, ha az elkövető a kényszerintézkedésekkel kijelölt helyet, területet elhagyja. Nem szükséges a végleges elhagyása céljából történő eltávozás, aki bármilyen időtartamra és bármilyen célból elhagyja a kijelölt területet, bűncselekményt követ el. Házi őrizet esetére írja elő a törvény feltételként, hogy az elkövetési magatartás a kényszerintézkedés szabályainak megszegésével valósul meg. Minden más esetben a Be. 139. §-ának (1) bekezdésében foglalt intézkedések (rendbírság, súlyosabb kényszerintézkedés) alkalmazható.

Szemben az előző pontban foglaltakkal, a cselekmény nem a tényleges foganatosítás hatályától kezdve követhető el, hanem a bíróság határozatának közlésétől. A fogolyszökés tehát akkor is megvalósul, ha a terhelt – például házi őrizet esetén – nem foglalja el a kijelölt lakást, illetőleg ahhoz tartozó bekerített helyet.

c) A harmadik elkövetési magatartás a fogolyszökés privilegizált esetét foglalja magában. Ez akkor valósul meg, ha fogva tartásból jogszerűen távozó elítélt abból a célból nem tér vissza a büntetés-végrehajtási intézménybe, hogy magát a végrehajtás alól kivonja. A törvény megfogalmazása egyértelművé teszi, hogy ezen cselekmény kizárólag szabadságvesztés végrehajtása során valósítható meg.

Az előzőekben foglaltak szerint a cselekmény csak akkor tényállásszerű, ha terhelt szándéka célzatos, azaz azért nem tér vissza a részére engedélyezett büntetés félbeszakítás, eltávozás, rövid tartamú eltávozás vagy kimaradás tartamának leteltével a büntetés-végrehajtási intézetbe, hogy a büntetés végrehajtása alól kivonja magát.

A célzatra figyelemmel nem valósul meg bűncselekmény, ha a terhelt csupán késve érkezik vissza a büntetés-végrehajtási intézetbe. Amennyiben pedig a terhelt elfogás útján kerül kézre, bizonyítás kérdése lesz a célzat.

A bűncselekmény az első bekezdés esetében akkor válik befejezetté, ha a terhelt ténylegesen kikerül a hatóság őrizetéből. A második bekezdés esetén a kijelölt terület, körzet, illetőleg lakás végleges elhagyásával, illetőleg a harmadik bekezdés vonatkozásában a kedvezményre kijelölt idő lejártával, ha bizonyítható a terhelt célzata. Elképzelhető azonban korábban is a fogolyszökés megállapítása,

ha a terhelt magatartásából (szökés, külföldre távozás) egyértelmű, hogy véglegesen kívánta magát a büntetés végrehajtása alól kivonni.

A törvényi tényállás alapján a cselekmény befejezetté válik, ha a fogva levő ilyen célból elhagyja az őrzött területet, és nála a fogság állapotát a „szabadság" állapota váltja fel (BH 1993. 209. számú döntés indokolása).

Kísérlet akkor állapítható meg, ha a terhelt az őrzésre kijelölt hely elhagyását megkezdte, azonban azt nem fejezte be. A törvény az előkészületet egyetlen elkövetési magatartás esetében sem bünteti.

A fogolyszökés bűntettének nem az előkészülete, hanem a kísérlete valósul meg, ha a rendőrségi fogdában őrizetben lévő terhelt az őrt – a szökés véghezvitele érdekében – súlyos testi sértést okozva bántalmazza, majd a fogda kulcsa után kutat (BH 1991. 460.).

Nem a kísérlet, hanem a nem büntetendő előkészület megállapításának van helye azon esetekben, amikor az elkövető akár rongálás megvalósítása útján (zárkaajtó megrongálása, zárka falának megbontása) teremti meg az őrzött terület elhagyásának feltételeit, azonban ténylegesen a szabaddá tett helyen való távozást nem kezdték meg (BH 1992. 219., BH 1995. 550.).

Előkészület tehát a távozás előfeltételeinek megteremtése, míg kísérleti szakba akkor lép a cselekmény, ha az őrizet alatti kijelölt tartózkodási helyet önkényesen elhagyni igyekezve, eltávozási szándékkal onnan az elkövető ténylegesen el is indul. A lakhelyelhagyási tilalom és az őrizet elhagyása tekintetében is megvalósulhat a kísérlet. Ilyen lehet például, ha végleges elhagyás szándékával a lakhelyelhagyási tilalom hatálya alatt álló terhelt vonatra vagy egyéb távolsági közlekedési eszközre száll fel, még a számára kijelölt terület körzethatárain belül.

A 283. § (3) bekezdésében meghatározott bűncselekmény tiszta mulasztásos deliktum, ily módon a kísérlete nem állapítható meg.

A fogolyszökés esetére nézve a jogalkotó megteremti a korlátlan enyhítés lehetőségét. Ennek feltétele, ha az elkövető önként feladja magát, ennek azonban akkor kell megvalósulnia, mielőtt tartózkodási helye a hatóság tudomására jutna. Ezt követően magatartása legfeljebb a büntetés kiszabása körében értékelhető enyhítő körülményként. A korlátlan enyhítést tehát lehetővé teszi, ha a terhelt magát önként feladja, a hatóság előtt megjelenik, vagy tartózkodási helyét ténylegesen közli, megadja.

4. Indokolt a fogolyszökést **elhatárolni** a Btk. 314. §-ban felvett terrorcselekménytől. Amennyiben a fogolyszökést megkísérlő terhelt vagy terheltek a büntetés-végrehajtási őrség tagját vagy tagjait túszul ejtik menekülésük biztosítása érdekében, az egyéb terrorcselekményhez szükséges tényállási elemek megléte esetén (például követelés megfogalmazása) a súlyosabban büntetendő terrorcselekmény megállapításának lehet helye.

Valóságos lehet azonban a **halmazat**, ha szökési magatartás tényleges befejezését követően a további menekülés érdekében kerül sor a túszszedésre.

A fogolyszökéssel esetlegesen megvalósuló eszközcselekmények – mint például a rongálás vagy a hivatalos személy elleni erőszak, illetve testi sértés – valóságos bűnhalmazatot képez.

Zártörés

287. § (1) Aki
a) a hatósági eljárás során elrendelt lefoglalásnál, zárlatnál vagy zár alá vételnél alkalmazott pecsétet eltávolítja vagy megsérti,
b) a lefoglalt, zárolt vagy zár alá vett dolog megőrzésére szolgáló, lezárt helyiséget felnyitja,
c) az információs rendszerben tárolt adatok megőrzésére kötelezéssel érintett adatot jogosulatlan személy számára hozzáférhetővé teszi, illetve azt az eljárás alól elvonja vagy módosítja,
d) a büntetőeljárás során hozzáférhetetlenné tett adatot jogosulatlan személy számára hozzáférhetővé teszi, illetve azt az eljárás alól elvonja vagy módosítja,
vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Aki a hatósági eljárás során lefoglalt, zárolt vagy zár alá vett dolgot a végrehajtás alól elvonja, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(3) A (2) bekezdésben meghatározott zártörés miatt nem büntethető az elkövető, ha a vádirat benyújtásáig a dolgot – állagának sérelme nélkül – az eljáró hatóságnak visszaszolgáltatja.

Irányadó jogszabályok: 1994. évi LIII. törvény (Vht.), 1998. évi XIX. törvény (Be.), 2012. évi II. törvény (a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről) 75. §-a.

BH 2009. 229., BH 2004. 496., EBH 2002. 614.

Szövegtörténet

Az 1978. évi IV. törvény 249. §-ában foglalt bűncselekmény elkövetési magatartásait megtartva a jogalkotó az elkövetési tárgyat kiterjeszti az információs rendszer útján rögzített adatokra, illetőleg a büntetőeljárás során hozzáférhetetlenné tett adatokra is. Az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele új intézkedésként került bevezetésre. Amennyiben ezt – ideiglenes jelleggel – a büntetőeljárás során kényszerintézkedésként rendelték el, a biztosítása érdekében indokolt a zártörést kiterjeszteni. A számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés kényszerintézkedését is ezen bűncselekménnyel szankcionálja a jogalkotó.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény **jogi tárgya** az igazságszolgáltatás rendjén túlmenően a hatósági intézkedések tiszteletben tartásának a kikényszerítéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A zártörés különös **alanyiságot** nem kíván meg. Tettesként vagy társtettesként ily módon alanya bárki lehet. A részességre az általános szabályok az irányadóak.

A zártörés kizárólag **szándékosan** követhető el. Az elkövető tudatának ki kell terjednie arra, hogy a cselekmény tárgyát lefoglalták, zár alá vették, az információs rendszerben tárolt adatok megőrzésére, kötelezésről rendelkeztek, illetőleg a büntetőeljárás során adat hozzáférhetetlenné tételéről döntött a hatóság. Összességében tehát az elkövetőnek az elkövetési tárgy eljárás alá vont jellegével kell tisztában lennie.

3. A zártörés **elkövetési tárgya** alapvetően a hatóság által lefoglalt dolog. Amennyiben az elkövető a zár alá vétel (2) bekezdésében foglalt, úgynevezett zártöréses sikkasztást valósítja meg, úgy az elkövetés tárgya alapvetően olyan dolog, amelyet lefoglaltak, zároltak, zár alá vettek, ugyanakkor adott követelés kielégítésére jogszerűen igénybe vehető.

Az egyes elkövetési magatartásoknál a törvény tételesen megjelöli a bűncselekmény elkövetési tárgyait, amelyek a következők:

1.) Lefoglalásnál, zárlatnál vagy zár alá vételnél alkalmazott pecsét
Ez akkor minősül elkövetési tárgynak, ha a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 105. § (1) bekezdése alapján a végrehajtó a lefoglalt ingóságot megőrzésre alkalmas tárolóban vagy külön helységben helyezi el, azt lezárja és lepecsételi.
2.) Lefoglalt, zárolt vagy zár alávett dolog megőrzésére szolgáló lezárt helyiség
3.) Az információs rendszerben tárolt adatok megőrzésére kötelezéssel érintett adat.
Ennek elrendelésére a Be. 158/A. §-a alapján kerül sor.
4.) A büntetőeljárás során hozzáférhetetlenné tett adat

Ezen utóbbi esetben a hatóság Be. 158/B. §-a szerint az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételéről, az elektronikus hírközlő hálózat útján közzétett adat feletti rendelkezési jog ideiglenes korlátozásáról és az adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozásáról határoz.

4. A Btk. 287. § (1) bekezdés a), b), c) és d) pontjában felsorolt **elkövetési magatartások** alaki vagy szűkebb értelemben vett zártörésnek minősülnek, míg a (2) bekezdésben foglalt magatartás az úgynevezett zártöréses sikkasztás.

Az (1) bekezdés a) pontja szerinti elkövetési magatartás a hatósági eljárás során elrendelt lefoglalásnál, zárlatnál vagy zár alá vételnél alkalmazott pecsét eltávolítása vagy megsértése.

A pecsét alapvetően igazolja a zár alá vétel megtörténtét. A pecsét eltávolítása a zár alá vétel külső jelének megnyilvánulását szünteti meg, megsértése pedig azt jelenti, hogy nincs biztosítva a hatósági intézkedés, azaz a lefoglalt dolgok hozzáférhetetlensége.

Az (1) bekezdés b) pontja szerint akkor valósul meg bűncselekmény, ha lefoglalt, zárolt vagy zár alá vett dolog megőrzésére szolgáló lezárt helységet felnyitják. A felnyitás módját a törvény nem határozza meg, az bármilyen módon megvalósulhat. Az elkövető ezen magatartása alapvetően lehetővé teszi a zár alá vett, zárolt vagy lefoglalt dolog birtokba vételét, és ily módon a hatósági eljárás sikerét veszélyezteti. A felnyitás nem szükségszerűen jár együtt a pecsét eltávolításával vagy megsértésével. Ebben a körben értelmezhető az ajtó kiemelése, ablak betörése, fal kibontása, ablakrács elfűrészelése stb.

Az (1) bekezdés c) pontjában foglalt elkövetési magatartás az információs rendszerben tárolt adatok megőrzésére kötelezéssel érintett adatnak jogosulatlan személy számára történő hozzáférhetővé tétele, illetve az eljárás alóli elvonása vagy módosítása.

Ugyanezen elkövetési magatartást rögzíti az (1) bekezdés d) pontja a büntetőeljárás során hozzáférhetetlenné tett adat vonatkozásában.

Az elkövető a hozzáférhetővé tétellel arra teremt lehetőséget, hogy nem jogosult személy az adatot megismerje. Az elvonás alatt az adat elrejtését, a módosításon pedig alapvetően annak megváltoztatását kell érteni.

A (2) bekezdésben foglalt elkövetési magatartás az úgynevezett zártöréses sikkasztás.

Ebben az esetben az elkövető a hatósági eljárás során lefoglalt zárolt vagy zár alá vett dolgot a végrehajtás alól elvonja.

A végrehajtás alóli elvonással elkövetett zártörés vétségének megállapíthatósága szempontjából a lefoglalt tárgy őrzése nem tényleges őrzést, hanem csupán annyit jelent, hogy a tárgyakért felelős személy mindent kövessen el a végrehajtás alóli esetleges elvonás megelőzésére.

Amennyiben ezen cselekmény nem jár sikerrel, a bűncselekmény megvalósul bármely olyan cselekménnyel, amelynek folytán a kérdéses dolog megszűnik a továbbiak során kielégítési alap lenni. Ilyen lehet a dolog megsemmisítése, elhasználása, elrejtése vagy elidegenítése. A bűncselekmény feltétele azonban, hogy hatósági eljárás során alaki szemszögből szabályszerűen lefoglalt, zárolt vagy zár alá vett dolog vonatkozásában valósul meg a cselekmény.

A végrehajtás alól elvonással elkövetett zártörés cselekménye szempontjából a zárolt vagy zár alá vett dolog végrehajtás alóli elvonása olyan szándékosan megvalósított konkrét tevékenység – értékesítés, megsemmisítés, elrejtés stb. – amelyek következményeként a végrehajtás meghiúsul, a végrehajtást képező dolog mint kielégítési alap véglegesen vagy időlegesen megszűnik (BH 2004. 496.).

A zártörés **alaki bűncselekmény** eredményt nem tartalmaz. Ez a (2) bekezdésében foglalt zártöréses sikkasztásra is érvényes. A végrehajtás alóli elvonással elkövetett zártörés nem eredmény bűncselekmény, és már azzal megvalósul, ha az elkövető a hatóságnak a lefoglalt dolog feletti rendelkezési intézkedési jogát időlegesen meghiúsítja (EBH 2002. 614).

A Btk. 287. § (1) bekezdésében foglalt elkövetési magatartások vétségnek minősülnek. **Súlyosabban büntetendő** a végrehajtás alóli elvonással megvalósított zártörés, amelyet a jogalkotó bűntettnek minősített. További minősített esetei a zártörésnek nincsenek.

A (3) bekezdés azonban **büntethetőséget megszüntető okot** állít fel. Ez az úgynevezett zártöréses sikkasztás, azaz a végrehajtás alóli elvonás esetén érvényesül. Az elkövető nem büntethető, ha a vádirat benyújtásáig a dolgot az eljáró hatóságnak visszaszolgáltatja. További feltétel azonban, hogy mindez a dolog állagának sérelme nélkül járjon.

A végrehajtás alól elvonással elkövetett zártörés bűncselekménye miatti eljárás csak akkor szüntethető meg, ha a terhelt a lefoglalt dolgot a vádirat benyújtásáig visszaszolgáltatja a lefoglalást elrendelő hatóságnak. A lefoglalás alapjául szolgáló követelés teljesítése viszont nem büntethetőséget megszüntető ok, de a cselekmény társadalomra veszélyességének fokát csökkenti (BH 2009. 229.).

5. Zártörés esetében **halmazatot** kell megállapítani a lefoglalt dologra nézve korábban elkövetett vagyon elleni bűncselekménnyel. Ily módon például, amennyiben a lopásból származó dolgot lefoglalják, és a lopás elkövetőjénél hagyják, azonban ő ezt eladja, a lopással bűnhalmazatban a (2) bekezdésben foglalt zártörés bűntettét is meg kell állapítani.

XXIX. FEJEZET

A HIVATALOS SZEMÉLY ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Kőhalmi László

Közfeladatot ellátó személy elleni erőszak

311. § A 310. § szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekményt közfeladatot ellátó személy ellen követi el.

A jogalkotó a fokozott büntetőjogi védelmet a 311. §-ban foglalt úgynevezett **utaló diszpozícióval** kiterjeszti olyan személyekre is, akiknél ez az általuk betöltött munkakör közérdekű volta és jelentősége folytán indokolt. A közfeladatot ellátó személy eljárása nem „hivatalos eljárás", azaz nem közhatalmi jellegű tevékenység kifejtésére irányul. A közfeladatot ellátó személy feladatait jogszabály vagy alacsonyabb szintű szabályok (szabályzat, munkaköri leírás stb.) alapján látja el. Közérdekű tevékenységével kapcsolatosan az állampolgárokra közvetlen hatásokkal bíró intézkedéseket hozhat.

A sértett kivételével a Btk. 311. §-ának törvényi tényállási elemei megegyeznek a hivatalos személy elleni erőszak megfelelő törvényi tényállási elemeivel.

1. A **közfeladatot ellátó személyek körét** a Btk. 459. §-a (1) bekezdésének 12. pontja határozza meg részletesen.
Közfeladatot ellátó személy:

a) a Magyar Honvédség szolgálati feladatot teljesítő katonája,
b) a polgári védelmi szervezetbe beosztott és polgári védelmi szolgálatot teljesítő személy,
c) a polgárőr a polgárőrségről és a polgárőri tevékenység szabályairól szóló törvényben meghatározott tevékenységének ellátása során,
d) az egyházi személy és a vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagja,
e) a bírósági vagy más hatósági eljárásban a védő, a jogi képviselő, a szakértő, és a hivatalos személynek nem minősülő kézbesítési végrehajtó,

f) az egészségügyi dolgozó és az egészségügyi szolgáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló más személy az egészségügyről szóló törvényben meghatározott esetekben,
g) az állami mentőszolgálat, valamint a mentésre feljogosított más szervezet tagja a mentéssel és betegszállítással összefüggésben,
h) az önkormányzati és a létesítményi tűzoltóság, valamint az önkéntes tűzoltó egyesület tagja a tűzoltási és műszaki mentési feladatainak ellátása során,
i) a nemzeti köznevelésről szóló törvényben meghatározott esetben a pedagógus, valamint a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazott, továbbá a nemzeti felsőoktatásról szóló törvényben meghatározott esetben a felsőoktatási intézmény oktatója, tanára és tudományos kutatója,
j) a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben, valamint a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló törvényben meghatározott munkakörben foglalkoztatott személy e tevékenységének gyakorlása során,
k) az erdészeti szakszemélyzet és a jogosult erdészeti szakszemélyzet tagja az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló törvényben meghatározott tevékenysége körében,
l) a hivatásos vadász a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló törvényben meghatározott tevékenysége körében,
m) a halászati őr a halászatról és a horgászatról szóló törvényben meghatározott tevékenysége körében,
n) a közösségi közlekedési eszközt működtető gazdálkodó szervezetnél végrehajtói feladatot ellátó személy e tevékenysége során,
o) az egyetemes postai szolgáltatónál ügyfélkapcsolati feladatot ellátó személy e tevékenysége során.

A közfeladatot ellátó személyek körének részletes elemzése a Záró Rész értelmező rendelkezéseinek keretei között kerül sor.

2. A Btk. 311. §-ába ütköző, közfeladatot ellátó személy elleni erőszak bűntettének megvalósulásához **az elkövetőnek tisztában kell lennie azzal**, hogy a sértett közfeladatot ellátó személy, illetve e minőségében jár el. Az elkövetőnek ebben a tényben való tévedése kizárhatja a büntetőjogi felelősségét, e minősítésre nézve.

3. A **halmazati** kérdések vonatkozásában figyelemmel kell lenni a Btk. 310. §-hoz e körben fűzött magyarázatunkhoz.

Hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak

312. § A 310. § szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekményt hivatalos személy, külföldi hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatására vagy védelmére kelt személy ellen követi el.

A Btk. 312. §-a – hasonlóan a közfeladatot ellátó személy elleni erőszakhoz – utaló diszpozíció. Ehelyütt irányadók a hivatalos személy elleni erőszak bűntetténél leírtak.

1. A bűncselekmény **passzív alanya** a hivatalos személy, külföldi hivatalos személy, illetve a közfeladatot ellátó személy támogatására vagy védelmére kelt személy.
Ilyennek minősül:
– a nem hivatalos vagy közfeladatot ellátó személy,
– aki az említett eljárásokban segítőleg közreműködik (támogat) vagy fellép a megtámadott hivatalos, illetve közfeladatot ellátó személy oldalán (védelmére kel).

A támogatás vagy védelem alapulhat jogszabályon (például hatósági tanúk alkalmazása), polgári jogi jogviszonyon (például a lakástűz oltásához riadóztatott tűzoltó megbízza a lakatost, nyissa ki a menekülést elősegítő vészkijáratot, vagy akár saját kezdeményezésen, minden előzetes megállapodás nélkül (például egy közlekedési balesetnél a mentőszolgálatnak segít).

2. Az elkövető közvetlenül a **támogatásra kelt személy tevékenységét akadályozza** (például a mély hó fogságába esett mentőautót megtoló személyt direkt fellöki az elkövető).

3. Nincs **halmazat**, ha egy magatartással a hivatalos, külföldi hivatalos, illetve a közfeladatot ellátó személy, valamin ezek támogatója elleni erőszak is megvalósul; ilyenkor a nagyobb veszélyességű és tárgyi súlyú bűncselekményt kell megállapítani.

A hivatalos személy és annak támogatója elleni erőszakot is megvalósító elkövető cselekményei nem alkotnak bűnhalmazatot. A hivatalos személy és annak támogatója ellen ugyanazon intézkedés során alkalmazott erőszak egységet alkot.

A szolgálatban lévő rendőr kérésére a helyszínt biztosító személy elleni erőszakos magatartás nem a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak bűntettét, hanem a hivatalos személy támogatója elleni erőszak bűntettét valósítja meg.

XXXI. FEJEZET

A NEMZETKÖZI KÖTELEZETTSÉGEN ALAPULÓ KÖZBIZTONSÁGI CÉLÚ GAZDASÁGI ELŐÍRÁSOK ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Gál István László

Nemzetközi gazdasági tilalom megszegése

327. § (1) Aki Magyarország nemzetközi jogi kötelezettsége alapján kihirdetett, illetve az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 75. cikke és 215. cikke alapján elfogadott rendeletekben vagy e rendeletek felhatalmazása alapján elfogadott rendeletekben vagy határozatokban, valamint az Európai Uniót létrehozó szerződés 29. cikke alapján elfogadott tanácsi határozatokban elrendelt

a) a pénzeszközök vagy gazdasági források zárolására vonatkozó kötelezettségét, illetve

b) gazdasági, kereskedelmi vagy pénzügyi tilalmat

megszegi, bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a nemzetközi gazdasági tilalom megszegését

a) a halálbüntetés végrehajtása, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható áruk kereskedelmével összefüggésben,

b) erőszakkal, vagy

c) hivatalos személyként

követik el.

(3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a nemzetközi gazdasági tilalom megszegését

a) lőfegyver, lőszer, robbanóanyag, robbantószer, ezek felhasználására szolgáló készülék vagy egyéb katonai célú felhasználásra szánt termék kereskedelmével összefüggésben,

b) fegyveresen, vagy

c) bűnszövetségben

követik el.

(4) Aki nemzetközi gazdasági tilalom megszegésére irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(5) E § alkalmazásában – ha a nemzetközi jogi kötelezettség alapján a kötelezettséget, illetve tilalmat kihirdető jogszabály eltérően nem rendelkezik –
d) pénzeszközön az Iránnal szembeni korlátozó intézkedésekről és a 423/2007/EK 961/2010/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 961/2010/EU 2012. március 23-i 267/2012/EU tanácsi rendelet (e bekezdés alkalmazásában a továbbiakban: 267/2012/EU rendelet) 1. cikk l) pontjában meghatározott eszközöket,
e) pénzeszközök zárolásán a 267/2012/EU rendelet 1. cikk k) pontjában meghatározottakat,
f) gazdasági forráson a 267/2012/EU rendelet 1. cikk h) pontjában meghatározott eszközöket,
g) gazdasági források zárolásán a 267/2012/EU rendelet 1. cikk j) pontjában meghatározott eszközöket,
h) a halálbüntetés, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható árun egyes, a halálbüntetés, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható áruk kereskedelméről szóló 2005. június 27-i 1236/2005/EK tanácsi rendelet (e fejezet alkalmazásában a továbbiakban: 1236/2005/EK rendelet) II. mellékletében meghatározott árut
kell érteni.

1. A bűncselekmény **jogi tárgya** Magyarország nemzetközi jogi, illetve egyes Európai Uniós kötelezettségeinek maradéktalan teljesítéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény **alanya** tettesként és részesként is bárki lehet, magyar és nem magyar állampolgár egyaránt. A bűncselekmény csak **szándékosan** követhető el, az elkövető tudatának át kell fognia, hogy milyen jellegű tilalmakat szeg meg, illetve milyen kötelezettségei vannak ezen tilalmakkal kapcsolatban.

3. A bűncselekmény **elkövetési tárgyai** elsősorban az embargó alá vont pénzeszközök és egyéb gazdasági források lehetnek.

A korlátozó intézkedések, embargók több fajtája alakult ki az elmúlt évtizedekben. A kormányzati portálon megjelent egyik kiváló elemzés szerint[60] ezeket a következőképpen csoportosíthatjuk:

1. fegyverembargó (haditechnikai eszközök, technológiák exportjának, tranzitjának, importjának a tilalma, illetve kapcsolódó szolgáltatások nyújtásának a tilalma);
2. egyéb kereskedelmi korlátozások (például kettős felhasználású termékek exportjának, tranzitjának, importjának a tilalma, illetve kapcsolódó szolgáltatások nyújtásának a tilalma, fa, gyémánt, belső elnyomásra felhasználható termékek exportjának és importjának tilalma stb.);
3. vagyoni korlátozó intézkedések (pénzeszközök és egyéb gazdasági erőforrások befagyasztása, valamint a hozzáférhetővé tételük tilalma);
4. katonai tevékenységekhez, haditechnikai eszközök, kettős-felhasználású termékek kiviteléhez, kapcsolódó szolgáltatások nyújtásához pénzügyi támogatásnyújtás, finanszírozás tilalma;
5. beutazási és tartózkodási tilalmak;
6. egyéb korlátozó intézkedések (például repülési tilalom).

A tényállás háttérnormája, a 2007. évi CLXXX. törvény kizárólag a 3. pontban található vagyoni korlátozó intézkedések szabályozását tartalmazza. A vagyoni korlátozó intézkedések (pénzeszközök és gazdasági erőforrások befagyasztása, azaz az azokkal való rendelkezési jog korlátozása, valamint a hozzáférhetővé tételük tilalma) az Európai Közösség hatáskörébe tartoznak. Ezért valamennyi esetben az Európai Unió Tanácsa rendeleteiben is szabályozásra kerülnek. E rendeletek — ahogy már erre korábban is utaltunk — közvetlenül alkalmazandóak és közvetlenül hatályosak valamennyi tagállam, így természetesen Magyarország területén is. E rendeletek végrehajtását Magyarországon az Európai Unió által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásáról, valamint az ehhez kapcsolódóan egyes törvények módosításáról szóló 2007. évi CLXXX. törvény (Kit.) biztosítja, amely 2008. február 1-jén lépett hatályba.[61]

A 2007. évi CLXXX. törvénnyel kapcsolatban összefoglaló jelleggel elmondható, hogy „a Pmt. hatálya alá tartozó szolgáltatók számára bejelentési kötelezettséget határoz meg, amennyiben adat, tény, körülmény merül fel arra, hogy a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés alanya a Magyar Köztársaság területén pénzeszközzel vagy gazdasági erőforrással rendelkezik, illetve arra, hogy az adott ügyletből a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés alanyának vagyoni előnye

60 http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/38EE0AD0-79A6-4202-B850-ECCE909C22F2/0/080514_kum_szankciok.pdf 2. oldal
61 http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/38EE0AD0-79A6-4202-B850-ECCE909C22F2/0/080514_kum_szankciok.pdf 4. oldal

származik. A pénzügyi információs egység fogadja és megvizsgálja a bejelentést, majd amennyiben indokolt, a megyei (fővárosi) bíróságnál zárlatot kezdeményez.

Az Európai Unió által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések hatálya alatt álló természetes személyeket, jogi személyeket és szervezeteket tartalmazó, konszolidált formában elérhető összesített lista az alábbi honlapon érhető el:

http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/consol-list_en.htm

Az Európai Unió Tanácsa 2010. október 25-én fogadta el a 961/2010/EU számú rendeletet, amely az Iránnal szembeni korlátozó intézkedésekről és a 423/2007/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szól. A rendelt bővítette az Iránnal szemben bevezetett korlátozó intézkedéseket, engedélyezési és értesítési kötelezettségeket írt elő az iráni személyek, szervezetek részéről, illetve a részükre történő átutalások tekintetében."62 A rendeletet hatályon kívül helyezte, és egyúttal a helyébe lépett a 267/2012/EU rendelet.

„Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája (KKBP) keretén belül dönt korlátozó intézkedések bevezetéséről, egyrészt az ENSZ BT határozatainak közös végrehajtása céljából, másrészt pedig az uniós külpolitika érvényesítése érdekében. Első lépésként az EU Tanácsa a KKBP keretében, az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) 15. cikke alapján közös álláspontot fogad el, mely a tagállamokra nézve kötelező. A közös álláspont nem rendelkezik közvetlen hatállyal, ezért végrehajtása az EU tagállamokban nemzeti jogszabály útján történik."[63]

A törvény által meghatározott két legfontosabb szabályozási terület a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés végrehajtása, valamint a mentesítési eljárás.

A pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés alanya a Kit. szerint csak uniós jogi aktus hatálya alá tartozó szervezet vagy személy lehet. Praktikusan tehát ez azt jelenti, hogy az USA által elrendelt ilyen intézkedések nem tartoznak a törvény hatálya alá.

A vagyoni jellegű korlátozó intézkedések a tanácsi rendeletek mellékletében megjelölt személyek és entitások Magyarországon fellelhető pénzeszközeinek és gazdasági erőforrásainak befagyasztását írják elő. A tanácsi rendeletek meghatározzák, hogy mit kell pénzeszközön, illetve gazdasági erőforráson érteni, és hogy pontosan milyen tranzakciókra, a rendelkezési jog milyen korlátozására terjed ki a tilalom.[64]

62 Éves jelentés Nemzeti Adó- és Vámhivatal Bűnügyi Főigazgatósága Pénzügyi Információs Főosztály 2011. év 21. oldal

63 http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/38EE0AD0-79A6-4202-B850-ECCE909C22F2/0/080514_kum_szankciok.pdf 1. oldal

64 http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/38EE0AD0-79A6-4202-B850-ECCE909C22F2/0/080514_kum_szankciok.pdf 4. oldal

4. Az **elkövetési magatartás** a kötelezettségek, tilalmak megszegése. Nyitott törvényi tényállás, keretdiszpozíció, a keretet kitöltő jogszabály (2007. évi CLXXX törvény – Kit.) értelmezése alapján dönthető el, hogy az adott magatartás tényállásszerű-e vagy sem.

A Kit. egyik legfontosabb rendelkezése a korlátozó intézkedések végrehajtásainak a szabályait tartalmazó fejezet.

Ha hatályba lép egy új EU-s jogszabály a pénzügyi korlátozó intézkedésekről, a NAV Pénzmosás Elleni Információs Irodája 30 napos határidőn belül megvizsgálja, hogy a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés alanya rendelkezik-e Magyarország területén a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés hatálya alá tartozó pénzeszközzel vagy gazdasági erőforrással.

Ezen azonnali (30 napon belüli) vizsgálaton túlmenően folyamatosan is ellenőrizni kell, hogy az adott, az EU-s jogi aktusban szereplő szervezet vagy személy nem rendelkezik-e Magyarországon pénzeszközökkel vagy más gazdasági erőforrásokkal. Az egyszeri vizsgálaton túlmenően a jogszabály a NAV PEII számára tehát folyamatos szűrést is előír.

Ha találatot észlelnek, akkor a következők szerint kell eljárni:

1. Haladéktalanul értesíteni kell a megfelelő adatok továbbításával:
   a) a vagyon fekvése szerint illetékes törvényszéket,
   b) az illetékes cégbíróságot,
   c) az adópolitikáért felelős minisztert, valamint
   d) a vagyoni nyilvántartást vezető illetékes szervet (ha regisztrált vagyontárgyról van szó).

A bíróság nemperes eljárásban végzéssel a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés végrehajtására zárlatot rendel el, és erről értesíti a NAV PEII-t (vagy értesíti a NAV PEII-t arról, hogy nem rendelt el zárlatot).

A bírósági végrehajtó a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés végrehajtásáról, illetve a végrehajtás befejezéséről, illetve arról, hogy — ha ennek a feltételei fennállnak[65] — az adott cég működését felfüggesztette, értesíti a NAV PEII-t és az adópolitikáért felelős minisztert.

65 A 2006. évi V. törvény (cégtörvény) szerint: ha a cégbíróság hivatalos tudomására jut, hogy a cég vagy annak tagja

a) nemzetközi jogi kötelezettségen alapuló, illetve

b) az Európai Unió Működéséről Szóló szerződés 75. cikke, illetve 215. cikke alapján elfogadott uniós jogi aktusok, valamint az ezen jogi aktusok felhatalmazása alapján elfogadott jogi aktusok, illetve intézkedések által elrendelt pénzügyi vagy vagyoni korlátozó intézkedés hatálya alá tartozik, a cégbíróság a cég működését felfüggeszti.

A cégbíróság a fenti intézkedést megszünteti, ha a cég vagy annak tagja már nem tartozik az adott pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés hatálya alá.

A mentesítési eljárás a másik legfontosabb rendelkezése a törvénynek. Amennyiben a korlátozó intézkedések alól mentesítésnek van helye, a mentesítés iránti kérelmet a NAV PEII-nek kell benyújtani. Ez a szerv a kérelmet az esetlegesen indokolt konzultációk lefolytatását követően haladéktalanul továbbítja a bíróságnak (a konzultációk lefolytatására azonban a törvény nem ír elő határidőt, de azt természetesen a lehető leggyorsabban, ésszerű határidőn belül le kell folytatni). A bíróság a kérelemről 60 napon belül dönt.

A korlátozó intézkedéseket elrendelő uniós jogi aktusok szinte valamennyi esetben részletesen rendelkeznek az egyes korlátozó intézkedések végrehajtása alóli esetleges mentesítési lehetőségekről és a mentesítésre vonatkozó eljárásról.[66]

A nemzetközi gazdasági tilalom megszegésénél pontosításra kerül az embargó elrendelésére alapul szolgáló uniós jogi aktusok hivatkozása, továbbá az egyes fogalom-meghatározások. Lényeges változás, hogy az elkövetési magatartások közül kikerül a behozatali és kiviteli tilalom. Ez alá ugyanis kizárólag a halálbüntetés, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható áruk kereskedelméről szóló, 2005. június 27-i 1236/2005/EK tanácsi rendelet (a továbbiakban: 1236/2005/EK tanácsi rendelet) II. mellékletében meghatározott áruk érthetőek, de ezek kereskedelme a jövőben a haditechnikai termékkel visszaélésként lesz tilalmazva. A tényállás viszont minősített esetként határozza meg, ha az embargót ilyen áruk kereskedelmével sértik meg.[67]

A pénzmosással és a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos bejelentési kötelezettség mellett a szolgáltatóknak az Európai Unió által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásáról, valamint az ehhez kapcsolódóan egyes törvények módosításáról szóló 2007. évi CLXXX. törvény (Kit.) alapján bizonyos vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásában is együtt kell működniük a hatóságokkal, elsősorban a NAV Pénzmosás Elleni Információs Irodájával (NAV PEII).

Jelenteniük kell a NAV PEII felé, ha ilyen pénzeszközről tudomást szereznek, és megfelelő szabályok szerint zárolni kell a pénzeszközöket. Ennek elmulasztása az egyik olyan bűncselekmény, amelyet ez a tényállás tartalmaz.

A bűncselekmény kiemelt tárgyi súlyára tekintettel a Btk. az előkészületet is büntetni rendeli.

66 http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/38EE0AD0-79A6-4202-B850-ECCE909C22F2/0/080514_kum_szankciok.pdf 3. oldal

67 A 2012. évi C. törvény javaslatához fűzött Indokolás alapján.

5. A tényállás **eredményt nem értékel**.

6. A tényállás **minősített esetei** egyrészt a veszélyesebb elkövetési tárgyakhoz kapcsolódnak, mint például a halálbüntetés végrehajtása, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható áruk, illetve a lőfegyver, lőszer, robbanóanyag, robbantószer, ezek felhasználására szolgáló készülék vagy egyéb katonai célú felhasználásra szánt termékek. Másrészt minősített esetet képeznek bizonyos elkövetési módok, vagyis az erőszak, a fegyveres elkövetés, a bűnszövetségben történő elkövetés. Minősített eset végül, ha speciális alany, hivatalos személy követi el ezt az amúgy alapesetben bárki által elkövethető bűncselekményt.

7. A bűncselekmény annyi **rendbeli**, ahány tilalomkört megszeg az elkövető, illetve ahány elkülönült elkövetési tárgyra vonatkozó kötelezettségszegés történik. Azonos tilalom többszöri megszegése folytatólagos egységet teremt, a sértett azonossága miatt.

8. A nemzetközi gazdasági tilalom megszegése mellett a költségvetési csalás nem állapítható meg **halmazatban**, hiszen speciális bűncselekmény a költségvetési csaláshoz képest, így csak nemzetközi gazdasági tilalom megszegését kell megállapítani a látszólagos alaki halmazat esetén.

XXXII. FEJEZET
A KÖZNYUGALOM ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Gellér Balázs József

A nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása

333. § Aki nagy nyilvánosság előtt a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népirtás vagy más, emberiesség elleni cselekmények tényét tagadja, kétségbe vonja, jelentéktelen színben tünteti fel, vagy azokat igazolni törekszik, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A tényállás előzménye a holokauszt nyilvános tagadása elnevezésű bűncselekmény, amelyet a 2010. évi XXXVI. törvény 1. §-a iktatott be az 1978. évi IV. törvény 269/C. §-ába, hatályos 2010. április 10. napjától. Ennek alapján az volt büntetendő, aki „nagy nyilvánosság előtt a holokauszt áldozatának méltóságát azáltal sérti, hogy a holokauszt tényét tagadja, kétségbe vonja vagy jelentéktelen színben tünteti fel". A büntetési tétel három évig terjedő szabadságvesztés volt.

A javaslat indokolása szerint „a véleménynyilvánítás szabadsága […] nem jelenti azt, hogy e jogokkal élve a szabadságjogokat bárki csorbíthatja, azokkal bárki is visszaélhet. A gyűlöletkeltés elleni hatékonyabb büntetőjogi fellépés az elmúlt húsz évben többször visszatérő igény a magyar jogalkotásban. Mára ismét felerősödött az igény, hogy a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) nyújtson szélesebb körű védelmet a rasszizmus és idegengyűlölet által motivált cselekményekkel szemben". A miniszteri indokolás utal az Európai Unió Tanácsának a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről szóló 2008/913/IB. számú kerethatározatára is (Hivatalos Lap L 328, 06/12/2008, 55–58.). Annak egyik rendelkezése ugyanis előírja, hogy a tagállamok rendeljék büntetni a Nemzetközi Katonai Törvényszéknek az 1945. augusztus 8-i Londoni Egyezményhez csatolt chartája 6. cikkében meghatározott bűncselekmények

nyilvánosság előtti védelmezését, tagadását vagy súlyosan jelentéktelen színben való feltüntetését, ha azt faji, bőrszín szerinti, vallási, származás szerinti vagy nemzeti, illetve etnikai hovatartozásuk alapján meghatározott személyek egy csoportja vagy e csoport valamely tagja ellen irányuló módon követik el.

A kerethatározatból eredő kriminalizációs kötelezettség azonban csak azokra a cselekményekre vonatkozik, amelyeket olyan módon valósítanak meg, hogy az említett csoport vagy annak valamely tagja ellen erőszakra vagy gyűlöletre való uszításra alkalmas. Az 1. cikk. (2) bekezdése alapján pedig „a tagállamok dönthetnek úgy, hogy kizárólag azt a cselekményt büntetik, amely a közrend megzavarására alkalmas vagy fenyegető, gyalázkodó vagy sértő jellegű".

A kerethatározat elfogadásakor vagy azt követően pedig bármely tagállam nyilatkozatot tehet arról, hogy a Nemzetközi Katonai Törvényszéknek az 1945. augusztus 8-i Londoni Egyezményhez csatolt chartája 6. cikkében meghatározott bűncselekmények tagadását vagy súlyosan jelentéktelen színben való feltüntetését csak abban az esetben rendeli büntetni, ha a bűncselekmény elkövetését az adott tagállam nemzeti bíróságának és/vagy valamely nemzetközi bíróságnak a jogerős határozata, vagy csak valamely nemzetközi bíróság jogerős határozata állapította meg. Ezen felül a kerethatározat Alkotmányos szabályok és alapvető jogelvek című 7. cikke szerint az instrumentum semmilyen tekintetben nem módosítja az Európai Unióról szóló szerződés 6. cikkében foglalt alapvető jogok és alapvető jogelvek, köztük a véleménynyilvánítás szabadsága és az egyesülési szabadság tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettségeket. A kerethatározat semmilyen tekintetben nem kötelezi a tagállamokat arra, hogy olyan intézkedéseket hozzanak, amelyek ellentétesek az egyesülési szabadságra és a véleménynyilvánítási szabadságra, így különösen a sajtószabadságra, illetve az egyéb médiumokon keresztüli véleménynyilvánítási szabadságra vonatkozó alapvető elvekkel, ahogyan azok az alkotmányos hagyományokból vagy a sajtó, illetve egyéb médiumok jogaira, kötelezettségeire és eljárási biztosítékaira irányadó, a felelősség megállapítására vagy korlátozására vonatkozó szabályokból erednek.

A 2008/913/IB kerethatározat alapján egyébként azt is büntetni kell rendelni, aki a tagadást vagy súlyosan jelentéktelen színben való feltüntetést „a Nemzetközi Büntetőbíróság statútumának 6., 7., illetve 8. cikkében meghatározott népirtás, emberiesség elleni vagy háborús bűncselekmény nyilvánosság előtti védelmezése vonatkozásában követi el faji, bőrszín szerinti, vallási, származás szerinti vagy nemzeti, illetve etnikai hovatartozásuk alapján meghatározott személyek egy csoportja vagy e csoport valamely tagja ellen irányuló módon, amennyiben az adott cselekményt olyan módon valósítják meg, hogy az e csoport vagy annak valamely tagja ellen erőszakra vagy gyűlöletre való uszításra alkalmas".

A holokauszt nyilvános tagadása elnevezésű bűncselekményt a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása bűncselekménye

váltotta fel, amelyet a 2010. évi LVI. törvény iktatott be az 1978. évi IV. törvény 269/C. §-ába, hatályos 2010. július 23. napjától. A hatályos szabályozással megegyező tényállás javaslatának indokolása kimondta, hogy „a legújabb európai felfogásnak és a magyar Alkotmánybíróság évtizedes gyakorlatának megfelelően, a totalitárius rendszerek bűneinek, és áldozatainak azonos mércével mérése érdekében módosítja az előző Országgyűlés által elfogadott […] büntetőjogi tényállást", amely „a holokauszt nyilvános tagadása néven került beiktatásra a magyar büntetőjogba. A jövőben a Büntető Törvénykönyv a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadását egyaránt büntetni rendeli", így „büntetőjogi szempontból is azonos mércével méri a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneit, nem tesz különbséget a nácizmus és a kommunizmus áldozatainak emberi méltóságát, kegyeleti jogait sértő megnyilvánulások büntetőjogi megítélésében". A javaslat — indokolása szerint — az Alkotmánybíróság 14/2000. (V. 12.) AB határozatában kifejtett alkotmányos alapokon nyugszik. Ezek ismertetése vonatkozásában lásd a Btk. 335. §-ához fűzött magyarázat „Szövegtörténet" című részét.

Az önkényuralmi jelképek használatának büntetőjogi szankcionálásáról szóló 2013. évi XLVIII. törvény alapján a **törvény 333. §-át megelőző alcímében és 333. §-ában a nemzeti szocialista** kifejezés 2013. április 30. napjával „nemzetiszocialista" szóra módosult.

Szövegmagyarázat

1. A nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása **jogi tárgya** a köznyugalom, azonban ezenfelül sérti a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek áldozatainak (azok hozzátartozóinak) kegyeletérzését, másrészt pedig veszélyezteti a demokratikus jogállam mint alkotmányos érték érvényesülését. Az Alaptörvény (nemzeti hitvallás) alapján „tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és a kommunista diktatúra uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését".

E tényállással összefüggésben született az Alkotmánybíróság 16/2013. (VI. 20.) számú határozata, mely annak Alaptörvénybe ütközését vizsgálta.

Az indítványozó a Btk. 269/C. §-ával összefüggésben úgy látta, hogy a bűncselekmény törvényi tényállási elemeit megvalósító azon személyek, akik egyúttal az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésében, majd az azt követő megtorlásban utasítást adó vezetőként érintettek voltak – figyelemmel a nemzetközi jog

alapján történő esetleges felelősségre vonás elvi lehetőségére –, a kommunizmus bűneinek elismerésével **önmagukat vád**olnák bűncselekmény elkövetésével. Ezáltal a tényállást az önvádra kötelezés tilalmába ütközőnek **és** a jogbiztonság elvét sértőnek vélte. Az indítványozó bíró utalt arra is, hogy azt, hogy Magyarországon az 1956-os forradalommal összefüggésben emberiség elleni bűncselekmény történt, magyar bírósági precedens még nem mondta ki. A helyi bíróságok viszont ilyen bűncselekmény elkövetésének megállapítására nem jogosultak.

Az Alkotmánybíróság az indítványt elutasító határozatában kifejtette, hogy a vizsgált törvényi tényállás nem kötelez a nemzeti szocialista vagy kommunista bűnök elkövetésének elismerésére, csupán ezen bűnök megtörténtének a tagadásától való tartózkodásra – hallgatásra – **hív fel**. A normaszöveg, amely valamely magatartástól való tartózkodást ír elő, az önvádra kötelezés tilalmának elvével nem is ütközhet, hiszen az önvád aktív magatartást feltételez.

Az Alkotmánybíróság az európai szabályozás, az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatának áttekintését, valamint a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos alkotmánybírósági gyakorlat ismertetését követően megállapította, hogy ezen alapjog nem korlátlan, maga az Alaptörvény is megtiltja az alapjoggal való tudatos visszaélést. A nemzetiszocializmus és a kommunizmus bűneinek tagadása a véleménynyilvánítás szabadságával való olyan visszaélésnek tekintendő, ami nem csupán az áldozatok közösségének, de a demokratikus értékek mellett elkötelezett állampolgároknak a méltóságát is súlyosan sérti. Az emberi méltósághoz való jog védelme, a közösség tagjainak méltóságvédelme megfelelő és elégséges indok lehet a véleménynyilvánítás szabadsága alapjogának büntetőjogon keresztül megvalósuló korlátozására. Az Alaptörvény 2013. március 25-én elfogadott módosítása a fenti elvet szövegszerűen is az Alaptörvény részéve emelte, rögzítve, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának, illetőleg a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére.

Az indítványozó bíró hatásköri aggályával kapcsolatban az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy a jogalkotó a bűncselekmény tárgya körének meghatározásakor nem a nemzetközi jog és az arra épülő hazai büntetőjog által háborús vagy emberiség elleni bűncselekményeket vette alapul. A jogalkalmazónak ezért a konkrét esetben azt kell eldöntenie, hogy az adott esemény (amelyet az elkövető tagad stb.) a nemzeti szocializmus vagy a kommunizmus ideológiájához köthető-e, illetőleg azt, hogy – a civilizált világ felfogása szerint – a népirtáshoz hasonló súlyú és hasonló megítélés alá eső történelmi bűnről van-e szó. Ez utóbbi kérdések eldöntése a konkrét ügyben eljáró bíró feladata.

2. A nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadását **tettesként** is bárki elkövetheti.

3. A) A bűncselekmény **elkövetési magatartásai**:
- tagadás,
- kétségbe vonás,
- jelentéktelen színben feltüntetés vagy
- igazolni törekvés.

1. A tagadás egyértelmű állítása annak, hogy a népirtás stb. nem történt meg.
2. A kétségbe vonás annak állítása, hogy a népirtás stb. megtörténte nem bizonyítható.
3. A jelentéktelen színben feltüntetés a népirtást stb. a valósághoz képest lényegesen enyhébb sérelmet okozónak minősíti.
4. Az igazolni törekvés arra vonatkozó állítás, hogy a népirtás stb. előnyei meghaladták annak hátrányai. Ide sorolható az ilyen cselekmények dicsőítése is.

B) Az elkövetési magatartások
- népirtásra vagy
- emberiesség elleni cselekményre vonatkoznak.

1. A népirtás fogalmára lásd a Btk. 142. § (1) bekezdését. A tagadás stb. olyan népirtásra is vonatkozhat, amelynek elkövetése idején (például 1944-ben) a magyar büntetőjogban erre vonatkozó külön rendelkezés nem volt hatályban, vagy akár a nemzetközi jog sem ismerte a népirtás fogalmát.
2. A tényállás alkalmazásában emberiesség elleni cselekmény minden olyan magatartás, amely megfelel a Btk. 143. § (1) bekezdésében szabályozott tényállásnak. A tagadás stb. olyan cselekményre is vonatkozhat, amelynek elkövetése idején a Btk. 143. §-a nem volt hatályban, vagy akár a nemzetközi jog sem ismerte el az emberiesség elleni cselekmény fogalmát.
1-2. Az elkövetési magatartások csak olyan népirtásra vonatkozhatnak, amelyet nemzetiszocialista vagy kommunista rendszer keretében követettek el. Nem büntetendő így az örmények ellen az első világháborút követően, a tuszik ellen az 1990-es években vagy a délszláv háborúban elkövetett cselekmények tagadása stb.

A népirtás vagy nemzetiszocialista, illetve kommunista rendszer azonban a tényállás szövege szerint nem feltétlenül csak olyan lehet, amelyik hazánkkal kapcsolatos. Büntetendő tehát például a Katyńi vérengzés tagadása is.

4. A nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek tagadása csak **nagy nyilvánosság előtt** követhető el. Ennek fogalmára lásd a Btk. 204. §-ához fűzött magyarázatot. Nagy nyilvánosságon a Btk. 459. § (1) bekezdés 22. pontja alapján a bűncselekmény a sajtótermék, médiaszolgáltatás, sokszorosítás vagy elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő elkövetését is érteni kell.

5. A nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása csak **szándékos** elkövetés esetén büntetendő. Nem bűncselekmény tehát például, ha az elkövető nem tudja, hogy mondandóját a nagy nyilvánosság számára is közvetítik.

Garázdaság

339. § (1) Aki olyan kihívóan közösségellenes, erőszakos magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a garázdaságot
a) csoportosan,
b) a köznyugalmat súlyosan megzavarva,
c) fegyveresen,
d) felfegyverkezve vagy
e) nyilvános rendezvényen
követik el.

4/2007. Büntető jogegységi határozat, 12/2013. Büntető jogegységi határozat, 71. BKv., BH 1980. 116., BH 1980. 280., BH 1982. 406., BH 1985. 174., BH 1985. 299., BH 1989. 179., BH 1993. 407., BH 1994. 646., BH 2000. 94., BH 2004., 350., BH 2005. 313.

Szövegtörténet

Az 1978. évi IV. törvény eredeti szövege is büntetni rendelte a garázdaság vétségét [271. § (1) bekezdés], amelynek minősített eseteként a csoportos, illetve a köznyugalmat megzavarva történő elkövetés szerepelt [271. § (2) bekezdés]. A bűncselekmény elkövetőjével szemben kitiltás is alkalmazható volt [1978. évi IV. törvény 271. § (3) bekezdés].

Az 2008. évi LXXIX. törvény 11. § (1) bekezdése új – még súlyosabban büntetendő – minősített esetet iktatott be a 271. § (3) bekezdésébe, amely szerint öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ha a garázdaságot „csoportosan és a köznyugalmat súlyosan megzavarva", illetve „nyilvános rendezvényen követik el", hatályos volt 2009. február 01. napjától. A módosító törvény a kitiltás lehetőségét megteremtő rendelkezést a 271. § (4) bekezdésébe helyezte át. A 2008. évi

LXXIX. törvény 11. § (2) bekezdése az (5) bekezdésbe olyan értelmező rendelkezést iktatott be, amely az erőszakos magatartás fogalmának bizonyos szegmensét definiálta. A törvényjavaslat 11. §-ához fűzött miniszteri indokolás szerint „az új értelmező rendelkezés megalkotására azért van szükség, mert a garázdaság elkövetési magatartásai értelmezésében korábban egységes gyakorlat az utóbbi időben megbomlott. A Javaslat erre tekintettel kétséget sem hagy […] afelől, hogy a jogalkotó továbbra is a hosszabb ideje töretlen bírói gyakorlatot tekinti irányadónak a garázdaság megállapításához szükséges erőszakos magatartás tekintetében. Az értelmező rendelkezés természetesen nem szűkíti az erőszakos magatartás kialakult értelmezését, mindösszesen annyit rögzít, hogy [a] testi sértés okozására nem alkalmas támadó jellegű fizikai ráhatás is erőszakos magatartásnak minősül."

A 2009. évi LXXX. törvény újraszabályozta a garázdaság minősített eseteinek körét, és ennek alapján egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki a garázdaságot csoportosan és a köznyugalmat súlyosan megzavarva, illetve nyilvános rendezvényen, fegyveresen vagy felfegyverkezve követi el.

A Btk. lényegében átveszi a garázdaság korábbi szabályozását. A garázdaság minősített esetei azonban a jogalkotó megítélése szerint a korábban hatályos Btk.-ban túlszabályozottak, és akár öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetettek, pedig szubszidiárius bűncselekményről van szó. A Btk. az egyszerűsítés és ésszerűsítés érdekében újraszabályozza a garázdaság minősített eseteit. A bűncselekmény így legfeljebb három évig terjedő szabadságvesztéssel lesz büntethető, azonos súlyú minősítő körülmény lesz a csoportos, fegyveres, felfegyverkezve, a köznyugalmat súlyosan megzavaró, illetve a nyilvános rendezvényen való elkövetés. Az erőszakos magatartásra, illetve a nyilvános rendezvény fogalmára vonatkozó értelmező rendelkezéseket a Btk. a Záró Rész értelmező rendelkezései körében helyezi el.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény **jogi tárgya** a köznyugalom, amit a tényállás a kihívóan közösségellenes magatartások ellen véd.

2. A garázdaság **elkövetési magatartása** kihívóan közösségellenes és erőszakos.
A) A közösségellenességet az adott helynek és időnek megfelelő társadalmilag elvárt magatartás szerint kell érteni. Kihívó az olyan cselekmény, amely a társadalmilag elvárt magatartással nyíltan és tudatosan szembehelyezkedik. Nem tekinthető kihívóan közösségellenes magatartásnak, ha az elkövetők az atomerőmű kapujához láncolják magukat, illetve annak kerítésén átmásznak, ha

azt nemzetközi környezetvédő szervezet célkitűzéseit követve az atomenergia felhasználásának veszélyeire történő figyelemfelhívás végett valósították meg, még akkor sem, ha a demonstráció szervezésével a gyülekezési jog gyakorlásáról szóló 1989. évi III. törvény rendelkezéseit nem tartották be (BH 2004. 350.). Nem volt kihívóan közösségellenes annak magatartása sem, aki a gyermekeit önhatalmúlag visszaszerezni kívánó volt feleségével és annak a jelenlegi férjével szemben lépett fel, és az őt segítségül hívó kislányának az elvitelét kívánta megakadályozni (BH 1998. 471.). Az sem kihívóan közösségellenes, ha a terhelt a rá támadó kutyát ledobta a korláton keresztül a II. emeleti függőfolyosóról, majd annak gazdáját (aki a kutyát ráuszította) lefogta, és ennek során kisebb sérüléseket okozott neki (BH 1990. 326.).

B) Az erőszakos magatartás személy vagy dolog ellen is irányulhat.

1. Személy elleni erőszakos magatartás lehet könnyű testi sértés, illetve a bántalmazással megvalósuló tettleges becsületsértés is (az elkövető a magánvádlót arcul ütötte) (BH 1982. 406.). Megvalósítja a garázdaság bűntettét, ha az elkövető három társával együtt a sértettet a késő esti órákban, a nyílt utcán a földre löki, majd a fején és a testén rugdalja (BH 1998. 67.).

Erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás is, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására [Btk. 459. § (1) bekezdés 4. pont]. A garázdaság bűncselekményéhez tartozó erőszak a test egyszerű érintésével, megfogásával is megvalósítható, de az ilyen magatartásnak támadó jellegűnek kell lennie. Így nem tekinthető erőszakos magatartásnak a terhelt azon cselekménye, hogy a sértett diáklányokat ijesztgette (zaklatta), s egyiknek a nyakát, a másiknak a karját megfogta (BH 1980. 116.). Erőszak hiányában nem garázdaság (hanem tettleges becsületsértés valósul meg), ha valaki mást nyilvános szórakozóhelyen itallal szándékosan leönt (BH 1980. 280.).

2. A dolog ellen irányuló erőszakos magatartás tipikusan állagsérelmet okoz, de ez nem tényállási elem.

A dolog elleni erőszaknak sem az állagsérelem, sem a rongálási kár nem feltétele, de a dologra gyakorolt rendeltetésellenes fizikai ráhatás szükséges. Így ha felrobbantott petárda sem dologra, sem személyre közvetlen hatást nem fejt ki (erőszakos magatartás hiánya miatt), garázdaság vétsége helyett a garázdaság szabálysértése állapítható meg. Egy petárdát ugyanis használni – a dolog természeténél fogva – más módon nem is lehetséges, mint meggyújtani, illetve azt erősen a talajra dobni (BH1994. 646.).

A garázdaság nem a tulajdonviszonyokat sérti, ezért az elkövető akár a megrongált dolog tulajdonosa is lehet, tehát azzal az eseti döntéssel szemben garázdaság vétségének minősül, ha az indulatos terhelt az italboltban a kezében tartott és itallal töltött borosüveget a kövezett padlóhoz vágta.

3. Az elkövetési magatartásnak **alkalmasnak kell lennie arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen**.

A mások fogalom alatt nyelvtani értelmezés alapján legalább két, nem feltétlenül együttesen jelen lévő személy értendő, és nem feltétel a nagy nyilvánosság előtt vagy a nyilvános helyen való elkövetés. Ezzel szemben a bírói gyakorlat szerint mivel a bűncselekmény védett jogi tárgya a köznyugalom, az egy-két személy nyugalmának veszélyeztetésénél többet jelent. A szűk családi körben, nem nyilvános helyen elkövetett cselekmények, melyeket közvetlenül kevesen észlelnek, általában nem alkalmasak a köznyugalom megzavarására, még akkor sem, ha erőszakos módon valósulnak meg (BH 1985. 174.).

A kihívóan közösségellenes erőszakos magatartás, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkoztatást vagy riadalmat keltsen, akkor is megvalósítja azonban a garázdaságot, ha ezt az elkövetéskor nem észlelik többen, de mivel az italboltban több személy tartózkodott, csupán a véletlenen múlott, hogy az adott pillanatban senki sem figyel a terheltre (BH 1982. 501.).

A garázdaság tényállásával összefüggésben a 71. BK vélemény kimondja, hogy a nyilvános helyen elkövetett tettleges becsületsértés (mely megvalósulhat akár sérülés okozására tipikusan nem alkalmas t**árggyal [például tojással] megdobással is)** – ha az elkövetés módja folytán kihívóan közösségellenes – garázdaság megállapítására lehet alkalmas, ezért vizsgálni kell, hogy e bűncselekmény konjunktív feltételei (kihívóan közösségellenes, erőszakos, megbotránkoztatásra, illetve riadalomkeltésre alkalmas) hiánytalanul megvalósultak-e.

A megbotránkozás vagy riadalom tényleges bekövetkezése nem tényállási elem, csupán annak reális esélye. A garázdaság absztrakt veszélyeztető deliktum.

4. A garázdaság csak **szándékos** elkövetés esetén büntetendő. Az elkövetőnek legalább bele kell nyugodnia abba, hogy cselekménye alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen.

5. A garázdaság **szubszidiárius** bűncselekmény, így bármely súlyosabb bűncselekményhez képest látszólagos alaki halmazatban háttérbe szorul. Bűnhalmazat létesül viszont, ha az elkövető egy cselekménnyel a garázdaság, valamint a testi sértés vagy a rongálás törvényi tényállását is megvalósítja, feltéve, hogy a testi sértés vagy a rongálás törvényi büntetési tétele nem súlyosabb, mint a garázdaságé (BKv. 34.).

Ha viszont a garázdaság vétsége és a másik — akár súlyosabb — bűncselekmény (például súlyos testi sértés) bűntette időben elkülönülő elkövetési magatartással valósul meg, akkor valóságos anyagi bűnhalmazat megállapításának van helye (BH 1990. 7.).

A bűncselekmény megítélésével kapcsolatban irányadó a 12/2013. számú büntető elvi határozat, mely kimondja, hogy ha a garázdaságot dolog elleni erőszakos magatartással követik el, ezen erőszakos magatartással okozott szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kár – a beolvadás folytán – a rongálással elkövetett tulajdon elleni szabálysértés megállapítását nem teszi lehetővé. A dolog elleni erőszakos magatartás fogalmába ugyanis a – csak szabálysértést megvalósító – csekélyebb károkozás, jelentéktelen állagsérelem beletartozik.

6. A garázdaság **súlyosabban minősül**, ha azt
- csoportosan,
- a köznyugalmat súlyosan megzavarva,
- fegyveresen,
- felfegyverkezve vagy
- nyilvános rendezvényen

követik el.

A) A csoportos elkövetés fogalmára lásd a Btk. 137. § 13. pontját és az ahhoz fűzött magyarázatot.

A csoportos elkövetés folytán a társtettesként elkövetett garázdaság bűntettének megállapítására alkalmas annak a magatartása, aki a két társa által kihívóan közösségellenes, erőszakos cselekménybe – a már megvalósított, riadalomkeltésre alkalmas történések ismeretében – bekapcsolódik, és a továbbiakban maga is részt vesz a sértett bántalmazásában (BH 2003. 309.).

A garázdaság csoportosan elkövetettként minősül akkor is, ha a három vagy több személy nem együttesen, egymást támogatva, hanem egymással szemben vesz részt az elkövetésben (BH 1985/299., BH 2000. 94., 4/2007. büntető jogegységi határozat). A csoportos garázdaság bűntette társtetteseinek szándék- és akarategysége szempontjából csak annak belátása szükséges, hogy az egymással – vagy másokkal – szembeni erőszakos cselekedetük közvetlenül és durván sértheti a közösség nyugalmát. Az elkövetők személyes motivációja, indítéka a szándékegység megítélésénél figyelmen kívül marad (4/2007. Büntető jogegységi határozat II. pont).

A garázdaság bűncselekménye társas elkövetésének törvényi tényállást megvalósító alanyai önálló tettesek nem lehetnek. Az önálló tettesség akkor is kizárt, ha a csoportos elkövetés során egymás ellen lépnek fel (4/2007. Büntető jogegységi határozat I. pont). A garázdaság bűncselekményének társtetteskénti elkövetését nem zárja ki az, ha a személy elleni erőszakos magatartás egyidejűleg alaki bűnhalmazatot alkotó testi sértést is megvalósít, s ez utóbbi bűncselekményt tekintve a társtettesség ismérvei hiányoznak (Legfelsőbb Bíróság 4/2007. Büntető jogegységi határozat III. pont).

B) A köznyugalmat súlyosan megzavarva követték el cselekményt, ha az a község lakóinak a nyugalmát jelentősen és tartósan megzavarta: a falu központi területén kirobbantott súlyos, emberhalállal végződő tömegverekedés, a vádlottak gátlástalansága és vandalizmusa rémületet, félelmet váltott ki (BH 1996. 515.). A köznyugalom súlyos megzavarásához általában az szükséges, hogy a veszélyhelyzetből eredménnyé átalakult megbotránkozás vagy riadalom olyan méreteket öltsön, amely az emberek nagy számát érinti, például egy község vagy városnegyed lakóinak a nyugalmát, közhangulatát jelentős mértékben hátrányosan befolyásolja, illetőleg az említett szélesebb személyi körben az elkövető cselekménye pánikot vagy rémületet kelt. Erre utaló adat a Legfelsőbb Bíróság szerint viszont nem merült fel, amikor a vádlott cselekménye szűkebb környezetben, viszonylag rövidebb időn keresztül hatott (a vonat utazóközönsége egy részének a nyugalmát háborította, illetőleg azokban keltett riadalmat), anélkül azonban, hogy az ott tartózkodóknál szélesebb körben az emberek közhangulatát károsan befolyásolta volna (BH 1993. 407.).

A köznyugalmat súlyosan megzavarva elkövetés – bár ez a megfogalmazásából nem egyértelmű – eredményt tartalmaz.[68] Így ennek vonatkozásában elegendő, de szükséges is a gondatlanság fennállása (Btk. 9. §), de nem kizárt az sem, hogy azt az elkövető szándéka fogja át.

C) A fegyveres elkövetés tekintetében lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 5. pontját.

D) A felfegyverkezve elkövetés tekintetében lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 6. pontját.

E) A nyilvános rendezvény tekintetében lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 24. pontját.

7. A garázdaság elkövetőjével szemben **kitiltásnak is helye van** (Btk. 341. §). Nincs azonban ennek helye azzal a terhelttel szemben, aki mint állandó lakos a községben tartja el idős, rokkant szüleit is (BH 1989. 179.).

68 Vida Mihály: *A közrend elleni bűncselekmények*. In: Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része. Korona Kiadó, Budapest, 1999. 499.

XXXIII. FEJEZET
A KÖZBIZALOM ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Kőhalmi László

Okirattal visszaélés

346. § (1) Aki egy vagy több olyan közokiratot, amely nem vagy nem kizárólag a sajátja,
***a)* mástól, annak beleegyezése nélkül jogtalanul megszerez,**
***b)* jogtalanul megsemmisít, megrongál, vagy**
***c)* mástól jogtalanul elvesz, vagy a jogosult elől jogtalanul eltitkol,**
vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Ha más bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki jogtalan haszonszerzés céljából közokiratot átad vagy átvesz.
(3) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt magánokiratra azért követi el, hogy jogtalan előnyt szerezzen vagy jogtalan hátrányt okozzon, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az okirati bizonyítás biztonságát befolyásolják a különféle visszaélések, az okirattal visszaélés ezen magatartásokat rendeli büntetni. A közbizalom érdekében a büntetőjog eszközeivel is üldözni kell azokat a visszaéléseket, amelyek az okirathamisításon kívül az okirati bizonyítás zavartalanságát sértik.

1. A bűncselekmény **jogi tárgya**: a jogi forgalom biztonságához, a bizonyítás zavartalanságához fűződő közbizalom.

A bűncselekmény **elkövetési tárgya** lehet közokirat és magánokirat is. A Btk. 346. § (1) bekezdésében büntetni rendelt közokirattal visszaélésnek és a Btk. 346. § (3) bekezdésében szabályozott magánokirattal visszaélésnek csak az olyan okirat lehet az elkövetési tárgya, amely nem vagy nem kizárólag az elkövető sajátja.

A Btk. 346.§ (2) bekezdése szerint pönalizált közokirattal visszaélés esetében nincs jelentősége, hogy a közokirat kinek a tulajdonát képezi.

2. A bűncselekmény **alanya** tettesként a Btk. 346. § (1) és (3) bekezdésében szabályozott elkövetési magatartásoknál az lehet, aki nem kizárólagos tulajdonosa a köz- vagy magánokiratnak.

A Btk. 346. § (2) bekezdése szerinti bűncselekmény tettese bárki lehet.

A bűncselekmény csak **szándékosan** követhető el. A közokirattal visszaélés esetében a büntetőjogi felelősség létrejöttéhez elegendő az eshetőleges szándék is. A rablás elkövetője eshetőleges szándékkal valósítja meg a közokirattal visszaélés vétségét, ha az idős sértett nő táskáját eltulajdonítja (BH 1991. 151.)

A magánokirattal visszaélés csak egyenes szándékkal követhető el, mivel ezt az alakzatot a törvényhozó célzatos bűncselekményként szabályozta.

3. A bűncselekmény **elkövetési magatartásai**:
- megszerzés,
- megsemmisítés,
- megrongálás,
- elvétel,
- eltitkolás,
- átadás-átvétel.

A **megszerzés** – amely hosszabb birtokbavételre irányuló szándékot feltételez, és magában foglalja a tényleges birtokbavételt – akkor valósít meg bűncselekményt, ha jogtalanul, mástól, annak beleegyezése nélkül történik. Az okirat találása, ismeretlen módon való megszerzést követő puszta birtoklása nem tényállásszerű. Ez a magatartásforma nem azonos a lopás elkövetési tevékenységével, az elvétellel. Az okiratnak rendszerint nincs pénzben meghatározott értéke, ezért is nem a lopás törvényi tényállásában szereplő elvétel kifejezést alkalmazta a törvényhozó. Abban az esetben, ha az okirat meghatározott pénzértéket képvisel, a mástól, annak beleegyezése nélkül, jogtalanul történő megszerzése lopást valósíthat meg.

Annak a tetten ért tolvajnak a terhére, aki az idegen dologgal együtt – rövid időre – okiratot is magához vesz, majd a közokirat birtoklásával rövid időn belül, a sértetthez történő visszajutást lehetővé tevő módon felhagy, a „megszerzésre" irányuló eshetőleges szándék nem állapítható meg (1/2009 BJE), az elvétel azonban igen.

Megsemmisítésen nemcsak az okirat fizikai állagának megszüntetését, anyagi hordozójának elpusztítását, hanem a gondolati tartalom, így például a szöveg olvashatatlanná tételét is érteni kell.

Megrongálás a részleges megsemmisítés, csonkítás mind az okirat anyagának, mind gondolati tartalmának károsítása, például a közokirat leöntése festékkel.[69]

A törvény az okirattal visszaélés elkövetési magatartásai körében külön nevesíti a mástól jogtalanul való elvétel esetét. Mivel a megszerzés az eddigi joggyakorlat szerint hosszabb ideig tartó, visszaélésszerű birtokbavételt jelent,

69 Indokolás

a bíróság nem állapít meg lopás mellett okirattal visszaélést olyan esetekben, amikor a lopott dolog (például pénztárca) a közokirat szokásos tárolási helye. A törvény ezen a gyakorlaton változtatni kíván, ugyanis a lopás sértettjének sokszor nagyobb hátránya keletkezik a közokiratok eltulajdonítása miatt, azok pótlása több időt vesz igénybe, és több pénzbe kerül, mint a lopási érték. Ettől a sérelemtől a jogalkotó nem tekinthet el az elkövető javára, ezért a törvény külön nevesíti az elvételt mint elkövetési magatartást. Ebből következik, hogy az 1/2009. BJE határozatnak az előbbiekkel ellentétes okfejtése meghaladottá vált.

Az **elvétel** a megszerzéshez hasonlóan az okirat birtokbavételét jelenti, eltérés azonban, hogy ebben az esetben nem szükséges az okirat tartós birtoklása, illetve az erre irányuló szándék.[70] A Btk. 370. § (1) bekezdés be) pontja szerint a lopás minősített esete valósul meg, ha egy vagy több közokirat, magánokirat vagy készpénz-helyettesítő fizetési eszköz egyidejű elvételével követik el. Ebben az esetkörben az okiratok számától és jellegétől függetlenül, azok elvétele beolvad a lopásba.[71]

Eltitkolás alatt a jogosult előli ideiglenes vagy végleges eltagadást értjük. Az eltitkolás aktív, leplező magatartást jelent, az, hogy az elkövető csupán birtokában tartja az okiratot, nem tekinthető eltitkolásnak (BH 2003. 298.).[72]

Az átadás, illetve az átvétel a közokirattal való rendelkezést jelenti, amely tevékenységek akkor valósítanak meg bűncselekményt, ha azok kifejtésére jogtalan haszonszerzés céljából kerül sor. Ez lényegében a **„közokirat-orgazdaságot"**, azaz a saját vagy mások közokiratával való kereskedést rendeli büntetni.

A bűncselekmény elkövetési módja: mástól, annak beleegyezése nélkül, jogtalanul. A **más** személy bárki lehet, a mástól való megszerzés azonban nem valósul meg az elveszett vagy eldobott iratok megtalálása esetén. A **beleegyezés nélkül** történő megszerzés esetén a jogosult nem járul hozzá az okiratnak más személy birtokába kerüléséhez, vagy hozzájárul ugyan, de az akaratnyilatkozatának

70 Sántha Ferenc: *A közbizalom elleni bűncselekmények*. In: Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: *Magyar Büntetőjog Különös Rész.* (Szerk.: Horváth Tibor – Lévay Miklós.) Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2013. 486.

71 Belovics Ervin: *A közbizalom elleni bűncselekmények*. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. Második, hatályosított kiadás. A 2012.évi C. törvény alapján (Szerkesztő-lektor: Busch Béla.) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013. 570.

72 Mezőlaki Erik: *A közbizalom elleni bűncselekmények*. In: Hegedűs István – Juhász Zsuzsanna – Karsai Krisztina – Katona Tibor – Mezőlaki Erik – Szomora Zsolt – Törő Sándor: Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. (Szerk.: Karsai Krisztina.) CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2013. 723.

kifejtésében megtévesztették (például az elkövető lopott rendőr szolgálati igazolvány felmutatásával szerzi meg az okiratot). **Jogtalan** a megszerzés stb., ha a cselekménysze mély személyiségi jogot sért, illetőleg, ha az ellentétes az anyagi jogi vagy eljárási jogi szabályokkal. A meghatározott módon véghezvitt magatartás kifejtésével a bűncselekmény befejeződik. A **befejezettséghez** semmiféle hátrány vagy veszélyhelyzet bekövetkezése nem szükséges.

4. Az okirattal visszaélés esetében a mindennapi gyakorlatban a társadalomra veszélyt jelentő cselekmények tipikusan és leggyakrabban az elkövetési tárgyak elvételével valósulnak meg. Ezért az egy alkalommal egy személytől több elkövetési tárgy elvételével elkövetett több bűncselekmény **törvényi egységet** képez. Ugyanez irányadó a megszerzéssel vagy az eltitkolással megvalósított fordulatok esetén is.

A jogtalanul megszerzett közokirat utólagos meghamisítása vagy meghamisítás nélküli felhasználása esetén bűnhalmazatban megvalósulhat a közokirat-hamisítás megfelelő esete.

Sporteredmény tiltott befolyásolása

349/A. § (1) Aki olyan megállapodást köt, aminek következtében valamely sportszövetség versenyrendszerében szervezett vagy a sportszövetség versenynaptárában egyébként szereplő verseny, mérkőzés eredménye nem a versenyszabályzatnak vagy a tisztességes játék elveinek megfelelő módon alakul ki, ha más bűncselekmény nem valósul meg, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt bűnszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

Az egyre szaporodó sportbeli csalások (bunda) ellen elengedhetetlen a szigorú büntetőjogi fellépés. A mérkőzések eredményeinek a befolyásolása sérti a sport, a nézők, a fogadók és nem utolsósorban a fogadás-szervezők érdekeit, hiszen egy kis csoport anyagi vagy más jellegű érdekei miatt változnak meg jelentősen sportesemények eredményei.

A büntetőjog korábban a bundázást csalásként vagy vesztegetésként szankcionálta. Egyik tényállás sem képes azonban teljességgel kezelni azt a jelenséget, hogy a sporteredmény nem a szabályoknak és a fair play elveknek megfelelően alakul ki, illetve mindkét bűncselekmény bizonyítása rendkívül nehézkes. Nem

szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a bundázás többarcú bűncselekmény, és nemcsak vagyoni érdekeket sért, hanem az embereknek ahhoz való jogát, hogy szabályos, elfogultságtól mentes sportmérkőzést vagy sporteseményt lássanak.[73]

1. A bűncselekmény **jogi tárgya**: a sportszövetségek versenyeinek tisztességes lebonyolításába vetett **közbizalom**,

2. A bűncselekmény **alanya:** tettesként bárki.

A bűncselekmény csak **szándékosan** – mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal – követhető el.

A sportrendezvény tiltott befolyásolása elkövethető **társtettességben** is, például mindkét ellenfél focicsapatban 4-4 személy került beavatásra a bundába.

3. A bűncselekmény **elkövetési magatartása**: megállapodás kötése.

A megállapodás a felek – részben vagy egészben – egybehangzó akaratnyilatkozata. A Btk. 349/A. § (1) bekezdésében hivatkozott megállapodás azonban polgári jogi érelemben semmis, hiszen annak „megkötése" jogszabályba, illetve a jó erkölcsbe ütközik [2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről Hatodik Könyv Második Rész VI. Cím 6:95-6:96.].

A sportról szóló 2004. évi I. törvény 19. § (1) bekezdése (a továbbiakban: sporttörvény) szerint a **sportszövetségek** meghatározott sporttevékenységek körében a sportversenyek szervezésére, a tagok érdekvédelmére és a részükre való szolgáltatásokra, valamint a nemzetközi kapcsolatok lebonyolítására létrehozott, jogi személyiséggel és önkormányzattal rendelkező, a 2011. évi CLXXV. törvény alapján – a sporttörvényben foglalt eltérésekkel – működő szövetségek.

Az országos sportági szakszövetségre a sportszövetségekre vonatkozó rendelkezéseket a sporttörvényben, valamint a Polgári Törvénykönyvben meghatározott eltérésekkel kell alkalmazni.

A 2004. évi I. törvény a sportszövetségek alábbi típusait különbözteti meg: országos sportági szakszövetségek, sportági szövetségek, szabadidősport szövetségek, fogyatékosok sportszövetségei, diák- és főiskolai-egyetemi sport sportszövetségei. A sportszövetség sportszövetségi jellegét és típusát a bírósági nyilvántartásban fel kell tüntetni.

A sportszövetség amatőr, hivatásos és vegyes (nyílt) versenyrendszert működtethet (bajnokságot írhat ki).

73 A 2013. évi CLXXXVI. törvény indokolása

A versenyek, mérkőzések részletes szabályait az adott sportág saját belső szabályzatai (például versenyszabályzat, etikai szabályzat), illetve – ha működik ilyen – a nemzetközi szövetségek előírásai határozzák meg.

Az eredmény-bűncselekmény tényállása megvalósul, amennyiben a sportszövetség versenyrendszerében szervezett vagy a sportszövetség versenynaptárában egyébként szereplő verseny (mérkőzés) eredménye nem a **versenyszabályzatnak** megfelelően vagy a **tisztességes játék** (fair play) elveivel ellentétes módon alakul ki.

A fair play elvei szerinti felkészülés és versenyzés kritériumait illetően **exemplifikatív** jellegű iránymutatást ad a sporttörvény 2. § (4) bekezdése és 11/A. § (3) bekezdése.

A bűncselekmény **szubszidiárius** jellegű, megállapítására akkor kerülhet sor, ha súlyosabb deliktum nem valósul meg, például a kapus és a hátvéd megállapodnak abban, hogy engedik mindenféle ellenszolgáltatás nélkül az ellenfél csatárát gólt rúgni.

Az elkövetési magatartás tanúsításával a bűncselekmény **befejezetté** válik. A **kísérletre** az általános szabályok az irányadók.

4. A sportrendezvény tiltott befolyásolásának két **minősített** esete van: a bűnszövetségben vagy az üzletszerűen történő elkövetés.

5. A rendbeliség igazodik a jogtárgysértések számához. Több megállapodás megkötése annyi rendbeli bűncselekményt valósít meg, ahány konszenzuál-aktus jött létre. Több verseny végeredményéről egy „jogügyletben" történő megállapodás esetén a rendbeliség igazodik a versenyek számához. Ugyanarra a versenyre vonatkozó több megállapodás kötése a folytatólagosság körében értékelendő.

Mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld jogellenes megszerzése

349. § (1) Aki
a) mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld tulajdonjogának megszerzése,
b) mező- és erdőgazdasági hasznosítású földre vonatkozó haszonélvezeti jog vagy használat jogának alapítása
céljából az ezekre vonatkozó jogszabályi tilalom vagy korlátozás kijátszásával semmis szerződést köt, bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki
a) mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld tulajdonjogának megszerzése,
b) mező- és erdőgazdasági hasznosítású földre vonatkozó haszonélvezeti jog vagy használat jogának alapítására
vonatkozó jogszabályi tilalom vagy korlátozás kijátszásával általa kötött semmis szerződés leplezésére létrehozott megállapodás alapján mező- és erdőgazdasági hasznosítású földet használ, illetve szedi annak hasznait, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(3) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az az ügyvéd, jogtanácsos vagy közjegyző, aki az (1) bekezdés szerinti szerződés megkötésében közreműködik.
(4) Korlátlanul enyhíthető az (1) és (2) bekezdés szerinti bűncselekmény elkövetőjének a büntetése, ha a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti és az elkövetés körülményeit feltárja.

1. A bűncselekmény **jogi tárgya** komplex, egyrészt a mező- és erdőgazdasági hasznosítású földekkel kapcsolatos szerződések valóságtartalmába vetett **közbizalom**, másrészt a **magyar mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld termőföld védelme**.

2. A 349. § (1) bekezdés szerinti bűncselekmény **alanya** általános, de az szükségképpen többes elkövetést takar. A 349. § (3) bekezdés alanya **speciális**, ezen alapesetet csak ügyvéd, jogtanácsos vagy közjegyző követheti el.

A védett **jogtárgy** a mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld. A tényállása pontos értelmezéséhez elengedhetetlen két háttérjogszabály: a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény (a továbbiakban: Tft.) és a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény rendelkezéseinek pontos ismerete.

Az 1994. évi LV. törvény 2. § (2) bekezdése szerint a termőföldre vonatkozó rendelkezéseket – a haszonbérletre a Tft.-ben megállapított szabályok kivételével – alkalmazni kell a mező-és erdőgazdasági művelés alatt álló belterületi földre is.

A Tft. 3. § a) pontja szerint termőföld az a földrészlet, amelyet a település külterületén az ingatlan-nyilvántartásban szántó, szőlő, gyümölcsös, kert, rét, legelő (gyep), nádas, erdő, fásított terület művelési ágban vagy halastóként tartanak nyilván.

A mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény (továbbiakban: Földforgalmi törvény) 5. §. 17. pontja szerint mező-, erdőgazdasági hasznosítású föld: a föld fekvésétől (belterület, külterület) függetlenül

valamennyi olyan földrészlet, amely az ingatlan-nyilvántartásban szántó, szőlő, gyümölcsös, kert, rét, legelő (gyep), nádas, erdő és fásított terület művelési ágban van nyilvántartva, továbbá az olyan művelés alól kivett területként nyilvántartott földrészlet, amelyre az ingatlan-nyilvántartásban Országos Erdőállomány Adattárban erdőként nyilvántartott terület jogi jelleg van feljegyezve. A jelenleg hatályos jogszabályi rendelkezések szerint a dologi jogok közül a mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld tulajdonjogának megszerzése, valamint az arra vonatkozó haszonélvezeti jog és használat jogának alapítása tiltott, illetve korlátozott meghatározott személyi kör számára. Ezek a tilalmak magánjogilag úgy vannak megfogalmazva, hogy azok a mező- és erdőgazdasági hasznosítású földre vonatkozó elővásárlási jog, visszavásárlási jog és vételi jog kikötésére is alkalmazhatók.

Mező- és erdőgazdasági hasznosítású földre vonatkozó haszonbérleti vagy használati jog (legyen az akár szívességi használat vagy bármely más, a mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld puszta birtoklására lehetőséget biztosító kötelmi jog) létesítése nem tiltott, nem semmis, ezek a cselekmények csak akkor válnak bűncselekménnyé, ha a mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld tulajdonjogának megszerzése, haszonélvezeti jogának vagy a mező- és erdőgazdasági hasznosítású földre vonatkozó használat jogának alapítása céljából az erre vonatkozó tilalmat kijátszva kötnek ilyen szerződést.

A bűncselekmény valamennyi alakzata csak **szándékosan** követhető el, az (1) bekezdés esetében pedig – utalva itt a célzatos elkövetésre – csak az egyenes szándékkal történő elkövetés jöhet szóba.

3. A bűncselekmény **elkövetési magatartásai**:

- semmis szerződés kötése,
- semmis szerződés leplezésére létrehozott megállapodás alapján mező- és erdőgazdasági hasznosítási földhasználata, illetve hasznainak szedése,
- közreműködés semmis szerződés megkötésében.

A „semmis szerződés" alatt minden olyan szerződést érteni kell, ami a polgári jog szabályai szerint semmisnek minősül.

A hatályon kívül helyezett – de a 2014. március 15-e előtt perfektuálódott jogügyletekre vonatkozó – Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 200. § (2) bekezdése szerint semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek, kivéve ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz. Semmis a szerződés akkor is, ha nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik. A Ptk. 234. (1) bekezdése szerint. A semmis szerződés

érvénytelenségére – ha a törvény kivételt nem tesz – bárki határidő nélkül hivatkozhat. A semmisség megállapításához külön eljárásra nincs szükség.

A 2014. március 15-én hatályba lépett új polgári kódex, a 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről Hatodik Könyv Első Rész VI. Cím 6:88. § (1)–(2) bekezdése szerint a semmis szerződés megkötésének időpontjától érvénytelen. A semmisség megállapításához külön eljárásra nincs szükség; a szerződés semmisségét a bíróság hivatalból észleli. Ha a semmis szerződés más szerződés érvényességi kellékeinek megfelel, ez utóbbi érvényes, kivéve, ha ez a felek feltehető szándékával ellentétes. Továbbá a hivatkozott jogszabály 6:95. §-a szerint semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek, kivéve, ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz. Más jogkövetkezmény mellett is semmis a szerződés akkor, ha a jogszabály ezt külön kimondja, vagy ha a jogszabály célja a szerződéssel elérni kívánt joghatás megtiltása. Az új Ptk. 6:96. § szerint semmis az a szerződés, amely nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik.

A szerződéskötés a polgári jogban ismert jogügyleteket jelenti, például adás-vételi szerződés aláírása, ajándékozási szerződés megkötése stb.

A mező- és erdőgazdasági hasznosítású földdel kapcsolatos jogügyletek nem jelentik bűncselekmény elkövetését, csak akkor, ha a kontraktus megkötése jogszabályi tilalomba ütközik például belföldi magánszemély termőföld tulajdonjogát csak olyan mértékben szerezheti meg, hogy a tulajdonában legfeljebb 300 hektár nagyságú vagy 6000 aranykorona értékű termőföld legyen.

Fontos háttérjogszabály a külföldiek ingatlanszerzéséről szóló 7/1996. (I. 18.) Korm.rendelet, valamint az elővásárlási és előhaszonbérleti jog gyakorlása érdekében az adás-vételi és a haszonbérleti szerződés hirdetményi úton történő közlésére vonatkozó eljárási szabályokról szóló 474/2013. (XII. 12.) Korm.rendelet. Az elővásárlási jog gyakorlására jogosultak nyilatkozatával kapcsolatban szoktak előfordulni különböző visszaélések.

A 349. § (2) bekezdésének tényállása olyan magatartást büntet, amely az új Btk. hatálybalépése előtt kötött semmis szerződésekkel van összefüggésben. Így az alkotmányos büntetőjogi elvekkel és követelményekkel összhangban büntetni rendeli a jelenleg is fennálló földhasználatot (vagy a hasznok szedését) mint elkövetési magatartást, ha az olyan földhasználati szerződésen alapul, amely tulajdonszerzésre irányuló semmis szerződés leplezésére szolgál. E tényállás tehát a fennálló használat szankcionálására irányul, és megfelelő átmeneti időt állapít meg a Btk. módosításának 2014. május 2-i hatálybaléptetésével.

A 349. § (3) bekezdés szerinti elkövetési magatartás az ügyvéd, jogtanácsos vagy közjegyző általi **közreműködés**, mely a semmis szerződés létrehozásával kapcsolatos támogatást, tanácsadást is magában foglal, például irattervezet elkészítése, ellenjegyzés.

Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a földforgalmi törvény újraszabályozta és ezzel jelentősen megváltoztatta a föld (értve ez alatt a mező- és erdőgazdasági hasznosítású földet is) tulajdonjogának átruházására vagy a föld tulajdonjogát érintő más írásba foglalt jogügyletekre vonatkozó előírásokat.

A föld tulajdonjogának átruházására vagy a föld tulajdonjogát érintő más jogügylet írásba foglalására csak olyan papíralapú okmányon kerülhet sor, amely a föld tulajdonjogának átruházását vagy a föld tulajdonjogát érintő más, írásba foglalt jogügyletet tartalmazó papír alapú okmány biztonsági kellékeiről és kibocsátásainak szabályairól szóló 47/2014. (II. 26.) Korm.rendeletben meghatározott biztonsági kellékekkel rendelkezik. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy kizárólag a közjegyzők, ügyvédek és jogtanácsosok számára a kormányhivatalok járási földhivatalaiban hozzáférhető speciális biztonsági okmány védelmi elemekkel (vízjellel, pelyhezőkkel és vegyi védelemmel) ellátott papírlapon – mely tartalmazza a jobb oldalán hosszanti irányban 10 mm széles irizáló nyomatot és „földátruházási biztonsági okmány" feliratot – kell benyújtani az írásba foglalt jogügyleteket.

A biztonsági okmányokat kezelő jogi képviselőknek nyilvántartást kell vezetniük a biztonsági okmányok jogszerű felhasználásának nyomon követhetősége érdekében, melynek elmulasztása esetén 15 000 forinttól 100 000 forintig terjedő bírsággal is sújthatók.

Az elkövetési magatartás tanúsításával a bűncselekmény **befejezetté** válik.

4. Korlátlanul enyhíthető annak a 349. § (1)-(2) bekezdés szerinti bűncselekmény elkövetőjének a büntetése, aki a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja. Mint ahogyan a normaszövegből egyértelműen kiderül, a korlátlan enyhítés lehetősége nem vonatkozik a tényállásban megfogalmazott szerződés megkötésében közreműködő ügyvédre, jogtanácsosra és közjegyzőre.

5. A **rendbeliség** igazodik a jogtárgysértések számához. Több, jogszabályi szerzési korlátozás alá eső ingatlan „megszerzése" annyi rendbeli bűncselekményt valósít meg, ahány okirat készült például három ingatlannak három adásvételi szerződésben történő megszerzése három rendbeli bűncselekményt valósít meg. Több szerzési tilalom alá eső ingatlannak egy okiratban (például adásvételi szerződésben) történő megszerzése esetén a rendbeliség igazodik az ingatlanok számához.

Felhasznált és válogatott irodalom

Akácz József – Berkes György – Belegi József – Katona Sándor – Kónya István – Mészár Róza – Molnár Gábor – Rábóczki Ede: *Magyar Büntetőjog Kommentár a gyakorlat számára* (Szerk.: Rábóczki Ede – Berkes György). 2. kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.

Angyal Pál: *A Magyar Büntetőjog Kézikönyve 5. Okirathamisítás. Bélyeghamisítás. Végjegybitorlás. Csalárd és vétkes bukás*. Atheneum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Kiadás, Budapest, 1929.

Belegi József: *A közrend elleni bűncselekmények*. In: Akácz József – Berkes György – Belegi József – Katona Sándor – Kónya István – Mészár Róza – Molnár Gábor – Rábóczki Ede: Magyar Büntetőjog Kommentár a gyakorlat számára (Szerk.: Rábóczki Ede – Berkes György). 2. kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 674/22. (lásd még: Belegi: *A közrend elleni bűncselekmények*)

Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II. A 2012. évi C. törvény alapján* (Szerkesztő-lektor: Busch Béla). HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.

Belovics Ervin: *A közbizalom elleni bűncselekmények*. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. A 2012.évi C. törvény alapján (Szerkesztő-lektor: Busch Béla). HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 537. (lásd még: Belovics: *A közbizalom elleni bűncselekmények*)

Belovics Ervin: *A közbizalom elleni bűncselekmények*. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. Második, hatályosított kiadás. A 2012. évi C. törvény alapján. (Szerkesztő-lektor: Busch Béla.) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013. 555–577.

Csemáné Váradi Erika – Görgényi Ilona – Gula József – Lévay Miklós – Sántha Ferenc: *Magyar Büntetőjog Különös Rész. 2. kötet* (Szerk.: Horváth Tibor – Lévay Miklós). CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2006.

Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály: *Magyar Büntetőjog Különös Rész*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

Erdősy Emil: *A közbizalom elleni bűncselekmények*. In: Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály: Magyar Büntetőjog Különös Rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 358–360. (lásd még: Erdősy: *A közbizalom elleni bűncselekmények*)

Finkey Ferencz: *A magyar büntetőjog tankönyve*. 4. átdolgozott kiadás. Grill Kiadó, Budapest, 1914.

Juhász Zsuzsanna – Karsai Krisztina – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Szomora Zsolt – Vida Mihály: *A Magyar Büntetőjog Különös Része*. (Szerk.: Nagy Ferenc). HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.

Mezőlaki Erik: *A közbizalom elleni bűncselekmények*. In: Hegedűs István – Juhász Zsuzsanna – Karsai Krisztina – Katona Tibor – Mezőlaki Erik – Szomora Zsolt – Törő Sándor: Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. (Szerk.: Karsai Krisztina.) CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2013. 712–730.
Sántha Ferenc: *A közbizalom elleni bűncselekmények*. In: Csemáné Váradi Erika – Görgényi Ilona – Gula József – Lévay Miklós – Sántha Ferenc: Magyar Büntetőjog Különös Rész. 2. kötet (Szerk.: Horváth Tibor – Lévay Miklós.) CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2006. 189. (lásd még: Sántha: *A közbizalom elleni bűncselekmények*)
Sántha Ferenc: *A közbizalom elleni bűncselekmények*. In: Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Különös Rész. (Szerk.: Horváth Tibor – Lévay Miklós.) Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2013. 477–491.
Vida Mihály – Szomora Zsolt: *A közrend elleni bűncselekmények*. In: Juhász Zsuzsanna – Karsai Krisztina – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Szomora Zsolt –Vida Mihály: A Magyar Büntetőjog Különös Része. (Szerk.: Nagy Ferenc.) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009. 457. (lásd még: Vida–Szomora: *A közrend elleni bűncselekmények*)

XXXIV. FEJEZET
A KÖZIGAZGATÁS RENDJE ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Gellér Balázs József

A választás, népszavazás és európai polgári kezdeményezés rendje elleni bűncselekmény

350. § (1) Aki a választási eljárásról szóló törvény vagy a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezésről, valamint a népszavazási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó választás, népszavazás és európai polgári kezdeményezés során
a) a jelölési eljárás szabályait megszegve erőszakkal, fenyegetéssel, megtévesztéssel vagy anyagi juttatással szerez ajánlást,
b) népszavazás vagy európai polgári kezdeményezés indítványozása érdekében erőszakkal, fenyegetéssel, megtévesztéssel vagy anyagi juttatással szerez aláírást,
c) jogosultság nélkül szavaz,
d) jogosulatlanul aláír, hamis adatokat tüntet fel,
e) arra jogosultat a választásban, a népszavazásban, a népszavazási vagy az európai polgári kezdeményezésben akadályoz, vagy erőszakkal, fenyegetéssel, megtévesztéssel, vagy anyagi juttatással befolyásolni törekszik,
f) megsérti a választás vagy a népszavazás titkosságát,
g) meghamisítja a választás, a népszavazás, a népszavazási vagy az európai polgári kezdeményezés eredményét,
h) a jelölési eljárás során az ajánlásáért, illetve a népszavazás kezdeményezése vagy európai polgári kezdeményezés indítványozása során az aláírásáért anyagi juttatást fogad el,
i) szavazatát anyagi juttatás nyújtásától teszi függővé, és erre tekintettel anyagi juttatást fogad el,
bűntettet követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki nemzetiségi önkormányzati képviselőjelöltként történő nyilvántartásba vételhez szükséges nyilatkozatában korábbi nemzetiségi önkormányzati képviselőjelöltségére vonatkozóan valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz.

BH 2004. 219.

Szövegtörténet

A korábbi Btk. 211. §-a szabályozta eredetileg a választás rendje elleni bűncselekmény tényállását. A módosítások során az érintett eljárások és elkövetési magatartások köre jelentősen kibővült. Így például a 1999. évi CXX. törvény 12. §-a a tényállás hatályát a nemzeti és etnikai kisebbségi önkormányzati képviselők választására, az 1997. évi C. törvény 167. §-a az elkövetési magatartások körét kibővítette az aláírás erőszakkal stb. való megszerzésére. A legutolsó módosítás a 2011. évi CCI. törvény 14. §-a volt, amelynek (2) bekezdése újra megállapította a rendelkezés szövegét, illetve (3) bekezdése a tényállás elnevezését a választás, a népszavazás, a népi kezdeményezés és az európai polgári kezdeményezés rendje elleni bűncselekményre változtatta. Az új Btk. lényegében átveszi az így újraalkotott szöveget, de azt egy rendelkezés tekintetében kiegészíti. A gyakorlatban ugyanis előfordult, hogy a nemzetiségi választáson induló jelölt a 2011. évi CLXXIX. törvény 54. §-a szerint szükséges nyilatkozatában valótlanul azt állította, hogy a választást megelőző tíz évben általános vagy időközi nemzetiségi önkormányzati választás során nem volt más nemzetiség önkormányzatának jelöltje. A jogalkotó szerint „az ilyen magatartás a nemzetiségi választás rendjét, tekintélyét sérti", így „indokolt az ilyen visszaélésekkel szembeni (büntetőjogi) fellépés".

A tényállás keretét kitöltő két legfontosabb jogszabály a 2013. május 3. napján hatályba lépett, választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény, továbbá a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezésről, valamint a népszavazási eljárásról szóló 2013. évi CCXXXVIII. törvény, melynek a 2014. évi általános választások kitűzésének napjával egybeeső hatályba lépésével a tényállás módosul. Az új törvény a népi kezdeményezés jogintézményét teljes mértékben megszünteteti (2013. évi CCXXXVIII. törvény 96. §), és ezzel összefüggésben rendelkezik arról, hogy a Btk. 350. §-a és az azt megelőző alcím helyébe a fenti törvényszöveg lép.

A törvény hatálybalépésnek időpontjául a jogalkotó tehát a 2014. évi általános választások kitűzésének napját jelölte meg, mely alól a törvény VI. fejezetében található helyi népszavazási eljárás kivétel, az csak 2014. október 1. napján fog hatályba lépni.

Szövegmagyarázat

1. A tényállás **jogi tárgya** a választás, a népszavazás, a népi kezdeményezés és az európai polgári kezdeményezés lebonyolításának rendje, ezen keresztül a választás eredménye stb. titkossága, illetve a választójog stb. érvényesülése.

2. A bűncselekmény önálló tettese alapvetően bárki lehet. Ez a megállapítás még az eredmény meghamisítására, illetve a választás vagy a népszavazás titkosságának megsértésére is igaz, hiszen azt sem csak a szavazatszámláló vagy választási bizottságok tagjai követhetik el.

3. A tényállás csak a „választási eljárásról szóló törvény" hatálya alá tartozó választás, népszavazás, vagy európai polgári kezdeményezés során követhető el. A választási eljárásról jelenleg a 2013. évi XXXVI. törvény szól, amelynek a hatálya a korábbi törvényhez képest korlátozott. Az új törvény hatálya kiterjed az

- az országgyűlési képviselők választására,
- a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választására,
- a nemzetiségi önkormányzatok tagjainak megválasztására,
- az Európai Parlament tagjainak választására,
- azokra a választási eljárásokra, amelyekre e törvény alkalmazását törvény elrendeli.

Látható, hogy nem tartozik az új törvény hatálya alá a korábbi törvény szerinti:

- országos népszavazás,
- helyi népszavazás,
- európai polgári kezdeményezés, továbbá

amelyekről külön törvény a korábbi kötet kéziratának leadása napján még nem került elfogadásra. A „választási eljárásról szóló törvény" tehát nem kizárólag a 2013. évi XXXVI. törvényt jelenti, hanem azon törvényt vagy törvényeket is, amely (amelyek) az egyéb választási (szavazási) eljárásokról szólnak.

Ahogyan azt már fentebb is említettem, az új törvény kapcsán büntetőjogi szempontból a leglényegesebb változás az, hogy a népi kezdeményezés jogintézményét a jogalkotó eltörölte. Országos népi kezdeményezést korábban 50 000 választópolgár kezdeményezhetett, és az általuk benyújtott kérdést az Országgyűlés köteles volt megtárgyalni.

4. A választás, a népszavazás, és az európai polgári kezdeményezés rendje elleni bűncselekmény **elkövetési magatartásai**
- ajánlás megszerzése,
- aláírás megszerzése,
- szavazás,
- aláírás,
- hamis adatok feltüntetése,
- akadályozás,
- befolyásolni törekvés,
- választás vagy a népszavazás titkosságának megsértése,
- az eredmény meghamisítása,
- anyagi juttatás elfogadása,
- valótlan tartalmú nyilatkozat megtétele.

Az Alaptörvény alapján minden nagykorú magyar állampolgárnak joga van ahhoz, hogy az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választó legyen [XXIII. Cikk (1) bekezdés]. Az Európai Unió más tagállamának magyarországi lakóhellyel rendelkező minden nagykorú állampolgárának joga van ahhoz, hogy a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választó és választható legyen [XXIII. Cikk (2) bekezdés]. Magyarországon menekültként, bevándoroltként vagy letelepedettként elismert minden nagykorú személynek joga van ahhoz, hogy a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választó legyen [XXIII. Cikk (3) bekezdés]. Sarkalatos törvény azonban a választójogot vagy annak teljességét magyarországi lakóhelyhez kötheti [XXIII. Cikk (4) bekezdés]. A helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán a választópolgár lakóhelyén vagy bejelentett tartózkodási helyén választhat. A választópolgár a szavazás jogát lakóhelyén vagy bejelentett tartózkodási helyén gyakorolhatja [XXIII. Cikk (5) bekezdés]. Nem rendelkezik választójoggal az, akit bűncselekmény elkövetése vagy belátási képességének korlátozottsága miatt a bíróság a választójogból kizárt [XXIII. Cikk (6) bekezdés]. A szavazóhelyiségben az a választópolgár szavazhat, aki a kinyomtatott szavazóköri névjegyzékben szerepel [2013. évi XXXVI. törvény 175. §.]. A szavazatszámláló bizottság visszautasítja azt a választópolgárt, aki nem tudja személyazonosságát és lakcímét vagy személyi azonosítóját megfelelően igazolni, illetve aki nem szerepel a kinyomtatott szavazóköri névjegyzékben, továbbá aki már szavazott, és aki megtagadja a szavazólap átvételének igazolását [2013. évi XXXVI. törvény 177. §].

A 19 órakor sorban álló választópolgárok még szavazhatnak. Ezután a szavazatszámláló bizottság a szavazást lezárja [2013. évi XXXVI. törvény 183. §.].

Mindenkinek joga van országos népszavazáson részt venni, aki az országgyűlési képviselők választásán választó [Alaptörvény, XXIII. Cikk (7) bekezdés]. Mindenkinek joga van helyi népszavazáson részt venni, aki a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választó [Alaptörvény, XXIII. Cikk (7) bekezdés].

Az Európai Unió Működéséről szóló szerződés 24. cikkében kapott felhatalmazás alapján megalkotott 211/2011/EU rendelet (2011. február 16.) tartalmazza az európai polgári kezdeményezés részletes szabályait.

Megsérti a választás vagy a népszavazás titkosságát, aki a választási bizottság tagjaként szavazófülkét nem biztosít, hiszen a szavazólap kitöltéséhez szavazófülkének kell a választópolgár rendelkezésére állnia [2013. XXXVI. törvény 167. § (2) bekezdés]. Mivel a szavazófülke használatára a választópolgár nem kötelezhető [2013. évi XXXVI. törvény 180. § (1) bekezdés], így a szavazófülkén kívüli szavazás eltűrése nem bűncselekmény. Elköveti azonban a bűncselekményt az is, aki más szavazólapjának kitöltése idején bemegy a szavazófülkébe, hiszen a szavazólap kitöltésének ideje alatt csak a szavazó tartózkodhat a szavazófülkében [2013. évi XXXVI. törvény 180. § (2) bekezdés]. Ez alól kivétel, ha a szavazófülkében olyan választópolgár tartózkodik, aki nem tud olvasni, illetőleg akit testi fogyatékossága vagy egyéb ok akadályoz a szavazásban, az ugyanis az általa választott segítő – ennek hiányában a szavazatszámláló bizottság két tagjának együttes – segítségét igénybe veheti [2013. évi XXXVI. törvény 181. § (1) bekezdés].

A választás eredményének meghamisítása, ha a szavazatszámláló bizottság az érvényes és érvénytelen szavazatokat, valamint a különböző jelöltekre leadott szavazatokat a valóságtól eltérően tünteti fel. A választás eredményét azonban a szavazatok összesítése során is meg lehet hamisítani (például a választási bizottság tagjai által).

Az anyagi juttatás elfogadása bármilyen vagyoni értékű dologra vagy jogra vonatkozhat.

Valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz a nemzetiségi választáson induló jelölt, ha szükséges nyilatkozatában valótlan azt állította, hogy a választást megelőző tíz évben általános vagy időközi nemzetiségi önkormányzati választás során nem volt más nemzetiség önkormányzatának jelöltje.

5. A) Az ajánlás, az aláírás megszerzése, illetve a befolyásolni törekvés esetén az **elkövetési mód**
- az erőszak,
- a fenyegetés,
- a megtévesztés, illetve
- az anyagi juttatás.

1. Az erőszak a komoly ellenállás leküzdésére is alkalmas fizikai kényszert jelenti. Ilyen, ha az elkövető a sértett kezét fogva kényszeríti az ajánlószelvény aláírására, illetve kilökdösi őt a szavazóhelyiségből.
2. A fenyegetés fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdés 7. pontja határozza meg. Ennek vonatkozásában a hátrány kilátásba helyezése azt jelenti, hogy a fenyegetőnek rendelkezési lehetősége lehet a jövőbeni hátrány bekövetkezésére vonatkozóan. Nem értékelhető ezért fenyegetésnek, ha az ajánlást valaki úgy szerzi meg, hogy az aláírástól (szavazástól) tartózkodás hátrányos következményeit eltúlozva kelt félelemérzetet a passzív alanyban (például áremeléssel, nyugdíjcsökkenéssel ijesztget).
3. Megtévesztéssel történik az ajánlás szerzése, ha az elkövető az ajánlás szempontjából lényeges körülmények (például azt gyűjtő jelölt) tekintetében tévedésbe ejt vagy tévedésben tart valakit, és ilyen módon szerzi meg tőle az ajánlást. Megtévesztéssel történik a jogosult befolyásolása, ha az elkövető a szavazás vonatkozásában lényeges körülmények (időpont, hely) tekintetében tévedésbe ejti vagy tévedésben tartja a jogosultat. A szavazók befolyásolása a választási politikai propaganda természetrajza szerint gyakran egyoldalú politikai ígéretekkel és prognózissal történik. Ez azonban akkor sem tekinthető megtévesztésnek, ha utólag alaptalannak bizonyul.
4. Az „anyagi juttatás" nemcsak pénzbeli, hanem bármilyen egyéb vagyoni előny lehet, amelyet az elkövető az ajánlás fejében a kiszemelt ajánlónak (esetleg reá tekintettel másnak) ad vagy ígér.

B) A szavazás és az aláírás akkor képez bűncselekményt, ha az jogosulatlan. Jogosultság nélkül szavaz az, akinek nincs választójoga. Jogosultság nélkül szavaz az is, aki többször szavaz, akár a saját nevén, akár másén. Jogosulatlan aláírás nemcsak népszavazás aláírásgyűjtő ívén, hanem ajánláson is szerepelhet. Jogosulatlan aláírás a többszöri aláírás is. A bűncselekmény akkor is megvalósul, ha aki ugyanazt a jelöltet többször ajánlotta, annak valamennyi ajánlása érvénytelen, illetve aki több jelöltet is ajánlott, annak valamennyi ajánlása érvénytelen [50. § (2)–(3) bekezdés].

6. A választás, a népszavazás, és az európai polgári kezdeményezés rendje elleni bűncselekmény csak **szándékos** elkövetés esetén büntetendő.

7. Kísérletért felel, akit a szavazólap átvételét követően lelepleznek, mielőtt a szavazólapját bedobná az urnába. A szavazás ugyanis akkor kezdődik, ha a szavazatszámláló bizottság átadja a választópolgárnak a szavazólapot, amelyet a választópolgár jelenlétében hivatalos bélyegzőlenyomattal lát el [2013. évi XXXVI. törvény 178. § (1) bekezdés]. Ezt megelőzően a névjegyzékben szereplés ellenőrzésére való jelentkezés, illetve az igazolással szavazásra kijelölt szavazatszámláló bizottság előtt a névjegyzékbe felvételre jelentkezés nem valósít meg bűncselekményt.

Embercsempészés

353. § (1) Aki államhatárnak más által a jogszabályi rendelkezések megszegésével történő átlépéséhez segítséget nyújt, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az embercsempészést
a) vagyoni haszonszerzés végett, vagy
b) államhatár átlépéséhez több személynek segítséget nyújtva
követik el.
(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az embercsempészést
a) a csempészett személy sanyargatásával,
b) fegyveresen,
c) felfegyverkezve,
d) üzletszerűen vagy
e) bűnszövetségben
követik el.
(4) Aki embercsempészésre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Joggyakorlat: BH 1986. 484. (nem irányadó), EBH 2001. 391., EBH 2003. 928.

Szövegtörténet

Az embercsempészés tényállását már a korábbi Btk. eredeti szövege is tartalmazta. A jogalkotó két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni azt, aki tiltott határátlépéshez vagyoni haszonszerzés végett vagy az ilyen cselekményeket elősegítő szervezet tagjaként vagy megbízásából segítséget nyújt, erre ajánlkozik vagy vállalkozik (218. §). A kódex alapján a tiltott határátlépés önmagában is bűncselekménynek minősült, azt az követte el, aki „a Magyar Népköztársaság államhatárát engedély nélkül vagy meg nem engedett módon lépi át", illetve a „a külföldre utazás és a külföldön tartózkodás szabályainak kijátszásával tartósan külföldön marad, és ezzel a Magyar Népköztársaság érdekeit

jelentősen sérti" (1978. évi IV. törvény 217. §). Az embercsempészés kapcsán a korábbi kódex rendelkezett arról, hogy annak elkövetőjével szemben mellékbüntetésként kitiltásnak is helye volt, illetve a büntetési tétel öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztésre emelkedett, ha a cselekményt üzletszerűen követik el [1978. évi IV. törvény 218. § (2)–(3) bekezdés].

A külföldre utazásról és az útlevélről szóló 1989. évi XXVIII. törvény úgy módosította a büntető rendelkezéseket, hogy a tiltott határátlépés csak akkor minősült bűncselekménynek, „ha valaki a Magyar Népköztársaság államhatárát engedély nélkül vagy meg nem engedett módon fegyveresen lépi át" (1978. évi IV. törvény 217. §). Ehhez képest embercsempészés miatt öt évig terjedő szabadságvesztéssel az volt büntetendő, aki a fenti értelemben vett tiltott határátlépéshez vagyoni haszonszerzés végett vagy az ilyen cselekményeket elősegítő szervezet tagjaként vagy megbízásából segítséget nyújt [1978. évi IV. törvény 218. § (1) bekezdés]. Az is embercsempészést valósított meg, de két évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, aki vagyoni haszonszerzés végett vagy az ilyen cselekményeket elősegítő szervezet tagjaként a Magyar Népköztársaság államhatárának engedély nélküli vagy meg nem engedett módon történő átlépéséhez nyújtott segítséget. Mindkét tényállás 1990. január 1. napjától hatályos, de annak szövegében az 1989. évi XXXI. törvény 38. § (1) bekezdése alapján a Magyar Népköztársaság elnevezés 1989. október 23. napjától Magyar Köztársaságra változott.

Az embercsempészés tényállása az 1997. évi LXXIII. törvény 29. §-a alapján 1997. szeptember 15. napjától módosult. A bűncselekményt az követte el, aki a korábbi Btk. akkor hatályos 217. §-a szerinti tiltott határátlépéshez, illetve a Magyar Köztársaság államhatárának engedély nélkül vagy meg nem engedett módon történő átlépéséhez vagyoni haszonszerzés végett segítséget nyújtott. A módosítás a bűnszervezet tagjaként vagy megbízásából elkövetést – más tényállásokhoz hasonlóan – minősített esetként értékelte. A módosítást követően az embercsempészésre irányuló előkészület is bűncselekménynek minősült. A kapcsolódó indokolás szerint „az államnak a határforgalom rendjéhez fűződő érdeke egyaránt fontos mind az állam belső biztonsága, mind a más államokkal való együttműködés szempontjából, a törvény a jövőben erre nézve hatékonyabb fellépést tesz lehetővé".

A 2001. évi CXXI. törvény 27. §-a teljesen újraalkotta az embercsempészés tényállását, amely alapján három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki államhatárnak más által engedély nélkül vagy meg nem engedett módon történő átlépéséhez nyújt segítséget. Súlyosabban (egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel) büntetendő, aki az embercsempészést vagyoni haszonszerzés végett vagy az államhatár átlépéséhez több személynek segítséget nyújtva követik el. Még súlyosabban minősült (két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő) az embercsempészés, ha azt a csempészett személy sanyargatásával,

fegyveresen, illetve üzletszerűen követik el. A módosítás indoka a Schengeni Végrehajtási Egyezmény 25. cikkének 1. pontja volt, amely alapján megfelelő büntető intézkedéseket kell bevezetni mindazokkal szemben, akik haszonszerzés céljából külföldieknek segítenek, vagy kísérletet tesznek az ilyen segítségre annak érdekében, hogy a Szerződő Félnek a külföldiek beléptetésére és tartózkodására vonatkozó törvényei megsértésével ennek a területére külföldiek belépjenek, vagy ott tartózkodjanak.

A Btk. lényegében átveszi az embercsempészés korábban hatályos kódexben szereplő szabályozását, de súlyosabb minősített eset körében megjeleníti a bűnszövetségben elkövetést is.

Szövegmagyarázat

1. Az embercsempészés **jogi tárgya** a határforgalom rendje.

2. Az embercsempészést önálló **tettesként** bárki elkövetheti, az is, aki a határ átlépésére jogosult.

3. A bűncselekmény **elkövetési magatartása** a segítségnyújtás államhatár más által a jogszabályi rendelkezések megszegésével történő átlépéséhez.

A másnak történő segítségnyújtás lehet mind fizikai, mind pszichikai tevékenység. A fizikai segítségnyújtás – többek között – a határvonalig való kalauzolásban, a határon való átkísérésben, a határőrség félrevezetésében, az átlépést megkönnyítő eszközök rendelkezésre bocsátásában realizálódik. A pszichikai segítségnyújtás leggyakoribb módja, hogy az elkövető a határsértőt tanáccsal, útbaigazítással, az átkelés helyének közlésével segíti a cselekmény elkövetésében (EBH 2003. 928.). A másnak történő segítségnyújtás körébe sorolható az olyan hamis vagy más nevére szóló okmány (útlevél stb.) biztosítása is, amely a határ átlépéséhez szükséges.

Az államhatárra és annak átlépésére vonatkozó – a tényállás keretét kitöltő – jogszabályi rendelkezéseket (hazánk vonatkozásában) a 2007. évi LXXXIX. törvény határozza meg. Ennek alapján Magyarország területét a Föld felszínén függőlegesen áthaladó képzeletbeli síkok összessége (a továbbiakban: államhatár) határolja. Az államhatárnak a Föld felszínén haladó vonalát nemzetközi szerződések határozzák meg, amelyeket törvényben kell kihirdetni. Az államhatár és a Föld felszínének metszésvonala (a továbbiakban: határvonal) pontos kijelölését határokmányok tartalmazzák, amelyeket nemzetközi szerződésként törvényben ki kell hirdetni. A határvonalat a természetben határjelek jelölik [2007. évi LXXXIX. törvény 1. § (1)–(4) bekezdés].

Az államhatárt nemzetközi szerződésben és törvényben meghatározott feltételekkel a forgalom számára megnyitott, a forgalom jellegének megfelelő közúti, vasúti, vízi vagy légi határátkelőhelyen vagy a határátlépési ponton, ellenőrzés mellett szabad átlépni (2007. évi LXXXIX. törvény 11. §). Határátkelőhely az illetékes hatóságok által a külső határok átlépése céljára engedélyezett átkelőhely [2007. évi LXXXIX. törvény 2. § a) pont, 562/2006/EK rendelet 2. cikk 8. pont]. Határátlépési pont: személyforgalmat lebonyolító, határátkelőhelynek nem minősülő hely, amelyen az államhatáron átnyúló vagy annak közvetlen közelében levő területen található műemlék, természeti érték vagy más turisztikai látványosság megtekintése vagy rendezvény látogatása céljából lehet az államhatárt átlépni [2007. évi LXXXIX. törvény 2. § c) pont].

A fenti szabályok alól nemzetközi szerződés vagy az Európai Unió közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa kivételt tehet (2007. évi LXXXIX. törvény 11. §). Így például az Európai Parlament és a Tanács 2006. március 15-i 562/2006/EK rendelet 20. cikke alapján a belső határokat bármely ponton át lehet lépni anélkül, hogy személyellenőrzésre kerülne sor, függetlenül az adott személy állampolgárságától. Belső határ az EU tagállamok közös szárazföldi határai, beleértve az álló vagy folyóvizeken áthaladó határokat is; a tagállamok belső légi járatok indítására és fogadására szolgáló repülőterei; a tagállamok tengeri, folyami és tavi kikötői, amelyek rendszeres kompjárat céljára szolgálnak [2. cikk 1. pont]. Ebben a vonatkozásban a határátlépés ellenőrzésének ideiglenes visszaállítását a Kormány rendeletben hirdeti ki [12. § (4) bekezdés, 13. §].

A 2013. B. 14. számon közzétett elvi bírósági határozat nyilvánvalóvá tette, hogy a tényállás keretét kitöltő 562/2006 EK rendelet 20. cikke, mely kimondja, hogy a belső határokat át lehet lépni bármely ponton anélkül, hogy személyellenőrzésre kerülne sor, függetlenül az adott személy állampolgárságától, nem jelenti azt, hogy az államhatár szűnt volna meg. Így aki érvényes, államhatár átlépésére jogosító úti okmánnyal nem rendelkező, harmadik országbeli állampolgárnak segítséget nyújt más schengeni tagállamba való beutazáshoz, attól függetlenül elköveti az embercsempészés bűntettét, hogy ezen a „belső" határon van-e határellenőrzés.

A hatályos tényállás nemcsak Magyarország, hanem általában az államhatár – ideértve az EU-n kívüli államhatárokat is – jogellenes átlépéséhez nyújtott segítségnyújtást rendeli büntetni.

A hatályos tényállás vonatkozásában is irányadó bírói gyakorlat szerint az embercsempészés nem járulékos jellegű, így a segítség nyújtásával befejezetté válik. A bűncselekmény megvalósulása szempontjából nincs jelentősége tehát annak, hogy az elkövetési magatartást követi-e a tiltott határátlépés, és az sikeres volt-e vagy sem (EBH 2003. 928.).

4. Az embercsempészés csak **szándékos** elkövetés esetén minősül bűncselekménynek. A tettesnek tudnia kell, hogy az általa segített személy nem jogosult a határ átlépésére.

5. A délszláv háború idején a volt Jugoszláviából érkező illegális határátlépőket a magyar határ átlépését követően továbbszállító embercsempészek javára nem állapítható meg végszükségi helyzet arra hivatkozással, hogy hazájukban halálos veszélynek kitett személyek menekülésére nyújtottak segítséget. Az adott esetben ugyanis az illegális határátlépők nemzetisége (következésképpen a veszélyeztetettségük is) a terheltek számára közömbös volt, erről, mielőtt az államhatár térségébe utaztak volna, meg sem győződtek. A jugoszláv állampolgárokat egyébként is mindhárom alkalommal a határ illegális átlépését követően, ekként már Magyarország területén vették át, és itt „azok életét, testi épségét már semmiféle veszély nem fenyegette". Az a körülmény azonban, hogy a terheltek „vagyoni haszonszerzés végett" nyújtottak segítséget tiltott határátlépőknek, önmagában még nem zárja ki a végszükség megállapítását (EBH 2001. 391.).

6. Az embercsempészés **előkészülete büntetendő** [Btk. 353. § (4) bekezdés]. Ezt valósította meg az, aki Szlovákiában például arra vállalkozott, hogy 2000 korona fejében embereket hozzon át a határon, de ezt megelőzően a külföldi személyeket a határőrök Magyarország területén már elfogták. A cselekmény nem minősült a határátlépéshez történő segítségnyújtásnak, mivel az elkövető a külföldiekkel nem került térbeli-időbeli kapcsolatba, így nem tanúsíthatott olyan magatartást (BH 2000. 333.). Ha viszont az elkövető járművén elszállítja a csempészett személyeket a határ közelébe, bűncselekménye már nem előkészület, hanem befejezett.

7. A) **Súlyosabban minősül** (és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő) az embercsempészés, ha azt

– vagyoni haszonszerzés végett,
– államhatár átlépéséhez több személynek segítséget nyújtva

követik el.

1. Az embercsempészés esetén a vagyoni haszonszerzésre irányuló célzat magában foglal minden olyan tevékenységet, amely a vagyoni gyarapodásra — akár az aktív vagyon követelésére, akár a passzív vagyon csökkentésére — irányul (BH 2002. 253.). A bűncselekmény megvalósulása szempontjából közömbös, hogy az embercsempész ténylegesen hozzájut-e az anyagi ellenszolgáltatáshoz.
2. Az embercsempészés súlyosabban minősül (de egyrendbeli), ha az elkövető kettő vagy annál több személynek nyújt segítséget államhatárnak a jogszabályi rendelkezések megszegésével történő átlépéséhez. Nem irányadó tehát az a korábban hatályos jogszabályhoz kapcsolódó bírói gyakorlat, amely alapján az

embercsempészés annyi rendbeli bűncselekmény volt, ahány személy tiltott határátlépéséhez az elkövető segítséget nyújtott (BH 1986. 484.).

B) Még súlyosabban (két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel) büntetendő az embercsempészés, ha

– a csempészett személy sanyargatásával,
– fegyveresen,
– felfegyverkezve,
– üzletszerűen vagy
– bűnszövetségben

követik el.

1. A csempészett személy sanyargatására lásd megfelelően a Btk. 192. §-ához fűzött magyarázatot.
2. A fegyveres elkövetésre lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 5. pontját.
3. A felfegyverkezve elkövetésre lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 6. pontját.
4. Az üzletszerű elkövetésre lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 28. pontját. Ezt a (súlyosabb) minősített esetet a haszonszerzési törekvés „rendszeressége" határolja el a 353. § (2) bekezdés a) pontjában meghatározott, „vagyoni haszonszerzés végett" elkövetett embercsempészéstől.
5. A bűnszövetségben elkövetésre lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pontját.

8. Az embercsempészés elkövetőjével szemben **kitiltásnak is helye van (Btk. 364.** §).

XXXVI. FEJEZET
A VAGYON ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Csák Zsolt

Rongálás

371. § (1) Aki idegen vagyontárgy megsemmisítésével vagy megrongálásával kárt okoz, rongálást követ el.
(2) A büntetés vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztés, ha
a) a rongálás kisebb kárt okoz, vagy
b) a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okozó rongálást
ba) falfirka elhelyezésével vagy
bb) bűnszövetségben
követik el.
(3) A büntetés bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha
a) a rongálás nagyobb kárt okoz,
b) az elkövető
ba) védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat, műemléket, régészeti lelőhelyet vagy régészeti leletet,
bb) vallási tisztelet tárgyát vagy templomot, vallásgyakorlásra rendelt más helyet,
bc) temetési helyet, temetkezési emlékhelyet, illetve temetőben vagy temetkezési emlékhelyen a halott emlékére rendelt tárgyat
rongál meg.
(4) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha
a) a rongálás jelentős kárt okoz,
b) az elkövető a (3) bekezdés *ba)-bc)* pontjában meghatározott valamely tárgyat, épületet, vagy helyet semmisít meg,
c) a rongálást robbanóanyag vagy robbantószer felhasználásával követik el.
(5) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a rongálás különösen nagy kárt okoz.
(6) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a rongálás különösen jelentős kárt okoz.
(7) E § alkalmazásában falfirka: festékszóróval, filctollal vagy bármilyen más felületképző anyaggal létrehozott képi, grafikus vagy szöveges felületbevonat, amely nem a vagyontárgy rendeltetésszerű használatához szükséges.

BH 1993. 483., BH 1994. 10., BH 1995. 200., BH 1997. 323., BH 2001. 512., BH 2004. 306., BH 2006. 240., BH 2007. 284., B.24.
BKv. 34. szám, BKv. 42. szám

Szövegtörténet

A rongálás szabályozásakor a Btk. Átveszi az 1978. évi IV. törvényben meghatározott bűncselekményi definíciót. Jelentős eltéréseket a minősített esetek szabályozásánál alkalmaz. Ez elsősorban a védett kulturális örökségi elemek, a régészeti leletek, illetve a vallási tisztelet tárgya mint jogi tárgy esetében nyilvánul meg.

Szövegmagyarázat

1. A rongálás **jogi tárgya** a tulajdonjog. Alapvetően a törvény ezen tényállással a tulajdonjog mint az alaptörvényben rögzített alapjog elleni olyan támadásokkal szemben nyújt védelmet, amelyek a vagyontárgy állagát megsemmisítik vagy károsítják.

2. A rongálás **tettese** alapvetően bárki lehet. A törvényi meghatározás – idegen vagyontárgy – arra utal, hogy a rongálás bűncselekményét a tulajdonos nem követheti el. Az indokolás azonban egyértelművé teszi, hogy műemlék vagy védett kulturális javak körébe tartozó tárgy esetében a saját vagyontárgy megrongálása is bűncselekményt valósít meg. A védett kulturális javak, illetve a műemlékek fokozott védelme akkor is a társadalomra veszélyessé nyilvánítja az elkövetési magatartást, ha azt a tettes a saját tulajdonában álló dologra követi el.

Az egyéb ismérveken túlmenően a tulajdonjog vizsgálata határolja el a rongálást a Btk. 322. §-ában felvett közveszély okozásának bűncselekményétől, amely törvényi feltételtől függetlenül elkövethető saját tulajdonú dolog felhasználásával is.

A rongálás megvalósítható közvetett tettességgel is, illetve társtettességben, amennyiben az elkövetők a rongálás törvényi tényállását egymás cselekményéről tudva közösen valósítják meg. A részesekre lásd a Btk. 14. §-ához fűzött magyarázatot. A bírói gyakorlat álláspontja szerint akár ingó, akár ingatlan tárgyra elkövetett rongálás esetében a társtettesség megállapításához nem szükséges az, hogy az elkövetési tárgy állagának egészére nézve valósítsák meg az elkövetési magatartást. Annak egy részére szándékegységben megvalósított elkövetési

magatartás esetében is megállapítható a társtettesség. Ha az elkövető másokkal szándékegységben bekapcsolódik egy emlékmű lerombolására irányuló cselekménybe, cselekedete – függetlenül attól, hogy az a dolog melyik elemének megrongálását eredményezte – az állag egésze elleni magatartás jogi sorsát osztja (B.24. elvi döntés). A fenti döntés elvi éllel mutat rá arra, hogy ha megkezdődött a sérelemokozás, tehát az állag megbontása megtörtént, folyamatban van, akkor az abba kapcsolódó magatartás egyben az adott állag egésze elleni cselekményhez kapcsolódik, nem pedig csupán az elkövető által kiválasztott részhez. Ebből következően, amennyiben az egyes elkövetők nem korlátozzák a külvilág számára világosan és a másik elkövető számára kifejezetten saját magatartásuk hatókörét, akkor az egyidejű, azonos térben, egymás észrevehető, elérhető – ekként közvetlen – közelségében kifejtett elkövetői magatartások kölcsönös szándékegységben vannak.

A rongálás csak **szándékosan** követhető el, a törvény a gondatlan magatartást nem bünteti. A cselekmény mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal megvalósítható. A szándékos elkövetési magatartás tevésben és mulasztásban is megnyilvánulhat, a szándék pedig a bekövetkezett kár tekintetében lehet eshetőleges is.

3. A rongálás **elkövetési tárgya** tehát az elkövető számára idegen értékkel bíró ingatlan vagy ingó vagyontárgy lehet. Az idegen vagyontárgy fogalmára lásd a lopásnál kifejtetteket, azzal a különbséggel, hogy a lopásnál csak ingó dolog lehet az elkövetési tárgy, míg rongálás esetében ingatlan is.

Saját dolognak a megrongálása, illetőleg megsemmisítése csak akkor minősül bűncselekménynek, ha műemlékre vagy védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra valósítják meg. Aki azonban a tulajdonában álló műemléket, védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat vagy a tulajdonában álló ingatlanon lévő régészeti lelőhelyet megrongálja, a Btk. 357. §-ában felvett műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása bűncselekményét valósítja meg. Ennek értelmezéséhez lásd a fenti törvényhelyhez fűzött magyarázatot.

Nem lehet rongálás tárgya az okirat megrongálása, illetve megsemmisítése. Az okiratra mint elkövetési tárgyra megvalósított magatartás esetén ugyanis a Btk. 346. §-ában felvett okirattal visszaélés bűncselekménye megállapításának lehet helye.

A birtokból időlegesen kiesett dolog is az elkövetés tárgya lehet, amennyiben azokon a tulajdonjog még nem szűnt meg, de azokat még senki sem vette birtokába. Ugyanakkor azonban a lopott dolog megsemmisítése már nem valósít meg

külön rongálást. Fentiekből következően azonban az elhagyott tárgyon sem lehet rongálást megvalósítani. Az elhagyott tárgyat – amelynek tulajdonlásával és birtoklásával az eredeti tulajdonos vagy birtokos már felhagyott – a találó jogszerűen tulajdonába veheti, és ily módon a tulajdonosi jogai között gyakorolhatja az állag megváltoztatását vagy megsemmisítését. A fogalom szűken vett értelmezése alapján egyébként sem minősíthető az elhagyott dolog a szó jogi értelmében vagyontárgynak.

Az idegen vagyon fogalomkörében utalni kell arra, hogy a közös vagyon megrongálása vagy megsemmisítése nem valósít meg bűncselekményt, amennyiben azonban a vagyonközösséget megszüntetik, úgy a rongálás megállapításának lehet helye. Ugyanez érvényes a vagyonközösség megszüntetése után a házastárs külön vagyonába tartozó dologra elkövetett rongálás esetében is.

Az elkövetési tárgy vizsgálatánál irányadónak tekintjük a B.24. számú elvi döntés indokolásában kifejtetteket. Eszerint a rongálás tárgya értékkel bíró dolog meglévő állaga, elkövetési magatartása pedig olyan állagváltoztatás, ami értékcsökkenéssel vagy értékvesztéssel jár. A dolog állaga a dolog fizikai – adott esetben részekből, elemekből álló – egésze által alkotott egysége, aminél fogva történik a dolog birtokban tartása, ami alapja és feltétele a dolog helyes, rendeltetésszerű funkcionálásának, illetve használatának, és ami a dolog értékét képezi. Ehhez képest a dolog elkövető számára idegensége azt jelenti, hogy a dolog bármely eleme, része idegen. A rongálás tehát a dolog fennálló állagának egységét bontja meg. Ekként pedig a dolog állagát képező bármely részének, elemének leválasztása, akár a leválasztás helye, akár a leválasztott rész sérelmével jár, akkor ez a dolog állagsérelme, rongálása.

A dolog értékére, illetve a rongálással okozott kárra nézve lásd a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 16. pontjához fűzött magyarázatot.

4. A rongálás **elkövetési magatartása** alapvetően két cselekményt határoz meg, ez a megrongálás, illetve a megsemmisítés.

A megrongálás fogalma a dolog állagának olyan károsítását jelenti, amelynek következtében a vagyontárgy értékcsökkenést szenved. Ilyenkor a bűnösséghez nem szükséges, hogy a vagyontárgy használhatósága megszűnjön vagy korlátozottá váljon. A megsemmisítés következtében viszont a vagyontárgy eredeti állapotában már nem állítható helyre. Fentiekből következően tehát megsemmisítés esetében a vagyontárgy állagának fizikai megszüntetéséről beszélhetünk. Ennek következménye, hogy az elkövetés tárgya az eredeti állapotában már nem állítható helyre. Ilyen lehet, ha az elkövető a dolgot elégeti, vagy apró darabjaira töri. A

rongálás másik fordulata viszont a dolog állagkárosításában nyilvánul meg, amely az érték csökkenésével jár együtt. Ebben az esetben nem szükséges a vagyontárgy használhatósága vagy csökkenése, akkor is megvalósul a bűncselekmény, ha a dolog esztétikai megjelenését és ezzel az értékét a rongálási cselekmény. Ilyen lehet az ablak betörése, illetőleg a falfirka elhelyezése a falon.

Nem valósít meg viszont rongálást a dolog állagának olyan megsértése, amely nem jár értékcsökkenéssel. Ilyen lehet például a dolog minőségét javító átalakítás.

Összefoglalva tehát: a rongálás elkövetési magatartása olyan tevékenység vagy mulasztás, melynek következtében a vagyontárgy állagában változás áll be, rendeltetésére alkalmatlan lesz, vagy felhasználhatósága csökken, illetve esztétikai megjelenése és értéke csökken (megrongálás), vagy éppen olyan fizikai-kémiai átalakuláson megy keresztül, mely után eredeti lényegében már nemlétezőnek tekinthető, illetve ilyen átalakulás nélkül is rendeltetésszerű felhasználása lehetetlenné válik (megsemmisítés).

Sajátos elkövetési magatartásként szabályozza a törvény a falfirka elhelyezését. A jogalkotó ezzel az utóbbi időben rendkívüli módon elszaporodott magatartásokra reagál. A Btk. 371. §-ának (7) bekezdése értelmező rendelkezést is ad a falfirka meghatározásához. Eszerint festékszóróval, filctollal vagy bármilyen más felületképző anyaggal létrehozott képi, grafikus vagy szöveges felületbevonat, amely nem a vagyontárgy rendeltetésszerű használatához szükséges. Nem lehet vitás, hogy a falfirka elhelyezése a dolog esztétikai megjelenését jelentősen csökkenti. Ez együtt járhat az érték csökkenésével, és nyilvánvalóan kárként jelentkezik a helyreállítás összege tekintetében is.

A rongálás materiális bűncselekmény, amely a kár bekövetkeztével válik befejezetté. A kár fogalmához lásd a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 16. pontjához fűzött magyarázatot. Ennek megfelelően kár a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés. Ez azonban a rongálás esetében sajátosan jelentkezik. Különbséget kell tenni aközött, hogy a kár megsemmisítéssel vagy megrongálásával keletkezett-e. Megsemmisítésnél nyilvánvalóan a kár a dolognak az elkövetéskori kiskereskedelmi forgalmi értékével azonos. A dolog megrongálása esetén azonban kárként a dolog eredeti állagának helyreállításával felmerült költség jelentkezik, amelyet nyilvánvalóan az áfával is meg kell terhelni. A javítás ellenszolgáltatásaként ugyanis az általános forgalmi adót is meg kell fizetni. Ennek következménye, hogy ténylegesen értékcsökkenésként jelentkezik a vagyon tekintetében ennek kifizetése.

Rongálás esetén a kár összegét a kiskereskedelmi ár alapulvételével kell megállapítani, amelynek része azonban az áfa is. Nagykereskedelmi cég vagy gyártó sértett esetén is a kiskereskedelmi ár az irányadó (BH 1995. 200.). Kísérlet megállapításának van helye azonban, amennyiben a kár nem következik be, noha az elkövetési magatartás végrehajtását az elkövető megkezdte vagy megvalósította. Ilyen lehet például, ha a szándékosan elhajított kődarab lepattan az üvegről, és azt nem töri be.

Abban az esetben, ha a rongálási magatartás szabálysértési értékhatárt meghaladó kár okozására irányul, azonban a cselekmény olyankor szakad félbe, amikor még csak szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kár keletkezett, nem a bekövetkezett kárhoz mérten szabálysértés megállapításának, hanem rongálás kísérlete megállapításának lehet helye.

5. A rongálás bűncselekményének **minősített eseteit** a törvény rendkívül differenciáltan szabályozza. Ebben a körben különbséget tesz részint az okozott kár nagysága, részint pedig az elkövetés tárgyának fokozott védelme, illetve a végrehajtás módja és az eszköz veszélyessége tekintetében.

A rongálás vétségnek minősülő alapesete megállapítását a törvény részint a kisebb kár okozásához, részint pedig az elkövetés módjához köti, amennyiben a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okoz a rongálás.

Nem szabálysértés, hanem rongálás vétsége valósul meg, amennyiben a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okozó rongálást falfirka elhelyezésével vagy bűnszövetségben követik el. A falfirka meghatározására az előzőekben már utaltunk. Ez kiegészítendő azzal, hogy a bűncselekmény akkor is megállapítható, ha nem csupán falon, hanem bármely köz- vagy magántulajdonban lévő vagyontárgy felületén történik a rongálás megvalósítása. Bűncselekmény akkor is megállapítható, ha az elkövető már más által falfirka elhelyezésével megrongált felületen valósítja meg a cselekményt. Nem igényel külön magyarázatot, hogy falfirka elhelyezése esetén a kár összege a helyreállítás költségével azonos.

A bűnszövetség meghatározására lásd a lopásnál kifejtetteket.

A rongálás 3 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűntetti alakzatának meghatározása részint az okozott kár mértékéhez, részint az elkövetés tárgyához igazodik.

A védett kulturális javak körébe tartozó tárgyak, műemlékek, régészeti lelőhelyek vagy régészeti leletek meghatározásához lásd a lopásnál kifejtetteket. A fenti fogalmak pontos tisztázását a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. §-ának értelmező rendelkezése adja. A Btk. ugyanakkor a védett kulturális örökségi elemekre elkövetett rongálást rendeli büntetni a minősített esetek egyikeként.

Minősítő körülmény, ha a cselekmény vallási tisztelet tárgyát vagy templomot, vallásgyakorlásra rendelt más helyet rongál meg. A vallási tisztelet tárgyára nézve lásd a lopásnál kifejtetteket. Az elkövetés tárgyánál említettük, hogy a rongálás bűncselekménye ingatlanra is elkövethető. Éppen ezért súlyosabban minősül a templom, illetve vallásgyakorlásra rendelt más hely megrongálása.

Súlyosabban minősül a rongálás, ha temetési helyet, temetkezési emlékhelyet, illetve temetőben vagy temetkezési emlékhelyen a halott emlékére rendelt tárgyat érint. A fogalmak értelmezéséhez lásd a lopásnál kifejtetteket. A különbség, hogy rongálás esetében a törvény a holttesten lévő tárgyat külön nem nevesíti. Temetési hely és a temetkezési emlékhely fogalmának meghatározására a temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény rendelkezései az irányadók. A Btk. azonban ezen fogalomrendszeren túllépve a temetkezési emlékhelyen, illetőleg a temetőben vagy temetkezési emlékhelyen a halott emlékére rendelt tárgy megrongálását is büntetni rendeli. A bűncselekmény megállapításához azonban szükséges, hogy az elkövetés helye a temető vagy temetkezési emlékhely legyen, illetve hogy az elkövetési tárgy a halott emlékére rendelt tárgy legyen.

Az 1 évtől 5 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűntett elkövetése részint az okozott kár mértékéhez, részint az elkövetési tárgyhoz, illetve az elkövetés eszközéhez kötött. Ezen törvényhely szerint minősül a rongálás, ha jelentős kárt okoz. Az előző pontban megjelölt védett kulturális javak körébe tartozó tárgy, műemlék, régészeti lelőhely vagy régészeti lelet vallási tisztelet tárgyát vagy vallási szertartás végzésére szolgáló épület, temetési hely, temetkezési emlékhely, illetve temetőben vagy temetkezési emlékhelyen a halott emlékére rendelt tárgy esetében a büntetés 3 évig terjedő szabadságvesztés, ha a fenti elkövetési tárgyakat a cselekmény megrongálja. Abban az esetben azonban, ha az elkövetési magatartás megsemmisítés útján valósul meg a fenti elkövetési tárgyak tekintetében, a most tárgyalt 1 évtől 5 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett minősített eset megállapításának van helye.

Ezen törvényhely szerint büntetendő a cselekmény, ha a rongálást robbanóanyag vagy robbanószer felhasználásával követik el.

A rongálás további súlyosabban büntetendő minősítő körülményei kizárólag az okozott kárhoz igazodnak. Ennek megfelelően 2-től 8 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő a rongálás, ha különösen nagy kárt okoz, míg különösen jelentős kár okozása esetén a büntetés 5 évtől 10 évig terjedő szabadságvesztés.

A rongálás szabálysértési alakzatát a szabálysértésekről szóló 2012. évi II. törvény 177. §-ának (1) bekezdés b) pontja határozza meg

6. A rongálás bűncselekménye – törvényi fogalom-meghatározás nélkül is – részben szubszidiárius jellegűnek minősíthető. Nem állapítható meg ugyanis a rongálás **bűnhalmazatban** olyan cselekményekkel, amelyeknek tényállása a rongálást mint elkövetési magatartást tartalmazza. Ilyen például az okirattal való visszaélés, a közveszélyokozás vagy a közérdekű üzem működésének megzavarása, bűncselekményei.

Az okirat megsemmisítésével kapcsolatban lásd az elkövetés tárgyánál kifejtetteket. A bűncselekmény tárgyalása során az egyik legjelentősebb elhatárolási kérdés a közveszélyokozás bűncselekménye tekintetében vizsgálandó. A Btk. 322. §-ában felvett közveszély okozása a bűncselekmény elkövetési magatartása, elsősorban anyag- vagy energiapusztító hatásának kiváltása. Ez pedig szükségszerűen magában foglalja a dolgok megrongálását, megsemmisítését. Az előzőekben már utaltunk arra, hogy a közveszélyokozás – szemben a rongálással – az elkövető saját tulajdonában lévő vagyontárgyakra is megvalósítható.

Alapvető különbség jelentkezik a cselekmények jogi tárgya vonatkozásában. A rongálással szemben ugyanis a közveszélyokozás nem a tulajdont, hanem a közbiztonságot védi. Ugyanakkor nagyszámú, meg nem határozható személyt vagy előre fel nem becsülhető anyagi javakat veszélyeztet. Mindebből következően a közveszély okozásával nem járó magatartások értékelhetők rongálásként. További jelentős különbség, hogy rongálás esetében az elkövetési magatartás mindig meghatározott dologra valósul meg. Amennyiben a két bűncselekmény tekintetében azonos elkövetési magatartás állapítható meg, úgy a terhelt bűnösségét – a halmazat mellőzésével – a közveszélyokozás bűncselekményében kell megállapítani. A közveszélyokozással okozott tényleges vagyoni sérelemnek a büntetés kiszabása körében lehet jelentősége. Nem közveszélyokozás, hanem rongálás valósul meg azonban, ha az elkövető a lakóházaktól távol álló szalmakazlat felgyújtja (BH 1993. 483.).

Nincs helye bűnhalmazat megállapításának akkor sem, ha a rongálási magatartást a Btk. 323. §-ában felvett közérdekű üzem működésének megzavarása körében

fejtik ki. Az esetek túlnyomó többségében a közérdekű üzem működésének jelentős mértékű megzavarása magán foglal rongálásként értékelhető magatartást is.

A Btk. 232. §-ában felvett közlekedés biztonsága elleni bűncselekménnyel a rongálás valóságos alaki halmazatot alkot. Ez akkor állapítható meg, ha a rongálás a közlekedési bűncselekményt a közlekedési útvonal, jármű, üzemi berendezés vagy ezek tartozéka megrongálásával vagy megsemmisítésével követik el. Megvalósulhat azonban a rongálás a közlekedő jármű vezetője elleni erőszak útján is. Ilyen lehet, ha például kővel dobálják a közlekedő járművet. A közlekedés biztonsága elleni bűntettet és a rongálás bűncselekményét is megvalósítja, aki a közlekedő kamion szélvédőjét kővel bedobja, és a szélvédő összetörésével 100 000 Ft kárt okoz (BH 2006. 240.).

Bűnhalmazat állapítható meg a rongálás és a jármű önkényes elvétele bűncselekményei esetében is, amennyiben a szándékos rongálás a jármű önkényes elvételének eszközcselekménye (BH 1990. 327.).

A lopás és rongálás halmazatának, illetőleg **elhatárolásának** kérdésére lásd a lopásnál kifejtetteket. Ebben az esetben is irányadó a BKv. 42. számú véleményben kifejtett iránymutatás. A halmazat kérdése értelemszerűen a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás esetében valósul meg. Ilyenkor a keletkezett kár összege a lopás érték szerinti minősítése szempontjából nem vehető figyelembe. Bűnhalmazat megállapításának pedig akkor van helye, ha a rongálás valamennyi tárgyi és alanyi ismérve a lopástól elkülönülten megvalósul. Ennek hiányában pedig abban az esetben, ha a rongálásnak a törvényben meghatározott büntetési tétele a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás büntetési tételénél súlyosabb. Abban az esetben azonban, ha a terhelt szándéka az elkövetés tárgyának azonnali megsemmisítése, rongálás és nem lopás megállapításának van helye még akkor is, ha a rongálás konkrét lefolyása közben a tettes egyébként elvételnek tűnő magatartást tanúsít. Abban az esetben ugyanis, ha az elvétel célja a megsemmisítés, és ezt az elkövető nyomban végrehajtja, a rongálás megállapításának van helye. Az elvételi és a rongálási magatartás időben, térben történő elkülönülése esetén azonban a lopási cselekmény megelőzi a rongálást.

A lopás kísérletétől való önkéntes elállás megállapíthatósága esetén az ennek bekövetkezéséig megvalósított rongálás vétségéért (az úgynevezett maradék bűncselekményért) a terhelt büntetendő (BH 2004. 306.).

Kizárt a halmazat a sikkasztás bűncselekményével is. Amennyiben az elkövető a rábízott dolgot teljesen megsemmisíti vagy megrongálja, ezzel tulajdonosi

magatartást tanúsít, azaz a rábízott dologgal sajátjaként rendelkezik. Ilyen esetben a sikkasztás megállapítása jöhet csak szóba. Rongálásnak pedig csak akkor minősülhet a cselekmény, ha a dolog megrongálása a sajátjakénti rendelkezés nélkül, értékcsökkenés útján okoz kárt.

Elhatárolási problémát vet fel a rongálás, illetve a hűtlen kezelés viszonya is. A két bűncselekmény elkövetési magatartása lehet egymást fedő tevékenység is. Ha az idegen vagyon kezelésével megbízott személy megbízásából folyó kötelességei közé tartozik, hogy valamely vagyontárgyat a rongálástól vagy a megsemmisüléstől megóvjon. Amennyiben e kötelességét szándékosan elmulasztja, cselekménye hűtlen kezelést valósít meg. Ha a rongálást nem a megbízásból folyó kötelességeinek megszegésével követi el, úgy a rongálás bűncselekménye megállapításának lehet helye.

A bűnhalmazat megállapításának kérdése leggyakrabban a garázdaság bűncselekményével kapcsolatban merül fel. A Btk. 339. §-ában felvett garázdaság bűncselekménye ugyanis nemcsak személy, hanem dolog elleni erőszakkal is elkövethető. A probléma megoldására a 34. számú büntető kollégiumi vélemény adja meg a választ. Eszerint bűnhalmazat létesül, ha az elkövető egy cselekménynyel a garázdaság, valamint a testi sértés vagy a rongálás törvényi tényállását is megvalósítja, feltéve, hogy a testi sértés vagy a rongálás törvényi büntetési tétele nem súlyosabb, mint a garázdaságé. Amennyiben a garázdaságot dolog elleni erőszakos magatartással követik el, és ez utóbbi csupán szabálysértést valósít meg, a garázdaság mellett a rongálás szabálysértésének a megállapítására nem kerülhet sor. Amennyiben azonban a rongálásban megnyilvánuló garázda erőszakos magatartás kisebb kárt okoz, vagy ha a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okozó rongálást a garázdaság elkövetője bűnszövetségben valósítja meg, vagyis ha a rongálás bűncselekmény, a garázdasággal halmazatban a rongálás vétségét meg kell állapítani. Ilyen esetben és ilyen mérvű rongálás esetében ugyanis az már nem szükségszerű velejárója a garázdaságnak. Ugyanakkor a garázdasággal megvalósult rongálás vétségének büntetése nem súlyosabb a garázdaság vétségének a büntetésénél. Abban az esetben azonban, ha a garázdaság alapesetét megvalósító dolog elleni erőszakos magatartás nagyobb vagy ezt meghaladó kárt okoz, a törvény rendelkezésénél fogva a bűnhalmazat mellőzésével csak a súlyosabb bűncselekmény, azaz a súlyosabb rongálás megállapításának van helye. A garázdaság bűntettnek minősülő súlyosabb esetei mellett azonban sor kerülhet a nagyobb kárt okozó, illetve a Btk. 371. §-ának (3) bekezdés ba)–bc) pontjaiban meghatározott tárgyak tekintetében elkövetett rongálás bűntettének halmazatban való megállapítására.

Ugyancsak halmazatban állapítható meg a rongálás a Btk. 241. §-ában felvett környezetkárosítás és 242. §-ában rögzített természetkárosítás bűncselekményeivel. A helyrehozhatatlan károsodást előidéző természetkárosítás bűntettét, valamint a rongálás bűntettét valósítja meg a mezőgazdasági vállalkozó vádlott, aki kellően nem gondoskodik arról, hogy a szigorúan védetté nyilvánított erdőterületre ne hatoljanak be; és az elkóborolt állatok a gyertyán- és bükkfák kérgének lerágásával, az aljnövényzet letaposásával, a csapások kijárásával és a trágyázásnál a természetvédelmet ért olyan károsodást okoztak, amely végleges jellegű és helyrehozhatatlan (BH 2001. 512.).

Valóságos az alaki halmazat a rongálás és a Btk. 284. §-ában felvett fogolyzendülés esetében is. A fogolyzendülés és a rongálás halmazatban megállapításának van helye, ha a zendülés során a fogvatartottak a zárkáikban a berendezési tárgyakat megsemmisítve törnek-zúznak, s ezáltal vagyoni kárt okoznak (BH 1994. 10.).

Rongálást valósíthat meg az elkövető, aki a hatóság őrizetéből megszökve a Btk. 283. §-ában felvett fogolyszökés bűncselekményét valósítja meg. Ezen magatartásnak nem szükségszerű eleme a rongálás, de az megvalósulhat az őrzésre szolgáló berendezési tárgyak, ajtók, jelzőberendezések stb. megrongálásával. Ilyenkor az alaki halmazat a rongálással valóságos.

A rongálás minősített esetei körében utaltunk a robbanóanyag vagy robbanószer felhasználására. Aki ezen eszközöket engedély nélkül szerzi meg vagy készíti, és így követi el a rongálás bűncselekményét, úgy halmazatban a Btk. 324. §-ában felvett bűncselekményért is felel.

Rongálás esetében is irányadó az egység és többség értékelése körében a lopásnál kifejtett álláspont. A sértettek száma ebben az esetben is bűnhalmazatot eredményez. A bűncselekmény rendbelisége ily módon a sértettek számához igazodik.

Felhasznált és válogatott irodalom

Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös Rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.
Béres István: A gazdasági társaságok vezető tisztségviselői által elkövetett hűtlen kezelés. Gazdaság és Jog, vol. 19. 2011.

Blutman László – Karsai Krisztina – Katona Tibor: Miért nem lehet a vezeték nélküli internet a lopás elkövetési tárgya? Ügyészek Lapja, 2008/3.
Deák Zoltán: A dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás értelmezéséről. ‚Ügyészek Lapja: Szakmai érdek-képviseleti folyóirat, 2010. Vol. 17. Ügyészek Lapja, 2010, Vol. 17.
Deák Zoltán: Gyakorlati problémák a sikkasztás tényállása kapcsán. Ügyészek Lapja, vol. 18. 2011. 39–45.
Elek Balázs: A csalás és az adócsalás elhatárolásának egyes elméleti és gyakorlati kérdései. Collectio Iuridica, V. köt. 2005.
Ibolya Tibor: A hűtlen kezelés bizonyítása. Belügyi Szemle, 2010. Vol. 58.
Madai Sándor: A „vagyon" és a „kár" büntetőjogi relációjának értelmezési lehetőségei. A Magyar Büntetőjogi Társaság jubileumi tanulmánykötete, Budapest–Debrecen–Pécs, 2011.
Mészár Róza: A csalás elhatárolási kérdései. Belügyi Szemle, 2001/4-5.
Mészár Róza: A jogosulatlan gazdasági előny és a csalás viszonya. Rendészeti Szemle, vol. 57. 2009/7-8.
Négyesy László: A lopás néhány minősített esetéről, de lege lata és de lege ferenda. Magyar Jog, 2000/5.
Szathmáry Zoltán: Az uzsora-bűncselekmény értelmezése egykor és most. Jogtudományi Közlöny, vol. 65. 2010/9.
Tóth Mihály: A csalás formáinak és büntetőjogi értékelésének változásai. Belügyi Szemle, 2001/4-5.

Kapcsolódó jogszabályok

2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről
145/2004. (IV. 29.) Korm.rendelet a nemesfémekről
1999. évi XLIII. törvény a temetőkről és a temetkezésről
1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról
2004. évi LXXIX. törvény a Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezményről
Módosított 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról, és a végelszámolásról
2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról. Az Európa Tanács Informatikai Bűnözésről szóló Egyezménye
2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról

XXXVII. FEJEZET

A SZELLEMI TULAJDON ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Békés Ádám

Magánindítvány

388/A. § A szellemi tulajdonjogok vámhatósági érvényesítéséről és az 1383/2003/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2013. június 12-i 608/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 1. cikk (1) bekezdése szerinti esetekben a 385. §-ban és a 388. §-ban meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető, kivéve, ha azzal összefüggően nem magánindítványra büntetendő bűncselekményt is elkövetnek.

Értelmező rendelkezés

388/B. § E fejezet alkalmazásában a különös visszaesés szempontjából hasonló jellegű bűncselekmény a vagyon elleni bűncselekmény.

Szövegtörténet

A 2013. évi CLXXXVI. törvény a Btk. XVII. fejezetét a 388/A. és 388/B. §-okkal egészítette ki. A módosítás célja a magánindítvány mint eljárásjogi előfeltétel beépítése és a különös visszaesés szempontjából a hasonló jellegű bűncselekmény fogalmának a meghatározása volt.

Szövegmagyarázat

A 388/A. § egyértelműsíteni kívánta a Nemzeti Adó- és Vámhivatal azon gyakorlatát, hogy a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmények elkövetési tárgyát képező áruk kapcsán a 1383/2003/EK tanácsi rendelet szerinti egyszerűsített

vámhatósági eljárást kell-e lefolytatni. Ezzel a módosítással a jogalkotó harmonizálta a nemzeti jogszabályokat a 608/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelettel. Amennyiben a 385. és 388. §-okban meghatározott bűncselekmények elkövetési tárgyait bejelentették szabad forgalomba bocsátásra, kivitelre, újra kivitelre; az árut az Európai Unió vámterületére beléptetik, vagy azt elhagyja; továbbá ha az árut, mint elkövetési tárgyat felfüggesztő eljárás alá vonják, vagy vámszabad területre, illetve vámszabad raktárba viszik, úgy a bűncselekmények magánindítványra üldözendőek. Amennyiben tehát magánindítványt a jogosult határidőn belül nem tesz, úgy a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnak egyszerűsített eljárást kell lefolytatnia. Kivételt képeznek azok az esetek, ha az említett bűncselekményekkel összefüggően nem magánindítványra büntetendő bűncselekményt is elkövettek.

A 338/B. § szerinti módosítás alapján a különös visszaesés szempontjából hasonló jellegűnek a vagyon elleni bűncselekményeket kell tekinteni.

XXXVIII. FEJEZET

A PÉNZ- ÉS BÉLYEGFORGALOM BIZTONSÁGA ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Dr. Gál István László

Készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés

393. § (1) Aki
a) egy vagy több olyan készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, amely nem vagy nem kizárólag a sajátja, vagy amelynek a használatára nem vagy nem kizárólagosan jogosult, mástól, annak beleegyezése nélkül, jogtalanul elvesz vagy megszerez,
b) hamis vagy meghamisított, az a) pontban meghatározott módon elvett vagy megszerzett készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, vagy az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközön tárolt adatokat vagy az ahhoz kapcsolódó biztonsági elemeket átad, megszerez, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít,
vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélést bűnszövetségben vagy üzletszerűen követik el.
(3) A külföldön kibocsátott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz a belföldön kibocsátott készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel azonos védelemben részesül.

1. A bűncselekmény elsősorban és tipikusan a bankszámla-tulajdonosok érdekeit védi azáltal, hogy védelemben részesíti azt az állapotot, miszerint a számlájukon lévő pénzeszközeikről a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználásával kizárólag ők, illetve azok a személyek rendelkezhetnek, akiknek a számlatulajdonos erre engedélyt ad.

A bűncselekmény **jogi tárgya** a készpénzkímélő forgalom működésébe vetett bizalom, illetve — tágabb értelemben — a pénzforgalom biztonsága. Elkövetési tárgy a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz, tekintet nélkül arra, hogy

Magyarországon vagy külföldön bocsátották ki (a (3) bekezdésben foglalt kiterjesztő értelmezésre figyelemmel).

2. A bűncselekmény **alanya** főszabály szerint bárki lehet. Ez alól kivételt képez a 393. § (1) bekezdés a) pontja, amelynek alanya nem lehet a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz kizárólagos tulajdonosa. A bűncselekmény elkövethető egyenes és eshetőleges szándékkal is.

3. A bűncselekmény kétféle **elkövetési magatartással** követhető el.

Az a) pontban meghatározott eset elkövetési magatartása a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz elvétele vagy megszerzése. Az 1/2009 BJE döntés értelmében a megszerzés nem azonos a lopás elkövetési magatartásaként megfogalmazott elvétellel. A „megszerzés megvalósulásához viszonylag hosszabb ideig tartó, visszaélésszerű, a közokiratok iránti bizalom megingatására alkalmas birtoklás szükséges. Pusztán arra tekintettel, hogy a tetten ért tolvaj az idegen dologgal együtt, rövid időre okiratot (akár készpénz-helyettesítő fizetési eszközt) is magához vett, a lopás kísérletével halmazatban készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés vétségének eshetőleges szándékkal elkövetett kísérlete nem állapítható meg. A megszerzésnek mástól kell történnie, annak azonban nincs jelentősége, hogy akitől megszerzik, jogszerű birtokos-e, illetve hogy a megszerzés ingyenes vagy visszterhes. Nem tekinthető megszerzésnek az elhagyott, eldobott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz megtalálása. (BH 1987. 345.) A megszerzés akkor jogtalan, ha jogszabály engedélye nem teszi lehetővé. (Ilyen eset például, ha az ATM háromszori sikertelen PIN kód beütési kísérlet után bevonja a bankkártyát.) Az elvétel logikailag időben megelőzi a megszerzést, lényegében a lopás elkövetési magatartásához hasonló. Amennyiben mindkét elkövetési magatartás megállapítható, akkor véleményünk szerint a természetes egység körében csak a megszerzést kell megállapítani (ez ugyanis több, mint a puszta elvétel). A megszerzés elkövetési magatartás megállapítható akkor is, ha más személy követte el az elvétel elkövetési magatartását, de akkor is, ha a megszerző vette el a készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, amelyet utána hosszabb ideig, visszaélésszerűen birtokol.

A b) pont elkövetési magatartása a hamis vagy meghamisított, illetve az a) pontban meghatározott módon elvett vagy megszerzett készpénz-helyettesítő fizetési eszköz, vagy az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközön tárolt adatok vagy az ahhoz kapcsolódó biztonsági elemek átadása, megszerzése, az ország területére behozatala, onnan kivitele vagy azon átszállítása. A megszerzés, behozatal, kivitel, átszállítás bemutatása kapcsán utalunk a pénzhamisítás elemzésekor kifejtettekre. Az átadás pedig akkor valósul meg, ha az elkövetőtől különböző személy az elkövető magatartásának eredményeként a készpénz-helyettesítő

fizetési eszköz, adat, biztonsági elem birtokába lép, vagyis azok az elkövető birtokából tőle különböző személy birtokába kerülnek.

A tényállás magatartási bűncselekményt tartalmaz, a befejezettséghez eredmény nem szükséges.

4. A bűncselekmény minősített esete, ha üzletszerűen vagy bűnszövetségben követik el.

5. A bűncselekmény a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök számától függetlenül egyrendbeli, mivel az „egy vagy több" megfogalmazással a Btk. törvényi egységet teremtett. A bűncselekmény **rendbelisége** tehát álláspontunk szerint nem a hamis vagy hamisított, illetőleg jogtalanul megszerzett valódi készpénz-helyettesítő fizetési eszközök számához igazodik, hanem a sértettek (készpénz-helyettesítő fizetési eszköz tulajdonosok) számához. Mindaddig azonban, amíg az elkövető azonos bankszámla-szerződés keretei közötti felhasználás céljából szerez meg stb. több készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, cselekménye — a konkrét magatartások függvényében — a természetes vagy a folytatólagos egység keretei között értékelendő. Így például az azonos csekkszerződésen alapuló, tehát ugyanazon számlakövetelés címzettjét érintő több hamis, hamisított vagy lopott csekk rövid időközönként történő kibocsátását — amennyiben a folytatólagosság egyéb törvényi feltételei is fennállnak — folytatólagos egységként értékeli a gyakorlat [hasonlóan a BK 36. számú véleményben (korábban BK 101. számú állásfoglalásban) kifejtettekhez].

Amennyiben az elkövetési magatartással okozati összefüggésben a kár is bekövetkezik, e bűncselekmény már nem, csupán a 375. § (5) bekezdésében meghatározott információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás állapítható meg. A súlyosabb jogtárgysértést megvalósító alakzat az enyhébb megítélésű cselekményt magába olvasztja.

A készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés a 346. § (3) bekezdésében foglalt, magánokiratra elkövetett okirattal visszaéléshez képest speciális bűncselekmény, így azzal valóságos alaki halmazatban nem állhat.[74]

74 Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II. a 2012. évi C törvény alapján.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 678–679.